

В.ПОЛОВИНЧУК

**Т Е Р Н І Ї
К О Х А Н Н Я**

В.ПОЛОВИНЧУК

**Т Е Р Н І Ї
К О Х А Н Н Я**

Р О М А Н

ВІННИЦЯ - 2021

Половинчук В. п. Тернії кохання. Роман. Вінниця:
- 2021. – 478с.

Про кохання та надзвичайні складнощі українське сьогодення у черговому творі академіка В.П.Половинчука. Повісті «Від хулігана-пастушка – до академіка», «Закоханий хабарник», «У кожного своя доля», «Любов педагогічна», «Учитель танців», «Сміються, плачуть солов'ї», романи «Любов зла – полюбиш...», «Цветы Софии», «Червоне – то любов», «Небесний сектор», «Флорида», «Поцілунок «Кобри», «Логіст» опубліковані у 2010-2019 рр.

Присвячую милій ОМ в рік її чудового ювілею.

НАСТЯ

Чтоб мудро жизнь прожить, знать надобно немало.
Два важных правила запомни для начала:
Ты лучше голодай, чем что попало есть
И лучше будь один, чем вместе с кем попало.

Омар Хайям

1

Останніми днями Настя просипалась дуже рано. Закінчувався лютий, а вона ніяк не могла вирішити, як бути далі. З чоловіком прожила більше року, народила крихітку синочка. Та дебелий лінивий Микола роботи не шукав. Його цілком влаштовувало, що батьки Насті, з якими жили, утримували молоду сім'ю своїм рахунком. Чоловік почав все частіше заглядати до чарки. Коли висипався, зразу ж переглядав програму телепередач та вмикав телевізор. Настя брала різну роботу зі швейної майстерні. Їй було зручно, що могла шити вдома, доглядати малесенького Юрасика. Синочок уже реагував на її голос, трохи повертав голівку та посміхався, розкриваючи беззубого ротика. Від нього приємно пахло молоком матері.

«Батьки працюють на заводі, - крутилось у голові, коли ще можна було полежати й не вставати до дитини, - а Микола байдики бив. Роботу ніби шукав. Та все йому не підходила. То мала зарпла-

тня, то потрібно працювати у дві зміни, то далеко їздити. Молодший брат Василь навчається в коледжі. На канікули поїхав попрацювати до Криму. Чоловікові ж часто телефонували друзі. Відлучиться на годину-другу й повертається додому «під шафе». Не повезло мені з Миколою. Коли зустрічались до весілля, обіцяв золоті гори. Адже ми разом закінчили технологічний інститут. Побрались на останньому курсі. Розподілу на роботу не було. Більшість заводів практично не працювало. Влаштуватись потрібно було самому. Я уже була вагітна. Коли народила, грошей у нас залишилось обмаль. Ще з тих, які гості подарували на весіллі. Дуже швидко зрозуміла, що сім'ю потрібно буде тягти самій. Розмови з Миколою почалися на високих тонах. Та йому мов горохом об стінку. Розмовляла про це зі свекром та свекрухою. Вони лише безпомічно розводили руками. Так виховали сина. Він і навчався не дуже. Стипендію не завжди отримував. Чим мене полонив – до цього часу не можу зрозуміти. Видно, як і більшість дівчат, боялась залишитись неодруженою. Тепер лікті кусаю. Добре, що хоч Юрасика маю. Микола лише до інтиму охочий. Та я від цього майже не одержувала ніякого задоволення.

Терпець увірвався, коли одного разу Микола в колясці вивозив дитину у двір. Коляска чимось зачепилась за обшивку вхідних дверей й роздерла її сантиметрів на десять. З розрізу виглядала вата. Батько побачив дірку, коли увечері прийшов з роботи, нічого не сказав. А я розплакалась. Скільки можна було терпіти? Наступного дня ми пішли провідати батьків Миколи. Я спокійно розповіла, що чоловік по хазяйству нічого не допомагає, цілими днями дивиться телевизор та спить. «То що, йому уже й виспатись не можна? – з притиском запитала свекруха. – Він ще від інституту не може відійти!» «То хай залишається й спить у вас!» – надзвичайно вражена, не витримала я. Забрала дитину й пішла додому. Дуже шкодувала, що помилилась у чоловікові. Але назад вороття не було. Мати плакала, а батько мене підтримав. Сама подала заяву на розлучення. Й тепер я мати-одиначка. Аліментів не одержую. Адже Микола офіційно ніде не працює. Я цим навіть не цікавлюсь».

Настя постійно шукала хоч якусь нормальну роботу. Та при високому безробітті влаштуватись було непросто. Працювала то

продавцем, то шила шкіряні куртки, чи джинси. Через рік пішла на курси водіїв авто, одержала закордонний паспорт й вирішила поїхати до Німеччини за вживаним автомобілем.

- Продам тут авто дорожче, - доказувала вона здивованим батькам, - та зароблю трохи грошей.

- А де ти візьмеш євро на поїздку? – запитав батько. – Ми то маємо майже шістсот. Але ж цього зовсім мало.

- Давайте продамо наш «Запорожець», - запропонувала Настя, яка все продумала. – Йому уже десять років! Ти, батьку, постійно його ремонтуєш.

- Машина нас поки що дуже виручає. Чим станемо їздити за тридцять кілометрів на дачу? – стурбовано заперечила мати. – Туди автобуси не ходять. В руках чотири кілометри до автомобільної траси багато не донесеш.

- Одну-дві машини продам, а потім купимо й собі. Я повинна за тиждень повернутись, - пообіцяла дочка. – Юрасику незабаром виповниться два роки. Він уже все їсть. Маму на роботі скоротили. Вона догляне дитину краще, ніж я.

- Ти ще погано водиш автомобіль! – сплеснула руками мати. – З Німеччини їхати дві тисячі кілометрів! Може щось трапитись. Тобі самій потрібно поставити на ноги дитину. Ми ж уже старі. Звичайно, якимось проживемо. Дача виручає.

- Не зароблю тепер, то невідомо, як буде надалі, - впевнено заперечила Настя. – Хлопці їздять за машинами. Я що, не можу? Скільки буду сидіти у вас на шиї!

- Вона уже непогано почувається за кермом, - підтримав дочку батько. – Там дороги дуже гарні. За допомогою карти автомобільних доріг не заблудиться. Має ж вищу освіту. Впевненість її підтримає й допоможе!

На автобус туристичної фірми дочку проводжав батько. Мати залишилась з внуком. Був літній сонячний ранок. Птахи весело вирували над сквером. Тьохкав невгамовний соловей. Десь далеко зозуля відлічувала комусь роки. Уже відцвітали липи. Та чудовий запах їх квітів ще витав у повітрі. На черешнях наливатись ягоди. Почала осипатись чорна шовковиця.

У Насті був з собою лише невеликий саквояж та сумочка через плече. Сказала, що в автобусі багажне відділення мале. Речі потрібно буде тримати в руках.

- Ти взяла копченої ковбаси, хліба, води? – запитав батько. – Невідомо, скільки часу будете їхати. Кажуть: на кордоні довго перевіряють документи, особливо автобуси зразу не пропускають.

- Взяла, не хвилюйся, - обняла й поцілувала батька Настя. – Все буде добре. Їду ще з двома однокурсниками. Вони уже продали по декілька машин.

- Документи та гроші ховай. В дорозі все може бути.

- Добре, батьку, - весело дочка. – Бережи маму та Юрасика.

На пункт пропуску «Шегіні», що у Львівській області, прибули увечері, стали у хвіст досить довгої черги, яка не рухалась. Водій зібрав паспорти й повернувся години через дві.

- Сказали: чекати, - оголосив з притиском. – На митниці якась перевірка. Нікого не пропускають. Кому потрібно повечеряти, тут є кафе. Там і платний туалет.

Настя поїла ковбаси з хлібом, запила водою, відкинула назад крісло й вирішила поспати. Адже невідомо, скільки чекати. Вночі розбудив якийсь шум.

- Що сталось? – запитала у сусіда.

- Збирають по двадцять доларів. Зайшов якийсь молодик й сказав, що так швидше нас пропустять. Прийдеться дати.

Дівчина дістала з сумочки купюру, попросила сусіда передати та швидко заснула. Десь під ранок знову розбудили. Між кріслами, заглядаючи у кожне обличчя, повільно проходив прикордонник та роздавав паспорти. Нарешті попали на польську митницю. Там процедура пропуску зайняла менше години. Польщею їхали весь день. Дороги тут, дійсно, були значно кращими від українських. Автобус зупинявся двічі, щоб люди поїли. Дівчина майже всю дорогу спала. Адже вдома постійно не висипалась. Хотіла хоч з вікна автобуса подивитись на колишню столицю Польщі старовинний Краків, та його обминули окружною дорогою.

- Будеш повертатись назад машиною, зможеш проїхати через місто, - запевнив сусід. - Тоді й подивишся.

До німецького Дрездена прибули майже опівночі. Зупинились у якомусь провулку. Вранці вразила чистота на дорозі, тротуарах. Дерева та кущі акуратно підстрижені, доглянуті газони. Будинки у бездоганному стані. Та особливо розглядати було ніколи. Всі поспішали та невдовзі зайшли на величезний місцевий автомобільний базар, що квітнув різнобарв'ям виставлених рядами авто. Життя там вирувало, мов у мурашнику. Продавались машини майже всіх відомих у світі марок. Звідусіль лунала німецька та російська мова. Адже купувати авто приїжджали з Росії, України, Білорусії, Прибалтики. На передньому склі кожного авто стояли таблички, на яких вказувалась ціна, рік випуску та пробіг в кілометрах.

У Насті розбігались очі. Вона мала з собою лише тисячу євро. А ціни за машини були значно вищими. Повільно обійшла майже половину базару та нічого не підбрала. Несподівано підбіг однокурсник Степан.

- Я уже купив «Ауді» за три тисячі, - повідомив радісно. – Йдемо з німцем оформляти. Ти прицінилась?

- Поки ні, - розгублено Настя. – На свої кошти нічого не бачу.

- За пів години я повернусь й тобі допоможу. Купівля тут швидко оформляється безпосередньо на базарі.

Коли Степан знову підійшов до дівчини, Настя у роздумах стояла біля «Фольксвагена», на склі якого красувалась цифра сімсот.

- Що, подобається? – запитав хлопець.

- Колір світло зелений до вподоби, ціна підходить. Машині десять років. Але з німцем ще не розмовляла.

- Кузов у гарному стані, - обійшов машину Степан. – Попросимо, щоб завів двигун?

- Говори з німцем.

Коли хазяїн машини завів двигун, з вихлопної зразу ж повалив чорний дим.

- Прийдеться робити капітальний ремонт, який обійдеться дорого, - почесав голову Степан.

- Давай ще пошукаємо, - попросила Настя, - самій мені важко.

- Ти не поспішай. Можна відпочити. Підемо до кафе, я тебе пригощаю. Повернемось за годину. Базар до вечора працюватиме. Ціни під вечір можуть впасти.

- А Дмитро уже купив? – запитала про іншого однокурсника Настя. - Щось я його не зустрічала.
  - Бачив його години дві тому. Прицінюється. Він завжди довго вибирає. Може й на завтра залишитись.
  - А де ночуватиме?
  - Наш автобус поїде назад завтра увечері. Можна там переспати, або у недалекому хостелі.
  - А ти нас чекатимеш, додому зараз не поїдеш?
  - Так, надіюсь, що купите машини й повернемося разом.
- Дійсно, після обіду Настя побачила червоний акуратний «Форд». На склі цифри – тисяча сто, машині дванадцять років.
- Степане, мені подобається цей «Форд».
  - Мені теж. Зараз оглянемо.

Машина була у гарному стані. Навіть обшивка сидінь не потерта. Степан запропонував німцю проїхатись по місту навколо базару. Авто добре слухалось керма, двигун працював зовсім тихо.

- Поторгуюсь? - Степан до Насті.
  - Звичайно, а то мені на бензин коштів може не вистачити.
- Сторгувались за вісімсот євро. Коли разом зі Степаном оформили документи, поважний білявий німець лаmanoю російською мовою запитав, чи не хоче дівчина працювати по догляду за його пристарілими батьками. Чимось статна чорнява українка йому приглянулася. Сказав, що візьме її з випробувальним терміном.
- Ви ж не одружена? - поглянув у вічі дівчині німець. - Обручки на пальці не бачу.

«Я такого не планувала, - подумала Настя. – Та якщо будуть нормальні умови й достойна платня, то чому не погодитись. Де я вдома зароблю. Юрасик у надійних маминих руках. Звичайно, дуже скучатиму за ним. Думаю: німці на свята дозволять поїхати додому провідати синочка. Німецьку мову я вивчала у школі та інституті. Трохи знаю. Варити різні страви мама навчила. Невже я зі старими німцями не справлюсь? Звичайно, люди похилого віку бувають дуже примхливі. Прийдеться пристосовуватись. Не вийде – розраховуюсь».

- Так, не одружена. Як вас звати і скільки будете платити?
- Звати гер Климент Штайніц. Плата - сімсот євро на місяць і

наше харчування. Батьки не дуже старі. Вам у них буде добре.

- Степане, що порадиш?

- Ти завжди була дуже впевненою. Тут теж вирішувати тобі.

Плата непогана. Та німці дуже педантичні. Даремно платити не стануть. Погоджуйся з випробувальним терміном на місяць.

- А де живуть батьки? – Настя до німця.

- Герліц, Блюменштрассе, шістнадцять.

- Це недалеко від Дрездена на кордоні з Польщею, - вставив Степан, який побував у Німеччині декілька раз.

- Можна залишити товаришу вашу адресу й номер телефону? – Настя показала на хлопця.

Німець написав на папері адресу й подав хлопцеві.

- Степане, будь ласка, передай моїм батькам, а то вони стануть дуже хвилюватись. Скажеш: найняв мене німець років п'ятдесяти, на перший погляд порядний, викликає довіру. Я батькам ще сьогодні, чи, в крайньому разі, завтра зателефоную.

Настя попрощалась зі Степаном й поїхала з німцем уже на своєму «Форді» до невідомого Герліца. За кермо сів Штайніц. Адже дівчина на дороги не знала. Німець майже весь час мовчав. А дівчина розглядала незнайому місцевість. Проїхали декілька чистеньких й дуже охайних містечок. Дивували доглянуті дерева, що росли по обидва боки дороги. Це були в основному яблуні, черешні. На полях достигала пшениця, кукурудза. Соняшників, що виснажують ґрунт, не побачила. Настя звернула увагу, що жодних бур'янів у пашні не було видно.

«Можливо, застосовують пестициди? Та Європа давно впроваджує органічне землеробство, без хімічних засобів боротьби з шкідниками, хворобами рослин, бур'янами. У нас під сільськогосподарськими культурами використовується вдвічі більше землі, ніж в Німеччині, а новим технологіям ще не навчились. Всі продукти хімічно забруднені. Тому людей наших хворіє значно більше, тривалість життя значно менша. Навіть Польща в цих питаннях давно попереду».

- Наш Герліц, - показав рукою Штайніц на місто, що несподівано з'явилося із-за повороту. – Майже вдома.

Вони проїхали декількома вузькими вулицями. Німець зупи-

нив машину біля шпильастої величної споруди.

- Собор Петра-Павла, - сказав з гордістю. – Найкращий у Саксонії. Колись тут на чудовому органі грав сам Бетховен. Батьки їздять сюди на недільну месу. Побачите – це витвір мистецтва!

Вони проїхали біля ратуші, потім на площі обігнули товсту вежу. Машина повернула у зелений провулок. Штайніц відкрив ворота й вони заїхали до двору, де майже посередині стояв невеликий двоповерховий котедж, покритий звичайною світло коричневою черепицею.

«У нас такої черепиці не бачила. В бабуні у селі хата покрита шифером. У сусіда – бляхою, яку він майже щорічно фарбує. Наш дачний будиночок батько покритим якимись шматками алюмінієвого прокату, що виписав на заводі. Сказав, що простоїть сто років. А тут – звичайна черепиця».

- Будинок батьків, - тихо промовив Штайніц. – Вони живуть тут давно. Ми з дружиною маємо квартиру у другому кінці міста. Єдина наша дочка Ельза з внуком живуть у Дрездені. Вона там працює. Внук ходить у восьмий клас.

Заасфальтований двір огорожений бетонним парканом. Перед будинком малесенька клумба, засаджена розквітлими трояндами. Навколо будинку в один ряд невисокі зелені кущі, схожі на агрус. Вхідні двері темно коричневі, надійні, металеві.

Штайніц відімкнув двері, зайшли до котеджу. З прихожої пройшли до кімнати. Високі вікна завішені світлими портьєрами. На стінах портрети якихось військових. У кріслі перед телевизором, з ввімкненим майже на повну потужність звуком, сидів вусатий лисий дідуган років вісімдесяти. Дівчина привіталась. Дідуган відірвався від телевизора, повернув голову, подивився в бік Насті вицвілими очима й приклав рупором до вуха долоню.

- Батьку, це Настасі! - крикнув голосно та показав на дівчину Штайніц. Той кивнув головою. – Батька звати гер Дітріх, - уже до Насті. - Ще досить жвавий та трохи недочуває. Мати, напевне, пішла на другий поверх. Вона молодша на шість років від батька.

«Глухий, як пень! – подумала Настя. – Он як кричить телевизор. Та нічого страшного, якщо мати добре чує. Яюсь порозуміємось».

- Мамо, - гукнув наверх Штайніц, - я привів вам нову домогос-

подарку. Спустились донизу.

Через декілька хвилин похилими сходами спустилась струнка невисока жіночка, підійшла до Насті й почала запитливо розглядати її пронизливим поглядом. Вона була одягнена у махровий білий халат. Сиве волосся зібране на потилиці у круглу гулю. Тонкі губи підфарбовані червоною помадою.

- Мамо, - пояснив Штайніц, - дівчину звати Настасі. Вона погодилась допомагати тобі по господарству. Не одружена, з України. Настасі, - уже до Насті, - маму звати фрау Анна. Мама колись у школі вивчала російську мову. Тобі буде легше з нею розмовляти. Тим більш, що всі справи по господарству вирішує мати. А батько російської не знає.

- Настасі, скільки тобі років? – тонким голосом запитала поганою російською мати.

- Двадцять три.

- Ти колись доглядала старих людей?

- Ні, мої батьки ще не старі. Батько працює на заводі. Та матері постійно по дому допомагаю. Вмію варити різні страви, прибирати, прати білизну. Завжди сама білила стіни та стелю вапном.

- Навіщо їх білити вапном? – не зрозуміла фрау. - Вони пофарбовані спеціальною фарбою.

- Побілені вапном значно краще дихають. Їх можна завжди легко поновити.

- Ні, у нас білити вапном не будеш. Супи ти вмієш варити?

- І різноманітні супи варю, і борщ український, каші.

- Добре, ми тебе беремо. Климент сказав про зарплатню?

- Так, сімсот євро на місяць та ваше харчування.

- Сніданок повинен бути готовий і сервірований на 8-му годину, обід – на 13-ту, вечеря – на 17-ту, чай – на 20-ту. Телевізор вимикаємо та лягаємо спати о 23 годині. Вихідний у неділю, - додає фрау. – І жодних залицяльників щоб я не бачила!

«Розпорядок дня, ніби в армії, - здивувалась Настя. – Казали колись, що німці дуже дисципліновані. Але щоб за стіл сідати точно по годиннику? Я до такого не звикла. Залицяльники мені не потрібні. Був Микола і зараз навіть в думці такого немає».

Фрау показала у кладовці, де лежить мука, цукор, сіль, овочі.

Все було акуратно складено на стелажах у більші та менші коробки, деякі коробки навіть підписані.

- У супермаркет за продуктами будемо їздити разом один раз на тиждень в четвер після сніданку нашим стареньким авто.
- Хліб теж один раз на тиждень купувати? Стане черствий.
- Так! Черствий хліб дуже корисний, - з притиском фрау.

2

Настя зателефонувала додому через декілька днів:

- Купила вам за вісімсот євро старий інжекторний «Форд» у гарному стані. Батьку, приїжджай та забери. Я залишаюсь тут на роботу. Зароблю й теж приїду на автомобілі.

- Знайшла там роботу, - батько Дмитро до дружини.
- Яку роботу запропонували? - вирвала з рук Дмитра нобільний Ірина. - Часом не в будинку з червоними ліхтарями?
- Не турбуйтеся. Нормальна робота. Потім все розповім. Я передала хлопцями упаковку цукерок. Вам подзвонять. Чекаю на батька, - вимкнула телефон Настя.

- Купила нам старий «Форд», - подивився на Ірину зраділий чоловік. – Це ж не «Запорожець»! Потрібно за ним їхати. А у нас немає євро. Всі віддали Насті. Позичимо у моєї сестри Тосі.

- Скільки ж потрібно?
- Настя платила за поїздку автобусом шістдесят євро і на бензин потрібно біля ста п'ятдесяти. Буду просити триста.
- А коли віддамо? – засмутилась Ірина.
- Після роботи вечорами потаксую на «Форді» й зароблю, - впевнено Дмитро. – Та у мене ж немає закордонного паспорта! Терміново піду завтра замовлю. Адже чекати більше місяця.

У міграційній службі, де замовлялись закордонні паспорти, велика черга. Бажаючих виїхати на роботу до Польщі, Чехії, Словаччини та інших країн з кожним роком зростало. Аж під вечір голодний і засмучений Дмитро повернувся додому.

- Документи подав, - розповів дружині. – За паспортом прийти

через два місяці. Та ще чи буде готовий. Якись слизькі молодики терлись серед людей з пропозицією посприяти одержати паспорт раніше. Звичайно, за гроші. Я не наважився. Можуть обманути.

- Чи Настя має там місце, де тримати машину? – запитала практична Ірина. – Прямо на вулиці ж не поставиш?

- Думаю: вона незабаром зателефонує, - розсудливо Дмитро, - Тоді й запитаю. Готуй щось їсти, шлунок просить. Як тут Юрасик?

- Після обіду поклала спати. Має вставати. Перетерла йому зранку гречану кашу з молоком, а манну й так їсть. Починаю водити за руки. Наш Василь пішов у десять місяців. Може й Юрасик так. Ти борщ будеш?

- Давай, що є. Чарку наллеш? Щось я стомився.

- Можна й чарку, - жінка достала зі шафи пляшку й налила чоловікові. – Сьогодні машиною нікуди не поїдемо. Завтра на дачу потрібно навідатись, малину зібрати, горох достиг, столові буряки у мене закінчились, морква, кріп, петрушка.

- Поїдемо, - відірвався від борщу Дмитро. - На вечір повернемось. Настя може подзвонити на домашній телефон. По мобільному звідти дорого. Борщ, як завжди, у тебе гарний. Десь там у нас є часник. З часником смачніше. А Василь не телефонував?

- Він подзвонить в суботу після роботи. Стомлюється на збиранні помідор. Поїхала майже вся їх група. І дівчата теж. Щоб часом там не зійшовся з якоюсь.

- А що? Перейшов на четвертий курс. Не одружиться в коледжі, де всі один одного добре знають, невідомо, як буде надалі.

- Чому ж тоді Настя не узнала про свого Миколу? – підкусила чоловіка Ірина. – На одному факультеті вчились.

- Потрібно було перед весіллям її про це питати. Та що тепер згадувати минуле. Виростили дочку дуже самостійною. Понадіялись на її розсудливість. Подарувала нам внука – і слава Богу. У Німеччині зразу купила машину, на роботу влаштувалась. Не кожен так зможе. Гарна у нас дочка! Не повезло, звичайно, з чоловіком. Тепер дутиме на холодне. Вона молода. Знайде своє щастя.

- Так її пестила, бажала щастя, молилась за неї щодня. І тепер молюсь. Господь їй допоможе.

У Тосі позичили лише двісті доларів. З тих гривень, що відклали на смерть, купили ще сорок п'ять. Видачу закордонного паспорта затримали на пів місяця. Тому Дмитро виїхав до Дрездена лише у вересні. За цей Настя декілька раз телефонувала, передавала невеликі передачі. Все у неї було ніби добре. Та відчувалось, що не все їм розповідала, щось замовчувала, попросила привезти зо два кілограми гречаних круп, трохи часнику і з кілограм сала.

- Може вона там сидить голодна? – бідкалась Ірина. - Це ж потрібно, щоб дитина хотіла гречки, сала, а там немає. Візьми три кіло гречки та два сала. Лишне не завадить.

- Чи пропустять на таможні? - засумнівався чоловік. - Ніби продукти, цигарки та алкоголь не дозволяють провозити

- А ти не куриш, горілку не бери, то можуть дозволити.

Василь проводжав батька на автобус.

- Краще б я поїхав, - в котре сказав син. – Назад добиратись майже добу. Стомишся, чи заблудишся. Жодного німецького слова не знаєш.

- Не святі горшки ліплять! - посміхнувся батько. – До Польщі там близько. Поляки мене зрозуміють. А ти пропустиш заняття. Потім важко відпрацьовувати. Краще допомагай тут матері з Юрасиком. На дачу потрібно обов'язково поїхати. Ти часом не надумав одружуватись? Став часто приходити пізно увечері додому. Якщо надумав, то скажи зарання, щоб ми нагнали горілки, спокійно приготувались.

- Поки рано мені, - запевнив Василь. - Ще не нагулявся.

- Одним словом, залишаю тебе за старшого, - сказав на прощання батько. - Постарайся не засмучувати матір.

В автобусі поряд сидів хлопець років тридцяти. Сказав, що зва-ти Вадим, їде купити машину.

- А наша дочка уже купила, - не приховував мету своєї поїздки чоловік. – Залишилась там працювати і мені приходитьсь їхати за машиною. Ніколи не був за кордоном, трохи хвилююсь.

- Яку машину вона придбала?

- Дванадцятирічний «Форд».

- Це достойна марка! – запевнив Вадим. – І не дуже старий. Не сказала, скільки кілометрів проїхала машина?

- Я чомусь не запитав. Та кілометраж могли скрутити на значно менші цифри.

- Це у нас так часто роблять. А німці дуже бояться. У них при щорічному технічному огляді фіксують пробіг. Коли продають машину, теж записується кілометраж. Правда, якщо спідометр розрахований на сто тисяч кілометрів, то може бути, що показує уже другу, чи й третю сотню тисяч. Ви не хвилюйтесь У них дороги дуже гарні й машини ламаються значно рідше.

- Я везу три кілограми гречки та два – сала. Пропустять?

- Нашим на митниці всунете в руку десять доларів. А поляки та німці рідко перевіряють сумки. Головне: не хвилюйтесь, впевнено дивіться у вічі прикордоннику і все буде добре.

Дійсно, на українській митниці прийшлося дати десять доларів. Поляки пропустили без догляду. Німці у одного хлопця забрали три пляшки горілки й більше нікого не турбували.

З Настею було домовлено зустрітись до обіду у Дрездені на автомобільному базарі біля контори, де оформлялись продажі авто. Дмитро навіть не пройшовся по базару, постійно знаходився біля контори, куди його підвів Вадим. Лавочки там не було. До середини, щоб посидіти, навіть не наважився зайти, боявся, що німці звернуть увагу й можуть бути неприємності. Довелось чекати декілька довгих годин, аж ноги почали боліти. Добре, що асфальт був сухий. Сумку поставив поряд біля ніг.

Величезний базар, на якому, продавались тисячі авто, гудів, мов стривожений бджолиний вулик. Напевне, це найближчий до Польщі базар, куди було зручно добиратись з колишнього Радянського Союзу. Звідусіль чулась російська мова, яку сорокап'ятирічні німці колись вивчали у школі. Торги йшли навколо досить жваво. Біля кантори навіть створилась невелика черга. Правда, оформлення продажу авто тривало не більше десятип'ятнадцяти хвилин. Така швидкість одержання документів дуже дивувала. Та чоловік постійно думав про своє.

« Часом чи не сталось чогось у Насті? – стукало в голові. - По телефону з нашої СИМ картки не зателефонуєш. Потрібно переходити на німецьких операторів. За це знімають з рахунку гарну суму. Напевне, з роботи так рано не відірватись. Головне: не потрібно хви-

люватись. Нервовість, кажуть, передається. Ми ж на конкретну голину не домовлялись. Декілька наших хлопців уже приходили оформляти купівлю. Вадима, правда, не бачив».

Незабаром і Вадим з молодим німцем підійшов.

- Що, дочки ще не було? – запитав весело. - А я купую десятирічний «Мерседес». Чекайте, обов'язково з'явиться. Вибачте, німець просить не затримуватись. – Вадим зник у конторі.

- Батьку, давно приїхав? – почулось несподівано.

Настя радісно обняла, поцілувала й пригорнулася до рідної людини. Батько теж поцілував дочку у щоку.

– На трасі сталась тривала затримка, - продовжувала Настя. - Поліція оглядала машини. Давай свою сумку. Я тут недалеко зупинилась. Знайомих у автобусі не було?

- Познайомився з молодим хлопцем Вадимом, що сидів поруч. Він уже купив «Мерседес», оформляє у конторі. Чекати його не станемо. Він знає, що ти за мною мала прийти.

«Одягнена у тому ж самому, у чому поїхала сюди, - звернув увагу Дмитро. - Квітчаста рожева літня сукня з коротенькими рукавами, біленькі кросівки. Трохи схудла, вилиці загострились, руки й ноги не засмагли. Волосся зібране у вузол на потилиці. Очі світяться, напевне, з радості від зустрічі зі мною».

- Щось сумка важка. Звичайно, мама передала більше, ніж я просила?

- Бідкається, щоб ти тут часом не була голодною. Адже у нас, ти знаєш, все можна купити. Й не дорого. Тут ціни, напевне, вищі?

- Гречаних круп дуже мало й дорогі. Німці їх не купують. Сало іншого смаку. Мені не подобається. Ось і наш «Форд». – показала на червону машину. – Я ним майже не їздила. Купувати продукти їздимо хазяйським «Фольксвагеном».

- На вигляд майже нова машина! – зрадів батько.

- Німці уміють доглядати свою власність. Зараз з тобою проїдемо. Потрібно звикнути до нової машини.

- Ми толком й не знаємо, де ти працюєш.

- Доглядаю чоловіка та його жінку, людей похилого віку.

- Що, дуже старі? Не дай Бог, лежачі? – схвильовано батько.

- Ні, не лежачі. Чоловікові десь вісімдесят. Жінка молодша.

- Що, у них немає дітей?
- Є син і дочка, доросла внучка. Всі працюють. Ти, напевне, голодний? Зараз поїмо в кафе.

Неподалік зайшли до кафе з вівіскою «Російська кухня». Настя замовила салат, шніцель з картоплею, компот з яблук.

- Хазяї такого не їдять. Постійно супи, каші з підливою, кава, йогурти. Жодного разу котлет, смаженої картоплі їм не готувала, компот не варила. Скучаю за маминою їжею. Сняться вареники з вишнями, картоплею, сиром, борщі, голубці.

- Тоді сама собі звари, - порадив батько.
- Не дозволяють, економлять електроенергію.
- У них електроплитки, газу немає?
- Газ тут дуже дорогий. А німці рахують кожен пфеніг.

До кафе зайшли хлопці. З одним Настя їхала з України. Запитала у нього, як справи, чи не потрібно щось допомогти.

- Ми уже скупились, зараз поїдемо назад, - відповів той.
- Візьміть з собою батька. Він поїде на червоному «Форді».

Слідкуйте за ним. Він вперше сяде за кермо такої машини.

- Добре, не хвилюйся. Мій синій «Ауді» стоїть біля кафе. Хай тримається за мною, десь через годину рушимо.

- Дочко, я ще хотів побачити, де ти працюєш.

- Німці не дозволили тебе запросити. Вони дуже відлюдкуваті. За час, що у них працюю, лише син двічі навідувався. Дочка не приїжджала.

- Видно: скупердяги. Ти схудла. Напевно, не добре тобі у них?

- У чужих людей завжди важче, ніж у рідної мами. Та я уже звикла. Не турбуйся. Думаю: не дуже тут затримаюсь. Зароблю грошей на гарну машину і повернусь.

«Щоб не дозволити провідати рідну дочку! – не міг збагнути Дмитро. – Знають же: до чужої країни проїхав дві тисячі кілометрів, не бачились декілька місяців. Що за люди? Тому Настя й каже, що не довго у них затримається. Щоб хоч не знущались з неї».

- За адресою, що передав твій одноклассник, ти у Герліці, - Дмитро не подав вигляду, що засмутився. - Це дуже далеко від Дрездена?

- Біля сімдесяти кілометрів. За німецькими мірками – майже

поряд. Автомобілі й автобуси тут рухаються дуже швидко.

- Як ти будеш добиратись назад?
- Автобуси постійно курсують.

Хлопець, який погодився взяти батька з собою, махнув їм рукою. Вони вийшли й сіли до машини. У Дмитра від побаченого всередині захопило дух й загорілись очі.

- Тут стільки приладів, що не розібратись! Дякую, дочко, за таку чудову машину! Без тебе ми б її не мали.

- Бак пального я заповнила повністю. Вистачить майже на тисячу кілометрів, перевірила рівень мастила та гальмівної рідини, - пояснювала розквітла від похвали дівчина. - У Польщі заправишся бензином. Гніздо для ключа запалення розташоване збоку, - дочка впевнено вставила ключ. - Коробка передач працює, як у «Запорожця». Тут вмикаються фари, аварійна сигналізація. Ось перемикання поворотів та омивання вітрового скла, - показала ще двічі. - Запам'ятав? Інших приладів не зачіпай. Згодом поступово розберешся. Уважно слідкуй за дорожніми знаками. Їх тут значно більше, ніж у нас. Карта автомобільних доріг у ящичку. Якщо хлопці будуть їхати дуже швидко, за ними не поспішай. Потрібно звикнути до машини. Євро на зворотній шлях тобі вистачить?

- На бензин достатньо. Ще для митниць є з п'ятдесят.

- Ось тобі ще сто на всякий випадок. Купити тобі щось поїсти у дорозі?

- У пакеті маю сало, ковбасу, хліб. Більше нічого не потрібно.

Настя витягла з сумки й передала для брата спортивний костюм, матері – шапочку, Юрчику - ананас, банани, коробку цукерок, віддала документи на машину. Потім зі смутком в очах обняла батька, поцілувала. Коли синя «Ауді» поволі рушила, напружений Дмитро повільно поїхав слідом, уважно слідкуючи за приладами і намагаючись не відставати. Машина чудово слухалась керма. Очі поступово звикли до приладів. Хвилин через п'ятнадцять чоловік почувався майже впевнено.

Група складалась з чотирьох машин. Дмитро їхав останнім. Німецькі митники пропустили всіх без затримки. А з поляками почались негаразди. Стали вимагати зелену карту. В документах Дмитра її чомусь не виявилось. Повернули машину назад. Прийшлося у

німців купити цю карту. Лише тоді пропустили. Синя «Ауді» чекала його уже на польській території.

- Ви не дуже відставайте, - сказав хлопець. – Польщею їхати довго. Автобан дозволяє розвивати швидкість до ста тридцяти кілометрів. А у населених пунктах – до п'ятдесяти. Штрафи тут великі. Тому будьте обережні. Десь перед Перемишлем заночуємо.

Дмитро планував подивитись старовинний Краків. Та його об'їхали окружною дорогою. Кілометрів за сто від українського кордону зупинились на ночівлю. Чоловік заснув прямо за кермом. Вночі трохи змерз. Прийшлося двічі заводити машину та вмикати підігрів. На світанку хлопець постукав у скло:

- Їдемо. Виспались? Тримайтесь за мною ближче. Звернемо з автобану на другорядну дорогу. Так буде скоріше.

Повернули до лісу. Дорога все більше петляла між хащами, часом з бруківки переходила на ґрунтовку. Добре, що було сухо, ґрунтовка добре вкатана і калюж не зустрічали. Проїхали декілька невеликих сіл. В одному місці мало не збили корову. Раптом Дмитро вражено побачив на вказівнику напис «Рава Руська».

«Це ж уже місто Львівської області! Ми митницю не проїжджали. Як так могло статись? Чого доброго, нас можуть заарештувати. Адже перетнули кордон».

Зупинились на заправці. Дмитро запитав у хлопця:

- Як ми проїхали мимо митниці?

- Це дорога, якою колись користувались вояки УПА. На жодній карті її не побачите. Лише нікому про неї не кажіть. Далі поїдете самі. Ми домовились заїхати у Сокаль до одного знайомого. В Червонограді повернете на Львів. А там з окружної уже пряма дорога на Тернопіль, Хмельницький. Не заблудитесь. Бачу: ви добре їздите. Жодного разу не відстали.

- На «Запорожці» навчився. Один раз зіштовхнувся з «Москвичем», у якому за кермом був дуже п'яний водій. Так перемога була за мною! «Москвич» майже перерізало навпіл.

- «Форд» дуже швидкісна машина. Пильнуйте!

Хлопець, як у воду дивився. За перевищення швидкості на окружній машину зупинила ДАІ. Прийшлося заплатити штраф. Гривень не було. Чоловік віддав менту десять євро. Той і не подякував!

Під вечір Дмитро без подальших пригод приїхав додому.

3

Микола спочатку жалкував, що Настя не дозволяла зустрічатись з сином. Хотів навіть подати позов до суду. Та колишня дружина не наполягала на аліментах і це його поступово заспокоїло.

«Шкода: син може навіть не знати, хто його батько. Адже Настя вдруге одружиться, народить ще донечку. У повноцінній родині навіть не згадуватимуть про мене. Мені теж потрібно знайти гарну дружину. Не буду дурнем, шукатиму дівчину з багатой сім'ї. Легку роботу зараз не знайти. А йти на аби яку – це не по мені. Поживу за рахунок нової дружини, а там видно буде. Не стану, як раніше, часто заглядати до чарки. Адже можна стати алкоголіком. Кому я тоді буду потрібен. Випив чарку-другу й досить. Всі однокашники й друзі давно працюють. Зустрічаюсь з ними рідко. Своїх грошей на горілку немає. Мати на пиво поки що дає. Батько з квартири не виганяє. Зателефоную до Людмили, з якою довгенько зустрічався до весілля. Гарно з нею час проводили. Нащо мені потрібна була Настя, гадки на маю».

Людмила увімкнула мобільний на другому гудку.

- Ти куди пропав? – запитала приязно.
- Давай зустрінемося й все розповім. Скучив за тобою.
- Приходь увечері. Я повертаюсь з роботи о сьомій. Чекатиму.

У мене є пляшка коньяку. Відзначимо зустріч.

Людмила на порозі кинулась на шию, почала пристрасно цілувати, не давши навіть привітатись. Коли перевела подих, зняла з Миколи сорочку й потягла до спальні. Хлопець не заперечував, адже давненько не спав з жінкою. Він мав досвід в інтимних стосунках. Дівчина під ним звивалась вужем й охала від задоволення. Коли стомились, вона запитала:

- Ти ж залишив мене й одружився. Чого раптом прийшов?
- Не зміг жити з Настею. Для неї основне – гроші.
- То переходь до мене. Зарплатню маю досить гарну. На двох вистачить. До РАГСу не стану тягти. Зараз модний громадянський шлюб. А там буде видно.

- Ти такого раніше не пропонувала. Я б ніколи не одружився з

Настею. У нас й кохання справжнього не було.

- Бо була дурна! Ми з тобою дуже гарна пара. Залишишся сьогодні на ніч?

- Звичайно, люба, - зрадів такій перспективі Микола. – Завтра заберу вдома речі й стану навіки твоїм.

«Що мені ще потрібно? – витало у голові хлопця. – Поживу з нею. Може й роботу якусь легку знайду. Непогано вахтером, заправником на автозаправці, охоронником. Не важливо, що маю вищу освіту. Головне: фізично не стомлюватись. Люда ненаситна. Завжди маю бути у формі».

Вони випили коньяку й знову опинились в ліжку.

Батьки не заперечували, коли Микола заявив, що переходить жити до Людмили.

- Ти не поспішай з дитиною, - наказувала мати. – Уже одну маеш. Прийдеться на двох платити аліменти.

- Мамо, які аліменти? У нас буде громадянський шлюб.

- Так в громадянському теж є аліменти. Люда подасть до суду і платитимеш.

- Я такого не знав, - розчаровано хлопець.

- Тепер, сину, знатимеш! Тому не поспішай і Людку попередь. Через декілька днів Микола сказав за дитину Людмилі.

- У мене з Настею, ти знаєш, є син. Прийдеться його підтримувати. Давай поки що не будемо заводити дитину.

- Не хвилюйся, у мене все під контролем. Ми ж з тобою стільки кохались і результату жодного. Як в тому анекдоті. Директор приймає на роботу секретарку й запитує, чи висока у неї кваліфікація. «Найвища! - відповідає та. – Я не вагітнію».

- Нам рано поспішати з дітьми, - підсумував хлопець. – Поживемо із задоволенням, поїздимо до Турції, Єгипту, побачимо світ. Дитина лише заважатиме.

- Повністю згодна, - сіла йому на коліна Людмила. – Моя подруга працює в туристичному бюро. Підбере нам найкращі путівки. Завтра до неї завітаю. Навіщо відкладати таку приємну справу.

- А з роботи тебе відпустять?

- З директором я завжди домовлюсь, - чомусь відвела очі дівчина. - На тиждень заяву підпише, нікуди не дінеться.

Через декілька днів вони полетіли літаком до турецької Анталії. У Борисполі Микола мало не заблуdivся. Задивившись на велике табло, хлопець відстав від Людмили, яка чудово орієнтувалась у приміщенні терміналу. Оглянувся навколо – її немає! Мобільний ще в літаку поклав до сумочки Людмили. Де тепер її шукати? Майже пів години простояв на місці, поки Людмила не повернулась, весело посміхаючись. Микола зрозумів: від неї ні кроку.

Початок літа, спека. Уже на заповненій автомобілями площі біля аеропорту Анталії відчувався свіжий подих Середземного моря та неймовірна чарівність субтропіків. Микола з розкритим ротом розглядав високі й низькі розлогі пальми, маслинові та оливкові дерева, грайливі струї фонтану, де купались голуби.

- На пальмах повинні бути кокосові горіхи? – запитав у дівчини. – Щось їх не бачу.

- Це пальми інші. Кокосові ростуть у тропіках. Наступного разу полетимо до Фургади у Єгипті. Там й надивишся на кокосові пальми та горіхи.

- А що то за високі розлогі дерева з великим листям та сірими плямами на світло зеленому стовбурі?

- Екзотичні платани. Ними можна полюбуватись й в Одесі. Пішли швидше. Он автобус. До готелю їхати хвилин двадцять.

На автобусній зупинці до пасажирів підійшов жвавий юнак з фотоапаратом на грудях та середнього розміру кумедною мавпочкою на плечі. Мавпочка однією рукою трималась за шию юнака.

- Пропоную зробити термінове фото разом з Мікі на фоні будинку аеропорту, - чистою російською мовою запропонував юнак. – За тридцять секунд одержите кольоровий знімок. Мікі не кусається, любить банани, яблука. Можна взяти її на руки. Будьте обережними. Вона любить цілуватись.

- Давай сфотографуємось, - запропонував Микола. – Коли на наступного разу ще сюди попадемо?

- Встигнемо, на пляжах зроблять гарніші фото, - відмовилась Людмила, заходячи до автобуса.

Доїхали швидко. Біля старовинної круглої башти автобус повернув й зупинився неподалік високого мінарету. Готель розташований майже поряд на тихій вузькій вулиці. Адміністратор - мо-

лода дівчина, що чудово розмовляла російською, подивилась путівки й зразу ж подала ключі. Двомісний світлий просторий номер на третьому поверсі. Велике ліжко, вкрите білим покривалом. Кондиціонер, телевізор, холодильник, бар. У ванній кімнаті джакузі аж сяє. За путівками - «все включено».

Микола підійшов до вікна і вражено розвів руками

- Подивись: два великих басейни, вишки для стрибків у воду, та біля десятка водяних гірок. Людей на лежаках багато.

- Це один з найбільших аквапарків «Акваленд», - обняла його Людмила. - Одночасно приймає шість тисяч відпочиваючих, має захоплююче водяне містечко з печерами, великий дельфінарій. Сама Анталія - перлина Середземного моря. Тут побачиш багато цікавого! Місту майже дві тисячі років. Заснували її римляни. Неподалік навіть є античний театр, де в старовину відбувались бої гладіаторів. Вважається другою столицею Туреччини.

- Ти уже бувала тут?

- І не один раз! – похвалилась дівчина. – Чудово відпочивала. З тобою разом відпочинемо ще краще, любий.

- Йдемо зараз до моря? Десь у валізі мої плавки.

- Ти що! – дівчина потягла Миколу до ліжка. – За десять днів встигнемо, підемо після обіду, щоб не підгоріти. Адже вдома ми зовсім не засмагали. Море нікуди від нас не втече.

В обід Микола вперше потрапив на фуршет. У невеликому залі збоку від обідніх столиків на невисоких підставках стояло три каструлі з першими блюдами, декілька широких підносів зі смаженим м'ясом, різноманітними гарнірами. А далі – великий вибір різнокольорових фруктів, розрізаних дольками тортів, випічка. З напоїв - соки, чай, кава, компоти.

У хлопця розгорілись очі. Такого різноманіття він не бачив.

- Скільки можна брати? – тихо запитав у Людмили.

- Скільки душа бажає. Адже «все включено». Ми за їжу окремо не платимо. Ось візьми рознос, ложку й виделку, одноразові тарілки й бери зразу, що хочеш. Вдруге бажано не підходити.

- А пиво, вино дають?

- Дивись: подалі бар. Там за окрему плату не лише пиво, а й

дорогі коньяки, віскі. Однак, якщо ідемо до моря, то алкогольних напоїв не будемо брати. Вип'ємо увечері.

«Я б випив зараз, - подивився на багатий бар і проковтнув слину невдоволений Микола. – Якщо не коньяку, то хоча б холодного чеського пива. У роті давно пересохло. Від газованої води уже нудить. Що за відпочинок без пива? Та грошей своїх немає. А просити у Людки з першого ж дня не стану. Сама повинна розуміти, що чоловіка потрібно постійно підігрівати. Без алкоголю людина стає млявою. Сексуальний запал не той. Тільки що у номері вижала з мене усі соки. До вечора знову потрібно набратись наснаги. Он за столиком в кутку дві пари уже розливають напій з якоїсь чудернацької пляшки. Якщо полетимо сюди наступного разу, потрібно мати своїх декілька сотень доларів, а краще євро».

Десять днів все крутилось, мов у калейдоскопі. Майже до обіду валялись у ліжку. Потім якась екскурсія, аквапарк, чи пляж біля моря. На вечерю коньяк, або віскі. Двічі ходили до нічного клубу. Там було дуже галасливо. Миколі не сподобалось, він швидко стомлювався. Людмила хотіла потанцювати, та розуміла: стомлений чоловік, який зразу засинав, у ліжку їй не потрібен.

Миколу дуже вразив акваріум-тунель з майже десятма тисячами жителів морів і океанів. Йдеш по його лабіринту, а за склом з обох боків та зверху плавають між коралами різнокольорові риби, невеликі акули, повзають скати, великі черепахи. Один раз дивились, як меч-риба полювала на морських зірок. Дорослі спостерігали спокійно. А діти аж вищали від побаченого.

Побували й на величних розвалинах античного театру Аспадос. Верхня частина його майже розвалилась, а нижні яруси збереглись. Подивились й знаменитий водоспад Куршуну, де вода з шумом зривається чотирма широкими смугами до низу й піниться далі у гірському потоці. Надивились на доглянуті безкінечні поля виноградників, чайні плантації.

Одного дня над містом, мов грім серед ясного неба, стрімко пролетіло декілька військових реактивних літаків. Микола від несподіванки здригнувся.

- Ти не дивився по карті вдома? - намагалась заспокоїти хло-

пця Людмила. – Ми знаходимось майже на кордоні з Сирією. Там десять років йде громадянська війна між шиїтами та сунітами. Загибло декілька сотень тисяч людей. Урядові війська підтримує Росія, а протилежну сторону – США. Однак боятись немає чого. Туреччина – потужна держава НАТО. Тут зовсім безпечно.

- І про диверсантів в Анталії не чути? – не вірив Микола.

- Які диверсанти? – розсміялась Людмила. – Туреччина – сучасна цивілізована країна. Люди дотримуються законів, поліція потужно працює.

Та за день до їх від'їзду на пляжі серед білого дня почулись постріли, піднявся вереск. Микола побіг на місце, звідки лунав крик, й повернувся дуже стривожений, засмучений.

- Убили молодого чоловіка, ніби італійця, - сказав тихо. - Лежить в калюжі крові. Люди в паніці розбіглись. Більшість все залишили на лежачах. Це могла зробити італійська мафія. Як показують в кіно, у неї надзвичайно довгі руки. Зовсім не виключено, що й сирійці змішані у цьому вбивстві. Читав у романах української письменниці Сімони Вілар: в горах Сирії з давніх часів виховують надзвичайно спритних воїнів-асасинів. Я дуже боюсь і не можу більше тут залишатись. Пішли до готелю.

«Чого я погодився летіти до Анталії? – розмірковував боязливий чоловік. – Так можуть й мене убити. Адже надзвичайно скривдив Настю, залишивши її одну з дитиною. Найме вбивцю і відправлять мене достроково на той світ. Якось бачив, як в аквапарку у мій бік косо поглядав один підозрілий тип. Неспроста це було».

- Чого ти так тягнешся? – повернувся до Людмили. – Пішли швидше. Надокучила Туреччина й ця Анталія. Краще б відпочили вдома на «Зачарованому озері». Там такі чудові місця. Пиво, шашлики пахнуть значно краще від турецьких. Й борщу тут не варять! Може ти сама зварю нам борщу? Супи насточортіли.

- Вдома зварю, - буркнула дівчина. – Хочеш меду, та ще й ложкою! Не подобається – більше нікуди не поїдемо.

«Відпочиває на одному з найкращих курортів світу за мій рахунок та жодної вдячності, - злилась дівчина. – Невже не могла знайти собі кращого бойфренда? Я гарна собою, молода, працюю в авторитетній фірмі, майже збрала гроші на купівлю авто. Нащо при-

йняла до себе цього недотепу? Повалятись у ліжку можна й з нашим заступником директора Олегом. Він рік тому розлучився з дружиною, так мило на мене поглядає. А цей постійно хоче випити коньяку, чи віскі. Стане алкоголіком! Не потрібен він мені».

Того вечора вони майже не розмовляли. Вночі не доторкнулись один до одного. Наступного ранку вилетіли до України. Лише у Борисполі Людмила зітхнула з полегшенням.

4

Пристосуватись до заведених у німецькій родині порядків Насті було дуже важко. Як не старалась догодити, фрау Анна завжди була невдоволена. То суп пересолений, то молоко гаряче, то огірки чи помідори дуже мілко порізані. Гер Дітріх майже ніколи у відносини між жінками не втручався, видно, звик до примхливості дружини, або вважав, що вона завжди права. Він лише мовчки, ніби схвально, кивав головою. Настя чула про абсурдну педантичність німців. Але щоб запізнення на одну-дві хвилини з подачею на стіл сніданку, обіду, чи вечері викликало бурхливу негативну реакцію фрау Анни, доводило дівчину до шоку. Вона починала тремтіти, ледве трималась на ногах, могла не там поставити тарілку з їжею, чашку, турку з кавою. Це, звичайно, сприймалось, як велика неповага, образа. Раніше подавати на стіл теж не дозволялось.

- Російська свиня! – прищуривши злі очі та ледь розкривши тонкі губи, зміюкою шипіла німкеня. – Триста років ми учили вас європейській культурі. А ви свиньми залишились. Не з того боку поклала ніж для риби. Хто так далеко ставить тарілку? З ложки буде капати на скатертину. Чашку ручкою поверни до мене. Буду просити Клімента, щоб зменшив тобі платню.

«Як можна догодити цій сухій тонкогубій фрау? – мало не плакала дівчина. – Вона знущається. Сьогодні геру Дітріху ніби не так заправила за комір серветку. Вона повинна закривати всю передню частину сорочки до пояса. А вийшло на декілька сантиметрів нижче. Так фрау зірвала серветку й кинула мені в обличчя. Я знову заправила серветку. Гер холодно подивився мені у вічі. Я, здається, уловила у його погляді презирство. Та жодного слова він не про-

мовив, сидів прямо, мов манекен. Вчора їздили з фрау на їх старій машині до супермаркету купувати продукти. За кермом була я. Вона лише мовчки показувала пальцем, що брати з полиці до візка. Розраховувалась на касі вона карткою. Потім довго вивчала чек. Жодного слова так і не сказала. Один син Клімент відноситься до мене поблажливо. Видно, добре знає повадки батьків. За місяць приїжджав всього один раз тижнів два тому. Я не скаржилась. Напевне, фрау йому наговорила. Він на прощання лише посміхнувся й пообіцяв навідатись в кінці місяця. Розрахує – так і буде. Звичайно, хочеться заробити грошей. Але просити не стану. Не знайду більше роботу, поїду додому».

Та Клімент Настю не розрахував, заплатив, як домовлялись, та попросив більше мовчати й виконувати всі забаганки матері.

- У нас кажуть: хто платить, той і замовляє музику. Знаю: тобі тут не солодко. У матері розхитані нерви. Готуй, що скаже, вчасно накривай на стіл, не забувай ретельно мити посуд. Моя сестра Лізі один раз її не послухала, влаштувалась на іншу роботу. Так мати тепер її бачити не хоче.

- Я весь час мовчу, стараюсь, - опустила голову Настя. - Але за своїти всю хатню роботу за декілька тижнів не встигла.

Клімент уважно подивився дівчині у вічі й погладив по плечі. На душі у неї стало трохи легше, мало не заплакала.

Батькам Настя телефонувала раз-два на місяць. Спитає, чи здорові, як росте Юрасик, скаже, що у самої все добре. До вечора була постійно зайнята. А пізніше не хотіла розмовою тривожити фрау. Спала Настя у окремії кімнатці, де стояло її ліжко та столик з настільною лампою. На столику поставила фото Юрасика. Телевізора не було. Та дівчина за день так стомлювалась, що було не до телевізора. Майже зразу лягала спати. Стіни тонкі. Чутно навіть, як іноді фрау підвищувала голос на чоловіка. Вікно з кімнатки виходило на задній двір. До бетонної огорожі менше десяти метрів. Під самою огорожею посаджені густо в два ряди різнокольорові айстри. Такі айстри та чорнобривці щорічно сіяла мати. Двічі на тиждень Настя тут незадовго до вечері поливала квіти, трохи спушувала землю й тихо з ними розмовляла, мов з живими.

- Хоч ви мене радуєте, милі квітоньки. Такі гарні та пухнасті,

як у нас вдома на дачі. Не було у мене часу доглядати за вашими сестроньками на Україні. Мати там сама все робила. То хоч тут біля вас розраю душу. Чуже все навколо. І дерева, і кущі, навіть квіти троянд зовсім інші. Можливо, із-за того, що на так підстрижені, чи другі сорти. А ви такі ж самі стрункі та ніжні. Порозмовляю з вами й ніби побуваю вдома. Адже часто за весь день не перемовлюсь ні з ким жодним словом.

Одного разу позаду почувся писклявий голос фрау. Вона підійшла зовсім тихо. Напевне, слідкувала за дівчиною.

- З ким розмовляєш? Не чула, щоб ти хоч раз сама з собою в голос ділилась думками. Не дуже багато витрачай води на полив квітів. Вода у нас дорога.

- Добре, фрау Анна. Айстри у вас такі гарні.

- Лізі їх любить, - тихо зі смутком промовила німкеня. - Та давно не приїжджає, навіть телефонує дуже рідко. Ти не затримуйся, незабаром потрібно подавати вечерю.

«Щось материнське заворушилось у її душі. Вперше при мені згадала дочку, - подумала дівчина. – Хай та, як сказав Клемент, образилась на матір. Але щоб навіть не телефонувати. Й живе зовсім недалеко, у Дрездені, працює на телебаченні, веде якусь програму. Видно, успішно справляється. Керівником на окремій програмі просто так тримати не стануть. Вона молодша від Климента. Має, видно, років тридцять п'ять, тридцять сім, ще молода. Якби приїжджала, можна було б познайомитись, згодом й подружитись. А через рік-два, якщо вдасться, перейти до неї на роботу. У мене ж вища освіта. Німецьку мову досконало опаную швидко.

Розмірилась! Зараз потрібно налагодити гарні стосунки з фрау. Навчитись грамотно писати німецькою. Потім видно буде. Адже дуже скучаю за Юрасиком. Кожного вечора на ніч цілую його фото. На Різдво попробую відпроситись додому хоч на декілька днів».

У постійних турботах непомітно сплило літо, наступила осінь. Як і з України, спочатку ластівки, а потім й лелеки полетіли у вирій. Пожовкло та почало опадати листя на деревах. Посохли айстри. Настя з найкращих квітів збрала насіння, надіялась, що допрацює до весни і весною посіє. Мала зарплатню за чотири місяці. На гарне авто цього було замало. Побачивши кмітливість та старанність

роботящої дівчини, фрау стала відноситись до неї значно краще. Адже Настя, вивчивши звички та вподобання старих німців, часто навіть не запитувала, що з їжі та напоїв потрібно приготувати наступного дня. Тижневе меню мінялось через тиждень. Що додатково потрібно було купити у супермаркеті, вирішувала хазяйка.

Десь у кінці жовтня фрау сказала, що через три дні у неї день народження. Будуть запрошені Климент з дружиною Ельзою та колишній командир Дітріха полковник Штольц. Потрібно приготувати овочевий та м'ясний салати, зробити бутерброди з чорно ікрою, насмажити морської риби, купити мідій. До кави замовлять святковий торт «Наполеон». Буде шампанське та біле вино.

«За дочку Климента з внуком та Лізі не згадала. Видно, їх не буде. У німців свої порядки. Але щоб рідну дочку не запросити – це вже занадто! Та для мене, чим менше гостей, тим краще. Салати зроблю такі, яких вони ще не бачили. Риби насмажу, як мати навчила. Я уже їм смажила зі сметаною. Фрау вперше подякувала. Та тепер хребет викину. Невідомо, чи Штольц вибиратиме кістки».

Стіл святковий виглядав пишно. Натерті мельхіорові виделки та ножі аж блищали. Бокали відсвічували райдужними боками. Пляшка шампанського та дві пляшки вина ще більше підкреслювати урочистість святкування.

Коли гості розсілись, раптом до кімнати зайшла висока молода білява жінка. Вона підійшла до фрау й поцілувала зі словами:

- Люба матусю, з днем народження!
- Лізі! - пустила сльозу й обняла дочку фрау. – Ти пробачила мою старечу настирність і нестриманість?
- Звичайно, матусю! Панове, прошу вибачити, доброго дня, Климент, Ельза, гер Штольц. Як ти почуваєшся, дорогий батьку? – Лізі підійшла й поцілувала батька. - Останніми місяцями я була дуже зайнята по роботі. Новий керівник «Дрезден ТВ» заставив працювати за сучасними світовими підходами до медіа. Приходила додому смертельно стомлена, не повечерявши, падала на ліжко, миттєво засинала. Ви в цей час уже давно спите. Тому й не телефонувала.

- Лізі, сідай біля Климента. Настасі, подай стілець і прибор.
- Настя, яка стояла біля дверей, швидко все подала. Климент пі-

днявся та відсунув стілець. Лізі уважно подивилась у бік Насті, кивнула головою та щось тихо запитала Климента.

Фрау підняла голову до Насті й дівчина вийшла з кімнати.

«Добре, що Лізі прийшла, - навіть зраділа Настя. – Дочка - найрідніша дитина для матері. Помирились і слава Богу. Фрау стане значно спокійнішою. Лише гер Дітріх, як сидів насуплений, так і залишився. Не бачила, щоб він перемовився хоч словом зі Штольцем. Можливо, до цього часу побоюється колишнього командира. Штольц теж не усміхається. Суворий, з підкрученими пофарбованими вусами. У німців, особливо військових, дисципліна понад усе. Тепер мені можна трохи розслабитись. Другий день жодного разу не присіла. Ноги тремтять. Але як німцям далеко до нашого щедрого застілля!»

Одного разу Климент розрахувався за місяць з Настею, мило посміхнувся й погладив по стегні. Дівчина від хвилювання спітніла. У неї давно не було стосунків з чоловіком. Та розуміла: це буде кінець її роботи. Не витримала й дала чоловікові ляпаса по щоці.

- Не зачіпайте мене, а то скажу фрау Анні, - процідила тихо крізь зуби. – Ще раз так зробите – розрахуюсь.

- Ти ж незаміжня. Невже не хочеться чоловіка?

- У мене є вдома хлопець, - збрехала, щоб відчепився. – Зароблю трохи грошей, повернусь до нього й ми одружимося.

«Не хочу я інтимного бруду з цим вайлуватим німцем. Видно, попередня служниця із-за нього й розрахувалась. Тому фрау Анна спочатку так вимогливо до мене ставилась. Лише згодом, коли побачила на моїй шиї золотий хрестик та зрозуміла, що я відношусь до старих господарів з усією душею, стала добріша. Так Климент чіпляється. Я ж цьому козлу не подала жодного приводу. Повернусь додому і знайду собі гарну пару. Куплю машину й зразу охочий з'явиться. В нашій інститутській групі були гарні хлопці. Звідки вирвався Микола – не розумію до цього часу».

5

Лізі все частіше стала приїжджати до батьків. Білявка завжди мала чудовий вигляд. Вишукана зачіска, підфарбовані вії та губи, сучасний різнокольоровий манікюр, відкрита дорога сукня, що пі-

дкреслювали трохи худорляву статуру, під колір сукні модні туфлі на високому корку. У двір заїжджала на чудовій білій «БМВ». Зразу вгадувалась жінка з вищого світу. На служницю Настю Лізі майже не звертала уваги. Порозмовляє з матір'ю, поцілує глухого батька, вип'є малесеньку чашечку кави й попрощається.

«Звичайно, сама робота заставляє слідкувати за собою, - тамувала подих Настя, яка не могла дозволити собі такий одяг. - Але й потрібно мати певний хист, щоб так виглядати. Студенткою я теж слідкувала за собою, хоч грошей було обмаль. Там дівчата допомагали одна одній. Вишуканий манікюр завжди робили самі. Могли позичити на вечір відпочинку сукню, туфлі. Та коли народила Юрасика, було не до цього. Перебивалась тимчасовими заробітками. У мами мінімальна пенсія. Жили на батькову зарплатню. Тепер ось знову заощаджую кошти на машину. Навіть манікюр не роблю. Так можна себе занепастити. Я ж зовсім молода! Хочу бути успішною. Тому потрібно приділяти увагу зовнішності».

Наступними вихідними дівчина зробила у салоні манікюр і педикюр, наростила вії, підстриглась. Потім купила фарбу для вій, сучасну помаду, не дорогі, але гарного вигляду туфлі. Кросівки зразу ж зняла, поклала до пакету, взяла туфлі. Коли повернулась, фрау Анна від здивування розкрила рота.

- Настасі, ти була на побаченні?
- Ні, ходила до перукарні, давно не підстригалась.
- Виглядаєш дуже гарно, - похвалила фрау. - От що значить молодість! Я колись користувалась успіхом у чоловіків. Не даремно красень гер Дітріх на одному з балів у Дрезденському оперному театрі звернув на мене увагу. Він уже мав звання капітана. Мундир на ньому аж сяяв! Я - у довгій сукні вишневого кольору. Білявка, як і Лізі. Коли Дітріх запросив мене на вальс, мало не зомліла від задоволення. Танцювати я вміла. Та перші кроки ноги чомусь погано слухались. Дітріх підтримав. А потім так крутились, що подруга визнала нас найкращою парою. Як швидко сплили ті роки. Уже й забула, коли останній раз танцювала.

- А на оперу давно ходили? – поцікавилась Настя.
- Давненько, років шість тому. Сама ж не підеш. Дітріх пога-

но чує, з-за цього не хоче виходити на люди. Лізі постійно зайнята. Може, з тобою підемо? Так хочеться знову побувати в театрі. Квитки я замовлю на обох.

- Піду із задоволенням! – зраділа дівчина. – У нашому місті оперного театру немає. Колись з інституту їздили до Одеси на балет «Лебедине озеро». До цього часу перед очима велична будівля оперного біля Приморського бульвару. Яка там середньовічна ліпнина, розкішне фойє, світильники з позолотою, центральні сходи, чудова зала з неймовірної краси люстрою!

- Таким був і Дрезденський оперний.,- з неприхованим смутком промовила фрау. - Та у Другу світову війну варвари союзники його розбомбили. Тепер приміщення трохи інше, але теж гарне.

«Скільки театрів, міст та сіл гітлерівці зруйнували у нас, ти навіть не здогадуєшся. У тому ж Одеському на даху було чотири великих діри від снарядів, головний вхід зруйнований. Напевне, твій глухий пень гер Дітріх теж приклав до цього свою погану руку. А зараз одержує пристойну пенсію, має шикарний будинок, наймає прислугу, ні в чому не потребує. Радянський Союз переміг у тій війні. Щорічно з гучними парадами святкуємо День Перемоги. Та живемо у двокімнатній бетонній «хрущівці» з кухнею в п'ять квадратних метрів. Мати рахує кожну гривню. Брат Василь ходить до коледжу у старому, давно вицвілому спортивному костюмі. Тепер ось я змушена залишити малу дитину й працювати на вас, щоразу перед їжею чіпляти за комір твоєму Дітріху білу накрохмалену серветку. Але до театру піду. Зроблю все можливе, щоб ти, німкеню, мені позаздрила, як зараз милуєшся моєю молодістю».

- То ти маєш вищу освіту? – здивовано подивилась фрау. – Не змогла влаштуватись на роботу вдома?

- У нас велике безробіття. Після інституту, чи університету без досвіду на роботу за фахом практично не приймають.

- Яку маєш спеціальність?

- Комп'ютерне програмування і дизайн.

- Така чудова й перспективна професія! Можеш поспробувати тут влаштуватись, чого в прислугах ходити. Ти ж німецьку мову добре знаєш.

- Розмовну знаю, а пишу з помилками.

- Хочеш, я допоможу тобі? Напишемо декілька десятків диктантів, я перевірю. Через місяців три-чотири опануєш грамоту.
- У мене ж часу на це немає.
- Перед сном пів години нам вистачатиме. Погоджуйся. Я колись працювала вчителькою гімназії. Згадаю молодість, з радістю з тобою позаймаюсь.
- Я вам дуже вдячна, фрау Анна, - зраділа Настя. – Вік вашої доброти не забуду!

- Ти мені подобаєшся своєю старанністю і працюваністю. Таких ми, німці, любимо. У тебе все повинно вийти.

До театру приїхали на таксі. Фрау Анна була у парчевій темно синій довгій сукні, мала пишну сиву зачіску, в руці тримала невелику гарну сумочку під колір сукні. Настя теж виглядала чудово. Місця були у партері в третьому ряду. Опера «Фанфан Тюльпан» захопила дівчину. Вона розслабилась і тихо сміялась до сліз. Та намагалась також розглянути приміщення, публіку. Нічого її особливо не вразило. Ніякого порівняння з Одеським оперним. У перерві фрау кивнула головою декільком знайомим та несподівано зустріли Лізі. Вона була з подругою.

- Матусю, ти не сказала, що приїдеш на виставу! – мало не підскочила стримана дочка. Вона поцілувала матір, приглядаючись до Насті. – Настасі, дякую тобі, що витягла матусю до театру. Ти чудово виглядаєш! Познайомтесь, це моя подруга Матильда.

Чорнява висока Матильда тісно тримала під руку Лізі й чимось була більше схожа на чоловіка, ніж на жінку. У штанях, футболці, стрижка «їжачком». Від неї навіть тхнуло тютюном. Настя тоді не звернула на це особливої уваги. Хто як хоче, так і одягається. Аби людина була нормальна. Тут пролунав третій дзвінок, вони попрощались з Лізі й повернулись на свої місця.

З того дня Настя з фрау почали щовечора писати диктанти. Спочатку було багато помилок. Фрау кривилась, тихо бурчала. Дівчина уже думала, що не потрібно було братись за таку важку справу. Та вона була дуже здібною та настирною. Фрау навіть дивувалась. Через місяць вона Настю несподівано похвалила:

- Настасі, ти мене вражаєш! помилок стає значно менше. Мені

з тобою приємно працювати.

В кінці третього місяця фрау погладила дівчину по голові.

- Настасі, так гарно писали диктанти мої найкращі учні! Розмовляєш ти практично без акценту. Будеш шукати кращу роботу?

- Буду, фрау Анна, - впевнено відповіла усміхнена Настя. – Саме задля цього ви мене й заставляли не опускати руки. Дякуючи вам, я стала навіть думати німецькою мовою.

- Без протекції тобі буде важко. Попрошу Лізі допомогти. У минулий приїзд я їй сказала, що ми пишемо диктанти. Вона здивувалась, але відгукнулась схвально. Диплом про вищу освіту ти з собою привезла?

- Завірену нотаріусом копію маю.

- Я зателефоную Лізі. Якщо вона матиме час, то на днях до неї поїдемо.

- Фрау Анна, ви ж залишитесь без служниці. Попросіть Климента знайти вам нову дівчину. Я їй допоможу освоїтись, щоб вона вас не хвилювала, як я на перших порах.

- Добре, миле дитя. Ти стала нам рідною. Обіцяй, що будеш приїжджати до нас в гості, розповідати про нову роботу.

- Обіцяю. У мене, крім вас, близьких людей тут немає.

Климент через декілька днів привіз дівчину. Вона приїхала з Білорусі, як і Настя, швидко зрозуміла, що має робити служниця.

Настю фрау Анна підвезла до високого, майже повністю застекленого телевізійного центру Дрездена й сама повернулася додому. Дівчина піднялась на третій поверх, несміло зайшла до вказаного по телефону приміщення. Лізі працювала сама в кабінеті. Вона відірвала погляд від паперів й привітно привіталась. Потім посадила Настю за другий стіл біля вікна за ноутбук та попросила зробити новий комп'ютерний проект її кабінету.

- Ноутбук підключений до Інтернету. Фантазуй, як хочеш. Кабінет повинен мати найсучасніший вигляд. Можеш навіть модернові меблі поставити. Мені теперішні муляють очі. За три-чотири години встигнеш?

- Мушу встигнути, щоб вас не засмутити.

- Кава, електричний чайник, разові стаканчики й печиво там у

шафі, - показала рукою білявка. – Сама собі заварюй. У мене багато роботи, тому розпитуваннями не відволікай.

За чотири години роботи Настя зробила навіть два проекти. Лізі мовчки довгенько їх переглядала.

- Ти де навчалась? – глянула на дівчину з подивом.
- На Україні у Вінницькому технологічному інституті на кафедрі професора Олексія Петровича Стархова.
- Якийсь Стархов недавно виступав з доповіддю про золотий перетин на Міжнародній науковій конференції у Мюнхені. В Інтернеті є тези доповіді. Це той самий ваш професор?
- Так, саме він застосовує принципи золотого перетину в новій комп'ютерній техніці, має вагому низку патентів, впроваджених у різних країнах. Декілька років тому міністерство освіти Марокко запросило його очолити кафедру в Національному університеті. Пропрацював там два роки, не витримав спеки Африки й повернувся до рідного технологічного. Та ректор Докін під якимось надуманим приводом відмовив йому у прийомі на роботу. Стархов поїхав викладати до канадського Торонто. Через деякий час його висунули на здобуття Нобелівської премії. Докін тоді лікті кусав. А студенти послали Стархову дуже тепле привітання.
- Надзвичайно гарний був у тебе викладач! Мені проекти сподобались. Маєш новітнє дизайнерське бачення та особливий художній смак. Перебудую кабінет за твоїми рішеннями. Проситиму колегу прийняти тебе на роботу до відділу реклами з випробувальним терміном. Скажеш йому, що працювала деякий час журналістом. Інакше не прийме. Лише не підведи мене.
- Дуже вам вдячна! Я постараюсь.

6

Коли Дмитро звернувся до митниці, щоб оформити автомобіль, почалося сім кіл пекла! Чергу прийшлося займати за два дні. Документи перевіряла сувора жінка. Оцінку машини робив чоловік. Відповідність авто документам – другий. Один з хлопців у черзі сказав, що технічний паспорт та номери державної реєстрації потрібно оформляти в ДАІ, де знову перевірка всіх документів та самої машини у двох працівників. І скрізь хабарі, хабарі.

Машину на митниці оцінили у три з половиною тисячі євро.

- Вона куплена за вісімсот! – не зрозумів Дмитро. - Адже у договорі купівлі-продажу чітко вказано.

- Ми не віримо цим договорам! – глузливо подивився у вічі митник. - У нас є своя інструкція щодо оцінки авто. Машина у дуже гарному стані. Без ремонту буде їздити ще років десять. Можна її оцінити й в п'ять тисяч.

- Дайте, будь ласка, почитати цю інструкцію. Ніяк не зрозумію, чому куплена за вісімсот євро машина оцінена у три тисячі.

- Інструкція дозволена для службового використання лише працівникам митниці. Не затримуйте чергу. Якщо не згодні, пишеть заяву начальнику митниці.

- А який податок на розмитнення? – знітився Дмитро.

- Дві тисячі євро!

- Я приїду на розмитнення іншого дня. грошей таких немає.

«Де взяти дві тисячі? - Дмитро у розпачі не міг придумати. – Ми ще сестрі не віддали триста. А машину потрібно розмитнити протягом десяти днів. На євро номерах більше їздити не можна. З ким порадитись?»

Раптом у дворі митниці він побачив знайомого молодика, з яким разом повертались з Дрездена.

- Ти чого такий похмурий? – привітався той.

- Машину оцінили в три з половиною тисячі євро! – мало не вигукнув дуже знервований Дмитро. – Податок потрібно заплатити дві тисячі. Вони тут що, з глузду з'їхали?

- А купив за скільки?

- За вісімсот. Витратив на машину всі гроші. В борг навіть прийшлося триста євро взяти. Митник сказав, якщо не згоден, можна написати заяву їхньому начальнику. Що робити?

- Слухай мене уважно, - тихо сказав молодик, відвівши вбік Дмитра. – Не подумай писати заяву. Можуть оцінити значно дорожче. Вони дуже продумано знущаються з нас, ніби поповнюючи бюджет, а фактично вибиваючи хабарі. Шкода тебе, друже. Ми вдало проїхали через Польщу бандерівськими шляхами. Ти весь шлях тримався за нами, не відставав. Вдома зніми праву фару, ко-впаки з коліс, решітку радіатора, задній бампер, на сидіння натяг-

ни якісь старі потерті чохли. Скажеш, що купив у такому стані. Машина матиме запусканий старий вигляд. Приїдеш через декілька днів після обіду. В договір купівлі-продажу поклади сто євро на хабар. Митники під вечір стомлені й оцінять зовсім по іншому.

- Дякую, друже! – зрадів Дмитро. – Якщо вийде, з мене гарна «поляна» на природі.

- Вийде, - запевнив молодик, потиснувши на прощання руку. – Метода уже давно відпрацьована. Лише нікому не розповідай, навіть дружині. Й про обіцяну «поляну» не забудь.

Коли чоловік повернувся додому, Галина зраділо запитала:

- Розмитнив? Може й номери одержав?
- На митниці черга велика, - безнадійно махнув рукою Дмитро. - Прийдеться знову їхати через пару днів. У нас трохи грошей є? Там попередньо потрібно заплатити збір сто євро.

- На сто євро гривень знайдемо. А який буде податок?
- Не знаю. Ті митники жили ще потягнуть. Хлопці там різне розповідають.

Через три дні Дмитро після обіду хотів стати на митниці у чергу. Та коли побачив, що працює той самий митник, зраз ж розвернув машину назад.

«Хай йому біс! – спересердя сплюнув під ноги. – Аж у серці закололо. Видно, вони тут позмінно. Адже хто витримає кожного дня працювати по дванадцять годин? Приїду завтра».

Наступного дня вдало потрапив до іншого митника. Той сто євро швиденько сховав до столу.

- Навіщо купив таку стареньку? – не повірив митник. - Грошей не хватило на кращу?

- З двома дорослими дітьми та внуком грошей не наскладаєш. Дочка розвелась з чоловіком, сидить на шиї.

- Бачу: тобі не солодко. До машини прийдеться багатенько докласти. Добре, але менше, ніж вказано у договорі купівлі-продажу, я оцінити не маю права. Так і запишемо – вісімсот євро. Податок становитиме двісті євро.

- Дякую вам! – зрадів Дмитро, забираючи документи. – Ви дуже добра людина.

Та радіти було ще зовсім рано. З ДАІ направили на станцію технічного обслуговування для перевірки роботи і справності всіх вузлів. Інакше й мови не могло бути про видачу технічного паспорту та номерів державної реєстрації. На станції майже до останнього все йшло без затримки. Та коли перевірили викиди газів з двигуна, прилад показав перевищення норми.

- Прийдеться ремонтувати двигун, - сказав слюсар.
- Давайте поки що обійдемося без ремонту, - сунув Дмитро слюсарю до кишені спецівки п'ятсот гривень.

Слюсар подивився Дмитру у вічі й написав у картці, що викиди газів у нормі.

Дмитро уже був впевнений: тепер одержить номери. Однак інспектору ДАІ здалось, що резина на задніх колесах «лиса».

- Потрібно міняти резину, - розвів руками інспектор. – Не хочу, щоб ви із-за цього взимку потрапили в аварію.

Прийшлося інспектору теж всунути до кишені п'ятсот гривень.

Нарешті є техпаспорт і номери! Номери Дмитро вирішив закріпити надійно, не поспішаючи, у себе в гаражі. Однак, коли повертався додому, на одному з перехресть міліцейський несподівано зупинив машину.

- Ви на європейських номерах! Ваші документи.

Виявилось, що Дмитро на чотири дні прострочив терміни розмитнення машини.

- Я тільки що одержав техпаспорт й номери, - показав чоловік інспектору. – Просто не встиг причепити.

- Потрібно завжди встигати, - глузливо інспектор. – Будемо оформляти протокол на виплату штрафу за «євро бляхи»?

Прийшлося й тут дати хабар чотириста гривень.

Дмитро повернувся додому та стомлено впав на стілець. Василь якраз прийшов з коледжу.

- Одержав номери? – з порогу гукнув син. – Коли уже поїдемо на дачу? Носити в руках сумки надоїло.

- Одержав, хай йому грець! Всі гроші потратив. В кишені залишилось п'ять гривень. Добре, що знайомий навчив, як розмитнювати машину. На дачу поїдемо завтра. Сьогодні уже зовсім не носять ноги. Чи є у мами гроші на бензин?

- Сказала вранці, що віддала тобі останні. Та не хвилюйся, у мене є схованих двісті гривень. А дозволиш мені проїхатись?
- Від Селища поїдеш. Ти не знаєш, де мати?
- Мала нести на базар продавати малину, огірки та кабачки. Останнім часом ми лише з базару й живемо. Твої відпускні та мамина пенсія пішли на оформлення машини.

«Кому машина в радість, а ми не можемо вибратись з боргів, - подумав Дмитро. - Триста євро винні сестрі. Вона поки що мовчить. Та я обіцяв віддати на протязі місяця. Можна було б щось продати з квартири. Є майже новий морозильник на шість полиць. Він на половину заповнений. До осені могли б заповнити повністю. На дачі фрукти й овочі вродили. Та більше нічого продати. Яюсь переб'ємось до весни без морозильника. Можна продати Василів спортивний велосипед. Він на ньому катається раз на місяць. Сто євро за нього дадуть».

- Василю, ти знаєш, що ми залізли в борги. Дозволиш продати свій велосипед? Шкода, звичайно, але виходу не бачу.

- Коли продали «Запорожець», я на велику з дачі все возив. Тепер є машина. До велика я звик, але можна продати.

- Тоді шукай купця, - зрадів батько. – Ще морозильник продамо. Яюсь викрутимось.

Однак розпрощатись з морозильником Ірина відмовилась.

- Він нас дуже виручає. Тримаю там всі ягоди, горох, квасолю, сало. Привезу від тітки з села курятини, свинини. Куди діти? Краще продай з гаража зимову резину. Немає чого зимою їздити.

- Добре, продам резину, - нехотя погодився чоловік. – Тоді на Різдво та Йордані до тітки не поїдемо.

- А маршрутки для чого? Рідна тітонька одна! Не захочете їхати – поїду сама! Хоч нормального холодцю поїм. Він у неї зі свинини та з рибою. Такий смачний у мене не виходить.

- Ти на базарі щось вторгувала? – запитав чоловік з надією, що можна буде, як і обіцяв, знайомому накрити «поляну».

- Трохи вторгувала. Та купила хліба, молока, сметани, вареної ковбаси. Майже всі потратила. Піду завтра знову на базар. Потрібно заплатити за електроенергію. Адже можуть відключити.

Дмитро зателефонував знайомому хлопцеві.

- Михайле, дякую тобі за науку! Одержав номери. Уже й встигли оштрафувати за їзду на «євро бляхах».
- Вітаю! Я ж казав, що схема відпрацьована. А щодо штрафу, то не дуже жалкуй. Ми уже звикли.
- Ти пробач. Не можу зараз запросити на «поляну». Потратив усі гроші. Через тиждень виходжу з відпустки на роботу, одержу аванс і зустрінємось. За мною не заржавіє.
- Домовились, друже! Тут є одна цікава тема. Тоді й розповім. Син Василь уже перейшов на четвертий курс коледжу. Тому батько все частіше дозволяв йому проїхатись машиною, долити антифриз, мастило, перевірити гальма, тиск у шинах. Син все виконував з великим задоволенням. Та у щоденнику частіше почали красувались «трійки». Дмитро якось сказав дружині:
  - Може Василь не піде до інституту? Не хоче учитись.
  - Що, буде байдики бити? – не зрозуміла Галя.
  - Робота знайдеться.
  - Запитаємо у нього, що подобається. Хай вибирає сам.
 Василь довго не думав.
  - Хочу займатись ремонтом автомобілів.
  - Звичайно, матимеш гарні практичні навички. Наш автомобіль зможеш повністю ремонтувати сам, ще й комп'ютер вивчиш.
  - Запасні частини до закордонних авто десь потрібно купувати.
  - У місті стає все більше магазинів, де їх продають. Ти знаєш: недавно нам потрібно було міняти на двигуні основний ремінь. Так після обіду на ринку «Сатурн» я зразу купив.
  - Тоді піду працювати, - вирішив Василь.

7

В Борисполі Людмила несподівано сказала, що хоче провідати подругу, з якою не бачилась декілька років. Квитки на поїзд, який мав відправлятися з Києва через шість годин, у них були куплені по Інтернету. З особистих речей - лише у кожного невелика сумка.

- Погуляй по місту, - поцілувала дівчина Миколу, - пообідай у кафе. Та дивись, на вокзал прибудь вчасно. Поїзд чекати не стане. Я з Тамарою поспілкуюсь з годинку-другу й поїдемо додому.

Грошей у Миколи було обмаль. Людмила постійно розраховувалась за все сама. Та тепер забула дати хлопцю хоч якісь кошти. Коли Микола на станції метро поліз до кишені, то зрозумів, що прийдеться по місту пройтись пішки й пообідати не зможе.

«От чортова дівка! - з передсердя подумки матюкнувся. – Це ж потрібно залишити мене з чотирма гривнями у кишені. Можна було б цих шість годин посидіти на вокзалі. Але ж хочеться подивитись місто. До Києва уже й забув, коли приїжджав. Хтось сказав, що столиця за останні роки дуже покращала. Адже недавно пройшло футбольне Євро-2012, до якого готувалась вся країна. На один Олімпійський стадіон потратили більше шести мільярдів гривень. Звичайно, з половину розікрали. Наші будівельники на це великі мастаки. Хотілось би хоч через ґрати огорожі подивитись на той стадіон. Може піти до нього? Це не так далеко. По дорозі можна зайти й на Софійську площу, Хрещатик. Людка десь розважається з подругою, а я навіть води не маю за що купити. Це ж потрібно так кинути мене! Зараз зателефоную їй».

Микола витяг з сумки телефон й натиснув на зелену кнопку. Екран не засвітився. Телефон був розряджений.

«Не везе, як тому утопленику! – мало від злості не заплакав. - Ми в Анталії завжди були поряд, телефонами не користувались. Лише у вагоні можна буде зарядити. Нічого страшного, - намагався трохи заспокоїти себе. - Шість годин пробіжить швидко. Он який красень бульвар Шевченка! Деякі старі дерева зрізали, посадили молоді каштани. Збоку звично червоніє крило головного корпусу університету, у якому навчався мій товариш Кирило. Зі своїми оцінками я не зміг туди поступити. Зліва – будинок учителя, де у 1917 році деякий час працювала Центральна Рада. Ще трохи пройду і побачу величну Святу Софію, пам'ятник Богдану Хмельницькому на коні, Михайлівський собор. На те, що припікає сонечко, звертати не стану. В Анталії температура була значно вищою».

Площа була заповнена людьми. Дехто за допомогою смартфонів фотографував Собори. Біля пам'ятника Хмельницькому екскурсантка щось розповідала невеликій групі іноземців. Бруківка щедро випромінювала тепло. Микола дістав з сумки й натяг на голову білий фурик. На лобі уже виступили крапельки поту. Він витер їх

долонею. Хотілось пити. Він згадав, що на площі Незалежності є фонтан Там можна буде напиться. Коли спускався до Хрещатику, то зрозумів: напиться не вдасться. Фонтан чомусь не працював.

«Потерплю. Біля Бессарабського ринку є фонтан. Та й у приміщенні ринку можна буде напиться з умивальника. Не думав, що так захочу пити. Ми ж у літаку випили якийсь солодкий сік. З-за цього тепер й пересохло у горлі. Навіть густу слину важко ковтнути. Колись читав, що у Екзюпері була вимушена посадка літаком в пустелі Сахара. Він три доби не пив води. Мало не загинув. Мені до зневоднення ще далеко, але дуже хочеться пити. Перейду на інший бік вулиці. Там на тротуар падає тінь».

Назустріч пройшла зграйка дівчат. Одна з них пила з пляшечки воду. Попрости у неї попити хлопець не наважився.

Ось нарешті й Бессарабська площа. У скверику вирують струї фонтану. Та навколо нього сидить багато людей. Микола вирішив зайти до приміщення ринку.

- Скажіть, де тут умивальник, - звернувся до першої ж продавчині. - Дуже хочу пити.

- Он у тому кутку туалет, - показала рукою жіночка. – Там є умивальник. Вода водопровідна. Не раджу пити.

Стомлений Микола майже побіг до туалету. На вході напис: «Чотири гривні». Він пітними пальцями витяг зім'яті гроші й простяг до віконця. Нарешті спраглими губами припав до струї води. Вода була теплою, тхнула поржавілим металом, але він на це майже не звертав уваги. Пив жадібними ковтками довго, поки не відчув, що наповнив шлунок. Потім умився. Став почуватись значно краще. Витерти руки й лице не було чим. Не здогадався на вході відмотати туалетного паперу, протер лице фуриком.

Нарешті підійшов до огорожі стадіону. Всі ворота були зачинені. Як з різних боків не заглядав, сидінь та чудового футбольного поля побачити не вдалося. Сонце стало менше припікати, сховалось за високими будівлями.

«Напевне, пора повертатись до вокзалу, - сплило у голові. - Навіть не знаю, скільки минуло часу. Можна у мобільному подивитись. Та він же у мене розряджений! – жахнувся й зразу згадав. - Запитаю у когось».

Старенький чоловік, що якраз проходив поряд, відповів:

- П'ятнадцять хвилин на сьому, юначе, ще рано!

«Як рано! – схопився за голову Микола. – О сьомій відходить поїзд. Пішки повернутись не встигаю! Сяду до тролейбуса».

Однак прямого тролейбуса з Червоноармійської вулиці до вокзалу не дочекався. Потрібно буде пересідати на інший. Та через одну зупинку до машини зайшов контролер. Микола вдавав, що спить. Але контролер настирно «розбудив» його і запитав квиток. У Миколи, звичайно, квитка не було. Штраф заплатити нічим. Чоловік сів біля хлопця й впевнено наголосив:

- Поїдемо до кінцевої. Там складемо протокол.

- У мене через пів години відправляється поїзд! Відпустіть, будь ласка, я вас благаю.

- Покажіть квиток на поїзд, - наполіг контролер.

- Квитки у дружини.

- Зателефонуйте їй, хай підтвердить.

- У мене розрядився мобільний, - Микола показав телефон.

- Телефонуйте з мого, - подав свій мобільний контролер.

Однак мобільний Людмили був «поза зоною». Микола не розгубився й рішуче хотів вирватись з свого сидіння. Та контролер притис його до стінки й міцно тримав під руку.

- Не брикайся, а то покличу міліцію! Буде гірше.

На кінцевій зупинці склали на Миколу протокол, де було вказано, що штраф вісімдесят гривень потрібно заплатити протягом місяця. До вокзалу прийшлося повертатись пішки майже годину.

Знервована Людмила в цей час уже проїхала стацію Фастів. Вона на пероні в Києві довго виглядала свого коханця. На чисельні дзвінки його телефон не відповідав. Коли поїзд почав тихо рухатись, вона махнула рукою й рішуче зайшла до вагона.

«Поганець! Що у ньому такого гарного? Альфонс! - засмучено похитала головою. – Два тижні за мій рахунок відпочивав на одному з найкращих у світі курортів і тепер, напевне, причепився до якоїсь місцевої повії. Ще й вимкнув мобільний, щоб я не заважала. На поріг більше не пущу! Не даремно Настя його вигнала. Таке ледащо нікому не потрібне! Адже на роботу так й не влаштувався».

Микола дуже надіявся, що Людмила без нього не поїхала, чекає на вокзалі. Він поспіхом, майже бігом обійшов всі зали очікування, двічі спускався на перон. Та дівчину, звичайно, не знайшов. Голодний, стомлений, дуже засмучений біля одного з кіосків підзарядив мобільний і нарешті зателефонував Людмилі.

- Ти де, кохана? – вимовив зраділо.

- Не дочекалась тебе, їду додому сама, - майже вигукнула Людмила. – Не телефонуй мені більше. Надоїли твої викрутаси.

- Мене затримали у тролейбусі! – крикнув Микола до телефону, у якому уже почулись короткі гудки. Хлопець ще кілька раз набирав номер коханки, але вона не вмикалась.

«Що робити? – зовсім розгубився й мало не сів на підлогу. – Як добиратись додому? Грошей немає. Можна продати щось з речей. Та у сумці лише плавки, шорти, старі спортивні штани, бритва й пінка для гоління. На мені давно ношені джинси та футболка. Шорти, бритву, пінку хто стане купувати? Може джинси продати? Переодягнусь у спортивні штани, чи шорти».

Години дві ходив по вокзалу з джинсами в руках. Пропонував молодим хлопцям, більш старшим чоловікам. Всі криво посміхались й проходили мимо. Зацікавився молодик років сорока. Але запропонував лише десять гривень. Старі джинси, напевне, більше й не коштували. Вирішив продати смартфон. Було дуже шкода, але іншого виходу не бачив. Просив за нього тисячу, а прийшлося віддати за триста гривень. Білет у плацкартному вагоні коштував двісті п'ятдесят. Микола випив чаю з кренделиком. На душі стало трохи легше. Біля третьої години ночі, ледве волочачи ноги, зайшов до вагону, заліз на другу полицю й зразу заснув. Коли від якогось стуку прокинувся, сумки, яку поклав під голову, не було. Поглянув вниз. На підлозі під столиком лише виднілись його потерті кросівки. На нижніх полицях спало двоє чоловіків.

«У сумці ж закордонний паспорт! – згадав перелякано й відразу спітнів, сон ніби рукою зняло. – Куди поділась сумка? Без паспорта можна потрапити до халепи».

Микола зіскочив на підлогу. Не взуваючи кросівки, обдивився все навколо, заглянув на третю полицю, потім до сусідніх купе. Але сумки ніде не було. Побіг до кондуктора. Той дрімав за столиком.

- У мене пропала сумка! – штовхнув кондуктора рукою.
  - Яка сумка? – прокинувся той, протираючи очі.
  - Я поклав її під голову, коли прокинувся – немає. Там же закордонний паспорт!
  - До вагону від Києва ніхто не сідав. Може на вокзалі сумку забув? Таке буває. Ти часом не п'яний?
  - Та як забув? - вигукнув вкрай знервований хлопець. - Вона була зі мною! Під голову поклав. Обшукав скрізь – немає!
  - Ми за особисті речі пасажирів не відповідаємо. Кажу: до вагону ніхто не заходив. Білет у тебе є?
  - Я ж вам білет показував, коли заходив до вагону. Потім поклав до паспорта.
  - То білету немає? – прищурих очі кондуктор. – Сядь біля мене. Покличу по рації бригадира й шукатимемо твою сумку.
  - Незабаром прийшов поважний високий бригадир.
  - Ось пасажир запевняє, що у нього вкрали сумку. Там ніби був паспорт і білет. Тепер залишився без документів.
  - Сумку шукали? – запитав бригадир у кондуктора.
  - У вагоні не знайшли.
  - Тобто, у вас зараз немає ні паспорта, ні білета? – бригадир уже до Миколи.
  - Так, все було у сумці.
  - Ми повинні висадити вас з вагона як безбілетного пасажир.
  - Так при посадці я білет показував! – поперхнувся Микола.
  - У загальних вагонах білет залишається у пасажир до кінця поїздки. Зараз буде зупинка на станції Попільня. Прошу негайно залишити вагон.
  - Я не вийду. Білет придбав за останні гроші!
  - Якщо не вийдете, покличу міліцію. Без паспорта вас взагалі заарештують. І взуйтесь. Ви ж босі.
- Так ошелешений голодний Микола без паспорта, жодної копійки в кишені, телефону опинився в незнайомій Попільні. Був холодний ранок кінця серпня. Микола стояв на пероні й не знав, що робити. Одягнений у футболку, уже через п'ять хвилин змерз.

Керівник відділу реклами рудий, невисокий, товстий німець середніх років уважно подивився Насті у вічі.

- Мене звати Курт Найде, - потис руку дівчині. – Ви десь працювали з питань реклами?

- Не приходилось. Більше займалась побутовою журналістикою, - обманула німця Настя, не бажаючи розповідати свою життєву історію. На її погляд, Лізі з великим авансом рекомендувала таку недосвідчену дівчину до відділу реклами телевізійної компанії. Настя взагалі до реклами відносилась байдуже, інколи й негативно. Коли людині потрібно щось купити, на рекламу надіятись марно. Рекламодавці можуть обдурити. Колись вдома їй замовили пошити шкіряну куртку. Шкіру прийшлося вибирати самій. А досвіду з цього питання не було жодного. Так от розрекламована «м'яка» шкіра виявилась такою твердою, що у швейній машинці зламалось дві голки. Ледве дошила ту куртку.

- Це ж дуже добре, що вивчали проблеми побуту! – зрадив Найде. - Нам саме таких фахівців бракує. Більшість реклами розраховано на побутові речі. У вас з собою якісь рекомендації є?

- Вщент розсварилась з головним редактором і про колишню роботу не хочу навіть згадувати, - гнула свою лінію дівчина. - Тому рекомендацій не маю. Ось лише копія диплому про освіту.

- Розумію вас, - посміхнувся німець, розглядаючи копію диплому. -- У журналістів буває. Колись зі мною теж таке трапилось. Та негативний досвід вчить нас позитиву. Лізі Штайніц про вас гарної думки. Я їй вірю. Спочатку будете працювати молодшим менеджером із зарплатнею тисяча п'ятсот євро. Випробувальний термін – три місяці. Ви молода дівчина й повинні швидко освоїтись. Зараз познайомлю вас з нашими співробітниками.

«Тисяча п'ятсот євро! – зраділа Настя. – Навіть не мріяла про таку зарплатню. Зможу частину коштів посилати батькам. Щось куплять Юрасику. Через декілька місяців зберу гроші на гарну машину. А згодом і якусь квартиру візьму в оренду».

Найде провів Настю до просторої світлої сусідньої кімнати. Там за комп'ютерами працювало чотири особи. Два чоловіки і дві жінки. Майже всі зразу ж підняли голови.

- Це Настасі, - представив дівчину Найде. – працюватиме у нас молодшим менеджером. Має досвід роботи у побутовій журналістиці. Поки освоїться, прошу на перших порах їй допомагати. Ваш старший менеджер – Рудольф, - показав на чорнявого з невеликою борідкою молодого чоловіка. - Робоче місце - за столом он у правому кутку. Перше завдання: на протязі тижня розробити дизайн, рекламний ролик і текст реклами лавандового масла. На роботу приходьте завтра на восьму годину. За перепусткою зайдіть до кадровиків на першому поверсі, кімната одинадцять. Я їм зателефоную.

Сувора німкеня в рогових окулярах уважно переглянула копію диплома Насті й цмокнула губами.

- Ви навчались в Україні? Давно приїхали до ФРН? Де останнім часом працювали?

- В Німеччині майже два роки. Працювала на різних роботах.

- Комп'ютерний дизайн нам підходить, - німкеня знову заглянула до диплома. - Та рекомендацій, сказав Найде, немає?

- Дуже розсварилась на останній роботі. Рекомендацій навіть не просила.

- Якщо Найде вас приймає, то знає, з ким буде працювати. Зарахуємо вас молодшим менеджером відділу реклами з випробувальним терміном шість місяців. Карточку, на яку переводитимуть вашу зарплатню, одержить у фінансовому відділі, кімната шіснадцять на першому поверсі. Ось ваша перепустка, - простягла корочки німкеня. - Ви знаєте: на робочому місці повинні бути за п'ять хвилин восьма. Запізнення не допускаються. Кінець роботи о шістнадцятій годині. За якою адресою живете?

- Поки живу у Герліці. Знайду квартиру в Дрездені й вам повідомлю.

- Не забудьте повідомити на протязі тижня.

Весела Настя одержала карточку на зарплатню й зайшла до Лізі.

- Надзвичайно вам вдячна! Прийняли молодшим менеджером з випробувальним терміном шість місяців.

- Щиро вітаю! Зазвичай випробувальний термін три місяці. Напевне, для тебе шість тому, що ти українка. Де будеш жити?

- Шукатиму квартиру в Дрездені.

- Пропоную поселитись у мене, - несподівано з посмішкою запропонувала Лізі. - Маю трикімнатну квартиру. Будеш готувати нам їсти, прибирати, за житло не платитимеш.

- Ви така добра! – не повірила її словам Настя. – Не знаю, як вам і дякувати.

- Мати про тебе дуже гарної думки. А їй вгодити, ти знаєш, надзвичайно важко.

- Фрау Анна мене багато чому навчила. Я здивувалась, коли вона запропонувала писати диктанти з німецької мови. Якби не диктанти, я б досконало вашу мову не вивчила й вище прислуги ніколи не піднялась. Дякуючи вашій люб'язній протекції, прийняли на роботу до телекомпанії. Тепер ось запросили жити у вас. Знаєте, моя бабуня розповідала, що коли у Другу світову війну німці зайшли до села, то добре відносились до наших людей, давали дітям цукерки, шоколадки. Лише після нападу радянських партизан на районну комендатуру почались арешти заручників, розстріли довоєнних активістів.

- Фашистський режим в Німеччині теж приніс надзвичайно багато лиха. В концтаборах і на війні загинули мільйони людей. Та не будемо говорити про ті страшні часи. Ми живемо у об'єднаній Європі. Тому повинні допомагати одне одному. Коли тебе чекати?

- Зараз поїду до Герліца, заберу свої речі та увечері повернусь.

- Приїжджай. Запиши адресу: Фрідріхштрассе, десять, квартира дванадцять на четвертому поверсі. Консьєржка тебе пропустить. Я їй скажу.

Фрау Анна була задоволена, що диктанти та старанність дівчини допомогли Насті одержати таку роботу.

- Це Лізі мене рекомендувала, - розповіла українка, виставляючи на стіл торт, що купила по дорозі. – Навіть запропонувала жити разом з нею. Буду готувати нам їжу. Ось торт купила, щоб подякувати вам за доброту, з якою відноситеся.

- Тепер я за Лізі спокійна, - зраділа фрау. – Ти гарно готуєш страви. А то Лізі майже постійно харчується в кафе. Може подружитесь. Ти бачила в театрі їх з Матильдою? Не сподобалась мені та кобила. Від неї тхне тютюном. Лізі ж не курить. І за гарний торт дякую. Ти добра, дочко! Зараз покличу Дітріха.

Увечері Настя з невеликим саквоюжем в руці подзвонила до квартири Лізі. Коли розчинились двері, за порогом стояла Матильда. Вона була в одних тоненьких плавках, без бюстгальтера, з цигаркою в зубах. Повні груди звисали донизу.

- Заходь, - махнула рукою Матильда. – Ми на тебе чекаємо.

«Вони дружать з Лізі, - остовпіла Настя, не наважуючись переступити поріг. – Але чому вона гола? Надворі прохолодно. Можливо, приймала душ? Лізі знала, що я маю прийти. Тому Матильда зразу розчинила двері».

- Чого стоїш? – здивувалась Матильда.

- Це квартира Лізі? – нарешті оговталась Настя. – Я правильно потрапила, не помилилась?

- Не помилилась! Заходь, кажу. Та зачини за собою двері.

Настя зайшла до вітальні, поставила саквоюж на підлогу, зняла взуття. У кімнаті навпроти за столом сиділа Лізі. Теж в одних плавках. Вона привітно махнула рукою до дівчини.

- Проходь до нас. Будемо вечеряти.

Настя витягла із саквоюжу коробку цукерок, підійшла й поклала на край столу.

- Це до чаю.

- Ми п'ємо каву! – розсміялась Матильда. Голос її та сміх були якимось незвичними, грубими та з помітним хрипом. – Дякую, але каву з цукерками давно не пробувала. Повинне бути пікантне поєднання. Як вважаєш, Лізі?

«Це такий голос від куріння, - зразу відчула неприємний запах диму Настя. - Навіть за столом не випускає цигарку з рота. Он в попільничці декілька недокурків. Від Лізі попільничка далеко. Напевне, як сказала фрау Анна, дійсно не курить. Але ж пасивне куріння теж дуже шкідливе. Слава Богу, що наш батько й Василь не курять. Юрасик вдома почувається добре. Мати завжди провітрює квартиру. Можливо, ця Матильда не часто сюди приходить. А то прийдеться страждати від диму. Вийшла б покурити на балкон. А то ногу закинула на ногу й пускає дим кільцями. Нахаба!».

Посеред кімнати з майже голими стінами на низенькому скляному столику стояли дві чашечки з кавою і у блюдці печиво. Проти столу на стіні був закріплений телевізор-плазма.

- На кухні, - Лізі показала рукою у дверний проїм зліва, - з турки налий собі кави. Якщо охолола, підігрій на плиті. Ти ж умієш користуватись індукційною плитою? Така сама й у мами.

Настя зайшла до просторої кухні. Окинула приміщення оком. Електрична плита з витяжкою, поряд раковина з краном для води, машина для миття посуду, в кутку великий холодильник. На стінах декілька невеликих шаф з прозорими дверцятами. Дівчина взяла чашку й налила теплої кави.

«Відчуваю, що саме така сьогодні у мене буде вечеря, - подумала з кривою посмішкою. - Лізі більше нічого не запропонувала. Потрібно було повечеряти у фрау Анни. А то лише пустого чаю з тортом попила. Нічого, Лізі сказала, що я буду готувати їжу. Тому постараюсь харчуватись нормально. Не вистачало, щоб я ще голодувала!»

Коли Настя повернулась до дівчат, вони уже лежали вдвох на розгорнутому дивані. Голова Лізі покоїлась між грудей подруги. Настя сіла за стіл, взяла печиво, цукерку з розпакованої коробки й, повільно попиваючи каву, зацікавилась телевізійною передачею. Саме транслювали змагання з баскетболу, яким дівчина колись захоплювалась й грала за збірну команду факультету. В кімнаті було деякий час тихо. Несподівано до Насті долинули якісь цмокання та приглушені зойки. Настя повернула голову й побачила, що Лізі лежить зверху на Матильді уже без плавок й пристрасно цілує подругу. Матильда обома руками притискає її до себе й, упираючись ногами об диван та піднімаючи товстий зад, підкидає догори. Вкрай вражена українка зрозуміла, що вони займаються сексом!

«От чому вони сиділи голі, – нарешті здогадалась вражена Настя. – Навіть моя присутність їх не зупинила. Видно, давно ці лесбіянки кохаються. Чула, що колись у студентському гуртожитку було двоє таких дівчат. Та ніколи подібного не бачила у дії. Невже від подібних відносин можна одержати якесь сексуальне задоволення? Навіть не віриться. Он Лізі стала гладити й цілувати груди розпашілої Матильди, яка ротом хапає повітря. Хай роблять, що їм бажається. Лише б мене не зачіпали. Не можу це спостерігати».

Настя піднялась й, не дивлячись на лесбіянок, які й не думали зупинятись, а ще більше розігрівались, пішла на кухню. Налила ще трохи кави й сіла за стіл. Щось готувати на вечерю не наважувалась. Адже не знала, що є з продуктів та що б хотіла їсти Лізі.

«Якщо вони при мені таке виробляють, то як поведуться, коли залишаються одні? Якось бачила у фрау Анни, як дивно її син, з ехидною посмішкою дивився на Лізі. Напевне, знає про лесбійські схильності сестри. Та матері нічого не каже. Вони з сестрою разом до матері майже ніколи не приїжджали. Лізі років тридцять-тридцять п'ять не більше, цікава дівчина, має гарну роботу. Але не одружена. При такій подрузі, як Матильда, одружитись важко. Ця, як сказала фрау Анна, грудаста, широка у стегнах, висока кобила її не відпустить. Не знаю навіть, що діяти. Лізі ж чекала на мене й сказала про це Матильді. Чому тоді не стримались? Вони були роздягнені до мого приходу. Уже лаштувались на секс. В такому випадку важко стриматись. Я більше року не знаю чоловіків й не тягне до них. Можливо, із-за того, що важко працюю, маю зовсім інші плани. Та не буду задумуватись над такими речами. Попрошу Лізі, щоб при мені вони цим не займались. Не зрозуміє – винайму десь квартиру».

Прошло добрих пів години. Стукнули вхідні двері й Лізі зайшла на кухню. Була в махровому голубому халаті.

- Уже пізно, Матильда пішла додому, - сказала байдуже. – Ти, напевне, голодна? В холодильнику є ковбаса, яйця. Зроби, будь ласка, нам яечню. Я теж проголодалась.

- Лізі, - Настя почала діставати з холодильника яйця, ковбасу, - я дуже вдячна, що ви запросили жити у вас. Буду, як домовились, готувати на обох їжу. Відносин ваших з Матильдою не хочу торкатись, нікому про них не розповім. Та маю нормальну сексуальну орієнтацію. Якщо це можливо, при мені такого прошу не робити. Адже, як кожна жінка, мрію про хороші стосунки та шлюб з чоловіком. Таких чоловіків у мене давно не було.

- Пробач, Настасі, - соромливо опустила голову Лізі. – Ми з Матильдою зустрічаємось біля року. Познайомились на одній вечірці. Я прийшла туди з хлопцем, танцювали. Вона несподівано втрутилась, замовила якісь коктейлі. Мій хлопець після випитого

кудись повіявся. Матильда сказала, що закохалась у мене. З того часу й почалось. Дуже прошу, матері про це не кажи. Вона може від мене відмовитись. А Матильду я постараюсь поступово відвадити. Вона своєю настирністю починає набридати. Був у мене непоганий хлопець, так вона втрутилась.

Уже була готова яєчня. Лізі дістала почату пляшку червоного вина, налила у келихи. Дівчата випили за хороші стосунки.

- Ти приступила до виконання рекламного завдання? – турботливо запитала Лізі. – У нас прийнято все виконувати в строк.
- Продумую основну канву. Завдання не з простих.
- Зважаючи на те, як ти швидко розробила дизайн мого кабінету, впевнена: справишся. Лише не поспішай. Зроби ескізний проект, прийдеш до мене, подивимось. Можливо, я щось пораджу. Потім, після доопрацювання, покажеш керівнику. Від успішного виконання першого завдання надзвичайно залежить відношення до тебе керівника та подальша робота.

Йдемо, я покажу твою кімнату. Ти ж ще навіть й не подивилась всю квартиру. Я більше п'яти років не можу її нормально обставити. Надіюсь, що ти мені щось порадиш.

Вони зайшли до невеликої кімнати з одним вікном, закритим світло коричневими портьєрами. З одного боку односпальне ліжко, накрите квітчастим покривалом. На стіні за ліжком невеликий килимок. Навпроти – письмовий однотумбовий стіл, два стільці. Над столом – картина з намальованою гірською рікою та вкритими лісом берегами.

- На це ліжко є новий комплект білизни, - сказала Лізі. – Зараз візьмемо у шафі. Маю другий ноутбук, на якому тут зможеш працювати. Інтернет до квартири підведений. Йдемо, покажу ванну кімнату.

Простора, сяюча ванна кімната, обкладена світло салатовою плиткою, салатова душова кабіна, велике дзеркало та салатіві раковина й унітаз вразили.

«Уміють німці жити з шиком! - по доброму позаздрила дівчина. – Колись у мене така буде. У нас вдома у ванній кімнатці не повернутись. Пральна машина ледве влізла. Коли купала Юрасика, другій людині не помістись. Добре, що хоч туалет окремо».

- Два рушники і новий халат для тебе у мене є. Будеш вішати он на тому окремому гачку. Моїми парфумами прошу не користуватись, щоб на роботі не було зайвих запитань. Наші жінки люблять одна до одної принохуватись. Туалетне мило й зубна щітка у тебе, надіюсь, є?

- Звичайно. Зубну пасту лише на днях купила.

- За воду і електрику будемо платити навпіл.

- Добре, як же інакше.

- На роботу, якщо не заперечуєш, будемо їздити моєю машиною. Ти ж собі ще не купила?

- Збираю гроші. Впевнена: незабаром куплю.

- Можна купити в кредит. Виплачувати декілька років. У нас майже всі так роблять.

- Дякую за пораду. Я подумаю.

«На нову машину потрібно багато коштів. Можна ж купити вживану. Обійдеться вдвічі, а то й втричі дешевше. Он наші хлопці купують на базарі гарні машини й ще добре на них заробляють. У мене тепер буде два дні вихідних. Можна піти на базар, прицінитись. Там і хлопців своїх побачу. Я ж так була зайнята у фрау Анни, що вирватись нікуди не могла. Думаю, на Різдво зможу на декілька днів поїхати до батьків, Юрасика побачу. Він постійно сниться. Напевне, добре підріс, гарно розмовляє. Навіть по мобільному не могла з ним перемовитись. З мамою, чи батьком перекинемось декількома фразами й досить. Скажуть, що з дитиною все добре, то я й рада. Зараз головне: вчасно виконати на роботі перше завдання, яке обов'язково повинне сподобатись старшому менеджеру. Я ж вимог зовсім не знаю, рекламні ролики ніколи не робила. Потрібно продивитись щось подібне. Адже по телебаченню рекламують багато речей. Лізі обіцяє допомогти. Вона давно працює в телекомпанії».

Настю вранці будильник з мобільного звично підняв о шостій годині. Лізі на сніданок замовила вівсяну кашу й каву. Тому через пів години все було готово. Дівчата швидко поснідали, причепурились і за десять восьма уже були на роботі. Інші співробітники почали приходити пізніше. Чемно вітались і зразу ж сідали працюва-

ти. Настя попросила Рудольфа скинути їй на ноутбук рекламні ролики за останні місяці.

- Хочу зрозуміти напрямки рекламних розробок телекомпанії. Адже кожна фірма має свій стиль.

- Добре, - погодився начальник. – Але ти маєш внести якусь свіжу струю в нашу роботу. Підходь до всього критично.

Колориста реклама була дуже різнобічна. Від залізничних вагонів до туалетного мила та зубочисток. Вражала жвавість роликів, музика, що супроводжувала, танці чи безмовні пози гарних дівчат. Дитяче харчування рекламували рожевошокові дітки. Слони і папуги запрошували відвідати місцевий зоопарк. Тривалість роликів не перевищувала двадцять-тридцять секунд. Видно, за рекламу замовникам приходилось платити дорого.

Настя зрозуміла, що придумати щось нове буде важко. У неї на все про все було чотири дні. Вона вирішила спочатку познайомитись з самим лавандовим маслом. В Інтернеті багато написано.

Рослина з сірим листям і невеликими бузково-фіолетовими пірамідальними квітами, що ростуть ввєрх по стеблу, надзвичайно популярна, дякуючи приємному пряному запаху. З неї роблять ефірне масло, витяжки додають в лосьйони, шампуні та мило. Рослина вирощується на величезних полях півдня Франції, де культ лаванди, також у великій кількості росте в Італії, Молдові, Україні.

Популярністю користуються лавандові ванни з температурою води 36,6⁰, жодним градусом вище, чи нижче. Заспокійливі, розслаблюючі, миротворчі. Після них дуже гарний сон.

Як лікарському засобу лаванді немає ціни! Достатньо подихати парами масла з аромолампи, чи накапати декілька крапель на носовичок, як заспокоюється нервова система, зникають головні болі, нормалізується артеріальний тиск. Сприяє лікуванню респіраторних захворювань, грипу, підвищує імунітет, лікує від вугрів на обличчі. Навіть у любовному привороті потримати декілька гілок лаванди у рушнику і потім подати втертися коханому, як любов знову повернеться!

Гарний косметичний засіб при загальному догляді за шкірою, позбавляє від лупи, застосовується при педикульозі.

Несподівано Настя згадала дуже популярну свого часу пісню Софії Ротару «Горная лаванда».

Лаванда, горная лаванда
Наших встреч с тобой синие цветы.
Лаванда, горная лаванда.
Сколько лет прошло, но помним я и ты.

Запис виконання пісні знайшовся в Інтернеті. Настя вирішила на її фоні побудувати весь ролик. Прийшлося добре попрацювати, щоб гарні квіти лаванди коливались від вітру в такт з піснею, поступово на екрані з'являлось крупним планом декілька різновисоких пляшечок з маслом, а потім – задоволені усміхнені обличчя молодих юнаків, що позбулись вугрів та гарних дівчат з доглянутою шкірою. Одна з них тримає в руці пляшечку з маслом та розчісує шовковисте волосся.

- Де ти взяла таку чудову мелодію і слова пісні? – запитала Лізі.
- На Україні її співає народна артистка Софія Ротару.
- Не чула про таку. Та слова тут дуже гарні. Я б ще додала відео, як родина з дітьми із задоволенням дихає парами масла біля аромолампи. У нас люди дуже дбають про своє здоров'я. Тривалість реклами яка?

- Тридцять шість секунд. Додати родину – буде біля сорока.
- Можливо, Найде й дозволить, якщо фірма, що продає масло, заплатить. Та я б зменшила до тридцяти.
- Дякую дуже за ваші доречні поради! Що б я робила без вас?
- Ти Рудольфу ще не показувала?
- Ні, вам першій, як і обіцяла.
- У тебе ще є час. Попрацюй, може щось спаде до голови.

Рудольф був задоволений, що Настя до кінця тижня подала готовий ролик. Декілька раз переглянув і повернув голову до Насті.

- Ти з першого разу справилась. Мелодія та слова пісні чудово підходять. Мені все подобається. Навіть тривалість ролика витримала середню для нашої компанії. Просто дивно. Кажеш, що ніколи рекламою не займалась?

- Не приходилось.

- Широ вітаю! Думаю: ми спрацюємось. Але розслабляйтесь не раджу. Попереду багато роботи.

З першої зарплатні Настя взяла пляшку іспанського сухого вина, торт і вони з Лізі посиділи за столом вдома, гарно повечерявши. Лізі подякувала та сказала, що у німців не прийнято відзначати першу зарплатню. Це ж потребує певних коштів. А німці дуже економні. Настя розповіла, що була одружена, розірвала стосунки з неробою-чоловіком, має хлопчика, якому незабаром виповниться два роки. Що сумує за дитиною, рідко телефонує до батьків. Адже телефонні перемовини дорогі. Для переговорів по Скайпу у батьків немає ноутбука. Брат Василь хоче купити, збирає гроші.

- Зараз є можливість телефонувати по Вайберу. Ти знаєш?
- Вперше чую. На Україні такого немає.
- Там смартфони є?
- Коли я виїжджала, почали з'являтися. Але вони значно дорожчі від мобільних телефонів.
- У нас вони дешевшають майже кожного місяця. Можеш тут купити і, використовуючи Інтернет, телефонувати батькам майже безкоштовно.
- На їх звичайний мобільний?
- Ні, там теж повинен бути смартфон та Інтернет в квартирі. Можна телефонувати з комп'ютерного центру. Не обов'язково купувати новий смартфон. Значно дешевше продаються вживані.
- Куплю смартфони собі і батькам, - вирішила Настя. – Додому передам хлопцями, чи на Різдво відвезу сама. Дуже хочу провідати синочка й батьків.
- На Різдво буде відпустка днів п'ять. Зможеш поїхати.
- Лізі, я фрау Анні дуже вдячна за підтримку. Давайте у суботу провідаємо ваших батьків.
- У нас не прийнято їздити до рідних без запрошення. Це вважається непристойно, невиховано. Мати на мене давно ображається й не запрошує.
- Вона була дуже рада, коли ви якимось приїжджали.
- Тоді не витримала й вирішила провідати батьків. Адже у мене, крім них і брата, більше рідних немає. У брата взагалі забула, коли й була. Невістка мене не любить. Виду не подає, та я все ба-

чу. Брат мене теж не провідує навіть на день народження. Весь час знаходить якусь причину.

- А якщо я сама поїду? Фрау Анна просила, щоб я час від часу навідувалась. Прикипіла до них душею. Може нова служниця не дуже влаштує. Так хочеться, щоб у них все було добре. Старим людям важко жити без уваги дітей.

- Ти можеш, якщо мати запрошувала. А я не наважуюсь.

В неділю Настя купила шоколадні тістечка, які фрау Анна любила, і десь під обід поїхала до неї. Німкеня зустріла її радісно, пригорнула й притиснула до себе.

- Я ж казала: ми завжди тобі раді. Дякую за тістечка, прошу не забувати нас. Постійно тебе згадую. Нова служниця ніяк не може потрапити до кондитерської, де роблять такі тістечка. І взагалі, хоч і слухняна, та її потрібно водити за руку. Не така, як була ти. Німецької мови добре не знає, хоч працює вже декілька місяців. Сідай до столу. Покличу чоловіка та поп'ємо кави. Клаво! - гукнула фрау до служниці, - принеси нам каву та запроси гера Дітріха».

Клава проворно принесла на розносі чашки з кавою, цукор, печиво. Чемно привіталась й тихо зникла. Старий німець прийшов не зразу, щось буркнув в бік Насті, сів за стіл, дивлячись прямо перед собою. Як завжди, на ньому був довгий халат, з під якого виднілась біла сорочка, краватка. Виглядав він стомленим, у капцях тягнув ноти. Під очима проглядались синці.

«Почав здавати старий, - чомусь без жалю подумала Настя. - Раніше був значно бадьоріший. Навіть телевізор не увімкнув. Адже завжди не відривався від нього. Брав участь у Другій світовій війні. Але ніколи про це не розповідав. Напевне, воював і на території Радянського Союзу. Та зі мною не розмовляв, ігнорував. Шкода фрау Анну. Вона біля нього завжди впадає. Приходиться самій за ним доглядати. Навіть мені не дозволяла».

- Рада, що ти влаштувалась на гарну роботу, - почала німкеня.
- Зазвичай, на таку посаду важко потрапити. Лізі допомогла. Ти її часто зустрічаєш?

- Я вам казала: вона запропонувала пожити разом. Тому бачимось щовечора та вранці. Її машиною їздимо на роботу.

«Навіть не зателефонувала матері, що взяла мене до себе, - не зрозуміла Настя. – Невже стидається свого рішення? Я ж не напрошувалась. Можливо, вирішила, дякуючи мені, зекономити кошти на готуванні їжі та прибиранні? Могла здогадатись, що мати запитає про неї. Та нічого з цього приводу не сказала»,

- Як Лізі почувається? Вечорами сидить вдома?
- Трохи стомлюється на роботі. Апетит має гарний. Вечорами сидить у комп'ютері, чи дивимось кіно. Буває, що в суботу йде з подругою до кафе, або до нічного клубу. Але не часто.
- До неї ніхто не приходять?
- За час, що живу там, нікого не було, - не захотіла розповідати про Матільду дівчина, розуміючи, що фрау Анна може щось про ту кобилу здогадуватись.
- Вона думає одружуватись, чи хоч завести бойфренда?
- Не знаю. Таких розмов ми не ведемо. Та й часу на це у мене немає. Адже потрібно ходити до супермаркету, готувати вечері та сніданки, прибирати. Лізі любить чистоту й порядок у квартирі. Напевне, від вас перейняла.
- Так, у нас в домі завжди було дуже охайно.
- Дякую вам, фрау Анна. Поїду до Дрездена. Лізі на вечерю замовила смажених вугрів. А у мене ще нічого не куплено.
- Приїжджай, Настасі, коли матимеш час. Хоч з тобою відведу душу. Гер Дітріх став більше стомлюватись. Викликала якимось кардіолога. Щось у нього з серцем. З Клавою відвертих розмов не маю. Вона старається, роботяща, але без твого ентузіазму.

9

Василь якимось завів з батьком розмову про необхідність після занять десь попрацювати.

- Ніяк не можу зібрати кошти на ноутбук. Хоч стипендію ви мені залишаєте, та ще зо дві тисячі не вистачає. Ти ж знаєш, що без ноутбука зараз важко обходитись. В нашій групі уже всі його мають. Деякі навіть приносять на заняття, пишуть за допомогою нього конспекти лекцій, роблять домашні завдання, різні розрахунки, графічні роботи. А я до цього часу працюю з калькулятором, мов

школяр. Закінчу коледж й на роботі не зможу працювати. Адже скрізь комп'ютери.

- Ти ж знаєш, я вечорами почав таксувати зовсім недавно. Ще не віддали борг триста євро тітці Тосі. Розрахуємось з нею і купимо ноутбук. Зачекай трохи.

- Бачу: таксування приносить мало прибутку. Та й стомлюєшся ти, працюючи практично по дві зміни. Я думав, як ми можемо швидше і легше заробити. Суботами й неділями можемо розвозити по селах цигарки. Тут купуватимемо за оптовими цінами, а продавати - вроздріб. Уже й придивився до цін у кіосках міста.

- Що, будемо стояти на вулиці й продавати? - не міг зрозуміти батько. – Скільки це за день продамо?

- Ні. Віддаватимемо продавцям у магазини.

- Так вони ж можуть гроші зразу не заплатити.

- Приїдемо через тиждень, - впевнено вів Василь. – Я говорив з водієм, який розвозить хліб, горілку. Він давно так працює.

- А що, ти маєш рацію, - погодився батько. – Узнай, де цигарки можна купувати оптом і спробуємо.

- Я уже знаю. Великими коробами відпускають на оптовому складі. Купимо декілька коробів «Пріми» й поїдемо. «Пріма» безфільтрова у селах - самий ходовий товар.

- Звідки ти знаєш? Часом сам не почав курити?

- Придивився в селі, коли їздили до маминої тітки. Там всі чоловіки курять «Пріму». Вона найдешевша. А сам поки не курю.

- Добре, сину, може ти й правий. В п'ятницю купимо два короба. А в суботу поїдемо по селах. В коледжі цієї суботи ніяких заходів не планують? Часом батьківських зборів немає?

- Так були ж збори три тижні тому. Мати ходила, а я сидів вдома з Юрасиком. Знаєш, він любить, коли йому читаєш казки. Слухає з розкритим ротом, не ворухнеться. Все розуміє. Читав йому про Івасика Телесика. Прийшлося читати двічі.

- Настя буде телефонувати, потрібно їй розповісти. Росте дитина без матері. Незабаром мамою почне кликати бабуню. Настя обіцяє приїхати на Різдво.

- Ти з нею розмовляв? - зрадів Василь. - Приїде на своїй машині? Адже працює на гарній роботі.

- За машину мови не було. Сказала, що робота подобається. Праця на телебаченні – це не миски мити та пил на меблях проти-рати. Але ж потрібно в першу чергу досконало знати німецьку мову. У тебе як з англійською?

- Не дуже, - махнув рукою Василь. - Я за кордон не збираюсь.

- У тебе голова працює нормально. Англійську можеш вивчити. Подумай, сину, над цим.

В субота повезли цигарки. Поїхали в села кілометрів за п'ятдесят від міста. Ціну, за якою мали продавати, визначив Василь. Вона мала бути трохи меншою, ніж у сільському магазині. Інакше продавці не братимуть.

До Іванівки їхали зарослою по узбіччях високою лободою, полином та кропивою ґрунтовою дорогою через неозорі поля. Середина жовтня. Листя з дерев почало обпадати. На пожовклих під сонцем полях майже все зібрано. Залишилась одна кукурудза та цукрові буряки, яких останнім часом стали сіяти значно менше. Адже їх врожайність значно зросла. Посіяна озимина почала зеленіти. Та ще зеленіють сади. Їх на Поділлі так багато! Деінде подалі від дороги випасають корів, овець. Зустрілась навіть невелика череда кіз на чолі з поважним плямистим бородатим цапом. Череду позаду по боках супроводжувало двоє пастушків з палицями в руках. Обом років по дванадцять-чотирнадцять. На одному з поворотів зупинили машину біля трьох одиноких яблунь, на яких жовтіли яблука. Василь виліз на дерево, нарвав з відро яблук. Вирішили на зворотнім шляху ще нарвати. Поспішали до магазину, який міг працювати лише до обіду.

До невеликого одноповерхового будинку з облізлою штукатуркою, який стояв майже біля самої дороги в центрі села, пішов домовлятися батько, адже Василеві продавці могли не довіряти. Дмитро вийшов до машини хвилин через п'ять.

- Короб продавець брати не захотіла, - тихим голосом сказав синові, - попросила занести двісті пачок. Швиденько поклади до великого пакета. У нас там є розпакований короб. Ціну погодили на копійку меншу.

- Гроші заплатить зразу? – теж тихо, набираючи цигарки до пакету, запитав Василь.

- Ні. Просила приїхати тижнів через два.

Коли батько повернувся й сів до авто, Василь не витримав:

- Не міг домовитись, щоб зразу заплатила?.

- Сказала, що вчора віднесла до сільпо виторг, грошей немає.

Просила наступного разу привезти ще ящиків два горілки. Як вважаєш, ще й горілкою варто зайнятись?

- Просить – значить привеземо, - впевнено син.

- Їдемо далі. Тут кілометрів через шість Росоша. Я по карті області дивився. Хоча б за день розвести ці два короба.

- Ти запитав, у якому стані дорога. Щоб не потрапили в халепу.

- Запитав, сказала, що можна їхати.

Вони проїхали за село кілометрів три і зупинились перед струмком, що протікав у невеликому ярку. По обидва боки струмка метрів на два простягалось болото. Було видно, що дорога вела безпосередньо через струмок. Вантажівки, напевно, тут переїжджали. А ось чи перетне його легковик?

- Василю, рискнемо проскочити?

- Може розігнатись на другій передачі? – засумнівався син.

- Давай на другій, - погодився батько. – Струмок не глибокий.

Дмитро здав машину назад, розігнався і сміливо заїхав у воду. Машину кинуло в бік. Вона зупинилась. Дмитро встиг вимкнути передачу, двигун працював. Та коли на першій передачі хотіли повільно проїхати вперед, чи потім назад, машина буксувала на місці. Через хвилину задні колеса до половини сиділи в болоті.

- Виходимо, сину, прийдеться щось підкладати під задні колеса. Он далі росте верболіз. Сокири немає. Та складний ніж завжди ношу в ручній сумочці. Роззуваємось й беремося за роботу. Ось ніжик, - подав батько. – Іди наріж штук десять прутів. Та вибирай грубіших.

Василь нарізав верболозу, підклали під колеса. Але машина «мертво» сиділа у багнюці. Василь ще двічі приносив пруті. Підклали під колеса з усіх боків. Василь штовхав машину то з заду, то з переду. Та нічого не допомогло. Засмучені Дмитро з сином були у багнюці майже до попереку.

- Ніби маленький струмок, а ось як застрягли, - нарешті сказав

похмурий батько. - Прийдеться зачекати. Може буде їхати якась вантажівка, чи трактор й витягне нас. Іншого рішення не бачу. Там мати поклала нам бутерброди. Давай перекусимо.

Вони чекали години дві. Але нікого не дочекались. Навіть чомусь жодна людина не пройшла. Був гарний сонячний день. Василь зняв сорочку й трохи засмаг.

- Піду в село пошукаю трактора, чи машину, - не витримав Дмитро. - А то прийдеться тут заночувати. Чого нас занесло в таку глухомань?

- Вважали, що сюди цигарки не возять. От і поїхали.

- Добре, зачекай мене. Нікуди не відлучайся.

Через добру годину почувся гуркіт трактора, що швидко наближався. Батько сидів у кабіні поряд з трактористом. Авто швидко витягли з болота. Їхати в якесь інше село було уже пізно. Невдахи продавці повернулись додому. Мати сплеснула руками, коли побачила, які забруднені чоловік та син.

- Перший млинець завжди невдалий, - розповівши схвилюваній дружині про пригоду, продовжував під час вечері Дмитро. На коліні у нього сидів Юрасик. – Я трохи стомився. Та завтра неділя. Потрібно цигарки розвезити далі. Адже в понеділок мені йти на роботу, а Василю - до коледжу. Ти, сину, уважно вивчи по карті новий маршрут. Далеко від основної дороги не поїдемо.

- Я теж хочу їхати з вами, - обняв за шию дідуся Юрасик. – Мені ж в понеділок в садочок. Буду зайнятий.

- А на кого бабуню залишимо? – знайшовся Дмитро. – Їй одній буде скучно. Будеш за старшого тут керувати. Наступного разу візьмемо з собою вас обох. Домовились?

- Домовились, лише не забудь, що обіцяв взяти.

В неділю вони побували у чотирьох селах і розвезли два коробки цигарок. Продавці й тут просили привезти горілки. Василь все занотовував до невеликого блокнота.

- Батьку, ми, крім цигарок, до машини можемо взяти три-чотири ящики горілки, не більше. Як будемо виконувати такі чисельні замовлення?

- У сусіда по гаражу є причіп. Він таксує і давно ним не корис-

тується. Попрошу у нього в оренду. Причіп має високі борти й тент. Ящики з горілкою будуть надійно закриті. Адже у нас немає ліцензії на торгівлю ні цигарками, ні горілкою. Можуть оштрафувати.

- Не лише оштрафувати, а й конфіскувати товар, - вставила мати. – Потрібно бути дуже обережним. Можна легко втратити все зароблене. Продавці вас не викажуть, адже товар у них буде не прийнятий за накладною. Це в торгівлі є великим порушенням. А ось сторонні можуть донести в податкову. Наш люд надзвичайно завидючий.

Так Дмитро з Василем стали їздити по декількох районах Поділля. «Форд» виявився дуже надійним авто. Навіть розбитими дорогами машина спокійно тягнула причіп з двадцятьма ящиками горілки. Зимою їздили менше, очікуючи гарної погоди. Та однієї морозної ночі ледь не загинули. Машину занесло на слизькому повороті й вони несподівано опинились у кюветі, занесеному снігом. Причіп перекинувся вверх колесами, а машина лежала на правому боці. Батько тихо матюкнувся.

- Сину, ти не вдарився? – Дмитро розчинив дверцята й став вибиратись назовні.

- Ні! – буркнув Василь. - Казав тобі їхати повільніше. Адже мороз десь більше десяти градусів, дорога слизька. Ми ж повністю розпродали товар. Машина стала зовсім легкою. Та ще й причіп кульгає позаду.

- Не панікуй! Вилазь й станемо якось вибиратись на дорогу.

Однак, коли вони подивились, то зрозуміли: виїхати на дорогу буде важко. Кювет ніби й не глибокий. Та снігу нанесло вище коліна. Машину ледве поставили на колеса. А ось причіп ніяк не піддавався. Вони відчепили його, але відсунути вбік, чи витягти з кювету було неможливо. Батько хотів вивернути машину та задом об'їхати причіп з боку. Однак у високому снігу авто почало буксувати й застряло ще більше. Наступив вечір. Дмитро з сином уже добре змерзли, а що вдіяти – не знали. Мороз все дужчав. Почалась завірюха. До найближчого села було кілометрів дванадцять.

- Погріємось у машині, - сказав батько. – А то задубіємо. Будемо час від часу прогрівати салон. До ранку бензину вистачить. А там повинна трапитись якась машина.

Вони сіли до авто, батько завів двигун і увімкнув тиху музику. Стомлені й засмучені, вони деякий час розмовляли, прислухаючись до вітру. Лобове скло швидко занесло снігом. У салоні стало тепло. Непомітно для себе заснули. Василеві наснився сон.

Ніби він, як було влітку в Криму, засмагає на пляжі. Припікає сонечко, тихі хвилі ліниво набігають на беріг, на пісок виповзають невеликі світло жовті, майже прозорі краби, у синьому морі подальше купаються люди. Поряд нікого немає. Його уже трохи розморило, піт з'явився на чолі. Захотілось повернутись на живіт, а він ніяк не може. Ніби притисло щось до піску. Починає боліти розпечена сонцем голова. Можна було б піти скупатись. Та піднятись не виходить. Раптом прилетіла біла чайка, сіла біля нього, сірими розумними очима подивилась якось дивно й клюнула в долоню. Ніби й не дуже заболіло. Потім вдруге клюнула сильніше.

Василь з трудом розплющив очі та ледь не крикнув. Голова розколювалась від нестерпного болю. Ледве повернув очима у бік батька й зрозумів: той не дихає.

«Вчаділи! – дійшло до зовсім переляканого хлопця. – Не можна було спати при включеному двигуні. Потрібно швидше витягати батька з машини. На свіжому повітрі повинно зразу стати краще. Якщо я прокинувся, то й він не вчадів до смерті».

Лобове скло засипане снігом. Василь сильно натиснув на дверцята, трохи відчинив, просунувся назовні. Хуртовина припинилась. Та машину майже всю занесло снігом. Хлопець руками й ногою швидко відкинув сніг від лівих дверцят, розчинив їх, витяг за руку батька, поклав на сніг й протер снігом обличчя. Батько не подавав ознак життя. Василь розстебнув куртку, сорочку та приклав вухо до грудей. Удари серця ледь прослуховувались, воно билось надзвичайно повільно.

«Нас в технікумі учили робити штучне дихання, - несподівано дійшло до вкрай збентеженого хлопця. - Декілька раз натиснути обома руками в області серця й потім два-три рази вдихнути з свого рота в рот батька повітря. Викладач казав, що так потрібно робити п'ятнадцять-двадцять хвилин й серце відновить роботу. Ніс хворого при цьому зажати пальцями, щоб повітря через нього не виходило».

У Василя тремтіли руки й ноги та він зумів побороти переляк й почав робити штучне дихання. Незважаючи на мороз, через декілька хвилин йому стало жарко. Хлопець розстебнув куртку й продовжував рятувати батька. Нарешті той зітхнув і розплющив очі. Хлопець прикрив курткою батькові груди, які розчервонілись.

- Що зі мною? – зовсім тихо повільно запитав Дмитро.
- Все добре, не розмовляй, зараз затягну тебе до машини.

Батько не рухався, знову закрив очі, допомогти хлопцеві не міг. Підняти важке тіло й розмістити на задньому сидінні ледве вдалось. Хлопцеві надавало силу щось потойбічне. Лише після цього Василь відчув, що залякли на морозі пальці рук не слухаються. Та він вимкнув двигун, відкрив дверцята й провітрив машину.

«Що робити? – настирно калатало у голові. – Надворі ще темно. Сам я з цього кювету не виберусь. Час від часу вмикатиму двигун, дочекаюсь ранку й піду до села. Дванадцять кілометрів – це йти дві години. А якщо дорогу занесло снігом, то й усі три. Батько може замерзнути. Прийдеться трохи опустити скло на дверцятах і залишити двигун працювати. Чому ми так не зробили з вечора, ніяк не можу зрозуміти. Тоді б точно не вчаділи».

Василь зігрівся й заснув. Коли прокинувся, надворі був уже пізній ранок. Зійшло сонце. У його променях до болю в очах сяяв свіжий сніг. На дереві подалі від кювету сиділи дві ворони. Видно, виглядали, що можна було б поїсти. Через дорогу перестрибав заєць й зник у снігу. Однак милуватись краєвидом хлопцеві не було часу. Він захлопнув дверцята машини, натяг рукавиці й швидким кроком попрямував до далекого села. Мороз не спадав. На дорозі часто зустрічались перемети. Вони були вузькі й не високі. Василь їх оббігав, намагаючись зігрітись. Куртка й черевики на ньому були зимні, на вовняній підкладці. Та незабаром відчув, що мерзнуть ноги. Хлопець натягнув теплу шапочку майже на очі й повільно побіг, дивлячись під ноги. Ніби стало йому трохи тепліше. Десь за годину-півтори Василь почув якийсь гуркіт. Коли підняв голову, то зраділо побачив, що здаля наближається трактор. Він почав махати руками й побіг назустріч. Трактор зупинився.

- Залізай до кабіни! – гукнув з відкритих дверцят тракторист. –

Ти чого в такий мороз вирвався в поле? – запитав, коли Василь, важко дихаючи, всівся поряд.

- Нашу з батьком машину ще звечора занесло в кювет. Ледь не замерзли. Допоможіть, будь ласка, витягти.

- Ви що, не дивились в Інтернеті, яка буде погода? Прогнозували посилення морозів та хуртовину. Як взимку в таку погоду можна вириватись в дорогу?

- У нас немає комп'ютера, тому й Інтернетом не користуємось, - засоромився Василь, потираючи холодні руки. - Я збираю гроші на ноутбук. Планую навесні купити.

- Ти в школі навчаєшся?

- Ні, на четвертому курсі коледжу.

- У коледжі міг в комп'ютері подивитись погоду. Чи залицяєшся до дівчини й не мав часу?

- Про дівчину ще рано думати. З племінником у п'ятницю після занять потрібно було побути. Мати мала піти до супермаркету. Там якраз акції. От і не встиг подивитись прогноз погоди.

- Тепер, друже, будеш встигати! «Не знаючи броду, не сунься у воду», - каже гарне українське прислів'я.

- Так! Ми могли загинути. Батько вчадів. Ледве його відкачав. Он наша машина й причіп, - зраділо показав рукою Василь. – Снігу у кюветі багато, виїхати не було жодної змоги.

Зачепивши тросом, за допомогою трактора вони поставили причіп на колеса, потім витягли машину. Василь простягнув трактористові дві пляшки горілки.

- Надзвичайно вам вдячний, що виручили!

- Не могли з батьком випити по чарці й зігрітись?

- Я не випиваю, а батько заснув.

- Наступного разу будете повільніше їхати. Удачі вам!

Батькові стало легше. Коли витягали машину, він уже намагався сісти. Василь перевів його на переднє сидіння, замотав рядом, що було у багажнику, ноги, притис ремнем безпеки.

- Дай попити, - попросив батько. – горло пересохло.

- Вода у пляшечці майже замерзла, дуже холодна, зверху лід.

- Дай хоч ковток. Язиком важко повернути.

Син дав батькові трохи випити води, завів двигун й вони пові-

льно поїхали додому. У Василя водійського посвідчення ще не було. Та Дмитро давно навчив його керувати машиною.

- Ти матері все не розповідай, - попросив батько. – Вона дуже розхвилюється. Й так тиск стрибає. Скажемо, що із-за переметів важко було їхати. Тому довго добирались.

Мати, звичайно, захвилювалась, коли побачила, який Дмитро блідий та ще й тягне ноги. Але швидко заспокоїлась, коли чоловік сказав, що вони продали весь товар та дуже стомились.

«Розвозити селами горілку й цигарки – небезпечно, - зрозумів Василь. – Ще й продавці дурять. До деяких потрібно двічі-тричі їздити за грішми. Одна розрахувалась картоплею, інша - цибулею. А в Криштопівці гроші так і не віддала. Каже, що податкова забрала наші цигарки. Бреше, звичайно. Потрібно придумати інший бізнес. Мій товариш Тимофій на радіо ринку у Києві дешево купує деякі електродеталі, перемикачі, дисководи до комп'ютерів і тут перепродує дорожче. Напевне, я цим теж займусь. Можливо, й батька відмовлю від поїздок по селах. Незабаром йому виходити на пенсію. Сказав, що роботу на заводі залишить».

10

Микола зайшов до приміщення невеликого залізничного вокзалу, щоб зігрітись, й сів у кутку, намагаючись зосередитись. Людей у цю ранню пору було мало. Тому ніхто не заважав.

«Щоб доїхати додому, потрібно якось заробити трохи грошей на квиток. Запропоную декільком пасажирам піднести до вагона речі. Іншої роботи не бачу. Он у жіночки три валізи та величенький пакет. Напрошусь їй допомогти. Якраз ніби прибуває поїзд і жіночка встала з крісла».

- У вас багато поклажі, не справитесь. Допоможу зайти до вагону, - підійшов до жінки.

- Дякую, сину, - мило посміхнулась пасажирка. – Таксі підвезло мене до вокзалу, а носіїв тут немає. Якраз оголосили про прибуття мого поїзду.

Микола швиденько взяв дві валізи й пішов уперед.

- Який у вас вагон? – запитав хлопець на виході.

- Четвертий. Думаю: що повинен стати навпроти вокзалу. По-

їзд стоїть всього дві хвилини. Щоб ми встигли.

Та коли поїзд зупинився, проти вокзалу виявився вагон номер вісім. Прийшлося бігти до четвертого. Микола добіг швидко й поставив валізи до тамбуру, а жінка ледве встигла.

- Дякую дуже! Ось тобі, сину, десять гривень, - простягла столмена пасажирка гроші. – Більше у мене немає.

Микола був радий і десятці, адже у кишені не було й гривні. Він повернувся до вокзалу та запитав у касі, скільки коштуватиме йому квиток на свій поїзд. Виявилось: вісімдесят шість гривень.

«Допоможу ще декільком пасажирам й зароблю, - заспокоїв себе. – Он сидить дебелий чоловік з двома великими валізами. На руках у нього середнього розміру шкіряна сумка. Можна підійти й запропонувати допомогу. Попільня – станція, через яку поїзди проходять часто. Пасажири не затримуються».

- Шановний, пропоную вам піднести речі до вагону, - підійшов до пасажирки.

- Ти тут працюєш носильником? – запитав той.

- Ні, не вистачає грошей на квиток. От і хочу заробити.

- Багато не вистачає? До якого міста?

- Вісімдесят гривень у загальному вагоні, - Микола назвав своє місто.

- Я теж туди їду, візьму тобі квиток до купейного вагону, - уважно подивився чорними очима на хлопця поважний пасажир, - при умові, що за ці гроші попрацюєш у мене два-три дні.

- Я згоден! – зрадів Микола. – Якраз роботи зараз не маю.

- Через годину наш швидкий поїзд.

Зайшли вони до одного вагону. Купе були різні. Та пасажир, що назвався Віктором, домовився з кондуктором і Микола перейшов до купе нового знайомого, де більше нікого не було.

- Ти хочеш їсти? – запитав Віктор, коли розмістились.

- З вчорашнього дня нічого не їв, - проковтнув слину Микола.

- Зараз трохи перекусимо, - почав діставати зі шкіряної сумки згортки повеселілий Віктор.

На столику з'явилися шинка, домашня ковбаса, копчене сало, варені яйця, помідори, огірки, пляшка коньяку, металеві чарочки, продовгувата буханка запашного хліба.

- Наріжай, - простяг Віктор хлопцеві гарний розкладний ніж та налив чарки. – Потрібно випити за знайомство. Ти не проти?
- Та ви що! – потер руки вкрай задоволений Микола. - Я дуже радий зустрічі з такою людиною! Не знаю, як вам і дякувати.
- Ти на бомжа не схожий, - закушував помідорами й шинкою після випитої чарки чоловік. – Чому залишився без грошей?
- Вночі у вагоні вкрали сумку з грішми та паспортом. Там був й квиток. Бригадир поїзду висадив мене у Попільні.
- То ти без документів? – здивовано подивився Віктор. – Пове-зло. Могла затримати міліція. Та не хвилюйся, - заспокоїв хлопця. – Щоб у мене працювати, жодних документів не потрібно. Давай ще по чарці. Я теж не встиг поснідати.

Коли приїхали, Микола хотів зайти до батьків. Та Віктор нагадав, що потрібно у нього декілька днів відпрацювати.

- Де я потім тебе знайду? Підеш до батьків – і шукай вітру в полі! Ні, друже, ти дав згоду, то їдемо до мене. Зателефонуй їм й скажи, що тимчасово влаштувався на роботу.

- Телефоную теж немає. Все вкрали.
- Зателефонуєш, коли приїдемо до мене, - чомусь не запропо-нував свого телефону Віктор. – Он якраз вільне таксі. Поїхали.

Віктор назвав водієві село, про яке Микола ніколи не чув. Їхали більше години спочатку автотрасою, потім звернули на польову дорогу. Навколо достигала висока кукурудза, розкішні соняшники, зеленіли цукрові буряки. В одному місці дорога пробігала поряд річечки. Там по зеленому лузі поважно походжали білі лелеки. Віктор сидів поряд з водієм та майже весь час повертав голову й розмовляв з Миколою.

- Ти у справах їздив до Києва? - поцікавився.
- Відпочивали з дівчиною в Анталії. Вчора прилетіли.
- Вона залишилась у Києві? А ти поїхав додому?
- Так, - далі брехав Микола, - маю до неї навідатись через ти-ждень. Там й влаштуюсь на роботу. Закохана в мене без пам'яті. Не хотіла відпускати. Та батько просив приїхати на пару днів.
- Ти маєш якусь спеціальність?
- Два роки тому закінчив технологічний інститут за спеціальніс-

тю технологія мукомельного виробництва. Працював технологом на елеваторі, - вів свою брехливу лінію безсоромний хлопець.

- А руками щось робити умієш?

- В інститутських майстернях була невелика слюсарна практика. Молоток тримати вмію.

- Ти мені подобаєшся! - підморгнув і змовницьки посміхнувся чоловік. - Справний сильний юнак. Впевнений: ми налагодимо з тобою гарні стосунки.

Машина прохала декілька кілометрів лісом і зупинилась на узліссі біля кованих високих воріт білої двоповерхової з мансардою та ламаним дахом цегляної будівлі. Віктор розрахувався з водієм, двічі натиснув біля хвіртки на якусь кнопку й вони зайшли до просторого двору. Будинок з широкими пластиковими вікнами знаходився в глибині садиби, яка була обнесена високою огорожею з світло коричневої метало черепиці. Попід огорожу росли невисокі туї. Посеред двору красувався розкішний квітник. Навколо будинку теж росли туї. В одному кутку розташувався високий вітряк. Напевне, вітрова електростанція. До Віктора підбігли дві породисті вівчарки. Вони загарчали на Миколу, та хазяїн, не назвавши імен, їх погладив й швидко заспокоїв.

«Розкішно живе! – подумав Микола. – Майже в лісі. Якихось будівель, чи села й близько не видно. Мені б таку садибу хтось подарував! Продав би за гарну ціну й працювати не потрібно. Цікаво, яку роботу він мені запропонує? Адже щоб мати таке помістя, потрібен прибуток від гарного бізнесу. Напевне, якийсь аграрний орендатор. Такі бізнесмени навчились добре заробляти».

- Йдемо, покажу, де ти ці дні житимеш, - повів Миколу за будинок хазяїн.

Вони підійшли до гвинтових сходів, що вели вгору, піднялись й зайшли до мансарди. Зразу за дверима була розташована кімната зі столиком під передньою стінкою, настільною лампою та чотирма двоповерховими ліжками, вкритими покривалами невизначеного кольору. Під ліжками стояли різноманітні сумки. Одне невелике віконце було над дверима.

- У мене працюють декілька справних хлопців, - сказав Віктор.

- Умовами задоволені. Мешкають тут. Займай вільне ліжко.

Будеш працювати на різних роботах. До обіду відпочивай. Обід дівчина принесе сюди. З кімнати виходити не раджу. Ти бачив: собаки свою справу знають добре. Он бокові двері, - показав рукою.

- Там обладнані умивальник і туалет. Після обіду я тебе покличу.

Микола залишився сам. Нижні ліжка були зайняті. Знайшов одне зверху, покривало на якому було не пом'яте, приліг.

«Забув попросити у Віктора телефон, щоб зателефонувати батькам. Людці дзвонити не стану. Кинула мене, мов лоха! Невже я таке заслужив? Користувалась мною, як секс машиною. Вимагала по декілька раз на ніч. В Анталії днями не вилізли з ліжка. А в Києві навіть пожаліла кишенькових грошей. Нічого, знайду собі іншу. Казав Віктор, що обід приносить дівчина. Придивлюсь до неї».

Хлопець непомітно заснув. Розбудив стукіт у двері.

- Можна зайти? – почувся жіночий голос. – Обід принесла.
- Можна, - зрадів Микола, відчуваючи, що проголодався.

З двома невеликими каструльками у спеціальній плетенці зайшла жіночка років сорока, привіталась, дістала з пакету разові тарілки, ложки, поклала на столик, черпаком налила з каструльок в одну тарілку супу, в іншу – перлової рідкої каші, в пластиковий стаканчик – компоту. Поклала дві скибки чорного хліба.

- Смачного! Пустий посуд виставиш за двері. Я потім заберу.

«От так дівчина! – розчарувався Микола. – Тут немає й до кого придивляться. У мене мати молодша! Нічого страшного, в усьому потрібне терпіння. Ще не вечір. Не може бути, щоб у такого хазяїна не було гарних дівчат. От лише обід зовсім поганенький. Від цього супчику та кашки можна ноги простягти».

Невдовзі почувся вимогливий голос Віктора:

- Микола, спускайся донизу!

Хлопець жваво опинився перед хазяїном.

- Пообідав, тепер за роботу. Ось лопала, - простягнув Віктор, - до вечора обкопаєш усі туї. Не менше, ніж на сантиметрів сімдесят навколо кожної. Копай на повний штик, ближче до стовбура – дуже обережно на пів штика, щоб не пошкодити коріння. Собак я випустив до темноти погуляти за ворітьми. Так що не бійся. Вони зазвичай бігають попід огорожу. Перелізати через неї не раджу. По-перше, там сигналізація. По-друге, собаки можуть навіть за-

гризти. Вони такі. Ми ж домовились: попрацюєш декілька днів й поїдеш додому.

- Можна мені зателефонувати батькам з вашого телефону?
- Десь мій смартфон загубився, не можу знайти, - махнув рукою Віктор. - Увечері принесу, а то зараз їду на поля.

Микола надіявся, що швидко впорається з роботою. Та в землі виявилось багато мілкового щебеню. Видно, коли робили невисокий бетонний фундамент під огорожу, щебеню не жаліли. Лопата постійно упиралась в камінці. Це заважало працювати й нервувало хлопця. Він розумів: Віктор може перевірити, чи все зроблено, як наказано. Адже потрібно було копати на повний штик. До вечора хлопець обкопав лише половину туй.

Він бачив, як продовгуватою машиною до двору привезли робітників. Вони стомлено потяглись до гвинтових сходів позаду будинку та піднялись наверх. Хлопець хотів піти за ними, але Віктор наказав обкопати усі туй. Хоч і стомився, спітнів, прийшлося зняти футболку та далі працювати.

- За пів дня обкопав лише половину? - несподівано почувся позаду гнівний голос хазяїна.

Микола здригнувся. Він не помітив, коли підійшов Віктор.

- В землі багато щебеню, - почав виправдовуватись, повернувшись до чоловіка. – Приходиться вибирати його руками. На повний штик копати дуже важко.
- З такою роботою ти й на харчі заробити не здатен, - Віктор натягнув кепку майже на самі очі. – Продовжуй працювати до темноти. Вночі прогнозують дощ. Туй потребують вологи. Поки все не обкопаєш, роботу за пів дня не зарахую.

Спантеличений Микола швидко запрацював лопатою, вибираючи із землі щебінь. Добре, що нігті на пальцях не були обрізані. А то міг би пальці поранити. Однак рукавиць для роботи з лопатою йому чомусь не дали і на правій долоні натер мозоль. Долоня почала боліти. Це його нервувало.

«Віктор сказав, що не зарахує мені відроблених сьогодні пів дня. Скільки й на яких роботах прийдеться працювати? Потрібно старатись. А то замість двох днів прийдеться відпрацьовувати тиждень. Давно хочу пити, а де взяти води і у кого запитати, не бачу.

З будинку ніхто не виходить. Піднімусь до мансарди й там нап'юсь в умивальнику».

В кімнаті хлопці лежали на ліжках. Більшість спало.

- Тебе сьогодні привезли? - запитав білявий юнак, звисивши голову зверху. – Бачу вперше.

- Сьогодні перед обідом. Коли тут дають вечеряти?

- О дев'ятій. Можеш ще з годинку полежати.

- Я не зробив усю роботу. Нап'юсь води й піду працювати.

- Дивись, не прозівай вечерю. Тут двічі не приносять. Тому спостерігай, коли Таїса понесе вечерю до нас наверх. А то залишишся голодний.

- Дякую, що сказав. Ти тут давно?

- З весни на різних сільськогосподарських роботах. Спочатку було важко. Та поступово втягнувся.

- Пробач, я піду. А то можу запізнитись на вечерю.

Микола ще обкопав декілька туй, весь час спостерігаючи, коли Таїса понесе їжу хлопцям.

«Чому вона й слова не сказала, що вечеряють о дев'ятій? Адже знала: мені про тутешні порядки невідомо. На вигляд доброзичлива жінка, та виявилась зовсім іншою, скритною. Можливо, просто забула попередити, чи виконує наказ хазяїна? Звичайно, дисципліна повинна бути. Та коли робітника нормально не харчувати, то працюватиме гарної годі чекати. Віктор це повинен добре знати. Можливо, справа зовсім в іншому? Напевне, хазяїн з першого ж дня хотів показати, що робітник для нього не має особливого значення. Адже попередив: не зарахує мені пів дня за невиконану до кінця роботу».

Однак, біля драбини Микола побачив Таїсу. Тому біля чергової туї встромив лопату в землю й побіг вечеряти. Хлопці уже сиділи на ліжках внизу. Таїса на столику насипала з однієї каструлі у глибокі тарілки макарони, з іншої клала кусок пахучого м'яса. Ще розкладала помідори. Потім налила у разові стаканчики солодкий компот з яблук. Побажала: «Смачного!» й вийшла. Микола привітався й сів на краю ліжка. Робітники мовчки повечеряли й виставили тарілки зі стаканчиками за двері, Двоє хлопців закурили.

- Як тебе звати? – запитав один у нашого героя.

- Микола, - повернув голову хлопець.
  - Довго збираєшся тут паритись?
  - Віктор сказав: два-три дні.
  - Він усім так каже, а випустить, коли захоче.
  - Я йому винен вісімдесят гривень. Повинен відпрацювати.
  - Де він тебе знайшов?
  - На залізничному вокзалі. Мені не вистачало грошей на квиток, щоб доїхати додому.
  - Він майже усіх нас так зловив. Паспорт забирає зразу й віддасть лише, коли відпусткатиме.
  - У мене й паспорта немає, вкрали у вагоні разом з сумкою.
  - Попався ти, хлопче! Не скоро звідси вирвешся.
  - Так Віктор же пообіцяв. Я йому вірю.
  - Вір-вір! – з сарказмом втрутився високий чорнявий робітник.
- Я до нього попадаю уже вдруге й повадки добре знаю. Та давайте лягати спати. Підйом о шостій. О сьомій повезуть на роботу.
- Чорнявий робітник, якого звали Михайло, говорив правду. Наступного дня Микола до обіду закінчив обкопувати туї. Потім, коли приїхала машина викачувати вигрібну яму, хлопець допомагав там водієві. Під вечір майже дві години обслуговував вантажівку, що вивозила з двору сміття. Наступного дня привезли машину дров. Хазяїн наказав бензопилою їх пиляти й потім порубати. Віктор так і не дав йому мобільний зателефонувати додому. Через три дні, коли Микола порубав дрова й нагадав, що, напевне, уже відпрацював борг, хазяїн безапеляційно заявив:
- Будеш працювати до осені! Якщо поспробуєш якимось чином заявити до міліції, зроблю так, що судитимуть за крадіжку. Зберемо урожай, тоді розрахуюсь з тобою і відпущу.
  - Ви ж пообіцяли за декілька днів! – мало не плакав Микола.
  - Потрібно менше вірити! Як сказав, так і буде.

11

Розроблений Настею ролик реклами лавандового масла дуже сподобався фірмі-виробнику й мав успіх на телебаченні. Фірма майже зразу ж замовила рекламний ролик на шампунь для голови із запахом чайної троянди. Подібні шампуні з додатками трояндо-

вих масел продавались. Але на думку фірми, саме чайна троянда повинна була зробити нову шампунь ексклюзивною. Начальник рекламного відділу, ще не старий, лисий товстун Найде, який був дуже скупий на похвалу, розумів, що такий рекламний ролик повинна робити саме Настя. Він викликав дівчину до свого кабінету.

- Ви справились з розробкою реклами лавандового масла, - зняв окуляри й подивився на дівчину начальник. - Завдання не було особливо складним. Як показав перегляд реклами по телебаченню, деякі епізоди можна було б зробити краще. Тому надалі прошу працювати більш старанно. Ми повинні постійно пам'ятати і дбати про імідж нашого телевізійного роботодавця. Реклама – одне з основних джерел його фінансування. Чим краще будуть подані наші реклами, тим міцніше ми стоятимемо на ногах. Наступне завдання для вас буде більш складним. Фірма замовила рекламу шампуні із запахом чайної троянди. Шампунів рекламують дуже багато. Особливо жінкам важко догодити. Прошу за два тижні розробити такий ролик, щоб я сам забажав купувати нову шампунь. Можливо, від такої шампуні почне, нарешті, рости волосся на моїй голові, - на всі зуби розсміявся своєму жартові Найде.

« Чорта лисого! – подумки посміхнулась й собі Настя. – Волосся, як ти надієшся, навряд чи почне рости. Та завдання дійсно важке. Ексклюзивний запах можна ще придумати. А ось щоб шампунь гарно мила волосся – про це повинна подбати фірма-виробник. Думаю: щоб зрозуміти, чого хоче замовник, потрібно переговорити з виробниками майбутньої шампуні».

- Ви самі знаєте: різних шампунем тисячі. Є дуже гарні, а трапляються простенькі. Ефект від миття ними не зовсім вдалий. Дозвольте поїхати до виробника, що замовляє рекламу. Переговорю з ним і зрозумію, яку шампунь вони планують випускати й рекламувати. Тоді значно легше буде розробити рекламний ролик.

- У вас надзвичайно новий підхід до нашої складної справи, - подивився уважно на дівчину Найде. – Ми ніколи до замовників реклами не їздили. Це лишні витрати на виконання завдання. Лише зараз я зрозумів, що такий хід при розробці реклами повинен принести успіх. Постараюсь доказати нашому фінансовому директору, щоб він дозволив вам поїхати до Фрайберга на фірму-

виробник шампуні. Сто кілометрів туди не так вже й далеко. Ви авто своє маєте?

- Ні, я недавно у Німеччині. Не встигла придбати.
- Тоді поїдете поїздом. Ось адреса фірми й два номери телефонів.

Через годину Найде повідомив, що поїздку дозволили.

- Зайдіть до фінансового відділу одержати документ на відрядження та гроші. Виїхати маєте завтра вранці. Сьогодні зателефонуйте до фірми й домовтесь про зустріч. Щасливої дороги!

У фінансовому відділі Настю зустріли не дуже привітно.

- Не встигла попрацювати, а уже їде у відрядження, - бурчала собі під ніс солідна, в окулярах з роговою оправою німкеня, заповнюючи бланк. – Я працюю майже двадцять років, а у відрядженні жодного разу не була. Візьміть, прошу, документ, - простягла Насті й подивилась з-під лоба. – Гроші одержите в касі. Та не забудьте у Фрайбурзі зробити відмітки про прибуття на фірму і вибуття. Інакше прийдеться повернути гроші.

Дівчина зателефонувала на фірму й домовилась, що її чекатиме провідний технолог з виробництва шампунів. Фірма, сказали, знаходиться поряд з Гірничою Академією.

Лізі теж здивувалась, що Настю направили у відрядження до Фрайберга.

- Ти не боїшся їхати? Мені це не дуже подобається. Що, лисий Найде заставив?

- Ні, сама напросилась. Ви ж знаєте: шампунів є тисячі. Потрібно нову так розрекламувати, щоб захотіли купувати саме її. Найде хоче за допомогою неї відновити шевелюру на лисині.

- Так і сказав? – розсміялась Лізі. – На нього не схоже. Зі співробітниками він ніколи не жартує. Дивись, Настасі, щоб цей старий ловелас не став приставати до тебе.

На величному, просторому головному залізничному вокзалі Дрездена майже не було видно людей. Настя здивувалась. Адже звикла, що на Україні вокзали завжди переповнені, часом до каси потрібно стояти у черзі годину. А тут підійшла й зразу купила у привітної касирки квиток. Платформу, що знаходилась на другому поверсі, знайшла по електронному табло. Поїзд підійшов за п'ять

хвилин до відправлення. На платформі та у вагоні пасажирів було одиниці. Дівчина їхала одна у гарно драпірованому в голубий колір відкритому купе. Сіла біля вікна й весь час дивилась на чудову природу кінця жовтня. Жовте листя з дерев давно почали опадати. Те, що чіплялось за віти, намагаючись продовжити своє життя на дереві до останнього пориву вітру, вигравало на ранішньому сонці. Один жовтий лист клену прилип до вікна. Настя розглядала його чудовий малюнок, згадуючи, як колись у школі збирала різноманітне листя й сушила між сторінками у зошиті. Незабаром почалась місцевість з невисокими горами. За вікном промайнуло декілька гранітних валунів. Один з них настільки близько, що Настя відсахнулась. З гуркотом проїхали тунель. Та гори швидко закінчились і незабаром поїзд зупинився на старому вокзалі Фрайбергу. Місто утопало в зелені. Чистенькі вулиці розбігались у різні боки. Та розглядати все не було часу. Увечері, якщо не затримається, потрібно їхати назад.

На зупинці біля вокзалу дівчина запитала у водія автобусу, як знайти будівлю за вказаною адресою. Виявилось: фірма знаходилась неподалік, біля Гірничої Академії. Коли підходила до фірми, на тротуарі звернула увагу на ніби знайомого хлопця.

«Невже Андрій Климчук, мій однокашник? - дуже здивувалась дівчина. – Одержав диплом з відзнакою і кудись пропав. На цього красеня задивлялись усі дівчата курсу, а він не звертав ні на кого уваги. Все то у читальному залі, то за кресленнями на кафедрі. На захисті дипломного проекту йому рекомендували поступати до аспірантури. Він відмовився».

- Андрій, це ти, не помилилась? – гукнула Настя.
- Хлопець різко повернув голову.
- Настуся! – підбіг і обняв. – Оце так зустріч! Що ти тут робиш?
- Приїхала у відрядження на хімічну фірму. Ось адреса.
- Так це ж поряд. Я тебе проведу. У мене є трохи вільного часу. Розповідай про життя-буття. Казали, що ти одружилась, народила дитину.
- Маю гарного синочка Юрасика. А з Миколою давно розлучилась. Не зійшлись характерами, - не хотіла розповідати про нега-

разди свого життя дівчина. – Зараз працюю у Дрездені. Дали завдання переговорити тут з хіміками. А ти як поживаєш?

«Не стану казати, що влаштувалась на телебаченні, - вирішила Настя. – Невідомо, скільки там протримаюсь. Німці до мене відносяться як до іноземки. Он скося дивилась і бурчала німкенья у фінансовому відділі. Не потрібно робити висновки з вдало виконаного першого завдання з реклами лавандового масла. Зараз, відчуваю, на шампунь ролик буде розробити значно важче».

- Я у місцевій Гірничій Академії в цьому році закінчую аспірантуру на кафедрі металознавства. Пишу дисертацію. Якщо повезе, то через два-три роки захищусь. А поки що запропонували працювати тут же в Академії асистентом професора.

- Ти завжди мав розумну голову! – похвалила у захваті Настя. Станеш видатним ученим. Напевне, й одружився?

- Все не можу знайти на це часу. Навіть дівчини не маю. А видатним ученим, Настусю, стати надзвичайно складно. Живу у студентському гуртожитку в невеликій кімнаті ще з одним аспірантом, харчуюсь, як і колись, у студентській їдальні.

- Ти грав у трав'яний хокей. Тут теж спортом захоплюєшся?

- Став грати у гольф. Непогано виходить.

- Так у нашому ж інституті гольфу ніколи не було, - здивувалась дівчина. – Гра якась незрозуміла.

- Професор наш тут грає. Подавав йому шарики, - пожартував Андрій. – От і навчився. Тепер виграю у професора. Хочеш, покажу тобі наше поле для гри у гольф? Воно найкраще у місті.

- Ти як був дивний, так і залишився, - покрутила пальцем біля голови Настя. - Невже мені зараз до гольфу? Потрібно вирішити справи на фірмі. Якщо матиму після цього час, зателефоную. Давай номер свого мобільного і запиши мій.

- Проведу тебе до самих дверей. Не уявляєш, як тобі радий! Канікул у мене майже не було. Весь час виконую різноманітні дослідження. У батьків не був три роки. Уже скаржаться, що я їх забув. Дозволь хоч потім на вокзал тебе провести.

- Добре, Андрійко, зателефоную, - пообіцяла зворушена Настя.

На фірмі, де уже біля входу відчувались хімічні запахи, перепустка для неї була замовлена. Вахтер кудись зателефонував. До На-

сті підійшла білява привітна жінка років сорока у блакитному халаті. Вона уважно подивилась на дівчину.

- Ви з Дрезденського телебачення? – простягла руку. – Мене звати Марі. Хочу запропонувати вам подивитись новий цех, де виготовляємо шампуні. Можливо, чудове обладнання надихне вас на розробку гарної реклами нашого виробу.

Світлий цех вразив дівчину. Марі показала дві лінії, на яких виготовлялись косметичні засоби. В довгий ряд стояли великі, блискучі, металеві круглі високі ємності, до яких зверху та знизу були під'єднані труби і шланги. По боках ємностей виділялись різні круглі та прямокутні прилади, продовговаті термометри.

«Щось подібне я бачила, коли з інституту проходила практику на великому сучасному підприємстві, де крім іншого, мололи борошно. Там ємності були значно більшими. Та все гуло, тремтіла підлога, багато борошняного пилу, важко було розмовляти. А тут майже тихо, неймовірна чистота, свіже ароматне повітря. Напевне, повітря очищають потужні кондиціонери. От де комфортно працювати. Тут дбають про людей».

- Крім шампунів, ми випускаємо засоби особистої гігієни, різні мийні розчини, дезодоранти та іншу продукцію, - розповіла Марі, проводжаючи дівчину по цеху. - Фрайберг – промислове місто. На роботу приїжджають люди з навколишніх містечок. Вакансії на фірмах виникають часто. А у нас контингент працюючих стабільний. Та асортимент продукції потрібно постійно оновлювати. Інакше конкуренти можуть нас випередити. Думаю, під гарним враженням від нашого цеху ви розробите відповідну рекламу.

- Ви уже придумали назву новій шампуні? – запитала Настя. – Від назви, ви знаєте, теж дуже багато залежить.

- Поки що умовна назва: «Чарівна троянда». Вам подобається?

- Шампунів з подібною назвою не зустрічала.

- Ми оголосили серед працівників фірми конкурс щодо назви. Премія переможцю – три тисячі євро. Пропоную й вам взяти участь у конкурсі. Пришліть свою назву листом на адресу фірми.

- Дякую за пропозицію. Я подумаю. Ваш цех мені дуже сподобався. Прикладу максимум зусиль, щоб розробити гарний рекламний ролик.

- Вам на згадку презент, - Марі взяла з невеликого столику біля однієї ємності флакончик й подала дівчині. – Це крем для догляду за шкірою лица, одна з наших останніх розробок. Мені він подобається.

- Дуже дякую! – посміхнулась Настя. – Будете в Дрездені, зателефонуйте. Зустрінемося й поспілкуємося.

Марі провела дівчину до виходу, побажала успіхів у роботі.

До вечірнього поїзду було ще більше двох годин. Настя витягла мобільний й набрала Андрія.

- Я свої справи завершила. Якщо маєш час, можемо зустрітись.

- Чекай мене біля фірми. За десять хвилин буду.

Він прибіг захеканий, притримуючи на плечі сумочку, та посміхався на всі зуби.

- Дякую, що зателефонувала! У мене сьогодні щасливий день. Зустрів тебе та професор нарешті прочитав дві перші глави дисертації й похвалив. А він на похвалу скупий. Такі події потрібно відзначити. Запрошую тебе до кафе. Коли твій поїзд?

- Через дві години.

- Ми встигнемо посидіти. Неподалік вокзалу є ресторанчик, де ми з колегами відзначаємо дні народження.

- На твою аспірантську стипендію до ресторанів не походиш, - резонно зауважила Настя. - Зайдемо до якогось рядового кафе. А то у мене грошей лише трохи більш, ніж потрібно на квиток.

- Не хвилюйся, там не дорого. Хотів тобі хоч трохи показати місто. Тут гарний центральний парк, декілька площ з фонтанами, гірничий й археологічний музеї, пам'ятники деяким королям. Але уже починає темніти. Встигнеш лише помилуватись привокзальною площею. Увечері вона дуже гарно підсвічується.

Вони повечеряли у тендітному ресторанчику, випили знаменитого баварського пива, згадали славні студентські роки. Настя розповіла, як дівчата інституту завжди приходили до стадіону в Центральному парку відпочинку на ігри чемпіонату України з трав'яного хокею і вболівали за Андрія. Кричали до нестями. Андрій згадав про танцювальні вечори у студентському гуртожитку, на яких він колись навчився танцювати.

Хлопець провів Настю до вагону.

- Я до тебе в Дрезден обов'язково приїду, - сказав на прощання. - Ти лише не міняй номер мобільного.
- Хочу купити смартфон. Мені по роботі уже потрібен. У ньому номер той самий можливо залишити?
- Ось тобі мій смартфон, - простяг Андрій. – Я свою сім карту витягну і, давай, вставлю твою. Залишиться твій старий номер. Давно хочу купити собі нову модель. Користуйся на здоров'я. Він мене ніколи не підводив.
- Андрійку, це ж дорогий подарунок! Я не можу його взяти, сама куплю.
- Бери, бери, - вставив їй смартфон у руку. - Глянеш, і будеш згадувати про мене.
- Дуже вдячна! – зворушено поцілувала в щоку хлопця Настя. – Тоді візьми мій мобільний. Він теж працює справно.
- Сідай до вагону. Через хвилину поїзд відправляється. До скорого побачення!

«Навіщо я взяла цей смартфон? – не могла заспокоїтись у вагоні Настя. – Тепер буду Андрію зобов'язана. Потрібно думати, що йому подарувати. Адже обіцяв приїхати до Дрездену. Чому він так настирно вставив його мені в руку? Я сама взяти не наважилась би. Просто якийсь натяк на дружбу у майбутньому? Чи розчулився тут від самотності? Не можу зрозуміти. Тепер буду думати про Андрія. Навіть не могло приснитись, що зустріну його. Правда, такий мобільний мені уже давно потрібен. В цеху можна було б сфотографувати обладнання, потім вставити картинку в рекламу. Людей приваблюють гарні індустріальні пейзажі. Можна буде в Інтернеті пошукати. А ще хочеться взяти участь в конкурсі на кращу назву шампуні. Три тисячі євро мені не завадять. Можна назвати «Вечірня красуня», «Троянда кохання», або «Чарівна незнайомка». Напевне, остання назва привабливіша. Вона більш-менш нейтральна. Чоловіки захочуть познайомитись, а жінки будуть впевнені, що запахом такої шампуні зацікавлять чоловіків. Звичайно, назва дуже важлива. Та потрібно уже думати над роликком реклами. Напевне, вставлю пишну зачіску чудового жіночого волосся красуні. Музику відповідну важко знайти».

В купе дівчина знову їхала одна, прихилившись у кутку до стін-

ки. Під ритмічний стукіт коліс стомлена Настя заснула. Наснився Юрасик. Він до неї усміхався, щось говорив й протягував ручки. Розкрила очі, коли вагон колихнуло на вокзалі Дрездена.

Вранці Лізі зразу ж звернула увагу на смартфон в руках Насті.

- Купила вживаний? Новий цієї моделі досить дорогий.
- У Фрайберзі зустріла свого однокашника. Він подарував.
- Ви що, домовлялись про зустріч? – зацікавилась Лізі.
- Я зовсім не знала, що він у Фрайберзі. Випадково зустрілись.

Він проходив біля тієї фірми.

- Запам'ятай: такі випадковості бувають раз на мільйон! Ходила кудись з ним?

- Зовсім не було часу. Встигли перекинулись лише декількома словами, - не хотіла все розповідати Настя. - Він поспішав. Навчаться там у Гірничій Академії.

- Рада за тебе. По дорозі продумала майбутній сюжет реклами? Найде зразу ж запитає.

- Ще потрібно над цим попрацювати. Зрозуміла, що рекламувати шампуні, яких продається сотні різних, досить складно. До речі, там оголошено конкурс на кращу назву нової шампуні. Можете взяти участь. Мені запропонували.

- Не хватало мені ще цим забивати голову! Ти уже зібралась? Поїхали, а то запізнимось на роботу.

Найде, дійсно, зразу запросив Настю до кабінету.

- Відрядження допомогло тобі зрозуміти, як потрібно побудувати сюжет рекламного ролика? – посміхнувся їй улесливо й поклав руку на плече.

- Цех там потужний, - відійшла від начальника дівчина. – Технолог до вечора все мені показала, розповіла. Сюжет вимальовується. Але я повинна над ним ще добре подумати.

«Чого це він поклав на плече руку? - занервувала Настя. – Лізі сказала: старий ловелас. Видно, його повадки на телебаченні давно знають. Вдвічі старший від мене, лисий. Я, звичайно, повністю від нього залежу. Захоче, зможе завтра ж звільнити з роботи. Причину для цього йому знайти дуже легко. Може причепитись до любої рисочки у ролику. Але йти на якісь стосунки з ним я ні за що не погоджусь. Відверто показувати своє ставлення до такої ситуації

не буду. Я відійшла й він ніби заспокоївся».

- Добре, - сів за стіл Найде. – Йди працюй. До кінця дня видай мені хоч якийсь сюжет.

- Ви говорили, що термін розробки два тижні?

- Так, і сюжетів, впевнений, буде декілька. Ми ж домовились, що від цієї шампуні почне на моїй лисині рости шевелюра. При моїй молодості ще рано здавати позиції. Згодна? – подивився Найде на дівчину з відвертим викликом.

- Лисина вам до лица, а шевелюра може все зіпсувати, - в тон йому відповіла жартом Настя. - Та щоб до вечора видати вам сюжет, не стану затримуватись, піду працювати.

- Чекаю на тебе о шістнадцятій годині.

Дівчина весь день продумувала майбутню рекламу. Та чіткий сюжет не вимальовувався. Коли в кінці роботи зайшла до Найде, він подивився на неї запитливо.

- Щось я проголодався. Запрошую тебе до ресторану.

- Дуже вам вдячна, - злякалась дівчина, але вигляду не подала. – Та у мене сьогодні через годину побачення з хлопцем.

- Давно з ним зустрічаєшся? – прищурих очі начальник.

- Більше пів року, - миттєво придумала Настя. – Хочемо одружитись. Знайдемо гарну квартиру й будемо жити разом.

- Я радий за тебе. Не забудь запросити на вечірку, - похмуро махнув рукою відверто засмучений Найде. – Йди працюй!

«Здається, відчепився, - зраділа дівчина. – Деякі дівчати заводять таких «татків». Вони за ними, як за високою стіною. Та для мене подібні стосунки огидні. Швидко промайне молодість дівчини й «татко» знайде собі іншу. А вона залишиться у «розбитого корита». Я ж ще зовсім молода. Попереду все життя. Хочу зустріти справжнього коханого, який сприйме разом зі мною і Юрасика. Твердо вірю: він мене знайде».

Наступного дня Настя відправила на парфумерну фірму листа з придуманою назвою нового шампуню і з головою поринула в роботу над рекламним роликом. До кінця тижня уже було декілька версій реклами. Однак дівчина була ними невдоволена, показувати Найде не наважувалась. Чомусь боялась, що буде придиратись.

В п'ятницю увечері зателефонував Андрій.

- Якщо ти завтра не зайнята, хочу зранку до тебе приїхати.
- Приїжджай, - майже вигукнула дівчина. – Погуляємо по місту. Я Дрезден погано знаю, але дещо покажу.

- Я наберу твій номер з вокзалу.
- Мені далеченько туди добиратись. Зателефонуєш за пів години до прибуття. Зустрінемося біля головного входу.

Настя вранці сказала Лізі, що до Дрездену на весь день приїжджає її однокашник, і вона показуватиме йому місто.

- Це той студент з Фрайбергу? – поцікавилась Лізі.
- Так. Він ніколи не був у Дрездені. Тому я весь день буду з ним гуляти. Що порадите подивитись?

- У нас багато цікавого. В першу чергу надзвичайний архітектурний комплекс Цвінгер. Потім найкращий у Німеччині Оперний театр Земпера, старий Королівський палац, Барочна церква Фрауенкірхе, увечері – Голубе чудо – міст через річку Ельбу. В картинну галерею ви не встигнете. Там можна ходити весь день. Краще всього на залізничному вокзалі купити туристичний путівник по Дрездену, столиці Саксонії. Там вказано, як проїхати до цих місць.

Дійсно, на вокзалі ще до прибуття поїзда Настя встигла купити путівник. Андрій щиро був радий зустрічі.

- До вечора я твій супутник. Німці дуже дбають і оберігають свою культуру, мистецтво, архітектуру, вкладають великі кошти в реставрацію пам'яток старовини. Тут дуже розвинутий туристичний бізнес, від якого держава одержує великі прибутки.

В комплексі Цвінгер, який побудований на зразок французького Версалю з чудовими парковими альтанками, алеями, цілою низкою музеїв, вони побували у Галереї старих майстрів, де постійно виставляється знаменита картина Рафаеля «Саксонська мадонна». Біля картини зібралося кілька десятків відвідувачів. Жінка екскурсовод розповіла надзвичайну історію про Рафаеля та саму картину.

Потім пішли до Оперного театру Зампера, будівля якого була відбудована з руїн після Другої світової війни.

- Цей оперний театр мені щось нагадує, - сказав Андрій.
- Наша група на першому курсі їздила до Одеси. Там така ж будівля театру, але виглядає значно величніше. Ці театри будувались за одним проектом архітекторів Фельнера і Гельмера. Невже

ти не пам'ятаєш?

- Ми з Василем до театру, який бачили лише на фото, не пішли. Поїхали на речовий ринок Сьомий кілометр й купили дешеві гарні джинси.

- От будівлю й не побачив. А ми тоді побували навіть всередині театру. Там така краса й пишнота, що важко передати!

- Повернемось на Україну і обов'язково побуваємо на виставі у Одеському оперному. А поки що провідати б театр в Дрездені.

- Ти після захисту дисертації плануєш повернутись додому? – не повірила Настя. – Там зараз роботи нормальної немає.

- Роботу скрізь можна знайти, - впевнено заявив хлопець. - Адже на Україні багато успішних бізнесменів, є навіть олігархи. А в Німеччині практично всі бізнесові ніші давно зайняті.

До Фрауенкірхи вони не поїхали. Зате були вражені Королівським палацом та дуже гарним високим Кафедральним собором.

- Моя хазяйка радила увечері проїхати по Голубому чуду – мосту через річку Ельбу, - запропонувала дівчина. – Хотілось би побачити. Коли твій поїзд до Фрайберга?

- Майже опівночі.

- Тоді встигнемо.

Підсвічений увечері голубими променями двох арочний міст яскраво світився й повис у повітрі. Арки ніби піднімали споруду над темною рікою. По мосту безперервним потоком рухались автомобілі, тролейбуси. Настя та Андрій з тролейбусу спостерігали за цим спокійним потоком, який губився вдалині. Жодної тисняви на мосту не відчувалось.

- Дуже вдячний тобі, Настусю, що показала чудове місто, - з яскравою усмішкою сказав на вокзалі хлопець. – Але ми далеко не все подивились. Якщо не заперечуєш, приїду через деякий час й знову прогуляємось.

- Приїжджай, я надзвичайно рада нашій зустрічі.

- Не запитав, як тобі працюється? Ладиш на телебаченні з прискіпливими німцями? Вони можуть із-за дрібниці сказати, що погано справляєшся з роботою.

- Я пів року на випробувальному терміні. Дуже стараюсь всім вгодити. Робота складна та я задоволена. Ніякого порівняння з

тим, коли раніше доглядала родину з двох старих людей.

- Мій поїзд незабаром. Ти як добиратимешся на квартиру?
  - Ще ходять автобуси. Зупинка біля самого будинку.
- Хлопець потис Насті руку й зник за вхідними дверима.

«Давно так гарно себе не почувала, - подумала Настя. – Ніби побувала на побаченні. Уже й забула, коли зустрічалась з хлопцем. Андрій такий впевнений у собі. Він мені подобається. Хоче повернутись на Батьківщину й працювати там. Дійсно, з німцями вжитись не просто. Їх принциповість й педантизм часом дратує. Однак, мені поки що потрібно тут заробити так званий «первинний капітал». А згодом видно буде, як жити далі».

- Цілувалась зі студентом? – зразу запитала Лізі.
- До поцілунків не дійшло, - розсміялась дівчина. – А екскурсією ми дуже задоволені. Дякую, що направили, куди піти. Андрій обіцяв ще приїхати.
- Видно, хоче з тобою зустрічатись? Не упусти хлопця!

12

Від побаченого на величезному радіо ринку в Києві у Василя загорілись очі. Тут можна було купити від найдрібніших ємностей та опорів до мобільних телефонів, смартфонів, різноманітних ноутбуків, потужних комп'ютерів, радіостанцій, музичних студій. Адже чисельні радіо-, приладобудівні та оборонні заводи не працювали. Безробітні працівники поступово все виносили на ринок. Продавали з рук, чи у невеликих імпровізованих ятках. Хлопець вирішив купити по вузлах та зібрати новий комп'ютер. Адже ще з першого курсу в коледжі цим дуже цікавився й проявляв неабиякий хист. Але коли поштовхався між покупцями та узнав ціни, то зі смутком зрозумів: коштів у нього не вистачить навіть на чверть невеликого комп'ютера.

«Прийдеться купувати дефіцитні деталі та вузли й дорожче продавати у себе в місті, - в голові визрівав план. – Поступово зароблю грошей і тоді куплю все необхідне на комп'ютер. Дисководи й вінчестери, які користуються у нас попитом, тут вдвічі дешевші. У коледжі з комп'ютерів недавно викрали два дисководи. За це старшого лаборанта звинуватили у поганій організації охорони

обладнання і звільнили з роботи. Двері комп'ютерної лабораторії обладнали сталеною решіткою та встановили охоронну сигналізацію. На одному з комп'ютерів електрична напруга пробиває на корпус, що може призвести до ураження людини електрострумом. Там потрібно терміново міняти корпус. Куплю й запропоную. Он поряд у солідного продавця на столику лежать декілька корпусів».

Василь запитав ціну.

- А твій комп'ютер якої моделі? – поцікавився продавець.
- Здається K2140, - не дуже впевнено відповів Василь.
- Це старий комп. Таких корпусів у мене немає. Запитай через три столики, - продавець показав рукою далі.

Дійсно, Василь там купив потрібний корпус. Ще знайшов необхідної марки дисковод, вінчестер й дешево придбав смартфон. Настя в телефонній розмові сказала, що вона може дзвонити по Вайберу. Батько вирішив підвести до квартири Інтернет і попросив Василя узнати ціни на вживані смартфони.

Дисковод і вінчестер він продав у першу ж суботу. А з корпусом прийшлося довгенько похвилюватись. Він дійсно був потрібної моделі. Але товарного чеку на його придбання у Василя, звичайно, не було. Головний бухгалтер не наважувалась платити за нього кошти й відмовляла від такого зловживання директора коледжу. Завідувач відділенням, на якому навчався Василь, умовив директора преміювати студента за гарне навчання й активну громадську роботу. Все владналось. Але більше ніколи Василь за свої кошти нічого для коледжу не купував.

Хлопець швидко познайомився з багатьма продавцям на базарі у своєму місті. Адже між ними йшов жвавий обмін думками щодо цін на різні прилади, деталі. Більшість з них, як і Василь, їздили по радіо- та електронні деталі до Києва. Коли почалась зима, на базарі вранці почали палили багаття, щоб зігрітись. Біля багаття ніби тепло й весело. Та коли відійдеш, стаєш мерзнути й думки негативні лізуть до голови. Добре, що батьки підтримували й Василь вдома у їх колі та з племінником Юрасем знаходив відраду. Продажі різко впали. Адже безробіття серед населення трималось на високому рівні. А безробітнім, звісно, було не до радіо деталей. Однак, швидко зростав попит на мобільні телефони. Практично

кожна людина бажала приєднатись до цього надзвичайно зручного засобу зв'язку. Багато людей стали відмовлятися від стаціонарних квартирних телефонів. Василь встиг вчасно зайняти нішу мобільних. Незабаром у одного пенсіонера дешево купив невеликий кіоск на ринку. Номенклатура пропонованих товарів поступово зростала. Хлопець зумів налагодити зв'язки з оптовими фірмами. Через рік, коли закінчив коледж, у кіоску уже продавались комп'ютери, ноутбуки, різноманітні гаджети. Незабаром Василь орендував невелике приміщення під магазин. За товарами часто приходилось їздити маршрутками. Це забирало багато часу. Магазин простоював зачинений. Іноді там працював батько. Потім прийшлося взяти продавцем хлопця Руслана з базару, якого знав декілька років. Бухгалтерію на пів ставки вела статна білявка Віра. Вона була старша від Василя на чотири роки, не одружена. Так поступово створилась фірма «Ваш ноутбук». Василь за високими прибутками не гнався, іноді товар продавав дешевше, ніж на базарі. Видно, з-за цього нажив недругів. Одного разу, коли йшов на роботу, почув, як позаду хтось сказав:

- З ним потрібно щось робити. Перебиває торгівлю.

Через декілька днів вранці на годину затримався вдома. Тут телефонує Руслан.

- Маємо велику неприємність. Приходжу до магазину й застаю розбите вікно. Зі стелажу біля вікна зникли три ноутбуки.

- У нас же вікна й двері під сигналізацією! – мало не вигукнув схвильований Василь. – Невже не спрацювала?

- Скло акуратно вирізали. Сигналізація не пошкоджена. Пропоную викликати міліцію.

- Не потрібно нікого викликати, - згадав почуте недавно Василь. – Я приведу майстра, щоб поміняв скло.

«Дійсно, - подумав хлопець, - встановивши нижчі ціни на товар, я став небажаним конкурентом. Особливих прибутків не одержав, а лише нажив недругів. Сьогодні ж перепишемо з Русланом всі цітники. Пояснювати йому нічого не стану. Скажу, що оптовики попередили про перегляд своїх цін».

Деякий час фірма працювала спокійно. Василь уже почав планувати розширення торгівлі. Та його співробітники думали інакше.

Звіряти кожного дня кількість проданого товару та виручені кошти було важко. Це робилось спочатку раз на тиждень, а потім лише в кінці місяця. Одного разу виявили недостачу коштів дві тисячі гривень. Василь подумав, що вкралась помилка у накладній оптовика. Та коли наступного місяця недостача склала біля семи тисяч, здогадався: Руслан краде кошти.

- Ти не можеш пояснити, чому така велика недостача? - подивився у вічі продавця.

- Сам не розумію, - намагався не відводити погляду Руслан, - Я ж усі продажі записую до журналу, чеки підшиваю. Може щось бухгалтер не так врахувала? – опустил той голову. – Давайте ще раз перевіримо весь товар.

Повторна перевірка підтвердила ту ж саму недостачу.

- Прийдеться на протязі трьох місяців поповнити цю суму з твоєї зарплатні.

- Чому саме з моєї? – вигукнув Руслан. – Ти теж часто продаєш товари. Бухгалтерка могла наплутати. Якщо вираховувати, то з усіх трьох. Так буде справедливо.

- Добре, розкладемо недостачу на трьох.

Коли Василь сказав про це Вірі, вона розплакалась.

- Я до товару і грошей не маю жодного відношення. У мене накладні приходу, залишки товару і суми по чеках співпадають. Ви з Русланом розберіться, хто винен.

- Дійсно, Руслан, у Віри документація в зразковому стані. Я вчора все уважно переглянув. Винні ми двоє. Половину суми з тебе вирахую. Тепер робитимемо звірку, як і раніше, щотижня.

На цей раз продавець чомусь зразу ж погодився.

«У торгівлі всяке буває, - роздумував Василь. – Коли получаю товар у оптовиків, ніби всі монітори, дисплеї, ноутбуки, смартфони, мобільники перевіряю поштучно. Але ж мілкоту не перераховую. Її багато. Міг щось недоодержати. Вдома нічого про недостачу не скажу, щоб мати не хвилювалась. Вона молиться щодня, щоб у Насті все було добре. По Вайберу з Настею ми тепер часто розмовляємо. Постійно каже, що у неї все гаразд. Обіцяє на Різдво приїхати. Та виглядає вона якоюсь стомленою. Все розпитує за Юрасика, дуже за ним скучає. А що тому Юрасику буде? Мати з батьком йо-

го весь час мало не за руку водять. Росте, мов на дріжджах! До дитячого садочка мати іноді відводити не хоче. Я кажу, що виросте неуком. Так мати: нас виховували без всяких садочків і вирости, слава Богу, нормальними людьми. Мене віддали до садочка, тому що батьки обоє працювали. А тепер мати на пенсії. Зиму побуде з внуком вдома, а весною – не дачу. У сусідки купуватиме козине молоко, каже, що заведе курей, щоб були свої свіжі яйця. У нас там рання полуниця, суніця, кріп, петрушка, посаджена на зиму цибуля. Кринична вода чиста і смачна. Я її там напиться досхочу не можу. В місті приходиться водопровідну воду очищати різними фільтрами. Та вона все одно тхне чимось незвичним. А фільтруючі елементи міняємо майже щомісяця».

Декілька тижнів все було добре, а потім – знову недостача. Та ще й під час перевірки податкової інспекції. Виявили, що кілька проданих товарів не були записані до журналу продаж. Прийшлося дати хабар. Лише після цього податкова написала нормальний акт перевірки.

Одного разу Василь випадково почув розмову Руслана з Вірою. Він сказав, що мати захворіла і потрібно піти раніше додому. Двері того дня в магазині були постійно розчинені. Хлопець тільки вийшов з магазину, згадав, що забув папку з документами й зразу повернувся назад. Ще у дверях почув свої ім'я й зупинився.

- Ти знаєш, що Василь не призивався на армійську службу? – пролунав голос Руслана.

- Ні, а що нам до того? - це Віра.

- Маю знайомого у військкоматі, - відповів Руслан. – Я домовлюсь, щоб Василя терміново забрали до армії. Військкомат може прислати повістку, щоб завтра з'явився з речами і зразу ж відправлять на службу. Магазин залишиться нам. Ти маєш право підпису. Печатку Василь ніколи з магазину не забирає. Станемо працювати на себе. Як тобі моя гарна пропозиція?

- Згодна, - зразу відповіла Віра. – Він уже остогид зі своїми підозрами. Один раз ми вдало виплутались з великою недостачею. Тепер щотижня прискіпливо перевіряє весь товар і документи. Русланчику, ти сьогодні прийдеш до мене? Заскучала за тобою.

- Звичайно, люба. Я радий, що ти мене розумієш.

Василь у дверях покашляв, зайшов до магазину. Руслан та Віра злякано відсахнулись одне від одного. Хлопець забрав папку, печатку й вийшов, нічого не сказавши. Наступного дня без пояснень звільнив обох з фірми.

«Не вистачало, щоб за моєю спиною робили змови та крали кошти працівники, яким даю можливість нормально заробити. Мене давно просив давній приятель Анатолій прийняти на роботу. Завтра йому й скажу».

13

Миколу тижнів три Віктор тримав у садибі на різних роботах, сказавши, що добре йому заплатить. То потрібно було фарбувати огорожу. Потім навести порядок на горищі, де зібрались старі меблі, зламані дитячі ліжечка, гойдалки, шведська стінка. Він все переніс на смітник й вантажна машина кудись вивезла. Забилась труба до стічної ями. Миколі наказали промити її різними розігрітими розчинами. Нічого не допомогло й прийшлося трубу розкопувати, роз'єднувати на стиках, пробивати довгою палицею, знову з'єднати й закопати. Якихось інших працівників у дворі не було. Тому різноманітної роботи вистачало. Собаки на нього зло гавкали. Та вдень їх тримали у вольєрі.

Стомлених хлопців з роботи привозили пізно. Вони зразу вечеряли й без розмов лягали спати. Вранці швидко снідали й машина везла їх на поле. Крім них, Микола бачився лише з Віктором і Таїсою. Та якось під вечір, коли Микола працював на задньому дворі, таксі привезло чарівну жінку років тридцяти з дівчинкою у рожевому платтячку. Машина до двору не заїхала. Водій через хвіртку заніс дві шкіряні валізи й поїхав. До жінки підбігла Таїса, поцілувала дівчинку, взяла валізи й вони разом зайшли до будинку.

«Напевне, дружина Віктора, - подумав хлопець. – Гарна, Вікторові під стать. Та яка мені різниця, хто вона. Потрібно триматись від неї подалі. Попрацюю місяць, побачу, що заплатить Віктор, й подамся до батьків. Віктор під різними приводами так і не дав можливості їм зателефонувати. Можуть подумати, що я десь пропав. Таїса сказала, що телефон їй не потрібен. Ніби батьки померли, більше родичів немає й кому тоді дзвонити.

Наступного ранку Таїса попросила Миколу полагодити замок у дверях, що виходили на задній двір. Раптом позаду почувся дитячий голос:

- Ти хто?

Микола оглянувся й побачив вчорашню дівчинку. Їй на вигляд було років шість-сім. Вона була у голубому сарафані, на голівці красувалась голуба панамка. Дівчинка в руках тримала ракетки й з цікавістю його розглядала.

- Я Микола, - відповів хлопець. - А ти хто?

- Сніжанка, - весело підстрибнула дівчинка. - Ти у нас давно?

- Третій тиждень. Віктор попросив у вас попрацювати.

- Віктор – це мій батько, - гордо відповіла Сніжана. – Він не просто Віктор, а Віктор Антонович. Так його звати. Миколо, пограй зі мною у бадмінтон.

- Я не маю часу. Таїса наказала ремонтувати замок.

- Ти швидше ремонтуй. Я зараз попрошу Таїсу й ми пограємо.

Несправність у замку була простою. Хлопець швидко справився з нею. Сніжана зайшла до будинку й незабаром повернулась та стояла неподалік, мовчки спостерігаючи за роботою хлопця. Коли Микола витер вологою серветкою руки, дівчинка зразу ж підійшла ближче до нього.

- Таїса дозволила нам пограти. Ось візьми свою ракетку.

Дівчинка відійшла, підкинула догори волан і вправно направила його ракеткою до хлопця. Микола уже й не пам'ятав, коли тримав ракетку в руці, та все таки якось відбив волан до Сніжани. Волан не долетів і впав на землю.

- Ти не вмієш грати! – весело розсміялась дівчинка. – Я навчу. Ракетку не опускай, тримай міцно в руці. Волан потрібно вдарити сильно, направити його вище. У бадмінтон грають на спеціальній площадці через сітку. Попрошу батька виділити нам місце, купити сітку і обладнаємо такий майданчик. Ти згоден?

- Якщо Віктор Антонович дозволить, то все так і зробимо.

- Дозволить! Він все мені дозволяє, - впевнено сказала дівчинка. – Відбивай волан!

З будинку вийшла Таїса. Вона, як завжди, була у літній квітастій сукні з коротким рукавом, голова пов'язана білою тонкою хусти-

ною. Жінка деякий час спостерігала за Миколою та дівчинкою.

- Миколо, - наказала коротко. – Принеси мені з підвалу відро картоплі. Ти, Сніжано, як я просила, запитала у мами дозволу пограти з Миколою у бадмінтон?

- Ще не встигла.

- Тоді швидко йди до мами і запитай. Ти знаєш, вона може нас з тобою висварити.

«Видно, мати досить сувора, якщо потрібно дитині питати дозволу погратись у дворі, - зрозумів хлопець. – Не знаю навіть, як поводитись з дівчинкою. Та краще за все не виконувати її забаганки. А то можна нарватись на неприємності. На перший погляд, дружина Віктора ніби лагідна. Та хто у цих жінках розбереться».

Сніжана пішла до парадного входу. Коли Микола приніс картоплю, Таїса наказала трохи почистити її на суп-харчо. Потім потрібно було винести до вигрібної ями помії, вимити миючим розчином відро, принести з погребя буряків і моркви. Дівчинку того дня він більше не бачив. Видно, мати знайшла їй інше заняття. Та вранці Сніжана знову чекала на нього з ракетками.

- Миколо, батько поїхав до міста за сіткою. Коли приїде, покаже, де буде наш майданчик. А зараз пограємо?

- Мати дозволила? А по-друге, мені потрібно добре помити газову плиту. Таїса наказала.

- Мати дозволила ще вчора. Плиту встигнеш помити. Та я захопилась мультиками. Ти любиш дивитись мультики?

- Колись любив. Та давно не дивився.

- Мати поїхала з батьком робити манікюр. Давай подивимось мультики, а потім пограємо.

- Мені не дозволено заходити до будинку з головного входу.

- А ми зайдемо через кухню. Там мультик на пів години. Тихо подивимось і повернемося назад.

- Потрібно запитати у Таїси.

- Так вона теж поїхала з батьками. Якись приправи хоче купити до перших страв. Ніби хмелі-сунелі та ще деякі.

- Без дозволу я не піду, - рішуче сказав хлопець.

- Лише на пів години, - мало не заплакала дівчинка. – А то скажу батькові, що ти не любиш мене.

«Що робити? – не міг вирішити Микола. – Втрачати прихильність дитини не хочеться. Видно, вона дуже впливає на Віктора. За пів години батьки не встигнуть повернутись».

- Пішли, - сказав рішуче хлопець, - та лише на пів години.

Вони зайшли через кухню до просторої зали на першому поверсі. Високі широкі вікна. На світло кофейних гардинах вигравали сонячні промені. Вишукані закордонні меблі розставлені під стінами. Посередині великий стіл з кріслами. Дві золотисті люстри з порцеляновими плафонами звисали зі стелі. Вражений хлопець зупинився. Та Сніжана потягла його далі.

- Мультки подивимось у моїй кімнаті на другому поверсі.

Вони піднялись широкими сходами наверх. Світла дитяча кімната обставлена різноманітними іграшками. На стінах дитячі картини. Проти ліжка на стіні розташований великий екран. Сніжана зразу ж увімкнула відео, сіла на ліжко й затамувала подих. Микола присів на м'яке крісло збоку. Мультик його не зацікавив. Крісло було дуже зручне. Хлопець повністю розслабився й невдовзі заснув. Прокинувся від грізного окрику:

- Як ти опинився у дитячій кімнаті?

У дверях стояла дружина Віктора. Очі її горіли від гніву, чорні брови підняті догори, обличчя розчервонілось.

- Сніжана наполягла подивитись з нею мультик, - Микола підхопився з крісла й опустив голову. – Я не хотів йти, та вона сказала, що поскаржиться батькові.

- Тобі заборонено сюди заходити!

- Мамусю, - відізвалась дівчинка, - я Миколу попросила. Ми з ним подружились. У мене ж друзів зовсім немає.

- Як подружились, так і роздружитесь! Сніжана, ти наказана. Сьогодні на вулицю більше не підеш. А ти, негіднику, геть звідси!

Микола вискочив з дитячої, мов ошпарений. Він проскочив через кухню, зачепився ногою за поріг і впав на виході, боляче вдарившись об сходи плечем.

«Чому маю терпіти таке знуцання? – гупало у голові. – Працюю тут, мов посіпака. Жодної гривні за роботу ще не одержав. Добре, що хоч годують. Що робити, не знаю. Дружина поскаржиться Віктору і він мене точно накаже».

Та Віктор наступного ранку нічого неприємного не сказав, протяг сітку, металеві стійки й спокійно наказав хлопцеві до вечора обладнати майданчик для гри у бадмінтон.

- Будете грати зі Сніжаною годину до обіду і годину під вечір. Не забувай, що вся робота на подвір'ї та у Таїси залишається за тобою. Ще з місяць попрацюєш і розрахуюсь з тобою.

«Думав, що Віктор заплатить мені через тиждень. Тепер каже: ще місяць. Скільки це буде тягнутись? Чи не спробувати мені знову втекти? Собаки на мене уже майже не гавкають. На всякий випадок непомітно візьму у Таїси пару кусочків м'яса, кину їм. Поки пси їстимуть, швидко перелізу через огорожу. Коли хлопці заснуть, можна зразу тихо піти. До ранку добіжу до Попільні. Там сяду «зайцем» на якийсь поїзд».

Микола ліг спати, не роздягнувшись. Невдовзі хлопці почали хропіти. Він взув кросівки й через хвилину уже був внизу. Та собаки добре знали свою справу. Хлопець лише зробив декілька кроків з дверей, як вони підбігли до нього й загарчали. Микола кинув їм у різні боки по куску м'яса й побіг до огорожі. Собаки, видно, зразу ж проковтнули поживу й наздогнали втікача. Одна схопила його за штанину, друга – за рукав. Хлопець впав та швидко схопився, з усієї сили вирвався від собак й, відбиваючись, побіг назад до дверей. За мить він вскочив до коридору й зачинив двері. Собаки за дверима ще деякий час голосно погавкали, потім замовкли. Важко дихаючи, Микола декілька хвилин постояв, прислухався. В будинку було тихо. Він піднявся по сходах, роздягнувся й ліг у ліжко.

«Невже не вдасться втекти? – довго не міг заснути хлопець. – Ніби все продумав добре. Видно, м'яса взяв мало, всього два невеликі куски. Боявся, що Таїса зверне увагу. Потрібно було за декілька днів відрізати кожному собаці кусочків по три. Та що тепер думати? Якщо Віктор не здогадався про мою спробу втекти, то через декілька днів знову спробую».

Вранці Микола побачив, що одна штанина внизу була розірвана. Прийшлося попросити у хлопців голку з ниткою й зашити. Адже Віктор міг зразу ж побачити, що штани порвані. Та хазяїн уважно оглянув готовий майданчик для гри у бадмінтон, поперек якого красувалась натягнута на стовпчиках синя сітка.

- Майданчик вийшов гарний. Сніжана ще спить. Зранку допоможеш Таїсі порубати на куски м'ясо, яке я вчора привіз. Потім подивишся, що там під мийкою зі шлангом. Вона сказала, що підтікає. Як і домовились, зі Сніжаною гратимеш годину до обіду і годину під вечір. Не підганяй її, грайте повільно. Ти часом не чув: собаки вночі дуже гавкали?

- Що я міг чути? – як можна впевненіше відповів хлопець, не відводячи очей. - Після вечері разом з хлопцями зразу ліг спати. За день Таїса так пошарпає, що ніг не чую.

- Видно, якась звірина до огорожі підходила. Собаки у мене надресировані, дуже чуйні. З чужих рук нічого не їдять. Третій рік охороняють територію бездоганно.

«Видно, про втечу з самого двору потрібно забути, - зрозумів Микола. - Ці звірі не пропустять. А коли Віктор про щось здогадається, то може мене прибити. У нього самого вигляд бульдога».

Зі Сніжаною спочатку було легко грати. Вона у білому коротенькому платтячку, ніби метелик, порхала по майданчику. Микола намагався сповільнити гру. Та швидко стомився й присів на лавочці поряд.

- Давай ще пограємо, - попросила дівчинка.
- Батько сказав: не більше години. Ти ж слухняна у нього?
- Добре, - підсіла до нього дитина. – Розкажи про себе. Я про тебе нічого не знаю.

- Нічого у мене особливого не було, - почав Микола. - Після школи поступив до технологічного інституту. Потім працював на різних роботах. Відпочивав один раз в Анталії.

- Ми з мамою теж літали до Анталії. Мені дуже сподобалось.
- Сніжано! - почувся голос матері. - Зараз поїдемо до Фастова. Нас запросили у гості. Швиденько одягайся.

Микола повернув голову. Біля входу до будинку стояла дружина Віктора. Він бачив її рідко та вкотре звернув увагу на вроду цієї статної молодшої чорнявки. Вона була одягнена у світло рожеву літню сукню, такого ж кольору туфлі на високих підборах. Коротка зачіска хвилястого волосся підкреслювала тонку гарну шию.

«Після Анталії не спав з жодною жінкою, - засмутився Микола. – Я ж не євнух турецький! Може до Таїси знайти підхід? Вона хоч і

набагато старша, та ще жінка в соку. Груди досить високі, стегна привабливої форми. Трохи ніс кирпатий. Та ніс хіба заважатиме? На мене ніби не звертає особливої уваги. Попробую сказати їй декілька компліментів. На жінок це дуже впливає. Жодна з них теж не може довго бути без чоловіка. Чому Людмила у Києві збісилась, не розумію. Біля неї було дуже затишно. Влаштувався б якимось сторожем за мінімальну зарплатню та жив би з нею, приспівуючи. Вона трохи худа та в ліжку таке виробляли разом, що ніхто не повірить. Тепер ось змушений гадати, як сподобатись Таїсі. Піду на кухню, може на місці щось придумаю».

- Таїсо, прийшов вам допомогти готувати обід, - заявив хлопець з порогу. – Ви весь час на кухні, на вулицю майже не виходите, стомились, напевне. Рідко бачу, щоб ви посміхнулись. Так може все життя пройти безрадісно. Ви ж ще молода жінка.

- Дякую, Миколко, за участь і допомогу, - повернула до хлопця голову Таїса. - З ранку ще й не присіла. Помий, будь ласка, ці дві каструлі та велику миску, - показала рукою. – Я уже борщ зварила. Залишилось зробити підливу до телячого рагу. Там на столі у червоній каструлі воно уже тушене. Набери собі в тарілку, відкрай хліба й поїж. До обіду ще довгенько, а ти, бідний, бачу, стомився.

Микола помив каструлі, миску, набрав м'яса та всівся за стіл.

- Дякую, Таїсо, за доброту, - смакував м'ясом хлопець. - Ви тут працюєте майже безвиїзно. Невже у такої привабливої жінки немає чоловіка?

- Був, поїхав працювати до Польщі, там і залишився. Уже четвертий рік й носа не показує. Дітей Бог не послав. Замкнула в селі хату й опинилась тут. Дякую, що Віктор прийняв на роботу. Зарплатню якусь маю, в теплі й, слава Богу, не голодна.

- То вас немає й кому приголубити? – Микола підійшов до Таїси й поклав руку на плечі.

- Облиш, хлопче, - подивилась на нього й відійшла здивована жінка. - Я тобі матір'ю могла бути. Шукай собі молодих.

- Пробачте. Мене ж нікуди не пускають, - виправдовувався невдаха залицяльник. - Скучив за дівчатами.

- Попроси Віктора взяти якусь з собою. Наших хлопців раз на місяць возить до міста. Там вони розважаються.

- Я не знав. Попрошу, може й візьме.

14

Для нової шампуні Настя запропонувала назву «Запах кохання» й стала переможницею конкурсу. Рекламний ролик теж вийшов вдалим. Найде її похвалив та відпустив до Фрайберга за премією.

- Дуже радий, Настасі, що у нас працюєте, - сказав начальник рекламного відділу. - Ви старанна й талановита. Та не задирайте носа. У журналістів, ви добре знаєте, успіхи залежать від натхнення. Ловіть жар-птицю за хвоста й міцно тримайте.

- Гер Найде, у мене з батьками залишилась на Україні дитина. Хлопчику майже три роки. На Різдво хочу поїхати до нього. Відпустіть мене, будь ласка.

- Там буде п'ять днів вихідних. Можете розпоряджатись ними на свій вибір.

- Квиток на поїзд в той бік я уже взяла. Можуть бути складнощі з квитком назад. Якщо я затримаюсь на один-два дні, не станете мене наказувати?

- Два дні ще можна. Але не більше. У нас передбачається багато роботи. За вас працювати ніхто не буде. Впевнений: встигнете.

До Фрайберга дівчина знову приїхала після обіду. Телефонувала декілька раз до Андрія, та він був «недосяжний». Це трохи засмутило. Настрій піднявся, коли директор фірми у своєму кабінеті в присутності керівників відділів вручив їй чек на три тисячі євро, а знайома технолог – гарний букет квітів.

- Ви дуже вдало прорекламували нашу шампунь, - сказав директор. – А назву придумали просто чудову. Моя дружина вирішила, що іншої шампуні їй не потрібно. Продажі зростають. Дозвольте вважати вас нештатним співробітником фірми з розробки реклами. Я написав відповідного вдячного листа до Дрезденського телебачення. Ми розробляємо новий парфум, просимо його рекламувати. Коли мені сказали, що ви приїхали з України, я спочатку не повірив. Та тепер впевнився, що й на Україні є чудові фахівці.

Назад Настя поверталась у піднесеному настрої. Три тисячі євро для неї були великі кошти.

«Напевне, куплю машину. Всі німці їздять на авто. Батькам ку-

пила гарного «Форда» всього за вісімсот євро. Так і не розпитала, як їздить нашими дорогами. Батько розповів, що довго грався з розмитненням. Залізли у борги. Тому цієї теми я більше стараюсь не торкатись. Якщо мовчить – значить з машиною все добре. Батьки, бачу, взагалі стараються мені якомога менше говорити про якісь проблеми. Не віриться, що Юрасик не простуджувався, що не кашляв, чи не хворіло горло. Мати нас з Василем виростила здоровими. Тому і Юрасика доглядає гарно. Каже, що уже добре розмовляє, любить розглядати дитячі книжечки з малюнками, розмальовувати картинки. Що купити йому на Різдво, ще не вирішила. Батькам та Василеві теж куплю подарунки. Василь у руки батькам не заглядає. Відкрив свій магазинчик «Твій ноутбук». На Україні теж можна стати справжнім бізнесменом. Та мені це нецікаво. Маю зараз гарну роботу у Дрездені. Через декілька років можна буде повернутись додому і теж влаштуватись на телебаченні. Адже там уже багато телевізійних каналів. А хороших фахівців мало. У німців є чому повчитись».

Від думок відволік дзвінок смартфона. В апараті пролунав схвилюваний незнайомий голос:

- Це товариш Андрія. Він попросив вас зателефонувати. Його затримала поліція з підозрою щодо участі у терористичній організації. Та я впевнений: винен інший аспірант професора. Андрія затримали «за компанію». Не хвилюйтесь. Все швидко з'ясується.

- Андрія можна провідати? – стурбовано Настя.
- Поки що до нього нікого не пускають.
- Коли можна буде, зателефонуйте, будь ласка, дуже прошу.
- Обов'язково повідомлю вам.

«Не вірю, що Андрій бере участь у терористичній організації. Це якесь безглуздя! Він приїхав сюди, щоб стати науковим працівником. Має незабаром захищати дисертацію. Напевне, в поліції не солодко. Допитують, не дають спати, погано харчують. Як йому допомогти? Потрібно щось придумати. Пораджусь з Лізі. Вона давно на телебаченні, місцева, має багато знайомих. Повинна орієнтуватись у страшній для мене ситуації».

У Лізі широко розкрились очі. Вона схопилась за голову.

- Терорист? Не допомагатиму! Навіть не проси.

- Який він терорист? Підозрюють іншого, Андрія випадково заарештували. Так сказав по телефону його товариш.

- Якщо випадково, то випустять. Встрявати у цю справу не раджу. Можуть за зв'язок з таким типом звільнити з роботи.

Не дочекавшись дзвінка від товариша Андрія, схвильована дівчина в суботу поїхала до Фрайберга.

«Хто йому там допоможе? До іноземців взагалі відносяться з підозрою, а тут замішані якісь терористи. Товариш обіцяв повідомити про розвиток подій. Декілька раз йому телефонувала. Та на дзвінки не відповідає. Видно, не все гаразд. Якби Андрія випустили, він би сам мені подзвонив. Вляпався хлопець по вуха! Він в інституті був активістом. Староста нашої групи, в студентській раді порушував різні питання. Яюсь затримали нам стипендію, так до Києва у міністерство їздив. Виявилось: кошти на стипендію перерахували вчасно, а главбухша поклала їх на короткотерміновий депозит. Планувала заробити непогані відсотки. А заробила на суді три роки умовно. Видно, й ректор був замішаний. Однак йому повезло, відбувся лише доганою».

У Фрайберзі Настя зразу ж пішла до поліції. Показала там своє посвідчення працівника Дрезденського телебачення.

- Ви хочете взяти інтерв'ю у терориста? – з притиском запитав черговий офіцер. – До завершення слідства це неможливо.

- Ми разом вчилися в інституті. Я знаю його багато років. Андрій не може бути терористом! – мало не вигукнула Настя.

- Я затримую вас за зв'язок з цим небезпечним типом!

Так зовсім несподівано до краю спантеличена дівчина опинилась у камері поліції.

ВАСИЛЬ

*Любить – это не значит смотреть друг на друга
любить – значит вместе смотреть в одном направлении.
Антуан де Сент-Экзюпери*

1

Це сталося у Святвечір напередодні католицького Різдва. Настя була у величезному розпачі. Вона давно планувала Новий рік зустріти з рідними, побачити синочка Юрасика, уже купила квиток на поїзд. Однак прийшлося терміново приїхати до Фрайберга, де Андрія заарештувала поліція. Зовсім несподівано дівчина сама потрапила за ґрати. Черговий поліцейський подумав, що вона пов'язана з терористами, й без лишніх слів затримав. У неї забрали документи та смартфон. Тому зателефонувати Лізі вона не змогла. У невеликій чистенькій камері Настя опинилась одна. Коли за нею з гуркотом зачинились двері, дівчина ще деякий час стояла непорушно, ноги не слухались, ніби остовпіла. Подумки ледве змогла зосередилась. На очах виступили сльози.

«Моя подруга з Дрезденського телебачення Лізі радила не їхати до Фрайберга, - гупало у скронях. – Не послухала її, тому що дуже хвилювалась за Андрія. Адже у нього, крім мене, в Німеччині нікого немає. Зателефонував невідомий, назвався товаришем Андрія й сказав, що хлопця заарештували за тероризм, обіцяв ще подзвонити. Та більше від нього дзвінків не дочекалась. На мої не відповідав. Після закінчення інституту одногрупника Андрія чотири роки не бачила. У мій перший приїзд до Фрайберга на хімічну фірму ми зустрілись випадково, поспілку-

вались в кафе біля залізничного вокзалу лише годину. Він розповідав, що закінчує навчання в аспірантурі Гірничої академії, дуже зайнятий, пише дисертацію. Побачивши у мене звичайний мобільний, він подарував свій смартфон. Десь за місяць у суботній день Андрій приїхав до Дрездена й ми до вечора гуляли по місту, побували в музеях, проїхались чудовим Голубим мостом. Більше не навідувався. Телефонував раз на тиждень. У коротких розмовах

казав, що зайнятий дослідженнями, вечорами постійно працює в бібліотеці. Коли я вдруге навідалась до Фрайберга на фірму одержувати премію за кращу назву шампуні, ми не зустрілись. В той час він був разом зі своїм професором у Мюнхені на якійсь науковій конференції. Впевнена: у нього на інші справи часу зовсім немає. Андрій мені подобається ще з інституту. Я потай мріяла про зустрічі з таким чудовим хлопцем. Але одружилась з ледарем Миколою, якому вдячна лише за те, що маю синочка Юрасика. Про Миколу навіть не згадую. Ми давно розлучились. І тут негадана зустріч з Андрієм. Лізі радила не упустити такої нагоди. Я й без її порад це розуміла».

Не встигла Настя хоч трохи отямитись, хоча б присісти на канапу й оглянути приміщення, як з гуркотом розчинились двері, зайшов наглядач і вивів її з камери. Поліція в Німеччині навіть у пізній вечір вихідного дня перед Різдом даремно хліб не їсть. Коли вели коридором, дівчина почула, як позаду наглядач декілька раз прошипів: «Русіше швайн» - російська свиня. Зрозуміла: в поліції уже відомо, що вона з України. Так колись сварилась на неї мати Лізі фрау Анна. У Західній Європі Україну майже не знають і не відокремлюють від Росії. Після смерті видатного запорізького гетьмана Богдана Хмельницького Росія порушила Переяславські угоди й нахабно захопила наші землі.

«Українці – нащадки потужної середньовічної держави Київської Русі. Князь Олег, захищаючи київських купців, ще у 911 році прибив свій щит на воротах столиці Візантії Царгороду-Константинополя. Князь Володимир запровадив на Русі християнство у 988 році.

Високоосвічена дочка Ярослава Мудрого Анна була одружена з королем Франції Генріхом Першим. В той час язичеські угро-фінські племена моксель, мурома, весь, мокша, мордва навколо невеличкого поселення Суздаля ще влаштовували свої

хижі на деревах. А маленьке селище Москва, у створеному татарами новому улусі Золотої Орди, з'явилося лише через триста п'ятдесят років. Загарбницька звіряча політика Московії по «собиранню земель руських» продовжується до теперішніх днів. Однак, буду мовчати. Визволити Андрія – головна задача».

У невеликому кабінеті без вікон, куди завели Настю, за одним тумбовим столом сидів рудий чоловік середнього віку у цвільному одязі без краватки. Він цікавим поглядом оглянув дівчину й ввічливо показав рукою на стілець навпроти.

- Я старший слідчий поліції Шварц, - почав допит німець, записавши щось на папері. - Ваше прізвище, рік народження, де проживаєте?

Дівчина схвильовано відповіла. Потім зразу ж збентежено:

- Скажіть, на якій підставі мене заарештували?

- Вас не заарештували, а лише затримали. І взагалі тут запитання задаю я, - наголосив слідчий, прискіпливо дивлячись у вічі Насті. - Давно працюєте на Дрезденському телебаченні? У якому саме відділі?

- Сім місяців у відділі реклами, - як не старалась заспокоїтись Настя, та від хвилювання всю трусилу. – Хочу організувати телевізійний репортаж про роботу поліції, - несподівано вирвалось у дівчини. Вона збагнула: цим можна вплинути на слідчого.

- Ваше прізвище не німецьке, - німець подумки звернув увагу на останню фразу, але вигляду не подав. - Хто ви за національністю? Як влаштувались на телебачення?

- Українка. Приїхала до Німеччини шукати роботу. Спочатку доглядала людей похилого віку. Потім за рекомендацією господарів мене прийняли працювати до відділу реклами.

- Прізвище, місце проживання господарів, що вас рекомендували.

- Родина Штайніц, Герліц, Блюменштрассе, шіснадцять.

- З якою метою приїхали до Фрайберга?

- Мала зустрітись зі своїм знайомим Швецем Андрієм.

- Коли домовились про зустріч?

- Не домовлялись. Мені у вівторок зателефонував його товариш і повідомив, що Андрія затримала поліція. Я дуже схвилювалась й вирішила з'ясувати, що скоїв Андрій.

- Ви давно знаєте Швеця?

- Більше восьми років. Ми учились разом в інституті. Зустрілись тут випадково майже чотири місяці тому. Я тоді приїжджала у відрядження до Фрайберга на хімічну фірму.

- Яких поглядів він дотримується? Часом не екстремістських, ліворадикальних?

- Завжди був дуже спокійний, політикою не цікавився.

- Щось розповідав про своїх товаришів з Гірничої академії?

- Розповідав, що закінчує аспірантуру, пише дисертаційну роботу. Дуже зайнятий проведенням різноманітних досліджень, багато працює в бібліотеці, інколи грає зі своїм професором у гольф. Про товаришів ніколи не згадував. Сказав, що навіть познайомитись з дівчиною немає часу.

- Прізвище Модель, або ім'я Іоакім ніколи не згадував?

- Казав, що у студентському гуртожитку живе вдвох з якимось хлопцем, теж аспірантом. Але прізвища не називав.

- З огляду на ваші спілкування в Німеччині, він міг брати участь у терористичних актах, чи організаціях?

- Який з нього терорист! – дівчина зрозуміла, що хоч чимось зможе допомогти Андрієві. - Терористи влаштовують вибухи, або стріляють в людей. А він любить тварин. В дворі гуртожитку привабив руду кішку й постійно підгодовує. Не вірю я, що Андрій за три останні роки став терористом. Бачу: прямих доказів проти нього немає? Влаштуйте, будь ласка, мені з ним зустріч. Якщо зізнається у тероризмі, я вам першому про це скажу.

- Добре, - несподівано погодився слідчий. – Зараз Швеція приведуть до цього кабінету. Залишу вас вдвох на пів години. Ви зможете дуже допомогти слідству, якщо розговорите заарештованого й розпитаєте, чи брав участь у терористичному акті в минулу неділю. Я, в свою чергу, в такому разі зателефоную вашому керівництву й подякую за допомогу. Це значно підніме ваш авторитет на Дрезденському телебаченні. Прошу розмовляти німецькою мовою.

- Дуже вам вдячна! Він мені про все розповість.

Слідчий вийшов з кабінету, а через п'ять хвилин на порозі з'явився схвильований Андрій. Він був у спортивному костюмі, на щоках чорніло волосся. Голитись, видно, тут не давали. Дівчину вразив великий синець під лівим оком.

- Ти як сюди потрапила? – хлопець підбіг до Насті, схопив її руки й почав їх цілувати. – Я тут майже тиждень. Звинувачують у причетності до якоїсь терористичної організації.

Настя давно помітила, що у одному кутку під стелею влаштована камера відео спостереження й очима показала Андрію.

- Зателефонував незнайомий, сказав, що ти заарештований. Ти Іоахіма Моделя знаєш? – знову подивилась на камеру.

- Вперше чую, - відвів вбік очі хлопець.

- Андрійку, я тебе прошу, якщо хоч щось чув про цих терористів, розкажи все слідчому. Тримайся подалі навіть від розмов про них. Ти хвалився, що професор прочитав дві перші глави дисертації, схвально відгукнувся. Невже у тебе є час на якісь сторонні справи?

- Голову ніколи підняти догори! Навіть у вихідні дні пропадаю в бібліотеці. Уже забув, коли грав у гольф. Товариш запросив на вечірку й несподівано заарештували. Хтось мене підставив. Тиждень допитують, а я не втямлю, чого хочуть. Слідчий гер Шварц досвідчений, добрий, та не можу допомогти йому у розслідуванні. Відносяться до мене нормально. Правда, помістили у камеру-одиночку. Та книжку з металознавства й два реферативні журнали принесли. Тому маю чим займатись.

- Може хтось з хлопців розповідав про терориста Моделя?

- В Академії такого не знаю. Більше ні з ким не спілкуюсь.

- То так і скажи геру Шварцу. Він же тобі хоче добра.

Тут до кабінету зайшов наглядач й вивів Андрія. Хлопець лише встиг сказати:

- Дякую, Настусю, що хвилюєшся за мене! Все буде добре.

«Андрій зрозумів, що за ними спостерігала камера. Та розмова, здається, пройшла вдало. Тепер хлопець стане дмухати на холодне. Не міг він стати терористом. Але все може бути, адже в інституті був дуже активним. Чим могла, йому допомогла. Якщо навіть Шварц зателефонує на мою роботу, то чогось поганого не скаже. А колеги про мене гарної думки. Премія за кращу назву шампуні була дуже доречна. Всі мене вітали. Начальник відділу Найде навіть поцілував. З того часу, коли сказала йому про одруження, уже не пристає. Один раз старий ловелас погладив по сідниці, то ледь стрималась, щоб не дати ляпаса. Лізі попереджала про таку його поведінку. Прийдеться зачіску та макіяж робити трохи скромніший. А то й старший ме-

неджер чорнявий Рудольф став якось дивно зупиняти на мені погляд. Він турботливий, допомагає в роботі. Але ж маю Андрійка. Ніхто більше не потрібен. Лише б швидше відпустили його з поліції».

Слідчий Шварц подякував дівчині за допомогу в розслідуванні, віддав документи й смартфон.

- Ви машиною приїхали? – запитав несподівано.
- Ні, поїздом. Машину ще не встигла купити, прицінююсь.
- Рекомендую німецький «Фольксваген». Економний, не пошкодуєте. У мене уже третє авто цієї фірми. Коли ваш поїзд?
- Через півтори години, - заглянула до смартфона Настя.
- Зачекайте біля поліції на лавочці хвилин десять, - підписав перепустку Шварц й подивився Насті у вічі з якимось загадковим натяком. - Маю для вас ще одну справу.

Був кінець грудня. Небо вкрите хмарами. Не проглядалось жодної зірочки. Поривчастий вітер колихав голими вітами дерев. У повітрі почали проскакувати рідкі сніжинки. Дівчина була одягнена у теплу довгу куртку. Але сідати на лавочку чомусь не хотіла. Оглянулась довкола. Двадцять друга година. На Україні в таку пору, особливо в містах, вирує життя. А тут у житлових будинках майже всі вікна темні. Дорогою лише зрідка проїжджають автомобілі, чи автобуси. Німці рано лягають спати. Адже робочий день у більшості людей починається о шостій ранку. Навіть діти до школи йдуть о пів на шосту. Настя спочатку цьому дуже дивувалась. Згодом звикла.

«Що за справа у слідчого до мене? – повернулась до своїх думок дівчина. - Невже й цей козел приставатиме? Чи наважиться натякнути на хабар? У кабінеті при ввімкненій відео камері цього не зробити. А надворі можна. На вигляд поважна людина. Тим більш, що у поліцейських досить висока зарплата. Ризикувати своєю посадою німець не стане. Може підвезе поліцейською машиною на вокзал? Та тут йти хвилин двадцять».

Несподівано з дверей майже вистрибнув Андрій. Уже в куртці та шерстяній шапочці на голові.

- Настусю, мене відпустили! – гукнув голосно. – Сказали: завдяки твоїм свідченням. Люба, ти не уявляєш, що за ці дні я пережив, - уже тихіше, пригорнувши дівчину до себе та огляда-

ючись на поліцейський відділок, він ніби не вірив, що його відпустили. – Йдемо швидше звідси.

- Мені потрібно на поїзд, - прошепотіла Настя хлопцеві у саме вухо, коли вони в обіймах пішли від поліції вулицею. – Андрійку, я перелякалась за тебе, коли Шварц сказав, що ти учасник терористичної організації. Таке звинувачення перекреслило б твоє життя. Звідки у тебе синець під оком? Невже поліцаї били?

- Один покидьок при затриманні ударив. Наш придуркуватий викладач запропонував піти на невелику чоловічу вечірку. Я погодився, адже потрібно хоч інколи відпочивати. Там зайшла мова про терористичний акт. Я й слова не встиг промовити, як усіх заарештували.

- То був Модель?

- Саме той патлатий дурень з сусіднього факультету.

- То ти його знаєш?

- Не хочу навіть згадувати. Зараз підемо до кафе поведе-
ряємо, адже ти голодна. Мені приносили вечерю. Тут вмерти не дадуть. Адже слідчому потрібно все випитати.

- На поїзд я встигну?

- Звичайно, Настусю! – поцілував дівчину Андрій. - Я надзвичайно радий, що ти приїхала та врятувала мене, як справжній ангел-хранитель. Уже думав, що виключать з аспірантури.

«Напевне, слідчий зважив на те, що я з телебачення, - пригорнула до хлопця Настя. - Побоявся спеціальної передачі про погану роботу їхнього відділку поліції. Без доказів вони мали б протримати хлопця не більше двох діб, та заарештували, побили й тримали тиждень. А мене взагалі не мали права затримувати. Адже я просто сказала, що знаю Андрія. Мало хто його знає! Могли б повісткою викликати на допит. Наразі затримувати та запроторити за ґрати – ні. Андрій на радощах поцілував мене. Думаю: грають емоції. Просто скучив за дівчатами. Чи дійсно я йому подобаюсь, невідомо. На вокзалі може й не поцілувати»

Вони зайшли до кафе, у якому за столиком сидів лише один відвідувач. Андрій замовив піцу. Хлопець не відривав погляду від Насті. Очі його випромінювали безмежну радість. Настя опустила голову до піци. Вона дійсно проголодалась, адже не встигла пообідати. Та у голові вирувало почуття щастя.

«Невже Андрій закохався у мене? В інституті відносився, як і до інших дівчат. Там взагалі царювало панібратство. Якось в їдальні він з мого підносу забрав компот, сказавши, що під моїм поглядом компот став смачніший. Я гадала: це натяк на близькість. А він після того випадку довго навіть не поглядав у мій бік. Боюсь, що й тепер буде проста вдячність за підтримку у важку годину. Слідчий мені повірив. Можливо, дійсно допомогла моя робота на телебаченні. Адже службовці бояться негативних телевізійних репортажів про них. Як би там не було, та я дуже рада, що Андрія відпустили».

Настя підняла голову й подивилась у вічі хлопцеві.

- Дякую за вечерю, незабаром мій поїзд. Коли побачимось?

- Ти квиток уже взяла?

- Ні, не знала, коли прийдеться повертатись.

- Тобі довго їхати до Дрездена. А там ще серед ночі добиратись до квартири. Завтра ж вихідний. Переночуй у мене. Зранку покажу тобі місто. Потім проведу на вокзал.

- Так ти ж у гуртожитку живеш з товаришем, - Настя ніби старалась відмовитись, але надіялась на протилежне. Вона так хотіла цілуватись з Андрієм, що ледве стримувала себе.

- Він вчора увечері поїхав на два дні до рідних. Буде в понеділок вранці. Ліжко вільне.

- А вахтер пропустить? Що він подумає? У нас в інституті після десятої чужих до гуртожитку не пускали.

- Тут європейські правила. Дівчину до себе завжди можна привести.

- Документ вахтеру потрібно показувати? Мені не хочеться, щоб вахтер побачив посвідчення менеджера з телебачення. Може не пропустити. Нас далеко не всі люблять.

- Жодних документів, - впевнено наголосив хлопець. - Вахтер мене знає й цього досить.

- Добре, Андрійку, - зраділа в душі дівчина, яку так довго прийшлося «умовляти». - Лише прошу: із-за хвилювання за тебе я дуже стомилась. Тому без жодних розваг вкладусь спати.

- Домовились. Пішли швиденько, а то я починаю мерзнути. Бачиш: з кожною хвилиною все більше сніжить, майже завірюха. На ранок, напевне, накине багатенько снігу й буде гарний морозець, як у нас на Україні.

Та для молодих завірюха не завада! Настя взяла хлопця під руку, щасливо притиснулась й вони зникли у темряві глухої ночі.

2

Дмитру прийшлося самому розвозити горілку й цигарки по селах. Ірина хвилювалась за нього, але додаткові гроші були потрібні родині. Чоловік уже на пенсії. Висока інфляція давалась взнаки. Продукти дорожчали з кожним місяцем. Піднімали тарифи на комунальні послуги. Василь жив з ними й давав якісь кошти на харчування. Та батьки розуміли: йому для бізнесу потрібна машина, на яку другий рік син збирав гроші.

- Ти не їзди до незнайомих продавців, - наставляла жінка Дмитра. – З тобою уже якось не розраховались за цигарки. Втратив більше ста доларів. Звертайся до перевірених людей.

- Може ти сьогодні зі мною поїдеш? – глузливо Дмитро. – Та Юрасика візьмемо на допомогу. Втрюх краще справимось. Невже я не розумію елементарних речей?

- Поїхала б, - не сприйняла глузду Ірина, - але хто зварить їсти? Ти он схуд за останні місяці. Василю потрібне нормальне харчування. Ніби зустрічається з якоюсь дівчиною, але каже, що затримується на роботі. Та купив нового костюма, став користуватись парфумами. Явна ознака: має дівчину.

- Ти хоч його не розпитуй. Хлопці зазвичай дівчатами не хваляться. Молодь тепер така, що сьогодні зустрічається з однією, а завтра – уже з іншою. Якась у них невпевненість у завтрашньому дні. Ми ж були зовсім іншими.

- А ти забув себе? – вставила шпильку Ірина. – Декілька раз провів мене додому, а потім перекинувся до Даші Світличної. Поки на весіллі у Тамари, де ми сиділи поряд, не налила тобі лишніх декілька чарок, забрала до себе додому та поклала до ліжка. Через два місяці й побрались.

- Бо ти сказала, що завагітніла. Не міг же тебе в такому цікавому стані залишити.

- От і накажи Василю, щоб з ним подібного не сталось.

- Добре, якось перемовимось. Правда, він горілки не п'є, а без чарки така розмова може не склеїтись. Не хвилюйся за мене. Продавці перевірени давно. Машина справна. Недавно поміняв мастило, фільтри. Ще ходову потрібно подивитись. Дороги на-

ші, сама знаєш, у жахливому стані. Якось вскочив у ямку, то ледь колесо заднє не відірвалось. Один болт відламався. Сашко у гаражі поміняв.

- Ти мені про це й не казав, - схвильовано Ірина.

- Якщо казатиму про такі дрібниці, не станеш спати. Ти нам потрібна здорова й спокійна. Тоді все буде добре.

- Оптова ціна на цигарки й горілку та ж сама?

- Знову піднялась. Продавці у селах бурчать, але поки що беруть. Кажуть, що селяни стали більше гнати самогону. Наш бізнес може урватись. Добре, я поїхав.

- Ось приготувала тобі бутерброди з ковбасою та пляшечку води, - подала пакунок дружина. – Невідомо, коли повернешся. Тепліше одягайся. В машині нагрієшся, а вийдеш назовні – можеш простигнути. Юрасик он шморгає носиком. Не хватало, щоб ти захворів. Їдь з Богом! - Ірина перехрестила чоловіка.

Та на цей раз Дмитра спіткала справжня біда. Коли з останнього села повертався додому, його наздогнав сірий джип, про сигналив й нахабно притис до узбіччя. Прийшлося зупинитись. З джипу вийшли двоє мордатих хлопів.

- Дядьку, нам сказали, що ти розвозиш цигарки й горілку. Давно цим займаєшся?

- Декілька місяців, хлопці. А що, неважна горілка? Беру на оптовому складі. Скарг ніколи не було.

- Горілка є добра, дуже добра й «можна пити». На твою скарг поки що немає. Та ти забув основне правило бізнесу. Прибутками потрібно ділитись. Ми кришуємо бізнес в окрузі. Двадцять п'ять відсотків прибутку маєш віддавати нам. Скільки заробив сьогодні?

- Які тут заробітки, майже сльози.

- Показуй гаманець! – підійшов ближче хлоп з борідкою.

- Бійтесь Бога, хлопці! – ледь не заплакав Дмитро. – У мене двоє дітей, маленький внук. Ми з дружиною на пенсії. Бензин дорогий.

- У нас теж діти хочуть їсти. І бензин купуємо не дешевше. Давай гаманець! - простяг руку мордатий. – А то гірше буде.

Дмитро віддав гаманець з грішми.

«Потрібно було в гаманці залишити лише на бензин, - подумав запізно. – Решту сховати під сидіння. Можуть забрати всі. За які кошти тоді купувати наступну партію?»

Та хлопці знали, що роблять.

- Ти раніше нічого не платив, то беремо половину, - сказав хлоп з борідкою. – Надалі, як і домовились, двадцять п'ять відсотків. Давай свій номер мобільного й запиши мій. З кожного рейсу телефонуй. Звернешся до міліції – платитимеш більше. Ми чесних бізнесменів не наказуємо. Домовились?

- Добре, хлопці! – зрозумів Дмитро, радіючи, що не забрали усі гроші, з якими подумки розпрощався.

«Хотіли почати косметичний ремонт в квартирі, але прийдеться зачекати, - роздумував по дорозі Дмитро. – Ірині нічого не скажу. Вона цих грошей не рахує. Пенсію завжди віддаю їй. А прибуток з торгівлі складаю на ремонт і тримаю окремо. Якщо Василь задумає одружитись, на весілля теж потрібно буде багато коштів. Зараз один рейс по селах на тиждень роблю. Прийдеться виїжджати двічі. Двадцять п'ять відсотків віддаватиму бандитам. Нікуди не дінешся».

Та біда ніколи не ходить одна. Через тиждень у Криштопівці Дмитра затримав працівник податкової інспекції. Він лише зайшов до магазину, мовчки простяг продавщиці пакет з цигарками, як високий незнайомий у смушевій шапці міцно схопив Дмитра за руку.

- Що принесли? – незнайомий почав розкривати пакет. – Так, цигарки «Прима». Давно возите сюди.

- Вперше, - Дмитро почав викручуватись. – Був у місті й вирішив купити трохи цигарок до магазину. Адже їх немає більше місяця, а хлопці хочуть палити.

- То ви благодійник? – з іронією податківець. - Я податковий інспектор Клименко. Зараз складемо протокол про незаконну торгівлю тютюновими виробами, цигарки забираю.

- Який протокол? Я ж цигарками не торгую. Привіз хлопцям двісті пачок. В магазині їх немає. У хлопців вуха пухнуть.

- Більше, шановний, не станете привозити. Протокол підпишуть продавець і дві жіночки, що все це бачили. Покажіть, буди ласка, ваші документи.

- У мене з собою лише пенсійне посвідчення, - не хотів казати про документи водія Дмитро.

- Давайте пенсійне. Жіночки, - інспектор покликав двох жінок, що стояли осторонь та спостерігали за діями податківця,

підійдіть до мене. Ви бачили, як цей чоловік подавав продавцю пакет з цигарками. Ваші прізвища?

Інспектор склав протокол. Продавщиця й жіночки мовчки підписали. Дмитро підписувати відмовився, мотивуючи там, що цигарки не продавав, а купив для односельчан.

- Ваш підпис не важливий. Я написав, що відмовились. Протокол затвердить начальник податкової й передамо до суду, - сказав інспектор. – Будете оштрафовані за незаконну торгівлю тютюновими виробами.

Дмитро з розпачем опустил голову й понуро вийшов з магазину. Коли сів до машини, вирішив звернутись до тих хлопів, які зупиняли його на дорозі й забрали половину грошей. У мобільному прозвучав знайомий голос:

- Чекаю на ваш дзвінок. Куди приїхати?

- Виручайте, у Криштопівці тільки що податковий інспектор склав на мене протокол. Всі цигарки конфіскував. Будуть судити. Допоможіть, вік дякуватиму.

- Дядьку, не хвилюйтесь, ми все владнаємо. Продовжуйте спокійно торгувати й про нас не забувайте.

Дійсно, до суду Дмитра ніхто не викликав. Він продовжував й надалі свою комерцію. Та став значно обережнішим. До магазину заходив без всякого товару й, лише домовившись, заносив цигарки, чи горілку.

Незадовго до Нового року Василь сказав, що приведе познайомити з батьками дівчину Ліну.

- Ми давненько з нею зустрічаємось і хочемо жити разом.

- А розпис у РАГСі, весілля коли плануєте? – зразу ж мати.

- Поки що поживемо без розпису, у громадянському шлюбі.

- Це не по людському, - похнюпилась Ірина. – Люди стануть пальцями показувати. Невже ми такі бідні, що не буде гарного весілля?

- Справа не у весіллі, - наголосив Василь. - Ми повинні перевірити свої почуття. Раптом щось не складеться. Просто скажемо один одному «до побачення» й залишимося друзями.

- То перевіряйте почуття довше, не проживаючи разом.

Для дівчини одруження – надзвичайно важливе рішення, майже саме головне у житті. Вона мріє про гарну родину, про діток. Ти думаєш про це? Скільки часу ви зустрічаєтесь? Ти її давно знаєш?

- Два місяці. Хіба це мало, щоб узнати один одного?
- Колись зустрічались по декілька років. Проживання без реєстрації осуджувалось суспільством. Держава та особливо церква теж були категорично проти. Церква вважає це великим гріхом. Невже не можете почекати?

- Ліна боїться, що залишиться старою дівою.

- Скільки ж їй років?

- Двадцять.

- Зовсім молода. Ми з батьком побрались, коли мені виповнилось двадцять чотири. Встигли назустрічатись, націлуватись. Навіть посварились один раз. Коли зрозуміли, що не можемо існувати один без одного, лише тоді одружились. Я тебе дуже прошу, подумай добре, сину. Не гоже поспішати. Он Настя з Миколою ніби й знали в інституті, а зустрічались всього чотири місяці. І що з цього вийшло? Юрасик росте без батька.

- Добре, мамо. Ми з Ліною ще подумаємо. Та познайомити вас з нею хочу. Вона гарна.

- Учиться, чи працює? – зразу подобришала Ірина.

- Після закінчення коледжу працює майстром на швейній фабриці. Ми познайомились, коли я поповнював рахунок на смартфоні. Вона теж стояла в черзі. Там і розговорились.

- Що, багато говорить?

- Уже все про себе розповіла. Вона приїхала учитись з села. Має молодших брата і сестру. Батьки учителюють в школі.

- Де тут живе? - Ірина вирішила узнати якомога більше.

- Винаймають з подругою кімнату на Лермонтова.

- Тобі далеченько приходиться її проводити. Будь обережний, щоб тамтешні хлопчаки тебе не побили. Вони зазвичай не люблять, коли до їхніх дівчат приходять чужаки. Вона давно там живе?

- Три роки. Каже, що хазяї відносяться добре.

- Дивись, сину. На неї міг там покласти око якийсь хлопець. Розпитай, чи не зустрічалась до тебе з кимось раніше, чи не пропонували їй просто потоваришувати.

- Розпитаю. Не хвилюйся, мамо.

Ірина ніби у воду дивилась. Через декілька днів Василь пізно увечері повернувся додому з великим синцем під оком.

- Звідки синець? – запитав ще на порозі батько.

- Спіткнувся й упав, - сказав, тримаючись за бік, син.

- Й бік прибив? – помітив Дмитро. - Не міг впасти на руки?
- Мені не до жартів. Піду зразу спати. Мамі не кажи.
- Так вона сама вранці побачить.
- Поведе Юрчика до садочку, а я швидко піду на роботу.
- Добре, розповіси їй сам.

Ірина наступного вечора не відставала від сина, розпитуючи про синець, який став ще більший.

- Кажу: вчора в темноті спіткнувся й упав, - відбріхувався Василь, згадуючи, як його без слів побили на Лермонтова.

Він розумів, що били із-за Ліни, хоч вона напередодні запевняла: раніше ні з ким не зустрічалась. Може й так, але на Лермонтова Василь припинив ходити й Ліну додому не приводив.

3

Прийшла зима. Закінчились аграрні роботи в полі. Всіх хлопців хазяїн Віктор відпустив додому. Та Миколу чомусь тримав на короткому повідку. Дав йому зимовий одяг, взуття, сказавши, що той роботи нормальної не має, а до весни може непогано заробити. Хлопець хоч й був лінивий, але заробити хотів. У садибі був єдиним, якому вистачало підсобних робіт по господарству. До нього завжди можна було звернутись з вирішення різноманітних дрібних питань. В основному він підтримував порядок у дворі та допомагав кухарці Таїсі, іноді грався з дочкою Віктора Сніжаною, яка з ним потоваришувала. Хазяйка Валентина, струнка чорнявка, на хлопця ніби не звертала жодної уваги. Вона взагалі часто виїжджала з садиби у справах, іноді брала з собою дочку, в двір виходила рідко. До будинку раз на тиждень приїжджала прибиральниця. Вона встигала до вечора зробити прибирання. Звертати увагу на Миколу у неї зовсім не було часу. Тим більш, що хлопцеві було категорично заборонено заходити до кімнат, де жили хазяї. Одного разу Сніжанка у дворі підвернула ногу. Від болю сильно закричала. Валентина швидко вийшла на крик, підбігла до дитини, яка присіла до землі.

- Що сталось, донечко? – пригорнула дівчинку.
- Сильно болить ніжка.
- Ти упала, чи оступилась?
- Упала й зразу дуже заболіло, - скривилась Сніжана.

Валентина хотіла підняти дочку, але та зайшла від крику.

- Миколо! – несамовито крикнула чорнявка, - Де тебе носить? Що сталося з дитиною?

Микола на задньому дворі рубав дрова. Почувши, що його кличе хазяйка, швидко підбіг, без слів зупинився.

- Ти не чуєш, що дитина кричить? Не бачив, що сталося?

- Я рубаю дрова. Бачив, що Сніжана бігала у дворі. Сказав, щоб до мене поки що не підходила. Крику не чув.

- У дитини різкий біль, - мало не плакала Валентина. – Може, поламала ніжку?

- Мені здається: потрібно негайно везти до лікаря.

- Швидко заводь машину, сідай за кермо й поїдемо разом.

- Водити машину я умію, та відсутнє зараз з собою водійське посвідчення, - розвів руками хлопець.

- Тут міліції немає. Якщо зупинять у місті, я розберусь.

Годі теревенити. Бачиш: Сніжана корчиться від болю.

- Як скажете. Де ключі від машини?

- Там, на передньому сидінні, - Валентина показала рукою у напрямку машини.

Через хвилину вони уже виїхали за ворота. До автомобільної траси кілометрів двадцять вела ґрунтова дорога з вибоїнами. Мати тримала Сніжана на руках. Дівчинка час від часу ойкала. Валентина наказала їхати повільніше, далі підказувала, куди потрібно повертати. Дівчинка ніби заспокоїлась Нарешті заїхали до якогось містечка.

- Он праворуч лікарня, зупиняйся! – вигукнула жінка.

- Я понесу Сніжану, - запропонував Микола, - а ви йдіть швидше вперед й узнайте, до кого звернутись.

- Добре, не відставай від мене, - побігла до входу хазяйка.

Микола взяв дівчинку на руки. Сніжана міцно схопила хлопця за шию.

- Миколо, мені відріжуть ніжку? – заплакала дівчинка.

- Ти що! – хлопець старався триматись зразу за Валентиною. - Лікар подивиться, перев'яже. До вечора уже стрибатимеш, мов молоденька кізочка.

- Тоді могли й вдома перев'язати! Дуже боюсь лікаря.

- Чого його боятися? Лікарі рятують хворих людей.

- Зроблять укол? Мені колись укололи, боліло.

- Домовимось, щоб укол не робили.

- Ти добрий. Мама ніколи не домовляється.

Чергова медсестра повела їх до хірургічного кабінету. Микола заніс дівчинку й вийшов до коридору. Раптом Сніжана закричала. Щоб не чути крику, Микола відійшов подалі. Хоч дитина була чужою, та вона завжди була до нього доброю. Тому хлопець хвилювався, щоб не було перелому.

«В основному спілкуюсь з Таїсою та Сніжаною. Стомлені хлопці, коли працюють в полі, зразу після вечері вкладаються спати. Вранці за пів години снідають й швидко машиною виїжджають на роботу. Хазяїн лише дає вказівки, ніколи не цікавиться моїми думками та самопочуттям. До цього часу я так і не зміг зателефонувати батькам. Один раз Віктор дуже накричав на мене за те, що вилив на задньому дворі прямо на землю помий. Я перелякався. Адже міг вигнати з роботи й нічого не заплатити. Може зараз втекти? Уже двічі намагався й не виходило. Тепер така гарна нагода. Хазяйка зі Сніжаною пробудуть у лікаря не менше, ніж пів години. За цей час я машиною буду уже далеко. Тут, напевне, й до Попільні кілометрів п'ятдесят-сімдесят. Та туди не можна. Валентина зателефонує чоловікові. Віктор в першу чергу шукатиме мене в Попільні. З машиною поліція швидко затримає. Можна було б тут у місті в дворах сховатись, а під вечір з автостанції виїхати. Та грошей у мене немає. Що робити?»

Поки Микола нерішуче так роздумував, хазяйка винесла з кабінету лікаря на руках Сніжану. Дівчинка посміхалась.

- Що, робили укол? – підійшов до них хлопець.

- Ні, лікар сказав, що це вивих. Наклав гіпс. Декілька днів наказав спокійно полежати у ліжку. Ти був правий : лікаря не потрібно боятись.

- Давайте мені Сніжанку, - звернувся хлопець до Валентини. - Вона досить важкенька.

- Зовсім знервувалась! – передала дівчинку хазяйка. – Навіть Віктору не зателефонувала. Поїхали швиденько назад. Сніжану потрібно покласти до ліжка.

По приїзду Микола заніс дівчинку до її кімнати й обережно поклав на ліжку. Вона ще на руках у нього заснула. Валентина подивилась на хлопця з вдячністю й простягла гроші.

- Що б я без тебе робила? Зовсім розгубилась. Ось тобі двісті гривень. Віктору за гроші не кажи. Він не дозволяє так

поводитись з робітниками. Скажеш Таїсі, щоб налила тобі коньяку. Ми посиділи б за столом разом, та Віктор має незабаром приїхати. Казав, що додому повернеться раніше.

- Мені дуже шкода, що так сталося зі Сніжанкою. Та уже все позаду. Вона заспокоїлась, ви теж виглядаєте значно краще. У мене до вас прохання. Десь загубив мобільний, не можу зателефонувати батькам. Вони, напевне, хвилюються. Дозвольте з вашого подзвонити.

- Звичайно, - простягла смартфон Валентина.

Микола набрав номер матері.

- Мамо, я загубив телефон й не міг з вами зв'язатись. Працюю в одній агрофірмі. Яюсь приїду, якщо хазяїн відпустить. Тут багато роботи. Як там батько? Ви не хвилюйтесь, у мене все в нормі. Живий, здоровий. Обнімаю вас.

Дуже дякую вам, - уже до Валентини. – Пробачте, що прийшлося скористатись вашим смартфоном.

- Суворо між нам, я тобі куплю мобільний. Без телефонного зв'язку зараз не обійтись. А тепер іди. Не дай Бог, Віктор тебе тут застане. Таїсі теж нічого про гроші й мобільний не кажи. Я вип'ю за твоє здоров'я, - поцілувала у щоку хлопця жінка, від якої повіяло гарними парфумами та забутим духом.

«Вперше за декілька місяців мене поцілувала красуня! Потрібно скористатись ситуацією і зблизитись з нею. Та форсувати події не стану. Як писав Пушкін: «Чем меньше женщину мы любим, тем больше нравимся мы ей!» Сказала, що з її дозволу Таїса наллє коньяку. Забув уже, як він пахне. З того часу, як з Людмилою пили в Анталії, й не нюхав. Потрібно скоріш йти на кухню».

Таїса зразу ж запитала про Сніжану.

- Вивихнула ніжку, - безпечно махнув рукою Микола. – Наклали гіпс, лікар сказав, щоб декілька днів полежала. По дорозі посміхалась, а потім заснула. Хазяйка наказала, щоб ви налили мені найкращого коньяку. Який там у них?

- Найкращого? Так і сказала?

- Я ж рятував Сніжану. Невже не заслужив?

- Є коньяк «Клінков» п'ять зірочок, - Таїса поставила маленьку чарочку.

- З такої чарочки й не зрозумію, який він на смак. Ставте

більшу! Собі теж налейте. Не самому ж пити за здоров'я нашої Сніжанки.

Вони випили по чарці. Закусили копченою шинкою. Таїса налила Миколі ще одну. Більше просити хлопець не наважився й пішов на другий поверх спати. Про те, що потрібно було ще нарубати дров, навіть не згадав.

Через декілька днів Сніжана уже вийшла у двір. Було сонячно, але прохолодно. Дівчинка не бігала, а лише походила, підійшла до собак, які виглядали з вольєру, махаючи хвостами, погладила їх, потім навідалась до кухні.

- Красуня наша прийшла! – пригорнула її Таїса. – Ти уже одужала? Як ніжка?

- Майже не болить. Мама дозволила вийти. Миколо, ти чому мене не провідав? – звернулась до хлопця, що сидів у кутку.

- Роботи багато. Таїсі то одне потрібно допомогти, то інше. По декілька раз до підвалу бігаю, підмітаю двір щодня. Одна половина воріт почала погано розчинятися. Батько наказав змастити завіси.

- Мама попросила прийти й пересунути у вітальні велике дзеркало. Зараз сонце низько підіймається й промені попадають до дзеркала. Нічого у ньому не видно.

- Прямо зараз іти? – не хотів вставати зі стільця хлопець.

- Просила не затримуватись.

Коли Микола зайшов до світлої просторої вітальні та привітався, хазяйка в розкішному білому халаті сиділа за столиком й щось пила з чашки. Поряд стояв розмальований квітами керамічний електричний чайник й порцелянова ваза, наповнена печивом та шоколадними цукерками у яскравих обгортках. В приміщенні відчувався приємний запах кави. Хлопець проковтнув слину й не відривав від молодшої красуні очей. Гарна зачіска, над чорними веселими очима дугами тонкі брови, у вухах світло зелені сережки. Лице, кольору свіжої сметани, випромінювало гарний настрій і здоров'я.

- Попий зі мною кави. Віктор поїхав до Києва у справах. Сніжану ледве відірвала від мультиків. Немає за весь день з ким й словом перемовитись.

- Яке дзеркало потрібно пересунути? – ніби й не почув запрошення до кави Микола.

- Встигнеш. Візьми он на тумбочці чашку й налий собі , -

показала на чайник. - Там і цукор. Бери цукерки, печиво та сідай до столу.

Микола налив кави, сів за столик навпроти жінки й мовчки почав пити зі смачним печивом. Він розумів: щось потрібно сказати, адже Валентина покликкала не у мовчанки грати. Та язик ніби застряг у горлі.

«Ніколи раніше до себе не запрошувала, - крутилось у голові. – А тут відіслала Сніжану надвір й хоче порозмовляти. Так завжди починаються відносини з жінками. Але зараз особливий випадок. Адже вона дружина Віктора. Якщо той бугай узнає про наші посиденьки, то для мене все може погано закінчитись. Які у неї наміри – поки що не знаю. Та дивиться на мене грайливо. Знаю я ці погляди незадоволеної сексом жінки».

- Розповідай, чим сьогодні займався, мені все цікаво. Я тобі обіцяла мобільний. Ось візьми, ніби непоганий, - витягла з кишені халата й простягла смартфон Валентина.

Микола взяв телефон. Дійсно, апарат був не з дешевих. Хлопець поцілував жінці руку, яка була дуже приємна на дотик й пахла чудовими парфумами.

- Ви мене дуже виручили. Грошей Віктор Антонович все обіцяє, але поки що не платить. Може на Паску розрахується, то я вам за смартфон поверну.

- Це тобі подарунок за те, що допоміг тоді зі Сніжаною.

- Тепер можу з батьками частіше поспілкуватись. Вони за мене хвилюються.

- У тебе дівчини немає? А друзі?

- Друзі після інституту поодружувалися, деякі виїхали за кордон, займаються бізнесом. Їм зараз не до мене. Дівчина була, та давно загула.

- Ти пий каву, а то захолоне. І цукерки смачні фабрики «Рошен», печиво свіже. Може хочеш коньяку?

- Дякую, не відмовлюсь, хоч й випивати я не люблю, - набивав собі ціну Микола. - Та з вами з великим задоволенням.

Валентина підійшла до меблевої стінки, дістала пляшку коньяку, чарочки, повернулась до столику.

- Наливай, не соромся. Ти якийсь загальмований. Почувай себе вільно. Невже ніколи не випивав з жінкою?

- Чому не випивав? - налив чарки хлопець й вони випили.

-Всяке бувало. Та з вами якось незручно, відверто боязно. Віктор Антонович узнає, то мені добре влетить. Та головне: не хочу, щоб у вас були неприємності. Ви така чудова жінка, що боязно на вас навіть дивитись.

- Звідки ти можеш знати про мене.

- Зовнішність людини може багато про неї розповісти. Така красуня не повинна нести у собі негатив. Бачу, як ви постійно піклуєтесь про Сніжану, як дбаєте про чоловіка. Таїса на вас молиться, з книжки вичитує різноманітні рецептури й готує дуже смачні страви.

«Жінки люблять, коли їх хвалять. Та ніколи їх разом з Віктором не спостерігав. У кожного своя машина. Виїжджають з двору завжди окремо. У неї біла дорога «Ауді». Мені б таку! Тоді від дівчат відбою не було б. А зараз скнію на цій вонючій фермі. З собаками навіть не можу потоваришувати. Постійно гавкають на мене. Невже я не заслужив кращої долі? Навіть Людка, яку цілував з усіх боків, втекла після Анталії. Валентина, мов ніжна кішка, ніби заграє зі мною. Та потрібно бути насторожі. Такі жінки дуже примхливі. Один необережний крок й подряпає кігтями. Он у неї який гарний гелієвий манікюр».

- Та ти, бачу, філософ. І анекдоти розповідаєш?

- Звичайно. Один мені дуже подобається. Розмовляють чоловіки похилого віку. Один каже: «Ти знаєш, у мене відпала сексуальна необхідність». Другий: «А моя ще відвисає».

- У тебе, впевнена, вона в чудовому стані, - тихо розсміялась жінка й рішуче встала. – Зараз побачимо.

Валентина підійшла до хлопця, розвела поли халата й сіла на коліна. Вона була без нижньої білизни. Білі груди з темно рожевими ягідками опинились біля самого лиця Миколи. Він не стримався й мовчки почав їх жадібно цілувати. Жінка застогнала, притисла хлопця до себе. Потім піднялась, швидко допомогла Миколі розстібнути штани й знову сіла на коліна. Хлопець охопив її за стегна й вони злились в жадібному екстазі. Коли стомились, Валентина ще деякий час не вставала з колін Миколи.

- Ти чудовий, давно не відчувала такої насолоди, - нарешті прошепотіла йому на вухо, піднімаючись. – Не хвилюйся. Ми, ти добре розумієш, не будемо тут зустрічатись. Я щось обов'язково придумаю. А тепер йди та обходь мене, любий, де-

сятою дорогою, щоб ніхто нічого не запідозрив. Сніжана може зараз повернутись.

- Дзеркало ще не пересунув, - проворкотів, мов кіт, вкрай задоволений хлопець, який нарешті позбавився багатомісячної сексуальної напруги. Адже давно просипався серед ночі й не міг заснути. То Настя снилась, то Людмила.

- Не сміши мене! – ніжно поцілувала його жінка. - Я передумала його пересувати.

«Тепер, пташко, ти в моїх руках, - зрадив Микола. – Звичайно, вона придумає, де зможемо бачитись. Та що я матиму з цих зустрічей? Потрібно не втрачати голову, постійно хвалити її вроду, пружне тіло, насолоду від неї у ліжку. І щоб вона була на сьомому небі від наших зустрічей. Головне: Віктор не повинен здогадатися. Та хто не ризикує, той не п'є шампанське!»

4

Настя поверталась до Дрездена мов на крилах, перебираючи у пам'яті події минулої ночі. Нарешті сталось те, про що вона останнім часом мріяла й надіялась.

Дійсно, до студентського гуртожитку вони з Андрієм пройшли спокійно. Вахтер з посмішкою подивився на хлопця й махнув рукою. В кімнаті, до стояли два ліжка, шафа, невеликий холодильник й стіл посередині, був повний безлад. Ліжка не застелені, на двох стільцях якісь книги, товсті зошити, журнали. На столі немита тарілка з ложкою.

- Пробач, Настю, мій співмешканець Герман не вкладається у календарний план роботи аспіранта й тепер завжди поспішає. Видно: на цей раз запізнювався на поїзд, все так позалишав. Зараз швиденько приберу. Німці, як правило, люблять порядок. Та Герман, напевне, виключення з правила. Ось тобі комплект свіжої білизни, - Андрій витяг з шафи пакет, простяг дівчині. - Умийся в умивальнику, перестели й лягай на моє ліжко. Я ляжу на ліжко Германа.

- Не переймайся. Я живу в квартирі німкені Лізі. Вона спеціально взяла мене до себе, щоб я прибирала й готувала їжу. Так Лізі теж особливого порядку не дотримується. Я їй дуже вдячна, що рекомендувала на роботу в Дрезденському телецентрі. Інакше мене туди не взяли б. Адже жодного досвіду у телевізійних

справах не мала. Навіть підказала, як на перемовинах поведистись з начальником відділу.

- Який я недотепа! Не розпитав, чи справляєшся з роботою. Мені з такою точно не справитись!

- Уже розробила декілька рекламних роликів. Відвернись, будь ласка, я роздягнусь і ляжу. Начальник відділу Найде похвалив, але порадив не розслаблятися. Він дуже прискіпливий. І взагалі, рекламу складно розробляти. Глядач телебачення, слухач радіо, або читач газети, білборду повинен усім серцем повірити, що саме ця рекламована річ, чи пропонований захід допоможуть йому вижити у нашому складному світі, що без них йому жодним чином не обійтись. У рекламу потужні фірми вкладають великі кошти. Є навіть посібники та книги з розробки реклами.

На добраніч, Андрійку! Ти теж в тій поліції дуже стомився, вкладайся. Вранці приберемо разом.

- На добраніч! Не хвилюйся за мене. Зараз вимкну світло й увімкну настільну лампу.

Настя дійсно стомилась, намагалась заснути, але була збуджена близькістю Андрія й сон не приходив. Вона вслуховувалась майже у кожен крок та рух хлопця. Їй здавалось, що навіть чує, як він дихає.

«От чомусь зітхнув, ніби присів на стілець. Напевне не наївся в кафе піци й хоче ще щось перекусити, чи випити чаю. Та ніби електричний чайник не вмикав. Невже не підійде й не поцілує? Дорогою ми цілувались. Та дуже хочеться, щоб поцілував на ніч. Але я, дурна, сама сказала: «Не будемо розважатись, зразу вкладусь спати». Навряд, коли він поряд, можна заснути. Відверто показувати, що дуже бажаю його поцілунку, не стану. Як же звернути його увагу. Подумає, що заснула й теж може швидко лягти. Тоді й не підняти».

Дівчина розплющила очі. Настільна лампа, світло від якої не падало на ліжку, ще горіла. Зосереджений хлопець схилився над комп'ютером, щось записував у товстий зошит. Чорний чуб падав на лоб, в очах відлискувалось світло від лампи. Настя повернулася спочатку на один бік, потім на інший, тихо кашлянула.

- Ти не спиш? – запитав Андрій.

- Щось сон не приходиться, - ласкаво відповіла дівчина. – Ти чого не лягаєш? Може голодний?

- Ми ж недавно були у кафе, - хлопець відірвався від комп'ютера й повернув голову до Насті. - Хочу трохи попрацювати над дисертацією. В камері мав час подумати. Здається, знайшов вирішення одного складного питання. Зараз зайду в Інтернет. Мені потрібно знайти значення двох коефіцієнтів. Ти спи, я не заважатиму.

- Тема дисертації дуже складна?

- Розумієш, нам в інституті розповідали дещо про композиційні матеріали. Та більше вивчали прості конструктивні сталі, кольорові сплави, пластики. Виявляється, наука пішла далеко вперед. Сталями в університетах Німеччини майже ніхто не цікавиться. Моя тема стосується складних композитів. З них виготовляють частини двигунів, корпуси автомобілів, супутники Землі, космічні ракети. Тут багато ще неясного. Професор сказав: вирішиш поставлене питання і внесеш вагомий вклад в науку. А затверджена тема складна.

- Я впевнена: ти справишся. Лише прошу тебе не спілкуватись з типами, подібними до Моделя. Вся твоя трирічна успішна старанність в Академії може піти коту під хвіст. Ми іноземці. До нас німці відносяться з великою підозрою. У фрау Анни я довго завойовувала довіру. А на телебаченні старший менеджер нашого відділу до цього часу поглядає на мене косо. Боюсь лишній раз ступнути ногою. Лізі своїми порадами виручає. Напевне, побоюється, щоб я не пішла від неї на іншу квартиру. Адже їй вигідно, що готую, прибираю. Практично виконую у неї ту ж саму роботу, що у фрау Анни.

- Ти не відпочиваєш? – вразився Андрій. – Працюєш в дві зміни? Так довго не протягнеш. Покидай цю Лізі.

- Винаймати кімнату дорого, майже половина моєї зарплатні. Я навчилась у фрау Анни все швидко робити. Для німців не потрібно готувати вареники, голубці чи пекти пиріжки, Страви в основному прості. А ще хочу зібрати кошти на машину. Батькам нічого про це не кажу. Приїду додому на гарній машині, щоб вразити їх. Дякуючи тобі, по Вайберу стала частіше їм дзвонити. Мати розповідає про синочка Юрасика. Він уже розмовляє. Дуже скучаю за ним. Хочу побачити хоча б на фото.

- Так по Вайберу можна фото переслати. Це дуже просто.

- Я не знала. Мій брат Василь займається комп'ютерами,

мобільними телефонами. Мені чомусь про такі можливості Вайбера нічого не розповідав. Правда, я з ним мало розмовляю, більше з батьками. Василь дуже зайнятий по роботі.

- У смартфоні є фото камера. Робиться знімок і зразу ж спокійно пересилається. Я тобі зараз покажу. Давай смартфон. Я тебе сфотографую й фотку перешлемо на Україну.

- Сфотографуєш у своєму ліжку? – мало не вистрибнула з під ковдри одягнена в одну сорочку Настя та збагнула незручність моменту й знову натягла ковдру до шиї. – Що про мене батьки подумують?

- Чого так розхвилювалась? – заспокійливо посміхнувся Андрій. - Спи далі. Завтра сфотографую на вулиці. Я ще трохи попрацюю.

- Хіба тепер засну? – мало не заплакала дівчина. - Зрозуміла, що можу одержати фотографію синочка, розхвилювалась й не можу заспокоїтись. Хоча б ранок наступив швидше й перешлемо фото. Чому ти мені про це раніше не розповів?

- Я був впевнений, що ти знаєш про широкі й дуже потужні можливості Вайберу. Адже працюєш у великій телевізійній компанії, де постійно застосовують новітню знімальну апаратуру, сучасну комп'ютерну техніку та повинні широко використовувати смартфони.

- Я соромилась розпитувати, як користуватись смартфоном. А самій розібратись у ньому було складно. Ти навчиш?

- Звичайно, Настусю! Завтра, вірніше сьогодні все покажу. Адже пішла перша година ночі. Потрібно тобі добре виспатись, щоб на фото виглядала не стомлена. Негарним фото можна налякати батьків.

- То я тобі уже негарна? – вдавано надула губи дівчина, відвернувшись й зразу накрилась ковдрою з головою. – Хіба можна таке казати? – уже глухо з-під ковдри. - Це дуже образливо для любої дівчини.

- Ти невірно мене зрозуміла! - збентежено Андрій. – Хай язик мій більше не повернеться. Я просто порадив тобі виспатись. Ти дуже гарна, давно мені подобаєшся.

- Чому ж тоді не сказав про це в інституті? – виглянула з під ковдри щаслива дівчина. – Моє життя склалось би значно краще, не одружилась би з недотепою Миколою.

- Так Микола на четвертому курсі мені сказав, що ви дав-

но зустрічаєтесь й справа йде до весілля. Я тоді навіть перестав дивитись у твоїй бік, не хотів завадити вашому щастю.

- Яке щастя з ледарем лежебокою? – мало не вигукнула Настя. - Він же на роботу після інституту не влаштувався. Жили за рахунок моїх батьків. Я ледве від нього відчепилась. Якби знала про твої почуття, голубкою до тебе прилетіла.

- Бачиш, як буває в житті, - засмучено хлопець. – Прошло більше чотирьох років. Стільки часу ми втратили. Могли не зустрітись в Німеччині й назавжди розійшлись би наші стежки-доріжки. Правда, у мене до цього часу дівчини так і не було. Добре, любя, що зараз все з'ясувалося. Ти спи, а то я можу не знайти потрібні коефіцієнти й назавтра все вивітриться з голови.

- Добраніч! – відвернулась Настя. – Постараюсь заснути.

«Дурна! Чого не сказала, щоб Андрій підійшов до ліжка. Поцілунок швидко підштовхнув би його в мої обійми. А тепер спи сама. Давно забула про солодкий сон з коханим чоловіком. Я б так його приголубила, що зразу вилетіли б з голови ці дуже недоречні в такій ситуації коефіцієнти. Та сон як рукою зняло, заснути не можу! Що робити?»

- Андрійку, принеси, будь ласка, води. Щось трохи пересохло у горлі. Напевне, піца дається взнаки. Вона була пересолена.

- Піца ніби була гарна. Я такої давно не їв. В холодильнику є пепсі кола. Дати?

- Ні, простої води хочу, - ледь не застогнала засмучена недогадливістю хлопця Настя.

- Бери стакан, - Андрій приніс води й простяг дівчині. – Вода тут з-під крану дуже чиста. Не те, що у нас на Україні. Європа надзвичайно дбає про питну воду. В деякі міста подають її водогонами прямо з гір.

- Відвернись, мені потрібно піднятись.

- Я піду до комп'ютера. Стакан поставиш на тумбочку.

- Андрійку, тобі не жарко? – Настя надпила трохи води й не могла придумати, як затягти хлопця до ліжка. – Відчини трохи квартиру. Я ніби впріла.

- Вона на провітрювання відчинена. Більше не потрібно. Ліжко близько біля вікна, можна простигнути. Я зараз вимкну світло, й теж ляжу. Коефіцієнти пошукаю вранці. А ти трохи розкрийся й охолонеш.

Андрій роздягся та швиденько ліг спати. Через хвилину уже чулось його розмірене сопіння. А Настя ще довгенько крутилась, на очах виступили сльози. Вона кляла свою надмірну соромливість та нещасливу дівочу долю. Нарешті не витримала, піднялась, тихенько підійшла до ліжка Андрія, нахилилась й обережно поцілувала. Хлопець раптом відкрив очі.

5

- Ти, Василю, коли думаєш одружуватись? – якось, ніби ненароком, ласкаво запитала мати. – Вечорами став пізно приходити. Напевне, зустрічаєшся з дівчиною? Та нічого нам не розповідаєш. Ми ж з батьком не проти. Та повинні знати, щоб приготуватись до весілля.

- Зустрічався з однією, проводив декілька раз додому. Та недавно на її вулиці мені дали зрозуміти, що вона зайнята. Прийдеться шукати іншу. А одружуватись я ще не збираюся. От куплю автомобіль, тоді можна буде. Дівчата зараз хочуть, щоб наречений був з квартирою, шикарним авто, мав гарний заробіток.

- Ми колись з батьком побралися, як кажуть, голі та босі. Наймали зразу квартиру, потім, коли народилась Настя, нам дали кімнатку в сімейному гуртожитку. Окрему квартиру довго прийшлося у заводській черзі чекати. У тебе свій бізнес. Невже перспектива одружитись з бізнесменом дівчат не приваблює?

- Мамо, на мене працює один продавець та бухгалтер не пів ставки. Сам часто їжджу за товаром та стою за прилавком. Невже це бізнес? На машину нормальну ніяк заробити не можу. Он мій однокурсник Слава займає два поверхи великого торговельного центру, їздить на чорному «Мерседесі». У його компанії зайнято не менше двісті осіб. Порівняй!

- Ти знаєш: з чорними «Мерседесами» часто трапляються нерозкриті аварії. Ти такого хочеш? Залучай до свого бізнесу батька. Стане привозити нашим «Фордиком» тобі товар. Матимеш більше часу на розвиток своєї справи. Й за батька будемо спокійніші. Адже розбитими дорогами по селах їздити небезпечно.

- Мамо, ти справжній менеджер! – поцілував неньку Василь. - Дай батькові відпочити на пенсії. Він же потроху розвозить грілку й цигарки. Чи захоче й мені допомагати?

- Захоче! Я уже з ним говорила. Хто допоможе синові, як не рідний батько? Ми ж бажаємо, щоб ти мав більше прибутку.

- Добре, матусю, я згоден. Батько, напевне, в гаражі?

- Ще не повернувся з рейсу по селах. Телефонував, що має скоро приїхати. Ти про нашу розмову не розповідай. Просто попроси, щоб тобі допоміг. Скажи, що без нього не справляєшся. Він любить, щоб його просили. Сам не здогадається у поїзді сала, чи свіжої сметани купити. Адже в селах воно дешевше. Купує дуже рідко, коли нагадаю.

Батько прийшов додому стомлений, чимось засмучений. То завжди з порогу розповідав якусь веселу історію. А це мовчки умився та приліг на дивані.

- Дмитре, Василю, йдіть вечеряти, - покликала з кухні Ірина, де разом з нею дивився мультики Юрасик. Хлопчик так захопився фільмом, що до дідуся не вибіг.

- Трохи полежу, - буркнув Дмитро й повернувся на інший бік. – Щось я стомився.

- В селах нічого не сталося?

- Та пробив заднє колесо. Поставив запаску й через декілька кілометрів пробив переднє. Там біля ремонтного заводу таке трапляється. Видно, якісь залишки металу разом зі шлаком колись розсипали. Прийшлося розмонтувати й ставити латку. Клей у тюбику майже засох. Ледве витиснув декілька крапель.

- А гроші всі продавці віддали?

- Зоя з Копіївки знову повернула лише половину. Сказала, що пенсію односельчан поштарка забрала собі й кудись повіялась, ніби за кордон. Людям немає з чим ходити до магазину.

- Поштарку заарештували? Вона ж вкрала людські кошти!

- Так кажу ж: виїхала з села. Не можуть знайти.

- Як тепер людям місяць протриматись без пенсії?

- Не знаю. До Копіївки не скоро поїду. У мене щось поперець болить. Натри своєю настоянкою.

- Зараз натру. Лише доварю макарони.

З другої кімнати вийшов Василь.

- Добрий вечір, батьку, працював за комп'ютером й не почув, що ти прийшов. У тебе все добре?

- Та не зовсім. Пробив два колеса, награвся з ними. Спочатку поставив запаску, а наступне прийшлося клеїти. Ось приліг трохи відпочити. Старість, сину, бере своє. А ти як?

- Не бережеш ти себе. Поїхав би до якогось санаторію підлікуватись. Зараз не дуже дорого. Я дам кошти. Про мої справи не турбуйся. Поки не скаржусь.

- Не до санаторіїв тепер. Матері потрібно купити куртку. Юрасик швидко росте. Не встигаємо міняти одяг, взуття. За Настю турбуємось. Мала приїхати на Новий рік та чомусь не вишло. Видно, багато роботи. Зарплатню ніде даремно не платять. Тим більш у Німеччині. Каже: все добре, а голос сумний.

- Так, Насті дуже складно працювати на телебаченні. Адже зовсім незнайома робота. Я дивуюсь, що вона справляється. Та будемо надіятись на її працьовитість, українську впертість. Якби у неї було щось не так, давно звільнили б. Може, вона нам не все розповідає. Не хоче, щоб ми хвилювались.

- Мати не спить ночами, почала частіше скаржитись на високий тиск, ходить до церкви й молиться, щоб удача від Насті не відвернулася.

- За всіх нас мати хвилюється. Ми перед нею у великому боргу. Потрібно хоч якось її розрадити. У мене до тебе прохання й пропозиція. Я міг би розширити магазин, взяти ще одного продавця. Та необхідна машина. Покидай свій бізнес, один раз на тиждень привозь мені товар з Києва. Офіційно оформлю тебе експедитором з відповідною зарплатнею. Через два роки ще й пенсію перерахують.

- Я, сину, подумаю. Дійсно по селах тепер важко їздити. Продавці стали якимись нервовими, недовірливими.

- Вечеря уже на столі, - почувся голос матері. – Скільки вас кликати? Потім поспілкуєтесь.

Прибіг Юрасик й схопив дідуся за руку.

- Ми з бабунею хочемо їсти, - до Дмитра. – пішли на кухню.

- Йдемо, - підвівся з дивану дідусь. – Василя теж бери.

Через декілька днів Дмитро уже поїхав до Києва виконувати завдання сина. Дорога була «покращена ямковим ремонтом». Та їхати було значно легше, ніж ґрунтовими розбитими сільськими дорогами.

«Допомагатиму Василю, скільки зможу, - повеселів Дмитро. – Дуже хочеться, щоб у нього налагодився гарний бізнес. Тоді й нам стане легше жити. Хлопець працьовитий, до чарки байдужий. Працює офіційно, податки справно платить. Та в сучасних

умовах, коли, як він каже «накопичується первинний капітал», у бізнесі справлятися дуже важко. Магазин уже один раз обікрали на велику суму. Перший продавець щомісяця привласнював кошти, з бухгалтеркою планували спровадити Василя на службу до армії. Недавно обмовився, що прийшлося податковій дати великого хабара. Матері він про таке не розповідає. А мені, не маючи з ким поділитись, час від часу скаржиться. Наказував, щоб у Києві прискіпливо перераховував прийнятий товар, особливо, коли береш малогабаритний декілька десятків. Ніби я не розумію: на оптових складах намагаються кожного, ніби ненароком, обдурити. Це у них такий «побічний додатковий заробіток». Та я ж рахувати ще не забув! Не хвилюйся, сину, все буде добре. Лише б машина не підвела. Потрібно буде інжектор перевірити».

Раптом неподалік Бердичева Дмитро звернув увагу, що на узбіччі жіночка підняла руку з проханням зупинити машину. Напевне, поспішала.

- Вам куди? - зупинився й відчинив дверцята Дмитро.

- Підвезіть, будь ласка, до Києва, - дмухнуло на водія приємним запахом парфумів.

- Чому не допомогти гарній молодиці? – погодився Дмитро. - Сідайте, почувайтесь ніби у власному авто. Сумку можете покласти на заднє сидіння. В руках довго тримати буде незручно.

- Не така я щоб дуже гарна, але ще нівроку, - зручно всілась й посміхнулась чорноброва жіночка, якій на вигляд було років сорок. – Лише прошу в кабіні не палити. У мене на дим алергія.

- Так я давно й не палю. Давайте познайомимось, щоб легше було розмовляти. Мене звати Дмитро.

- А мене Галя. Ви, Дмитре, куди саме у Києві їдете?

- На проспект Науки, неподалік центрального автовокзалу.

- А мені там поряд. Зарізала качку й відвезу дочці. Зразу назад. Ви сьогодні теж повертаєтесь?

- Години за дві, думаю, завантажусь.

- То я вас чекатиму біля автовокзалу, тоді й розрахуюсь.

- Добре, домовились. Мені веселіше буде їхати.

У розмовах швидко минає час. От уже й проспект Науки. Дмитро в столиці машиною був давненько. Та у круговерті транспорту не розгубився. Тримався більше правої смуги, їхав, не перевищуючи швидкості. Однак до автовокзалу добрався з мок-

рою спиною, спітнів. Але вигляду перед жінкою не подав. Коли Галя вийшла, Дмитро побачив, що вона на сидінні забула, чи спеціально залишила квітчастий носовичок.

«З натяком молодиця, - подумав чоловік. – Потрібно пильніше придивитись до неї. Середнього зросту, коротка зачіска, стегна гарно випирають, ніби без обручки. З Іриною ми разом уже майже сорок років. Давненько спимо окремо. Особливого жагу до інтиму немає. А тут така пишна молодиця. Можна було б й згрішити, якщо вона не проти. Та що це я розмірився! Потрібно швидше знайти оптовий склад, щоб додому повернутись до ночі. Там, напевне, ще й черга».

Завантажився він десь за півтори години, купив свіжого хліба, батон, Юрасику - кепочку від сонця, Ірині – голубий шарфик. Коли приїхав до автовокзалу, Галя йсно чекала.

- Уже думала, що ви за мене забули, - сіла до авто весела жінка. - Але бачу: ви людина слова. Водіїв таких мало. От носовичок випав з кишені. Він так і лежить на сидінні.

- Ви багатьох водіїв знаєте? – Дмитро хотів впевнитись, часом чи не легковажна жінка.

- Більшість про них не дуже гарної думки, - втекла від прямої відповіді Галя.

- Водії, як і люди, бувають різні, - розсудливо чоловік. – У нас на заводі один шофер постійно їздив директорською «Волгою». Директорів помінялось троє. А водій так їх і обслуговував до виходу на пенсію. За віддану зразкову службу був нагороджений орденом «Знак Пошани». Як ваша дочка почувається?

- Та її не було вдома, на роботі. Вона працює касиром в якомусь супермаркеті. Внук мені відчинив. Дала йому пакунок шоколадного печива, поклала качку до холодильника, попили чаю, розпитала внука про школу й пішла.

- Внук у якому класі?

- В п'ятому. Дочка казала: вчиться гарно, ще додатково вивчає англійську мову. Знущаються з дитини.

- Англійську зараз всі вивчають. Це ж мова міжнародного спілкування. Навіть повідомлення у смартфонах англійською. На нашому заводі приміщення орендує якась закордонна фірма. Так на керівні посади приймають лише людей, що вільно володіють саме англійською. Внук згодом дякуватиме батькам за таке необхідне навчання.

- А ви все зробили? – поміняла тему Галя.
- Встиг завантажитись вчасно. Через годину уже була черга. Прийшлося би довго чекати.

- Я взяла вам пляшку газованої води, - відкоркувала й подала Галя. - Потрібно було купити ще й пиріжків, але поблизу автовокзалу не було. Ви ж з ранку нічого не їли?

- Дякую за воду, - надпив трохи з пляшки Дмитро. - я чомусь про неї забув. В дорозі їсти зовсім не хочеться. Уже вдома повечеряю.

- До вечері ще далеко. Зайдемо до мене, пообідаємо разом. Я живу недалеко від дороги.

- Не хочу вас турбувати.

- Яка турбота! Для гарного чоловіка нічого не шкода. У мене печеня з качки, свіжі голубці, домашня ковбаса, вранці зварила борщ зі свининою, заправила його часником.

Власний будинок з білої цегли та обнесений сітчастою огорожею двір були у зразковому стані. В дворі кудахкали різнокольорові кури, горласто співав півень, крякали качки. Невелику чорну собаку, що почала несамовито гавкати, хазяйка зачинила у буді якоюсь дошкою. На кухні, куди вони зайшли, смачно пахло борщем. Голодний Дмитро проковтнув слину. Молодиця дійсно накрила стіл гарно. Запропонувала навіть виноградного вина. Та Дмитро відмовився, адже потрібно було їхати. Галя витягла гроші розрахуватись. Чоловік відхилив її руку, нахилився й несподівано поцілував. Жінка ойкнула, обм'якла, обняла його й потягла до іншої кімнати.

- Будеш їхати до Києва, зателефонуй, - міцно поцілувала на прощання. – Завжди буду на тебе чекати.

«Вперше зрадив дружині, - сумно роздумував по дорозі Дмитро. – Та хіба можна було стриматись з такою турботливою жіночкою? Запах і смак домашньої ковбаси до цього часу відчуваю. А який чудовий борщ! Ірина ніколи такого не варила. І взагалі потрібно підтримувати чоловічу «спортивну форму», - виправдовував себе. - Забув давно про справжню сексуальну насолоду. Боявся, що осоромлюсь з Галею. Але є ще порох в порохівницях! Старий кінь борозни не зіпсує! Впевнений: після такої пригоди й до Ірини потягне. Юрасик кличе її бабунею й ми з Василем так само кажемо. А вона ж зовсім не стара, на п'ять років молодша від мене. Ще жінка «в соку». Ось купимо

їй гарну куртку, зимові шкіряні чобітки, підемо на свято до кумів. Вони все запрошують прийти з Юрасиком. Може й Настя приїде. Вип'ємо з ними по чарці й забуду про Галю, як про гарний дивний сон».

Від таких думок Дмитро, звично прислухаючись до роботи двигуна та спостерігаючи за зустрічними автомобілями, поступово повеселів. А губи ще довго облизував, згадуючи смачний борщ й чудовий поцілунок Галі.

6

Сексуально невдоволена Валентина найняла квартиру у місті, куди під різними приводами привозила Миколу. То потрібно було купити бочечку для соління, то капусти кілограмів двадцять, а якось поїхали до знайомої взяти гарної картоплі. Скаже чоловікові вранці, що на пів дня потрібен для допомоги Микола. Висадить хлопця з машини за квартал від будинку. Сама зайде до гарно обставленої квартири на третьому поверсі й через хвилину п'ятнадцять зустрічає з обіймами коханця. На столі уже стоїть пляшка коньяку, гарна закуска. Вип'ють по чарці «для розігріву». Валентина сяде хлопцеві на коліна, поцілуються та - до розлогого ліжка. Бурхливе кохання з невеликою перервою, під час якої Микола вип'є чарку, другу, триває години дві. Знесилена щаслива жінка нарешті погляне на годинник, легенько стегном відсуне коханця.

- Любий, потрібно повертатись додому, відпочити, - каже сумно. – Не дай Бог, Віктор ще захоче інтиму. Я не зможу відповісти йому, як раніше.

Микола розумів, що відносини з Валентиною можуть закінчитись для нього дуже погано, але відмовити коханці не міг. Жінка була так ним задоволена, що аж стрибала від щастя.

- Валюшо, нам потрібно бути дуже обережним, - сказав якось хлопець, цілуючи у ліжку груди збудженої коханки, яка звивалась вужем під ним від задоволення. – Якщо Віктор здогадається, чи хоч щось запідозрить, нам кінець обом. Невже ти хочеш, щоб я постраждав і ми потім не зустрічались?

- Не хвилюйся! – цілуючи, пригорнула Миколу. - У нього стільки роботи, що увечері біля телевізора зразу засинає. Адже всі питання вирішує сам. Навіть рукавиці робітникам не дозволяє мені купити. Казала колись: візьми собі якогось помічника,

заступника директора агрофірми. Не послухав. Лише бухгалтера наймає на пів ставки. Та тепер це нам з тобою й на добре. Не зможе за нами прослідкувати.

Одного разу, коли коханці лише лягли до ліжка, подзвонили у двері квартири.

- Хто це може бути? – перелякано на вухо хлопцеві Валентина. - Про наше помешкання ніхто з моїх знайомих не знає. Ти часом комусь не розповів? – глянула на нього недовірливо.

- Я ж не дурний! – мало не обурився хлопець.

Подзвонили ще раз і почулось, що хтось пішов від дверей.

Микола з квартири завжди виходив перший. Цього разу відчинились двері навпроти. Виглянула старенька жінка.

- Приходила контролер по газу. Ви чомусь не відчинили.

- Мене ж не було, я прийшов з роботи на декілька хвилин, - здогадався відповісти хлопець, - забув мобільний.

- Дуже рідко бачу вашу жінку. Вона де працює?

- Торговим експедитором. Часто їздить у відрядження.

- То ви їсти самі варите? Можу вам допомогти.

- Дякую! Дружина мені наварить на декілька днів. Голодним ніколи не буваю.

- То що сказати контролеру? Обіцяла знову прийти.

- Зараз подивлюсь, скільки на лічильнику набігло, вам скажу й напишу записку, щоб вона у вас запитала.

- Ви такі здогадливі, - щиро зраділа жіночка. – А то шкода контролера. Поверхами вона за день набігається. Каже: ноги почали боліти. А ще ж молода.

Микола повернувся назад, швидко тихо розповів про бабуню Валентині, глянув на лічильник, написав записку.

- Виходь десь через пів години. Стара може зустріти.

Цього разу обійшлось. Однак через деякий час бабуня підтерегла Валентину й стала розпитувати, чому чоловік ходить без обручки.

- Купили трохи завелику, - ховала роздратування коханка.

- Микола не носить, боїться загубити.

- Я знаю ювеліра, який допоможе зменшити обручку. Ви їздите у відрядження, молодого чоловіка залишаєте одного. Все може статись. Обручка інших жінок відлякує.

- За Миколу я ручаюсь! Та обручку зменшимо. У мене є давній знайомий ювелір.

- Я теж колись ручалась за свого чоловіка. Однак через двадцять років залишив двох дітей, пішов до іншої. У вас діток, бачу, ще немає?

- Донечку доглядає бабуня. Я ж весь час постійно зайнята.

- Скільки їй років?

- Уже велика, незабаром піде до школи.

- Коли буде тут у вас, зайдіть, будь ласка, до мене, покажіть. Внучків своїх не бачу, живуть далеко. Так за ними скуचाю. Ви ж знаєте: внуків люблять більше дітей.

- Добре, лише не знаю, коли привезу її, - відбріхувалась, як могла, Валентина, щоб відчепитись від бабки. - Може, на Новий рік показати ялинку. В селі бабуня ялинку не ставить.

- А ми з чоловіком завжди ставили на Миколи. Діти дуже раділи. Правда, тоді іграшок гарних не було. Вішали печиво, цукерки, паперові кораблики, сніжинки.

- Пробачте, - нарешті не витримала Валентина, ледве стримуючи себе, щоб не показати велике невдоволення, - мені потрібно йти, машина на роботі чекає.

Десь через місяць, знову настирно декілька раз задзвонив дзвінок у дверях. Микола обережно підійшов, подивився у дверне вічко. Дзвонила сусідка бабуня.

- Ви, напевне, спали, що довго прийшлося дзвонити? – рішуче запитала бабуня. – Я хвилююся: вас постійно немає. Можуть обікрасти квартиру. У другому під'їзді все винесли.

- Дякую, що слідкуєте. Та у нас сигналізація.

- Там теж була сигналізація. Відключили й обікрали. Коли надовго їдете, залишайте мені ключі. Таким безпечним зараз не можна бути. Бачу: разом з дружиною ви ніколи не приходите. Постійно зразу вона, а хвилин через п'ятнадцять – ви. Таку красуню залишати одну на вулиці не бажано, може причепитись якийсь молодик.

- Дякую вам за пораду, я прислухаюся.

- Ніколи не запрошуйте мене до себе. Не знаю навіть, які у вас меблі. Напевне, закордонні. У мене давні, старі.

- Якось запросимо. А зараз, вибачте, я працюю з накладними, з іншими документами. Зовсім не маю часу. До побачення, - закрив перед носом бабуні двері Микола.

- Як від неї відчепитись? – роздратовано запитав нетерплячу Валентину.

- Не звертай уваги, - махнула рукою коханка. – Швидше лягай до мене. Я уже змерзла. Скоро поїдемо. Ще потрібно купити мішок цукру. Віктор увечері питає.

Однак хвилин через десять знову задзвонила у двері бабуня.

- Позичте ложку солі, - попросила у Миколи. – Варю борщ, а солі забула купити.

- Зараз винесу, - поспішив до Валентини хлопець. – Сіль у нас де лежить?

- Скажи їй, що закінчилась, - прошипіла жінка. – Тут я ніколи солі не тримала. Що нею солити?

- Нажаль, солі у нас теж немає, - якомога привітно сказав Микола бабуні, зачиняючи двері. – Попросіть у сусідки поряд.

Валентина знову потягла коханця до ліжка. Та у хлопця уже пропала вся охота до інтиму.

- Що будемо робити з бабунею? Вона слідкує за нами, може здогадатися про наші стосунки. Ще надумає до міліції написати заяву. Постарайся її якось задобрити, купи гарних цукерок, попей з нею чаю, чи кави, угости печеними смаколиками.

Однак обставини випередили Валентину. У квартирі з невідомої причини спрацювала сигналізація. Працівники охоронної фірми при перевірці відчинили двері, впевнились, що крадіжки немає. Однак прискіпливий представник фірми побачив на столі чеки на купівлю коньяку, хліба, дорогої ковбаси, цукерок. Уважно розглянувши чек на коньяк, він згадав, що начальник позавчора розповів: саме цього оптового продавця за якісь порушення розшукує міліція. Бригадир зателефонував начальнику. Той наказав встановити за квартирою спостереження.

7

В кінці літа несподівано до магазину «Ваш ноутбук» зайшла Ліна. Василь якраз щось переглядав на полиці у дальшому кутку. Дівчина наблизилась до нього й тихо запитала:

- Ти куди пропав? На дзвінки не відповідаєш. Може я чимось завинила перед тобою, то скажи.

- Зачекай на вулиці, я зараз вийду, - теж тихо хлопець. – Продавець звертає на нас увагу.

- Давай пройдемо до кафе, - взяв під руку дівчину схвилований Василь, якому Ліна дуже подобалась. - Ти мені сказала неправду. Адже у тебе був залицяльник?

- Звідки ти взяв? – здивовано піднялись брови у дівчини. – Ніякого хлопця не було й не маю.

- Коли останній раз тебе проводжав, мене увечері на твоїй вулиці добре побили. Я зразу здогадався: постарався той, з ким ти зустрічалась раніше. Вирішив не заважати твоєму щастю.

- Другого дня вранці по дорозі на роботу зустріла сусіда Максима. Юнак зі сміхом розповів, що вночі з товаришами зустріли якогось чужого хлопця, який відмовився знайомитись, не порозмовляв з ними. От його трохи й покалатали. То це був ти?

- Хто ж ще! Знайомих рідко б'ють, а я - чужак.

- Потрібно було повернутись до мене. Я б з ними швидко розібралась. Цей Максим переді мною завинив. Позичив п'ятсот гривень, обіцяв віддати за тиждень, а повернув через два місяці.

- То ви з ним приятелюєте, якщо позичає гроші?

- Просто сусіди. Я ж там живу більше трьох років. Так що ти, милий, просто надумав якогось мого залицяльника. Крім тебе, мені більше ніхто не потрібен. Невже не зрозумів?

Вони зайшли до кафе. Василь замовив каву та печиво.

- Мені, будь ласка, без цукру, - попросила Ліна.

- Ти ж раніше любила солоденьке. Щось помінялось?

- Націлувалась солодко з тобою, - пожартувала дівчина, - Тепер чомусь стало тягти на кисле.

- Може ти за цей час з кимось іншим зустрічалась? – занепокоївся Василь. – От і тягне на кисле.

- Якщо не розумітимеш жартів, то посваримося, - лагідно подивилась йому у вічі дівчина. – І дуже ревливих більшість дівчат не люблять. Так що давай поговоримо про наші стосунки. Я хочу тебе бачити кожного дня, мрію, щоб ми одружились. Якщо така перспектива не влаштовує, зараз мені скажи. Всі дівчата чекають справжнього кохання, а не тимчасових побачень та поці-

лунків, що особливо ні до чого серйозного не зобов'язують.

- Мені теж такого хочеться. Але ж ми зовсім мало одне одного знаємо. Мати сказала, що церква наполягає: одружуватись люди мають один раз в житті.

- Давай кудись разом поїдемо, щоб хоч декілька діб вдень і вночі побути лише вдвох. Не знаю, може я щось вигукую, коли сплю, чи встаю, мов лунатик вночі. Тобі це не сподобається.

- Добре, бери відпустку, поїдемо до Одеси. Мій шкільний

товариш працює там на морському вокзалі. Порадить, на якому теплоході краще відпочити.

- Чому на теплоході? Я боюсь відкритого моря.

- Друг запрошує й дуже розхвалює такий відпочинок.

Можливо, й морська хвороба тебе залишить. Жартую. Не захочеш, щось інше знайдемо. Друг допоможе.

- Згодна, проситиму відпустку на тиждень. Ти добре подумав, чи зможеш сам відірватись від справ? Мене відпустять, а тебе затримують на роботі.

- Не затримують, - чомусь не хотів казати дівчині, що сам вирішує, коли може відпочити. - Ми з продавцем завжди домовляємось, якщо потрібно підмінити один одного. Впевнено проси відпустку.

- Домовились, завтра тобі зателефоную й бери квитки на поїзд. Ти хоч знаєш моє прізвище? Адже в касі запитують, щоб записати в квитку.

- Знаю: Коваленко Ліна. Сама якось сказала на другому, чи третьому побаченні. Може встигла за цей час поміняти на інше? - пожартував Василь.

- Мені прізвище батьків подобається й міняти не поспішаю. Ти квитки бери до плацкартного вагону. Вони значно дешевші. Їхати тут шість-сім годин. Можна й не лягати спати. Якщо приїхати вранці, то погуляємо центром міста. Дівчата розповідали, що Приморський бульвар дуже гарний, чудова будівля оперного театру. А ще там ростуть платани, яких я ніколи не бачила.

- Подивимось і Приморський, і платани. Ти лише не надумай брати когось з подруг. Адже домовились: лише ми вдвох.

- Одна вірна подруга у мене є, Жанна. Та я, щоб часом не причепилась до нас, зателефоную їй лише з перону залізничного вокзалу.

Василь сказав батькам, що уже три роки працює без відпусток, хоче з тиждень відпочити на морі. Про Ліну – жодного слова. Він ще й сам до кінця не був впевнений у своїх почуттях.

«Мати уже двічі запитувала, чи не думаю одружуватись. Я все віджартовуюсь. Узнає, що їду з дівчиною. розхвилюється. У Насті був невдалий шлюб з лінивим Миколою. Якщо й у мене, не дай Бог, таке станеться, вона взагалі може захворіти. Тому батькам розповім про Ліну, коли ми з нею остаточно вирішимо

побратись. Ліна дуже гарна й ніби порядна дівчина, але досить гостра на язик. Головне, щоб вона матері сподобалась. Адже на перших порах після весілля прийдеться нам жити з батьками, як і Настя з Миколою жили. Можливо, у Насті все склалось би інакше, якби жили вони окремо. Я хочу зібрати кошти на машину, тому квартиру зараз купити не зможу. Винаймати – дуже дорого. Та що я зараз про таке думаю? За одруження ще й навіть не йдеться. Воно мене за щоденним непростими турботами та думками про розширення бізнесу ще не припікає. Ходжу вечорами тричі на тиждень до тренажерної зали, щоб зняти нервову напругу. От приїдемо з Одеси, через деякий час познайомлю Ліну з батьками, тоді все й вирішиться. Навіть не встиг розпитати, яка у неї родина. Щоб не прийшлось брати їх турботи на себе. Звичайно, якусь увагу потрібно буде їм приділяти. Але брати додаткову важку ношу на себе я не зможу. Потрібно буде поїхати разом з Ліною до їхнього села».

Василь вважав себе уже бізнесменом середньої руки. Тому взяв квитки до купейного вагону швидкого поїзду. До СВ - не наважився. Розумів, що Ліні «такий шик» не сподобається.

- Ми ж домовлялись про плацкартний, - тихо сказала дівчина, коли зайшли до купе, де двоє пасажирів уже спали. – Я на таке не розраховувала, за квиток тобі поверну. І взагалі планую відпочивати за свій рахунок. Не хочу бути зобов'язана.

- Потім про це поговоримо, - теж тихо відповів Василь. – Давай не турбувати людей та лягаймо спати.

- Клади валізи під нижнє місце й вийди з купе. Я постелю обом, вляжусь, тоді зайдеш. Витягни пляшку з водою, постав на столику. Вночі захочеться пити. Лягай головою до дверей. З вікна буває протяг.

Василь зайшов до купе хвилин через двадцять, влігся на верхній полиці. Заснути швидко не зміг.

«Уже зараз мною керує, ніби ніколи не їздив у поїзді. Але я чомусь від цього зовсім не роздратований. Подобається, що вона піклується про мене. Сама застелила на обох полицях, сказала, щоб лягав головою до дверей. Валіза її, як і моя, маленька. Запропонувала, щоб не брали лишнього з собою, адже їдемо на сім днів. Нагадала, що відпочиватиме за свій рахунок. Горда. Побачимо, як вона буде поводитись надалі. Апетит, як кажуть, приходить під час їжі. Потрібно влаштуватись у нормальному

готелі, харчуватись в ресторані. Я можу дозволити собі гарно відпочити й показати Ліні, що не скупий. Скупердяг дівчата не люблять. Невідомо, коли ми наступного разу з нею кудись поїдемо. Хочу, щоб цей тиждень вона запам'ятала. Переважна більшість сільських дівчат не можуть так відпочивати».

Був початок вересня. В Одесі трималась гарна сонячна погода. Уже на пероні залізничного вокзалу відчувався запах моря. Зграйки голубів не боялись людей, сідали мало не під колесами поїзду, хоча навкруги все гуло й вирувало. Ворони заглядали з високого даху, вишукуючи якусь поживу. У парку через дорогу на яскравих ковдрах відпочивали цигани з дітьми. Далі простяглась центральна площа міста Куликове Поле.

- Жанна радила обов'язково піти на ринок «Привоз», - зразу запропонувала Ліна. – Ми ж не поснідали. А там для їжі можна купити все, що захочеш. Це пройтись вліво, зовсім недалеко від вокзалу. Речі здавати до камери схову не будемо.

- Можна було б поснідати в кафе, чи у ресторані, - запропонував Василь. – Чого штовхатись по тому ринку? Мій товариш Тимофій на морвокзалі уже нас чекає. Я йому вчора телефонував. Пообіцяв, що буде зранку вільний.

- Я тобі сказала, що відпочиватиму за свій рахунок. Тому ресторани відвідувати наміру не маю. Хочеш, снідай там сам. А я в цей час щось пригляну на «Привозі». Тобі що купити?

- Добре, підемо разом, а то ще загубимось.

На величезному ринку маса людей, мало не зіштовхуються одне з одним. Звідусіль чуються вигуки продавців, які пропонують купувати свій товар. Помідори, огірки, кавуни, сині баклажани, яблука, груші, сливи, морква, капуста. Подалі - рибний ряд. Різного розміру коропи мало не вистрибують з ночов на лю-

дей. Якись великі червонясті рибини широко розкривають роти. Далі пропонують оселедці, івасі, скумбрію, бички свіжі, сушені.

Між людьми спритно снують невиразні чоловічки. Василь таких бачив на радіо ринку в Києві й знав, що це кишенькові крадії. Й справді, неподалік почувся пронизливий крик жінки:

- Вкрали гаманець! Людоньки, ловіть злодія!

Василь повернув голову. У розпачі кричала товстенька білявка років п'ятдесяти. Вона піднятою рукою махала пустим па-

кетом, оглядаючись на всі боки. Навколо неї утворилось невелике коло людей. Дехто співчував, але крадія й слід простиг.

- Тільки що вихопив з руки гаманець! – продовжувала вигукувати жінка. – Нічого й не встигла купити! У гаманці майже тисяча гривень!

Через хвилину натовп зімкнувся, жінка перестала кричати.

- Твій гаманець де? – запитав Василь у дівчини.

- В сумочці, - тихо відповіла Ліна.

- Притримуй сумочку спереду рукою.

Вони купили рожевих помідор, ніжинських огірків. Ліна побачила великі жовті груші.

- Давненько не смакувала грушами. У нас вдома таких гарних немає. Візьми нам по одній. Більше нічого купувати не потрібно. У мене в сумці є бутерброди з баликом. Тепер можна зайти до кафе, замовити якийсь сік, чи каву та поснідати бутербродами й помідорами, поїсти груш. Ти не проти?

- Звичайно, потрібно поснідати. У мене шлунок марш грає.

- Невже ти вдома не вечеряв?

- Вечеряв, але звук вранці добре поїсти. Ніколи не був-впев-

нений, коли обідатиму. В магазині обідньої перерви немає. Закрутишся з покупцями й лише під вечір згадаєш, що голодний.

- Так і шлунком можна захворіти. Щось брав би з собою перекусити, попити чаю.

- Дякую, слухна порада. Та пішли швидше до кафе. Бачиш, он неподалік вивіска.

До морвокзалу їхали на таксі. Тимофій зателефонував, сказав, що тролейбусом від залізничного вокзалу їхати довго.

- Ми ж планували хоч центр міста подивитись, - не витримала Ліна. - Запитають на роботі, що бачила в Одесі, а я не зна-тиму, про що розповісти.

- Не хвилюйся. Обов'язково подивимось місто. Зустріне-мось з Тимофієм й потім визначимо наші дії на сьогодні. Від морвокзалу фунікулером, чи Потьомкінськими сходами можна підняти на Приморський бульвар. А це уже центр міста.

Скажіть, будь ласка, - звернувся Василь до водія, - якою вулицею ми зараз ідемо?

- Пушкінська вулиця, одна з чотирьох, що ведуть від вок-

залу до Дерibasівської. Потім Єврейською вулицею повернемо на спуск Кангуна, далі Карантинною балкою й Польською поступово виїжджаємо на вулицю Приморську. Там недалеко й до морвокзалу. Ви вперше в Одесі?

- Я вперше, - не витримала Ліна. – У вас всі вулиці так озеленені та мощені каменем, як Пушкінська?

- Зелені у нас скрізь дуже багато. Вона захищає від спеки. А мощених вулиць залишилось мало. Пушкінська – одна з найстаріших і найкращих. Буде час, пройдіться по ній пішки. Побачите багато цікавого. От проїжджаємо повз Центральний універмаг, Ільницький собор, далі готель «Бристоль», поряд чудовий музей Західного і Східного мистецтва, філармонія, будинок Пушкіна, де у приїзд до міста проживав Олександр Сергійович. Неподалік знаходиться Центральний міський парк імені Шевченка. Там розташований стадіон «Чорноморець». Колись чудова футбольна команда з такою назвою недавно вилетіла з вищої ліги. Була ще гарна футбольна команда Спортивного клубу армії - СКА. Половина одеситів вболівали за «Чорноморець», друга половина – за СКА. Так СКА взагалі зникла з поля зору. На жаль, занепадає спорт на Україні. Бачите: на Пушкінській в основному будинки старої архітектури, є синагоги, - не вгавав водій.

- А що таке синагога? – знову Ліна.

- Це єврейська церква. У нас дуже багато єврейського населення. Частина виїхало до Ізраїлю. Але ж є багато змішаних родин. Та й в Ізраїлі не всі прижились. Там же більшість території - спекотна пустеля, не дуже солодко, палестинці часто стріляють. Дехто повертається назад. У мене зараз квартирує сусід єврей. Коли виїжджав, квартиру продав. Тепер наймає. Хоче, щоб похоронили в Одесі поряд з батьками.

- Он попереду уже видно море, кораблі! – вигукнула Ліна.

- Так, майже приїхали. Вам потрібно безпосередньо до самого вокзалу?

- Ні, товариш чекатиме біля дороги, - відповів Василь. – Вдячні, що так цікаво розповіли нам про місто, - при виході з машини подякував хлопець. – Он і Тимофій махає нам рукою.

Високий русявий Тимофій з широкою посмішкою підбіг до Василя й вони обнялись.

- З приїздом! Пробач, не мав часу зустріти вас з поїзда.

- Друже, познайомся! Це моя дівчина Ліна.
- Тимофій! – простяг руку одесит. – Хочу показати вам морвокзал. Тут потрібно піднятись по сходах ніби на другий поверх. Вокзал знаходиться в кінці просторої площі, яка піднята значно вище над рівнем моря. Теплоходи підходять з обох боків до самого вокзалу вздовж висунутого в море молу. Давайте вашу валізу, - звернувся до Ліни.

- Якщо не заперечуєте, пропоную зразу перейдемо на «ти»,- простягла валізу дівчина. – Ви друг Василя й, маю надію, ми теж станемо приятелями.

- Домовились, так значно легше спілкуватись. Бачите, - почав розповідати Тимофій, коли піднялись на площу, перегороженою вздовж посередині невисокими рекламними білбордами для організації руху автомобілів, - он подалі гарний широкий на п'ять поверхів будинок морського вокзалу. Позаду нього стрімкий високий готель «Одеса». Готель ніби п'ятизірковий, претендує на високу якість обслуговування, але зараз майже пустує. Та одесити люблять хвалити й значно перевищувати свої можливості. Плата в готелі за звичайний номер з євроремонтом – триста-чотириста доларів з особи на добу. В інших готелях – дешевше.

Ліворуч невисокий гарний пам'ятник «Золоте дитя» російського скульптора Неізвесного. Праворуч причалив круїзний теплохід «Варна». Він пізно увечері відправляється по маршруту Ізмаїл – Констанца – Варна – Стамбул. Бувалі моряки розповідають, що колись дуже популярним був круїз Одеса - Новоросійськ – Сухумі – Батумі. Однак після воєн Абхазії та Росії з Грузією круїз відмінили. Адже на східній частині Чорного моря панує піратський російський військово-морський флот.

Тимофій провів гостей повз вокзал, готель «Одеса», білий, розцвічений прапорцями теплохід «Варна» й вони зупинились біля бронзового пам'ятника жінки, що ліву руку простягла вдаль, а правою тримає біля грудей дитину.

- «Жінка моряка», - промовив Тимофій. – Виглядає милого з плавання. Коли при президенті Кравчуку розвалили наш Чорноморський торговий флот, майже всі моряки стали ходити в море на іноземних суднах. Жінки довгими місяцями не бачать своїх чоловіків й приходять сюди, щоб якось розрадити тугу за коханим. Ви час від часу чуєте по радіо, чи по телебаченню про

невиплати зарплатні, арешти за кордоном наших моряків, суди над ними, іноді роки перебування в ув'язненні. На жаль, бувають і трагічні випадки загибелі. Наша Україна, береги якої омивають два моря з виходом у Світовий океан, практично опинилась без торгового флоту. Та не будемо про сумне. Подивіться, он праворуч на початку бухти Воронцовський маяк багато років готовий проводити й зустрічати судна. А скільки різнокольорових вітрильників як у самому порту, так і на рейді! Галасливі білокрилі чайки та буревісники ніколи не залишають наш порт.

Вас, напевне, стомили мої розповіді. Якщо не проти, зараз поїдемо до мене, відзначимо нашу зустріч. Я зателефонував, дружина уже готує нам обід.

- Коли, ти казав, теплохід «Варна» відчалює у круїз? – несподівано запитав Василь.

- Сьогодні о двадцять другій годині.

- Ліно, - взяв за руку дівчину Василь, - давай відправимось до Стамбулу й назад. За тиждень, думаю, повернемось. Погода стоїть гарна, сонячна. Відпочинемо, засмагнемо.

- А квитки на теплохід є? – зраділо Ліна.

- Тимофій, - Василь до товариша, - ти можеш допомогти з квитками?

- Звичайно, друже. Закордонні паспорти ви взяли?

- У мене завжди з собою.

- А я не взяла, - махнула рукою Ліна. – Не гадала, що знадобиться. Жаль, не вийде з круїзом.

- Зараз я узнаю, хто працює в касі, - усміхнувся Тимофій. - Можливо, щось придумаємо.

- Невже можна без паспорта? – засумнівався Василь.

- В Одесі все можна. Зачекайте.

Тимофій повернувся через хвилин двадцять.

- Квитки коштують вісім тисяч двісті гривень. Василю, давай свій паспорт й десять тисяч. Я домовився. Ліну візьмуть на борт без закордонного паспорта. Ліно, звичайний український у тебе, надіюсь, з собою?

- Так, ось він, - витягла з сумочки дівчина.

Радісний Тимофій повернувся швидко й простяг Василю голубі квитки з паспортами.

- Посадка на теплохід починається о двадцятій годині. Ка-

сир сказала, що спиртного можна кожному взяти лише по одній пляшці. Таможня більше не пропустить. На теплоході є гарний ресторан. Зараз пообідаємо, потім містом пройдемося.

З території морського вокзалу вони вийшли прямо до знаменитих широких Потьомкінських сходів. Від побаченого вражена Ліна затамувала подих. Окремих сходинок видно не було. Ніби потужний світлий потік води стрімко опускався до низу.

- Можна проїхатись на верх до Приморського бульвару фунікулером, - сказав Тимофій. – Сходами - дуже довго.

- Коли ще буде нагода, пройдемося пішки, - запропонувала дівчина. – Ноша у нас не важка. Невже прийдеться сказати на роботі дівчатам, що бачила сходи, а пройтись ними не вдалось? Ви можете їхати фунікулером. Я піду пішки.

- Ми тебе не залишимо одну. Таку красуню можуть викрасти спритні одеські моряки, - пожартував Тимофій.

Хлопці взяли дівчину за руки й, підстрибуючи та жартуючи, швидко піднялись до пам'ятника Дюку Ришельє.

- Гляньте назад, - запропонував Тимофій, - який чудовий краєвид! Безкрайне світло голубе море, на горизонті декілька пароплавів, швидкі вітрильники з наповненими білими, рожевими, голубими, світло коричневими вітрилами, зліва стоянка військових кораблів. А ближче до нас по боках сходів хвилями до самого низу буяє зелень. Дивишся й радієш, що можеш таке побачити. У повсякденних турботах на це не звертаєш уваги. Та коли зупинишся – дух захоплює!

- Так, краса неймовірна! – підтримала Ліна.

- Поклоніться нашому Дюку. Це один з перших Новоросійських губернаторів.

- Чому ж тоді маяк у порту називається Воронцовський? – не зрозумів Василь. – Граф Воронцов був Новоросійським губернатором після Дюка Ришельє уже за часів Пушкіна.

- При Воронцові старий маяк відновили, зробили значно вищим. Тоді було зроблено багато для розбудови міста. Практично весь центр розпланований при ньому. До міста протягли залізницю. Одеса стала найбільшим портом Росії на Чорному морі. Он зліва подалі Думська Площа і Воронцовський палац, де засідає міська рада. В кінці Дерibasівської в сквері на Соборній площі стоїть величний пам'ятник генерал-губернатору, фельд-маршалу, світлому князю Воронцову. Він командував полком у

Бородінській битві в 1812 році. Його красуня дружина Лизавета була великою благодійницею, на розбудову міста надала більше двох мільйонів рублів. Одесити, які все знали, казали, що вона деякий час була коханкою Пушкіна, коли поет приїжджав до Одеси. Воронцов з дружиною похоронені в Одесі у Спасо-Преображенському соборі. У 1934 році собор більшовики зруйнували. Одесити їх мощі перепоховали на кладовищі. Собор двадцять років тому відбудували. Мощі Воронцових повернули до собору.

- Звідки ти про все це так досконало знаєш? – захоплено поцікавилась Ліна. – Ти ж не одесит.

- Ми з Василем у коледжі добре опанували комп'ютери. А комп'ютерники скрізь потрібні. Приїхав сюди й влаштувався у порту. Хто прожив хоч рік в Одесі, закохується в неї назавжди. Дружина одеситка мені розповіла.

На теплохід вони ледь не запізнились. До трапу підбігли за двадцять хвилин до підправлення. Прикордонник прапорщик здивовано подивився на паспорт, який простягла Ліна.

- Потрібен закордонний, - глянув на дівчину. – З цим вас не можу пропустити. Вам і квиток не повинні були продати.

- Друже, - втрутився Тимофій, - тобі касирка Наталі про цю пасажирку нічого не казала?

- Тьху! – ще раз глянув до паспорта військовий. – Зовсім забув. Ось вам спеціальний жетон. На беріг будете сходити по жетону. Паспорт не показуйте. Жетон по прибутті до Одеси повернете черговому прикордоннику. Про нього прошу нікому не розповідати. Піднімайтесь, будь ласка, швидше по трапу. Посадка зараз закінчується.

Лише на теплоході Василь побачив, що місце Ліни в іншій каюті. Це його трохи засмутило. Він планував більше зблизитись з дівчиною, та зрозумів, що на цей раз нічого не вийде.

- Може, я попрошу сусіда помінятися з тобою, - запропонував, - щоб ми були разом.

- Співмешканка вдвічі старша від мене. Дуже незручно буде її турбувати. Чи захоче ще вона, щоб поселили хлопця. І взагалі, не потрібно лишній раз привертати увагу стюардеси, щоб це плавання за допомогою жетону прикордонників не закінчилось для мене раніше.

- Твоя правда, - погодився Василь. – Знаєш, я люблю вран-

ці спостерігати, як сходить сонечко. Якщо хочеш, станемо разом його зустрічати. Воно таке лагідне і привітне завжди. Наповнює неймовірною енергією на весь день.

- Пробач, боюсь, що не зможу зараз так рано вставати. Хочу, хоч у відпустці, нарешті відіспатись.

- Добре, я розповідатиму про зустріч з сонечком на морі. На добраніч! – поцілував дівчину Василь.

Вранці Ліну розбудила сусідка.

- Просипайтесь, - показувала жіночка рукою в ілюмінатор, - ми уже пройшли гирло Дунаю. Незабаром з'явиться чудовий острів Малий Татару, потім причалимо в Ізмаїлі. Пішли снідати, а то залишимося голодними.

8

- Ти що, лунатичка? – стривожено запитав Андрій, протер з просоння очі й сів на ліжку. – Чого не спиш?

- Андрійку, - присіла на край ліжка дівчина, - я сьогодні дуже перехвилювалась, не можу заснути. Не віриться, що тебе відпустили з поліції. А ти уже заспокоївся?

- Мені декілька днів майже не давали спати. Ночами по два-три рази викликали на допити. Цей слідчий Шварц схожий на гестапівця Мюллера. Пам'ятаєш фільм «Дванадцять миттів весни», де дуже вдалого радянського розвідника грає видатний актор В'ячеслав Тихонов? Слідчий, мов лисиця, заходив з різних боків, розпитуючи про терористичну організацію. Обіцяв зразу ж відпустити, коли щиро зізнаюсь у співробітництві з ними. Якби ти не приїхала, я б не витримав і розповів про цього придурка Моделя.

- То ви дійсно готували терористичний акт?

- Який там акт! Просто хотіли зібрати мітинг на захист сексуальних меншин. Німці їх дуже не люблять.

- То ти з цих меншин? - жахнулась Настя. – В інституті нічого такого про тебе не розповідали.

- Дурна! Модель обіцяв всім учасникам заплатити по сто євро. Невже такі кошти за годину участі у мітингу погана доплата до аспірантської стипендії? Це ж не картоплю на залізничній станції перевантажувати з вагонів до автомобіля.

- То ти живеш тут впроголодь? – поцілувала хлопця Настя.

-Подарував мені свій смартфон і тепер хотів заробити на новий?

- Мені й з твоїм мобільним добре.

- Завтра купимо тобі гарну модель. У мене непогана зарплатня. Посунься, я ляжу біля тебе, а то не можу сама зігрітись.

Андрій схопив її обома руками й потяг під ковдру. Дівчина тихо ойкнула й припала до грудей коханого.

Наступного дня була неділя, Вони майже до обіду насолоджувались одне одним в односпальному ліжку, де обом зовсім не було тісно. Андрій приносив дівчині каву, розповідав про викладачів та студентів гірничої Академії.

- Мій науковий керівник професор надзвичайно принциповий. Вимагає, щоб я дотримувався графіку написання дисертації, а краще випереджав цей графік. Він щомісяця проводить наукові семінари на кафедрі, на яких розглядаються деякі питання, що стосуються моєї теми. А ще кожного тижня на консультації вимагає прозвітувати, що зроблено за минулі сім днів. Я постійно завантажений по горло. Добре, що джинси пошиті з міцного матеріалу, а то у бібліотеці давно протер би дірки. Тому до тебе навітуюсь рідко.

- Однак це не завадило тобі зв'язатись з терористами, - поцілувала хлопця Настя.

- Прошу, не нагадуй про недотепу Моделя. Мені соромно перед тобою, але надзвичайно вдячний, що виручила.

- Невже ти не розумієш, що в Німеччині потрібно поводитись й навіть думати за їхніми правилами? Наприклад, вони вносять з квартир сміття розсортоване за видами, так само папір, картон, розбите скло розкладають у ящики окремо звичайне й кольорове, невеликий металевий брукс обов'язково несуть до приймального пункту, а не викидають, як ми, на смітник.

- Звичайно, звикаю до такої поведінки. Та дуже важко.

- У тебе, милий, все вийде. Лише вмикай голову. Не потрапляй більше до такої халепи, а то можуть вислати з країни. Хоч ти й сказав колись, що мрієш успішно працювати на Україні, та зараз навіть за гарну роботу там зарплатня дуже мала. Молоді учені захищають дисертації й виїжджають за кордон.

- Невже й у бізнесі там не можна нормально заробити? Бізнес повинен підтримуватись державою. Особливо середній та малий, у якому в Європі працює більшість населення, а до державних бюджетів надходить значна частина всіх податків.

- Батько з Василем розвозили по селах горілку й цигарки. Такий собі маленький бізнес. Купляли оптом і з невеликою націнкою продавали в сільські магазини. Та одного разу потрапити до такої халепи, що мало не позбулись автомобіля. Весь бізнес «кришується» бандитами. За це потрібно віддавати більшу частину прибутку. Тепер Василь став власником магазину «Ваш ноутбук», де крім комп'ютерної техніки продаються телевізори, мобільні телефони, смартфони. Здавалось би, товар користується великим попитом. Однак ціни потрібно тримати на рівні базарних, щоб не скривдити хлопців, що торгують на ринках. Зробив ціни трохи нижчі, так Василя добре побили. Батькам сказав, що йшов від дівчини й упав на дорозі в темноті. Та я зрозуміла: побили конкуренти. Йому потрібна машина для поїздок за товаром на оптові склади до Києва. Однак зібрати кошти на стареньку іномарку за два роки не може. Ти плануєш в таких умовах створити на Україні свій бізнес?

- Щось обов'язково придумаю, - пригорнув дівчину Андрій. - А викладачем університету хіба не можна там працювати? В нашому технологічному інституті, наприклад.

- Не знаю, Андрійку. Ти спочатку захисти дисертацію, а потім побачиш, що робити. Напевне, пора вставати, мені ж потрібно повертатись до Дрездена, завтра йти на роботу.

- Дуже добре й затишно разом. Такого радісного почуття ніколи не відчував. Не можу надихатись тобою.

Настя й того дня не прогулялась з Андрієм містом. Вирішили: відкласти екскурсію по Фрайбергу до наступної зустрічі.

- Нам потрібно частіше бачитись, - поцілував на вокзалі дівчину Андрій. - Я тебе кохаю й чекатиму кожних вихідних.

- Андрійку, - пригорнулась до хлопця Настя, - я з тобою дуже щаслива. Та хочу поїхати до батьків. Там же росте моє дитячко Юрасик.

- Можливо, вийде поїхати разом. Хочу познайомитись з твоєю ріднею. Може бути, що не сподобаюсь їм. Що тоді робитимемо?

- Не хвилюйся. Моя матуся любить таких енергійних, як ти.

Лізі, як завжди, прийшла додому десь після опівночі, коли Настя спала. Раненько обоє поспішно збирались на роботу. Тому нормально й не перемовились.

Вранці на Дрезденському телебаченні начальник відділу Найде запросив дівчину до свого кабінету.

- Мені зателефонували, що тебе у Фрайберзі затримувала поліція. Завдання їхати до Фрайберга тобі не давав. Й взагалі це було у вихідні дні. Що ти там скоїла?

- Мій хлопець пішов на мітинг геїв. Він не гей, студент. Обіцяли заплатити по сто євро за участь у мітингу. От від безгрошів'я й пішов. Там його заарештували. Поїхала виручати та сама потрапила за ґрати. Черговий поліцай навіть слова не сказав, чому мене заарештовує. А слідчий подумав, що кореспондент телебачення робитиме відео про їх роботу, видно, злякався й відпустив мене й хлопця.

- То твоя справа, з якими геями спілкуватись. Та раджу від них триматись подалі. Але бачу: ти не з лякливих! – схвально поглянув Найде. – Для тебе є важливе завдання. За чергою, нашому відділу потрібно послати кореспондента до Мюнхена на щорічне зібрання спілки «Фатерлянд». Зібрання відбудеться у цю п'ятницю о чотирнадцятій годині в пивному барі «Бюргербройкеллер». Ось тобі запрошення, - простяг Найде. – Раджу до Мюнхена полетіти рейсовим літаком у п'ятницю вранці. Відрадження оформиш у відділі кадрів.

«Фатерлянд» переводиться «країна батьків», - подумала Настя. – Так німці здавна величають свою країну. Це точно зібрання ветеранів. Ніби саме у цьому барі відбувся невдалий пивний путч Гітлера, здається у 1924 році. Його тоді заарештували та на декілька місяці посадили до в'язниці. Там Гітлер написав книгу «Майн кампф» - моя боротьба, яка стала настільною книгою та викладеною у ній ідеологією німецьких фашистів. Зараз Німеччина офіційно відмежувалась від фашизму. Не знаю, що я там буду робити. Невже не можуть послати до Мюнхена якогось політичного оглядача».

- Там же будуть одні чоловіки, - намагалась якось відмовитись від поїздки дівчина. - Напевне, потрібно буде з ними випити спиртного, покурити. А я не випиваю, не курю. Може, Рудольфа пошлете?

- Йому та іншим колегам до кінця тижня потрібно закінчити термінові роботи. Ти свій ролик за два-три дні закінчиш й готуйся до Мюнхену. Повинна там мати шикарний вигляд.

- Слухаю, мій генерал! – майже вигукнула Настя.

- Бачу, у тебе чудовий грайливий настрій. Розважилась у Фрайберзі з хлопцем? Це той, з яким, ти колись розповідала, збираєшся одружуватись?

- Саме той. З іншими не зустрічаюсь.

- Ти, Настасі, молодець! До Мюнхену купи собі гарну сукню, зроби пишну зачіску. Можеш там затриматись ще й в суботу. Відрядження тобі випишуть на два дні. Заслужила своєю роботою гарний відпочинок.

- Дуже дякую, гер Найде! Ви часом туди не збираєтесь?

- З тобою поїхав би, - розсміявся начальник. – Але ж ти виходиш заміж. Не стану на заваді.

Увечері дівчина розповіла про майбутнє відрядження Лізі.

- Так не хочу туди їхати. Ти часом не знаєш, що це за спілка «Фатерлянд»? І Інтернеті про неї нічого конкретного немає.

- Ми, німці, любляємо створювати якісь клуби, спілки за інтересами. Про таку не чула. Здається, там політикою навіть не пахне. Так що їдь спокійно. Ти ж у Мюнхені не була. Місто старовинне, цікаве. Автомобілем далеченько їхати, майже п'ятсот кілометрів. Полетиш літаком?

- Найде порадив саме літаком.

- Візьми квиток раніше. У п'ятницю багато хто відлітає на вихідні. Ми хоч і скупердяги, але любимо подорожувати.

Настя зателефонувала Андрію.

- Мене посилають у відрядження на два дні до Мюнхена на щорічне зібрання якоїсь спілки «Фатерлянд». В суботу буду там. На жаль, цими вихідними не зустрінемося. Що у тебе, мій, нового? З Моделем, - з іронією, - часом, не зустрічався?

- Не жартуй так жорстоко! Цей Моделєць ледь не пере креслив усі мої досягнення в Німеччині. До Академії зателефонували з поліції. Декан провів зі мною бесіду на тему моралі. Намагався переконати про шкідливість спілкування з геями. Я йому кажу: «Хотів заробити на мітингу сто євро». Так він: «За гарні досягнення в аспірантурі ми на сто євро підвищимо вам стипендію, лише не ставайте на бік геїв». Професор теж на мене якось косо подивився. Завжди при зустрічах спинявся, розпитував, як справи. А це щось буркнув й пройшов мимо. Боюсь йти до нього на чергову консультацію. Добре, що декан підтримав. Виявляється, при Гітлері геїв відправляли до концтаборів. Зустріну того паскудного Моделєця, наб'ю ненависну пику.

- Я тебе прошу: обходь його десятою дорогою. Невідомо, з ким він товаришує. Можуть ще тебе побити. Обіцяй мені.

- Добре, кохана, Ти на тому «Фатерлянді» будь обережна. Німці не люблять чужаків на зборищах своїх спілок. Щоб ходити з професором на гольф, прийшлося записатись до їхнього клубу й платити внески. Мені, як студенту, зробили п'ятдесяти відсоткову знижку.

- Цілую тебе! Зустрінемося за два тижні.

«З часу закінчення Другої світової війни пройшло більше сімдесяти років, - не вперше останнім часом думала про таке Настя. - Та про Гітлера в Німеччині й у всій Європі згадують з жахом. Андрій розповів про геїв. А в концтаборах та гетто було знищено мільйони невинних людей. Особливо постраждали євреї. Недавно на Україні знайшли жінку, що тоді переховувала та зберегла двох єврейських діточок. Їй присвоїли звання «Праведник світу» з наданням грошової винагороди. Розвідка Ізраїлю по всьому світу до цього часу розшукує, знаходить і віддає до міжнародних судів гітлерівських злочинців».

У Мюнхені таксі швидко привезло дівчину до вказаного бару. Уже на вході Настя так була вражена, що мало не впала. По боках від дверей звисало два червоні прапори з великими чорними свастиками посередині. Дівчина зразу зрозуміла: потрапила на зборище фашистів. Хотіла повернутись назад, та стривожено згадала: вона тут для виконання завдання Дрезденського телебачення. Потрібно виконувати роботу. Як не огидно було, та Настя зайшла до бару. Заповнене людьми приміщення споряджено стільцями, мов актовий зал. Майже всі були одягнені практично у новеньку військову форму.

«Невже за стільки років форма не постаріла? – подумала дівчина. – Чи десь на складах ще зберігається нова? Хотілося б про ці склади узнати детальніше. Пошукаю в Інтернеті».

Попереду на невисокому підвищенні за довгим столом сиділо п'ять чоловіків похилого віку у чорній гестапівській військовій формі. Серед них великою лисиною виблискував колишній хазяїн Насті, батько Лізі гер Дітріх. Коли дівчина працювала у Штайніців домогосподаркою, глухий дідуган практично не звертав на неї жодної уваги. Всіма справами керувала дружина фрау Анна. Дітріх постійно дрімав перед увімкненим на всю

потужність телевизором. Зараз за столом він гордо тримав голову й уважно поглядав у залу вицвілими очима.

Настя, щоб не потрапити на очі Штайніцу, швиденько присіла на вільний стілець позаду й увімкнула портативний диктофон.

- Штандартенфюрер Штайніц ще добре тримається, - через декілька хвилин почула дівчина. – Напевне, й про гріхи свої давно забув.

- Одержує пенсію полковника з повною вислугою років, - почулась тиха відповідь. – Чого йому хвилюватись?

- Він перед капітуляцією у 1945 році займав генеральську посаду. Пенсію має дуже високу.

- Єріх, прошу вас, говоріть тихіше. Позаду сіла якась дівчина. Часом, чи не виконує завдання служби внутрішніх розслідувань. Потім клопоту не оберешся.

«У них тут все налагоджено, як під час війни, - зрозуміла Настя. – Потрібно сидіти тихо, мов миша. Жодним рухом не показати, що працюю з диктофоном. Він все писатиме на протязі двох годин. Для репортажу, думаю, матеріалу вистачить. Але потрібно було б щось зняти на камеру смартфона. Ми ж телебачення й без відео ніяк не обійтись. Що скаже Найде, коли привезу лише текст? Колеги можуть не зрозуміти. Трохи послухаю й постараюсь хоча б картинки познімати. Шкода, що шляпку з полями не надягла. Тоді смартфон можна було б якось приховати».

Спочатку виступав якийсь дідок у штатському. Він привітав присутніх, подякував ветеранам, «які, незважаючи на поважний вік, не забувають свої колишні досягнення». Потім дідок запросив до зали «гітлерюгенд».

«Це щось подібне до комуністичного комсомолу у колишньому Радянському Союзі, - пригадала Настя. – Юнаки з «гітлерюгенд» самовіддано воювали проти Радянської Армії у Другій світовій війні, коли військові дії в 1945р. відбувались уже на території Німеччини. Вони фаустпатронами знищили сотні радянських танків та самохідних артилерійських установок».

Дійсно, до зали з фашистськими прапорами у коричневих сорочках та шортах під стукіт невеликого барабану зайшло біля двадцяти юнаків років п'ятнадцяти-сімнадцяти, підійшли майже

впритул до президії й зупинились у проході між стільцями. Передній високий чорнявий юнак повернувся до зали.

- Вітаємо наших ветеранів! – вигукнув голосно юнак. – Ми вірні пам'яті про тих, хто загинув за ідеали фатерлянду, й обіцяємо відродити славні традиції гітлерюгенду!

Юнак махнув рукою. Юнаки у захваті заспівали гімн фашистської Німеччини. Всі присутні встали зі своїх місць й теж почали співати. Настя змушена була встати, щоб на неї не звернули увагу. Вона між головами чоловіків, що стояли попереду, бачила, як глухий Штайніц приклав долоню до вуха й перебирав губами. Дівчина витягла смартфон, включила камеру. Не пройшло й хвилини, як до неї підійшло двоє у штатському, відібрали смартфон, взяли під руки та вивели із зали.

10

Хтивий, лінивий Микола, яким завжди керувала не голова, а відомий орган, згодом почав усвідомлювати, що зустрічі з хазяйкою можуть для нього погано закінчитись. Тому у садибі ніколи навіть не дивився в її бік. Сама ж Валентина часом не могла дочекатись поїздки до міської квартири й запрошувала хлопця «щось полагодити» чи «допомогти» в кімнатах. Вона зразу наливала Миколі пів склянки коньяку, швидко збуджувалась й тягла коханця до ліжка. Їм вистачало пів години, щоб зняти напругу. Поки розслаблена усміхнена коханка, мов задоволена кішка, ще звивалась у білосніжній постелі, хлопець на завершення уже сам собі наливав коньяку, випивав, виходив з будинку й на подвір'ї старався зразу чимось зайнятись. Там, зазвичай, нікого не було. Хазяїн завжди з самого ранку виїжджав у поле, чи у справах. Кухарка Таїса з світанку до вечора готувала страви на кухні. Робітники, з якими жив у мансарді Микола, завжди на роботі. Та могла бути замаскована камера спостереження, про місце знаходження якої хлопець не знав.

З вересня дочку Сніжану щоранку Валентина возила до школи, потім під кінець дня їхала знову за нею. Тому в будинку їм ніхто не заважав. Миколу в такі дні з собою не брала, адже на це

потрібен був дозвіл чоловіка, та й дочка могла розповісти щось батькові. Однак іноді серед дня нестерпні коханці навідувались у містечку до квартири, за якою міліція встановила нагляд. Су-

сідку бабуню органи підключили до спостереження. Їй розповіли, що ніби Микола з Валентиною торгують великими партіями «лівого» коньяку, й пообіцяли відповідну винагороду, в разі розкриття підпільних торгівців.

«То вони живуть на широку ногу, - обурювалась в думках старенька, - а казали, що навіть солі у них немає. Обдурюють податкову. Тому й пенсію людям держава не може підняти. Я допоможу міліції вивести їх на чисту воду! Рано вранці поснідаю й сидітиму біля дверей. Підлога на площадці поскрипує. Я зразу

почую, що хтось із сусідів прийшов додому. У дверне вічко добре видно двері квартири навпроти. Побачу когось з них з великим пакетом й зразу повідомлю, кому потрібно, зателефоную. Міліціонер сказав, що коли розкриють злочинців, можуть мені підвищити пенсію. Та уже чергую майже місяць, висиджую біля дверей по вісім-десять годин, як на роботі, а їх не бачу. Однак не на ту потрапили, у мене терпіння вистачить на трьох!»

Бабуня таки діждалась свого. Першою, як завжди, до квартири зайшла з пакетом вишукана Валентина. Поки старенька повільно клацала у мобільному номер міліціонера, забіг до квартири й нетерплячий Микола. Коханці майже без розмов випили по чарці коньяку й стрибнули до ліжка. Розгарячіла Валентина зразу ж притисла хлопця до себе й охопила стегнами. Вони ніби відчували, що потрібно швидше насолодитись.

«Обоє уже опинились в клітці! - зраділа старенька. – Недовго мотузка вилась. Зараз міліція розбереться, як ви обдурюєте чесних людей. Хотіла якось подивитись, які у них в квартирі меблі. Так скупердяги не пустили за поріг. Один раз дали шоколадних цукерок - і все. Цукерки, видно, були уже з простроченим терміном, з якимось присмаком. Правда, з чаєм їх поїла. Але ж хотіла дорогих. Так не купили».

- Міліція, - уже з кухні сигналізувала бабуня, - крадії спиртного тільки що прийшли обоє. Ви казали, що торгують фальсифікатом. Так забирайте обох зараз, а то можуть втекти. Не забудьте винести мені матеріальну винагороду за співпрацю.

Бабуня у вічко спостерігала, як через хвилин двадцять до сусідів у двері подзвонили двоє у штатському. Двері чомусь довгенько не відчиняли. Та нарешті відчинили й ці двоє зайшли.

- Що вам потрібно? – нервово запитала Валентина, яка

стояла перед міліціонерами боса у накинутій на плечі курточці.

- Ми з міліції, - показав посвідчення один, - ви торгуєте підпільно виготовленим спиртним.

- Яким підпільним? Дивіться, он на столі пляшка коньяку. Тільки що сама купила в магазині.

- Чек на купівлю є?

- Зараз подивлюсь у пакеті. Повинен бути.

Валентина переглянула виставлені на стіл продукти, вивернула пакет. Чек мов у воду впав.

- Був чек! – мало не заплакала жінка. – Я ж сама все купувала. Не знаю, куди подівся. Напевно, не взяла на касі.

- В ліжку, бачу, хтось лежить накритий ковдрою, - лише зараз звернув увагу один з міліціонерів.

- То чоловік, - швидко зметикувала Валентина. – Прийшов недавно з роботи зморений, відпочиває.

- Якщо немає чеку, то одягайтесь обоє й підемо до відділку розбиратись. Коньяк покладіть до пакету. Візьмемо з собою.

Валентина ніби розштовхала Миколу.

- Вставай, не можу нічого зрозуміти. Міліція каже, що ми торгуємо якимось лівим алкоголем. Забирають нас до відділку.

- Який алкоголь? – ніби з просоння потягнувся хлопець, одягаючи штани. – Не дають чесній змореній людині після роботи відпочити. Буду скаржитись прокурору.

- Потім поскаржитесь, - суворо міліціонер. – Візьміть з собою паспорти, пакет з коньяком й пішли з нами.

Микола щось продовжував бурчати, але розумів, що сперечатись собі ж на зле.

Бабуня побачила, як з квартири міліціонери вивели сусідів, заспокоїлась й нарешті зраділа: «Так вам й потрібно! Ненаситні аферисти повинні сидіти за решіткою. Піду завтра зранку до відділку. Адже обіцяли винагороду».

Начальник відділку міліції зателефонував до магазину, де купували коньяк, та зрозумів, що Валентина з Миколою до фальсифікованого спиртного не мають жодного відношення. Але зразу ж звернув увагу, що Валентина зареєстрована зовсім в іншому місті проживання, а у Миколи паспорта взагалі не було.

- Де ваш паспорт? – до Миколи.

- У орендатора. Він у всіх робітників позабирав паспорти.

- У якому селі працюєте?

- Хутір Лісовий, - вставила Валентина. – Я там живу. Тут у місті винаймаю квартиру для проведення переговорів при наймі робітників та для інших справ. Цей хлопець приїхав зі мною для купівлі продуктів.

- Вас більше не затримую, - начальник до Валентини. – А з вами, - уже до Миколи, коли жінка вийшла, - потрібно з'ясувати особистість. Номер телефону орендаря знаєте?

- Я йому не телефоную, - занепокоївся хлопець, розуміючи, що попав до халепи. – Хазяйка орендаря ж вам сказала, що ми приїхали купувати продукти. Відпустіть, будь ласка.

- Зараз поїдемо на хутір Лісовий. Забирати паспорти при наймі на роботу забороняється. Прийдеться вашого орендаря притягти до відповідальності.

«Я пропав! – спітнів Микола. – Віктор узнає про наші відносини з Валентиною. Так гарно все складалось й трагічно може завершитись. Хазяїн приб'є! Як викрутитись, що вдіяти? Грошей, щоб дати хабара, у Валентини не взяв. Ніколи не домовлялись з нею, що у такому випадку потрібно буде сказати Віктору. Може вистрибнути у вікно та втекти? Боюсь, що почнуть по мені стріляти. Прийдеться по дорозі придумати. Одна надія: Валентина щось логічне розповість чоловікові».

Так воно і сталось. Коли хлопця привезли на хутір, Віктор перемовився з начальником міліції й Миколу відпустили. Хазяїн йому навіть нічого не сказав. З того часу хлопець іноді бачив Валентину лише здаля. Одного разу він відкривав ворота, коли хазяйка виїжджала машиною з двору. Вона опустила скло у дверцятах й, не дивлячись на хлопця, крізь зуби промовила:

- Більше до мене ніколи не смій підходити.

Микола з полегшенням зітхнув. Він боявся, що це кохання закінчиться для нього значно гірше.

«Слава Богу, що Валентина відчепилась, - повеселів і замугикав під ніс пісеньку хлопець. - Віктор, як обіцяв, паспорта мені так ще й не зробив. З якого боку почати з ним відповідну розмову, не можу придумати. Зачекаю, щоб забулась історія з Валентиною. Може знову поспробувати залицятись до кухарки Таїси? Вона ще молодиця гарна. Потрібно лише продумати тактику своїх дій. З моїм досвідом все повинно спрацювати»

Бабуня декілька раз приходила до начальника відділку мілі-

ції за обіцяною винагородою, поки той відверто сказав, що бюджетом на утримання відділку такі винагороди не передбачені.

- З своєї кишені вам нічого дати не маю змоги. Більше не приходьте, черговий вас не пропустить.

- Я ж так на вас надіялась, - мало не плакала старенька. – Планувала вставити зуби.

- Відкладайте гроші з пенсії, бабуню, й вставите.

11

На зеленому острові Малий Татару у гирлі Дунаю, незважаючи на браконьєрів, збереглась майже вся фауна. Туристи обліпили високий правий борт теплохода та із захопленням спостерігали за дикими носатими кабанами, гордими косулями, кіньми, що не лякались теплоходу й спокійно паслись майже біля пісочного берега. Подалі на болотистому озерці походжали граціозні білі чаплі. Зграї сірих ворон перелітали з дерева на дерево. Старі верби залюбки купали зелені віти у мутній воді.

- Гляньте, яке чудове видовище: рожеві пелікани! – вигукнув хтось майже на носі судна.

- На Україні лише тут їх можна побачити, - сказав сусід, що стояв поряд з Василем та Ліною. - Клімат стає більш теплим і пелікани з островів Середземного моря й Африки почали прилітати аж сюди. Он який у них дзьоб! Можуть проковтнути величеньку рибицу. Островів у гирлі Дунаю багато. Бачите: тут очерет, осока, верболози, чагарники, невеликі озерця, мочарі. Чудові місця для проживання диких тварин.

- Подивіться: - сказав високий чоловік, - з лівого борту уже Румунія. Кордон проходить саме по середині Дунаю. У румунів в селах такі ж самі розмальовані будинки, невисокі муровані огорожі навколо дворів, доглянуті виноградники, як і у наших селян. Он запряжена гніда конячка тягне навантаженого скошеною травою воза на резинових колесах. Діти на пустирі грають у футбол. Колись з румунами воювали, а тепер маємо гарні добросусідські відносини.

Через пів години теплохід причалив на великому морвокзалі Ізмаїлу, розташованому неподалік від центральної частини квітучого зеленого міста. Оголосили, що теплохід стоятиме біля Ізмаїлу до вісімнадцятої години. Всіх запрошували на екскурсії

до чудової перлини Придунав'я. Екскурсія по місту входила до планів туристів. В першу чергу всі бажали побачити стару фортецю.

Як і попередили в Одесі, Ліна при виході з судна показала свій жетон. Прикордонник нічого не сказав, лише провів дівчину дивними, трохи усміхненими очима.

«Не загубити б жетон, - стукнуло у голові дівчини, - а то назад на теплохід не пустять. Він повинен завжди бути у сумочці окремо від грошей. Гроші можуть вкрати. Однак Василь ніби всі кошти тратить свої. Та якщо посваримось, то прийдеться розраховувати лише на себе. А без жетона потрібно буде повертатись до Одеси, чи й взагалі додому».

Екскурсовод на запитання про стару фортецю відповів:

- Фортеця Ізмаїлу була однією з найбільш грізних в Османській імперії.

- Хіба Ізмаїл не був у складі Росії? – перебив екскурсовода хтось з натовпу.

- До Росії ця місцевість увійшла лише після Російсько-турецької війни 1786-1791 років. Тоді Ізмаїл було захоплено штурмом російськими військами під командуванням Суворова. Основною операцією керував адмірал Де Рібас, на честь якого названо центральну вулицю Одеси. Особливо відзначились українські козаки отамана Головатого. При штурмі Ізмаїлу загинуло біля 29 тисяч турок. Росіяни втратили 4 тисячі вбитими. Комендантом міста був призначений Михайло Кутузов.

Та після поразки Росії у Кримській війні згідно Паризького договору 1856 року фортеця Ізмаїл була розброєна, стіни підірвали й повністю зруйнували. Від колишнього зрізного укріплення залишився лише рів глибиною одинадцять метрів. Та в історичному музеї міста можна подивитись діараму «Штурм фортеці Ізмаїл у 1790 році російськими військами та українськими козаками під командуванням Суворова». В місті встановлено

пам'ятник видатному російському полководцю.

- А українським козакам пам'ятник теж встановили? – запитала невисока жіночка. – Адже відомо, що при штурмі їх загинуло більше половини.

- Ні, - знітився екскурсовод, - пам'ятника немає. Та в ді-

рамі їх зображено. Крім історичного музею, пропоную відвідати музей Суворова, історико-краєзнавчий музей Придунав'я, музей Українського Дунайського пароплавства, картинну галерею, Покровський кафедральний собор.

Василь запропонував відвідати історичний музей та музей Придунав'я

- Дунайське пароплавство великих суден не має. А велику картинну галерею відвідаємо в Одесі.

Діарама про штурм Ізмаїла вразила. Грізна, неприступна, висока з баштами та бійницями фортеця. З бійниць стріляють гармати. Суворов на коні простягає вперед шпагу, закликаючи війська до наступу. З кораблів на Дунаї висаджуються й піднімаються штурмовими драбинами воїни. Турки у черкесках поливають їх зверху гарячою смолою. Збоку йдуть у наступ козаки. Перед фортецею багато загиблих, поранених.

- Чому почалась російсько-турецька війна? - почувся голос туриста. - Що шукали російські війська в Османській імперії далеченько від своїх кордонів? Вихід до Чорного моря у них уже був. Невже запросили захисту молдавани та гагаузи, що проживали тут? Адже молдавський Тирасполь теж тоді захопили. Сам же Ізмаїл, що відігравав важливу роль у захисті кордонів османів, у ті роки тричі відбивали турки.

- Агресивна голодна Росія з давніх давен постійно грабувала сусідів і розширяла свої межі. Так було і в цій війні.

- Російська імператриця Катерина Друга зруйнувала Запорізьку Січ у 1775 році, - зауважив вусатий чоловік років шістдесяті. – Звідки тут взяли українські козаки?

- Більшу частину запорожців переселили на Кубань для захисту кордонів Росії від черкесів. Козаки зберегли свої сотні. Звідти згодом й залучали їх до російського війська.

Туристам сподобалось чисте, озеленене, спокійне місто, яке свого часу було обласним центром. На кожному кроці продаються різнокольорові яблука, жовті смачні груші, сливи, виноград, різна випічка, часто пропонують попробувати домашнє вино.

Виявляється, тут працюють Ізмаїльський державний гуманітарний університет, інститут водного транспорту, філіали одеських вищих навчальних закладів. Адже до Одеси більше триста кілометрів розбитої вщент дороги. Тому багато молоді з навко-

лишніх районів та навіть з Молдови, Румунії навчається в Ізмаїлі. На вулицях зустрічалися цигани, мусульмани, негри.

Василь з Ліною відвідали й чудовий міський парк-музей «Занзібар» з американською гіркою та високим колесом огляду. Стомлені, але задоволені, вони повернулись на теплохід, по večеряли й розійшлися по каютах спати. Прокинулись вранці уже на рейді румунської Констанци.

Лише після сніданку сусідка Ліни зізналась, що у Констанци її чекає знайомий румун, з яким вони познайомились минулого літа, коли той приїжджав до Одеси у якихось справах.

- Дуже романтичний, жадібний до сексу бізнесмен! – задоволено посміхнулась жінка, повівши в боки стегнами. – Так запрошував приїхати до нього, що я не змогла відмовити, залишила майже на тиждень з чоловіком двох дітей та лину на крилах до Михалія. Тому застаєшся у каюті одна. Я піднімусь на борт «Варни», коли вона повертатиметься назад до Одеси. Запрошуй сюди Василя й насолоджуйтесь коханням. Я у твоєму віці була дуже гарячою дівчиною. Купи мені, будь ласка, у Стамбулі шерстяний червоний зимовий шарф. Я маю червоне пальто, а шарфу до нього ніяк підібрати не можу. Надіюсь на твій смак.

Коли Ліна розповіла, що сусідка залишається на березі, Василь аж підскочив від задоволення.

- Ти приймеш мене до своєї каюти?

- Звичайно, любий. Але тримай себе в руках. Мати наказувала, щоб до шлюбу жодного сексу.

- Як скажеш, мила. Лише невинні поцілунки.

Вони надіялись на гарну екскурсію по місту, як і в Ізмаїлі. Але уже на морвокзалі до екскурсантів почали чіплятися цигани. Жінки, що поважно пересувались у широких різнобарвних спідницях, пропонували погадати, чи купити мальовничі хустини. Босі, у порваному одязі діти співали, танцювали, просили хоч щось їм подати. Були раді навіть дрібній монетці. Поліцейських, яким можна було поскаржитись, поблизу не було видно.

Неподалік у невеличкій бухті стояло декілька сірих броньованих військових грізних катерів. Облаштовані гарматами й кулеметами, вони мали на палубі з кожного боку по одній невисокій довгій бочці.

- Це потужні торпедні апарати, здатні потопити навіть

крейсер, - почулось з натовпу. - У нас таких немає. Тут давно все озброєння відповідає стандартам НАТО. Наші ж військові моряки несуть службу на старих «калошах».

Ліна з Василем пройшлись по набережній, випили на відкритій веранді кави й планували повернутись на судно, розглядаючи високий беріг. На дротах біля порту сиділо багато ластівок.

- Ластівки схожі на наших, - зауважила Ліна. – Може й від нас направляються у вирій? Дивись, як неподалік деякі з них швидко літають.

- Ластівки в усьому світі однакові, - відповів Василь. – У них роздвоєний загострений хвіст і біле черевце. А то виграють стрижі з темним черевцем й широким хвостом. Ці одні з найшвидших птахів літають зі швидкість більше ста кілометрів на годину. Бач, як весело пишать й стрімко кружляють.

Погляд Василя зупинився на церкві. Три гарні золотисті бані з хрестами виглядали із-за високих яворів подалі від порту. Він давненько не був у храмі й чомусь захотілось зараз туди піти.

- У нас ще є багато вільного часу. Пропоную подивитись місцеву церкву. Адже румуни теж, як і ми, православні.

Через пів години вони уже підійшли до високих дверей, перехрестились, переступили поріг храму й поставили по свічці «за здоров'є батьків». Розглядаючи великі ікони святих, у невимовному передчутті чогось дуже гарного Василь розхвилювався. Він побачив у бокових дверях сивого невисокого священика й рішуче підійшов до нього. Священик запитливо подивився на хлопця.

- Отче, - поцілував руку Василь, - ви розумієте російську мову? Хочу вас дещо попросити.

- Розумію, сину мій, я закінчував Московську духовну семінарію, уважно вас слухаю, - пролунало чистою російською.

- Ми з моєю дівчиною хочемо одружитись. Просимо повінчати нас.

- А де ця дівчина? Вона повнолітня?

- Он вона стоїть біля ікони Святого Миколая. Їй двадцять перший рік.

- Ви обоє православні, хрещені й впевнені у своєму рішенні?

- Так отче, хрещені й давно впевнені.

- Покажіть ваші паспорти.

Василь показав документи. Священик уважно їх переглянув.

- Не розумію. Ви зареєстровані в Україні. Чому саме тут вирішили повінчатись? – подивився у вічі служитель церкви.

- Ми ніяк не могли разом знайти спільного вільного часу. Дівчина працює у дві зміни. Я постійно у відрядженнях. Зараз відпочиваємо на круїзному лайнері «Варна». Повінчайте, прошу вас. А то знову після відпустки поринемо з головою у роботу.

- Сину, ця послуга платна.

- Знаю, отче. У зв'язку з тим, що не було з вами попередньої домовленості, я згоден заплатити вдвічі більше.

- Добре, сину. Кошти за обряд віднесіть служниці й через десять хвилин підходьте до аналою. В такому випадку можна обійтись без свідків.

Василь заплатив за вінчання, купив невеликий срібний віночок, позолочені обручки та повернувся до Ліни, яка уважно розглядала велику ікону Божої Матері.

- Ти куди відлучався? – тривожно дівчина.

- Ліно, не ображайся, що не порадився з тобою. Та все вишло, як ти хотіла. Зараз священик повінчає нас.

- Як повінчає? – жахнулась Ліна. - Без фати й віночка? Ще й обручок немає та свідків.

- Ось тобі віночок, - одяг їй на голову Василь. – Твоя біла сукня схожа на підвінечну. Обручки прості теж є. Потім куплю з білого золота. Батюшка сказав, що можна без свідків.

- Я згодна, - розквітла й поцілувала хлопця спантеличена Ліна. – Шкода, що на вінчанні не буде наших батьків. Та мати, впевнена, вибачить.

Після обряду вінчання, яке тривало не дуже довго, батюшка їх привітав й видав церковне посвідчення.

«Ніколи не гадала, що так романтично пройде моє одруження, про яке сьогодні зранку ще й мови не було, - мовчки тішилась дівчина, яка до кінця не розуміла, як все відбулось. – Це ж потрібно, щоб повінчатись у Констанци! Адже ми не місцеві, не румуни. Як Василь зумів домовитись, не уявляю. Гадаю, батюшка запросив кругленьку суму. Та не стану його розпитувати. Ще подумає, що уже зараз рахую його гроші. Подруги побачать обручку й стануть розпитувати. Напевне, зніму цю дешевеньку обручку, щоб не осоромитись. Коли Василь купить золоту, тоді можна буде розповісти».

Веселі молодята повернулись на теплохід. Ліня сяяла від щастя. Василь запропонував відзначити надзвичайно важливу для них подію у ресторані. Вони випили шампанського. Василь запропонував ще випити трохи коньяку. Та Ліна заперечила.

- Бажаю обов'язково відзначити наше одруження першою шлюбною ніччю. Можу завагітніти. На здоров'я майбутньої дитини впливатиме алкоголь.

- Я про таке не подумав, - поцілував дружину Василь. – Обіцяю: у нас все буде добре, хоч я у цьому відношення не маю жодного досвіду.

Болгарську Варну вони проспали. Коли прокинулись, теплохід уже стояв у порту Стамбулу. З мусульманських мінаретів звідусіль лунав пронизливий заклик до ранкової молитви.

- Невже у турків така незвична музика, - не зрозуміла дівчина, протираючи очі.

- Мулли моляться. А ще молитва посилюється гучно мовцями. Все життя тут завмерло. Навіть транспорт зупинився.

До сніданку Василь з Ліною вийшли на палубу. Перед ними білими терасами піднімалось величезне місто. Через протоку Босфор, заповнену суднами й вітрильниками, зі східного берега до західного високо над водою простягся величний міст. По ньому швидко промчав залізничний поїзд.

- До захоплення турками місто було столицею Візантійської імперії, - сказав Василь, - колискою православної релігії й називалось Константинополь. Слов'яни іменували його Царгород. Купці з Києва торгували тут шкірами, медом, воском, конопляним полотном, зерном, виробами з бурштину та іншими товарами. Князь Володимир Великий був одружений на візантійській цариці Анні та ввів у 988 році на Київській Русі християнство. У Стамбулі є що подивитись. За програмою теплохід стоятиме тут ще й завтра.

Туристів обслуговували новенькі комфортабельні автобуси. Незабаром молодята опинились біля незвичної архітектури височеного музею Айя Софія. Молодий чорнявий екскурсовод чудово володів російською мовою.

- До 1453 року це був патріарший православний собор Візантійського патріарха Свята Софія. На його будівництво, що завершилось у 537 році, було витрачено три річних прибутки Візантійської імперії. До Собору Петра у Римі Свята Софія бу-

ла найбільшим християнським собором. Висота споруди 55 метрів, діаметр куполу – 30 метрів. Надзвичайна краса собору вражає.

Турки-османи перетворили собор у мечеть, покрили штукатуркою православні ікони, фрески. Порівняно недавно штукатурку зняли й приміщення засяяло первинною стародавньою красою. Сотні тисяч туристів щорічно відвідують цей музей.

Внутрішня краса потрясла! Височенна зала піднімалась до розмальованого біблейськими сюжетами куполу. Величні ікони та фрески викладені невеликими різнокольоровими глазурованими плитками настільки майстерно, що представляють собою єдине ціле. По боках зали високі колони, з обох боків у три поверхи місця для поважних осіб та церковного хору. Зала з усіх боків через кольорові вітражі освітлюється сонячними променями, які ще більше підкреслюють красу.

Екскурсія тривала довго. Екскурсивод зупинявся біля ікон, детально розповів про деякі біблейські сюжети, наголосив, що всі вони взяті із книги мудрості – Біблії.

- Ти Біблію читав? – тихо запитала Ліна.
- Починав читати, багато дечого не розумів і залишив.
- Станемо вивчати разом. Я у коледжі один раз прочитала.

Для того, щоб зрозуміти, потрібно дуже уважно, з олівцем, прочитати декілька раз, вдумуючись у кожен вірш.

До вечора вони потрапили ще до величезного Стамбульського акваріума, Люди у ньому ходять по підводних тунелях, навколо яких плавають та повзають майже всі жителі морів і океанів. Акули ганяються за рибами, дельфіни виграють, морські котики, вусаті моржі, між різнокольоровими коралами невеликі спритні рибки, спрути. Немає лише китів.

Ліна дещо затрималась біля зграї золотих рибок, коли Василь з групою пройшов метрів на десять вперед, розглядаючи рибу-меч. Раптом позаду він почув крик, оглянувся й остовпів від жаху. На Ліну зверху лилась вода. Світло жовтий краб сидів у неї на голові, вхопившись однією клешнею за волосся. На підлозі у воді підстрибувало декілька золотих рибок. Хлопець швидко оговтався та підбіг до дружини. За ним побігло ще декілька екскурсантів й розгублено обступили з усіх боків. Василь відтяг дівчину вбік від невеликого потоку води, яка не переставала литись, й намагався зняти краба. Але той волосся не відпускав.

Ліна продовжувала кричати. Один високий чоловік витяг з кишені щось подібне до середнього розміру складного ножика й приклав до клешні краба. Той зразу відпустив волосся. Виявилось, що чоловік застосував електричний шокер. Василь з огидою відкинув краба вбік й притис дівчину до себе. Тут на крик примчав працівник акваріуму й швиденько закрутив кран, що знаходився у ніші поряд. Вода перестала литись. Не чекаючи пояснень та вибачень від працівника, Василь взяв дружину на руки й виніс на вулицю. Ліна була вся мокра, шокована, тремтіла й тихо плакала, обнімаючи хлопця за шию.

- Заспокойся, - Василь поставив дружину на ноги й нарешті почав витирати носовичком їй обличчя, шию, плечі. – Уже все залишилось позаду.

- Знаєш, як я перелякалась! Милувалась красунями золотими рибками й раптом – зверху потекла вода та щось впало на голову. Ледь не вмерла від страху. Чому ти залишив мене одну? – надула пухленькі губи.

- Пробач, тепер триматиму за руку, - поцілував дівчину Василь. – Потрібно повернутись на теплохід. Адже ти вся мокра. Надворі тепло. Та не вистачало, щоб простигла.

Наступного дня відвідали Сулейманію – одну з найвеличніших мечетей, де у мавзолеї похоронена українка Роксолана з султаном Сулейманом. До середини мавзолею не впускали. Потім побували на Гранд базарі. Тут у чисельних ятках можна було купити все: від газованої води, пиріжків до розмальованих заправлених зіллям кальянів, розкішних килимів, позолочених ятаганів, золотих колье та чудових меблів. Ліна вибрала сусідці по каюті червоний шарф, собі – шкіряні пальчата. Василь - матері зимову безрукавку, батькові – чудовий брелок для ключів, Юрасику – курточку. Потім довго приміряли й купили дві дивовижні обручки із білого золота.

- Тепер не соромно буде показати дівчатам на роботі, - поцілувала дівчина Василя. – Подрузі куплю гаманець.

Коли повернулись на теплохід, то застали у каюті білу чайку. Вона сиділа на столі й спокійно клювала печиво. Побачивши хазяїв, птаха з криком вилетіла у розкритий ілюмінатор.

Ліна виглянула в ілюмінатор, подивилась вслід за чайкою й тихо розсміялась:

- Прилетіла привітати нас з одруженням, а молодих немає!

Та все одно дочекалась. У нашому селі на весіллі випускають пару білих голубів, а тут - чайка. Дякую за привітання!

Повертаючись назад, теплохід знову зайшов до Констанци. Тут молодята мали дочекатись сусідку Ліни. Однак вона чомусь на судно не прийшла.

- Може з нею щось сталось? – засмутилась Ліна. – Адже казала, що має двоє дітей, замовила червоний шарф. Зателефонувати б, та номер мобільного у неї не взяла.

- Кохання робить людей надзвичайно рішучими. Видно, не змогла залишити свого румуна Михалю.

- А як же діти? – занепокоїтись Ліна. - Дівчинці дванадцять років, а хлопчику шість. Чоловік собі другу жінку знайде. А діти все життя будуть пам'ятати, що мати їх залишила.

- Не хвилюйся ти так! – пригорнув милу Василь. - Мати обов'язково повернеться до дітей. Накохається до нестями й потім згадає про них.

- Чому ти такий впевнений?

- Тому що для матері діти понад усе, найкраща частка її самої. Залишити дітей – це відірвати частину своєї душі.

На підході до Одеси вночі теплохід несподівано почало сильно розкачувати. Високі хвилі били по борту й піднімались майже до ілюмінатора. Ззовні долітали звуки пронизливого вітру. Почався справжній шторм.

Василь з Ліною спали, як раптом так гойднуло, що хлопець, який лежав з краю, опинився на підлозі. Від удару він зразу ж прокинувся, нічого не розуміючи.

«Чому я на підлозі? Невже Ліна могла мене зіштовхнути? Ліжко не дуже широке, але ж Ліна худенька. От знову мене розгойдує. Ми не пили спиртного увечері. Може це сон?»

Хлопець не встиг оговтатись, як на нього зверху впала Ліна. Вона не прокинулась, не застогнала, навіть очі не розкрила, продовжуючи спокійно дихати, Судно нахилилось на інший бік і дівчина відкотилась. А Василь несподівано злякався, згадав трагедію «Титаніка», чомусь подумав, що теплохід почав тонути.

- Ліно, - спантеличено штовхнув ліктем дівчину, - прокидайся! Потрібно швидко рятуватись! Збираймо речі! Документи у твоїй сумочці?

- Від чого рятуватись? – протирила вічі дівчина, підсуваю-

чись до Василя. – Що сталось? Чому ми на підлозі?

- Теплохід тоне! Швидше вибігаймо на палубу!

Судно знову дуже нахилило на бік і молодята відкотились до стіни. Василь схопився рукою за столик й став на ноги, увімкнув світло, потім подав руку Ліні.

- Мила, - голосно вигукнув, - мерщій вставай! Одягайся! Побігли на палубу.

Дівчина підхопилась, розгублено оглянулась. Речі у них були з вечора складені у саквояжі, адже рано вранці мали прибути до Одеси. Вони швидко одяглися, та підлога знову нахилилась й молодята мало не попадали. Василь схопив речі, Ліна – сумочку в руки, вискочили в коридор й побігли до трапу на верхню палубу. Тут назустріч спускався хтось з команди теплоходу.

- Ви куди з речами? До Одеси ще чотири години ходу.

- З теплоходом ніби щось сталось, - зупинився Василь, - дуже розхитує з боку в бік.

- Потрапили в сильний шторм. За прогнозом він повинен незабаром скінчитися. Заспокойтесь й повертайтеся до каюти, ще можете поспати.

Молодята знітились. Василь взяв дівчину за руку й вони повернулись до приміщення. Та спати уже не могли. Василь відкоркував пляшку сухого вина, купленого в Констанци, налив у склянки, які тримали в руках, щоб не попадали зі столу.

- Пропоную випити за наше майбутнє, за те, щоб у житті ми з тобою більше нічого не боялись.

12

Настя зрозуміла, що повноцінне відео про зібрання фашистів уже зробити навряд вдасться. Смартфон у неї забрали, вивели з пивного бару й безцеремонно виштовхнули на вулицю. Вона розгублено оглянулась.

«Що робити? За провал редакційного завдання по голівці не поглядять. Можуть звільнити з роботи, або переведуть на посаду звичайного кур'єра. На диктофон деякі записи зробила. Але ж без відео телевізійного репортажу про це збіговисько не вийде. Потрібно терміново купити простенький смартфон. Дуже шкода, що той забрали. Це ж дорогий для мене подарунок Андрія».

Неподалік у кіоску за сто євро дівчина швидко купила смартфон й вирішила оглянути досить таки велике приміщення пивного бару з усіх боків. Вона сподівалась, що десь обов'язково повинен бути «чорний», робочий вхід, через який заносять продукти, пиво, алкогольні напої до кухні, бару. Дійсно, у боковій стіні вона побачила такі двері. Тут же поряд купила невелику упаковку пива, робочу шапочку на голову й з пивом в руках рішуче натиснула на кнопку дверного дзвінка. Відчинив молодий, рудий, високий юнак у фартуху.

- Пані, ви чого? У нас пива вдосталь, - юнак подивився з гонором на дівчину й хотів зачинити двері.

- Полковник Штайніц своє пиво забув вдома. Його дружина фрау Анна тільки що зателефонувала до нашої фірми, попросила привезти. Полковник не витримає саме без цієї марки пива.

- Ви знаєте в обличчя полковника?

- Дружина переслала до смартфона його фото.

- Тоді заходьте й самі йому віддасте.

Настя сміливо, ніби уже бувала тут, пройшла з пивом через кухню й зупинилась за шторою на виході до зали. Рудий юнак залишився на кухні. Дівчина поставила пиво на підлогу та стала смартфоном непомітно знімати все, що відбувалось у залі. Якраз виступав зі сцени низенький, сухенький старий генерал. Він наголошував, що потрібно відновити діяльність націонал-соціалістичної партії, створювати по всій країні її осередки й обов'язково прийти до влади. Лише ця партія знову возвеличить Фатерлянд. Настя встигла зняти короткий виступ ще одного пузатого військового. Той розповів про створену у Мюнхені групу молодих нацистів, які захоплюються Гітлером і вивчають його «Майн кампф». Такі групи потрібно організувати у кожному місті. До відео потрапив і Дітріх Штайніц. Він почав куняти за столом й опустил голову.

Залишатись довше у дверях було небезпечно. Настя поставила пиво за якийсь ящик й пішла через кухню на вихід. Рудий хлопець запитав:

- Знайшли полковника?

- Ледве впізнала. Він сидить на сцені, тому зразу не підійшла. Дякую, що дозволили мені виконати доручення.

- Звертайтеся, я тут працюю майже щодня, - посміхнувся

юнак й на прощання помахав рукою.

«Матеріалу не так багато, як хотілось би, - розуміла Настя. – Прийдеться про все відверто розповісти шефу Найде. Повинен оцінити мою кмітливість. Звичайно, я ризикувала. Мене знову могли помітити й вдруге наказати значно суворіше. Адже колишніх фашистів, як і злочинців з кримінального світу, практично не перевиховати. Збираються відновити гітлерівську партію, створюють молодіжні групи. Саме так починав сам Гітлер. Уже зараз потрібно продумати, як у репортажі наголосити на цих злочинних аспектах, що пролунали на зібранні. Невже німці такі близькозорі, що не звертають увагу на організацію «Фатерлянд»? Адже вона не вчора виникла. Відродження фашизму несе величезну загрозу для Німеччини та й для всієї Європи. На Україні дехто вважає, що українські націоналісти типу ОУН, «Правого сектору», «Української самооборони» таж мають схильність до фашизму. У них подібного кольору прапори, факельні процесії. Для них благо України понад усе. Але є величезна відмінність. Добробут українців повинен бути не за рахунок інших народів. Росіянам, полякам, угорцям, румунам вони бажають розквіту й добра. Україна ніколи не воювала з іншими народами, ніколи не завойовувала чужих земель, добровільно відмовилась від атомної зброї та глобальних стратегічних ракет, значно скоротила армію та військово-морський флот. Однак Європа, з огляду на фашистів, дуже негативно відноситься до любого націоналізму».

Від Андрія, як завжди по п'ятницях, чомусь не було дзвінка. Дівчина увімкнула смартфон й глянула на пустий екран. Лише тепер до неї дійшло, що у новому смартфоні й нова сім-карта. Швидко набрала його номер, який добре пам'ятала.

- Люба, ти чомусь була недоступна. – схвильовано прозвучав рідний голос. - Що сталось? Розрядилась батарея?

- У мене на зібранні «Фатерлянду» відібрали смартфон. Прийшлось купити новий. От номер й помінявся. Вибач, я була зайнята й лише зараз тобі зателефонувала.

- Чому відібрали смартфон? – не зрозумів Андрій. – Там щось з тобою сталось? Адже маєш офіційне відрядження.

- Тут заборонено знімати відео. Мій репортаж без відео бути не може. Прийшлось знімати таємно. Вигнали з бару.

- Не образили? Часом не вдарили?

- Не хвилюйся, все обійшлося. Зараз трохи подивлюсь місце й вночі повернусь літаком. Сама залишатись на суботу не хочу. У тебе все добре?

- Був у професора на консультації. Раніше завжди садив поруч. А це показав рукою на стілець навпроти. Видно, до цього часу думає, що я гей. Дуже прискіпливо розпитував про виконання плану роботи аспіранта, по третій главі зробив багато зауважень, навіть граматичні помилки вишукував. Такого ще не було. Та я задоволений. Є зауваження тепер, не буде потім.

- Можливо, прямо скажи йому, що ніякий ти не гей. Я ж в цьому впевнилась, - вирішила пожартувати Настя.

- Настусю, дозволь мені ще раз продемонструвати свою справжню чоловічу силу, - з ентузіазмом хлопець. - А зараз, якщо встигнеш, обов'язково подивись дуже помпезний будинок нової ратуші, старий палац парламенту Баварії Максиміліанум, де проживають обдаровані студенти. Є музей скульптур Гліпотека. Коли ми з професором були на конференції, то мали обмаль часу. Але дещо встигли оглянути. Місто старе, дуже цікаве. Я за тобою скучаю, буду чекати через тиждень.

- Якщо не пошлють у нове відрядження, обов'язково на вихідні приїду. Без тебе одній тут скучно. Цілую, милий.

До вечора дівчина встигла подивитись чудовий будинок нової ратуші, який розкинувся майже на квартал, та розкішний палац середньовічних архітектурних форм Максиміліанум.

«Дійсно, є що подивитись. Зараз таких будівельних майстрів, напевне, немає. Нові будівлі майже всі зі скла та бетону. А тут чудова ліпнина, кожна деталь випестувана. Будувалось десятиліттями. Тому й радує людей віками. Майстри не закінчували архітектурних академій, а творили прекрасні шедеври».

Лізі, як завжди, у п'ятницю до пізньої ночі десь гуляла з подругами. Тому стомлена Настя щось перекусила та зразу вклалась спати, побажавши «на добраніч» синочку Юрасику й Андрію. Вона уже другий рік не бачила сина. Брат Василь прислав їй у смартфон декілька фотографій. Вона їх перед сном переглядала. Тепер же у новому смартфоні фото не було. Та синок наснився.

Ніби вони з Юрасиком гуляють у центральному парку рідного міста. Людей з дітьми чомусь мало. Тому вони мають мо-

жливість спокійно відвідати всі атракціони. Ось дитяча залізниця з кількома вагончиками, кожен з яких на чотирьох діток. Юрасик голосно сміється від задоволення й махає Насті ручкою. Потім поїли цукрової вати, поїздили на живому низенькому поні. Нарешті підійшли до невеликого озерця. Озерце обсажене молодими плакучими вербами. З одного боку росте темно зелена осока. Посередині повільно плавають два білих поважних лебедя. Вода в озері чиста, видно, як метушаться зграйки рибок. Настя поряд купила якогось насіння, Юрасик кидає його лебедям. Вони із задоволенням виловлюють насіння з води, повільно махають головами, ніби дякуючи. Душа Насті співає разом зі сміхом синочка. Так радісно і затишно вона себе ніколи не почувала.

Та звідкілясь взявся насуплений батько синочка Микола. Він підійшов до дитини, схопив за руку й намагається сина кудись забрати. Юрасик упирається, йти не хоче, починає плакати.

Настя у розпачі прокинулась й сіла на ліжку. Тривожно стукотіло серце, гупало в скронях.

«Ніколи цей недолугий лінивий Микола не снівся. Ми розлучені майже три роки. Я про нього давно забула. Аліментів він не платить. Я й не вимагаю. Жодного разу до Юрасика не приходив. І ось з'явився у сні. Невже заявить про свої права на дитину? Чи потрапив у якусь халепу й почне просити грошей? Від нього можна чекати чого завгодно. Та я не поступлюсь. Якщо подасть на суд, прямо скажу, що у вихованні дитини жодної участі не брав, тому й прав на дитину не повинен мати. Завтра зателефоную батькам й попрошу не вступати з Миколою в жодні переговори, номеру мого телефону не давати. Хай взагалі скажуть, що я за кордоном працюю доглядачкою за хворими людьми й додому поки що не збираюсь. А поїхати до Юрасика дуже хочеться. Та із-за цього пророчого сну, напевне, утримаюсь».

Залишок ночі Настя уже заснути не змогла. Стала обдумувати майбутній репортаж про спілку «Фатерлянд».

Лізі прокинулась майже перед обідом. Вийшла з своєї кімнати в одній сорочці. По припухлому обличчю було видно, що вчора вона повеселилась на славу.

- Настасі, - ледве вимовила, - зроби мені, будь ласка, каву. Голова крутиться. Майже падаю з ніг.

- Зараз принесу. Ти ж казала, що від міцних напоїв утримуєшся. Невже не встояла перед якимось кавалером?
  - Не повіриш! Причепився один красень, я й не відмовилась від віскі. Зате натацювалася з ним на рік вперед.
  - Не затяг тебе до себе? – поставила Настя каву.
  - Уявляєш, під кінець вечора він заснув за столом. Молодь зараз пішла слабенька. Навіть номери телефону його не знаю. А дуже гарний залицяльник. Піду до того закладу в наступну п'ятницю. Можливо, й він прийде. Раніше його не бачила. Хочу ще поспати. Увечері розповіси про поїздку до Мюнхена.
  - Щоб не забути, у мене новий смартфон й помінявся номер телефону. Я тобі зателефоную, зафіксуєш.
  - Був же гарний смартфон! Подарунок від Андрія. Щось в Мюнхені сталось?
  - Забрали у пивному барі. Там було заборонено знімати відео. А який же репортаж без нього? От і забрали.
  - То як ти думаєш побудувати сюжет?
  - Потім розповім. Почала над ним працювати.
- Начальник відділу Найде двічі уважно переглянув ролик про «Фатерлянд». Нарешті невдоволено промимрив:
- Залиши запис. У мене є декілька суттєвих зауважень. А тим часом зроби ще одну версію.
- Після обіду Найде запросив дівчину до кабінету.
- Дай подивитись останню версію. Бачиш, - наголосив Найде, - у тебе багато надано уваги президії зібрання, виступаючим. Присутні у залі лише пару раз промайнули. Нам потрібно підкреслити миролюбність намірів рядових членів. А тут заклики до відновлення роботи націонал-соціалістичної партії. Провідні політики країни закликають рішуче осудити фашистське минуле Німеччини. Так і побудуй цей ролик. Старенького генерала СС не показуй. Його промова не в руслі сучасних поглядів. Звучать голоси юнаків. А картинки про них немає.
  - Генерала виріжу. А молоденьких «гітлерюгенд» заборонили знімати. Я встигла лише дещо записати на диктофон.
  - Ще попрацюй і в кінці дня принеси остаточну версію. Можливо, встигнемо показати у завтрашньому випуску.
- Настя з незадоволенням розповіла Лізі про прискіпливість Найде до репортажу з Мюнхена.
- Він майже весь день мене шарпав. Те виріж, про це не

потрібно показувати, чому мало масовки.

- У тебе є перша версія ролика.

- Та є всі версії. Їх аж шість.

- Покажи. Мені здається, Найде щось дуже не влаштує.

Лізі, переглядаючи першу версію, зразу ж вигукнула.

- Цей старенький генерал СС дуже схожий на нашого ловеаса Найде. Ти не знаходиш? Може, це його дід, чи родич? Тому він й наказав його вирізати?

- Дійсно, схожий! Я не звернула уваги. Тепер я розумію, чому саме мене послали до Мюнхена. Найде знав, що там може бути його родич, відео буде важко зняти. А у мене зовсім немає досвіду в такій роботі. Тоді його родич до сюжету не потрапить. Він надіявся на мою некомпетентність.

Лізі, моя країна надзвичайно постраждала у тій війні. Загибло більше шести мільйонів осіб. Зруйнували майже всю промисловість. Наступного року після її закінчення у нас була голодовка. Старша сестра моєї матері та багато тисяч інших людей померли від голоду. Селяни, а це на той час біля вісімдесяти відсотків населення, мов раби, були прикріплені до села, до колгоспів, не мали права вільного працевлаштування. Лише через двадцять років їм почали платити зарплатню, видавати паспорти. В цьому винен Гітлер та подібні генерали СС. Я повинна якось по своєму прореагувати на це зборище «Фатерлянду».

- Там, напевне, був і мій батько?

- Був, Лізі, але він практично весь час спав у президії, до відео не потрапив.

«Я його зразу вирізала. Адже розуміла: Лізі це може не сподобатись. Він й не виступав, агресивних закликів від нього не чула. Відбув зібрання у якості «весільного генерала». Я фрау Анні і Лізі дуже вдячна за влаштування на роботу. Лізі запросила жити в її квартирі. Ми стали подругами. Тому хай полковник Штайніц спокійно доживає віку».

- Це було давно. Я згадала, як мати не хотіла, щоб він став членом «Фатерлянду». Та товариш ще з часів війни його записав. Батько політикою не цікавиться. Ти ж у них довгенько жила, все бачила. Постійно сидить перед телевізором, хворіє.

- Лізі, я розумію, що в демократичній Німеччині громадяни мають право на свої погляди, право на об'єднання в полі-

тичні партії, спілки, зібрання. Але агітувати за відновлення націонал-соціалізму – це, на мій погляд, уже занадто! Адже у світі до цього часу вишукують колишніх злочинців Другого Рейху. Найде вирізає генерала СС, а я можу залишити. Адже тепер він матеріал не переглядатиме. Сказав: передати до випуску. Думаю, такий ролик викличе зацікавлення у деяких органах влади. Можливо, прикриють спілку «Фатерлянд»?

- Це порушення наших правил. Як шеф сказав, так і повинно в ролику бути. Найде може тобі помститись. Він причепиться до найменшого промаху. Добре подумай, перш ніж йти на такий нерозважливий крок. Ти закріпилась у відділі реклами. Навіть одержала премію за вдалу назву нової шампуні. Політичні сюжети - це не твоє. Раджу не будити звіра. Працюй спокійно над рекламними роликами.

- Як ти не розумієш! Найде мене підставив, використав. Послав на відповідальне завдання, яке я могла не виконати. Адже ледь не потрапила у велику халепу. Видворили з пивного бару, могли побити, втратила смартфон. А тепер він ще й хоче оббілити це збіговисько фашистів.

Лізі, ми з тобою подруги. Знаючи моє невлаштоване особисте життя, ти бажаєш мені добра. Я тобі дуже вдячна. Але стати підстилкою Найде я не погоджусь ні за які кошти.

- Своїм вчинком ти на ситуацію з «Фатерляндом» не вплинеш. Їм дали дозвіл на організацію спілки і навряд цей дозвіл скасують. А собі можеш дуже зашкодити. Ти уже в Фрайберзі потрапила до поліції. Якось вдалось виплутатись. Знаєш, у нас же все заноситься до комп'ютера. Ще раз щось подібне станеться й тебе можуть вислати з країни.

- Твоя правда, - подумала й стала заспокоюватись Настя. - Я приїхала заробити коштів, купити авто й повернутись до свого Юрасика цілою і неушкодженою. Дякую, Лізі, за добру пораду. Мені більше тут немає до кого звернутись.

- У тебе ж є Андрій.

- Він у Фрайберзі. Його підозрюють у зв'язках з геями. Професор став косо дивитись. Не хочу його лишній раз турбувати своїми телевізійними справами.

- Чекай, він що – гей? – підняла брови Лізі. – Тоді, подруго, швидше тікай від нього. Я познайомлю тебе з таким хлопцем, що очей не відірвеш.

- Ніякий не гей! Хотів піти на мітинг геїв і на дурницю заробити сто євро, а потрапив до поліції. Прийшлося його звідти визволяти. Застосувала всю свою хитрість й відпустили.

- Ти, на всякий випадок, переконайся, що не гей. Знаючи відношення суспільства до таких аномальних проявів, вони вміють добре маскуватись. Вдають, ніби мають нормальну сексуальну орієнтацію, а згодом виявляється, що це зовсім не так.

- Добре, постараюсь переконатись, - відвела очі Настя, не бажаючи розповідати все про кохання з Андрієм.

«Ти сама раніше дружила з лесбіянкою Матильдою. Тому знаєш їхні поведки. Від мене чомусь не ховалась, не соромилась. Напевне, думала, що я теж захочу поспробувати. Зайшла перший раз до квартири Лізі, а вони зовсім голі п'ють каву. Потім спостерігала, як вправно Матильда «насилувала» Лізі на дивані. Широка «п'ята точка» так і підстрибувала. Аж пар від них йшов. Знайшла в Андрії гея! Він мене до ранку обнімав, не відпускаючи, майже всю з ніг до голови декілька раз обцілував. Потім каву до ліжка приніс. Чомусь дівчині здається, що коли хлопець принесе каву, коли вона ще у діжку, то це прояв справжньої любові. Може прикмета така? Дійсно, Микола ніколи каву мені не приносив. Тому що лінивий. Ми й розлучились. Не подобається, що в цю ніч наснився. Та потрібно негайно забути про той сон! А батьків застережу».

Репортаж про зібрання спілки «Фатерлянд» вийшов в ефір без згадування генерала СС. Жодних зауважень Насті не зробили. Вона заспокоїлась. Та через день Лізі увечері сказала:

- Подивись в Інтернеті схоже відео з Мюнхена. Тобі може сподобатись.

Дійсно, хтось зумів зняти майже весь хід зібрання фашистів. Особливо добре показано виступ саме генерала та його наголос на відновленні фашистської партії. Автор репортажу не назвався.

- Бачиш, без тебе все зробили й ти не наразилась на неприємність. Є у нас правдиві кореспонденти.

Найде викликав Настю до себе.

- Це ти приклала руку до відео в Інтернеті? – мало не закричав. – Ми ж домовились!

- Ви уважно подивіться, - спокійно заперечила дівчина. –

Моє відео знімалось зовсім з іншої точки залу, інший ракурс. Я завжди поважаю вашу думку, виконую всі зауваження такого поважного шефа.

- Дійсно, знято з іншої точки, - подивився в комп'ютер і трохи заспокоївся товстун. - Може ти бачила, хто знімав? Такі зборища мали зацікавити багатьох кореспондентів.

- Там, я зрозуміла, не дозволяли знімати. В усякому разі, мені заборонили й грубо витурили. Та й було зовсім не до цього, я ледве зуміла виконати свою роботу..

- Іди працюй, якщо згадаєш щось, зателефонуй. На майбутнє будь більш спостережливою. Гарний репортер має бачити навіть те, що відбувається за його спиною.

«Так тобі й потрібно! Боїшся, що із-за родича можуть вигнати з роботи? Міг би добитись офіційного дозволу й сам туди поїхати від Дрезденського телебачення. Послав недосвідчену, яка вперше виконувала таке надзвичайно складне завдання. Правда, коли я поступала на роботу, то сказала, що працювала в газеті кореспондентом з побутових питань. Найде цього точно не забудь. Хтось з філософів зауважив: в усьому, що трапляється з людиною, винна вона сама. Та як би там не було, а для мене ця поїздка до Мюнхена закінчилась майже вдало, не рахуючи, звичайно, що втратила подарунок Андрія - гарний смартфон».

А Найде таки постраждав. Керівництво у Дрездені було кимось проінформовано про родича генерала. Настю викликав до себе заступник директора телекомпанії Штраубе. Зайшовши до просторого світлого кабінету, дівчина побачила за широким столом поважного сивіючого пана років п'ятдесяти у рогових окулярах. На столі попереду красувалась невелика біла статуетка, а з двох боків було розкладено кілька папок з паперами. Штраубе рукою запросив присісти на стілець біля столу.

- Ви їздили до Мюнхена із завданням зробити репортаж про зібрання спілки «Фатерлянд»?

- Так, їздила й весь матеріал передала геру Найде.

- Скільки було варіантів відео?

- Я представила два варіанти. Гер Найде зробив деякі зауваження й прийшлося над відео ще попрацювати.

- Які основні зауваження?

- Показано мало сам зал зібрання, не відображено реакцію

залу на виступи зі сцени, не сподобався геру Найде виступ старого генерала СС з пропозицією відновити роботу націонал-соціалістичної партії.

- Що ж він запропонував?

- Virізати виступ генерала й зробити ще декілька варіантів репортажу.

- І скільки ви всього зробили варіантів відео.

- Шість варіантів за день. Останній геру Найде сподобався й пішов до випуску.

- У вас є з собою перша версія репортажу та остання?

- Є всі шість у смартфоні.

- Покажіть, будь ласка.

Настя спокійно увімкнула смартфон й передала Штраубе. Той уважно переглянув, подякував й побажав успіхів у роботі.

Товстуна усунули з керівника відділу реклами й перевели до іншого підрозділу на посаду рядового кореспондента. Начальником відділу став безпосередній керівник Насті чорнявий красень Рудольф, який часто задивлявся на дівчину. А Настю несподівано назначили старшим менеджером з підвищенням зарплатні на п'ятнадцять відсотків.

Увечері весела дівчина прийшла додому з пляшкою шампанського та коробкою гарних цукерок.

- Лізі, будемо святкувати! – вигукнула з порогу.

- Що сталось? – не зрозуміла подруга, виглянувши майже голою зі спальні.

- Мене назначили старшим менеджером, - розквітла у посмішці дівчина й обняла Лізі. – Найде перевели до іншого відділу.

- А хто став начальником у вас?

- Чорнявий високий Рудольф.

- Я його особливо не знаю. Просто вітаємось при зустрічі.

Ти колись казала, що він на тебе заглядається.

- Хай собі заглядається, - налила шампанське у келихи Настя. - У мене є Андрій. Давай вип'ємо за наші успіхи.

- Я тебе щиро вітаю! У нас важко просуватись на вищі посади. Дуже рада за таке досягнення! Та не давай приводу Рудольфу для особливого залицяння. Гарні відносини з керівником потрібні, але залицяння можуть дуже завадити. До мене колись

приставав один, так мало не втратила роботу. Ледве відчепилась.

13

Після того, як хазяйка Валентина рішуче припинила стосунки з Миколою, він довгенько й прискіпливо обдумував тактику зближення з кухаркою Таїсою.

«Вона уже якось турнула мене від себе. Тому підхід повинен бути дуже обережний. Зрозуміло: баба без мужика довго витримати не може. Їй же значно менше сорока років. В самому соку! Може у місті хтось у неї є? Тут в садибі вона постійно на виду. Якби котрий з хлопців коло неї крутився, я б давно побачив. Та й хлопці без вихідних до темна працюють у полі. Продукти нам привозить якась фірма. Тому до міста вона їздить з Віктором, чи Валентиною рідко, один-два рази на місяць й привозить дещо з продуктів у важкеньких кошиках. Як напроситись, щоб і мене якось з собою взяли, допомогти там Таїсі? Та до кухні потрібно частіше заглядати, сердечно пропонувати свою допомогу, постійно заглядати їй у вічі. А ще важливо хвалити приготовлені страви. Жінки це дуже люблять».

Наступного дня Микола нарвав попід тином букетик польових квітів, приніс на кухню. Таїса стояла біля газової плити. Поверх легкої з короткими рукавами сукні світлий фартух, голова пов'язана білим платочком. Жінка повернула голову й подивилась на хлопця запитливо.

- Таїсо, у вас тут дуже чисто прибрано, посуд завжди зразково складений, а ось квітів ніколи не бачив. Поставте, будь ласка, ці польові у якусь склянку. Хай вас порадують.

- Миколо, що сталося? Напевне, уже проголодався? До обіду майже дві години. Ще не все зварено. Хочеш котлету по київському? Вони ще мліють у духовці. Такі м'якенькі. У роті майже тануть.

- Не дуже я й голодний. Просто обкошував попід огорожею. Бачу: квіточки голубі й біленькі на високих ніжках. Згадав, що мати їх любила. У нас був невеликий город біля залізничної колії. Я мамі завжди допомагав садити картоплю, полоти, підгортати, травити колорадського жука. Так мати таких квіточок нарве й поставить вдома у вазочку. З такою любов'ю на них дивиться. Вирішив вам нарвати. Невже квіти не любите?

- Звичайно, люблю. А ти один у матері? Дочок немає?
- Один. На мені була вся хатня робота. Навіть підлогу приходилось постійно мити. Батьки підуть на роботу. Я просипаюсь, а на столі записка. Мати писала, що потрібно зробити. Ви так нахвалюєте котлети! Дайте, будь ласка, парочку,
- На, мені для тебе не шкода, - Таїса поставила перед хлопцем тарілку з двома котлетами. - Тут на всіх вистачить. Валентина ще замовила лежні.
- Навіть не пам'ятаю, коли лежні їв, - Микола не відривався від котлет. - Напевно, смачні?
- Повинні бути смачними, - Таїса положила декілька лежнів Миколі. - Я постаралась.
- Котлети, як у шикарному ресторані! - нахвалював хлопець.- Лежні теж вдалися. Де ви навчилися так смачно готувати?
- Після школи закінчила профтехучилище. Була у декількох кафе на практиці. З тих пір постійно працюю на кухні. Маю підручник повара. Там багато рецептур різних страв. А саме головне: мені подобається куховарити. Після повітря й води, їжа - головне для людини. Якщо вона смачна, то більше користі. Ти мене не відволікай, овочеve рагу готую. Дякую за квіти.
- Я вам безмежно вдячний! Аж веселіше на душі стало. Коли почув з кухні смачні запахи, у шлунку зассало.
- Ти весь час фізично працюєш, стомлюєшся, - подивилась приязно на хлопця кухарка. - То заходь частіше підкріпитись.
- «Ніби клюнула на такі простенькі квіточки, - вирувало у голові задоволеного ловеласа. – Видно, уже забула, коли хтось дарував. Зразу подобрішала. Думав, що у неї відбивні, а дала котлети. Смачні, але зовсім не те. Ми з Валентиною часто у місті ласували відбивними. Вона брала найкращі у якомусь кафе й потім підігрівала на квартирі, де зустрічались. Коньяк завжди один з найгарніших: «Клінков», «Арарат» п'ять зірочок, чорна або червона ікра. От були часи! Дуже подобались бабі мої пестоці. Знала, що на голодний шлунок чоловікові у ліжку важко викладатись повністю. Тому й пригостала. Звідкіля несподівано взялась та міліція? Хтось настукав. Увірвались двоє, вигадали якийсь фальсифікований коньяк, заарештували. Відсутність у мене паспорта призвела до того, що Віктор, напевне, про нас з Валентиною здогадався. Не побив, але паспорт, як обіцяв, так і

не зробив. Адже мій, коли повертався з Борисполя, у поїзді вкрави. Зіпсувались так вдало налагоджені стосунки. Тапер ось до Таїси не знаю, з якого боку під'їхати, як зацікавити. Квіти сподобались, пригостила, запрошує заходити. Гаяти часу не стану».

Уже наступного дня Микола запропонував зробити повну чистку газової плити.

- Бачу, у вас конфорки горять не на повну потужність, трохи коптять. Каструлі від кіптяви приходиться частіше чистити. Зроблю ревізію. Плита буде працювати як нова.

- Дякую тобі! Конфорки дійсно працюють не дуже добре. Скільки на цю ревізію потрібно часу? Мені ж необхідно встигнути зварити обід.

- Думаю, за дві години впораюсь.

- Пообідаємо, тоді й приступай. Я плиту зовні тримаю чистою. А що там робиться всередині, не знаю.

«Сказала: пообідаємо. Напевне, запросить пообідати з нею разом на кухні. Такого раніше не бувало. Посадить десь у кутку, наллє борщу в миску, потім у ту ж миску - каші з кусочком м'яса, чи котлеткою. Компоту може й не дати, а якийсь чайок, кисіль. Хазяям, напевне, кожного дня готує свіжий сік з цитрусових. А мені – дулю з маком! Я для неї – безправний хлоп. Бачить, яку «пошану» маю від Віктора. Так і сама відноситься. Хлопці, що проживають зі мною в мансарді та працюють з весни до осені постійно в полі, не витримують майже рабського плантаторського режиму роботи, часто міняються. На них Таїса дивиться крізь пальці. Постараюсь звабити її. Мені не вперше».

На обід кухарка поставила на стіл те ж саме, що готувала хазяям. У порцелянових тарілках парував вишуканий суп з пельменями та грибами, На друге – вареники з капустою під сметаною. В тарілочці - принадні пластинки рожевої шинки, твердого сиру. Під тарілками підстелені серветки.

- Дякую, Таїсо, що так щиро пригощаєте, - не витримав вражений Микола. – Можу погладшати при цьому харчуванні.

- Давай швидше поїмо, - Таїса поставила невеликі чарки й налила з пляшки горілки «Немирівської з перцем», пляшку зразу сховала до тумбочки, – а то, не дай Бог, Валентина зайде, чи Сніжанка прибіжить. За наше здоров'я!

- Пийте на здоров'я! – перехилив чарку хлопець. - Не

знав, що у вас тут й горілка є.

- Для хорошої людини нічого не шкода, - прибрала чарки кухарка. - Та не скажи, часом, про наш обід Віктору, особливо про горілку. Він мені не пробачить, висварить й оштрафує.

- Вас теж може наказати? – приклався до супу Микола. – Ви ж у них, напевне, давно працюєте, ніби член родини.

- Який член родини? Працюю давно, майже шість років, а дяки немає. Три місяці тому на вечерю смажила картоплю. Йому не сподобалось, що сало було тверде. Валентина каже: смачно, а він – ні! Так зменшив на двісті гривень місячну зарплатню. До цього часу не поновив. Їм вгодити складно. Щодня голова йде обертом від різноманітних замовлень. Сніжанка теж вередує.

- Важко вам працювати, - взяв черговий вареник хлопець. - Й нікому поскаржитись.

- Ти сік який будеш, апельсиновий, чи мандариновий?

- Дуже дякую, апельсиновий.

- Мені теж апельсиновий подобається, - Таїса налила у склянки сік. - Він завжди якийсь смачніший.

Микола розумів, що за столом затримуватись не варто, й приступив до плити. Коли зняв верхню кришку, вразився:

- Що, плиту ніколи не чистили, не ремонтували? – хлопець подивився здивовано на Таїсу. - Тут дуже засмічено, могло навіть загорітись.

- А хто ремонтуватиме? У нас слюсаря немає. Миколко, - лагідно попросила кухарка, поклавши руку хлопцеві на плече, - ти не поспішай, подивись все до ладу. Не вистачало ще пожежі на кухні! Я в боргу не залишусь, віддячу.

- Звичайно, не хвилюйтесь, все почищу, перевірю. Вас потрібно оберігати від лишніх турбот. Кухарка – одна з головних осіб у садибі! Приготуєте смачну їжу – весело нам працюється. Не дай Бог, не сподобається їжа – яка тоді робота. Все зразу починає валитись з рук.

- Як ти гарно сказав, - подивилась ласкаво на хлопця Таїса. - Одна з головних осіб! От би твої слова та у вуха Віктору. Я уже так стараюсь, так годжу, а дяки катма. Навіть Сніжанка на кухню стала рідше прибігати.

- Віктору вас обов'язково похвалю. Мені дуже подобають-

ся ваші страви. Мати моя так готувати не вмiла. А ви готуєте як ресторанний шеф-кухар, й сама жiночка дуже гарна.

- Ну ти сказав! Минула моя краса, як на сонцi роса, - махнула рукою жiнка. - Колись зустрiчалась з одним хлопцем. Обiцяв одружитись. А як поїхав рокiв десять тому працювати до Росiї, так i слiд простиг. Жодного разу й не зателефонував.

- Є такі недотепи. Потiм опам'ятається й кусатиме лiктi, - впевнено наголосив Микола, повернувши голову до кухарки. - Я б нiколи з вами так не поступив.

- Всi ви подiбне кажете, - опустила голову Таїса. – А дiвчата потiм лише плачуть ночами. Що, у такого видного хлопця, як ти, не було дiвчини?

- Була. Навiть разом за мiй рахунок лiтали до турецької Анталiї відпочивати, - сумним голосом брехав Микола. - Десять днiв пролетiли, мов у снi. Повернулись до Борисполя, вона у Києвi на годинку поїхала провiдати подругу й пропала. Телефон не вiдповiдав. Видно, зразу помiняла сiм картку. Викинув її з голови. Уже й забув, як виглядає.

- Не сумуй, ти ще молодий, знайдеш собi пару.

- Не хочу я сучасних дiвчат! Менi б жiнку трохи старшу. Така буде вiрною, нiколи не залишить, не пiдведе.

- Ой, Миколко, - нiби не розчула останнiх слiв Таїса, - ти швидше закінчуй з плитою. Я не все ще приготувала на вечерю.

- Зараз закручую верхнi гвинти й можете вмикати газ.

- Дуже тобi вдячна, - налила чарку горiлки кухарка. – На випий та заходь частiше. Менi ще штори на вiкнах знімеш. Хочу попрайти. Стелi тут високi. Якось знімала, то ледь не впала. Вiкна потрiбно помити.

- Вам зроблю з великим задоволенням.

«Нiби все йде за планом, - зрадiв хлопець. – Миколкою називає. Панський обiд запропонувала, горiлки налила, запрошує приходити. Рибка уже клюнула. Та поспiшати не потрiбно. Може зiрватись з гачка. От коли наживку з гачком вiзьме до рота, тодi й потягну».

Пiд самою стелею штори було важко знимати. Петлi переплутались, зо двi порвалось. Стiлець пiд Миколою хитався. Вiн його ще й спецiально трохи розхитував.

- Миколко, будь обережний! – хвилювалась Таїса. – Мо-

жеш вдаритись об стіл. Потрібно було його відсунути до кутка. Зачекай хвилинку, зараз я застелю на столі газету й можна буде туди стати однією ногою.

Та хлопець потягся за петлею, дуже нахилився і, зіскочивши зі стільця, таки легко вдарився об кут стола, схопився за бік, сів на стілець та вдавано скривився.

- Казала, зачекай! – вигукнула перелякана жінка. - Який ти необережний. Дуже болить бік? Знімай сорочку, подивлюсь.

- Нічого страшного, - якомога спокійно Микола, - й не таке в житті бувало, переболить.

Та кухарка уже сама стала знімати з нього сорочку. Хлопець підняв руки, обняв Таїсу й поцілував. Вона від несподіванки мало не сіла на підлогу.

- Що ти коїш? – хрипло прошепотіла, намагаючись звільнитись. – Не вистачало, щоб хтось через вікно побачив. Сорому не обберусь.

- Так нікого у дворі немає, - хлопець не відпускав жінку. – Сніжана бігала, а потім Валентина покликала її робити уроки.

- Між нами нічого не може бути, - жінка заспокоїлась, затихла в обіймах й, часто дихаючи, пригорнулась до Миколи. - Я для тебе стара.

- Яка ти стара? На пару років старша, - знову поцілував хлопець, розстібаючи Таїсі блузку. – Викинь з голови. Ти мені давно дуже подобаєшся. Просто боявся тебе приголубити.

- Зачекай трохи, - зупинила його пальці кухарка. – Бачу: твій бік ніби перестав боліти. Зніми до кінця штори. Та обережно. Я нарежу шинки, зроблю овочевий салат, зачиню на замок двері й чекатиму тебе у комірчині. Там вікно завжди зашторене.

Через хвилин двадцять у комірчині на столику стояла пляшка горілки й закуска. Таїса без звичного фартуха та хусточки на голові дійсно виглядала привабливо. Вона розпустила волосся, підмалювала губи та вії, мовчки сиділа на вузькому ліжечку й запитливо дивилась у вічі Миколи. Хлопець сів біля неї й теж мовчки налив у чарки.

- Чого ми маємо цуратись одне одного? – підняв чарку Микола. – Давай, на зло ворогам, вип'ємо за наше гарне кохання.

Вони перешили по чарці й Таїса потягла хлопця до себе. Коли насолодились близькістю, вона тихо попросила:

- Дуже прошу, у мансарді про нас жодного слова. Віктор

узнає, зразу вижене з роботи. Обом стане погано. Тепер до мене часто не приходь. Побачиш, що у комірчині вікно не закрите шторою, буду чекати. А коли щось потрібно зробити на кухні, я сама знайду тебе на подвір'ї. На людях не здумай взяти за руку, чи пригорнути. Поводься справжнім чоловіком.

- Я ж не дурний! Раз на тиждень нам вистачить?

- Можна й рідше, - розквітла у посмішці щаслива жінка. - Головне, щоб було любе кохання.

«От чого захотіла! Мені час від часу потрібно зняти напругу. А ще ти гарно накриваєш на стіл. Чого ще бажати вільному хлопцеві? Думав якнайшвидше вирватись від Віктора на волю. А тепер мені подобається. Живу на всьому готовому, ще й коханку маю. Голова не болить про завтрашній день. Зараз в країні безробіття. Тому поки що побуду у Віктора».

14

Коли теплохід «Варна» вранці проминув високий Воронцовський маяк та причалив на морвокзалі Одеси, саквояжі молодят уже стояли біля дверей каюти.

- Ти не забудь жетон прикордоннику віддати, - нагадав Василь. – А то прийдеться повертатись назад з міста. Якщо не згадаємо, буде дуже незручно перед Тимофієм, який організував нам квитки на «Варну». Ми його сьогодні не побачимо. Сказав по телефону, що у тещі в селі копає картоплю.

- Добре, я жетон поклала у гаманець біля грошей. Прикордонники на виході перевірятимуть паспорти. От і віддам.

Надворі почалась друга половина вересня. Стояла гарна сонячна погода. На небі невеликі хмаринки. Про недавній шторм ніщо не нагадувало. На морвокзалі розвішені різнокольорові прапорці. Видно, чекали, чи проводжали якусь делегацію. Настрій у молодят був чудовий. Відпочили, подивились Ізмаїл, Констанцу, знаменитий Стамбул. Навіть засмагали. Саме головне – повінчались. Ліна була щаслива.

«Не гадала, що саме на «Варні» стану дружиною Василя. Дуже вдячна долі, що маю такого чудового чоловіка. Красень, чуйний, добрий, порядний бізнесмен. Вся моя відпустка – за його рахунок. Намагалась віддати кошти за квитки, він сказав, що образиться. Навіть червоний шарф для Лариси купили за його

кошти. Довго його вибирала, а тепер не знаю, що з ним робити. У мене червоного одягу немає. Може Жанні сподобається».

Прикордонник спокійно забрав жетон, посміхнувся й пропустив молодят далі. А ось на таможні уважно переглянули паспорти й попросили пройти до окремої кімнати. Там на них чекав міліціонер,

- Капітан міліції Мельничук, - відрекомендувався мент.

Ліні він запропонував присіяти з сумкою біля столу. Василь мав почекати у коридорі. Спочатку капітан уважно перевірів сумку з речами. Його зацікавив шерстяний червоний шарф.

- Гарний шарф. Давно у вас?

- Сусідка по каюті попросила купити в Стамбулі. Сказала, що має червоне пальто.

- Ваші документи, мобільний телефон.

Дівчина простягла паспорт й смартфон. Капітан переглянув.

- Громадянка Коваленко, на «Варні» ви перебували у дво-місній каюті номер 211? – запитав, уважно дивлячись на Ліну.

- Так, саме у цій каюті.

- З вами там була пасажирка Лариса Томій, - капітан щось записував на папері. - Вона чомусь не повернулась до Одеси. Що знаєте з цього приводу?

- Лариса через добу зійшла на беріг у Констанци. Сказала, що на неї чекає румун Михаль. Вони ніби весною познайомились в Одесі. Михаль запросив її в гості. Обіцяла сісти до «Варни» на зворотному шляху. Але з якоїсь причини не прийшла.

- Як ви гадаєте, чому не піднялась на борт «Варни».

- Казала, що покохала Михалья. Та має двох діток й не може їх залишити. Напевне, захопилась румуном, повернеться до Одеси пізніше.

- На телефонні дзвінки чоловіка вона декілька днів «не доступна». Ви їй не телефонували?

- Мені вона не залишила номеру свого мобільного. Ми й потоваришувати не встигли.

- У нас є достовірні дані, що зразу у Констанци до вас у каюту 211 перейшов пасажир Шевчук Василь з каюти номер 217. У яких ви з ним відносинах?

- Ми давно зустрічаємось, разом взяли відпустки, купили круїзі путівки на «Варну». Коли зупинялись у Констанци, то там повінчались.

- Вінчались у румунській церкві? – недовірливо капітан.
- Так, у православної церкві, яка знаходиться неподалік морвокзалу Констанци.
- Чому повінчалися саме там, а не на Україні?
- Ми раніше домовились одружитись, але були постійно дуже зайняті по роботі. В круїзі мали час й пішли до церкви. Це відбулось якось несподівано, спонтанно. Василь запропонував повінчатись. Як кожна дівчина, я зраділа й не відмовилась. Священик нам видав посвідчення про одруження.
- Можете показати посвідчення?
- Воно у Василя. Принести? – піднялась дівчина.
- Потім покажете. Мене цікавить доля вашої сусідки по каюті. Бачу, що у вас був мотив позбутись від Лариси Томій, щоб опинитись разом з Шевчуком в одній каюті, або з іншої причини. Наприклад, вона похвалилась дорогими прикрасами, чи грішми й ви вирішили прикраси та кошти присвоїти. Чому не заявили капітану «Варни», що Томій не повернулась на борт? Ви приховали факт відсутності пасажира. Могли допомогти Томій зникнути.
- Як допомогти зникнути? - не зрозуміла Ліна.
- Убили її на теплоході, чи уже на березі в Констанци.
- Убила? – мало не знепритомніла Ліна та трохи опанувала себе й тихо ледве вимовила. - Ви мене звинувачуєте у такому страшному злочині? На якій підставі? Я на вбивство не здатна.
- Подібне всі злочинці кажуть. Ви остання людина, яка бачила Томій перед зникненням. Наш співробітник на «Варні» уже опитав пасажирів з сусідніх кают та офіціантів ресторану, де ви харчувались. Ніхто не знав, що Томій не повернулась з берега на судно в Констанци. А ви нікому не сказали, або спеціально приховали цей факт. Чи може комусь повідомили?
- Сказала Василю, що сусідка залишилась в Констанци, й він перейшов до моєї каюти.
- То Шевчук Василь знав, що Томій не повернулась на борт? Може він й допоміг позбутись від неї?
- Чому позбутись? Вона сама залишилась в Румунії. Мала сісти на «Варну», коли ми повертались до Одеси.
- Вона, крім вас, комусь говорила про свій намір залишитись у Констанци?

- Я цього не знаю. Ми з нею були разом в каюті всього одну добу. З ким вона ще спілкувалась, не знаю. Ми навіть в ресторані харчувались за різними столиками.

- Можете сказати, з яких кают були пасажери, з якими вона разом харчувалась за столиком у ресторані? Ми пошукаємо цих людей. Їх свідчення можуть підтвердити ваші показання.

- Я, практично, не звертала уваги, з ким за столиком в ресторані вона сиділа. Ми харчувались разом з Василем, старались в ресторані не затримуватись, щоб швидше вийти на палубу, подихати морським повітрям, помилуватись природою.

- Таким чином, підтвердити ваші слова нікому?

- Василь може підтвердити, - Ліна уже починала розуміти, до чого хилить капітан. - А ще, коли ходили на екскурсії по Ізмаїлу, з Ларисою завжди поряд був високий блондин.

- Може знаєте, з якої каюти був той блондин?

- Не знаю. На самому теплоході я його не бачила.

- Ви могли уже зараз вигадати про якогось блондина. Можете точніше його описати?

- Пам'ятаю лише, що високий, у білому кашкету.

«Він навіть не хоче розібратись в тому, що сталося з Томій, - з жахом подумала дівчина. - Йому потрібно звинуватити нас з Василем, щоб швидше закрити справу. Ми можемо потрапити на лаву підсудних».

- Ви посилаєтесь на свого чоловіка Василя. Але свідчення чоловіка, чи жінки на користь одне одного слідством і судом не сприймаються. Постарайтесь пригадати інших пасажирів, які могли знати про наміри Томій залишитись в Констанці.

- Не знаю, кому вона ще могла про це сказати.

- Оголошую вам підозру у злочинному намірі позбутись від Томій і затримую для подальшого проведення слідства. Паспорт і ваш мобільний залишаються у мене. Підпишіть протокол допиту, - міліціонер підсунув дівчині папери. - Внизу напишіть: «Прочитано. З моїх слів записано вірно» й дату.

У Ліни в голові все перемішалось. Вона вся тремтіла, нагнулась й мало не впала зі стільця, ніяк не могла втямити, що відбувається. Дівчина ледь зрозуміла: її звинувачують у вбивстві. Рука не слухалась, протокол підписала машинально.

Капітан натиснув на столі кнопку. До кімнати зайшов невисокий сержант міліції..

- Вивести громадянку до камери! – наказав йому капітан.
Ліну вивели з кімнати через бокові двері. Вона намагалась покликати Василя, але з переляку із-за несправедливого обвинувачення почала плакати й не змогла вимовити жодного слова.

Капітан покликав до кімнати Василя.

- Де моя дружина? – з порогу мало не вигукнув хлопець.
- Присядьте, - запропонував капітан, - вона знаходиться у сусідній кімнаті. Розкрийте саквояж, я перегляну речі.

Капітана у саквояжі ніщо не зацікавило.

- Ваші документи й мобільний телефон.

Міліціонер переглянув паспорт.

- Громадянин Шевчук Василь, за квитком на теплоході «Варна» ви мали перебувати у каюті 217-тій. Чому перейшли до каюти 211?

- У Констанци з 211-тої сусідка дружини зійшла на берег. Дружина запропонувала перейти до неї.

- Ви давно одружені з громадянкою Ліною Коваленко?

- Повінчались в Констанци в православній церкві неподалік порту.

- Не хотіли вінчатись на рідній Україні?

- Ми вирішили одружитись декілька тижнів тому. Та все не знаходили часу. Тут побачили церкву, я домовився з батюшкою, який нас повінчав й видав посвідчення. Ось воно, - простяг капітану Василь.

- Розмовляли зі священником румунською мовою? – роздивлявся посвідчення, а потім щось записував капітан.

- Ні, російською. Батюшка навчався у Московській семінарії й вільно володіє російською.

- Коли громадянка Коваленко запропонувала вам перейти до її каюти.

- Вранці, як ми прибули до Констанци.

- Ви бачили, як сусідка дружини сходила на берег?

- Ні, не бачив. Мені здається, що вона й не снідала. Ліна сказала, що сусідка дуже поспішала до свого румуна.

- В каюті 211 ви не помітили шерстяного червоного шарфа?

- Ми з Ліною купили його у Стамбулі. Сусідка попросила.

- Чоловік пасажирки з каюти 211 Лариси Томій написав

заяву до міліції з приводу того, що дружина зникла. Через добу після відправлення «Варни» з Одеси перестала відповідати на його дзвінки, до цього часу «не доступна».

- Ліна розповіла, що сусідка мала залишитись в гостях у свого знайомого румуна, якого, здається, звати Михаль.

- Тобто, ви пасажирку Томій з каюти 211 жодного разу не бачили?

- Вона ніби виходила на екскурсію в Ізмаїлі. Та з нами поряд не була.

- Свідків того, що Томій зійшла з «Варни» в Констанци, ми не знайшли. Вона могла зникнути на теплоході. Є версія, що до цього причетна ваша дружина. А червоний шарф ніби для сусідки ваша дружина купила в Стамбулі, щоб відвести від себе підозру у вбивстві.

- Якому вбивстві? – не зрозумів Василь.

- У вбивстві Лариси Томій з метою заволодіти її прикрасами, чи грішми. А ще достеменно відомо, що Томій перевозила до Румунії партію наркотиків. Можливо, ваша дружина пов'язана з наркомафією?

- Ліна не могла вбити! – викрикнув хлопець. – Вона з релігійної родини й сама віруюча. Ходить по неділях до церкви. Без вінчання оформляти шлюб не погоджувалась. Вбивство для віруючого – смертельний гріх! Тим більш, ми давно знайомі й жодного разу про наркотики не було мови.

- Незважаючи на ваше запевнення, їй висунута підозра про причетність до вбивства та перевіряється участь в торгівлі наркотиками. Вона затримана до в'яснення обставин зникнення Лариси Томій.

Василь розумів, що обвинувачення капітана голослівні. Доказів немає. Але потрібно було рятувати дружину. Як бізнесмен, він швидко зорієнтувався й дістав з гаманця гроші.

- Ось вам тисяча доларів, - дивився прямо у вічі менту. – Відпустіть, будь ласка мою Ліну. Якщо докажете, що вона винна у вбивстві, я сам привезу її до вас.

- Домовились, - швидко накрив папкою гроші капітан. - Забирайте свою дружину, паспорти й мобільні телефони і вважайте, що допиту не було й ви ніколи мене не бачили. Про нашу домовленість прошу нічого дружині не казати. Просто у розмові з вами з'ясувалось, що вона не винна.

«Напевне, - подумав Василь, сідаючи із заплаканою Ліною до таксі на морвокзалі, - мент нас розіграв, щоб одержати гарний хабар. В Одесі й не таке можуть утнути. Вбила сусідку? Дівчина дивитись фільми про вбивство не може. А ще й причетність до наркотиків мент приплів! Гроші взяв і зразу всі звинувачення відпали. Та головне – Ліна на волі».

Василь пригорнув й поцілував дружину.

- Мила, годі хвилюватись. Ти ні в чому не винна. Давай подумаємо, як краще організувати весілля. Родичів та друзів у нас багато. Зателефоную Насті й розпитаю, коли вона зможе приїхати. А зараз попросимо відвезти нас на Дерибасівську. Ти ж хотіла подивитись місто.

М И К О Л А

*Ніколи не здавайтесь, ніколи, ніколи, ні у великому,
ні у малому, не здавайтесь, ніколи, ніколи, ніколи!*

*Сер Вінстон Черчилль, прем'єр-міністр
Великої Британії (1940-1945pp)*

1

Завершилась найважливіша турбота сільськогосподарського орендаря – спекотні, майже цілодобові жнива. Віктор недосипав короткими ночами, остерігаючись дощів, сильних вітрів, часто навідувався до комбайнерів, слідкував за своєчасним вивезенням зерна автомобілями на елеватор. Роботи потрібно було завершити якнайшвидше, щоб зерно не почало висипатись на землю. Та все пройшло добре. Він був задоволений урожаєм. Гарно вродила пшениця, ріпак, достигала висока кукурудза. Ріпак орендар продав зразу. А ось пшеницю здав на зберігання, вирішив притримати до кращої ціни. Поля, щоб закрити вологу, зразу ж проборонували важкими дисковими боронами. Озимину сіятимуть пізніше. В садах почали збирати червонобокi яблука, ранні груші. Гамірні базари були переповнені різноманітною городиною, великими смугастими кавунами, жовтими динями, синіми сливами, екзотичними турецькими, єгипетськими фруктами. Особливо жваво продавались картопля й цибуля. Їх купували на зиму великими сітками. Адже вважалось, що вони згодом стануть дорожчими. У рибних рядах в ночвах стрибали коропи, карасі, товстолобики, якась червоняста велика риба. Відлетіли до вирію веселі, галасливі ластівки, стрімкі стрижі, збирались в дорогу поважні лелеки.

Найняті на сезонну роботу хлопці одержали зарплатню та роз'їхались. У великій сучасній садибі на хуторі Лісовому стало значно спокійніше. Навіть собаки гавкали дуже рідко, чи на ворону, що сіла на огорожу, каркала, крутила головою й виглядала поживу, чи на незвичний шурхіт у недалекій лісосмузі, яка починала жовтіти.

Коханці намагались передбачити все, щоб приховати свої відносини. Особливо остерігалась тендітна кухарка Таїса. Вона розуміла, що її можуть звільнити з дуже поганою репутацією. Тоді знайти подібну роботу у районі, де майже всі орендарі та бізнесмени між собою знайомі, буде неможливо. Прийдеться кудись виїжджати. У орендаря Віктора, який рідко був прискіпливий та не мав часу заглядати на кухню, вона одержувала непогану зарплатню. Хазяйка Валентина, що виросла в селі, якихось особливих страв не замовляла. До вишуканих ресторанів вони з Віктором їздили дуже рідко. Гостей майже не запрошували. Дочку Сніжанку привчали до нормального харчування. Щось екзотичне: торт, морозиво, варення, різні смаколики й навіть паску купували у місті готові. Найняті хлопці важко працювали в полі й були раді борщу та шматку свинини в гречаній, чи ячмінній каші. На кухні постійно тепло, затишно. Гарний дорогий посуд. Каструлі з легкого сплаву добре миються, аж блищать. Ложки та виделки - з дорогого закордонного набору. Над плитою влаштована потужна витяжка. На вікнах світлі гардини та різноманітні квіти постійно радують очі білими, червоними, рожевими, синіми, голубими квітками. З Миколою завжди їли та пили те саме, що й хазяї. Зустрічались раз на два тижні у тісній комірчині, де спала Таїса. Єдине вікно там завжди закрите шторою. Коли ж штора відсунута, Микола знав, що жінка уже чекає на нього та зустріне сяючими очима й гарячими обіймами. Щаслива Таїса швидко розквітла на очах. Її відверта закоханість та піклування хлопцеві все більше подобалось.

Такі, без всяких зобов'язань з обох боків, щасливі зустрічі коханців продовжувалось до жовтня.

Одного разу, коли поснідали, Таїса подивилась на хлопця й з усмішкою лагідно промовила:

- Миколко, здається, я завагітніла.
- Ти була у гінеколога? – тривожно хлопець.
- При чому тут лікар? – здивовано коханка. - У мене майже два місяці затримка. Невже ти не радий?
- Чого радіти? – рішуче Микола. - Прийдеться робити аборт.
- Й не подумаю! - відвернулась Таїса. – Як кожна жінка, я хочу мати дитину. Адже батьки померли. Тітонька Ганна стара. Більше у мене нікого немає. Народжу донечку. Вона до смерті догляне.

- А якщо народиться син?
- Виберемо гарну невістку й обоє доглядатимуть.
- Мене Віктор вижене з роботи, - похнюпився хлопець. – Зараз такі часи, що й прибиральником важко буде влаштуватись.
- Не хвилюйся, любий, - пригорнулась жінка. - Я Віктору про тебе нічого не скажу.
- А від кого завагітніла, не вітром же надуло?
- Скажу, що якимось їздили з хазяйкою Валентиною до міста на базар, Валентина пішла до супермаркету й дозволила мені години дві погуляти в парку. Там зустріла стару любов - однокласника. От в парку все й сталося.
- Серед білого дня? Віктор не повірить. Чи може й справді так було? Кажі відверто.
- Хай не вірить! – засмутилась Таїса. – Головне, щоб ти знав, що дитина твоя, та не постраждав. Коли народжу, прізвище батька у свідоцтві можу не вказати.
- Хочеш, щоб дитя росло байстрюком? – відхилився хлопець. Я від своєї дитини не відмовлюсь. Може Віктор дозволить тобі залишитись кухаркою?
- На час пологів добрий тиждень хто їм готуватиме? Валентина варити не вміє та й точно не захоче, щоб у садибі кричала мала дитина. Я сама піду з роботи.
- А за які кошти й де житимеш?
- У батьківській хаті. Гроші за ці роки я заощадила, адже була на всьому готовому, на рік повинно вистачити. Та й ти допомагатимеш. Чи проти?
- Звичайно, допомагатиму, - впевнено Микола. – Але тобі одній з дитиною буде важко. Особливо перших декілька місяців. Прийдеться й мені розрахуватись. Тримаюсь тут лише із-за тебе. Віктор мене уже затуркав. Ніби я його раб. Будемо разом виховувати дитину. Знайду якусь роботу. Село ваше далеко від міста?
- Від Попільні менше трьох кілометрів. Наші сільські ходять туди працювати пішки.
- От і я ходитиму! - зрадив хлопець. – А вас одних не залишу.
- Миколко, - поцілувала коханця Таїса, - я знала, що ти любиш мене по справжньому. Та про вагітність боялась сказати.
- Я тобі колись розповідав, що маю синочка Юрасика? Ми ще

в інституті з Настею одружились. Однак жити разом не склалось. Синочок росте у батьків Насті, а вона десь працює за кордоном.

- Ти дитині допомагаєш? – з надією Таїса.

- Настя горда, категорично відмовилась.

- То хоч на дні народження та свята давай якісь кошти. Дитина повинна знати, що у неї є батько.

- З нашого хутора важко щось передати. Віктор з садиби давно нікуди не відпускає. Я тут мов на засланні.

- Можу тобі допомогти. Дай адресу матері Насті. Наступний раз буду в місті й можу гроші переслати.

- Добре, мила, - погодився Микола. – Сам я не здогадався.

«Дійсно, маю синочка й про нього зовсім забув. Йому уже майже три роки. Коли побрались з Настею, жили у її батьків. Роботи гарної не знайшов. Настя образилась й фактично вигнала мене, сама подала заяву на розлучення. А потім давню подругу Ларису зустрів. Йй закрутилось! Вечірки, дискотеки. Полетіли до Туреччини в Анталію. Відпочили дуже гарно. Та я ледь не потрапив до рук терористів. Адже Анталія розташована на кордоні з Сирією, де довгі роки точиться кровопролитна громадянська війна. Безпосередньо на пляжі ножом убили чоловіка. Я був поряд. Все це бачив. Терористів було двоє. Один з них подивився на мене такими злими очима, що я весь захолов. До цього часу пам'ятаю страшний звірячий довгий погляд. Майнула думка, що терористи можуть й мене зарізати. Однак вони швидко зникли з місця злочину. Коли я про все розповів Ларисі, вона злякалась. Ми в той же день поміняли квитки й вилетіли до Борисполя. В Києві дівчина вирішила провідати подругу. Мене попросила години три зачекати. Я поїхав подивитись Олімпійський стадіон. Коли повертався на залізничний вокзал, не мав грошей на квиток у тролейбусі. Контролер затримав, я запізнився на поїзд. Лариса не дочекалась та поїхала сама, на дзвінки не відповідала. Потім у мене украли паспорт, а в Попільні висадили з поїзду. Так я опинився у Віктора, який пообіцяв допомогти одержати новий документ, та до цього часу, напевне, й забув. Прийдеться, коли Віктор буде у настрої, нагадати йому про обіцяне. А Таїса, хоч і старша майже на шість років, але такої жінки годі шукати. Народить дитинку й будемо разом щасливо жити».

- Вікторе Антоновичу, - якось вранці Микола звернувся до

хазяїна, - я працюю у вас уже півтора року, хочу провідати батьків. А паспорт, ви знаєте, у мене вкрали в поїзді. Допоможіть, будь ласка, одержати новий.

- Ти заяву до міліції з цього приводу писав?

- Коли мене затримали якось у місті без паспорта й привезли на хутір, начальник міліції про заяву нічого не сказав. Я гадав, що ви з ним домовились. Адже, приймаючи на роботу, ви паспорти хлопців залишаєте у себе. Я начальнику так тоді й повідомив.

- Напиши заяву, я переговорю в паспортному столі, - сів до машини Віктор. – Буду завтра у місті й зайду туди.

Через день Віктор сказав, що для одержання нового паспорта потрібне свідоцтво про народження.

- Може ти зовсім не та людина, за кого себе видаєш, ховаєшся від якогось злочину. Свідоцтво у тебе є?

- Воно десь у батьків. Там і диплом про закінчення інституту.

- То у тебе вища освіта? – здивувався Віктор. - Чому мовчав? Хто за фахом?

- Інженер-механік з обладнання по переробці зерна. Спеціалізувався на млинах.

- Зараз я вирощую й продаю лише зерно пшениці, кукурудзи, ріпаку. Було б значно вигідніше молоти пшеницю на муку, продавати макарони, вермішель, перлову, манну крупу. Кукурудзу теж потрібно переробляти, з ріпаку одержувати олію. Хочу почати з переробки пшениці. Порадиш, яке обладнання краще купити?

- Звичайно, - зрадів Микола. – Я нові млини добре знаю. Був три рази на практиці. Гарні млини виготовляє Могилів-Подільський машинобудівний завод у Вінницькій області. Мій дипломний проект стосувався млинів саме цього заводу. Є млини різної потужності. Мелють від трьох до п'ятдесяти тонн муки на добу. Електрообладнання на них шведське, найсучасніше.

- От млин на десять тонн мені підійшов би. На днях разом поїдемо о Могилева-Подільського й подивимось. Згодом закупимо й лінії по виготовленню макаронних виробів. По дорозі заберемо у батьків свідоцтво про народження та диплом.

«В інституті я навчався не дуже гарно, - згадав Микола. - В кімнаті гуртожитку підібралась компанія жвавих хлопців. Майже кожного вечора випивали пляшку вина, а то й горілки, коли вистачало коштів зі стипендії. Просто щоб підняти настрій після занять. Потім йшли на дискотеку в недалекому будинку культури. Бувало

– потрапляли на танцювальний майданчик у центральному парку. Гроші на входні квитки не завжди були. Але ми познайомились з контролером на вході, давали йому пляшку вина, він нас пропускав. З танців розходились уже з дівчатами. Дехто повертався до гуртожитку аж вранці. Там я й зустрів Ларису. Вродлива худорлява білявка танцювала, не пропускаючи жодного танцю. Я все крутився біля неї, потім запропонував провести додому. Вона погодилась. У будинку батьків, де проживала Лариса, до її кімнати був окремий вхід. Після декількох зустрічей вона запросила до себе на каву й затигла до ліжка. Ми зустрічались майже кожного тижня. Мені це деякий час подобалось. Але на студентських харчах я за два місяці схуд на шість кілограмів. Вранці до гуртожитку повертався знесиленим, ноги заплітались, в очах темніло. Тоді зрозумів: потрібно від Лариси терміново тікати. А тут Настя з паралельної групи дуже сподобалась. З нею через пів року й одружились. Одногрупник Андрій хотів завадити. Та я сказав, що з Настею у нас все вирішено».

На заводі, куди Віктор напередодні зателефонував, їх чекали. Там були раді кожному покупцеві. Адже попит на продукцію останніми роками значно скоротився. Начальник відділу збуту зустрів на прохідній, назвався Гріншпуном. Він провів гостей до кабінету, запитав, як доїхали, запропонував випити кави.

- Вас цікавить млин продуктивністю десять тонн? Пропоную подивитись й більш потужні. Крім того, ми випускаємо макаронні лінії, різноманітні крупорушки, преси для вижимки олії.

- У мене в оренді всього вісімсот гектарів. Перспективи на розширення поки не бачу. Тому млин на десять тонн достатній й ціна влаштовує. Ось мій інженер Микола, - показав на хлопця Віктор, - декілька років тому проходив тут практику й хвалить ваші млини. Електрообладнання на них дійсно шведське?

- На деяких навіть швейцарське. Працює, як їхні знамениті годинники, - хвалився Гріншпун. – Ми ж даємо три роки гарантії, самі змонтуємо, будемо обслуговувати. Млини випускаємо шістьдесят років, тепер більше на експорт. Купите – не пожалкуєте!

- Хотілось би побачити такий млин в роботі.

- У нашому районі в селі Лядова уже чотири роки працює саме млин на десять тонн. Туди всього двадцять кілометрів. Дорогу гарну зробили до тисячоліття тамтешнього знаменитого скельного монастиря. Можемо зараз поїхати.

- Добре, поїхали й подивимось, - погодився Віктор. – Краще один раз побачити, ніж сто раз почути.

Дорога дійсно була сучасна. Їхали через декілька сіл серед садів та виноградників. У кожному дворі проглядались виноградні лози зі звисаючими у зеленому листі важкими гронами пізнього синього, світло зеленого й рожевого винограду. Хати були розмальовані, як у Молдавії. На полях уже зійшла озимина, достигала кукурудза. В одному місті дорогу перегородила череда корів. Ситі поважні тварини машини не боялись, не розходились. Прийшлося зупинитись. Позаду двоє пастухів спокійно їхали верхи на конях.

- Колись великі череди корів були у кожному селі, - з жалем сказав Гріншпун. – Тепер молочнотоварних ферм значно менше. Невже люди перестали пити молоко?

- У мого сусіда фермера всього сто корів, - розсудливо Віктор, - але вони якоїсь елітної породи. Кожна дає до п'ятнадцяти тисяч літрів молока на рік. В старих радянських колгоспах по чотири-п'ять тисяч літрів вважалось нормою. Тому й корів тепер тримають в три, а то й в чотири рази менше. Ферми механізовані, людської праці обмаль. Деякі селяни мають по п'ять-шість, до десяти корів. Уже й вони застосовують автоматичне доїння, продають на лише молоко, а й сметану, вершки, виробляють навіть тверді сири. Поступово до нас доходять сучасні технології із Західної Європи. Однак влада не дає розвернутись малому й середньому бізнесу, на якому тримається весь світ. Великі податки, кредити дорогі, обладнання не можна купити в кредит, взяти у лізінг. Вам же за млин потрібно зразу заплатити всю суму?

- Звичайно, бувають випадки, що бізнесмен збанкрутує і гарантій повернути кошти у нас немає. Така ситуація в державі. Розстрочку у виплаті можна було б надати під заставу майна, техніки. Але дуже часто орендар жодного майна фактично не має, трактори й комбайни наймає.

Лядова виникло несподівано. Дорога почала круто спускатись до низу. Попереду за будинками виднівся згин ріки, беріг якої заріс високими вербами. А зліва майже над рікою височіла гора, покрита кущами, між якими виднілись брили каміння.

- То наш могутній Дністер, - показав на ріку Гріншпун. – А млин он праворуч неподалік дороги у високому мурованому будинку з невеликими вікнами. Бачите, біля нього стоять вантажні автомобілі, які привезли зерно й чекають розвантаження, або мають

забирати муку. Колись млини будували безпосередньо на річках, використовували у якості приводу водяне колесо. Тепер механізми працюють від електродвигунів.

Вони під'їхали до будинку. Чотири авто дійсно були з пшеницею. Водіїв чомусь не видно. Гріншпун впевнено повів Віктора з Миколою через широкі металеві двері в середину освітленого електролампами приміщення, наповненого приємним запахом свіжої муки. Там все гуло. Посередині працював високий у два поверхи млин, в якому щось рухалось й стрибало., на панелі спереду світились й миготіло декілька лампочок. З одного боку по лотку безперервним потоком сипалась у бункер мука, з нього – до причепленого мішка. З іншого боку по меншому лотку висипались у мішок висівки. У кутку з-за столика підвівся й підійшов до гостей чоловік. Він був у синій спецівці, на голові красувався солом'яний капелюх.

- Миколо Івановичу, - потис йому руку Гріншпун. – Привів до вас орендарів з Житомирської області. Хочуть подивитись, як працює наш млин.

- Мелемо борошно на ньому уже п'ятий рік, - почав розповідати мельник. – Рідні його вальці завод поміняв минулої зими. У нас в основному пшениця твердих сортів, яку любить Європа. На м'якій пшениці вальці працювали б значно довше. Скарг особливих немає. Електроніка шведська не підводить. На кнопці «Пуск» міняли лампочку. Коли стрибає напруга, спрацьовує автоматичне вимкнення. Таке останнім часом трапляється не дуже часто. Вихід муки вищого сорту біля сімдесяти відсотків. Замовники задоволені.

- Як завантажують зерно? – запитав Віктор.

- Позаду будинку є великий бункер. Самоскиди до нього вантажують. Зерно елеватором подається до верхнього бункеру. Можемо подивитись.

- Скільки борошна мелете на добу?

- Десять, десять з половиною тонн, як і передбачено потужністю млина. Більш вологе зерно мелеться повільніше.

- Ви перевіряєте вологість зерна?

- Ні. Для цього потрібно тримати лаборанта. Коли береш зерно в руку, різна його вологість відчувається. Замовнику не вигідно молоти недосушене зерно. Борошно може зіпсуватись.

- Якщо під вальці попадають камінці, це впливає на їх роботу?

- Звичайно. Та над вальцями встановлена сітка. Камінці розміром більше трьох міліметрів залишаються на сітці.

Віктор піднявся з мельником на верхню площадку, подивився через люк, як подається зерно, роботу вальців. Потім всі разом обійшли весь будинок. З самоскиду якраз вивантажували пшеницю. Гості подякували мельнику й сіли до свого авто.

- Я не маю зараз змоги заплатити за млин всю суму, - подивився на Гріншпуна Віктор. – Більша частина зерна, яка знаходиться на зберіганні, буде продана через п'ять-сім місяців. Можна взяти млин у розстрочку?

- Звичайно, але ціна буде на десять відсотків вища і під заставу нерухомості, чи техніки. У вас яка нерухомість?

- Власна садиба з сучасним двоповерховим будинком на триста квадратних метрів. Техніки своєї мало.

- Добре, домовились. Можемо сьогодні укласти угоду. Млин поставимо за декілька днів. Приміщення для монтажу є?

- Є склад для зерна. Відгородимо частину приміщення стіною.

- При мінусовій температурі млин зупиниться. Електроніка має працювати при десяти градусах тепла і вище.

- Встановимо там електричне опалення.

- Якщо ви уже приїхали до Лядової, пропоную подивитись скельний православний чоловічий монастир. Коли ще буде нагода.

До гори, де розташований монастир, було близько. Гріншпун залишився у машині, а Віктор з Миколою піднялись по дуже крутому підйомі на саму дзвіницю з двома дзвонами. Краєвид звідти на Дністер, на село чудовий. Видно навколишні поля й ліси кілометрів на п'ятнадцять. Подивились руїни старовинного монастиря, невеликі келії монахів, видовбані у скелі, келію засновника монастиря Святого Антонія Печерського. Нове гарне приміщення трапезної, побудоване до тисячоліття, було обставлене іконами, хрестами, церковними книгами. На одній зі стел написана історія монастиря. Зійшли крутими сходами до влаштованого Святого Джерела, напились прохолодної смачної води. Дійсно, монахи у старовину вибрали місце, про яке мало хто знав. Село Лядова виникло значно пізніше. Дістатись до монастиря з навколишніх сіл через лісові хащі було дуже важко. Потаємні стежки були відомі

лише монахам. Тому монастир і зберігся. Навіть за радянських часів його не закривали. Віктор був дуже задоволений, що відвідали таку історичну споруду.

- Невідомо, коли б сюди потрапили, якби не замовляли млин.

Угоду на заводі підписали швидко. Гріншпун навіть відкоркував пляшку шампанського й випили по келиху за гарну співпрацю.

- Зателефонуйте мені, будь ласка, - попросив Віктор, - коли млин буде готовий. Перевірити комплектацію приїде Микола. При ньому й відвантажите. Ви своїми машинами привезете?

- Так, наші водії досвідчені, - запевнив Гріншпун. – Можете не хвилюватись, довезуть справно. Шкода, що незабаром темнітиме й ви не зможете оглянути місто. Наш Могилів одним із перших на Україні одержав Магдебурське право.

- Подивимось якось наступним разом, - потис на прощання руку Віктор. - Приїдемо вам подякувати, дуже надіюсь, за гарне обладнання. Планую замовити й лінію випуску макаронів, крупорушку.

До батьків Миколи заїхали пізно увечері. Мати заплакала.

- Півтора роки не бачила сина! – обняла його. – Ніби не схуд. Чому не зателефонували? - уже до Віктора. – Я б приготувала щось смачненьке. Правда, є холодець з риби, - уже ставила тарілку на стіл, - борщ вранці зварила, сирники. Сідайте до столу. Павле, - до чоловіка, - став пляшку та неси чарки.

- Я пити не стану, - це Віктор, - мені їхати машиною. А повечеряти потрібно. За клопотами ми не встигли пообідати.

Микола подумки не проти був випити пару чарок, та розумів, що запахи спиртного у машині можуть не сподобатись Віктору. Тому теж відмовився. Лише один батько перехилив чарку.

На запитання батька, як працюється, Микола відповів, що дуже зайнятий, та робота подобається. За паспорт промовчав, взяв з собою свідоцтво про народження та диплом про вищу освіту. На цьому й попрощались.

- Батьки турботливі, - уже в машині сказав Віктор. – Тебе не чекали, а мати ніби відчувала, що приїдеш. Навіть холодець зварила. Ти їм частіше дзвони. Завтра з самого ранку поїдемо узнавати про паспорт. Адже без паспорта до Могилева-Подільського поїздом не поїдеш. В дорозі все може статись. Назначаю тебе головним інженером. Будеш відповідати за роботу всієї техніки. Переві-

риш комплектацію млина до кожного гвинтика. У нас майстерні немає. Щось не поставлять – самі потім не зробимо. Прийдеться десь замовляти. На майбутнє потрібно мати хоч токарний та свердлильний верстати, зварювальний апарат. Подумай над цим і до кінця тижня надай мені свої пропозиції.

«Двірника, яким постійно туркав, назначає головним інженером! – надзвичайно зрадів Микола. – Не чув, щоб хтось з наших випускників працював на такій посаді. Адже пройшло всього чотири роки, як закінчили інститут. Потрібно всілякі дурниці викинути з голови, та братись за розум. Таїса мені подобається й кохає. Якщо дійсно вагітна, прийдеться з нею одружитись. Одружений чоловік вважається солідною людиною, йому більше довіряють. Гарна дружина – це гарантія доброго відношення начальства до підлеглого. Ну й що з того, що Таїса на шість років старша? Зате вона гарна хазяйка. У неї на кухні завжди прибрано, чистота, все сяє. Готує страви чудово. Валентина нею задоволена. Впевнений, вона не проговориться Таїсі, що ми були коханцями. Та на кухні Валентину ніколи не бачив. Видно, Таїса сама ходить до хазяйки узнавати, які страви потрібно готувати. Якось делікатно попереджу Таїсу, щоб не була дуже відвертою з хазяйкою. Поки про вагітність можна їй не розповідати. А потім, коли буде видно великий живіт й прийдеться розраховуватись, ми одружимося. Можна побратись і раніше».

За сніданком Микола розповів Таїсі про завод, скельний монастир, про батьків та призначення головним інженером.

- Миколко, нам тепер потрібно припинити відносини, - засмутилась жінка. - Не може головний інженер мати коханкою кухарку. Це неправильно. Віктор з Валентиною жахнуться.

- Не будеш коханкою, - запевнив хлопець, - ми одружимося. Я радий, що ти завагітніла. Запустимо млин й подамо заяву до РАГСу.

- Прийдеться мені розраховуватись й пошукати іншу роботу. Не хочу слухати розмови, що я завагітніла до одруження.

- Не бери дурного в голову! Зараз ідемо з Віктором замовляти мені паспорт. Одержу - тоді й поговоримо.

2

У грудні на засіданні вченої ради Гірничої академії Фрайберга було прийняте рішення допустити Андрія до захисту дисертації,

затвердили офіційних опонентів. захист призначили на лютий. Зрадлий Андрій замовив друкування автореферату. Його потрібно буде роздати двадцяти членам дисертаційної ради в самій академії, розіслати до відповідних кафедр вищих навчальних закладів Німеччини, науково-дослідних інститутів з питань металознавства, в державні наукові й публічні бібліотеки. До захисту необхідно одержати десять-дванадцять схвальних відгуків науковців-фахівців. При меншій кількості відгуків дисертація до захисту не допускалась.

Професор привітав Андрія.

- Не хвилюйтесь, юначе, я впевнений - все буде добре. Ви гарно попрацювали, дисертація вийшла достойна. Залишилося виконати останній етап вашої напруженої роботи.

«Як можна не хвилюватись? – схопився за голову Андрій. – Я побував на декількох захистах дисертацій. Одного разу оголосили, що з якихось причин двоє учених відкликали надіслані раніше свої відгуки і на захист відгуків залишилось всього вісім. Голова ради оголосив, що захист відкладається. З дисертантом трапився нервовий напад! Він втратив свідомість. Прийшлося викликати швидку. Така неординарна подія могла перекреслити роки його життя. Якщо за тиждень до мого захисту не набереться штук дванадцять відгуків, прийдеться поїхати з проханням до тих учених, хто не надішле. А ще потрібно приготувати штук сорок слайдів для наочного демонстрування на екрані під час захисту результатів досліджень та кожному члену дисертаційної ради роздати роздруківки з цих слайдів. Протокол засідання ради пише стенографістка. З нею потім потрібно попрацювати, оформити цей протокол й підписати у голови. Необхідно членів ради запросити на банкет. А ще добре подумати й про подарунок професору. Без нього дисертації не було б. На все потрібні кошти, яких катастрофічно не вистачає. Прийдеться терміново пошукати тимчасову роботу. Насті нічого поки що не скажу. У неї своїх турбот вистачає. Розповім після захисту. Хотілось би поїхати з нею на Новий Рік до України, але зараз не до цього».

Настя ніби відчувала напружену ситуацію в житті Андрія. Останніми тижнями він телефонував лише щосуботи вечорами, тривожно казав, що багато роботи, не встигає виконувати план аспіранта, тому приїхати до Дрездена не має змоги.

- Настусю, серденько, закінчується останній рік навчання в

аспірантурі. У мене просто запарка, як колись в інституті перед захистом дипломного проекту. Вибач, на Новий Рік поїдеш сама. Через пару місяців, думаю, матиму більше вільного часу. Як твої успіхи на телебаченні? Ще не пропонують вести якесь розважальне шоу?

- Ти з глузду з'їхав! Яке шоу у відділі реклами?

- Ти точно щось придумаєш. Реклама теж потребує нових підходів. Вірю: з твоєю голівкою можна до шоу проникнути.

- Я до тебе хочу проникнути! Давно не бачились. Може ти знову почав з Моделем товаришувати? Із-за нього уже побував в поліції. Дивись, щоб часом не потрапив туди тепер.

- Настусю, мила, мені зараз не до сміху. Теж дуже хочу побачитись. Та повір, весь знервований, ночами не досипаю, схуд на декілька кілограмів. Зустрінемося уже в наступному році. Відверто заздрю, що маєш змогу побувати на Україні. Щасливої тобі дороги та гарних побачень з рідними. Привіт нашим, кого побачиш.

Двадцять п'ятого грудня Настя натиснула кнопку дзвінка на дверях рідної квартири, де не була більше двох років.

- Хто це до нас так рано? – почувся голос матері.

- Мамо, відчиняй, мені нарешті вдалось приїхати.

- Настусю, донечко, - відчинила двері, заплакала, поцілувала й обняла Настю мати. – Чому не зателефонувала? Батько, чи Василь зустріли б на вокзалі машиною.

- Боялась зурочити, тому не телефонувала. Адже збиралась навідатись ще минулого Різдва, та не вийшло. А машиною чого зустрічати? Тут пішки йти хвилин двадцять. Надворі морозець. Заскучала за нашою погодою.

- Роздягайся, дочко, прохось на кухню. Ще всі сплять. Поговоримо без чоловіків. Чай будеш, чи до кави уже звикла?

- Хочу, матусю, твого трав'яного чаю з липовим цвітом. Весь час про нього згадую. У німців продають дуже гарні чаї, але твій мені найсмачніший.

- Бабуня навчила мене заварювати українські природні чаї, - ви-тягла Ірина з шухляди мішечок з травою. - Ними вас з Василем й лікувала постійно. Тепер Юрасика привчила пити. Розповідай, як доїхала, чи було зручно у поїзді? Ти ніби трохи схудла.

- Доїхала добре, у вагоні тепло. Матусю, хай чай настоїться. Піду подивлюсь на синочка.

- Ти руки зігрій, щоб Юрасика не потривожити. Спить дитя у

своєму ліжечку завжди спокійно, вночі іноді проситься до туалету. Слава Богу, хворіє рідко. Ми йому всі щеплення зробили.

Настя не могла відірвати погляду від рідної дитини, нахилилась над ліжечком й вдихала майже забутий запах. Юрасик сопів носиком, виглядав у сні таким дорослим, що хотілось заплакати. Вона згадала, який він був зовсім безпомічний, коли залишила його з батьками. Тепер обличчя стало іншим. Носик, губи, щічки, вушка уже добре сформувались. Коротка стрижка йому дуже пасувала.

«Й не побачила, як він майже виріс. Перед очима завжди стояв маленький. Тепер, видно, добре розмовляє, щось допомагає дідові робити. Хлопчики завжди тягнуться до чоловіків. Адже лише так вони зможуть навчитись чоловічій роботі, у якій жінки майже безпорадні. Мені, наприклад, щоб забити гвіздок, навіть звичайний молоток в руці незручно тримати, не кажучи про більш складну роботу. У нас з Лізі в Дрездені й молотка у квартирі немає. Так мрію, щоб Юрасик став справжнім чоловіком. Син згодом ніби соромиться ласки матері. Тому в родині має бути й дочка, мамина помічниця. Коли одружимося з Андрієм, я обов'язково народжу донечку. Хотіла Андрія познайомити з рідними та не вийшло. Я його розумію. Аспірантура – це ніби друга вища освіта у якійсь конкретній галузі науки. Казав, що працює над новими композиційними матеріалами. Я навіть не пам'ятаю, що це таке. Але відчуваю – щось дуже потрібне й надзвичайно складне. Німеччина – країна з найсучаснішими технологіями. Наука там значно випереджає досягнення колишніх республік Радянського Союзу, де практично вся увага була зосереджено лише на оборонному комплексі. От Андрієві й важко.

Приїду з ним наступним разом. Адже обіцяв, а він слово тримає».

Підійшла мати й поправила одіяльце в ліжечку.

- Не можеш надивитись? – обняла дочку й тихо на вухо. – Рoste наш Юрасик. Надворі не встигаю за ним ходити, тримаю ручку, щоб не втік. Ти ж з дороги голодна. Пішли, поговоримо, а то незабаром батько з Василем встануть. По телефону багато не розпитаєш, - уже на кухні. - Василь каже, що за Інтернет уже заплатили й розмова лишніх грошей не забере. Однак я боюсь. Підсмажила тобі яєчню з ковбасою. Їж й розповідай. Як тобі там живеться? Чи вистачає зарплатні на харчування?

- Не хвилюйся, мамо, вистачає. Я, ви знаєте, живу з дочкою

колишньої хазяйки фрау Анни. За квартиру платити не потрібно. Лише навпіл платимо за електроенергію, воду, опалення. Продукти там дуже якісні, деякі навіть дешевші від наших. Слідкую за акціями у супермаркетах. Тоді значно вигідніше купити. Наприклад, живу рибу, яку впродовж дня не продали, перед закриттям магазину можна купити вдвічі-втричі дешевше.

- А робота подобається?

- Фрау Анна заставила досконало вивчити німецьку мову, потім з дочкою допомогли влаштуватись менеджером на телебачення. Я їм дуже вдячна. Робота складна. Зразу було важко, та поступово втягнулась. Навіть зарплатню трохи підвищили.

- Пий чай, а то остигне. То ти, бачу, поки що там працювати меш, не скоро повернешся?

- Хочу заробити на гарну машину. А потім видно буде. Юрасик от майже виріс без мене. Забув, напевне, як я виглядаю.

- Не забув! Я йому постійно твої фото показую. Батько з Василем звуть мене бабунею, от і він так. А на маму чекає.

- Лише зараз згадала про подарунки! – потяглась Настя до валізи. - От тобі зимові чобітки й рейтузи. Юрасику – голубий теплий комбінезон. Батькові й Василеві потім віддам.

- Як ти вгадала мій розмір? - взула чобітки Ірина. – Й всередині вовна! Дійсно зимові. Дякую, донечко! Настусю, ти ще зовсім молода. Робота роботою, та потрібно шукати собі чоловіка. Одній важко буде жити й ставити на ноги дитину.

- Поки що цей пошук на другому плані, - не хотіла Настя розповідати про Андрія. – Повернись з Німеччини, тоді й шукатиму.

- Доню, якось телефонував Микола, розпитував про Юрасика, про тебе. Я йому сказала, що дитина здорова, доглянута. А ти працюєш за кордоном, давно не приїжджала.

- Нічого не просив?

- Просив дати номер твого телефону. Та батько сказав, що ти категорично заборонила давати номер іншим людям. Тим більш, що дуже дорого дзвонити. Микола й відстав. Більше жодного разу не телефонував.

- Не просив з Юрасиком зустрітись?

- Сказав, що вдячний за гарний догляд сина.

- Ну й добре. Хай живе своїм життям. Я йому зла не бажаю.

Тут на кухню зайшов батько, потім Василь. Почались вітання.

Батько був надзвичайно задоволений подарунком – смартфоном. Василь поцілував за гарний наручний годинник.

- Зараз годинником мало хто користується. У смартфоні він є. Та цей, сестричко, буду носити й хвалитись. Такого фірмового ні в кого не бачив. Ти мені згодом розповіси про новітнє обладнання у вас на телебаченні. Тут один бізнесмен хоче придбати. Та у мене для всіх вас є приємна новина. Мати час від часу запитує, коли буду одружуватись. Я все чекав на приїзд Насті й не розповідав про свій секрет. Мамо, я колись хотів привести додому дівчину Ліну. Ти казала, що без вінчання цього робити не можна. Так от, так вийшло, що ми повінчались. Настя приїхала й можна робити весілля.

- Як повінчались? – мало не впала мати. – Без батьківського благословення? Коли встигли, неуки?

- Коли я їздив до Одеси у відпустку. Ми взяли квитки на круїзний теплохід і так вийшло, що повінчались у румунській Констанци в православній церкві. Батюшка дозволив без свідків.

- Так це ж було ще у вересні! Чому ти до цього часу мовчав?

- Ліну зразу ж послали на три місяці підвищувати кваліфікацію до Харкова. Вона завтра повертається. От і зробимо на Новий Рік невелике весілля. Головне – Настя приїхала й буде з нами!

- Бабуню, хочу молочка, - почувся плаксивий голос Юрасика зі спальні.

- Піди, дай йому, - простягла мати пляшечку Насті. – Я підігріла.

- Синочок, - підійшла Настя до дитини, - будеш пити одне молочко, чи дати ще печива?

- А ти хто? – подивився здивовано заспаними очима син, який уже сидів у ліжечку. – Мама Соні?

- Я твоя мама, - Настя піднесла пляшечку до рота Юрасика.

- Моя мама далеко й має скоро приїхати, - недовірливо промовив син, взявши пляшечку до рук. – Я сам уже п'ю.

- Ти виріс й все робиш самостійно?

- Бабуня каже, що скоро піду до школи, - пив повільно молоко син, придивляючись до Насті. - Ми букви вчимо. Ти точно моя мама, не обманюєш?

- Точно, бабуня ж показувала тобі мої фотографії.

- Ніби схожа, - розсудливо Юрасик. – А що ти мені привезла?

- Зараз принесу, - пішла за подарунком дівчина й принесла комбінезон. – Це на зиму, давай помірємо. Ти уже напився?

- Потім ще буду пити, - подав пляшечку син. – Коготки під ці штанці не потрібно надягати? – охопив Настю за шию Юрасик. Схвильована дівчина нарешті пригорнула синочка, поцілувала, підняла дитину й одягла комбінезон.

- В сильний мороз й колготки потрібні.

- Одні колготки ще можна, - погодився синок, - а то бабуня натягує під штани двоє. Я ж не маленький, не мерзну.

- Не тисне костюмчик?

- Не тисне й гарний. У Соні такого немає.

- Пішли на кухню, там усі зібрались снідати. Де твої тапочки?

- Під ліжечком. А Василь ще на роботу не пішов?

- Нас з тобою чекає. Ти в туалет не хочеш?

- Бабуня мене вночі будила.

Вони прийшли на кухню. Бабуня сплеснула руками.

- Такий чудовий комбінезон! Видно, й теплий дуже?

- Мама сказала, що під нього лише одні колготки можна, - хвалився всім Юрасик. - У Соні точно такого немає! Можна дати їй поносити? Вона вчора дала мені дві цукерки, не скупа.

- Якщо попросить, можна дати, - дозволила бабуня. – Та дівчатка в голубому не ходять. Їм потрібне червоне, рожеве. У Соні ж червона шапочка. Сідаймо снідати! Василь має йти на роботу.

- З нагоди приїзду дочки можна було б і по чарці випити, - запропонував Дмитро.

- Ви можете, а я стримаюсь, - почав їсти котлету Василь. – Увечері бабуня ще поставить.

Випили по чарці вина. Василь потис руку Юрасику й пішов на роботу. А хлопчик на відходив від Насті.

- Мамо, ти тепер нікуди не поїдеш?

- Прийдеться після Нового Року їхати, - погладила Настя по голівці сина, - відпустили лише на тиждень. Така у мене робота.

- А Василь постійно ночує вдома. У нього краща робота?

- Краща, синку, колись і у мене така буде, - зі смутком в очах пообіцяла Настя. – Тепленько одягаймося, візьмемо санчата й підемо трохи прогуляємо.

«Дитина справедливо хоче, щоб я була з ним. Коли повернусь на Україну, ще й по справжньому не планувала. Хочу заробити бі-

льше грошей. І досвід роботи на телебаченні згодиться тут. Зможу знайти кращу роботу. Добре, що батьки Юрасика доглядають. Я за нього спокійна. Слава Богу, Микола ніби перестав турбувати. А у мене багато залежить від Андрія. Він хоче повернутись додому. Та якщо в Німеччині запропонують достойну посаду, напевне, не відмовиться. Прийдеться й мені залишитись. Втратити такого коханого – все життя жалкуватиму. Він мене любить. Я це добре відчуваю. Постійно горять очі при зустрічах. Потерплю ще цих німців. Хоча б зав відділом Рудольф не приставав. Не подобається, коли він зупиняє на мені запитливий погляд чорних очей».

В морозний день надворі довго не погуляєш. Сонце стояло низько, обіцяючи на вечір ще більший морозець. Настя повезла санчатами Юрасика на гірку, де уже галасували й метушились з десяток дітей. Разом з сином весело декілька раз проїхались вниз, навіть під кінець заїхали у глибокий сніг й перекинулись набік. Санчата наверх Юрасик постійно намагався тягти сам. Щічки у дитини розчервонілись. Настя так захопилась, що майже не відчувала холоду. Коли глянула на годинник, то виявилось, що вони уже біля двох годин надворі.

- Поїхали додому, - рішуче сказала дівчина, - а то простигнеш.

- Мамо, ще трошки побудемо. Я хочу Соню побачити. Ми вчора з бабунею були тут, так з Сонею разом з'їжджали. А сьогодні Соня чомусь не вийшла.

- Ні, синку, у тебе он рукавички змокрили. Поміняємо вдома рукавички, зігріємось й підемо до супермаркету. Пограємо у дитячий боулінг. Ти там був?

- Василь один раз водив. Мені дуже сподобалось. Я у нього виграв. Та це було давно. Добре, пішли, Соню завтра зустрінемо. Хочу, щоб вона побачила мій новенький костюмчик.

Ірина сказала, що не потрібно було так довго бути надворі.

- Мороз ніби не сильний, а дитина може змерзнути. Он у тебе, Настуся, бачу, що руки холодні, треш їх, щоб зігріти.

- Заставляла Юрасика більше рухатись, санчата сам тягнув на гірку. Комбінезон дуже теплий. Так що змерзнути він не встиг. Я хочу повести його до дитячого поверху супермаркету. Хай дитина пограється.

- Поїжте, котлети я приготувала. Напевне зголодніли. Хочу,

Настусю, щоб ти трохи поправилась за ці дні. Схудла у тій Німеччині.

- Мамо, не хвилюйся, я там харчуюсь добре. Просто у мене така комплекція. Товстих хлопці не люблять! – пожартувала. – А Юрасика погодую.

- То ти там уже когось маєш?

- Один дуже подобається. Але як складуться відносини, побачу.

- Що, напевне, німець? – стривожилась мати.

- Не вистачало мені німця! Наш українець. Разом учились.

Випадково його там зустріла.

- Дивись, доню, не поспішай. Як кажуть: сім раз відмір, один раз відріж. Дуй на холодне. Уже раз обпеклась.

- Добре, мамо., буду дути на холодне й на гаряче.

«Уже декілька раз відміряла, - посміхнулася подумки дівчина.

– З Андрієм міряється дуже класно! Особливо у ліжку! Він зізнався, що подобаюсь йому давно. Лише Микола ще в інституті завадив. Якби приїхали зараз на Україну разом, може й домовились би про одруження. Я б погодилась зразу. Та йому потрібно закінчити аспірантуру, захистити дисертацію. Лише після цього матиме більше часу на зустрічі зі мною. В минулу суботу хотіла поїхати до Фрайберга, так виявилось, що професор запропонував попрацювати над чисельними зауваженнями по дисертації та увечері буде на Андрія чекати. Тому ми побачитись не змогли. Лізі уже почала потроху кепкувати з мене. Каже, що Андрій любить свою аспірантуру, а не мене. Я віджартовуюсь, та на душі стало тривожно. Розумію: наукова робота для Андрія на першому плані. Особливо зараз, коли закінчує аспірантуру. Тоді виходить, що наші відносини відкладаються на пізніші часи. Просто дуже хочеться, щоб хлопець не охолов до мене, щоб у нас було справжнє кохання. Як у цьому переконатись, не знаю. Просив поки що не приїжджати до нього, а сам постійно сниться ночами. Значить, думає про мене?»

У супермаркеті проїхались ескалатором, пограли у боулінг, поскакали на великих надувних червоних кулях, попили вишневого соку в кафе. Коли повернулись додому, Юрасик з сяючим від задоволення обличчям розповів про все Ірині.

- Бабуню, з мамою було дуже весело! Попроси її не їхати на

роботу, бо я буду скучати. Василь постійно зайнятий, ви з дідуном далеко від дому не хочете йти.

- А ти її попросив?

- Просив, та вона сказала, що відпустили лише на тиждень.

- Знаєш, дорослі, щоб діткам було весело жити, повинні заробляти гроші. Мама поїде, ще деякий час попрацює там, а потім приїде й буде разом з нами, як Василь. Ти зачекай трохи.

- Добре, бабуню, зачекаю. А я в боулінг у мами виграв!

- Молодець! Ти спритний хлопчик. Хочеш млинця з варенням?

- Ні, ми пили вишневий сік з тістечками. Дуже смачно!

Наступного дня Василь після роботи прийшов з Ліною. Дівчина була одягнена у білу довгу куртку з капюшоном, на голові біла шерстяна шапочка, з під якої виглядали чорні очі. Вуста підмальовані блідо рожевою помадою. У руці пакетик. Мати вийшла до вітальні.

- Мамо, це моя Ліна, - познайомив дівчину. – А де батько? Насті з Юрасиком не видно.

- Ліна, таке гарне ім'я! Проходьте до кімнати. Батько з Настею пішли до магазину дещо купити. Василю, покажи дівчині нашу квартиру. Я вимкну газ у плиті й зараз прийду. Ліно, - зайшла мати до світлиці, - Василь лише вчора розповів нам, що ви з ним у Констанци ще у вересні повінчались. Хотіла його сварити. Та уже справу зроблено, сварка не піде на користь, а може лише зашкодити. Коли повернулись з Одеси, невже не можна було зайти до нас на декілька хвилин?

- З Василем ми зустрічаємось майже рік. Ще до поїздки в Одесу почались наші розмови про одруження. Я сказала, що без церковного обряду мати одружуватись заборонила. А в Констанци все вийшло експромтом. Нічого мені не сказавши, Василь домовився з батюшкою й той нас повінчав. З Одеси поїздом приїхали пізно увечері. Василь на таксі відвіз мене на квартиру, а там лежить лист і посвідчення про відрядження до Харкова на курси підвищення кваліфікації. Курси уже два дні, як почалися. Я лише переодяглась, взяла все необхідне й ми знову на вокзал. Повернулась з Харкова вчора. Розумію, дуже негарно вийшло, пробачте, будь ласка! Чому Василь вам не розповів раніше, здогадуюсь. Видно, хотів, щоб ви сварили нас обох разом.

- А що кажуть ваші батьки?

- Вони нічого не знають й Василя навіть не бачили. Він ніяк неміг зібратись поїхати до моїх батьків. Все не мав часу. Завтра їдемо в село, станемо на коліна й будемо просити, щоб вибачили. Ми ж навіть не зареєструвались у РАГСі й заяви не подали. А Василь каже, що приїхала сестра й потрібно до Нового Року зробити весільну вечірку. Хоче, щоб Настя пораділа за нас. Пробачте, мені дуже незручно перед вами, відчуваю свою провину.

- Ви, Ліно, не хвилюйтесь, - погладила Ірина руку дівчині. - Я ж не проти вашого одруження. Й що повінчалися – дуже вірно зробили. Просто батьки й родичі завжди хочуть бути на такому надзвичайно урочистому обряді, порадіти за дітей й повірити у їх щасливу долю. Адже вінчання – це освячення шлюбу Господом Богом. Однак уже пізно щось зарадити. Запрошуйте ваших батьків й зробимо вечірку. До гарного весілля приготуватись практично немає часу. Та різноманітної консервації у нас вдосталь, м'ясних продуктів, горілки, вина закупимо. Щось батько з Настею затримуються. Василю, зателефонуй Насті. Зараз накрию на стіл й будемо вечеряти.

В цей час відчинились двері. З вигуком: «Бабуню, ми купили круасани з яблучним повидлом!» першим до квартири вбіг Юрасик. За ним з пакетами зайшли батько з Настею. Вони між собою про щось весело розмовляли та, побачивши Ліну, зупинили на ній запитливі погляди. Василь представив дружину. Дмитро трохи розгубився й лише ніяково посміхався. А Настя простягла руку й весело промовила:

- Я саме такою Вас й хотіла бачити! Василю, вітаю з чарівною красунею. Щастя Вам з моїм братом!

- Дуже вдячна! – потисла руку розквітла Ліна. – Василь багато про Вас розповідав. Невже Ви дійсно працюєте на німецькому телебаченні? Це й у нас складна робота, а там – тим більш.

- Якщо Ви не проти, перейдемо на «ти». Ви ж наша невістка й хочу з Вами потоваришувати. А про телебачення якимось розповім.

- Я буду лише рада! Ми з Василем хочемо завтра поїхати в село до моїх батьків, запросити їх на вечірку. Було б добре, щоб і ти з нами поїхала. Ночувати в селі не плануємо.

- Звичайно, поїдемо. Викупити наречену обов'язково потрібно! На вашому вінчанні свідків, я розумію, не було. Прийдеться мені виконувати роль представника нареченого. За звичаєм, це має бути хлопець. Але де його тепер шукати? Мамо, маємо везти в се-

ло з собою коровай, або хоч калачі. Підемо зараз з Василем до супермаркету й замовимо. Завтра буде пізно.

3

В міліції Віктор швидко домовився. Микола одержав паспорт наступного дня й поїхав до Могилева-Подільського приймати млин. Таїса на дорогу приготувала бутерброди з шинкою, декілька варених яєць.

- Чай візьмеш у провідника, - наказувала турботливо. – Гроші у тебе є? Я можу дати, щоб там не економив. Невідомо, коли повернешся. Адже назад будеш супроводжувати млин.

- Віктор нарешті частково розрахувався за минулі місяці. На відрядження дав кошти.

- Миколко, поведь себе там поважно, як головний інженер!

- Звичайно, мила. Що б я робив без твоїх порад!, - поцілував хлопець Таїсу.

Гріншпун зустрів його як старого знайомого, запросив піти до кафе поснідати. Але Микола розумів: сніданок може бути з випивкою. Тоді у комплектації млина буде важко розібратись.

- Дякую, дружина дала з собою бутерброди, я у поїзді добре поснідав. Давайте підемо приймати млин. Якщо встигнемо, то сьогодні й повеземо його до нас.

- Радий вашому завзяттю! Млин повністю укомплектований. Пішли на майданчик й впевнитесь.

На майданчику під навісом чекав новенький млин. Пофарбований у салатний колір, з блискучими ручками на люках, з червоними й зеленими кнопками електроприладів млин виглядав дуже гарно. Поряд у декількох ящиках лежали комплектуючі вузли та запасні частини. Микола обійшов млин довкола, попросив відомість комплектації й разом з Гріншпуном почав перевіряти, відзначаючи у відомості кожний пункт. Години через півтори ніби все перевірили. Та під кінець Микола звернув увагу, що згідно документу має бути два комплекти запасних вальців, а є лише один.

- Можливо, я чогось не розумію, але повинно бути два комплекти чистових вальців.

- Так дивіться, їх у ящику і є двоє, - спокійно Гріншпун.

- Комплект – це пара вальців, верхні і нижні. Два комплекти, виходить, повинно бути четверо вальців, а не двоє.

- Напевне, у відомості вказано дві штуки.

- Ні, тут чітко записано – два комплекти.

- Видно, на складі готової продукції не додивились, - нарешті погодився Гріншпун й набрав у мобільному номер. – Привезіть ще один ящик з комплектом чистових вальців. Вибачте, - уже до Миколи, - за всіма потрібно слідкувати. Зараз привезуть.

«Вальці – дорога складова частина млина, основні робочі органи, - здогадався хлопець. – Вони виготовляються з високоякісної легованої сталі. Видно, зважаючи на мою молодість, хтось намагався залишити їх на заводі, щоб згодом вигідно продати. Віктор, коли привеземо млин, сам все перевірить. Що тоді йому сказав би? Не перевірів – плати зі своєї кишені! Гріншпун, звичайно, повинен знати, що до комплекту входить двоє вальців. Вдав, ніби це не так. Добре, що я не пішов з ним до кафе».

- Що, можемо вантажити? - запитав Гріншпун, коли привезли ящик з вальцями. – Якщо зараз машини виїдуть, то увечері будуть у вас на місці.

- Так, давайте розпорядження вантажити. На дві машини все поміститься?

- Ми завжди такі млини відправляємо двома КРАЗами. Дорогою через Вінницю й Бердичів повинні спокійно доїхати. Проміщення ви приготували?

- У нас непоганий склад зерна. Там і встановимо.

- Без наших наладчиків млин не запускайте, залишитесь без гарантії. Зателефонуєте, коли їм приїхати.

- Домовились. Дякую, що допомогли все перевірити.

«Подякував за те, що ледь не обдурили! Та у мене зараз така робота, що потрібно бути дипломатичним, не загострювати ні з ким відносин. Як мудро сказала Таїса, змушений поводитись по-важно. До поважної людини й відношення відповідне. Працював прибиральником – вважали другорядною людиною, не гідної поваги. Навіть коханка хазяйка Валентина, як на старався їй угодити, дивиться тепер на мене з презирством. Вона ще не знає, що Віктор назначив мене головним інженером, практично заступником з технічних питань. Тепер я сам не захочу мати з нею справу. Привітаюсь спокійно й досить. Таїса - зовсім інша. Піклується, як гарна дружина. Навіщо мені була потрібна Валентина? З Таїсою мав давно зблизитись».

Микола їхав у задній машині. В Бердичеві на окружній дорозі

він побачив, як передню машину на слизькому асфальті занесло, вона мало не заїхала до кювету, могла перекинутись. Та вантажівка раптом зупинилась й потім повільно рушила далі.

- Ви бачили? – з страхом вигукнув затерплий Микола. – Гріншпун сказав, що водії дуже досвідчені. А цей ледь не перекинувся.

- Постійний водій Степан відпросився на два дні. У передньому КРАЗі зараз Штефанчук. Теж непоганий хлопець. Він їздить на МАЗі, а до КРАЗу потрібно звикнути. Крім того, ви бачите, дорога слизька. З кожним може статись неприємність.

- Зателефонуйте, будь ласка, щоб їхав повільніше. Встигнемо.

Приїхали майже вночі. На складі їх чекав Віктор. Машини запустили до приміщення. Розвантажувати вирішили вранці. Миколу й водіїв Віктор привіз до садиби. Таїса, радісно поглянувши на Миколу, накрила для всіх пізню вечерю. Віктор поставив пляшку коньяку, налив у чарки й подякував чоловікам за виконану роботу.

- В дорозі обійшлося без пригод? – запитав хазяїн.

- Доїхали спокійно, не поспішаючи, - відповів Микола, не дивлячись на Штефанчука, який зразу опустил голову. – Гріншпун, як і обіцяв, дав гарних водіїв.

- За виконану роботу всім премія по п'ятсот гривень, - просяг кожному по купюрі Віктор. - Микола, забирай хлопців до себе на мансарду. Таїса там поміняла постелі. На добраніч! Завтра о восьмій годині чекаю на сніданок.

- Дякую, що не сказав хазяїну про пригоду під Бердичевом, - потис руку Миколі у дворі Штефанчук. – Я тоді уже хотів вистрибнути з кабіни та машина раптом зупинилась.

- Слава Богу, все обійшлося, не будемо згадувати неприємне.

Млин наладчики запустили швидко. Мельника Віктор найняв з Попільні. До вихідних уже відвантажили великій міській пекарні декілька партій муки вищого сорту.

Задоволений Віктор, як і планував, через днів десять наказав Миколі їхати до Могилева-Подільського та вивчити й підібрати лінію виготовлення макаронів.

- Гріншпун по телефону розповів, що у них виготовляють різні лінії. Ти розумієш, що нам потрібна продуктивністю дві-три тонни і щоб пакувала макарони не лише у паперові мішки, а й у

пластикові пакети по кілограму. Не поспішай, добре вивчи це питання.

Напередодні Таїса за вечерею зізналась Миколі, що не стала на облік з приводу вагітності.

- Миколко, мені потрібно спостерігатись у гінеколога, щоб потім пологи пройшли вдало. У мене це ж буде вперше, хвилююсь.

- З тобою поїхати, чи сама справишся?

- Звичайно, справлюсь одна. Та хочу, щоб ти знав.

- Тая, Віктор знову посилає мене до Могилева-Подільського. Потрібно підібрати лінію виготовлення макаронів. Завтра поїду поїздом. Пробуду там декілька днів.

- Я приготую тобі з собою бутерброди зі смаженими яйцями. В поїзді перекусиш. Пообідаєш уже в Могилеві. Ти там нормально харчуйся, не економ гроші, обов'язково бери перші страви.

- Дякую, ти турбуєшся про мене, ніби я мала дитина.

- Більше немає за кого турбуватись. Ти у мене єдиний, найближча й найдорожча людина, батько майбутньої дитини, яку я довго чекаю. Зателефонуй, як доберешся.

«Дійсно, - уже в поїзді хлопець, тримаючи в руці бутерброд, пригадав слова Таїси, - вона для мене теж найближча. Була Настя, потім Лариса. Та все давно пройшло. Хотів побачити синочка Юрка, так свекруха не дозволила. Уже й не уявляю, який він, згадую рідко. Народить нашу дитину Таїса, Настя одружиться. Чоловік її може всиновити Юрка, дасть йому своє прізвище. Тоді взагалі про нього можу забути. Був би продовжувачем роду. Адже невідомо, кого народить Тая. Та навіть, якщо буде дівчинка, я все одно радітиму».

Гріншпун розумів, що Віктор може стати постійним замовником. Тому зразу зачинив на ключ кабінет, налив дві чарки коньяку.

- Пропоную випити за тривале співробітництво, - підняв чарку. - Наш завод цінує замовників. Якщо купите лінію макаронних виробів, зробимо вам десятивідсоткову знижку ціни.

Миколі відмовитись від коньяку було важко.

- Я вам дуже вдячний! Та багато вільного часу не маю. Хочу подивитись, де працює сучасна лінія потужністю дві-три тонни макаронів на добу. Мій хазяїн kota в мішку не купуватиме.

- Я добре вас розумію. Потужність ліній визначається не в

тоннах, а в кілограмах на годину. Лінія, яку ви просите, повинна мати потужність сто п'ятдесят кілограмів. За дві робочих восьмигодинних зміни одержите майже дві з половиною тонни макаронів. Є заводи, які після розвалу СРСР років десять-п'ятнадцять простоювали й почали виготовляти такі лінії недавно. А ми маємо в цьому питанні багаторічний досвід, постійно вдосконалюємо нашу продукцію. Дві лінії минулорічної модифікації працюють у самому Могилеві. Одна з них знаходиться в цеху колишньої райспоживспілки. Зараз зателефоную й поїдемо. Там начальник цеху Твердохліб Павло.

- Макарони висипаються в мішки, чи у пакети по 1-2 кілограми?

- Є можливість пакувати у целофанові пакети. Це залежить від замовлення оптових складів та торгівельної мережі. Побачимо, як сьогодні пакують.

Машиною Гріншпуна доїхали досить швидко. Микола навіть не встиг розглянути місто. Лише, коли проїжджали вздовж набережної, хлопець побачив високий протилежний беріг та Дністер, який, виявляється, взимку не замерзає. Вразила швидкість течії.

Гріншпуна начальник цеху добре знав. Високий товстенький Твердохліб зустрів їх на впорядкованому, огороженому високою сіткою майданчику біля входу до сірої довгої будівлі цеху. Вікна й двері тут були сучасні, металопластикові. А ось дах – старий, шифер на ньому давно потемнів. Твердохліб тепло привітався.

- Покажіть, будь ласка, весь процес, - попросив начальника цеху Микола, - від складу борошна та самої лінії, до складу готової продукції. Ми плануємо виготовляти макарони, мені все цікаво.

Вони одягли білі халати й зайшли до приміщення складу сировини. Борошно вищого сорту в мішках було складено високими рядами під однією зі стін на дерев'яних піддонах. Біля протилежної стіни стояло декілька великих промислових холодильників.

- При виготовленні макаронів, - почав розповідати Твердохліб, - застосовується молоко, курячі яйця, для деяких сортів – томатна паста, морква, вітамінні добавки. Щоб процес був більш керований, беремо сухе молоко та заморожену яєчну суміш – меланж. Пройдемо далі на дільницю підготовки сировини. Борошно просіваємо, пропускаємо через магнітний сепаратор, щоб видалити металеві включення. Тут же готуємо молоко і розморожуємо

меланж. У змішувачах до борошна додаємо невелику кількість води, молока та меланжу і одержуємо крупчасту консистенцію. Далі суміш спеціальним транспортером подається у лоток преса, де шнеком надсилається до камери й через фільтри виходять вологі макарони. Їх ножами автоматично ріжуть до відповідної довжини і далі транспортером подають до сушильних камер. Пройдемо на пакувальну дільницю. Сухі макарони, ви бачите, подаються на лінію упаковки, потім – на склад готової продукції. На дільницях потрібно витримувати відповідну температуру молока, меланжу, готової суміші, температуру сушки. Відхилення в два градуси призводить до значного погіршення якості – браку макаронних виробів.

- Хто слідкує за відповідністю температури, за режимами? – не витримав Микола. – Це ж складно!

- Скрізь стоять автоматичні датчики, які при відхиленні температури вимикають лінію. Крім цього, працюють люди: кваліфікований наладчик, контролери. Загальний контроль виконує досвідчений інженер-технолог.

- Тобто, наладчики, контролери й технолог повинні бути обов'язково?

- Звичайно, - запевнив Твердохліб, - на кожній зміні два комірники, наладчик, три контролери, а технолог на дві зміни один. Без них не обійтись.

Від цеху Гріншпун завів Миколу до готелю. Домовились зустрітись вранці на заводі. Окремий одномістний номер виявився доволі зручний, з холодильником, телевізором. Хлопець у буфеті повечеряв, зателефонував Віктору.

- Гріншпун показав у самому Могилеві цех з працюючою автоматичною лінією потужністю сто п'ятдесят кілограмів макаронів на годину. Це при двозмінній роботі дві з половиною тонни на добу.

- Пакування теж автоматичне?

- Працює автоматична лінія упаковки. Готові макарони в пакетах з транспортера вивалюються у контейнери. Комірник електрокаром відвозить контейнери до місця складування.

- Нам підходить така лінія. Ти лише уважно все подивись. Начальник цеху задоволений її роботою?

- Сказав, що все працює добре. Ви повинні знати: на зміні

мають бути два комірники, наладчик, три контролери якості. Інженер-технолог на дві зміни один. З начальником цеху виходить чотирнадцять осіб.

- Якщо є наладчик, навіщо контролери й технолог? Лінія ж автоматична! Налагодили й працює.

- В технології одержання макаронів в багатьох місцях потрібно постійно контролювати температуру, режими роботи обладнання. Інакше може йти неякісна продукція – брак.

- Ти ще завтра піди до того цеху й уважно розберись. Мені здається, що робітників повинно бути вдвічі менше.

- Добре, тут ще є один цех. Подивлюсь й там.

Пізніше зателефонувала Таїса.

- Миколко, ти там не голодний? – запитала схвильовано. – Зви-кла разом з тобою їсти, а тепер не знаю, чи ти повечеряв.

- Повечеряв у готельному буфеті.

- Що ж ти брав?

- Салат з капусти, котлету з макаронами, фруктової кисіль.

Все було смачно. Я наївся. Тепер подивлюсь кіно й вляжусь спати.

- А в кімнаті тепло? У нас мороз одинадцять градусів. На ранок може бути й більше. Ти посуши біля батареї взуття, шкарпетки.

- Не хвилюйся, в номері тепло. Як ти себе відчуваєш?

- Уже чути, як штовхається ніжками дитина. Прислухаюсь та радію. Трохи ніби затікають ноги. Телефонувала однокласниці. Вона сказала, що так зазвичай буває.

- У неї є діти, коли вона про все знає?

- Двійнята, хлопчик і дівчинка.

- Коли думаєш звернутись до лікаря?

- Напевне, на тому тижні. Приїдеш й порадимось.

- Домовились. Бачу, ти боїшся гінеколога?

- Боятись не боюсь, а лишній раз турбувати її не хочу.

- Лягай спати, ти повинна більше відпочивати. Цілую. На добраніч! Гарних снів!

«Дивуюсь, але став турбуватись про Таю, - здивувався Микола. – З'явилась якась ніжність у відносинах. Раніше за собою такого ніколи не помічав. Переспав з дівчиною, одержав задоволення – й годі. Напевне, це із-за того, що й вона хвилюється за мене. Забув уже, щоб хтось запитав, чи я не голодний. Напевне, коли був

дитиною, лише мати запитувала. Тая мене по справжньому кохає. Я в цьому впевнений. Народить дитинку й заживемо щасливо. Віктор зарплатню обіцяє підвищити. Правда, квартири власної не маємо. Таїна тітка живе неподалік Попільні. Там і батьківська хата. Якщо, не дай Бог, Віктор звільнить з посади, переїдемо туди. Роботу я завжди знайду. Тая поки що виховуватиме дитину. Потім водитимемо малюка до дитячого садочку. Тая, напевне, теж піде на роботу. Вона вдома не всидить».

З такими райдужними думками Микола непомітно заснув. Прокинувся від грюкання у двері.

- Пожежа! – голосно кричали в коридорі. – Швидше вставайте!

Хлопець з просоння нічого не міг втямити. Та в номері відчувався різкий удушливий запах диму. За дверима пробігали люди.

«Невже дійсно пожежа? – закалатало в голові. – Потрібно швидко одягтися, взутись. Смартфон, документи й гроші в кишенях куртки. У мене з собою більше нічого немає».

Запах диму посилювався. Миколі стало важко дихати, почав кашляти, дзвеніло у голові. Та він встиг вибігти до коридору, заповненого димом й запахом горілого пластику. Якийсь огрядний чоловік збив його з ніг й з криком: «Рятуйте!» швидко побіг до столику адміністратора, що знаходився біля виходу з готелю. За столиком нікого не було. Повз хлопця проскочило ще декілька людей. Миколи підвівся й побіг за ними до виходу. Він зі страхом побачив, що зачинені пластикові двері готелю горіли. Люди вистрибували надвір через розчинене бокове вікно. Хлопець, задихаючись, теж вистрибнув, впав, вдарився об замерзлу землю й відчув різкий біль в нозі. Він скрикнув, хотів піднятися, однак не зміг. Хтось з силою схопив його за комір та відтяг вбік. Більше нічого хлопець не пам'ятав.

Микола прийшов до пам'яті в лікарні. Він це зрозумів, ще не відкривши очей. У приміщенні сильно пахло медикаментами. Хлопець побачив, що лежить на ліжку, накритий ковдрою. Крім нього, в палаті знаходилось ще троє хворих. Провів очима по стелі, двох вікнах, до яких лежав ногами. На вікнах фіранок не було. На одному стояло декілька пляшечок зі вставленими в них голками від шприців. Микола хотів повернутись на бік та дуже заболіла нога. Хлопець скривився й залишився лежати горілиць на спині.

«Чому я в лікарні? – не зрозумів, та зразу ж пригадав пожежу у готелі. – Я відчув різкий запах горілого пластику, побачив полум'я на вихідних дверях й вистрибнув у вікно. Там же до землі з першого поверху досить високо. Ніби сильно заболіла нога. Більше нічого не пам'ятаю. Й тепер болить у нозі. Голова крутиться. Дуже хочеться спати, очі прямо самі злипаються. Я завжди добре висипаюсь. Зараз, напевне, ввели снодійне. Краще б дали випити горілки. Й чому нога так сильно болить?»

Розбудив його лікар. У білій шапочці та халаті, він стояв біля ліжка й дивився прискіпливо у вічі.

- Юначе, як почуваєтесь? – запитав лагідно.
- Нога болить й хочеться спати.
- Не турбуйтеся. Операція пройшла вдало. А спати вам дійсно потрібно якнайбільше.
- Яка операція? – злякався й ледве вимовив Микола.
- У вас була дуже поламана нога. Осколки кістки дрібні, зібрати їх не вдалось. На жаль, ліву ногу до коліна прийшлося ампутувати. Добре, що під час пожежі залишились живі. Поправляйтесь, юначе, у вас все життя попереду.

4

Дмитро майже щотижня їздив до Києва за товарами для сина. Василь став орендувати значно більше приміщення для магазину «Ваш ноутбук». У ньому в трьох відділеннях уже працювало три продавці та менеджер, який при потребі підмінював продавців. Привезений товар складували у невеликій комірчині, з якої менеджер видавав його продавцям під розпис у журналі. Крім того, менеджер вранці відчиняв магазин, слідкував за порядком, одержував виручку від продавців, записував суми коштів та складав гроші до сейфу, підключеному до сигналізації. Кошти під кінець роботи забирали інкасатори. Після роботи менеджер зачиняв магазин, включав загальну сигналізацію.

Наближаючись до Бердичева, Дмитро часто згадував Дашу, яку колись підвозив до Києва, а на зворотному шляху обідав у неї. Однак, жодного разу, як вона просила, не зателефонував.

«Дуже гарна жіночка! Пообідали, мов у ресторані. Смачний борщ, вареники з сиром та сметаною, голубці, смажена качка. А «на закуску» ще й відверто, щиро віддалася мені. Такого кохання

не пам'ятаю з молодості! Ледве відірвався від її солодких поцілунків. Довго не міг оговтатись. Та постійно відчуваю провину перед Іриною. Я ж їй ніколи не зраджував. Вона народила нам двох чудових діток Настю й Василя. Тепер росте внучок Юрасик. Що ще потрібно для родинного щастя? Правда, Настя розлучилась, не знайшла тут достойної роботи, поїхала працювати до Німеччини. А у Василя гарний бізнес. Хоче купити машину нову, з салону. Мій сусід по гаражу має новеньку «Ауді». Так я ніколи не бачив, щоб він підняв капот і заглянув до двигуна,, щоб поміряв тиск у шинах. А я щоразу перед виїздом перевіряю рівень мастила, антифризу, гальмівної рідини, чи нормально натягнутий пасок приводу генератора. От сьогодні долив до бачка рідини змивувача лобового скла».

Раптом від думок відірвала побачена на узбіччі жіноча фігура, що махала рукою, просила зупинити машину. Дмитро впізнав Галю. В душі щось перевернулось, він зупинився.

- Нарешті я тебе зустріла, - усміхалась щаслива Галя, сідаючи до авто. - Закохалась з першого погляду, - поцілувала Дмитра, - намагалась забути. Однак не в змозі. Уже місяць щодня на трасі виглядаю. Ти ж обіцяв подзвонити.

- Я дуже радий тебе бачити! Теж часто згадую нашу зустріч. Але не хочу ставати тобі на заваді. Впевнений: можеш зустріти гарного чоловіка, з яким одружишся.

- Ніхто мені не потрібен! – знову поцілувала Галя. – Ось проїдуть з тобою до Києва, а на зворотному шляху пообідаєш у мене. Бачу: ти змарнів. Невже дружина погано годує?

- Роботи багато, - винувато виправдовувався Дмитро. – Синові допомагаю в бізнесі. На кого йому надіятись, як не на батька? У нього машини немає, лише думає купити. Так моя виручає.

- То береш мене до Києва?

- Звичайно. Всаджуйся зручніше. Як твоя дочка?

- Все у неї добре. За внука хвилююся. Не хоче учити англійську мову. Почав ходити до секції футболу.

- Ти ж казала, що цією англійською катують дитину.

- Та уже зрозуміла: без англійської за кордоном кроку не ступити. А молодь все більше виїжджає працювати до Польщі, Італії, Іспанії, в Скандинавські країни. Там значно вища зарплатня.

- То нехай ходить на футбол і вчить англійську. Футбол надзвичайно загартовує характер. Дитина більше на свіжому повітрі.

- Може б ти з ним поговорив про англійську. Зятю не до цього. Працює далекобійником у Німеччині. За цей рік був вдома всього тиждень. Дочка завагітніла. Надіється, що буде донечка.

- Галю, маю зовсім мало часу. А по-друге, хлопчик мене не знає. Діти довіряють лише знайомим.

- Твоя правда, милий. Розкажи про своїх дітей, внука.

- Настя приїхала з Німеччини на тиждень. Василь нічого нам не сказав про вінчання зі своєю нареченою. Післязавтра зробимо невелику вечірку. До гарного весілля не встигаємо приготуватись.

- Чому не сказав про вінчання? – вразилась Даша. – Ви були проти нареченої?

- Василь її показав нам лише зараз. У вересні вони були в круїзі по Чорному морю й раптово у румунській Констанці повінчались. Невістка Ліна зразу ж поїхала до Харкова на курси підвищення кваліфікації й лише два дні тому повернулась. Василь не бажав раніше нас шокувати, а ще дуже хотів, щоб Настя приїхала на весілля.

- Ліна – таке гарне ім'я! Невістка сподобалась?

- Вродлива дівчина, спокійна, доброзичлива. Принесла внукові електричний автомобіль з дистанційним управлінням. Юрасик ним погрався, а коли сідали вечеряти, взяв Ліну за руку й повів до столу.

- Діти зразу ж бачать хорошу людину. Рада за тебе, що син знайшов собі таку дружину. Он уже автобусна станція. Будеш їхати назад, зателефонуй. Я швидко вийду сюди.

- Галю, я хочу зробити тобі подарунок. Що купити?

- Нічого не потрібно. Найкращий подарунок – наша зустріч!

Та Дмитро купив Галі гарний наручний браслет-годинник, невеликі камінці на якому сяяли всіма кольорами райдуги.

«Не гадав, що знову зустріну Галю. Від Ірини, звичайно, я не піду. Діти мене не зрозуміють. А Галя – як щасливий подарунок долі. Сказала, що закохалась з першого погляду! Невже у нашому віці таке буває? Жодного докору за те, що я не зателефонував. Адже пройшло більше пів року. Така молодиця зі своєю чудовою садибою могла б давно прийняти якогось чоловіка. Та ні – виглядала мене на трасі. Останній місяць, якщо не обманює, – щодня. Зима, морози, зранку йшов сніг, а вона дочекалась!»

Коли Дмитро простяг жінці годинник, вона не зрозуміла.

- Це мені? – запитала невпевнено.

- Ти не сказала, що подарувати. Не подобається?
- Як може не сподобатись така краса! – поцілувала Дмитра щаслива Галя. – Мені давно нічого не дарували. Дякую!
- Носи на здоров'я! Гарні годинники приносять удачу. Багатії завжди купують дорогі швейцарські годинники із золотим, чи платиновим корпусом. Вони коштують десятки тисяч доларів. Я б із задоволенням тобі такий купив, та доларів не маю. Подивися на нього й зразу згадаєш наші незабутні, радісні зустрічі.
- Я й без годинника постійно про тебе думаю.
- Галю, тобі обов'язково потрібно одружитись. Жити молодій жінці одній – це неправильно. Постійний коханий чоловік – велика опора в житті. Я не буду ставати тобі на заваді.
- Ти мені любий, більше нікого не хочу. Якщо не проти, будемо час від часу зустрічатись без всяких взаємних обов'язків.
- Прошу, давай домовимось: щось не сподобається, чи з'явиться хтось інший - ти мені зразу скажеш. Перестанемо зустрічатись без образ. Порозмовляла з внуком? Дочку бачила?
- Дочка постійно на роботі. А внук поспішав на тренування. Пообіцяв, що англійською буде займатись. Ніби тренер хоче влітку повезти їх на море до Болгарії, там якісь дитячі змагання, й просив вивчити декілька фраз англійською.
- Бачиш, як допоміг футбол. Й не прийшлося умовляти.
- Тобі далеко їхати, алкоголю пити не можна. Я купила солоденький лікер. У мене попробуємо.

Пізній обід у Галі знову був дуже гарний. Холодець з індичого м'яса, фарширований короп, суп картопляний з фрикадельками, компот з вишень. Після цього вони поринули у кохання. Галя була нестримна, цілувала до безтями, довго не випускала з ласкавих рук. Відчувалось, що давно не лежала з чоловіком.

- Прошу тебе – не пропадай! Адже нам було так радісно, - сказала на прощання. – Хоч раз на тиждень телефонуй. Я дуже скучатиму за тобою.

«Розумію, що не потрібно так поступати, але не можу їй відмовити, - розмірковував задоволений Дмитро, поглядаючи часом на спідометр, щоб не перевищити швидкість. – Молодій жінці потрібно час від часу знімати нервову напругу. Та й мені не хочеться втрачати «спортивну форму». Задоволений сексуальний потяг надзвичайно допомагає підтримувати здоров'я. Невже це великий гріх, коли жінку й чоловіка нестерпно тягне одне до одного? У

мудрого біблійського царя Соломона було багато жінок. Навіть царицю Савську він спокусив. Правда, наслухавшись про його розум та вроду, вона сама приїхала до нього в гості й завагітніла. У моєму житті була лише Ірина. Я їй ніколи не зраджував. Але з нею ми давно спимо окремо. Вона якось сказала, що не відчуває сексуальної потреби. Я теж так про себе думав, поки не зустрів Дашу. Якщо Господь мені вдруге послав таку гарну жінку, то невже я повинен противитись? Я ж від Ірини та дітей не відмовляюсь, допомагаю, як можу. На днях зробимо сину з Ліною весільну вечірку. Де потім житимуть, поки що розмови не було. Напевне, у нас. Адже Ліна наймає квартиру. У нас місця вистачить - три кімнати. Та чи вживуться вони з Іриною. Настя колись повернеться з Німеччини. Теж буде з нами. А якщо Настя одружиться, потрібно буде Василю купувати квартиру. Тоді грошей на машину не швидко збере. Прийдеться мені ще довгенько їздити до Києва. Це й на краще».

5

Батьки Ліни зустріли молодих і Настю дуже привітно, зразу запросили до столу. Однак вони теж нічого не знали про вінчання дочки у Констанци. Мати Клавдія навіть хотіла, щоб вінчання вдруге відбулось у місцевій церкві.

- Люди не повірять, що ви уже повінчались, - наполягала Клавдія. - У нас дуже гарна церква. Піду зараз до батюшки й домовлюсь. На коліна стану, не відмовить.

- У нас же є церковне свідоцтво з Констанци, - показав Василь. - Там теж православна церква. Священик навчався у Московській семінарії, весь обряд виконав російською мовою.

- Давайте покажемо свідоцтво нашому батюшці, - попросила Клавдія. - Може воно не дійсне. За гроші все можна зробити.

Василь, щоб не зіпсувати відносини з тещею, погодився. Вони пішли до церкви. Священик дуже уважно декілька раз перечитав свідоцтво.

- Дочко моя, - до Клавдії, - документ дійсний, виданий Православною церквою, з печаткою. Не сумнівайся, обряд було виконано згідно наших канонів.

Теща нарешті заспокоїлась й лише після цього погодилась приїхати з чоловіком на вечірку.

- Якщо не заперечуєте, ми візьмемо з собою нашу молодшу

дочку Софійку. Їй десять років. Десь бігає з подругами.

- Звичайно, беріть її, - сказала Настя. – Хай порадіє за Ліну. Василь запропонував вечірку провести в ресторані.

- Хочу запросити свою бухгалтерку Вікторію та найближчого товариша Максима з дружиною. Він був три роки старостою нашої групи у коледжі. Зараз працює в СБУ. За столом буде душ десять.

- Може у нашій квартирі відсвяткуємо, місця вистачить. – невпевнено промовила мати Ірина. – В ресторані голосна музика, шумно. Маємо багато консервації, свої соки.

- Один раз таке святкую! - заперечив Василь. - Соки можна взяти до ресторану. Хочеш, ще щось приготуй, хочеш - пиріжки.

- А домашню ковбасу можна? – знову мати.

- Готуй ковбасу, але більше нічого не потрібно. Ресторан теж захоче на вечірці заробити.

Настя в перукарні зробила зачіску, рожевий манікюр, одягла блідо рожеву сукню, яка їй дуже була до лиця. Юрасика вирішили з собою не брати, залишили гратись у сусідки з Сонею. Він з радістю погодився, навіть не запитав, куди мають йти всі дорослі.

Свати приїхали вчасно. Василь з Ліною зустріли їх на автостанції й привезли до ресторану. Там уже вечір був у розпалі. Музика грала якийсь ритмічний танець. В дальньому кутку галаслива велика компанія достроково зустрічала Новий Рік, до якого було ще два дні. А стіл для наших молодих був уже накритий. Посередині стояли пляшка шампанського, коньяку та дві пляшки горілки, велике блюдо з чудернацьким м'ясним салатом, тарілки з нарізаною шинкою, твердим сиром. Сіли за стіл, офіціант приніс кожному по тарілці заливного язика, відкрив шампанське й побажав приємного вечора. Ірина, коли відійшов офіціант, виставали велику карафку яблуневого соку, пиріжки, дві тарілки нарізаної запашної домашньої ковбаси, сваха Клавдія привезла декілька копчених золотистих судаків. Вони теж були гарно порізані. Василь попросив Максима керувати за столом й той надав слово спочатку Дмитру, потім Клавдії та всім іншим. Звичні у такому випадку тости лунали невимушено й весело. Під гарну закуску випивки не вистачило. Дмитро витяг з сумки ще дві літрові пляшки запроваженого горілкою вишняку. Захмелілі Максим з дружиною, Василь з Ліною пішли танцювати. Коли на невеликому майданчику створилось коло, до танців приєднались Вікторія з Настею. Серед батьків почалась

розмова про те, як допомогти влаштуватись молодим. Ірина зразу ж впевнено запропонувала, щоб вони поки що жили з ними.

- Трохи призвичаються, а потім видно буде. Може захочуть жити окремо. Молодь завжди прагне до самостійності.

- Свахо, - попросила Клавдія, - Ліна трудолюбива, готувати їжу, прати, прибирати я її навчила. Тому навантажуйте її, як потрібно. Хай зразу звикає самостійно вести своє господарство й вам в усьому допомагає.

- Зараз й роботи особливої немає. Це з весни до осені будемо їздити на невеличку дачу. Картоплі ми садимо зовсім мало. А то помідори, огірки, капуста, буряки, морква, всього потроху. Вродять яблука, вишні, малина, смородина – будемо варити варення, повидло, робити соки, консервацію. Хотіла в ресторан взяти – Василь не дозволив. Майже все своє маємо.

- У нас теж все своє. В магазині не накупишся.

Дмитро зі сватом Степаном повів розмови про автомобілі. Ви-являється, сват довго працював водієм на вантажівці й розповів цікаву історію про зайця.

- Вночі, коли заєць на дорозі потрапляє у світло від фар, то з переляку біжить прямо перед машиною. Скакни в бік і тікай з Богом! Ні – лише вперед. Більшість з них під колесами гинуть. Я один раз старався вухастого не підганяти, перейшов на другу передачу та повільно їду. Бачу, він присів у колії. Я вийшов з кабіни, підходжу, а він притисся до землі, очі закриті й дихає так часто, що майже задихається. Взяв його за вуха, підняв. Він тремтить, практично не пручається, не виривається. Приніс його до кабіни, поклав до мішка й привіз додому. Клавдія пожаліла, не дала вбити. Побув заєць з місяць у нас, навіть з кішкою потоваришував. Шкода його стало. Й випустив пізно увечері на волю.

Довго в ресторані не засиджувались. Настя хотіла Юрасика вкласти спати, тому поглядала на годинник. Свати поспішали на останню маршрутку, боялись запізнитись. Домовились, що на Різдво молоді з Дмитром та Іриною приїдуть в село до сватів.

Коли в гардеробі одягались, Максим відвів Василя вбік.

- Скажи, червоний шарф давно у Ліни?

- Якесь дивне запитання. При чому тут шарф? – не зрозумів Василь. – У Ліни, ти бачиш, червоне пальто, от і відповідний шарф.

- Ти не відповів на питання. Шарф давно?

- У вересні ми були в круїзі по Чорному морю. Шарф купили в Стамбулі. Гарний шарф. Сподобався?

- Трохи незвична форма шарфу. Я б своїй дружині купив.

- Пошукай, може у нашому місті й знайдеш. З Туреччини привозять багато різного товару.

Вранці Ліна пішла на роботу, увечері додому не повернулась. Василю зателефонував Максим й повідомив, що Ліну затримало СБУ.

- Пробач, причину затримання не можу повідомити. Декілька днів вона побуде у нас. Ведеться слідство. Ти мені поки що не дзвони. Здається, Ліну вплутали у неприємну історію. Постараюсь їй допомогти. Батькам скажи, що вона поїхала у відрядження, чи придумай якусь іншу причину відсутності.

- Чому затримало СБУ? – був шокований хлопець. – У чому вона винна?

- Не можу сказати. Щось проясниться, зразу повідомлю. Я не мав права тобі телефонувати. Просто повідомляю, як однокашнику.

«Яке відрядження на Новий рік? – не міг оговтатись Василь. – І що за неприємність, коли затримала СБУ? Можливо, щось натворила, коли була на курсах підвищення кваліфікації? Але ж вона завжди відверта й щира зі мною, зразу б розповіла. Впевнений, вона нічого поганого не могла зробити. Як їй допомогти? Максим попросив його поки не турбувати. Й нічого конкретно не сказав. У них така служба. Не хочу обманювати батьків, Настю. Але ж щось їм потрібно сказати. Якщо Ліна за два дні не повернеться додому, мої рідні видумці не повірять. Може самому кудись терміново подітись? Настя тридцять першого грудня зустріне з нами Новий рік і через дві години потрібно провести й посадити її на поїзд. Адже другого січня повинна бути на роботі. Німці, як ми звикли, не святкують по два тижні. Тому й країна така заможна. Щось придумаю, аби батьки не хвилювались. Максим обіцяв допомогти. Днів за два-три Ліну відпустять».

В СБУ категорично заборонено розпитувати колег навіть свого відділу, яку справу вони на даний час розслідують. Та Ліну затримали, коли про неї начальнику відділу повідомив саме Максим. Тому під кінець наступного дня він зайшов до кабінету підполковника Морозенка.

- Товаришу підполковник, чоловік Ліни Коваленко мій одно

кашник. Ми з дружиною на днях були на їх вечірці з приводу одруження. Зразу після цього її затримали. Василь знає, що я служу в СБУ й може здогадатись, хто причетний до її арешту. Якщо зателефонує, що йому сказати. Може її на Новий рік звільнять?

- Скажеш, що до цієї справи не причетний й нічого не знаєш. Розслідування проводить шостий відділ. Нам, дійсно, нічого з приводу Коваленко невідомо. Запитувати у них я не стану й тобі не дозволяю. Дякуючи своїй цікавості легко можеш отримати догану від керівництва. Нам з тобою це не потрібно. Зрозумів?

- Так точно, все ясно! Дозвольте йти?

- Можеш бути вільний! Забудь про Коваленко.

Максим уже пожалкував, що телефонував до Василя, якого все одно через декілька днів обов'язково викличуть на допит й повідомлять, з якої причини затримана дружина.

У Ліни відібрали сумочку, смартфон й помістили в невелику чистеньку одиночну камеру з вузьким загратованим віконцем під самою стелею та канапою без матрацу. Лише коли наглядач з гуркотом зачинив оббиті бляхою двері, вона зі страхом зрозуміла, що її дійсно заарештували.

«Я ж нічого такого не зробила, - присіла на край канапи знесилена від хвилювання дівчина. – В кінці роботи двоє зайшли до кабінету старшого майстра цеху, показали посвідчення СБУ й вивели за територію фабрики. При затриманні не сказали, що сталося, не дозволили подзвонити Василю. Посадили до авто й ось тепер я опинилась в одиночній камері. Це якесь непорозуміння. Напевне, щось відбулось, коли я була на курсах в Харкові. Старший майстер відповідає за все, що трапляється на дільниці. СБУ за дрібницю не затримувало б. Значить, хтось з робітниць причетний до великого злочину, чи величезна крадіжка в цеху. Я відчувала, що дуже завищені витрати матеріалу на одиницю продукції. Куди діваються залишки, не знаю. Потрібно було давно про це сказати начальнику цеху. Однак, вважала, що це не моя справа. Є технолог, який має в цьому розбиратись. В усякому разі, більше ніж потрібно, я матеріалу зі складу не брала. А ще могли тримати лишніх робітників у цеху, про яких я не знала. Начальник з економістом нараховували їм зарплатню й забирали собі. Та жодних лишніх нарядів за невиконану роботу я ніколи не підписувала. Якось з дільниці за вказівкою начальника цеху забрали шість нових верста-

тів. При скороченні плану вони не використовувались. Куди поділи їх – не моя справа».

В СБУ, яка перейняла всі методи й традиції радянського НКВС та КДБ, добре знають, як розхитати й знесилити людину перед допитом. У надзвичайно тривожних думках Ліна просиділа до ранку. Очей не зімкнула, не прилягла. Коли на сніданок наглядач через віконце у дверях подав в алюмінієвій мисці якусь кашу і кружку мутного чаю, вона до них не доторкнулась. Невизначеність вбивала. Їсти й пити організм відмовлявся. Наглядач через годину миску забрав, а чай залишив.

- Попий, - промовив байдуже, - до обіду їсти й пити більше не подам.

Лише десь о десятій-одинадцятій годині наглядач повів Ліну на допит. Вона ледве тягла ноги. Її завели до кабінету на другому поверсі. За столом сидів лисуватий чоловік років сорок.

- Сідайте, - чоловік показав рукою на стілець перед столом. – Я старший слідчий Звенигора. Буду вести вашу справу. Прошу на мої запитання відповідати відверто й якомога повніше. Це може значно пришвидшити розгляд справи. Ваші відповіді записуватимуть до протоколу допиту. Коваленко Ліна, якісь скарги, чи прохання маєте?

- Прошу дозволити зателефонувати чоловікові. Він не знає, що зі мною, чому вчора не повернулась з роботи додому.

- Не хвилюйтесь, я сам йому про вас повідомлю. Перейдемо, як кажуть на Сході, до наших баранів. Ви знайомі з громадянкою Ларисою Томій?

- Ми познайомились з нею у вересні на круїзному теплоході «Варна», що здійснював круїз з Одеси по Чорному морю.

- До цього жодного разу не бачились?

- Вперше побачила, коли пізно увечері зайшла з морського вокзалу Одеси до каюти теплохода.

- Що можете про неї сказати?

- Мила, добра жіночка. Розмовляли з нею зовсім мало. Ми з чоловіком приїхали до Одеси поїздом раненько, стомились за день і я зразу лягла спати.

- Ваш чоловік Шевчук Василь теж був на теплоході?

- Так, ми разом відправились у круїз. Шкода, що його квиток був до іншої каюти.

- Ви з Томій вранці про що говорили?

- Вранці теплохід прибув до Ізмаїлу. В ресторані Тоній снідала за іншим столиком. Ми з чоловіком весь день ходили містом з екскурсантами. Тоній була в іншій групі. Я її й не бачила. Коли повернулись на теплохід, ми з чоловіком після вечері довго були на верхній палубі. Зайшовши до каюти, я побачила, що Тоній уже спить, й сама лягла. Вранці Тоній сказала, що в Констанци її чекає румун Михаль, який запросив у гості. Тому вона зійшла в Констанци на беріг. Обіцяла обов'язково сісти до теплоходу на зворотному шляху. Але чомусь не прийшла, до Одеси з нами не повернулась.

- Ви чогось особливого за Томій не побачили? Можливо, на щось звернули увагу?

- Не сподобалось, що вона відверто розповідала про кохання з тим Михалем. Маючи чоловіка й двох діток, поринула до румуна й, напевне, на деякий час залишилась у нього.

«Міліціонер в Одесі звинувачував мене у причетності до зникнення Томій, - зі страхом пригадала Ліна. – Навіть казав, що я могла її вбити. Василь якось з ним домовився й мене відпустили. Хоча б цей Звенигора не звинуватив мене у вбивстві».

- Подумайте уважно, можливо, ще щось пригадаєте про Томій.

- Ніби все вам розповіла. Вона ще сказала, що Василь може перейти до моєї каюти. Я зраділа й Василь зразу перейшов.

- Позавчора в ресторан ви прийшли у гарному червоному шарфі. Він давно у вас? Як часто його носите?

- Забула вам сказати. Це Томій попросила купити для неї червоний шарф у Стамбулі. Ми з чоловіком й купили. Коли Томій не сіла на теплохід у Констанци, я шарф залишила собі. З того часу іноді одягаю, адже маю червоне пальто. Шарф до нього дуже пасує.

- Томій про червоний шарф більше нічого не розповідала?

- Дуже просила, щоб я їй купила. Не може, мов, гарного знайти.

- Слухайте мене уважно. Червоний шарф зараз одягають особливі кур'єри, які перевозять через кордон наркотики. В нашому місті з вересня їх значно збільшилось. Можливо, ви їх і привезли. Тому вам висунута підозра у причетності до наркотрафіку. Прийдеться довгенько у нас посидіти, поки не пригадаєте все з цього приводу. Нас дуже цікавлять люди, що розповсюджують та-

ку гидотну. Пропоную з нами співпрацювати. Лише в такому випадку можете отримати менший термін ув'язнення. В камері добре подумайте. Конвойний, - гукнув голосно слідчий, - вивести!

Ліна повільно встала зі стільця. Ноги були чужі, не слухались. Коли зі спущеною головою повернулась до дверей, ледь не впала. Конвойний підхопив її під руку й повів до камери.

6

Другого січня вранці Настя з роботи зателефонувала Андрію.

- Милий, я повернулась. З Новим роком! Цілую!

- З Новим роком, Настусю! – вигукнув у мобільний хлопець.

– Я тебе теж ніжно цілую! Доїхала без пригод?

- На кордоні перевіряли речі, думали, що везу лишнє спиртне.

Та для тебе взяла лиш пляшку заправленого горілкою вишняка. Батько приготував. Це і є подарунок з України. Як відсвяткував?

- Сусід по кімнаті поїхав до батьків ще двадцять четвертого грудня, має сьогодні прибути. У мене багато роботи. На Новий рік випив за твоє здоров'я чарку лимонного лікеру, подивився години дві концерт й заснув.

- А я награлась з Юрасиком, допомогла у дечому мамі, встигла на одруження брата Василя. Просто неймовірно! Вони з Ліною повінчались ще у вересні в румунській Констанци під час круїзу по Чорному морю. Весілля не було. Ми, найближчі родичі, відзначили подію в ресторані. Наступного дня Василь з дружиною поїхали на якусь базу відпочинку зустрічати Новий рік. Я з батьками випила по чарці й через годину була уже в поїзді. Їхала майже вісімнадцять годин, добре виспалась. Так що знаходжусь у спортивній формі. Заскучала дуже за тобою. Якщо ти не проти й маєш трохи для мене часу, хочу приїхати в суботу до Фрайберга.

- Добре, Настусю, буду чекати. Я б сам приїхав до тебе, однак завантажений по шию.

- Цілую, до суботи! По другій лінії хтось телефонує.

Її викликав начальник відділу.

- Настасі, з Новим роком! – подивився лагідно на неї красунчик чорнявий Рудольф. – Як відсвяткували?

- Вдалось поїхати на Україну до батьків та синочка. Була дуже рада зустрічі з ними. Майже два роки не бачились.

- Я не знав, що у вас є син. Скільки йому років?

- Незабаром три. Живе з батьками. Мене забув.

- А чоловік ваш теж з ними?
- З батьком сина давно розлучена.
- Чому ж ви не сказали про сина, я б відпустив вас на Україну за декілька днів до Різдва. Правда, там зараз небезпечно, у Києві якісь хвилювання. Майдан називається.

- Дякую, я встигла все зробити. А до Києва від нашого міста більше трьохсот кілометрів. У нас спокійно.

«Сказала так, щоб самій заспокоїтись. Регіонівці Донбасу прийшли до влади, відмовились від Асоціації з Євросоюзом й грабують країну. Василь розповідав, що приходять до бізнесменів якісь люди й відверто погрожують забрати бізнес, якщо ті не погодяться ділитись прибутками. Бізнес занепадає. Люди змушені згортати роботу, виїжджати за кордон, росте безробіття. Міністр освіти Бабачник запропонував новий варіант історії України, у якому спростовується існування української нації. Студенти виїшли на масову демонстрацію. Беркутівці їх жорстоко побили. От народ й не витримав. У Києві розгорівся Майдан. Влада намагається його придушити, але поки що Майдан тримається. Населення надзвичайно стривожене».

- Домовились, Настасі, якщо наступного разу захочете туди поїхати, скажете за тиждень-два, я щось придумаю. У нас є цікаве замовлення на рекламу. У Герліці на митному пропускному пункті до Польщі непривабливі рекламні щити, білборди. Приміщення митниці, під'їзди відлякують туристів, які в суботу масово виїжджають за дешевими товарами до поляків. Потрібно вам глянути на все свіжим оком й запропонувати сучасний проект реклами, щоб пропускний пункт радував своїм виглядом, приваблював людей. Прізвище начальника митниці Вербер. Ось перепишіть його телефон.

- На скільки днів відрядження? – спокійно запитала дівчина, хоч доручення їй не сподобалось.

- Думаю, за три дні ви справитесь.

- Коли потрібно починати?

- З завтрашнього дня. Відстань до Герліця менше ста кілометрів. У вас є авто, щоб там не ночувати, а приїжджати увечері назад?

- Авто поки що вибираю. Радять «Фольсваген», а я придивляюсь до «Ауді». Вона гарніша. Прийдеться в Герліці влаштуватись в готелі. Ви не порадите, у якому краще?

«Не казати ж, що ніяк не можу зібрати кошти на хороше вживане авто. В салоні машини взагалі дорогі. Поїздка на Україну обійшлась біля тисячі євро. Що збрала, майже все потратила. Та машину обов'язково куплю».

- Настасі, якщо ви не проти, я б міг вас вранці відвозити туди, а увечері забирати. По автобану їхати всього хвилин сорок.

- Рудольф, надзвичайно вам вдячна, але змушена відмовитись. Просипатись вранці на дві години раніше – для мене величезна мука. Я сова, люблю поспати.

- Готелів я у Герліці не знаю. Вони майже скрізь всі однакові, крім п'ятизіркових. Хочу вам запропонувати сьогодні вдвох поужити. Ми давно працюємо разом, а ніби якісь чужі. Посидимо, поговоримо про життя-буття, послухаємо музику.

- Ми з Лізі після роботи записались до перукарні. Давайте поужити разом якось наступним разом.

«Чого до мене пристаєш? – подумки вигукнула Настя. – Ледве придумала, як йому сказати, щоб не обурився моєю відмовою. Я жодного приводу не подавала для таких відвертих залицянь. Рудольф гарний, уважний. Але ж у мене є Андрій, якого я кохаю».

- Ловлю вас на слові. Посвідчення на відрядження можете отримати в кадрах. Щасливо вам попрацювати!

- Лізі! - зразу ж в коридорі зателефонувала подрузі дівчина. – Рудольф запросив на вечерю, а я сказала, що ми з тобою йдемо до перукарні. Підтвердь, будь ласка, якщо запитає.

- Дурна, такого красеня втрачаєш! Я б з ним на ешафот пішла! Казала тобі: з начальством потрібно жити дружно, виконувати їх забаганки. Лише тоді по службі буде все гаразд.

- Дарую його тобі, подруго. Він ніби у вільному пошуку. Я завтра їду до Герліця на три дні. Провідаю твоїх батьків. Фрау Анна мене просила заходити.

- Яке для тебе там завдання?

- Потрібно для митниці розробити проект сучасної реклами.

- Впевнена – ти прекрасно справишся. Там митниця дійсно має непривабливий вигляд. Увечері поговоримо. Я давно у старих не була. Новий рік зустрічала в нічному клубі. Потрібно обов'язково щось смачненьке їм передати.

«От розтяпа! Щоб не провідати стареньких батьків на Різдво й Новий рік. Таке лиш у німців може бути. Вони навіть до рідних без запрошення не приходять. Самому напрошуватись - вважається»

ся непристойно. На рідній Україні зовсім по іншому. Провідати на Святвечір, колядувати, посівати, щедрувати - двері для всіх відчинені!»

Лізі увечері розповіла, що в нічному клубі натанцювалась й познайомилась з новим красенем.

- Зустріла там Матильду. Вона запропонувала вдвох розважитись. Але я згадала твоє відношення до таких розваг й вирішила з цим взагалі покінчити. Невже відносини з лесбійкою можуть замінити прекрасний вигадливий секс з гарним чоловіком?

- Лізі, ти думаєш виходити заміж? Міняєш чоловіків мало не щотижня. Це, звичайно, твоя справа, але молодість дуже швидко проходить. Потім важко знайти пристойну пару.

- Ще рік-два погуляю, а потім побачу. Надивилась я на деяких заміжніх жінок. Мати ніби вдало одружилась, мають з батьком двох дітей, гарний будинок, забезпечені. Але щасливою її ніколи не відчувала. Просто влаштовує такий чоловік. А я хочу кохання і щастя. Та ще не зустріла свого принца!

- Зустрінеш обов'язково. Ти гарна дівчина й будеш щасливою.

Лізі передала батькам упаковку улюблених мамою круасанів та коробку дорогих шоколадних цукерок. Більше нічого Настя з собою до Герліця не взяла, вирішила там подарунок для фрау Анни підібрати. Адже саме дякуючи допомозі своєї колишньої хазяйки дівчина досконало вивчила німецьку мову. За її порадою та завдяки протекції Лізі була прийнята на гарну посаду до відділу реклами Дрезденського телебачення. Про це Настя згадала, побачивши з вікна автобуса велику круглу башту майже в центрі Герліця. Вона в місті непогано орієнтувалась, адже працювала тут більше року. Ближче до митниці, біля протестантського готичної стрімкої форми собору вона влаштувалась в кімнатці на другому поверсі готелю.

Дівчина майже зразу зателефонувала геру Верберу й через пів години була уже у начальника митниці. Приміщення одноповерхове, низький дах, накритий старим шифером, вікна вузькі, ніби бійниці у середньовічних фортецях. Митники у голубих кашкетах, все пофарбовано у світло сірих колір. Найближчі будинки міста виглядають значно краще.

«Напевне, стіни дуже товсті, - чомусь спало на думку дівчині, - щоб кулі не пробивали при ймовірному нападі. Це ж на самому

кордоні з Польщею, а з нею німці постійно воювали. Саме десь тут вони влаштували провокацію й почалась Друга світова війна»

Вербер зустрів її привітно, запропонував каву, печиво. Це був невиразний білявий чоловік років п'ятдесяти, у сірому новенькому офіцерському мундирі.

- Гер Вербер, - відпила ковток кави Настя, - коли ви замовляли новий проект реклами вашої митниці, напевне, були думки, як все зробити найкращим чином. Адже вам потрібно тут зручно працювати, а вигляд митниці повинен бути привабливим.

- Так, пані, - почав щось шукати у ящику стола митник, - ми уже давно цим питанням займаємось. Адже наша митниця одна з найстаріших у ФРН. Та начальство ніяк не могло знайти кошти на реконструкцію. Ось є ескізи нашого колеги Франца Йодля, - простяг декілька аркушів паперу Вербер. - Недавно комісія Євросоюзу інспектувала митниці й кошти виділили.

- На перший погляд, - глянула на деякі ескізи Настя, - ви хотіли б все зробити у готичному стилі?

- Звичайно, ми любимо нашу країну й вигляд митниці повинен відображати наші традиції, стабільність Німеччини.

- Добре, я врахую ваші побажання. Проведіть мене, будь ласка, по території, під'їздах, стоянках транспорту, заїздах. Адже буває, що автотранспорт на митницях чекає своєї черги по декілька годин.

- Я й хотів вам запропонувати все подивитись. Великі черги бувають лише по п'ятницях й суботах. На вихідні багато людей переїжджає в обидва боки. Не хочу скаржитись на поляків, однак вони іноді, здається, спеціально створюють черги. Напевне, хабарництво у них в крові.

- Постараюсь в п'ятницю подивитись чергу.

- Я думав, що ви приїхали на один день.

- Робота, ви розумієте, відповідальна. Митниця – обличчя нашої країни. Потрібно проект зробити якнайкращий.

- Ви так гарно сказали про обличчя країни. Не всі це розуміють. Я поведу вас навіть на прикордонні пости, чого стараємось нікому не показувати. Ми з прикордонниками працюємо дружно. У Євросоюзі, ви знаєте, кордони для європейців відкриті. Але іноді бувають випадки, коли контрабандисти намагаються проникнути повз пункт пропуску, щоб перевезти товар без оформлення де-

кларації. Недавно прикордонники затримали партію десять тисяч упаковок цигарок. Двох контрабандистів заарештували.

- Вони ж, напевне, знають всі потаємні стежки.

- Ми теж ці стежки добре знаємо! Бачите, он поряд за річкою уже польська територія. Колись це було одне німецьке місто. Там навіть є великий німецький цвинтар. Провідувати могили предків до Польщі часто їздять наші люди. Контрабандисти такою надзвичайно зручною ситуацією користуються. У подвійних стінках авто перевозять цигарки, які в Польщі дешевші, сало, навіть спирт.

Настя по дорозі до готелю купила фрау Анні гарну упаковку різнокольорового пахучого туалетного мила. Це було болгарське мило, яке стара німкеня давно любила. Дівчина забрала подарунки Лізі й незабаром натиснула кнопку домофону біля таких знайомих воріт двору Штайніців. На не дуже виразне запитання господині вона радісно відповіла:

- Фрау Анна, це Настасі! Я в Герліці у відрядженні й вирішила з вдячністю вас провідати. Лізі прислала вам подарунки.

- Проходь, дочко, рада тебе побачити.

Через хвилину пряма нестаріюча фрау Анна уже пригорнула дівчину. На очах у неї виступили сльози.

Чому Лізі не приїхала? На Різдво зателефонувала, що дуже зайнята, навіть не сказала, з ким святкуватиме.

- Мене на Різдво у Дрездені не було. Їздила до батьків на Україну. Я ж там не була з того часу, як прийшла до вас працювати. А у Лізі все гаразд. Передавала вам велике вітання, круасани, цукерки. А від мене ваше любиме болгарське мило.

- Ти, дочко, навіть про мило пам'ятаєш? Дуже вдячна тобі.

Сідай до столу. Зараз служниця принесе каву. Розповідай про себе, про батьків, про Україну. Там снігу багато? Це ж поряд з Росією, де морози бувають за сорок градусів? Дітріх у війну ледь не замерз під Москвою. Нащо Гітлеру була та Росія? У нас же було все добре, жили в достатку, безробіття тоді різко скоротилось.

«У вас і тепер все добре, - мало не в голос подумала дівчина. – Навіть залишки СС мають свою офіційну організацію «Фатерлянд». Ваш Дітріх на зборищі там сидів у президії, має гарну пенсію, живе у непоганій садибі, діти добре влаштовані. А радянські переможці над Німеччиною, дякуючи комуністам, до цього часу їздять на заробітки по всьому світу. Батько все життя працював на заводі, пенсіонер, а змушений щотижня машиною привозити з

Києва товар. Невже я поїхала б від рідного синочка на чужину, маючи нормальну роботу й заробіток у себе вдома? Молодь закінчує університети й зразу стає на облік у центрах зайнятості. Чим ми гірші від німців? Андрій закінчує аспірантуру, захистить дисертацію й буде працювати на Євросоюз. А наша наука занепадає».

Служниця принесла каву, якісь тістечка й швидко вийшла.

«Здається, це не та дівчина, що залишилась після мене. Фрау Анні, по собі знаю, дуже важко догодити. Чим я їй сподобалась, до цього часу не можу зрозуміти. Видно тим, що ніколи не перечила й уміла доглядати в дворі квіти. Особливо, як і їй, мені подобали айстри. Наша мати багато їх пишних сіяла на дачі, а ще – мальви. Високі стрункі, з великими квітами мальви часто мені сняться».

- Лізі ще не виходить заміж? – допитувалась німкеня. – Не можу дочекатись від неї внуків.

- Сказала, що зустрічається з якимось красунчиком, - не хотіла все розповідати Настя. – Приходить з побачень радісна.

- А на роботі як її справи? Не жалується?

- Ви ж знаєте, ми працюємо в різних відділах, практично ніколи не пересікаємось. Приїжджаємо додому разом. Я починаю готувати вечерю, прибираю. Після вечері кожен поринає у свої справи. Буває, коли щось наболить на душі, я раджусь з Лізі. Недавно розповідала їй, що мій начальник відділу запрошував до кафе. Я знайшла якусь причину й не змогла піти. Так вона посміялась й порадила з начальством жити дружно. На роботі у неї все гаразд.

- Ти дійсно відмовила начальнику? У нас так не прийнято.

- Я ж маю хлопця у Фрайберзі! Разом учились в інституті.

Думаю: ми з ним одружимося. Як можу йти з начальником відділу до кафе? Він почне до мене залицятись, захоче зближення.

- А начальник знає про однокашника?

- Він очолив відділ недавно, не встигла йому сказати.

- То при нагоді потрібно відверто розповісти. Тоді він повинен відстати. У нас чоловіки поважають дівчину, яка має нареченого. Як поживають твої батьки? Вони виховують твого синочка?

- Дякую, у них все гаразд. А синок мене зовсім забув. В перший день повела його покататись на санках, так весь час хотів сусідській дівчинці показати комбінезон, який я привезла. Лише другого дня назвав мамою. Добре, що батьки на пенсії, а то не було б на кого його залишити. Скучаю за ним.

- Чоловіка свого не бачила?
  - Він працює десь в іншому місці. Ми не спілкуємось.
  - Коли одружишся, забереш сина сюди?
  - Поки не вирішила. Мені хотілось би повернутись на Україну.
  - Так, вдома й стіни допомагають. Та ти колись розповідала, що там у вас велике безробіття й низька зарплатня. Щось помінялось за ці роки?
  - Поки що ні. Батько на заводі був гарний спеціаліст, а пенсія невелика й приходиться йому працювати. Фрау Анна, а як почувається гер Дітріх?
  - Стомився біля телевізора й ліг рано спати. Приходиться частіше звертатись до лікаря. Роки дають себе знати.
  - Дякую вам за гостинність! Мені в готелі потрібно ще години дві попрацювати.
  - Ти не розповіла, з якою метою тут у відрядженні.
  - Одна фірма замовила рекламне оформлення. Передбачається багато роботи. Залишилось два дні. Мушу встигнути.
  - Знаю, яка ти працююта. Все зробиш вчасно. Я дуже рада, що ти живеш з Лізі. Спокійна – дочка хоч вчасно снідає та вечеряє. Дякую, що не забуваєш нас, стареньких. Буде час, заходь.
  - Вам дякую за науку! – обняла німкеню Настя. – Без вашої допомоги та без протекції Лізі я б не потрапила на таку роботу.
- «Звичайно, вона рада, що я у дочки працюю безкоштовною домогосподаркою. Без мене Лізі з Матільдою пішла б у рознос! Доглянута, нагодована, в приміщенні завжди прибрано. Була б можливість, я б наймала квартиру. Та хочу зібрати кошти й купити авто. Батько з Василем ахнуть, коли приїду на гарній машині червоного кольору, чи кольору світлий металік».
- Ескізи, які дав начальник митниці, Настя переглянула дуже уважно. Щодо фасаду будинку вирішила ще подумати, а прилеглу територію потрібно буде завтра ще раз оглянути. Під'їзди до митниці повинно бути видно здаля, як за вказівниками, так і за рекламою.
- Перед ранком дівчина у вісні побачила нову митницю. Над світло салативим будинком здіймалась стрімка мансарда з ламаним дахом, покритим світло коричневою метало черепицею. Рами на вузьких вікнах теж світло коричневі. На фасаді вище вікон великими готичними чорними буквами написано назву митниці. Доро-

га під'їзду розширена. Дві смуги зроблено для в'їзду та дві – на виїзд. На дорожніх знаках, що світяться вночі, білими стрілками вказано напрями руху. Рекламні білборди підняті над дорогою, щоб не відвертати увагу водіїв від дорожніх знаків. З обох боків під'їзду передбачені довгі стоянки для транспорту на десяток вантажівок-фур в один ряд, що значно розвантажує основну дорогу. Від житлового масиву стоянки відгороджені різнокольоровими рекламними щитами. Вночі вся реклама підсвічується голубим світлом. За щитами посаджено високі, густі, вічнозелені туї.

Настя прокинулася й, щоб не забути, майже зразу швиденько олівцем намалювала простенькі ескізи нової митниці. Лише потім зробила каву та бутерброд з твердим сиром.

Вербер, якому Настя невдовзі показала ескізи, був задоволений.

- Ви вловили головне. Будинок митниці з мансардою повинен виглядати значно вищим, під'їзди широкі та видні здаля, реклама не заважатиме водіям, авто матимуть місця для стоянки, кольори будинку, даху, вікон мені подобаються. Я повністю згоден з вашим проектом. Впевнений: керівництву він теж сподобається.

- Тоді я наведу ескізи більш чітко й прошу підписати. Прийду до вас завтра о чотирнадцятій годині.

- Пробачте за допитливість, ви який університет закінчили, що так добре орієнтуєтесь у архітектурно-рекламному оформленні?

- Технологічний інститут за спеціальністю переробка зерна.

- У вас були гарні педагоги. Радий, що маю з вами справу.

Вербер підписав ескізи без зауважень. Під вечір дівчина повернулася до Дрездну. Була п'ятниця й Настя поїхала до Андрія.

7

Микола розкрив очі від жаху. В голові сплили картини зі страшного бойовика, у якому чоловікові без наркозу відрізали ногу. Чоловік несамовито кричав від болю, благав швидше закінчити знущання, а краще взагалі убити. Над ним стояв кат з перекошеним обличчям й хижо посміхався.

Хлопець весь спітнів, мокра спина прилипла до простирадла. Він зразу ж пригадав страшні слова лікаря про ампутацію.

«Як житиму без ноги? – болісно пронеслось у голові. – Віктор вижене з роботи. Таїса мене покине. Кому потрібен інвалід, якого

буде змушена утримувати своїм коштом? Нога не швидко загоїться. Де брати гроші на ліки, посилене харчування? У нас лише Конституція декларує безкоштовне лікування. За все потрібно платити великі гроші. Операція по заміні колінного суглобу коштує шістьдесят тисяч гривень, установка штучного клапану на серці – до ста п'ятдесяти тисяч! Мені ще не сказали, скільки платити. Та зовсім не маю коштів. Боюсь телефонувати Таїсі, Віктору. Прийдеться про все розповісти батькам. Мати дуже хвилюватиметься. Втік би з лікарні через вікно, але поворухнутись не можу. Лікар сказав, що все життя ще попереду. Але мені таке життя не потрібне. Зроблю з бинтів, а краще з простирадла мотузку й повішаюсь на спинці ліжка. Так зразу вирішу всі питання».

Поряд на тумбочці задзвонив телефон. Микола машинально підняв його й натиснув на кнопку.

- Милий, ти два дні не телефонуєш, - почувся схвильований голос Таїси. - Казав, що дуже зайнятий, просив не турбувати. То хоч пізно увечері міг набрати мене?

- Я на переговорах й зателефоную пізніше, - якомога спокійніше намагався відповісти хлопець й вимкнув смартфон.

Поряд, підключений до якогось апарату блідий сусід, що декілька днів не голився, повернув голову й криво посміхнувся

- Боїшся сказати, що відрізали ногу? Розумію тебе. Мені ви дали обидві хворі нирки й пересадили одну, а вона чомусь не працює. Якщо не приживеться – помру. Не хвилюйся, без ноги живуть до глибокої старості, а от без нирки – капут! Шкода двох діток, залишаться без батька, напівсиротами.

«Називається заспокоїв! - мало не матюкнувся Микола. – Таїса незабаром народить дитину. Так вона взагалі свого батька не побачить. Вирішено: повішаюсь сьогодні вночі. Трохи поплачуть за мною й заспокояться. Ніж постійно дивитись й годувати інваліда-дармоїда, краще хай мене забудуть. Навіщо тратитись на медикаменти, тривалу реабілітацію, щоб потім сидіти на шиї батьків?».

Страшні думки знову перервав дзвінок. Телефонував Віктор.

- Добре розібрався, як працює автоматична лінія по виробництву макаронів? Щоб потім постійно не викликав заводських ремонтників. Будеш платити їм зі своєї кишені.

- Два дні дивлюсь, розпитую, роблю записи, - якомога впевнено доповідав хлопець. – Дозвольте затриматись до вихідних. Одну лінію завтра будуть налагоджувати на інший сорт муки, з

більш твердої пшениці. Продукція піде на експорт до Молдови, Грузії.

- Добре, затримуйся, та дивись – не загуляй там! – вимкнув телефон Віктор.

«Коли щось піде не так, тепер є більше часу на підготовку. Мотузка з простирадла може порватись. Що тоді робити? Можна було б застосувати пасок. Він у мене зі шкіри, новий, надійний. Але ж я лежу під ковдрою зовсім голий. Де одяг – не знаю. Запитати у медсестри? А навіщо мені одяг? Це викличе підозру. Ні, добре перевірю мотузку. Можна зробити довшу й скласти її вдвоє».

Нога боліла все більше. Якраз зайшла медсестра.

- Сестричка, мені дуже боляче, зробіть укол, дуже прошу.

- Вам повинно ставати легше, - зробила укол сестра. – Постарайтесь постійно лежати на спині, заснути й деякий час не ворушитись. Рану не потрібно турбувати.

- Дякую вам сердечно. Дайте, будь ласка, якесь старе простирадло, а то боюсь, що кров замастить ковдру. Тоді важко випрати.

Сестра принесла старе тонке простирадло, підстелила під ногу. Простирадло було прохолодне. Біль поступово відпустила.

Знову зателефонувала Таїса. Вона ніби читала думки хлопця.

- Ти обіцяв пізніше подзвонити, не сказав, коли прийдеш.

- Віктор наказав затриматись, добре в усьому розібратись.

Буду тут до кінця тижня. Стомився дуже за день. Приліг поспати.

- Чекатиму, милий. Ти там не голодний?

- Тут гарне, дешеве кафе. Не хвилюйся. До побачення, Тая.

Вночі Микола під ковдрою зі старого простирадла зубами й руками нарвав смуг, довго плів мотузку. Він весь спітнів від напруги, старався якомога менше шарудіти, не стогнати, щоб ніхто з сусідів нічого не побачив та не почув. Нарешті мотузка була готова. Зі страхом зробив петлю й повільно натягнув на шию, другий кінець закріпив за спинку ліжка. Серце несамовито калатало. Хлопець попрощався з життям, попросив пробачення у батьків, Таїси. Перемагаючи біль, тримаючись руками за спинку, опустився на підлогу. Петля врзалась в тіло й боляче стискала шию. Коли почав задихатись, мотузка раптом порвалась. Напевне, тихо скрикнув. Стало легше дихати. Він відчув, що якісь руки його підняли й поклали на ліжку. В палаті горіло світло. Над Миколою стояли лікар з сестричкою.

- Ти що надумав! – кричав лікар. – Льотчик Маресьєв, коли

збили літак, поранений декілька діб лісом у сильний мороз повз по снігу до своїх, відморозив обидві ноги. Ноги ампутували. Та він зумів знову літати, бити ворога й став Героєм Радянського Союзу. Сильні люди без ніг танцюють, одержують золоті медалі Паролімпійських Ігор. А ти надумав покінчити з життям? Померти легше всього. На кого залишиш батьків, дружину, чи кохану? Як їм жити з думкою, що не підтримали тебе у важку годину? Рана уже затягується. Через два-три тижні можеш приміряти протез й почати ходити. Накажу сестрам цілодобово біля тебе чергувати й відволікати від важких думок. Ти батькам, дружині встиг зателефонувати?

- Було не до цього, - буркнув присоромлений Микола.
- То дзвони при мені, скажи, щоб провідали. І не розповідай про свою легковажність. Потім дай мені телефон, я поговорю.
- Таїсо, я у лікарні, - промовив хлопець у смартфон тремтячим голосом, - захворів, ще з тиждень лікуватимусь.
- Простиг? - стривожено Таїса. – Я до тебе завтра приїду.
- Скажи Віктору, що повернусь пізніше.
- Добре, щось смачненьке привезти, мандарини, банани?
- Не потрібно. Хочу свіжого йогурту.
- Буду завтра до обіду.
- Тут хочуть з тобою поговорити, - передав лікарю смартфон.
- Добрий день, це лікар вашого Миколи. Прошу, не привозьте спиртне. Краще засмажте свинини, зробіть котлети, зваріть декілька яєць. Йому потрібне гарне харчування. А головне – привезіть добрі новини, щоб він повеселішав. До побачення. А ти, - уже до Миколи, - ніколи не здавайся, прояви мужність, настирність! Тоді швидко одужаєш, станеш на ноги й все буде добре.

У хлопця трохи піднявся настрій.

«Дійсно, чого я скис та надумав вішатись? Зроблять протез, потренуюсь й через місяць піду на роботу. Не зможу головним інженером, повернусь двірником. Двірники теж потрібні! Таїса народить дитину й заживемо, як нормальна родина. З протезом, звичайно, за дівками не побігаєш. Та мені, крім Таїси, більше ніхто не потрібен. Батькам зараз дзвонити не стану. У матері хворе серце. Розповім згодом, коли повернусь на роботу. Дякуючи лікарю, навіть забув про намір повішатись. Недалеко від нас жив інвалід, який ходив на милиці, ледве тяг ноги. Так у нього була дружина, троє діток. Він був класним перукарем. Батько постійно у нього

підстригався. А у мене ж одна нога здорова. Невідомо, як до цього віднесеться Таїса. Якщо не захоче одружуватись, я її зрозумію. Вона ще молода й зможе знайти чоловіка з обома здоровими ногами. Навіщо їй інвалід. А я проживу й без жінки. Шкода, що дитина не знатиме, хто її батько. Юрасика теж виховують без мене».

Від сумних думок відірвав голос сусіда.

- Знаєш, - посміхався той радісно, - лікар сказав, що нирка при-живається. Аналізи стали кращими. А ти вночі дуже налякав усіх. Я прокинувся від крику медсестри. Бачу: в палаті горить світло й прибіг лікар. А ти лежиш на підлозі з петлею на шиї. Вони обоє тебе й підняли на ліжко. Чого приходила сестра, не знаю. Якби не вона, ти б точно задихнувся. Не забудь подякувати. Її звати Ніна. Завжди всіх провідує вночі. Ти не втрачай розум. Трохи отямився?

- Лікар розповідав про льотчика Маресьєва. Невже без ніг знову став літати? Щось не віриться.

- Про нього є книжка та фільм «Повесть о настоящем человеке». Я дивився в Інтернеті. Дійсно, Маресьєв без обох ніг доказав медичній комісії, що може літати, і продовжив далі воювати та збивати німецькі літаки. Одержав звання полковника, Героя Радянського Союзу. Забудь про свою легковажність, нікого більше так не лякай й живи далі.

Перед обідом до палати зайшла Таїса. Напевне, їй уже сказали про інвалідність Миколи. Вона витирала носовичком обличчя, схлипувала. Хлопець спав і розкрив очі, коли Таїса його поцілувала. Над ним стояла найрідніша людина, на яку покладав всю надію.

- Ти чого плачеш? – не знав, що сказати. – Все уже добре. Приїхала поїздом? Треба було подзвонити з вокзалу. Я б не заснув.

- Миколко, як сталось таке нещастя?

- В готелі була пожежа, мало не вчадів. Добре, що хтось постукав у двері. Я прокинувся, ледве встиг вибігти. Та невдало ви-стрибнув з вікна. Мені ще повезло. Були жертви.

- Не дуже переживай, - Таїса витерла сльози. - справимось. Ось привезла тобі холодець, сало, ковбасу, сир зі сметаною, котлети, йогурт. Лікар сказав, що маєш добре харчуватись. Тут холодиль-ник є, щоб харчі не зіпсувались?

- Холодильник є, не хвилюйся. Візьми он там стілець та при-

сядь поряд. Не плач, від людей соромно. Я ж не маленька дитина.

- Коли сказали про операцію, мало не впала. Поїхав з дому здоровий чоловік, а повернешся без ноги. Як же не плакати?

- Тая, слізьми не допоможеш. Якщо не проженеш, буду жити з тобою. Лікар сказав, що за декілька тижнів ходитиму на протезі.

- Невже я здатна відмовитись від тебе? Нам потрібно піти до РАГСу, незабаром народжувати.

- От выпишуть й зразу підемо, - пожвавішав Микола. – Потрібно було оформити шлюб раніше. Давай холодець, уже забув, коли його їв. Як там Віктор?

- Постійно на складі біля млина, - Таїса подала тарілку та ложку. – Передавав, щоб ти швидше одужував. Мельник попався молодий, потребує контролю. Що Віктору сказати?

- Скажи, як воно є, - смакував холодець Микола. - Через місяць, думаю, зможу працювати. Ти як почувашся, була у лікаря?

- Сказали, буде донечка. Розвивається нормально. А тобі дуже боляче?

- Та уже значно легше, - бадьоро Микола, хоч ногу без різкого болю не можна було повернути. - Не хвилюйся, мила, через тиждень выпишуть. Бережи себе, не носи важкого, вдягайся тепло. Хто зараз у дворі пораяється, тобі допомагає?

- Віктор найняв якогось хлопа. Той ніби старається. Двір від снігу розчищає, з погребя на кухню все приносить.

- Не жалій його. Бережи дитину. Тобі потрібно уже йти. Квиток на поїзд не взяла?

- Візьму, зимою мало людей їздить.

- Йди зараз, щоб не поспішала.

- Миколко, я через декілька днів знову приїду. Не хочу, щоб ти на одних лікарських харчах перебивався.

- Приїжджай через тиждень, раніше не потрібно. Може мене й выпишуть. Я тобі подзвоню.

- Добре, милий, - поцілувала хлопця Таїса. – Ось тобі дві тисячі гривень на ліки. Думаю, зараз вистачить. Швидше одужуй, ми з донечкою тебе любимо й чекаємо.

Наступного дня зателефонував Віктор.

- Таїса розповіла про твою трагедію. Як почувашся?

- Перший після операції шок уже пройшов. Лікар сказав, що

скоро можна спробувати ходити. Через місяць носитиму протез й зможу працювати.

- Ти не поспішай, добре вилікуйся. Зараз зима, особливо термі-нової роботи немає. Млин ми запустили, працює нормально. Продаємо борошно. Я передам Таїсі кошти на лікування. Приїдеш, роботу завжди для тебе знайду. Ти встиг добре подивитись лінію випуску макаронів?

- Так, тут дві лінії працюють бездоганно.

- Я тобі вірю. Купимо, налагодимо й у нас працюватиме. Цей завод випускає гарне обладнання. Добре, що млин купили саме у Могилеві. Бажаю швидше одужати.

- Дякую, Вікторе Антоновичу! Я впевнений – навчусь ходити швидко й з любою роботою справлюсь.

«Віктор в мене вірить! Допоможе з коштами. Адже трагедія сталась, коли я був у відрядженні й виконував його завдання. Мені належить ще й зарплатня за попередній місяць. На ліки вистачить. Я ж молодий, рана повинна швидко загоїтись. Таїса навезла харчів. Апетит у мене гарний. Все повинно бути добре».

Через декілька днів Миколі дали милиці, він сів на ліжку. У голові трохи поморочилось. Він спробував встати, але не вийшло. Потрібно було звикнути тримати милиці та спиратись на них. Піднявся лише з п'ятої, чи сьомої спроби, постояв. Намагався зробити крок, але мало не впав. Прийшлося зразу ж сісти.

- Ти навчись спочатку стояти, - сказала медична сестра, що налагоджувала крапельницю сусіду. - Коли добре триматимеш милиці, тоді попробуй ступити.

«Дуже хочеться почати ходити, - гупало в скронях Миколи від хвилювання. - Але ще болить рана, – він подивився на хвору ногу, - ніби через бинти трохи виступила кров. Невже ще не загоїлось?»

- Сестро, зробіть, будь ласка, мені перев'язку.

8

Лише через три дні Василя викликали до СБУ. Він весь цей час пропадав на роботі, додому приходив пізно, коли всі спали. Боявся, що мати розпитуватиме про Ліну. Вставав дуже рано й поспішав до магазину. Допит відбувався у того ж слідчого Звенигори.

- Пане Шевчук, паспорт у вас з собою?

- Так, ось він, - Василь простяг документ.

- Ми затримали громадянку Коваленко Ліну, - переглядав документ слідчий. - Вона стверджує, що є вашою дружиною. Але ні у вашому паспорті, ні в паспорті Коваленко штамп РАГСу про одруження немає.

- Ми не встигли зареєструватись, та уже повінчані. Ліна проживає разом зі мною у моїх батьків.

- Громадянський шлюб у нас не заборонений. Але хоч є свідки, що ви вінчались у церкві?

- Свідків немає. Ми вінчались в румунській Констанци. Навіть є відповідне свідоцтво. Правда, я його з собою не взяв.

- Чому вінчались у Констанци, а не на Україні?

- Ми були в круїзі по Чорному морю. Теплохід день стояв у Констанци. Побачили там православну церкву й повінчались.

- Як домовлялись про вінчання? Румунську мову хтось з вас знає?

- Батюшка чудово розмовляє російською. Розпитав, подивився паспорт і погодився вінчати, видав свідоцтво.

- Дуже дивно! Проживаєте на Україні, а вінчатись вирішили в Румунії, ніби у нас гірші церкви. Може у вас там якісь зв'язки?

- Ми з Ліною давно до цього вирішили вінчатись. Але дуже зайняті по роботі, все не було часу. У Констанци в порту причепились цигани, ми на екскурсію по місту не пішли. Сиділи в кафе біля порту й неподалік побачили церкву. Вирішили її подивитись, несподівано надумали там повінчатись.

- Звичайно, це ваша особиста справа. Нас цікавить, звідки у вашої дружини з'явився червоний шарф. Вона його мала ще до початку круїзу?

- Ні, ми купили шарф на Великому базарі в Стамбулі на прохання сусідки Ліни по каюті.

- Чому ж сусідка сама не купила?

- Вона зійшла з теплоходу в Констанци. Мала сісти на зворотному шляху, але з якоїсь причини на теплохід не прийшла. Тому шарф Ліна залишила собі.

- Ви особисто чули, що сусідка просила Коваленко Ліну купити саме червоний шарф?

- Не чув, дружина розповіла.

- Ви бачили, як сусідка дружини сходила на беріг?

- Ні, не бачив. Ліна розповіла й запросила мене перейти до

неї в каюту. Ми уже були повінчані, тому я й перейшов.

- Чому ви не взяли квитки з дружиною до однієї каюти?

- Квитки брали безпосередньо на морвокзалі Одеси за декілька годин до відправлення теплоходу. В одну каюту два квитки не було.

- Чому не заявили капітану судна, що на зворотному шляху сусідка не повернулась на теплохід?

- Вона доросла людина й сама вирішує, що їй робити. Ми з дружиною до цього не мали жодного відношення. Можливо, вона подзвонила адміністратору, що залишиться в Констанці.

- У Коваленко Ліни був раніше червоний шарф?

- Ні, не було. Ми разом купили його в Стамбулі

- Цю жінку Томій Ларису в Румунії затримала поліція. Вона пере-возила наркотики. На ній був червоний шарф. Останніми місяцями в нашому місті значно зріс обіг наркотиків. Ми підозрюємо, що ваша дружина Коваленко Ліна, яка купила, як ви кажете, у Стамбулі й носить червоний шарф, теж причетна до постачання наркозільля.

«Капітан міліції в Одесі теж казав про причетність Томій та Ліни до наркотиків. Та ще й приплів, що Ліна могла допомогти зникнути сусідці по каюті. Але взяв хабар дві тисячі доларів, Ліну відпустив. Виявляється, червоний шарф «допоміг» тепер знову затримати дружину. Причетність до наркотрафіку – дуже важке кримінальне звинувачення. Хабар в СБУ давати надзвичайно ризиковано. Як доказати, що Ліна ні в чому не винна?»

- Ми з дружиною знайомі більше року. Жодного слова про наркотики від неї ніколи не чув. Вона, як і її батьки, віруюча людина. Настояла, що без вінчання в шлюб не вступить. Я твердо знаю, наркотиками вона ніколи не займалась.

- Ви подумайте декілька днів, можливо щось згадаєте. Я викли-чу вас на допит. А дружна побуде ще у нас.

- З нею можна побачитись, принести якусь передачу?

- На час слідства побачення та передачі заборонені. Не хвилюйтесь, все необхідне їй надається.

«Відомо, як у вас відносяться до заарештованих та надають «все необхідне». Залишились ті ж самі порядки, що й за часів НКВС при Єжові та Берії. Читав про це у романі Солженіцина «В круге первом». Харчують ріденьким супчиком, мутним, майже не солодким, ледь теплим чаєм, кусочком черствого чорного хліба. В

камерах сплять на твердому тапчані, одягнені, без ковдри. Ліну підвела її доброта. Я б особисто не купував цей червоний шарф. Адже чужій жінці, не знаючи її смаку, важко вгодити. Чому не відмовив дружині робити таку покупку? Ще й довго вибирали».

А Ліну знову викликали на допит.

- Коваленко, - майже зразу, як привели Ліну, почав слідчий, - ви повинні знати, що Томій Ларису уже затримали з наркотиками. За статтею їй «світить» десять років ув'язнення. Вона підтвердила, що співпрацювала з вами. Підставою є й те, що ви носите червоний шарф. Якщо щиро зізнаєтесь, що допомагали їй перевозити наркотику, вам дадуть не більше три-чотири роки ув'язнення. Адже ви не головний фігурант у цій справі. Просто по непорозумінні погодились купити шарф та допомогти Тоній. Лише щире зізнання та співпрацю зі слідством врахує суд.

- Про наркотики, пане слідчий, я вперше чую. Томій просто попросила купити злочасний червоний шарф. Вона казала, що має гарне червоне пальто, а шарф до нього ніяк не може підібрати.

- Чому ви почали носити цей шарф? Він трохи відрізняється від кольору вашого пальто. Жінки чутливо відносяться до такої різниці.

- Не викинути ж його. Теплий, шерстяний, модний.

- Думаєте, із-за моди ви потрапили до нас? Ми такими дрібницями не займаємось. Тому пропоную вам якнайшвидше зізнатись у допомозі наркоділерші Тоній. Її провина доказана. Зробимо вам очну ставку й все зразу з'ясується. Але тоді термін вашого ув'язнення буде значно довший. Ви мені подобаетесь й хочу якось вам допомогти. Молода дівчина, лише недавно одружилась, мала райдужні плани на майбутнє. А можете потрапити на десяток років за ґрати. Невже ви не розумієте скрутність своєї ситуації?

- Я зізнаюсь: моя вина лише в тому, що купила червоний шарф. Про наркотики вперше почула від вас. Томій ніби порядна, добра жінка, має двоє дітей.

- Чому ж тоді зійшла з теплоходу у Констанци?

- Казала, що до коханця Михалю.

- Невже першому стрічному розповідають про коханців? Ви ж могли бути одеситкою, знати її чоловіка, чи його знайомих. Не уявляю, що ви така свята простота!

- Я звикла вірити людям, - заплакала Ліна.

- Вона часом не просила вас передати якийсь невеликий паку-

нок знайомим у нашому місті?

- Просила. Я їй передала мішечок з лавандою. Подзвонила по мобільному. Чоловік підійшов до фабрики. Я йому їй винесла.
- Номер телефону зберегли? – пожвавішав слідчий.
- Ні, видалила, нащо мені лишні номери.
- Того чоловіка запам'ятали?
- Високий, у чорній довгій куртці, чорній шапочці.
- Інших прикмет не пам'ятаєте?
- Я поспішала, мала йти до начальства. Віддала зразу в руки.

Він подякував їй зник у натовпі.

- Прийдеться вам в найдрібніших деталях згадати все про зустріч з тим чоловіком. Це у ваших же інтересах. Конвойний! – гукнув слідчий, - вивести затриману до камери!

«Як я можу згадати? – не розуміла Ліна. – Це було ще у вересні. Прошло більше трьох місяців. Високий чорний чоловік. Ніби трохи зігнутий. Напевне, йому важко ходити прямо. Здається, шия була пов'язана червоною хусточкою. Чому я видалила його телефон? Просто за звичкою. В мобільному зберігаються номери всіх робітників цеху. Номери незнайомих лише заважають. Може в пакуночку дійсно були наркотики? Я ж не могла його розірвати чи розрізати. Закрутилась тоді на теплоході й Василю не сказала. Тепер буде на мене ображатись. Хоча б дали можливість з ним побачитись й розповісти. Василь постійно стоїть перед очима. Не встигли навіть з ним накохатись. Доля грає людиною, все в її руках».

Василь зателефонував Максиму.

- Друже, потрібно зустрітись.
- Якщо ти з приводу моєї роботи, то справа марна.
- Це не по телефону. Прийди після роботи у кафе проти мого магазину. Посидимо, згадаємо молодість.
- Домовились, після роботи хочеться розслабитись.

Максим запізнився хвилин на тридцять.

- Пробач, - потис руку, - така служба.
- Я замовив триста грамів коньяку, - налив Василь у чарки. - Якщо не вистачить, додамо. З приводу Ліни ти можеш щось узнать? Тримують уже п'ятий день. Побачення й передачі заборонено.
- Нею займається слідчий іншого підрозділу. Мені начальник відділу заборонив навіть поцікавитись. Сказав – одержу догану.
- Я компенсую твою догану. Слідчий викликав мене й пря

ним текстом говорив про торгівлю наркотиками. Ліна не могла потрапити у таку халепу. Ми з нею разом давно. Я б щось обов'язково побачив. Ніби вона спеціально носить червоний шарф, які носять наркаторгівці. Якийсь абсурд! Цей шарф їй замовила сусідка по каюті, ми його разом купили у Стамбулі під час круїзу. Слідство веде якийсь Звенигора. Попробуй з ним переговорити, може заплатити якісь кошти, щоб закрити слідство. Я так зрозумів, що доказів провини Ліни у нього немає.

- Василю, це шостий відділ. Я обов'язково переговорю, хоч у нас категорично заборонено розпитувати про чужі розслідування навіть у своєму підрозділі. Та в шостому відділі дуже круті слідчі. Вони можуть з пальця висати докази. Якщо Ліну тримають уже п'ять днів, значить за щось зачепились.

- Хоча б домовся побачитись з нею.

- Добре, Василю, по старій дружбі ризикну, але не обіцяю, що може щось вийти. Ти ж розумієш: служба у нас дуже непроста, особливо зараз, коли у Києві горить Майдан.

Василь уже не міг приховувати від батьків, куди поділась Ліна. Того ж вечора на кухні все розповів.

- Ліну затримала СБУ. Забрали прямо з роботи. Мене уже туди викликали. Кажуть, що причетна до наркотиків. Я в це категорично не вірю, але Ліну поки що не відпускають.

Дмитро скривився й сумно похитав головою.

- Не вистачало на нашу голову ще такого. Це ж її будуть мучити допитами, а всіх нас підозрювати, слідкувати, перевіряти. Там керують колишні службовці КДБ. У нас на заводі одному невинному слюсарю так викручували руки, що через місяць випустили з інфарктом. Бідний майже зразу помер.

А мати спочатку нічого не зрозуміла, а потім стала плакати.

- Не встигла натішитись невісточкою, як уже заарештували. Що нам, Василю, робити, як їй допомогти? Вони замучать дитину.

- Нічого, мамо, - Василь вирішив жодного слова не казати про розмову з Максимом. - Лише дуже прошу сусідам не розповідати, а то сторонитимуться нас, мов чумних. Хто хоче мати справу з СБУ. Насті теж не кажіть. Адже дійсно можуть за нами стежити, прослуховувати й мобільні телефони.

- Свати щось знають? – запитав Дмитро. – Ліна на Різдво мала їх провідати. Будуть телефонувати.

- Поки що не знають. Я з ними переговорю, щось придумаю.

Ліну планували направити у відрядження.

- Дивись, синку, - наставляла Ірина, - брехню довго не сховати.

- Потім розповімо, коли розслідування закінчиться.

- То ти не будеш нічого діяти? – це уже Дмитро. - Може є хто знайомий, щоб якимось невістці допомогти?

- Шукаю, батьку, знайомих. Радий дати хабар. Але в СБУ ніби хабарі не беруть.

- Хабарі скрізь беруть, - впевнено Дмитро. – Лише потрібно знайти людину, яка допоможе.

- Батьку, дуже прошу, лише ви з мамою не шукайте таких людей. Я сам впораюсь. Є у мене знайомий, який уже шукає підхід.

Тим часом Ліна зрозуміла, що коли вона не пригадає хоч якісь прикмети чоловіка, що забрав мішечок з лавандою, їй слідчий не повірить. Чоловіка мають знайти. Тоді з'ясується, що вона ні в чому не винна, а була лише жертвою у наркодилерів. Майже всю ніч Ліна перебирала в пам'яті деталі перемовин по телефону та зустріч з тим чоловіком. Лише під ранок дівчина заснула і їй привиділось, що вона по мобільному називала його Грубий та він заїкався. Тоній так і наголошувала: «Подзвониш заїці Грубому, він забере лаванду». Ще до сніданку Ліна постукала у віконце камери й попросила наглядача відвести її до слідчого.

- Красуне, він буде лише після дев'ятої години, - якимось сонливим голосом відповів наглядач, позіхаючи. – Може прийти й пізніше. Поснідаєш, тоді й доповім, - наглядач захлопнув віконце.

На сніданок була мисочка пшоняного рідкого супу й мутний чай, хліб такий твердий, що прийшлося трохи розмочувати.

«Невже спеціально сушать хліб, щоб роздратувати заарештованого? – намагалось збагнути дівчина, через силу доїдаючи сніданок. – Роздратовану людину легше зловити на якомусь слові. Адже така особа себе погано контролює. Тут намагаються морально принизити й вбити людину. Тоді вона здатна розповісти все, що знає, щоб якнайшвидше закінчились знущання. Ще, я точно бачила на шії Грубого пов'язану червону хусточку. А ось обличчя не пригадую. Господь, допоможи вирватись з цього СБУ. Ти ж знаєш – я ні в чому не винна. Лише ти, всезнаючий, можеш мені допомогти. Василь й батьки вдома надзвичайно хвилюються. На роботі будуть розпитувати й з підозрою дивитимуться на мене. Авторитет

тет серед колег може опуститись до нуля. Господь, спаси і збережи, молю тебе».

До слідчого Ліну повели майже перед обідом.

- Наглядач доповів, що ви просили про зустріч зі мною. Напевне, за ніч щось суттєве згадали?

- Чітко пригадую, що Томій називала чоловіка, який прийде за лавандою, заїкою Грубим. Він точно заїкався. Високий чоловік, трохи згорблений. На шиї у нього була червона хусточка, як у піратів, - додала дівчина.

- От бачите, коли захотіли, все пригадали. Думаю, ми незабаром цього Грубого знайдемо. Скаржень на тримання в камері не має? Можливо, є якісь прохання.

- Я уже тиждень у вас. Можна піти у душ?

- Якраз сьогодні у нас банний день. Відведуть після вечері у душ. Ще є прохання?

- Хочу гарячого нормального чаю та хоча б одну цукерку до нього. А то приносять чай майже холодний й ледь солодкий.

- Добре, буде гарячий солодкий чай. Ми завжди йдемо назустріч побажанням затриманого. Знайдемо Грубого, тоді й передачу від рідних дозволимо.

- А чоловік знає, де я знаходжусь?

- Не хвилюйтесь, йому повідомили.

9

У Фрайберзі Андрій зустрів Настю на залізничному вокзалі. Виглядав він схудлим й стомленим, але очі радісно світилися.

- Дякую, що знайшла можливість приїхати, - поцілував він дівчину. – Так завантажений останнім часом, що вирватись до тебе ніяк не можу.

- Я була майже три дні в Герліці. Розробляла рекламний проєкт митниці. Справилась з усім трохи раніше, вирішила особисто передати привіт від неньки України.

- Ти виїжджала з Києва? У вагоні не було холодно?

- У поїздах міжнародного сполучення стараються створити більш-менш нормальні умови. А ось у місцевих поїздах вагони давно зношені, холодні, просто жах. Відновлення вагонного парку практично не відбувається.

- Що у твоїх батьків, як синок Юрасик?

- Все добре. Василь одружився. Зробили маленьку вечірку в

ресторані. Юрасик мене ледве признав та наступного дня уже не відходив. Знаєш, Василь з невісткою Ліною повінчались ще у вересні. Відбулась дуже романтична подія. Вони перебували у круїзі по Чорному морю й вінчались у румунській Констанці. Ліна після повернення зразу поїхала на тримісячні курси підвищення кваліфікації. Тому відсвяткували лише тепер перед Новим роком.

- У Києві, дивився по телевізору, великі хвилювання. Тисячі людей вийшли на вулиці, палять шини, будують барикади. Щось чула, з якої причини?

- Українська влада категорично відмовилась підписувати повністю погоджену раніше Асоціацію з Євросоюзом. Прем'єр-міністр сказав, що впровадження Асоціації призведе до великих економічних втрат. Влада елементарно стала брехати й зрадила народ. Люди, які надіялись на покращення життя, на майбутній вхід до європейської спільноти, не витримали й вийшли га вулиці з протестами.

- У нашому місті теж мітингують?

- Василь казав, що був один мітинг. Потім ніби заспокоїлось. Та в повітрі відчувається напруга, як перед бурею. Я в політиці не розбираюсь. Однак надіялась, що Асоціація хоч трохи якимось допомогла б молодим. Ми з тобою закінчили інститут, а вдома нормальної роботи так і не знайшли.

- Пішли до кафе. Там і поговоримо. Я ще не вечеряв.

- Ти, Андрійку, схуд. Економиш на харчуванні? Якщо не вистачає коштів, я тобі допоможу.

- Дуже багато роботи, - хлопець не хотів розповідати, що незабаром захищатиме дисертацію, він готував для Насті сюрприз. - Іноді забуваю поїсти. Дякую, та стипендії мені достатньо.

Вони були уже в кафе. Настя попросила Андрія замовити вино, салат, стейк, каву.

- Милий, ти аспірант, практично студент. Тому не ображайся. Ось візьми двісті євро й розрахуєшся, - Настя простягла гроші. – У мене гарна зарплатня. А ще батько дав мені з собою пляшку вишняка. В гуртожитку попробуєш.

- Вважай, що євро ти мені позичила. Незабаром матиму теж нормальну роботу.

- Домовились, - дівчина погладила руку Андрія. – Якщо хочеш, можеш ще щось замовити.

- До кави замовимо невеликі солодкі тістечка. Я давно знаю:

ти їх любиш. Розповідай про Україну. Не був там три роки. У людей робота є?

- Безробіття. Лише деякі підприємства трохи відновили роботу, всього на 10-15 відсотків. На батьковому заводі колись працювало біля п'яти тисяч осіб, тепер – чотириста. Правда, житло в містах будують, адже міське населення поступово зростає. Багато висоток піднялося у Києві. В селах, розповідали свати, роботи зовсім мало. Лише орендарі обробляють землю та подекуди недавно почали розвивати зелений туризм. Тому люди тягнуться в міста, погоджуються на будь яку роботу. Зарплатня низька. Багато людей виїжджає працювати до Польщі, Італії, Іспанії. Бачила великі черги за візами біля польського консульства.

- Колишні комуністи, які залишились при владі, в усьому винні, - впевнено Андрій. – За Кравчука інфляція досягла десяти тисяч відсотків та почала розвалюватись промисловість. Він до цього часу вчить людей, як потрібно жити. Саме при ньому з'явилися так звані «кравчучки». Мати постійно такою «кравчучкою» возила з дачі на базар щось продавати. Дякуючи їй, ми не голодували й мені вдалось закінчити інститут.

- Батько, маючи золоті руки та найвищий шостий розряд слюсаря інструментальника, змушений був з Василем по селах продавати цигарки, - додала Настя.

Офіціант приніс вино, закуски. Андрій налив у бокали.

- Не будемо зараз про сумне, - запропонував. - Давай вип'ємо за сьогоднішню зустріч, за наше з тобою гарне майбутнє.

«Він сказав про наше гарне майбутнє, - надпила трохи вина зраділа дівчина. – Вперше чую, що відверто пропонує бути з ним разом. Може він дійсно мене кохає? Цілує завжди щиро, в очах блиск при зустрічі. Та хто знає, що у цих хлопців в голові. Микола казав, що кохає. Та кохання – це не лише поцілунки й інтимна близькість, а важке випробування щоденною спільною роботою, побутом, вихованням дітей. Дехто таке випробування не витримує. З'явився Юрасик й Микола почав заглядати до чарки, не хотів йти на будь яку роботу. Працювала лише я. За які кошти тоді жити? Надіятись на пенсію батьків? Вважають, що справжнє кохання лише в художніх творах, в романах. Неправда! Я полюбила Андрія ще в інституті. Та коли побачила, що він не звертає на мене жодної уваги, замкнулась. А Микола пристав мов рип'ях. З ним, з від-

чаю, й одружилась. Лише згодом дійшла мудрість великого Омара Хайяма.

*Ты лучше голодай,
Чем что попало есть.
И лучше будь один,
Чем вместе с кем попало.*

Наша зустріч з Андрієм в Німеччині не випадкова, а дарована Господом. Мені ніхто більше не потрібен. Жодним словом не обмовлюсь, що на роботі пристає Рудольф. Лагідно того німця відважу».

Настя лише зараз побачила, що тарілки Андрія уже пусті, а вона до своїх навіть не доторкнулась.

- Налий нам ще вина, - попросила лагідно, - та бери мій стейк, я їсти зовсім не хочу.

- З мене досить, - відмовився хлопець, наливаючи бокали, - боюсь погладшати. Стейк смачний, попробуй.

До студентського гуртожитку вахтер пропустив без запитань. Співмешканець Андрія поїхав на вихідні до батьків. Тому їм ніхто не заважав насолодитись коханням. Настя була щаслива, поклавши голову на груди хлопця, хотіла його запитати, чи будуть канікули. Та Андрій майже зразу заснув. Дівчина тихо піднялась й перейшла на інше ліжко. Коли прокинулась, Андрій уже працював за комп'ютером.

- Виспалась? – запитав він лагідно. - Я підсмажив яєчню з беконом. Вставай та будемо снідати.

- Андрійку, знаю, що ти дуже зайнятий. Не буду відволікати. Впевнилась, що все гаразд, що здоровий. Після сніданку поїду назад. Мені теж в понеділок вранці потрібно показати готовий проєкт по митниці.

- Прошу: не ображайся. Через місяць закінчу аспірантуру. Тоді часу матиму значно більше. Поїдемо в гори. Я туди за майже три роки так і не зміг потрапити.

Під вечір Настя уже була в Дрездені. Лізі накинулась з розпитуваннями.

- Ти куди пропала? Чекала тебе в п'ятницю та не дочекалась, пішла до нічного клубу.

- Я зразу поїхала до Фрайбергу. Давно не була у Андрія.

- Чому ж так швидко повернулась? Щось пішло не так?
- Андрій готується до закінчення аспірантури, дуже багато роботи. Просипаюсь вночі, а він сидить за комп'ютером.
- Так і не ліг до тебе?
- Звечора лягли разом. Все було класно. А вранці вирішила йому не заважати. Через місяць, сказав, звільниться й поїдемо в гори.
- Радію за тебе! Маєш постійного бойфренда. Мені б подібного знайти. Чомусь трапляються на одну-дві ночі, більше не витримують. Може у мене поганий характер?
- Напевне, поспішаєш тягнути їх до ліжка. Колись мені казали, що потрібно, як на рибалці, дати рибі поводити наживку, а потім й ловити на гачок.
- Це для мене не зовсім зрозуміло. Думаю, що не встигаю оговтатись й швидше саму ловлять. Просипаюсь, а рибалки уже немає. Розповідай, була у мами.
- Пішла до фрау Анни у перший же вечір. Вона виглядає бадьорою, дуже зраділа, дякувала за твої подарунки, питала, чому ти не приїхала на Різдво й Новий рік. Я сказала, мов, стомлюєшся на роботі, відпочивала. Що я могла ще сказати?
- Вона не запрошувала, а я й не дуже до них хотіла. Починають скаржитись на самотність, на погане самопочуття, розповідають про свої болячки. Не терплю подібних розмов. Батька бачила?
- Гер Дітріх уже відпочивав, напевне заснув. Ніби частіше став звертатись до лікаря. Ти б все таки їх провідала.
- Яюсь зберусь й поїду. Вони брата більше люблять, от його з Ельзою й запрошують. На Україні снігу багато, морозно, не те, що у нас?
- Зима видалась гарна! Снігу по коліно. Морозець до десяти градусів. Кожного дня з Юрасиком на саях спускались з гірок. Там зажди багато дітей. Синочок підріс, добре розмовляє. Батьки його нормально виховують. Має уже подружку – сусідню дівчинку Соню. Привезла йому комбінезон, так декілька раз намагався показатись у ньому тій дівчинці. Ходили до дитячого кафе, грали у боулінг, настільний футбол. Шкода, мало з ним побула.
- Купила б йому ковзани. Там критий каток є?
- Ковзанів на його маленьку ніжку, напевне, не знайти. Й критого катка у нашому місті немає. Хіба що у Києві. А туди далеко.
- Не дбають у вас про малечу. Криті катки мають бути у кож-

ному місті, як по всій Європі.

- Колись будуть. Наша держава поки що бідна.

- По Герліцькій митниці все зробила?

- Зустріли там дуже мило. погодили мої пропозиції. Завтра посиджу, допрацюю й в понеділок покажу керівництву. Що робити з Рудольфом? Почав відверто залицятись. Запрошує до кафе.

- Він не одружений?

- Обручки на пальці не носить.

- Наступного разу запросить, піду разом з тобою. Може він на мене зверне увагу й кляне. Він хоч високий?

- На голову вищий від тебе, статний.

- Домовились, не забудь взяти з собою.

Рудольфу проект рекламного оформлення митниці сподобався. Головне, що його там Настя узгодила й керівництво підписало.

- Настасі, ви ж розумієте - це чернетки. За два дні потрібно зробити все акуратно, знову у Герліці підписати, щоб там не передумали. У нашій справі такі прикрі випадки бувають. Хай поставлять на підписі свою печатку. Встигнете?

- Постараюсь встигнути, гер Рудольф.

- Настасі, для чого такі формальності? Просто, коли ми самі, кажіть просто Рудольф.

«Не розуміє, що він мені не до вподоби. Якщо почне наполягати на зближенні, скажу, як і колишньому начальнику Найде, що одружуюсь. Хоча б Андрійко швидше запропонував укласти шлюб. Тоді дійсно було б легко відвадити цього німця. Може Андрійко не хоче на мені оженившись? Просто йому приємно час від часу зі мною переспати. Адже гормони грають! Що тоді робити? Учучу Лізі, як захомутати хлопця, а сама зі своїм не справляюсь. Можливо завагітніти, чи натякнути на це Андрійкові? А якщо йому не сподобається. Тоді втрачу його назавжди. Голова йде обертом. При матріархаті жінка сама вирішувала такі питання. Тепер останнє слово за чоловіком. Якщо не хочу втратити Андрійка, прийдеться терпіти залицяння Рудольфа. Триматиму його на відстані й при першій же нагоді звернусь за допомогою до Лізі».

Коли Настя знову зібралась до Герліця, Рудольф настояв, що поїде разом з нею.

- Настасі, у вас немає авто. Не хочу, щоб ви добирались в за-

вантаженому людьми автобусі, витратили на підпис весь день. Ми швидко все зробимо. Тим більш, що мені самому потрібно оглянути митницю й впевнитись у реальності вашого проекту.

Насті не залишалось іншого, як погодитись. Та в останню мить вона попросила:

- Можна, з нами поїде Лізі Штайніц? У Герліці живуть її батьки. Полковник Дітріх Штайніц вчора важко захворів. А у Лізі машина в ремонті. До суботи ще далеко. В робочі дні вона не в змозі провідати батька.

- Добре, - скривився Рудольф. – Поїдемо через пів години.

Настя вийшла й зателефонувала Лізі.

- Подруго, ти хотіла ближче познайомитись з Рудольфом. Ми з ним зараз їдемо на Герліцьку митницю. Я сказала, що у тебе в ремонті авто, а терміново потрібно провідати хворого батька. Через двадцять п'ять хвилин чекаю тебе внизу на виході.

- Дійсно, подивлюсь на цього красунчика й до батьків на десять хвилин загляну. Дякую, Настасі!

План Насті мало не зірвався. Виявляється, авто Лізі разом з іншими стояло неподалік від входу до телецентру. Видно, Рудольф не звернув на це увагу, або й зовсім не знав, яке у Лізі авто. Та Настя так розхвилювалась, що вся затерпла. Коли від'їхали, вона майже ввесь час мовчала. Зате Лізі не вгавала.

- Рудольф, ти ж знаєш, що мої батьки живуть у Герліці. Ми колись разом їздили колективом до Польщі через Герліц і я голосно розповідала про моє місто. Було важко сьогодні зателефонувати й сказати, що їдеш туди?

- Звідки я міг знати, що захворів твій батько? Ми вранці зустрілись в коридорі, привітались. Ти нічого не сказала.

- Став начальником відділу реклами й зазнався. Не можна забувати старих друзів. Ми ж давно працюємо разом, ходили з вашим відділом на вечірки. Такі були веселі часи! Невже ми постаріли за декілька років?

- Ти виглядаєш чудово. А я, напевне, постарів, на вечірки уже не ходжу, дивлюсь по ящику художні фільми.

- Й не одружився? Бачила якось тебе з однією кралею. Вона, здається, працює у мерії.

- Працювала там, - Рудольф подивився у дзеркало заднього виду в бік Насті. - Та коли вибрали нового мера, перейшла на іншу роботу й завела молодшого від мене кавалера. Я ж тоді ще не

був начальником відділу. Слава Богу, що перестали зустрічатись. Дуже любила ходити до ресторанів. А мені більше подобається домашній затишок. Маю кішку, вчу її розмовляти.

- Ти насміхаєшся? Вчиш кішку розмовляти? .

- Адже папуги розмовляють, - впевнено наполог Рудольф. – Чому кішку не можна навчити?

- То які слова вона у тебе вивчила? - з гумором Лізі.

- Поки що, коли хоче їсти, від мене не відходить й настирно муркоче. Захоче надвір – підходить до дверей й тихо м'явкає. Дуже дисциплінована й лагідна. Розуміє все, що скажу.

- Як її звати?

- Муркота. Біла, в рудих плямах. Охайна. Жодного разу на підлозі не залишила плям від сечі.

- Можна, якось прийду й подивлюсь на таку розумну кішку? Просто не віриться, що вона може розмовляти.

- Приходьте з Настасі, буду дуже радий.

«Якісь дурні люди, - в душі сміялась Настя. – Кішки завжди так поводяться. Можливо, він Лізі зацікавиться та від мене відстане. Не хочу весь час відчувати на собі його незрозумілий погляд».

- Ось і наша Блюменштрассе! - вигукнула Лізі. – Я зайду до батьків. Будете їхати назад - подзвоніть. На цьому місці чекатиму.

- Не знав, що Лізі так турбується про батьків, - зауважив Рудольф, коли поїхали далі. - Залишила роботу й серед тижня почалась їх провідувати. Чудова дівчина, працює на гарній посаді, а чомусь не одружена.

- Так, на роботі успішна, а в особистому житті не везе їй, - вирішила Настя заінтригувати Рудольфа. – Напевне, дуже вимоглива до претендентів на її руку.

- А у вас уже є претендент? - повернув до дівчини голову усміхнений німець.

- Давно з одним зустрічаюсь, - якомога впевненіше промовила Настя, - незабаром зареєструємо шлюб.

- Красивих дівчат швидко розбирають, - тихо, напевне, сам до себе, сказав Рудольф, а потім голосніше. - Не забудьте запросити на весілля.

- Звичайно, запрошу весь відділ.

Начальник митниці зустрів Настю, як добру знайому. Вона представила Рудольфа. Коли подивились готовий проект рекламного оформлення, митник цмокнув язиком.

- Саме такою я й хочу бачити нову митницю! Настісі чудово врахувала всі наші побажання. Зразу видно – у пані талант. Пропоную випити вина за втілення проекту в життя.

10

Микола був впевнений, що Віктор забере його з лікарні своєю машиною. Однак, в неділю за ним приїхала Таїса на таксі.

- Віктор Антонович сказав, що на мансарду ти не зможеш піднятися, а внизу немає де спати. Дав тисячу гривень на дорогу. Поїдемо зараз до батьківської хати в село. Замоємо протез, до весни навчишся ходити.

- Так і сказав, що немає місця для снання? – з притиском, скрегочучи зубами, запитав хлопець. – Я на нього багато працював, стільки всього зробив, ноги позбувся на роботі, а він викинув мене на смітник? Стерво!

- Миколо, не кажи так. Адже дав тисячу.

- Він не розраховувався зі мною за минулий місяць. Я був на посаді головного інженера. Винен мені тисяч вісім.

- Розрахується! Одужаєш, весною прийме назад.

- Сказав, що прийме? – з надією Микола.

- Нічого не сказав. Почнеш ходити на протезі й будемо просити, щоб надав роботу. Якщо зараз з ним посваришся, тоді взагалі не гляне у твій бік.

- Повідомила йому, що вагітна від мене?

- Нічого не говорила. Він і не знає, що вагітна. За місяців два до пологів скажу.

- Через декілька днів підемо до РАГСу. Дитя повинно народитись у законному шлюбі. А з Віктором я розберусь.

- Лише сваритись не потрібно, - пригорнулась до хлопця Таїса. – Ми від нього залежні.

- Як ти відчуваєшся? – турботливо Микола. - Була у лікаря?

- Була. Ніби дитя розвивається добре. На ось милиці та підемо. Таксист просив не затримуватись. У нього ще одне замовлення, а їхати, ти знаєш, далеко.

- Потрібно подякувати хірургу, медсестрам. Вони фактично врятували мені життя. Я був за крок від смерті.

- Я уже подякувала. Дорогий коньяк хірургу, двом сестричкам дала по двісті гривень. У них мала зарплатня. Ти уже

добре ходиш?

- Не зовсім впевнено. В палаті мало місця, в коридорі заважають. Один раз каталкою везли до операційної хворого то мало не збили з ніг. А на вулицю не ходив. Теплий одяг не давали. Там сильний мороз?

- Таксист сказав, що дванадцять градусів. Таксі стоїть майже біля самих дверей, навколо піском посипано. Але будь дуже обережний. Голова не крутиться, коли встаєш з ліжка?

- Чого має крутитись? – бадьоро Микола. – Тут же не лікування, а санаторний відпочинок!

Таксист, побачивши хлопця, якого підтримувала на виході з дверей Таїса, вийшов з машини, сумно похитав головою, допоміг обом сісти на задні сидіння й потім зауважив:

- Дорога погана. Потрібно було зразу почистити її від снігу, а тепер уже пізно. Тому їхатимемо не дуже швидко.

- Командир, у тебе щось випити є? – запитав хлопець. – У горлі давно пересохло.

- Спиртного не возимо. А пепсі-коли велика пляшка знайдеться.

- Давай хоч пепсі. На душі туга.

- З такою дружиною туга швидко вивітриться, - подав пляшку водій. - Весь час розповідала, який ти у неї гарний.

- Був гарний, а тепер розкомплектований, без ноги.

- Погано, звичайно, але ж голова й руки на місці. З часом на протезі будеш бігати, як і раніше. Паролімпійці прославляють Україну й світові рекорди ставлять. Головне – твердо вірити, що попереду все життя, й для цього багато працювати.

«Йому добре філософствувати. А я не можу поки що нормально ходити на милицях. Під пахвами дуже тисне, через хвилину п'ять починають тремтіти, а згодом й німіти руки. Лікар сказав, що потрібні милиці з підлокітниками. Вони ніби вільно продаються в магазинах «Медтехніка». Протез теж потрібно якнайшвидше замовити у центрі протезування, який знаходиться в Житомирі. Проситиму Таїсу поїхати туди. Їй важко з роботи відірватись. Однак, Валентина повинна відпустити. Ще не знаю, які побутові умови у батьківській хаті. Ніколи не приходилось там бувати».

- Тая, до хати природний газ підведений?

- Ні, газова плита працює на балонному газі.

- А як опалюється будинок?

- У грубці потрібно палити дровами та вугіллям. Дрова недавно туди привезла, трохи нарубала. Вугілля ще з тонна є. До весни повинно вистачити.

- Тая, тобі не можна самій рубати! Найняла б когось. Дрова хоч порізані?

- Заплатила трохи дорожче, то привезли порізані. Ти не хвилюйся, сусід дядько Микита обіцяв порубати.

- Палити в грубці потрібно вранці та увечері?

- Раніше завжди палили один раз. Якщо буде холодно, палитимеш двічі.

- Ти хоч на вихідний будеш приїжджати?

- Звичайно, милий, не хвилюйся. Я уже з Валентиною домовилась. Прямо їй сказала, що ти там житимеш.

- Вона не здивувалась, адже про наші стосунки не знає?

- Може й здогадується. Сказала їй, що з своїми батьками ти не дуже ладиш, то я запропонувала пожити у нашій хаті.

Приїхали в село після обіду. Цегляна хата під шифером була ще досить міцна. Коли зайшли, в приміщенні відчувався сильний холод.

- Зараз затоплю грубку, зварю картоплю, - заходилась Таїса. – Котлети й голубці я привезла. У погребі є квашені помідори, огірки, капуста. Ти поки куртку не знімай, змерзнеш. Подивись приміщення. Тут дві кімнати й кухня. Місця нам вистачить. Одне погано: до пологів прийдеться працювати у Віктора. Якщо зараз розрахуватись, мене тут ніхто не прийме на роботу. Я грошей трохи зібрала та надовго їх не вистачить. Народжу й в Попільні шукатиму заняття.

- Я теж не сидітиму без діла, - впевнено Микола. – Зараз головне – привчитись ходити на протезі. А поки що купи милиці з підлокітниками. Вони є з гострими вставками на кінцях, щоб взимку не посковзнулись.

- Добре, Миколко, завтра вийду до Попільні раненько. Може там в аптеці є ці костилі. А уже потім поїду маршруткою. До хутору Лісового, ти знаєш, від автотраси не дуже далеко. Вчора я там на кухні все підготувала. Тому повинна встигнути обід зварити. Вранці вони поснідають кавою без мене.

- Я завтра подзвоню Віктору, щоб віддав тобі мою зарплатню.

- Лише не сварись, дуже прошу. Адже він не винен, що ста-

лась пожежа й ти залишився без ноги.

- То може я завинив? – вигукнув хлопець. – У Могилеві я опинився за його вказівкою. До кінця днів пам'ятатиму той готель.

- Миколко, не тримай негатив у голові. Так дуже важко жити. Уже зварилась картопля, в хаті стало тепло й вони сіли їсти.

- Може у тебе є щось випити? Відзначимо виписку з лікарні.

- Не встигла купити. Є трилітровий бутель компоту з абрикос. Зараз відкрию. Абрикоси вродили гарні. То я наробила компоту. Є ще компот з вишень.

- Давай з вишень. Будеш їхати з Лісового на вихідний, купи горілки. Ми ж не баптисти якісь, щоб не випити? Та узнай в аптеці за протез. Лікар казав, що прості протези однотипні. Навчусь ходити на простому, а потім видно буде. Напевне, потрібно вказати мій зріст 180 сантиметрів.

- Не переймайся, я все зроблю. Завтра дядько Микита нарубає дров. Він любить випити горілки. Та я йому заплатила й прошу з ним не випивати. Тітка Марія тоді до нас його не пустить. Два відра вугілля я з сараю занесу. Будеш палити й сидітимеш у хаті, мов поважний бізнесмен. Вмикай он на холодильнику телевізор й дивись серіали. В Лісовому на кухні, ти знаєш, телевізора немає. Віктор боїться, що пересолю борщ, - пожартувала Таїса.

Спати лягли зразу після вечері. Постіль не встигла нагрітись. Та Микола пригорнув стомлену жінку, їм стало тепло. Вони деякий час лежали мовчки, прислухаючись до вітру надворі.

- Напевне, мороз став міцніший. Ти завтра одягайся тепленько. Заскучав я за тобою, Тая. Однак близькості не можна. Тому будемо спати, адже раненько вставати.

- Я встигну зварити тобі борщ. На сніданок все у нас є. Ми колко, я надзвичайно хвилювалась, коли взнала за операцію, не спала, плакала декілька ночей. Та, слава Богу, що хоч більше не постраждав й швидко одужав. Вдвох ми подолаємо всі труднощі.

- Я весь час переживав, гадав, чи не відмовишся від мене. Ад-же кому потрібен інвалід? Коли побачив тебе в палаті, дуже зрадів, теж мало не заплакав. А тобі ні в якому разі не можна хвилюватись. Може щось статись з дитиною. Ти стомилась, давай спати, - поцілував Таїсу хлопець. – Потрібно рано вставати.

Поки Микола прокинувся, в хаті було натоплено, пахло борщем. Вони поснідали смаженою яєчною з ковбасою, попили чаю. Таїса одягала теплу куртку з капюшоном.

- Я все зробила, - поцілувала хлопця. – Борщ закипів, котлети й голубці у холодильнику. Там ще є ковбаса, звариш картопляний суп з макаронами. Бери квашені помідори, огірки, капусту. Не економ, нам й на весну залишиться. Я побігла!

- Щасливої дороги! Я пізніше дзвонитиму Віктору. Він може тобі нічого не сказати, то сама запитай про мою зарплатню.

- Добре, не скучай!

Після сніданку прийшов дядько Микита. Він без стуку, як водиться у багатьох селах, клацнув дверми й повільно переступив поріг. Високий на зріст, у старій шапці-вушанці, в кирзових чоботях, з цигаркою в зубах, чоловік років шістдесяти привітався й уважно подивився на Миколу.

- Будьмо знайомі, - простяг руку. – Я Микита Іванович – су сід. Таїса попросила порубати дрова. А ти її чоловік Микола?

- Так, у громадянському шлюбі. Наступного тижня розпишемося у РАГСі. Присядьте, будь ласка. Надворі холодно?

- Морозець добренький. Ти давно з Таїсою живеш?

- Майже рік. Разом працювали в орендаря, там і зійшлися.

- Бачу, коло тебе стоять милиці. Таїса казала, що відрізали ногу.

- Був у відрядженні в Могилеві-Подільському. В готелі, де ночував, серед ночі трапилась пожежа. Прийшлося вистрибувати у вікно. Дуже поламав ногу. Лікарі не змогли скласти кістки, відрізали. Тимчасово ходжу на милицях. Замовлю протез й все налагодиться.

- Наш шкільний учитель Віктор Панасович повернувся з Вітчизняної війни на протезі ноги. Хто не знав, навіть не помічали, що він інвалід. Гарно грав на акордеоні, керував шкільним хором. Дуже діти його любили. До пенсії відпрацював. Тобі до пенсії ще дуже далеко. Впевнений, ти швидко поправишся. За знайомство та за твоє здоров'я потрібно було б випити по сто грамів, - ніби ненароком натякнув Микита.

- Ми вчора з лікарні пізно приїхали, - згадав слова Таїси хлопець, якому теж хотілось випити, - не встигли нічого купити. Таїса в суботу увечері повернеться з роботи й ми вас з тіткою запросимо.

- Добре, - зітхнув Микита. – Піду рубати дрова. Марія дала ще наряд вичистити у свиней. Тобі до хати занести дров?

- Дякую, я сам занесу. Потрібно ж самому вийти й подихати

свіжим повітрям.

Коли Микита вийшов, хлопець зателефонував Віктору.

- Доброго дня, Вікторе Антоновичу, мене уже виписали з лікарні. Живу в хаті Таїсиних батьків.

- Таїса казала, що ти у неї. До своїх рідних не хотів поїхати?

- Мати хворіє серцем. Не буду її засмучувати. Що нового на Лісовому? Снігу багато накидало?

- Снігом гарно покрило озимину. Новин особливих немає.

Млин працює справно. Лінію макаронів поки що не купили. Не можу знайти фахівця, який зайнявся б цією справою. Як ти почуваєшся?

- Звикаю до нового статусу інваліда. Хочу купити милиці з підлокітниками та замовити протез. Думаю: до весни гарно ходитиму. Якщо зачекаєте, зможу зайнятись лінією макаронів. Я ж її досконало вивчив. Віддайте, будь ласка, Таїсі зарплатню, яку я не одержав за минулий місяць.

- Так я ж дав Таїсі, коли вона поїхала тебе забирати з лікарні, тисячу. Це і є твоя зарплатня.

- Мені, здається, за посадовим окладом мали заплатити значно більше, біля восьми тисяч.

- Миколо, роботу по вивченню та замовленню лінії макаронів до кінця ти не виконав. Тому й менша зарплатня. Ти ж знаєш: гроші розкидатись у мене немає можливості, кожна копійка на рахунку. Швидше одужуй. Бувай здоровий!

«От недоносок! – подумки матюкнувся Микола, стукнув кулаком по столу й мало не впав зі стільця, його всього трусило. – Із-за тебе став інвалідом, а ти не хочеш виплатити зарплатню, яку я чесно заробив. Гроші, що були зі мною, я потратив у лікарні. Тепер прийдеться просити у Таїси. Й жодного слова не сказав, чи прийме весною назад на роботу. Така дяка за мою відданість. Напевне, Віктор здогадується, що колись ми з його Валентиною кохались. Правда, ніколи про це не казав. Як забрати зарплатню? Випити б зараз для спокою горілки, але немає. Вийду надвір, може там заспокоюсь».

Він одягся й повільно пішов до дверей, ледве пересуваючи ногу. Милиці не слухались, але Микола не звертав на це уваги. Голову не полишала думка про підлість Віктора.

«Щось обов'язково придумаю. Не залишу цьому виродку свої

гроші. Один протез коштує тисячі три, якщо не більше. Милиці теж дорогі. А ще лікар приписав заспокійливі пігулки. Чобітки потрібно купити зимові».

Микола раптом зачепився ногою за поріг й опинився на підлозі. Особливо не вдарився, але на очах виступили сльози. Він згадав той день, коли на станції Попільні погодився піти до Віктора працювати. Повертаючись разом з турецької Анталії, коханка Лариса в Києві поїхала на декілька годин до подруги й попросила його зачекати на вокзалі. Та хлопець не витримав, пішов подивитись місто й запізнився на поїзд. Квитки були у Лариси. Щоб купити новий квиток, прийшлося продати смартфон. У поїзді заснув, прокинувся – сумку, де були документи й квиток, вкрали. От його й висадили з вагону у Попільні. Щоб заробити кошти, прийшлося підносити пасажиром речі. Тут Віктор й запропонував попрацювати до осені у нього, пообіцявши допомогти одержати новий паспорт й гарну зарплатню. Звичайно, обдунив. Прийшлося працювати лише за харчі. А паспорт допоміг одержати лише через рік. Та коли хазяїн узнав, що хлопець має вищу освіту, то запропонував працювати головним інженером, пообіцяв високу оплату.

Тут до Миколи, що продовжував лежати біля розчинених дверей, підбіг Микита й допоміг піднятись.

- Не бережеш ти себе! Лише вчора з лікарні, не навчився як слід ходити з милицями, а уже поспішаєш вибігти у двір. Потрібно було покликати, я б тебе вивів.

- А хто допоможе, коли нікого поблизу не буде? – вигукнув сердито хлопець. – Хочу якнайшвидше вийти на роботу, а не сидіти на шії у Таїси.

- Я тебе добре розумію. Однак, коли, не дай Бог, щось станеться зі здоровою ногою, можеш зовсім злягти. Тому поки що більше ходи по хаті. Надворі слизько, легко впасти. Посидь біля дверей на лавочці. Я ще трохи порубаю й поговоримо. У тебе немає закурити? Я вчора забув піти до магазину по цигарки.

- Не курю, - буркнув Микола. – А тепер, видно, з горя почну. Візьміть от сто гривень, - простяг гроші, - та купіть пляшку горілки й цигарки. Бачу – ви стомились.

- Ти справжній мужик! – похвалив Микита й поклав біля дверей сокиру. – Здогадався, чого моя душа бажає. Я швидко повернусь.

Через пів голини вони уже сиділи в хаті за столом. Микола нарізав ковбаси, дістав квашених помідорів, огірків, капусти.

- Я ж казав, що потрібно випити за знайомство, - підняв чарку Микита. – Таїсі повезло з таким хлопцем, як ти. За твоє здоров'я, швидке одужання та гарне майбутнє.

Вони ще випили за Таїсу, яка нарешті знайшла своє щастя, потім за дружбу родинами.

- До моєї хати сто метрів. Звертайся з любих питань. Я на пенсії, вільного часу вдосталь. Завжди прийду й допоможу. Мужиків у селі залишилось дуже мало. Немає й з ким нормально посидіти. А з жінками яка розмова.

- Ви, бачу, людина відповідальна, якій можна довіряти.

- Армійську службу закінчив старшиною роти, - підняв догори пальця Микита. – Командир капітан Климчак умовляв залишитись на зверх строкову прапорщиком. Та мене Галина вдома чекала. Демобілізувався й возив на ГАЗ-69 голову колгоспу Степана Мартиновича. Той господарство надійно тримав в руках. А вечорами часто просив відвезти у Попільну до незаміжньої бухгалтерки сільгоспуправління. Смачна була жіночка. Жодна душа про це не знала.

- От і про нашу розмову прошу нікому жодного слова.

- Могила! – розлив по чарках залишки горілки Микита.

- Я працював у орендаря на хуторі Лісовий.

- Знаю, - закурив цигарку Микита. – П'ятдесят кілометрів від Попільні. Дорога ґрунтова, підсипана дрібним щебенем.

- Цей орендар, незважаючи на те, що я став інвалідом, виконуючи його завдання, відмовився виплатити мені вісім тисяч зарплатні за останній місяць.

- От наволоч! – плюнув на підлогу сусід. – Таких сволоцюг потрібно наказувати.

- Я теж саме про це. Не доїжджаючи до Лісового два кілометри прямо біля дороги є склад, колишня велика колгоспна так звана комора.

- Ми з тієї комори купували колись гречку. Гарна, мурована.

- Там зараз вдень працює млин. Вночі лише старий сторож, навіть без берданки. Якщо підпалите того млина, з мене гарний могорич і вісімсот гривень. Це сто доларів. Не заплатив чесно зароблених вісім тисяч, то втратить чотири з половиною мільйони.

- По руках, домовились! – потис руку Микита. – У мого своя

ка в Попільні є «Москвич». Візьму у нього, щоб привезти мішок муки, й на днях зроблю цю потрібну справу. Комар носа не підточить. Ненавиджу скупердяг, нових буржуїв!

- Дуже прошу: нікому ні слова

- Звичайно! – запевнив чоловік. - За це можна заgrimіти під фанфари. Давай сьогодні по останній, - підняв чарку. - Занесу тобі дров та піду додому. Завтра ще нарубаю.

В суботу приїхала Таїса. Розчервоніла від морозу, вона поставила в куток нові милиці, зняла шерстяну шапочку й з порога розцілувала Миколу. В хаті було тепло, прибрано, з невеликого радіоприймача тихо лунала спокійна музика. Співала Софія Ротару.

- Ледве дочекалась! Валентина їхала в Житомир й підвезла до траси, маршруткою добралась до Попільні, а тут уже рукою подали. У нас погана новина. На складі сталась пожежа. Згорів млин, мішків сто муки й багато зерна. Сторож в ту ніч відзначав у кума ювілей, під ранок прийшов на склад й застав згарище. Міліція сказала, що сталось замикання електрики. Віктор ходить - темна ніч, матюкається. На Лісовому, мов після похорону.

- Дуже шкода, звичайно. Добре, що люди не постраждали.

Млин Віктор купить новий. Коштів у нього вистачить. Тут в хаті теж дуже стара електрична проводка, завтра перевірю. Я зварив ячмінний суп, насмажив картоплі, будемо вечеряти. Ти питала Віктора про мою зарплатню?

- Запитала ще до пожежі. Він нічого не сказав, лише махнув рукою. Тепер, коли згорів млин, й питати боюсь.

- Дійсно, не потрібно його нервувати. Запитаєш через місяць, коли пожежа трохи забудеться.

- Попробуй походити з новими милицями. В аптеці запропонували саме такі, з шипами на кінці, щоб не ковзались. За протезом потрібно їхати до Житомира на протезний завод. Навчишся добре ходити й разом поїдемо з Попільні маршруткою. Сказали: протез там тобі зразу підгонять по нозі. Просто так купити, можна помилитись, довжина не підійде й ремінці потрібно підігнати.

- В неділю ж, напевне, протезний не працює.

- Не хвилюйся, відпрошусь на суботу.

Микола взяв милиці з підлокітниками, ступив один крок і впав. Таїса підбігла, допомогла встати.

- Милий, не забився?

- Все добре, - скрипнув зубами хлопець й, повільно перестав-

ляючи милиці, пішов по хаті. – Потрібно більше ходити, а в дворі боюсь. Та не здамся ніколи, запам'ятай, ніколи!

Через два тижні вони зареєстрували шлюб у РАГСі, потім побували на протезному заводі в Житомирі. Дійсно, нову «ногу» приладнали швидко. Лікар сказав, що на хворій нозі зразу буде ходити болісно, повинен поступово натертись мозоль. Коли Микола в той же день, стиснувши зуби, спробував ходити по кімнаті, нога зовсім не слухалась, в місті дотику протеза боліла. Через декілька хвилин хлопець майже впав на стілець та тремтячими руками від'єднав протез. На ньому побачив пляму крові. Таїса в цей час пішла надвір набрати відро вугілля. Щоб вона не злякалась кровавої плями, Микола швидко її стер.

- Пройшовся на протезі? – запитала з порогу дружина. – Леґше стало ходити?

- Звичайно, краще, ніж на милицях, - якомога бадьоріше відповів хлопець, на очах у якого від болю виступили сльози.

- А чого ж тоді його зняв? – відсипала в грубку трохи вугілля Таїса. – Потрібно більше ходити, щоб швидше до нього звикнути.

- Поки приїхали з Житомира, стомився, - приліг на ліжко Микола. – Хочу подивитись чергову серію цікавого пригодницького кінофільму. Завтра, в неділю походжу. А ще маю зателефонувати батькам. Вони ж зовсім не знають, що я ходитиму на протезі.

- Ти казав, що мати хворіє серцем й може розхвилюватись.

- Колись же потрібно їм повідомити. Більше місяця з ними не розмовляв. Вони, звичайно, звикли, що рідко їм дзвоню, посилаючись на зайнятість. Але про інвалідність потрібно розповісти, звичайно, без подробиць про пожежу.

- Миколко, було б краще нам до них поїхати. Вони ж про мене нічого не знають. Станеш добре ходити на протезі, купимо подарунки й провідаємо їх. Я за цей час звільнюсь з роботи. Адже через два місяці мають бути пологи.

- Як скажеш, Тая. Батьків потрібно провідати. Ти у мене розумниця. Приляж бо на ліжко, пригорну тебе.

- Так маємо ж вечеряти, - повеселіла жінка. – А ще хочу дещо тобі приготувати. Адже в неділю поїду на роботу.

- Як там Віктор? Знайшли тих, хто підпалив млин?

- Міліція один раз приїхала й більше їх я не бачила. Може,

Віктор сам до них їздить. Валентина якось проговорилась, що млин був не застрахований, збитки великі.

- Як же забрати у нього мою зарплатню?

- Не знаю, милий. Ходить темний, злющий. Дочку Сніжанку недавно за щось надворі дуже сварив. Вона плакала. До нього страшно підійти, не те, щоб просити. Ось буду розраховуватись, покажу свідоцтво про наше одруження, тоді й запитаю.

11

Андрій в лютому захистив дисертацію, увечері подзвонив Насті.

- Мила, можеш привітати. Я уже доктор-інженер з металознавства. Правда, ще залишилась формальність - одержати диплом. Його видадуть через пару тижнів безпосередньо в Академії.

- Захистився? І нічого мені про день захисту не сказав? Трохи ображаюсь та цілую й дуже радію за цей надзвичайно приємний фінальний акорд! Нарешті матимеш час відпочити.

- Декан сказав, що переведуть мене на посаду професора. Я ж працював останній рік на чверть ставки викладачем. Потрібно відзначити таку подію. Будь ласка, приїжджай у суботу.

- У Лізі в суботу весільна вечірка. Вона одружується з начальником мого відділу Рудольфом. Та я обов'язково приїду. Можливо, в неділю вранці.

- З нетерпінням чекатиму! Цілую! – прокричав у мобільний радісний Андрій.

«Лізі дуже швидко округила Рудольфа, - пораділа за подругу Настя. - Ми пішли до нього подивитись кота, який ніби розмовляє. Посміялись, коли кіт підходив до Рудольфа та тихо нявкав, попили кави. Потім хазяїн показав свою колекцію картин. Я, як було домовлено з Лізі, сказала, що мені потрібно піти до манікюрниці. Лізі залишилась з Рудольфом. Що у них там було, я особливо не розпитувала. Та незабаром щаслива Лізі перейшла жити до Рудольфа, а я залишилась у квартирі одна. Це квартира Лізі. Поки що вона за оренду з мене нічого не бере. Напевне, прийдеться мені шукати однокімнатну. Трикімнатну орендувати дуже дорого. Тепер думаю, що подарувати Лізі з Рудольфом. Напевне, виберу гарний комплект постільної білизни».

Вечірка відбувалась в ресторані. У німців багато гостей не запрошують. З боку Рудольфа була лише мати, від Лізі – брат з дру-

жиною та Настя. Напевне, батько гер Дітріх погано себе почував і фрау Анна вирішила одного його не залишати. Розпитувати Лізі, чому немає батьків, Настя вважала, було б нетактовно. Стіл накрили скромно. Кожному по великому овочевому салату «асорті», суші, а порізана шинка - на загальному блюді. З випивки - шампанське, якесь вишукане сухе вино, на кожного - пляшка пива. Настя з усмішкою згадала, як гостинно, широко та щиро відзначають весілля та вечірки на Україні. Однак, у кожній країні свої звичаї. Були від кожного гостя тости. Побачивши подарунок від Насті, у Лізі загорілись очі. Видно, вона не чекала такого й поцілувала дівчину. Тихо грала музика. Однак гості не танцювали. Години через дві, випивши кави, розійшлись. Настя прямо з-за стола поїхала на вокзал, зателефонувала Андрію й рано вранці прибула до Фрайберга. Радісний хлопець зустрів її на вокзалі.

- Якщо ти не проти, відзначимо мій захист в гуртожитку. Я уже все приготував.

- В гуртожитку навіть краще, - погодилась дівчина. – Ніхто не заважатиме. Знаєш, увечері в ресторані була вечірка Лізі з Рудольфом. Німці такі скупердяги, що дивуюсь. У нас на весіллі смажені поросята, качки, гуси, риба, два-три види холодцю, якісь крученики, домашня та кров'яна ковбаса, голубці. Про горілку, вино уже й не кажу. Гуляють три дні. А тут вийшла з-за столу голодна! Навіть не потанцювала. До цього часу від голоду у шлунку бурчить.

- У мене не будеш голодна, обіцяю. Знайомий хлопець приїхав купувати авто, так мати передала сала й домашньої ковбаси. А ще є пляшка іспанського коньяку.

- Ти спеціально спокушуєш! Поїхали швидше!

Настя давно не їла з таким задоволенням. Виявляється, разом з ковбасою та салом мати передала й декілька головок часнику. Сало з часником – це блаженство! Закушувати коньяк салом з величезним задоволенням можуть лише українці.

- Вітаю тебе з таким великим успіхом! – підняла Настя чарку й поцілувала хлопця. – Українцю захистити в Німеччині дисертацію дуже складно. Тобі це вдалось. П'ю за те, щоб успіх не полишав тебе і в майбутньому. Не дивись на мене з посмішкою, - попросила дівчина. - Я в тебе вірю!

Після випитого Андрій взяв Настю на руки й коханці опинились у ліжку. Прокинулись після обіду. Вона знову не подивилась місто.

- Андрійку, не хочеться тебе залишати та йдемо на вокзал. Завтра ж на роботу.

- Я навідаюсь до Дрездена наступної суботи, - пообіцяв хлопець. – Побудемо разом хоч пару днів. Уже середина лютого, постійні відлиги, незабаром почнеться весна.

- Ти дивишся новини по телевізору? Бачив, щось страшне робиться у Києві! Майдан Незалежності палає величезною пожежею.

- Добрий місяць не мав часу подивитись. Що сталося?

- Українці хочуть приєднатись до Євросоюзу. Влада – категорично проти. Тому народ повстав. Беркутівці почали стріляти в людей. Журналісти стверджують, що Путін прислав снайперів. Є вбиті.

- Настусю, я перед заняттями маю тиждень відпустки. Пробач, напевне, поїду на Україну. Батьки кажуть: все у них добре. Та маю на чотири роки молодшого братика, який навчається у Київському політехнічному. Про нього чомусь батьки мало говорять. Знайомий, що привіз передачу від мами, завтра збирається назад. Попрошусь до нього в авто. Думаю: не відмовить.

- Звичайно, потрібно поїхати. Ти ж давно у батьків не був. Будьте обережні. Дорога вночі слизька, підмерзає.

12

Заїку Грубого затримали через декілька днів. Жодних наркотиків у нього не знайшли. Напевне, схема була давно відпрацьована, він їх зразу ж передавав комусь іншому. Грубий став категорично від всього відмовлятися, заїкаючись на кожному слові.

- Пане слідчий, у мене в місті, як колишнього члена обласної баскетбольної команди «Колос», багато знайомих людей. Вони б точно знали, що торгую, чи розповсюджую наркозілля. Попитайте їх, будь ласка.

- Обов'язково розпитаємо, - пообіцяв Звенигора. – Та ваше щире чистосердечне зізнання врахує суд. Тому пропоную про все розповісти. Ви днів десять тому одержали біля входу до швейної фабрики від громадянки пакунок «лаванди»?

- Я біля швейної ніколи не буваю. Живу зовсім в іншому районі.

- А громадянка Коваленко Ліна стверджує, що саме ви до неї приходили. На шиї у вас була червона хусточка. До жалю, вона з мобільного видалила ваш номер.

- Я що, дівчина, - тихо розсміявся Грубий, - щоб носити на шиї хусточки, та ще й червоні. Так роблять, здається, лише геї. Запевняю вас: ви не того затримали. Якби я забирав у якоїсь Коваленко наркотики, то, напевне, їх і вживав би.

- Ви не розумієте, до якого відділу СБУ потрапили? Ми ведемо боротьбу з наркоділерами. В Одеському СІЗО знаходиться затримана громадянка Томій Лариса. Знаєте таку?

- Вперше чую. В Одесі давно не був. Працюю декілька років без відпустки. Дружина вдома доглядає двох діток, донечці всього два з половиною рочки. Потрібно їх утримувати.

- Проведемо у присутності свідків очну ставку з громадянкою Коваленко й зразу все з'ясується. Але в такому разі чистосердечно писати уже буде пізно. Добре подумайте.

- Про що маю думати? Намовите Коваленко і вона ніби мене пізнає? Не робіть з мене дурня! Ваші штучки давно відомі.

- Напевне, вас уже колись органи затримували, коли знаєте про наші методи?

- Ніхто не затримував, - нервово Грубий. – У фільмах бачив.

- А тепер маєте дуже погану нагоду подивитись реально. Лише після в'язання ви ще довгих років десять не бачитимете своїх діток. За час вашої відсидки вони повиростають й вас забудуть, не називатимуть татком. Дружина може не витримати й знайде їм іншого татка, який буде чесно працювати та не матиме справу з наркотиками. Посидите добу в камері, згадаєте, кому віддали пакет «лаванди», й завтра поспілкуємось.

«Щоб ти спілкувався з вовками! – роздумував над словами слідчого Грубий. – Баба ніколи не може втримати язик за зубами. Видно, Томій, коли давала номер мого телефону, назвала моє прізвище та що заїкаюсь. Як інакше СБУ змогло б мене вирахувати? Адже я поклав «лаванду» у вказану босом поштову скриньку й ні з ким не зустрічався. Невже Томій не могла сама так зробити? Тепер дійсно прийдеться баланду декілька років посьорбати. Ще й невідомо, у яку компанію на зоні потрапиш. Пахани зроблять «Марусею» та будеш віддавати їм всі передачі й підставляти зад. А якщо все розповісти слідчому, то свої можуть прирізати. Що придумати

та вийти сухим з цієї скрутної ситуації? Потрібно запропонувати хабар. Іншого виходу не бачу».

Наступного дня під час допиту Грубий підсунув чистий аркуш паперу й написав 2 тис.\$ та подивився у вічі Звенигорі. Той перекреслив й написав 4 тис.\$. Грубий погодився й махнув головою.

- То ви до швейної фабрики не ходили? - зразу ж запитав слідий, порвавши папір з цифрами та поклавши до кишені. - У Коваленко пакету «лаванди» не брали?

- Дітьми клянусь! Такого ніколи не було. З наркотиками жодних справ не мав. В той день мене й в місті не було. З самого ранку я поїхав у село до тещі взяти два відра картоплі. Теща підтвердить.

- Підпишіть протокол. Бачу, ми дійсно затримали вас помилково. Прийдеться пошукати справжніх наркодільців. На всякий випадок підпишіть зобов'язання не залишати місто. Можливо, ще раз вас запросимо. Адже виходить, що Коваленко про все набрехала, звела наклеп. Це уже кримінальна стаття.

Ліну привели на допит під вечір. Знесилена, вона переступила поріг і ледь не впала на стілець біля слідчого.

- Ви знайшли Грубого? – зразу ж запитала.

- Звичайно, знайшли. Виявляється, Грубий до вашої «лаванди» не має жодного відношення.

- Я ж вам сказала, що саме він забрав пакунок, - жалібно промовила дівчина.

- У нього залізне алібі - в той час навіть в місті не був. Ви навмисно вводите слідство в оману. За наклеп будете відповідати.

- Зробіть, будь ласка, очну ставку, - заплакала Ліна. - У присутності свідків я розповім, що саме він забрав у мене пакунок, який передала Тоній.

- Не вказуйте, що мені робити! – грубо, підвищеним голосом перервав дівчину слідчий. – Краще признайтесь: ви співпрацювали з наркоділершею Томій. Це незаперечний факт.

- Я ні в чому не винна, - витирала сльози дівчина. – Прошу надати мені адвоката для справедливого захисту.

- Громадянку, ви натякаєте на несправедливе слідство? В СБУ такого не буває! Посидьте ще у камері. Адвоката згодом надамо. Поки що триває неупереджене слідство.

- Як же неупереджене? – вигукнула Ліна. – За моїми свідчен-

нями ви знайшли Грубого. Я ж його раніше не знала й ніколи не бачила. Йому вірите, а мене називаєте брехухою?

- Не перекручуйте фактів! Ви признались, що пакунок у Тоній взяли та передали якійсь людині. Вказали на Грубого, а у нього алібі. Добре подумайте в камері. Впевнений – згадаєте!

«Що я маю згадати? – у Ліни калатало серце від невизначеності. – Адже я сказала слідчому правду. Може вони не того Грубого знайшли? Адже однофамільців багато. Чому не роблять очної ставки? Я б зразу сказала, чи це той самий Грубий. Обіцяли краще харчувати, передачу від Василя, можливо, й побачення. Потрібно було слідчого запитати. Василь, напевне, там з розуму сходить. Мене уже тримають тут десять днів і чіпляють всю провину за пакет горезвісної «лаванди». Чому я, дурна, зізналась, що взяла цей пакет у Тоній і передала Грубому? Якби не зізналась, давно б відпустили. Мало хто носить червоний шарф. А я й виклала, що передала пакет. Може СБУ само придумало про той шарф? Потрібно чекати вісточку від Василя. Впевнена: він же не сидить, склавши руки. Буде шукати шляхи для зв'язку зі мною».

Наступного дня черговий наглядач подавав через віконце сніданок й тихо прошепотів, простягнувши руку:

- Вам записка. Візьміть непомітно, прочитайте й проковтніть.

Ліна мало не крикнула, глянувши у вічі черговому. Той поклав біля миски невеличку трубочку. Дівчина простягла вперед дві руки. Однією взяла миску, а іншою, ніби підтримуючи миску, – двома пальцями записку. Надзвичайно хотілось зразу ж прочитати, але розуміла, що за нею можуть спостерігати. Перехотілось їсти, однак заставила себе проковтнути трохи пшеничної каші, политої якоюсь підливою. Лише потім розгорнула трубочку.

«Кохана, - було дрібно написано знайомим до болю почерком, - я роблю все можливе, щоб тебе звільнили. Ні в чому не зізнавайся. Не хвилюйся, незабаром будеш на волі».

Стислось серце. Чому ця записка не прийшла раніше? Адже вона уже зізналась у передачі пакунка, думаючи, що там дійсно лаванда. Та за мить на душі стало спокійніше. Вона вірила: Василь щось обов'язково придумає. Адже він завжди був хазяїном слова.

АНДРІЙ

Я и не знал, что любовь может быть жестокой.

Пісня Ф.Кіркорова «Жестокая любовь»

1

Друга половина лютого чотирнадцятого року. Весна не за горами. Та надзвичайно збентежена страшними подіями в країні, вона запізнювалась. Сердитий, поривчастий північний вітер несе низькі сизі хмари. Час від часу падає рідкий лапатий сніг. На мокрому чорному асфальті місцями невеликі плями води. Ворони й голуби поховались. Відчувається різкий запах горілої гуми. По зимньому одягнені люди швидко перебігають безлюдною площею. На вході до Центрального залізничного вокзалу та біля станції метро стоять декілька міліціонерів. Здаля доносяться глухі вибухи. Міський транспорт не працює. Таксисти збільшили ціни в декілька раз. Андрій приїхав сюди маршруткою вранці. Поїзд «Львів-Київ» зупинився у Фастові та стояв дуже довго, мов вкопаний. Зустрічних поїздів, електричок не було. Провідник на запитання пасажирів лише сердито відмахувався рукою. Нарешті він оголосив, що далі поїзд не піде, наказано всім виходити. Добиратись до столиці потрібно було самотужки. Добре, що Андрій з речей мав лише невелику сумку. Хлопець схопив її в руку й вибіг на привокзальну площу, де вирував, мов збуджений рій бджіл, схвильований натовп людей. Йому повезло втиснутись у переповнену маршрутку, яку брали штурмом. Всю дорогу до Києва хлопець простояв майже на одній нозі. Стривожені пасажирів розмовляли тихо.

- Мій Степанко, - розповідала сусідці молода жінка, - працює з

жовтня різноробочим на будівництві. Живуть з хлопцями у вагончику. Раніше телефонував щовечора. Тепер тиждень на дзвінки не відповідає, «тимчасово не доступний». По телебаченню показують страшні речі. Не витримала й вирішила сама сюди приїхати. Як добратись на Харківський масив, не знаю. Водій маршрутки сказав що привезе лише до вокзалу.

- А я була в Тернополі у сестри. Дочка вмовляла в такий непевний час не їхати. Та у сестри ювілей, давно не бачились. Наспілкувались з нею за три дні. Добре, що квитки взяла завчасно.

- То ви у Києві живете? Може скажете, як потрапити на вулицю Тростянецьку, що неподалік станції метро «Харківська». Там мій Степанко працює.

- Телефонувала мені вчора дочка. Метро тимчасово зупинили. Прийдеться вам брати таксі.

- А далеко їхати від вокзалу?

- Далеченько, майже через пів міста. Якщо будуть попутчики, то заплатите дешевше.

- Я з вами поїду, - знайшовся середнього віку чоловік, що стояв поруч з Андрієм. – Мені там близько від Тростянецької.

- Дякую вам дуже, добра ви людина. А то я у Києві давно не була. Уже й не знала, що діяти.

«Піду пішки, - вирішив хлопець. – Проспектом Перемоги до політехнічного інституту кілометрів п'ять, не так вже й далеко. Я там колись був на студентській науковій конференції й прогулювався містом до Хрещатику. Чому Сергій по мобільному не відповідає – не знаю. Та батьки дуже хвилюються. Адже брат лише перейшов на другий курс. У місті ще не зовсім освоївся. Сесію склав гарно, на канікулах був тиждень вдома. Мати наказувала йому не ходити на Майдан. Та чи послухався – невідомо. Він за натурою ніби спокійний. Не пам'ятаю, чи й у хлопчачих бійках брав участь. Однак, залежить, яких друзів зараз має. Я давно з ним по телефону не розмовляв. Останній рік в аспірантурі було складно. Добре, що встиг написати та захистити дисертацію. Декан сказав, що приймуть на посаду професора. У нас на кафедрі якраз з'явилась вакансія. Викладатиму за своєю спеціальністю – металознавство. Зарплатня буде гарна. З гуртожитку поки що не виписують. Добре, що знайшов Настю. Декілька років не бачились. А тут випадково зустрілись у Фрайберзі. Хочу запропонувати їй одружитись. Напевне, залишати роботу на Дрезденському телебаченні їй буде важ-

ко. Адже посада у неї престижна. Поживемо деякий час окремо, а згодом вирішимо, як бути далі. У Фрайберзі теж є телебачення».

Він уже вийшов повз торговий центр «Україна», який у такий ранній час ще не працював, на площу Перемоги й повернув ліворуч. Посеред площі здіймався високий шпиль-обеліск містугерою, навпроти красувалась велична будівля цирку. Андрій навіть не звернув уваги на афіші, засунув руки в кишені зимньої куртки й впевнено попрямував до мостового переїзду перед заводом «Більшовик». Тролейбусів не видно. А переповнені маршрутки проскакували без зупинок. Людей на вулиці зовсім мало. Біля метро «Шулявська» більшість кіосків зачинено. Працювало дві кофейні. Андрій випив кави з коржиком й попрямував далі.

Від зоопарку хлопець повернув до скверу, за яким виднівся старий головний корпус політехнічного, побудований ще у кінці дев'ятнадцятого століття. Незабаром Андрій зайшов у фойє гуртожитку, попросив вахтершу пропустити до брата. Повненька білява жіночка років сорока, приязно подивилась й промовила, що без перепустки відвідування заборонено, а Швець Сергій проживає у кімнаті 209 на другому поверсі. Потрібно зачекати. Одного зі студентів, що піднімався наверх, вона попросила викликати Швеця. По сходах спустився незнайомий хлопець.

- Ти до Сергія Швеця? – запитав у Андрія.

- Так. Він на заняттях?

- Відійдемо до вікна, - запропонував хлопець й, коли відійшли, продовжив. – Розумієш, Сергій живе у нашій кімнаті. Два дні тому після занять під вечір ми компанією душ з десять ходили до Маріїнського парку підтримати наших політехників, що протестують на Майдані. Понесли їм харчі, медикаменти. Не встигли передати, як на нас з бітами в руках, в чорних масках напали так звані «тітушки». Їх було більше двох десятків, дужих, тренованих. Почалась велика бійка. Ми відчайдушно захищались, але перевага була на їхньому боці. Нас швидко розігнали й ми втікали в різні боки метрів п'ятсот. Я лише побачив, як Сергія ще в парку вдарили битою по голові. Він охопив голову руками й присів до землі. Повертались до гуртожитку частинами, хто як міг. Сергій ще з одним хлопцем не повернулись. По мобільних вони до цього часу не відповідають.

- То ви покинули товаришів напризволяще? – вразився Андрій.

- Тоді уже добре стемніло. Ми лише в кімнаті побачили, що Сергія з нами немає. Наступного ранку з товаришем їздили до Маріїнського парку, але там стовпотворіння, постійні сутички, багато беркутівців. Про наших хлопців не було й кого розпитати. Можливо, Сергій потрапив до якоїсь лікарні. Староста групи телефонував до «швидкої допомоги», та Швець Сергій там не був зафіксований.

- В інші лікарні не дзвонили?

- Дзвонили в три лікарні, які ближче до центру міста. Узнати нічого не вдалось. В одній сказали, що за останні дні поступило багато покалічених людей.

- Що порадиш мені робити, де шукати брата?

- Не хочу наврочити, але потрібно обдзвонити ще й морги.

- Ти в Інтернеті можеш знайти телефонні номери прийомних відділень всіх лікарень та моргів?

- Звичайно. Зачекай хвилин двадцять, я винесу. Ти маєш у кого зупинитися?

- Думав провідати Сергія й сьогодні повертатись додому. Тепер не знаю, як бути надалі.

- Не хвилюйся, - виніс список й простяг Андрію хлопець. - Сергій проворний, сильний. З ним не повинно чогось страшного статись. Тут вказано й мій номер. Звати мене Михайло. Щось узнаєш – зателефонуй. Я сьогодні після занять буду в гуртожитку. Вийшов наказ міністерства освіти, який забороняє студентам, школярам брати участь у різних мітингах, протизаконних заходах. Можуть навіть виключити з університету. Але ми ночами підтримуємо наших хлопців. Не матимеш де переночувати, приходь, щось придумаємо.

Схвильований Андрій прямо з фойє гуртожитку став обдзвонювати лікарні та морги. У деяких телефони не відповідали. Він на таксі проїхав до шести лікарень. Однак слідів брата не знайшов. Під вечір, надзвичайно стривожений та зовсім знесилений, він зателефонував Михайлові. Той запропонував приїхати до гуртожитку.

- Не заходь до фойє, зателефонуй з вулиці. Постараюсь провести тебе до кімнати, переспиш у нас.

Михайло вийшов майже зразу, провів Андрія за кут будинку, на першому поверсі розчинив вікно. Через вікно вони й потрапили до гуртожитку, піднялись на другий поверх.

- Спатимеш на місці Сергія, - показав хлопець на вільне ліжко.
- Нас проживає тут троє. Микола пішов на третій поверх до дівчат. Ти хоч щось їв сьогодні?
- Лише у вагоні поїзду перекусив та випив чаю. За турботами було не до їжі. Де ще можна шукати брата?
- У Маріїнському парку попитай. Та пройшло два дні. Менти завжди кажуть: не знайшлась людина в першу добу – тоді уже значно важче шукати. Будь обережний. Навколо парку урядові установи. Вони посилено охороняються. У парку постійно вештаються молодики підозрілого вигляду, групуються й прочісують парк «тітушки». До них не звертайся, можуть побити. Ось поїж ковбаси з гірчицею, - витяг Михайло пакунок з холодильника. – Приготую ще каву.

Зморений Андрій випив кави, подякував, поклав голову на руки й заснув за столом. Михайло допоміг йому встати та вклав до ліжка.

У Маріїнському парку з самого ранку уже було багато різноманітного люду з плакатами, різними прапорами. Більшість збиралися групами. В одному великому гурті з якогось підвищення виступав розхристаний чубатий хлопець без шапки.

- Хлопці на Майдані тримаються, - кричав він у гучномовець.
- Однак вчора беркутівці мало не прорвали одну з барикад. Врятувала лише мужність та стійкість сотень самооборони й вчасно підпалена автомобільна гума. Майдан оточений з усіх боків спецназівцями. Горить будинок професійних спілок. Там загинули люди. Ходять впевнені чутки, що сьогодні штурм продовжиться. Ніби роті беркутівців роздали снайперські гвинтівки.

Андрій побачив двох дівчат, на рукавах яких біліли пов'язки з червоними хрестами, та з сумками по боках. Хлопець підбіг до них.

- Дівчата, ви були тут три дні тому увечері? Тоді у бійці з тітушками пропав мій брат.
- Ми в парку уже тиждень кожного дня, - відповіла висока білявка. – Три дні тому під вечір побили політехніків. Одному з них, що лежав на землі, ми перев'язали голову.
- Саме мого брата вдарили битою по голові, - з надією Андрій.
- Його часом не забрала «швидка»?
- Він був при пам'яті, стогнав. Ми посадили його під дерево й

почали надавати допомогу іншим. Того вечора в різних місцях парку відбулось декілька бійок. «Швидкої» не було.

- Може бачили, куди він подівся?
- У нас було багато роботи. Бійки тривали й вночі. Однак важко поранених не було. Куди подівся ваш брат, ми не бачили.
- Не порадите, кого ще можна розпитати?
- Тут повний безлад, постійні сутички, міліції немає. Ми двоє з медичного університету самі вирішили сюди приходити, адже у бійках бувають поранені. Не знаю навіть, що можна вам сказати.

Розгублений Андрій оглядався на всі боки, думаючи, кого ще можна розпитати. Однак в цей час з боку Майдану почулась стрілянина, лунали вибухи.

- На Інститутській стріляють в людей! - закричав поряд юнак.
– Уже є поранені та вбиті. Поспішаймо на допомогу!
  - Рятуйтеся, хто як може! – пролунав неподалік сильний вигук.
- Почувся пронизливий довгий свист.

Андрій з жахом побачив, як з криками в усі боки з парку почали розбігатися люди. Хлопець інстинктивно побіг разом з усіма. Поряд проскочила білявка з медичного університету. Раптом його збили з ніг. Хтось наступив на спину, сильно притис до землі й побіг далі. Андрій намагався піднятися та його знову якийсь здоровань збив на землю. Чулося, як бігли й кричали люди.

«Невже дійсно стріляють по людях? – гупало в голові, серце несамовито калатало. – В самому парку ніби пострілів не чути. Тут поряд Верховна Рада, неподалік Адміністрація Президента, Національний Банк. Михайло сказав, що все охороняється беркутівцями. Якщо їм роздали снайперські гвинтівки, то готувались стріляти в людей. Майдан горить майже два місяці. Влада не витримала й пішла війною на протестуючих».

Андрій встав на ноги, оглянувся. В парку залишилось зовсім мало люду. Між деревами валялись плакати, прапори, пакунки з якимись речами. В дальньому кутку група молодиків когось біла. Звідти лунали крики про допомогу. В який бік тікати, хлопець не розумів. Він згадав, звідки заходив до парку, й побіг на вихід. До гуртожитку добирався пішки. На Хрещатику та проспекті Перемоги зустрічав групи людей, які йшли до центру міста. Повертатись з ними назад після пережитого не хотілось. В гуртожиток заліз через знайоме вікно. Михайло дивився в кімнаті телевизор, повернувся й зразу запитав:

- Щось узнав про Сергія?
- Дівчата санітарки ніби перев'язали брату голову й посадили під дерево. Він був при пам'яті. Більше нікого не вдалось розпитати. Там творилось щось страшне! Мене ледь не затоптали. На Інститутській стріляли в людей. Один хлопець кричав, що є поранені й загиблі.
- По телевізору показали, як гинуть люди. Однак прорвати барикади Майдану беркутівцям не вдалось. У нас в політехнічному створили дві сотні для оборони Майдану. Мене вибрали заступником сотника. Підеш туди увечері з нами?
- Піду! Я не зможу сказати батькам, що Сергій пропав.
- Жодної зброї не беремо, лише дерев'яні бити та балончики зі сльозоточивим газом.

Коли стемніло, від політехнічного окремими невеликими групами до Хрещатику пішли студенти. Трохи підмерзло, під ногами стало слизько. Міський транспорт не працював. Йти прийшлося довго. Проспектом Перемоги часто пролітали з включеними сигнальними вогнями міліцейські машини. Майдан по периметру площі Незалежності горів величезним страшним полум'ям. Час від часу щось вибухало, високо вгору летіли іскри та темний дим. У повітрі відчувався різкий запах горілої гуми, літала сажа. Політехніки згуртувались в колону. Через вузький прохід в барикаді до середини їх пропустили без затримки.

2

Вкрай знервовану Ліну на допит привели через день. Від безсоння у неї почервоніли очі, змарніла, згорбилась, ноги пересувала важко, ледь не впала на стілець.

- Будемо й далі вдавати, що ви нічого не знали про наркотики? – підвищеним голосом почав слідчий. – Лариса Томій в Одесі уже підтвердила, що ви з нею давно знайомі та виконували її завдання передати наркотики комусь у нашому місті.
- На прохання Томій я передала пакет з лавандою заїці Грубому, - заплакала дівчина. - Що в пакеті були, як кажете, наркотики, стверджуєте лише ви самі. Впевнена, у пакеті була лаванда.
- То не вірите слідчому СБУ? – вдарив рукою по столу Звенигора. – Ми знаємо, що ви передали наркотики. Саме після вашого повернення з круїзу по Чорному морю, де на теплоході ви перебу-

вали в одній каюті з Ларисою Томій, у нас різко зріс обіг наркоти. Саме Тоній попросила вас передати пакет комусь у нашому місті?

- Так, Томій попросила передати пакет з лавандою. Жіночка порядна, інтелігентна. Коли я зайшла до каюти, зразу ж запропонувала випити кави. Ми познайомились, вона розповіла про дітей.

- Це Томій, пізнаєте? – слідчий поклав перед Ліною фото.

- Ні, - поглянула дівчина, - на світлині зовсім інша жінка.

- Подивіться уважно, - наполог Звенигора.

- Я впевнена. У Тоній високий лоб, брови дугами. Вона значно гарніша, молодша. Не даремно румун Михаль, як вона потім розповіла, запросив її до себе в гості. Адже вона й зійшла з теплохода «Варна» в Констанци. Коли знала, з якого я міста, тоді й попросила передати пакет з лавандою. Лаванда допомагає відігнати міль.

- Червоний шарф у вас був до знайомства з Тоній?

- Не було у мене ніякого червоного шарфа, - впевнено наполягла Ліна. – Томій попросила купити його у Стамбулі. Ми з чоловіком на Великому базарі його добру годину шукали. Можете запитати про шарф у співробітників на швейній фабриці, у подружки, з якою я жила на квартирі, у моїх батьків.

«Виявляється, Тоній, як казав слідчий, СБУ не затримала, - зрозуміла Ліна. – Адже Звенигора показав фото зовсім іншої жінки. Старається мене заплутати й спровокувати зізнання про наркотики. Буду твердо триматись свого – я передала пакет з лавандою. Василь у записці написав, щоб ні в чому не зізнавалась. Потрібно заспокоїтись. Адже мене не б'ють, не морять голодом, дозволили піти в душ, чай стали давати солодший. Я не винна, передаючи пакет. Томій сказала: там лаванда. Я й повірила, допомагаючи добрій людині. Слідчий повинен доказати, що в пакеті були наркотики».

- Запитаємо обов'язково, - опустил голову Звенигора. – Конвойний, - вигукну в коридор, - вивести затриману до камери!

Тим часом Василь шукав підходи до СБУ. Максим, з яким навчались у коледжі, відмовився допомогти, сказавши, що йому заборонив начальник відділу. Надала допомогу, як часто буває, зовсім випадкова людина. До магазину «Ваш ноутбук» прийшов купити деякі запасні частини молодий чоловік. Василь якраз відпустив з роботи

одного продавця й сам його підмінював. Коли розговорились з покупцем, виявилось, що він «айтішник» й час від часу виконує деякі роботи по налагоджуванню комп'ютерного забезпечення в управлінні СБУ. Чоловік просив продати якісні запасні частини, щоб двічі не виконувати роботу.

- Щось станеться й від цих СБУшників потім будуть одні неприємності.

В магазині більше покупців не було, два інші продавці займались подалі своїми справами. Василь озирнувся й тихо сказав:

- Є у мене запчастини західноєвропейського виробництва. Вони трохи дорожчі від китайських, але надійні. Я вам їх продам, то й ви, будь ласка, допоможіть мені.

- Звичайно, допоможу, - погодився чоловік.

- Мою дружину недавно затримала СБУ й звинувачує у надуманому злочині. Займається нею слідчий шостого відділу Звенигора. Якщо допоможете звільнити її, я вам віддячу.

- Зроблю все, що зможу.

- Дуже вдячний вам за розуміння. Дружину тримають чотирнадцять діб, передачі не дозволили, офіційно конкретного звинувачення не висувають.

- До СБУ легко потрапити та важко вирватись. Працювати на них не хочеться. Однак, відмовишся – можуть закрити фірму.

Через два дні увечері Ліна була уже вдома. Батьки якраз поїхали з Юрасиком на дачу. Василь зустрів милу обіймами та поцілунками.

Ліна заплакала й зразу попросила налити гарячої води у ванну.

- Лише один раз дозволили піти в душ. Там можна втратити розум. Бачу, що у слідчого немає жодних доказів, а не відпускають. У голову лізли страшні думки. Адже слідчий загрожував реальним тюремним терміном. Дуже хвилювалась, щоб ти із-за мене не наробив якихось дурниць. В твоїй записці було написано, що зробиш все, щоб мене звільнили. До речі, як вдалось передати записку?

Їсти давали якусь баланду. Навіть нормального чаю не було. Не могла спати на твердому тапчані. На боках намуляла великі синці.

- Чому вони пристали до тебе? – Василь не хотів розповідати, скільки коштувала йому передача записки. - Ніби із-за наркотиків?

- Ти пам'ятаєш: у вересні на круїзному теплоході я була в каюті з жіночкою Ларисою?

- Це та, що зійшла з теплохода в Констанци, мала повернутись

на зворотному шляху й чомусь на борт не вернулась?

- Так от, - кивнула головою дівчина, - вона попросила передати у нашому місті невеликий пакунок з лавандою. Я, дурна, й погодилась. Ніби у тому пакунку були наркотики. Я згадала, що передавала якомусь Грубому. Та у того Грубого, сказав слідчий, потужне реальне алібі. Його в день, коли у мене забрали пакунок, навіть в місті не було. Очну ставку не робили. Ніби ту Тоній в Одесі затримали. Слідчий показав мені її фото, а на ньому зовсім інша жінка. Видно, після цього мене й відпустили.

«Прийшлося «айтішнику» дати три тисячі доларів, - виплило у голові Василя. – Він в СБУ своя людина, якимось домовився. Кажуть, що там не беруть хабарі. Та від великих хабарів мало хто відмовляється. Два дні хвилювався, думав, що «айтішник» обдурив. Радію: Ліну відпустили. Але про купівлю авто потрібно забути на рік-два. Батькові ще прийдеться поїздити за товаром до Києва. Однак він з радістю туди їздить. Став значно бадьорішим, веселішим, тихенько наспівує пісні».

Василь поставив на стіл пляшку шампанського, плитку шоколаду, витяг з холодильника твердий сир, нарізав шинки.

- Потри мені спину, - долинув голос Ліни з ванної кімнати, - не можу відмити тюремний бруд.

Розчервоніла від гарячої води Ліна трохи схудла, та виглядала чудово. З-під чорних брів світилися наповнені бажанням такі рідні радісні очі.

- Ти надзвичайно гарна! – не витримав хлопець, допомагаючи дружині помитись. – Може цей Звенигора закохався в тебе й не хотів відпускати, - невдало пожартував.

- Щоб він закохався у стару беззубу відьму! – спохмурніла Ліна. – Ніколи не згадуй більше про нього. Це був страшний сон.

- Пробач, мила, я дуже хвилювався за тебе, знав, що ти ні в чому не винна, що СБУ обвинувачення надумала. Відпустили ж тебе, напевне, без пояснень? Хоч вибачились?

- Слідчий сказав, що затримали із-за червоного шарфа, запропонував більше його не носити. Жодних вибачень не було. Сьогодні ж поріжу той злощасний шарф й викину на смітник! Він не дуже й підходить до мого пальто.

- Купимо інший, не червоний. Ти ж голодна! Йди до мене.

Василь загорнув Ліну у простирадло, взяв на руки й виніс з ван-

ни. Ліна одягла теплий халат та сіла до столу. Василь налив у келихи шампанського.

- За твоє повернення, кохана! – поцілував дружину хлопець. – Щоб нас полишила лиха доля! Дякую Господу за допомогу.

- В неділю підемо до церкви й помолимося Спасителю.

Уже в ліжку, насолодившись одне одним, Ліна поклала голову на груди коханого.

- Ми так в село до батьків й не поїхали.

- Поїдемо цими вихідними. Твоя мати телефонувала й дивувалась, що ти давненько не дзвонила. Так я сказав: ти дуже зайнята по роботі, попросив не хвилюватись. Можеш зараз її набрати. Ще ж не дуже пізно.

Ліна швидко взяла смартфон.

- Добрий вечір, мамусю! – увімкнула голосний зв'язок. – Пробач, постійно затримувалась на роботі, вдома допомагала свекрусі й навіть на свята не подзвонила. Хочемо поїхати до вас цими вихідними. Що у вас нового? Чи здорові всі?

- Василь сказав, що ти дуже зайнята на фабриці. У нас все добре. Слава гарно закінчила першу половину навчального року. Вчителька її хвалить. Вона ще ходить до танцювального гуртка. Був концерт, так вона танцювала чи не найкраще. Доню, ти на тій фабриці не надірвись. А свекрусі хто допоможе, крім невістки? Настя ж за кордоном. Що від неї чути?

- Вона молодець! Їй навіть недавно підвищили зарплатню. Казала, що заробить трохи грошей, купить машину й повернеться на Україну.

- Добре, доню, цілуємо тебе й Василя. Великий привіт сватам. Чекаємо на вас.

«А мені з машиною прийдеться зачекати, - подумав Василь. - Але розповідати Ліні про великі хабарі в СБУ не стану, щоб не засмучувалась. Їй потрібно розважитись, швидше забути допити та про пакунок лаванди. Не стану навіть запитувати, чому вона нічого мені про цей пакунок ще в Одесі не розповіла. Я б сам його передав. Постраждала із-за своєї доброти».

- Ти відпочинь пару днів від тієї буцегарні, - запропонував хлопець. - Підемо завтра до ресторану, відзначимо звільнення.

- Ні, я два тижні добре в СБУ «відпочила», - з сарказмом відпо-

віла Ліна, - до смерті пам'ятатиму той «курорт». Вночі боялась мишей і тарганів, а вдень лякалась криків та команд у коридорі: «Обличчям до стіни». Завтра піду на фабрику.

- Були й таргани? – міцніше пригорнув дружину Василь. – Напевне, спеціально це роблять, щоб психологічно впливати на людину.

- Слава Богу, не було, Васильку. А ось мишу один раз бачила. Як вона пролізла до камери, не можу зрозуміти. Батьки з дачі коли приїдуть?

- Завтра мають бути.

- Юрасик там не простигне?

- Не повинен. Ти ж на дачі ще не була. Батько давно побудував цегляний будиночок. Одна кімната й кухня. На кухні газова плита. Палити потрібно в грубці дровами. Майже весь час перебуваєш на свіжому повітрі. То підемо завтра до ресторану?

- Васильку, я до ресторанів не звикла. Давай краще посидимо з батьками. Вони ж не знають, що я уже вдома. Потрібно їм розповісти про таку непутящу невістку, як я. Це ж треба було потрапити у страшну халепу, - зі слізьми на очах сказала Ліна. – Що вони про мене думають?

- Дуже хвилювались, особливо мати. Я попросив нікому про твоє затримання не розповідати, щоб сусіди косо на всіх нас не дивились. У матері є шкільна подруга, до якої вона ходила на Різдво. Могла їй пожалітись. На фабриці що скажеш?

- Начальнику цеху розповім правду. А від інших віджартуюсь. Скажу, що взяла відпустку на Новорічні свята. Про весільну вечірку теж промовчу. Будуть ображатись, що нікого не запросила. Правда, дехто уже знає, що живу у тебе. Напевне, пліткують за спиною. З однією нашою робітницею зустрічаюсь в церкві. Тепер буде на мене косо дивитись.

- Не звертай уваги на ці плітки. Вони швидко пройдуть. До чистих людей бруд не пристає. Продумай, будь ласка, що казатимеш начальнику цеху, щоб він тобі повірив. Про мою записку промовчи.

- Добре, милий. Ми з ним працюємо уже четвертий рік. Непорозумінь жодного разу не було. Ніби мені довіряє.

Ліна прийшла на роботу раніше й зразу направила до кабінету начальника цеху. Він, як завжди, зустрів привітно.

- Не могла зателефонувати. Що у тебе трапилось? Захворіла?

- Ігор Іванович, страшусь казати. Мене затримала СБУ. Лише вчора відпустили.
- СБУ? – встав із-за столу начальник. – Розповідай детальніше.
- Звинуватили у передачі наркотиків.
- Наркотиків нам ще не вистачало, - зітхнув з полегшенням й сів на стілець Ігор Іванович. – Що, сама зловживаєш?
- Таке скажете! Ми з чоловіком у вересні були в круїзі по Чорному морю. Я вам розповідала. Одна жіночка попросила передати пакетик лаванди. Я й передала. СБУ наполягала, що це були наркотики. Слава Богу, той пакет ніби не знайшли. Мене й відпустили.
- Якоїсь довідки не дали? Не писати ж у табелі - прогул.
- Убийте, але за довідкою в СБУ я не піду. Краще одержати догану за прогул.
- Напиши заднім числом заяву про відпустку за свій рахунок. Не хочу, щоб у цеху були прогульники. Йди розберись там з браком. Контролер ВТК придирається.
- Дякую, Ігор Іванович! - повеселіла Ліна. - Я подзвонити не могла – смартфон зразу забрали. А у чоловіка вашого номера немає. Дуже прошу, не кажіть нікому про СБУ. Людям соромно буде дивитись у вічі.
- Добре. На майбутнє думай, кому що передавати.
- Однак, місто – це велике село. Звідки в цеху узнали про затримання Ліни, невідомо. Коли вона сказала робітниці, що зменшить преміальні з-за бракованих виробів, та прошипіла:
- А вас взагалі потрібно зняти з посади! До СБУ даремно не потрапляють. Видно, дорого вам обійшло звільнення.
- Що ти мелеш? Яке СБУ? - теж тихо Ліна.
- Зменшиш премію – всім розповім.
- Не розповсюджуй пліток, - спокійно Ліна. - Якщо сьогодні виправиш брак, преміальні зменшувати не стану.
- Так буде краще обом, - опустила голову робітниця.
- «Хто міг розповісти їй про СБУ? – вирувало у голові дівчини. - Василь казав, що свекруха ходила до подруги. Напевне, їй проговорилась? Їй пішла вістка блукати по місту. Дійсно, можуть зняти з посади. Потрібно поводити себе з робітниками обережно. Невідомо, хто ще знає про моє затримання. А що написала заяву щодо відпустки за свій рахунок заднім числом, не повинна знати жодна душа. Свекрусі теж нічого не скажу, навіть вигляду не подам».

3

Щаслива Таїса народила дівчинку. Пологи пройшли без ускладнень. Микола домовився з сусідом Микитою Івановичем. Той взяв у свояка машину й привезли Таїсу з немовлям додому. У хаті було прибрано, тепло. Дитина спокійно спала. Микола уже ходив на протезі, швидко стомлювався, але старався цього не показувати. З кожним днем йому ставало ходити зручніше й легше. Таїса запросила Микиту Івановича:

- Приходьте увечері з тіткою Анною до нас, відзначимо родини.

- Правильно! - потер руки Микита . – Чого відкладати у довгий ящик. Випити чарку за здоров'я дитини – святе діло. Вирішили, як назвете дівчинку?

- На честь моєї покійної матері – Софійкою. Микола не проти.

- Дуже гарне ім'я! Наше, православне. У Києві, ви знаєте, майже тисячу років стоїть собор Святої Софії. Жодні лихоліття й війни його не зруйнували. Навіть у комуністів рука не піднялась. По телебаченню сказали: у списку ЮНЕСКО з визначних пам'яток архітектури України собор стоїть на першому місці. Коли будете хрестити, відвезу вас до Попільні. Кажі, який подарунок купити.

- Дякую! У нас все куплено. Навіть коляску замовили. Не знали, хто саме народиться, тому колір не вибрали. Тепер візьмемо світло рожеву.

- От на коляску й дамо грошей.

Увечері посиділи по сусідському. Таїсині однокласники й подруги з села давно повиїжджали. Тітка Анна допомогла пеленати дитину.

- Молока у тебе вистачає? – запитала Таїсу тихо.

- Ніби вистачає. У пологовому сказали, якби не вистачало, дитина не спала б так спокійно, плакала б.

- Закутуй добре груди, щоб не застигли, і сама пий більше молока, компотів, не їж оселедців, поменше солоних помідорів, огірків. Тоді дитина не хворітиме шлунком. Мої двоє вирости здоровими, вивчилися й вилетіли з гнізда. Син військовий, служить у Львові. А дочка живе в Петербурзі. Давненько не приїжджала. Раніше поїзд був у дорозі майже добу. А тепер затримують митниці. Тому їхати тридцять шість годин. Внуків давно не бачила. Добре, що по мобільному можна поспілкуватись.

- Дякую за поради. Приходьте, будь ласка, вечорами до нас частіше. Микола знайшов роботу. То хоч поговоримо.
  - Куди ж він влаштувався? Микита нічого не казав.
  - Вчора прийняли сторожем до сільської ради.
  - Напевне, зарплатня маленька?
  - Він вранці до приходу секретаря повинен чергувати на телефоні. Тому оформили на півтори ставки.
  - Слава богу, що є робота. А тобі якісь декретні платять?
  - Я ж працювала поваром без оформлення договору. Жодних декретних. Орендар дуже скупий. Миколі винен майже вісім тисяч. Дав лише тисячу на лікування. Я трохи заощадила. На перших порах вистачить. Потім шукатиму роботу.
  - А дитину куди?
  - Напевне, в Попільню водитиму до садочка. Якщо домовимось, вас проситиму доглядати за певну плату.
  - Добре, доню, головне, щоб здорова була.
- У чоловіків була своя розмова. Коли Микола сказав, що сторожуватиме в сільраді, Микита почав наставляти.
- Там вночі не поспиш. Телефон один на все село. У багатьох селян мобільників немає. Викликати «швидку», чи з іншого термінового питання біжать до сільради. Начальство з району може дзвонити, особливо перед святами та виборами, міліція турбуватиме. Крім того, голова сільради може залишити печатку в сейфі, наприклад, після гарного могоричу. Вкрадуть печатку – підсудна справа. У тебе рушниці немає?
  - Звідки? У батька зроду не було.
  - Можна купити револьвер.
  - В магазині не продаються. Ви не знаєте, де дістати?
  - Попитаю. Колись голові колгоспу, якого я возив легковиком, на його прохання знайшов. Застосовувати ніби не прийшлося. Але у селі знали – голова при зброї.
  - Дуже прошу, пошукайте, - налив Микола у чарки. - З револьвером було б спокійніше.
  - Добре! На днях буду в Попільні, там є один знайомий, - підняв Микита чарку. - Вип'ємо за твою нову роботу. Таїсі про револьвер не потрібно казати. Голова колгоспу, видно, коханці похвалився, от від неї й пішло. Поки що бери з собою на чергування гарну палицю.

Микола з часів, коли працював у орендаря Віктора, дуже змінився. Ампутація ноги перевернула все в голові. Зрозумів: з Таїсою йому надзвичайно повезло. Це його «джек пот»! Кому потрібен інвалід, якого орендар й не подумав взяти знову на роботу? Поки Таїса ще працювала, він тренувався пересуватись на протезі до сьомого поту, до кровавих мозолів. Спочатку ходив по хаті, потім виходив у двір. Почав рубати дрова, приносити до хати вугілля, палити у грубці, варити їжу, мити посуд, підлогу, допомагати Таїсі в усьому. Перевірив електропровідники, старі замінив. Навіть у погріб за квашеними огірками, помідорами, капустою почав спускатись. Таїса цінувала його старанність, дякувала, розуміла: йому все дається важко. Він хвилювався, що заощаджених Таїсою коштів з народженням дитини не буде вистачати. Ходив до магазину, поштового відділення, сільської ради, шукаючи хоч якусь роботу. В магазині декілька раз допомагав розвантажувати товари. А в сільській раді секретар Лариса Петрівна, видна, чорнява молодиця років сорока, без обручки, сказала, що сторож зовсім постарів, будуть його розраховувати й порадила попроситись у голови на цю роботу.

- Ви молода, сильна людина, з вищою освітою, робота не складна. По телефону зможете інтелігентно відповісти, розпитати, що потрібно, запишете до журналу, розкажете вранці мені, чи голові. Зарплатня невелика, але в родині й така згодиться. З часом може з'явиться у нас й інша вакансія. Не буду поки що казати, яка саме.

- Я вам дуже вдячний! – зрадів Микола, коли голова погодився оформити його сторожем.

- Попереджаю, - суворо подивився голова, - застану сплячим, зразу розрахую! Тоді в селі жодної роботи для вас не буде.

- Я ж добре розумію! Який сон на такій посаді? – аж піднявся зі тільця хлопець. – Дитина у нас спокійна, вдень дасть поспати. А вночі буду читати підручники зі спеціальності, здобутої в інституті. Не хочу забувати свій фах.

- Яка у вас професія?

- Переробка сільськогосподарської продукції.

- Працювали за спеціальністю?

- У орендаря був головним інженером, замовляв млин й керував його монтажем та експлуатацією. Потім вивчав лінії з виробництва макаронних виробів. Вони є навіть автоматичними й до-

силь продуктивними. Планували купити лінію потужністю сто п'ятдесят кілограмів на годину, при роботі у дві зміни – це майже дві з половиною тонни на добу. Саме на перемовинах з цього питання поламав ногу. Були плани й більш широкі. Та орендар не захотів мати справу з інвалідом.

- Такі спеціалісти на дорозі не валяється, - уважно подивився у вічі Миколи голова. – Більшість орендарів розуміють, що просто продавати зерно – втрата великих прибутків. Ми з дружиною маємо два паї землі, а це одинадцять гектарів. Здаємо місцевому орендарю. Постараюсь його загітувати, щоб продумав питання переробки. Так що читай свої підручники ночами й не спи.

Робота, дійсно, не складна. Та Микола розумів: сільська рада, її робота є об'єктом великої уваги населення. Одержати довідку, що продаєш городину, яку самостійно виростив на своєму городі чи паї землі. Що свинину на базар везеш не крадену. Що город твій має тридцять соток, а не «прихоплених» ще двадцять. Що у твоїй хаті дійсно проживає дві особи, а не ще троє внуків, батьки яких поїхали на роботу до Польщі. Багато інших питань можна було вирішити ли-

ше у сільраді. Тому перші ночі хлопець хвилювався.

Микита через тиждень зайшов перед обідом й попросив його полагодити електричний вимикач.

- Щось став тріщати, боюсь, щоб не замкнув. Я в електриці розбираюсь погано. Коли працював водієм, сам ремонтував. Та це було років п'ятнадцять тому, забув.

Коли вони відійшли від хати, Микита трохи відхилив полу куртки. З внутрішньої кишені виглядав револьвер.

- Дивись – купив зброю, - сказав тихо.
- Скільки коштує? – схвильовано Микола.
- Тисячу гривень разом з десятком патронів.
- У мене зараз таких грошей немає. Віддам з першої зарплатні.
- Добре, я свої заплатив. Зараз обмиємо таку потрібну справу, - запропонував Микита. – Ганна пішла до магазину, потім хоче провідати куму. Тому прийде не швидко. У мене є пляшка гарної «Пшеничної».

- Микито, Івановичу, мені ж увечері на роботу. Голова може відчути запах горілки.

- Пару чарок до вечора вивітриться. Салом з часником закуси-мо й навіть рідна жінка нічого не помітить.

- Домовились, - повеселів хлопець. - я вам дуже вдячний.

З револьвером Микола відчував себе значно впевненіше. Та стала подія, яка його дуже розхвилювала.

Якось пізно увечері в двері сільради постукали.

- Хто, з якого питання? – спокійно Микола, який у підручнику з технології металів розглядав діаграму залізо-вуглець.

- Це Лариса Петрівна, - почувся знайомий голос секретаря сільської ради. - Хочу звідси зателефонувати, щоб дочка вдома не чула, - з порогу додала жінка, що тримала в руці наповнений пакет. – У мене чомусь вашого мобільного немає, не змогла попередити.

«Я ж у заяві, яку їй віддавав, написав свій номер. – згадав хлопець. – Може, дійсно, не звернула увагу. Але ж чому так пізно? Незабаром десята година».

Лариса Петрівна підійшла до телефону, набрала номер, домовилась з якоюсь Надією про зустріч завтра вранці.

- Моя дочка чомусь не терпить цю Надію з районної ради, - виправдовувалась перед Миколою. – Тому, коли вдома закінчила квартальний звіт, завтра першою маршруткою вирішила відвезти його в райраду. З пустими руками було незручно вас турбувати. Взяла пляшку горілки й трохи закуски. Не заперечуєте перекусити?

- Ви що? – здивовано Микола. – Я ж на роботі! Попереду ще ніч. Все може статись.

- Вип'ємо по чарці, не більше, - запевнила жінка. - Ми ж за вашу нову роботу не випивали.

- Я планував поставити могорич з першої зарплатні, принести вам за гарну посаду квіти, коробку цукерок. Це ж, дякуючи вашій пораді, я тут працюю.

- До зарплатні ще далеченько. А зараз хочу з вами випити, - наполягала Лариса Петрівна. – Жінці не можна відмовляти.

Вона дістала з пакету пляшку, дві величенькі чарки, нарізану ковбасу, хліб.

- Наливайте, - запропонувала впевнено.

Микола не хотів відмовляти начальству, відкоркував горілку, налив у чарки.

- За вашу впевненість на роботі, - підняла чарку жінка. – Та за наші гарні стосунки.

«Які у нас з нею можуть бути стосунки? - не зрозумів хлопець, беручи рукою чарку. – На що вона натякає? Та випити потрібно.

Адже вона друга особа у сільраді. Від неї багато що залежить. При першій зустрічі натякнула, що тут незабаром з'явиться якась гарна посада і я зможу на ту посаду претендувати. Від однієї чарки погано мені не стане. Колись з коханкою Валентиною я міг перехилити й значно більше».

Вони випили. Лариса несподівано закрила очі, нахилилась й рішуче поцілувала хлопця.

«Що вона робить? – похолов і відсторонився Микола. – У мене дружина, дочка! Якщо Таїса узнає, точно вижене. Куди я тоді дінусь? Кому потрібен інвалід?»

- Ларисо Петрівно, - прохрипів спантеличений хлопець, – ви дуже гарна жінка. Але я одружений, кохаю свою Таїсу і не можу відповісти вам взаємністю.

- Миколко, - Лариса сама налила чарки, - я давно живу одна з дочкою. А хочу хоч якоїсь чоловічої уваги. Не відсторонюй мене. – Вона подала чарку хлопцеві. – Більше пити не будемо.

Після другої чарки Лариса сіла Миколі на коліна й знову почала цілувати. У хлопця всередині все заграло, він не стримався й став відповідати на поцілунки. Лариса підгорнула спідницю й Микола не встиг отямитись, як вони злились в екстазі.

- Не гадала, що з тобою буде дуже гарно, - піднялась нарешті розпашіла жінка, опустила спідницю, пригладила зачіску й поцілувала хлопця. – Не думай про мене погано. Я давно не була з чоловіком, не могла ночами спати.

- Ми не можемо так робити, - витирав піт з лоба Микола. – В селі швидко про все узнають. Голова вижене нас обох з роботи.

- Я щось придумаю, щоб ми могли раз на місяць зустрічатись у якомусь іншому місці.

- Ларисо, я Таїсу й дитину ніколи не залишу. Тобі потрібно шукати когось більш рішучого, який стане з тобою жити.

- Знаю й буду шукати. А поки що ти мене не цурайся. Я багато від тебе не прошу. Бувай здоровий!

Лариса поцілувала на прощання сторожа й зникла за дверима. Микола тієї ночі за підручники більше не брався. Йому здавалось що Лариса Петрівна йому наснилась. Адже вранці на столі жодних нагадувань про нічну пригоду не залишилось.

«Може, дійсно, нічого не було? - знизав плечима сторож. - Лариса Петрівна поважна жінка, на роботі завжди дуже зайнята. Не могла вона прийти вночі до інваліда, з яким знайома два тижні. Я

на неї жодного разу навіть уважно не подивився, не звернув особливої уваги. Віддав заяву, копії документів й більше, здається, ми не розмовляли. Видно, добре задрімав і привиділось. Тепер потрібно гадати, як при зустрічі поводитись. Постараюсь не те, щоб хоч щось сказати, а й виду не подати, що таке між нами могло статись».

4

Хлопців з політехнічного за високою барикадою з бетонних та дерев'яних шпал, меблів, секцій металевого огороження вулиць, цегли, шматків бетону, різних ящиків зразу ж зустрів неголений чоловік у теплій хутряній шапочці, без нашивок на військового зразку куртці. Він махнув рукою, наказавши зупинитись.

- Я заступник керівника служби безпеки «Правого сектора» Олекса. Вітаю вас! Нам потрібні віддані Україні свіжі захисники Майдану. Всім залишатись на місці. Список прибулих є?

- Список не повний, - хтось подав йому аркуші паперу. – По дорозі до нас приєднувались люди.

- Я викликатиму за списком. Всі названі по одному йдуть до великого намету праворуч. Кого не назву, залишаються на місці.

Андрій був у списку. Він, зайшов до освітленого єдиною невеликою електролампю намету, посеред якого за столом сидів юнак. Той щось розпитував у попереднього товариша. Андрій зупинився, оглянувся. По кутках намету виднілись фляги з водою, щось у білих мішках, окремо лежали скручені спальні мішки та інше. За декілька хвилин попередній хлопець вийшов. Юнак покликав Андрія.

- Твоє прізвище? – запитав він стомленим голосом.

- Швець Андрій.

- Політехнік?

- Закінчив Подільський технологічний чотири роки тому.

- Чим займався після закінчення вузу?

- Навчався в аспірантурі гірничої Академії Фрайберга під Дрезденом. Уже захисти дисертацію.

- З якою метою приїхав до Києва?

- Декілька днів тому у бійці з титушками пропав мій брат другокурсник політеху Швець Сергій. Буду захищати Майдан і надіюсь знайти брата.

- Ти знаєш, що почали розстрілювати захисників Майдану? За

останні дні загинуло біля сотні людей.

- Добре знаю. Та Майдан показав, що люди хочуть кращого майбутнього. Тому й прийшов сюди.

- Направляю тебе до четвертої сотні самооборони. Там багато хлопців з «Правого сектора». Ось перепустка, - юнак подав папірця. - Запитаєш на виході у чергового, як пройти. Площею не вештайся. За десять хвилин щоб був у командира сотні. Я йому зателефоную.

- Дружині по Вайберу до Дрездена можна зателефонувати?

- Інтернет у Києві уже декілька тижнів не працює. Час від часу надовго відмикають також вежі мобільних операторів навколо площі Незалежності. Якщо маєш щастя – додзвонишся. Поспішай, до ранку постарайся поспати. Вдень вороги не дадуть.

Добираючись між наметами вузькими проходами до своєї сотні, Андрій нарешті трохи розглянув погано освітлений рідкими смолоскипами та багаттями Майдан з середини. Людї, сидячи на картонних підстилках, ящиках, колодах деревини, грїлись навколо багать, курили, смїялись, щось розповідали. В одному місці хлопець на палиці підсмажував ковбаску. В іншому гурт дивився в невеликому телевізорі передачу. Подалі дівчина з червоним хрестом на рукаві перебинтовувала голову чоловікові. В декількох місцях високими горами були складені автомобільні шини. Андрій уже знав: це їх запалюють на барикадах.

Командира у палатці четвертої сотні хлопець не застав. За столиком, на якому стояв військовий зелений телефон, з ним переговорив заступник, назвавшись Апостолом.

- З штабу повідомили, що шукаєш брата. Давно він пропав?

- Уже четвертий день. У Марїїнському парку тітушки побили політехніків. Бачили, як після удару битою по голові він упав на землю. Забрати з собою товариші не змогли.

- Напевне, злякались тих покидьків?

- Тітушок, як розповіли, було значно більше. А товариші не злякливих. З ними я прийшов на Майдан.

- Ти, повідомили, прибув з Німеччини? Не сподобалось там?

- Приїхав на тиждень провідати батьків. Планував зразу повернутись назад. А тут брат перестав відповідати на дзвінки. Батьки попросили поїхати до Києва.

- У нас на Майдані не солодко. Беркут розстрілює людей.

- В штабі уже розповіли. В Німеччині народ живе значно кра-

ще. А уряд України не підписав Асоціацію з Євросоюзом. Я розумію, чому розгорівся Майдан. Тому й прийшов сюди.

- Записую тебе до другого відділення. Там уже є декілька політехніків. Їх намет поряд з нашим. Командир – Галатей. Твоє псевдо буде – Аспірант. Ми прізвищами не користуємось.

- Батькам не встиг зателефонувати й дружині до Німеччини. Стануть надзвичайно хвилюватись. Сказали: тут Інтернет не працює. Порадь, як вийти з положення.

- Напиши їх номери, - Апостол подав ручку й підсунув аркуш паперу. – У нас є один канал, яким користується лише сотник.

- Хай скаже, що я у брата затримаюсь ще на декілька днів в Києві. Не хочу хвилювати рідних.

- Так і напиши. Командир знає, як заспокоїти батьків. Галатею передай прохання, щоб дав тобі поспати й до ранку не турбував.

- Дякую, що розумієш мене. Сьогодні ніби не стріляють?

- Зранку стріляли. А потім затихло. Наша розвідка доповіла, що беркутівці відійшли. Можливо, міняють на інших. Ми в жодному разі не розслабляємось, стоятимемо до перемоги.

У наметі другого відділення, куди зайшов Андрій, було темно, з усіх боків чулося сопіння та тихе хропіння людей, які спали.

- Мені потрібен Галатей, - тихо промовив у темноту хлопець.

З правого боку трохи подалі загорівся ліхтарик мобільного. Світло направили на Андрія.

- Що потрібно? - почувся рішучий хриплий голос.

- Мене Апостол тільки що записав до вашого відділення

- Яке маєш псевдо? Як потрапив на Майдан?

- Псевдо Аспірант, прийшов увечері з політехніками.

- Нам ще аспірантів не вистачало, - пролунало невдоволено, ліхтарик вимкнули. - З лівого боку біля входу є розстелений спальний мішок. Лягай там спати. Вранці розберемось.

Андрій нахилився, руками розправив щось схоже на постіль й ліг, не роззуваючись. Добре, що був одягнений у довгу зимову куртку, під штанами – теплий спортивний костюм, на голові – хутряна шапочка. Стомлений, він розумів, що й завтра день буде важкий. Тому намагався зразу заснути. Однак в голову настирно лізли безрадісні, тривожні думки.

«Брата так і не знайшов. Обдзвонив приймальні відділення всіх міських лікарень, морги. Швець Сергій ніде не зареєстрований. Є надія, що живий. Чому ж тоді не зателефонував товаришеві?

Пройшло чотири дні з моменту його зникнення. Сказали, що тітушки викрадають людей. Знайшли декількох убитих в лісі за містом. Напевне, потрібно було не йти на Майдан, а ще пошукати. Тепер пізно. Записали до сотні самооборони. Прийдеться захищати правду».

Хлопець непомітно заснув. Прокинувся від вигуків. У наметі на

центральної опорі горіла маленька електролампа. Почулось:

- Тільки що повідомили: президент зі свитою втік з Києва!
- Звідки відомо? – вигукнув хтось недовірливо.
- Передало радіо НВ!
- Не може бути! – пролунало з іншого кутка.
- Непереверених фактів НВ ніколи не повідомляє, - наполягав попередній голос. – Там працюють справжні фахівці. Сказали, що президент вилетів з міста на вертольоті.

Заглянув Апостол й голосно наказав:

- За десять хвилин всім прибути до штабного намету! Особисті речі мати при собі!

Біля центральної опорі піднявся високий юнак.

- Підйом! - вигукнув голосно. – Прибрaticsь! За сім хвилин виходимо! Якщо по радіо передали не провокацію, то всіх вітаю.

Андрій згорнув постіль, підійшов до високого юнака.

- Я Аспірант, - відрекомендувався, – прибув вночі.
- Вітаю в кращому відділенні нашої сотні! – Галатей потис руку, - Не відставай від хлопців. Потім з тобою поговоримо.

Хоч до світанку було ще далеко, Майдан уже не спав, а вирував, мов мурашник! Автомобільні шини, які раніше палали до неба, не палили, жодних вибухів не чулося. Між палатками снували хлопці, перегукувались, збирались у невеликі групи, весело один одному щось розповідали. Лунала бадьора музика. Навіть багаття горіли якомсь значно веселіше, освітлюючи змарнілих, але радісних людей.

Четверта сотня зібралась біля штабного намету. Тут були як юнаки, так і люди більш старшого віку. Більшість мали відрослі бороди. У двох чоловіків бороди були уже сивими. Андрій побачив декількох політехників, з якими вчора прийшов на Майдан. Михайла з гуртожитку серед них не було. Напевне, записали до іншої сотні. За хвилину з намету вийшов Апостол. Розмови серед хлопців затихли.

- Сотника викликали на нараду, - промовив голосно Апостол. – За дорученням, від його імені та від себе особисто вітаю вас з перемогою! Беркутівці ще вчора відійшли від Майдану, а вночі президент, як недосвідчений злодій, втік на вертольоті з міста. Місцезнаходження його невідоме. Вся повнота влади до обрання нового президента повністю перейшла до Верховної Ради. Сьогодні там мають бути прийняті важливі рішення. Тимчасово виконуючим обов'язки президента призначено голову Верховної Ради Валентина Турчинова. Але Майдан і сотні самооборони не розпускаються. Відлучатись за межі Майдану заборонено. Ситуація у місті дуже напружена. З боку підрозділів СБУ, спецназу, міліції та «Беркуту» можуть бути провокації. Вони мають відповісти за смерть наших

побратимів - «Небесної Сотні». Наша сотня з восьмої години ранку заступає на чергування з охорони Майдану. Командирам відділень зайти до штабу. Всі інші до восьмої години вільні.

Андрій хотів зателефонувати батькам, Насті, але мобільні оператори та Інтернет так і не працювали. Він вирішив пошукати Михайла й пішов до намету, де на Майдані вперше їх зареєстрували. Людей на площі вешталось уже значно менше. Стомлені за два надзвичайно важкі попередні місяці хлопці, напевне, в своїй більшості відпочивали. Той самий юнак сидів на місці.

- Допоможи, будь ласка, знайти Коломійця Михайла. Ми в складі політехників вчора разом прийшли на Майдан. Та його направили до іншої сотні. Мобільні, ти знаєш, не працюють.

Юнак уважно подивився на Андрія, перегорнув папери.

- Михайло Коломієць з політехнічного був направлений до дванадцятої сотні. Я пам'ятаю: ти шукаєш брата. Як його прізвище?

- Швець Сергій. Невідомо, куди подівся з Маріїнського парку чотири дні тому. Там його поранили. Може є такий у списках?

Юнак переглянув папери.

- Такий на Майдані не зафіксований. Шукай далі, поки не стріляють беркутівці. Його могли підібрати наші санітари. Звернись туди.

- Дякую, друже, за пораду.

Знайти санітарну частину було просто. Цей великий зелений намет з вікнами та червоним хрестом над входом Андрій побачив здаля. Біля нього з перебинтованими головами, руками сиділи й

палили цигарки поранені. Аспірант зайшов до середини. Там на різноманітних підстільках прямо на підлозі лежало багато людей. Одні хлопці стогнали, інші мовчки палили, деякі розмовляли між собою. Збоку біля входу за столиком у білому халаті сиділа молода санітарка. Андрій звернувся до неї.

- Я шукаю брата. Недавно був дуже побитий.

- Як його прізвище?

- Швець Сергій, двадцять років.

- Зараз подивлюсь, - санітарка розгорнула журнал, стомлено провела пальцем по прізвищах. – Такого тут немає. Є четверо важко поранених. Прізвища не встановлені. Ось вони лежать поряд, - показала рукою. - Поглянь, може він серед них.

Прикриті куртками хлопці лежали без пам'яті. У трьох були забинтовані груди, у одного – верхня частина голови. Сергія серед них не було.

- Можливо, поранених ще десь тримають? – Андрій до дівчини.

- Ні, у нас суворо. Всі знаходяться лише тут.

Андрій пішов шукати дванадцятую сотню. Один хлопець показав: її намети знаходяться неподалік похмурого, обгорілого будинку профспілок ближче до Європейської площі.

- Що, будинок горів на всіх поверхах? – запитав Андрій. – Таке під час пожежі буває дуже рідко.

- В приміщеннях знаходились наші склади продовольства, медикаментів, одягу. Туди проникли спецназівці, вбили більше десяти наших хлопців, потім підпалили «коктейлями молотова». Поки все не вигоріло, пожежу було дарма гасити.

Черговий подивився до журналу, направив Андрія до одного з наметів. Михайло сидів на постелі й щось розповідав двом хлопцям. Він побачив Андрія, зразу встав та підійшов.

- Як влаштувався? - потис руку.

- В другому відділенні четвертої сотні.

- За Сергія питав?

- В списках Майдану Сергія не знайшли. В санітарній частині лежать четверо важко поранених з невстановленими прізвищами. Та Сергія серед них не побачив.

- Ти щось снідав?

- Ні, пішов зразу на пошуки брата. Наша сотня з восьмої годи-

ни заступає на чергування. Мушу повертатись до своїх.

- Ось візьми бутерброд з ковбасою, - подав Михайло. – Знаєш, що Крим підступно захопили російські «зелені чоловічки»?

- Як захопили? Коли?

- Ще два дні тому. Наші військові частини не зробили жодного пострілу, щоб захистити українську територію. Посилаються на відсутність відповідного наказу з Києва. Невже міг бути такий наказ, коли Збройними силами керує ставленик Москви?

- У 1975 році в фінському Гельсінкі Радянський Союз разом з іншими країнами Європи підписав міжнародну угоду щодо непо-рушності державних кордонів, встановлених після Другої світової війни. Росія оголосила себе правонаступницею СРСР і обов'язково повинна виконувати ту угоду.

- Давно відомо: угоди, підписані Москвою, коштують дешевше паперу, на якому надруковані. Росії в жодному разі не можна дові-ряти. Вона скористалась панікою, що царювала у Києві останні тижні. Напевне, готувалась до захоплення Криму давно.

Друге відділення сотні чергувало біля вузького виходу з Май-дану в бік Бессарабського ринку. Хлопцям видали лише штик-ножі, які

чіплялись до паска. Іншої зброї ні у кого не було. Та вона того дня й не була потрібна. Сюди за весь день підійшло лише декілька жі-нок і двоє чоловіків. Вони хотіли передати родичам, чи знайомим теплі речі та харчі. Їх направили до виходу в бік Європейської площі. Передачі приймались лише там черговим від коменданта.

Десь ближче до обіду нарешті запрацював Інтернет та можна було зателефонувати по мобільному.

Андрій зателефонував батькові. Він розумів: рідні надзвичайно хвилюються. Адже від обох синів жодних вістей.

- Тату, у Києві не працювали мобільні. Не міг вам подзвонити. Сергій хворіє на грип, лежить у себе в гуртожитку. Температура поки що до 38 градусів. Більше спить, кволий. Я залишусь догля-дати його, поки не одужає. В їх кімнаті є вільне ліжко.

- Добре, сину, що зателефонував. А то ми надивились по теле-візору про страшні події в Києві. У тебе гроші є? Сергієві ж пот-рібно гарно харчуватись.

- Не хвилюйтесь з мамою. Грошей вистачає. До побачення!

«Не набрався мужності сказати батькові, що Сергія не можу зна-

йти. Поки ми на Майдані, продовжу пошуки. Політехніки сказали, що коли брат упав на землю, до нього підбігла якась дівчина. Можливо, санітарка з волонтерів? Я їх вдвох там бачив вчора, коли мене самого мало не затоптали. Зараз на Майдані затишшя, постараюсь відпроситись до Маріїнського парку».

- Галатею, - підійшов хлопець до командира відділення, - я тобі розповідав, що мій брат зник чотири дні тому. Його вдарили по голові битою, бачили, як до нього підбігла дівчина. Дозволь, будь ласка, піти до Маріїнського парку й розпитати про ту дівчину.

- Ти ж знаєш: відлучатись з Майдану заборонено. Не дай Бог, ти не повернешся, сотник з мене шкуру здере.

- Я залишу тобі паспорт, - швидко знайшовся Андрій, - й в такому випадку обов'язково вернусь за ним.

- Давай документ. Тут парк поряд, чекаю тебе через дві години, - подивився Галатей на годинник. - Якраз принесуть обід.

Андрій побіг до парку. Та раптом зупинився.

«Я ж не зателефонував Насті! Адже Інтернет не працював. Вона чекає на моє повернення, а я затримуюсь й не знаю, скільки днів пробуду в Києві».

- Настусю, - набрав номер, - я у Києві розшукую брата. Інтернет тут був відключений. Я не міг тебе набрати. Брат зник, більше тижня не дзвонить батькам. Такого раніше ніколи не було. Він зі студентами був на мітингу в Маріїнському парку. Там їх побили. Хлопці розбігались та бачили, як він упав. Допомогти не було змоги. Залишаюсь тут та продовжую розшуки.

- Андрійку, милий, я уже не знала, що й гадати. Тебе ж взяв з собою знайомий, коли повертався машиною на Україну. З того часу не було жодного дзвінка. В голову лізли різні погані думки. Адже дорога далека. Невже було важко зателефонувати з дому?

- Пробач, кохана! Батьки були дуже стривожені щодо брата. Ти ж знаєш, що в Києві твориться. От я майже зразу й поїхав до Сергія. Міський транспорт, метро тут не працюють. Практично місто на військовому положенні. За три попередні дні убили більше сотні захисників Майдану. Вночі повідомили, що президент втік у невідомому напрямку. Сьогодні уже тихо, не стріляють.

- Ти хоч не примкни до протестуючих. Цей розбрат, видно, не швидко закінчиться. Я уже знаю: росіяни захопили Крим. Може початись справжня війна.

- Поки щось не взнаю про брата, буду в Києві. Тепер є змога зателефонувати. Обіцяю дзвонити щодня. Що у тебе нового?

- На роботі все добре. Казала тобі, що Лізі зійшлась з начальником нашого відділу, живе у нього. Я одна в трикімнатній квартирі. Лізі поки що не вимагає плати за оренду. Однак, це тимчасово. Я шукаю однокімнатну. В Академії, напевне, твоє місце професора не зможе довго чекати. Коли плануєш повернутись до Фрайберга?

- Навіть не знаю. Зараз для мене найважливіше – знайти Сергія. Думаю: через декілька днів все з'ясується.

Раптом неподалік прогримів вибух. Андрій здригнувся.

- Що за гуркіт? - стривожено Настя. - Ти ж сказав, що у Києві стало тихо.

- Це вантажівка поряд проїхала, - якомога спокійніше промовив хлопець, оглядаючись по боках.

- Добре, Андрійку, чекатиму гарних вістей. Цілую тебе!

«Біля сусіднього будинку піднялась хмарка диму, - помітив Андрій. – Осколки ніби не просвистіли. Напевне, хтось кинув петарду. Настя просить не ставати до лав протестуючих, а я уже серед них. Бути осторонь, коли за правду гинуть люди, я не стану. Вона права: я можу втратити посаду професора. Але ж потрібно знайти Сергія, чи хоч узнати, що з ним сталось. Вірю: він не загинув».

Хлопець уже зайшов до Маріїнського парку. Вразила тиша. Лише чутно, як верхів'я дерев хитаються від вітру. Людей не видно. З одного краю швидко пройшов чоловік. На землі валялись обривки плакатів, газет, різнобарвні поліетиленові пакети, упаковки від якихось харчів. Андрій походив з пів години, сподіваючись побачити санітарок-волонтерів. Але вони не з'явилися.

«Можливо, про цих санітарок щось знають в санітарній частині Майдану? Більше ж ні в кого запитати. Волонтерів теж мав хтось організовувати. Та зараз потрібно повертатись до свого відділення. Відпустили мене на дві години».

5

На Дрезденському телевізійному центрі уже знали про останні події в Україні. Начальник рекламного відділу високий красень Рудольф вранці привітно запитав Настю:

- Настасі, після останніх страшних днів з розстрілами людей у Києві влада ніби пішла на поступки?

- Президент втік з міста, але ж залишилися заступники, радники, міністри, в повному складі Служба безпеки, керівники Збройних Сил, прокуратури, міліції. Всі ці люди ставились на посади самим президентом, або з його згоди, були йому віддані. Невідомо, як вони тепер стануть себе поводити.

- Будемо надіятись, що вони зрозуміють: народ, що прагне підписання Асоціації з Євросоюзом, перемиг, і не стануть на заваді.

- Не забувайте - у нас поряд Росія. Маємо показове захоплення Криму. Адже, коли Україна відмовилась від атомної зброї, Росія, США та Велика Британія гарантували недоторканість наших кордонів. Тепер Росія нахабно порушила цю угоду.

- Настасі, - усміхнувся Рудольф, - бачу: ви у політиці добре підковані. Боюсь, що вам запропонують перейти до відділу політичних оглядачів. Я можу втратити гарного співробітника.

- Мені добре у відділі реклами, - в тон йому відповіла Настя, - до інших не збираюсь.

- З Фрайберга є нове замовлення на рекламу фарби для волосся. Ви там уже були декілька раз. Прошу завтра туди поїхати та переговорити з приводу їх пропозицій.

- Виїжджати поїздом потрібно о четвертій ранку. Можна, я години на дві раніше піду з роботи, щоб підготуватись до поїздки?

- Добре, домовились. Посвідчення на відрядження отримайте у кадровиків.

«У Фрайберзі в першу мою поїздку ми випадково зустрілись з Андрієм. В інституті я на нього заглядалась, але він чомусь на мене не звертав уваги. Потім з відчаю одружилась з Миколою. Після народження Юрасика ми розлучились. Тепер налагодились гарні стосунки з Андрієм. Ночувала декілька раз з ним у кімнаті гуртожитку. Згадую про ті безсонні, райдужні ночі й від радісного, щасливого захоплення вся тремчу та пітнію. Здається, Андрій мене кохає. Але чомусь не пропонує одружитись. Уже закінчив аспірантуру, захистив дисертацію. Йому запропонували посаду професора. Попереду – гарна робота. Та ось затримується у Києві. Куди міг подітись його брат? Там творились страшні події. В самому центрі міста більше двох місяців палав Майдан, гинули люди. В протестах, фактично у повстанні брали участь тисячі людей, серед них багато студентів. З братом все могло трапитись. Виходить, вчасно Андрій поїхав додому? Його батькові більше шістдесяті років і він не подався б до Києва на пошуки сина. Та я дуже хви-

лююся за коханого. Рудольф намагався заспокоїти. Але розумію: хто дорвався до влади в Україні, буде за неї чіплятися до кінця. Президент зі своєю командою відступив, напевне, під захист Москви. Адже фактично за два дні до втечі він віддав «зеленим чоловічкам» Росії Крим. Сьогодні вранці у новинах сказали: командувач Військово-морським флотом України адмірал Березовський зрадив присязі й перейшов на бік росіян. Почалось захоплення наших військових кораблів, оточених у кримській затоці Донузлав. Я зразу в Інтернеті подивилась карту. Вихід із затоки зовсім вузький. Наші кораблі просто заблокували. Україна залишиться без флоту. Командування Збройних Сил мовчить. Напевне – теж зрада! Росія просто може нас окупувати. Так сталося після смерті гетьмана Богдана Хмельницького в середині 17-го століття. Тоді Україна на 300 років опинилась в складі Російської імперії. Невже подібне відбудеться й тепер?»

Пізніше біля кавового автомату Настя зустрілась з Лізі.

- Ти якась засмучена. Що сталося? – запитала подруга.
- Андрій захистив дисертацію, йому запропонували посаду професора в Академії Фрайберга. А він поїхав на Україну провідати рідних, - тихо Настя.
- Дуже рада за твого друга! Наука в Німеччині, ти знаєш, давно на світовому рівні. Наш Енштейн сто років тому розробив теорію відносності, яку учені визнають і підтримують до сьогодні. Практично нічого нового, крім атомної та водневої бомби, фізики не зробили. Росіяни щось кажуть про «загальну теорію поля, торсійні поля». Але Нобелівську премію їм за це не дають. Тому захистити дисертацію у нас складно, особливо іноземцям. Тобі дуже повезло з хлопцем.
- У нього в Києві пропав молодший брат Сергій. Ти ж знаєш, яке страшне повстання зараз на Україні – Майдан. Андрій уже п'ятий день шукає брата. Не знаю, коли й повернеться. Дуже хвилююся, щоб з ним там чогось не сталося.
- Не бери в голову! – впевнено Лізі. – Думай про хороше. Як людина думає й говорить, так з нею і відбувається.
- Дякую, Лізі, за підтримку! – зраділо обняла подругу дівчина. - На душі стало легше. Я шукаю однокімнатну квартиру, щоб ти комусь здала в оренду свою.
- Не потрібно шукати. У мене з Рудольфом не дуже клеїться.

Він практично нікуди вихідними не ходить, сидимо вдома. Я ж ще не стара, щоб постійно вечорами дивитись телевізор, хочу погуляти, розвіятись, повеселитись. Повернусь до своєї квартири. Будемо знову жити разом.

- У вас, німців, для жінки головне - діти, кухня, церква! Чого ти крутиш носом? Такого чоловіка маєш: красень, інтелігентний, розумник, начальник відділу на телебаченні!

- Дітей поки не хочу, на кухні не вмію готувати. Що робити?

- Давай я тобі допоможу, навчу готувати. Не будеш же весь час купувати напівфабрикати. Вони, ти добре знаєш, не дуже корисні. Завтра їду до Фрайберга на хімічну фірму. Вони замовили рекламу фарби для волосся. А потім будемо разом купувати продукти, кушувати. Декілька вечорів покажу, як готувати, й ти швидко опануєш цю нескладну справу. Тоді буде час на розваги з Рудольфом.

- Добре! - зраділа Лізі. – Ти мене дуже виручиш. Але все одно залишайся у моїй квартирі. Плати лише за комунальні послуги. Пущу квартирувати якихось невдах, то потім потрібно буде робити ремонт. А до Фрайберга ти зачастила їздити. Подобається?

- До Андрія декілька раз їздила. Та тепер його там немає. Може хоч трохи місто подивлюсь. Все не було часу.

«Андрія виручала з поліції. Його на якомусь мітингу затримали ніби за участь у терористичній організації. То сама потрапила за грати. Однак швидко Андрія й мене відпустили. Допомогло посвідчення менеджера Дрезденського телебачення. Після того ми з Андрієм зійшлись ближче. А з Лізі дуже вдало вирішилась справа, - подумала Настя. – Походжу вечорами пару тижнів до неї й квартири не потрібно шукати. Для мене це не складно. Буду зайнята й час до приїзду Андрія мине швидше. Адже постійно хвилюююсь та думаю про нього. Рудольф стане відноситись до мене краще. А то почав давати менше часу на підготовку роликів реклами».

На хімічній фірмі Настю зустріли привітно, як стару знайому. Адже вона розробляла їм рекламу нової шампуні, навіть придумала назву й одержала від фірми премію. Технолог Емма привітала на прохідній, провела до автоматичних ліній цеху. Пофарбоване білою фарбою обладнання сяяло чистотою, широкі проходи, біля вікон у кашпо різноманітні квіти, підлога – мов у власній гарній квартирі, викладена кахельною світлою плиткою, працівники в білих халатах, білих шапочках та кімнатному взутті.

«Чому на українських підприємствах не так? – вирувало в голові дівчини. - Коли навчалась в інституті, проходила практику на хлібокомбінаті. Там зернохранилища, млини, хлібопекарний цех, крупорушки, склад готової продукції. Все обладнання чорне, не протирається місяцями, на деякому павутиння, проходи загромаджені ящиками, стосами мішків, підлога місцями вибита, майже ніколи не миється, освітлення недостатнє, одяг на робітниках брудний, у декого порваний та в латках. Лише у хлібопекарному цеху дещо краще. Чому ми такі неохайні на виробництві? Адже в квартирах у кожного повний порядок, у багатьох в звичці «чистий четвер» та генеральні прибирання перед святами. Напевне, тому, що десятиліттями все було чуже, державне, не було справжнього власника. Лише хазяїн здатен дбати про зразок на власній фірмі».

Емма запросила Настю до невеликого кабінету, налила кави й показала зразки фарб для волосся, які фірма випускає, фотографії жінок та чоловіків з їх застосуванням.

- А тепер подивіться ось на ці фото, - простягла світлини. – Дівчина й чоловік пофарбовані новою фарбою, яку ми хочемо рекламувати. На мій погляд, колір ніжніший, приємніший, волосся виглядає значно краще.

- Всі фото зроблені в одній студії одним фотографом? – каліфіковано запитала Настя.

- Так. У нас своя фотостудія, свій фотограф.

- Мені теж подобається вигляд й колір волосся після застосування нової фарби, - уважно розглянула світлини Настя.

- Фінансовий відділ приготував проект договору з Дрезденським телебаченням на рекламу нового виробу, - Емма простягла папери. - Я розумію, що вирішуватиме й підписуватиме ваше керівництво. Та прошу вас прочитати, може будуть якісь зауваження.

Настя уважно перечитала.

- Тут пропонується запустити рекламу в ефір через тиждень з дня підписання договору. Для вашої фірми чим раніше, тим краще. З цим точно наші не погодяться. Зі свого досвіду знаю: реклама в ефір може потрапити лише днів через п'ятнадцять.

- Зачекайте тут, будь ласка, попейте ще кави. Ось печиво. Я піду до начальника фінансового відділу й погоджу це питання.

Емма повернулася хвилин через двадцять.

- Фінансисти передрукували сторінку, - показала папери. –

Вказано термін п'ятнадцять днів. З вашої легкої руки минулий раз реклама нової шампуні нам дуже допомогла. Впевнена: й тепер все буде добре. Прошу взяти проект договору й представити на підпис вашому керівництву. Я приготувала для вас презент, - Емма простягла Насті флакон. – Це фарба, яку ми просимо рекламувати. Всі наші жінки уже її застосовують. Вам вона повинна підійти.

Настя подякувала. Емма провела дівчину за прохідну. Дні у лютому короткі й Настя знову не встигла прогулятись містом. Лише перекусила у затишному привокзальному кафе.

« Ми з Андрієм у цьому кафе були тричі. Відвідування приносило нам удачу, незабутні ночі. Тут завжди мало людей. Адже німці не люблять довго чекати на поїзд, приходять безпосередньо до вагону за п'ять хвилин перед відправленням. Повернеться Андрій й ми разом підемо до щасливого кафе та подивимось зелений Фрайберг. Андрій тут провчився в аспірантурі три роки, став доктором наук. Я його саме тут зустріла. Впевнена: ми з ним будемо щасливі».

Рудольф був задоволений, що на підготовку рекламного ролика є майже два тижні, однак сказав:

- Прошу роботу виконати за сім днів. Уже є нове замовлення.

Навчити людину готувати їжу, коли вона цього не дуже хоче, складно. У Лізі супи та каші виходили несмачні. Насті прийшлося варити все самій й фактично жити на дві квартири. Через тиждень, не витримавши бруду, прибирання у помешканні Рудольфа вона змушена була теж взяти на себе. Це вийшло якось само собою. Адже Лізі відвикла прибирати. У Насті всі вечори стали зайняті побутовими турботами. В той час, як Лізі все таки наполегливо вдавалось витягувати Рудольфа з дому то до театру, то до нічного клубу, то ще кудись. Та Настя не засмучувалась. Час для неї минав швидко.

Андрій телефонував щовечора. Сергія продовжував шукати. Потім в середині березня сказав: розшукав санітарку-волонтерку, що перев'язувала напівпритомного Сергія в парку. Вона жила неподалік і забрала Сергія до себе, виходжувала більше пів місяця. Коли той одужав, то поїхав з добровольцями воювати на Донбас.

- Настусю, батьки у відчаї. Сергій їм так і не зателефонував. Я винен знайти брата. Наша сотня теж вирушає на Схід. Адже керованих росіянами бойовиків немає кому зупинити. Вони плану-

ють провести референдум про відокремлення від України. Я подружився з хлопцями й добре розумію: лише ми здатні на Донбасі навести лад. Тому через декілька днів відправляємось на Краматорськ. Зброю, напевне, одержимо там на місці. Я тебе кохаю й впевнений, що незабаром повернусь до Фрайберга.

- Як же я залишусь тут сама? – у відчаї вигукнула Настя.

- Не хвилюйся, мила. Не знаю, чи там працює Інтернет. Якщо деякий час не дзвонитиму, точно немає мережі. Та все буде добре! Міцно, міцно цілую!

- Андрійку, коханий, бережи себе! Чекаю дзвінка й сама телефонуватиму.

«Буду молитись за нього. Господь і Матір Божа його збережуть. Невже Збройні Сили так розвалили, що нікому протистояти бойовикам Донбасу? В Криму, сказали по телебаченню в останніх вістях, військові частини та кораблі флоту здали росіянам без жодного пострілу. Це ж явна зрада! Патріоти України остерігаються, що так може статись й на Донбасі. З Майдану їдуть туди без зброї. А якщо там їх не озброять? Як тоді протистояти бойовикам? Не камінцями ж захищатись! Можливо, я чогось не розумію, але так не повинно бути. Серце розривається від хвилювання за Андрійка та його брата. Представляю, у якому відчаї їх батьки. Наша мати злягла б від горя. Тому жодним словом не обмовлюсь про Андрія своїм рідним».

6

Коли увечері батько з мамою та Юрасиком повернулись з дачі, Ліна тушкувала на кухні м'ясо. Вона й не почула, що хтось з'явився в квартирі. До вітальні вийшов Василь, допоміг батькам і Юрасику роздягтись, пригорнув до себе племінника.

- Що нового побачив на дачі? – до Юрасика.

- Ворони постійно щось клюють на городі. Я їх розганяв.

- Молодець, козаче! Не змерз?

- Було навіть жарко за ними бігати.

- Що чути від невістки? – стурбовано мати.

- Самі запитайте у неї, - посміхнувся Василь.

- Так де ж вона? – це уже батько Дмитро.

- На кухні готує вечерю.

В цей час, почувши розмову, вийшла Ліна.

- Доброго вечора! – привіталась.

- Ліно, дочко, - поцілувала невістку Ірина, - що це СБУ від тебе хотіло? Василь казав: за наркотики. Ми дуже злякались. Я була у давньої подруги, вона пообіцяла допомогти. У неї там є якийсь далекий родич.

«От звідки про моє затримання знають в цеху, - дійшло до Ліни. – Шкода, що свекруха не стримала язика. Та не стану наголошувати на своїй біді. Ніби все залишилось позаду».

- Мамо, вийшло непорозуміння. Я передала від знайомої пакет лаванди. А якийсь недолуга з СБУ вирішив – наркотики. Поки все це виясняли, от і пройшло майже два тижні. Звичайно, там було не солодко. Та, слава Богу, я уже вдома.

- Дуже просив тебе й батька, - з докором махнув рукою Василь, - не шукати по місту допомоги. Ти, мамо, обіцяла.

- Невже я могла стриматись, щоб не допомогти невісточці?

- Мамо, я вам дуже вдячна за турботу, - пригорнула свекруху Ліна. - Напевне, ваше прохання й допомогло. Йдемо вечеряти. Ви ж з дороги голодні.

- Так смачно пахне з кухні, - втрутився батько Дмитро. – Аж у шлунку закрутило. Мати, у тебе десь повинна бути малинова настоянка. Потрібно відзначити цю подію.

За вечерею Ліну не розпитували. Мати подякувала невістці за смачні страви, а потім сказала:

- Свати запрошували нас всіх приїхати до них на Різдво. Не вийшло. Не посвяткували разом й на Водохреще. Будуть ображатись. Потрібно провідати їх у неділю. Рано вранці підемо на службу до церкви, помолимося, подякуємо Господу, який підтримав Ліну у в'язниці. Батьку, не забудь взяти з собою в село літру свого вишняку. А я підберу свасі й свату подарунки, куплю смачних булочок, цукерок. Там же Лінина молодша сестра. Доню, прошу: подзвони їм, будь ласка, в суботу, що ми приїдемо.

Сваха Клавдія була надзвичайно рада гостям, розцілувала, не знала, де їх посадити. Молодша дочка Слава повела Ліну з Василем та Юрасиком показати село. Дмитро зі сватом вийшли покурити. Клавдія розглядала подаровану квітчасту хустку.

- Дякуємо за подарунки! Не потрібно було тратитись. Ми ж вас давно чекаємо. Знаю, що молоді постійно на роботі, часом й у вихідні. А ви ж, свахо, давно на пенсії. Могли б зі сватом приїхати.

- Я на пенсії зараз зайнята більше, ніж колись, - виправдовува-

лась Ірина. – Дмитро допомагає Василю, їздить за товаром на Київ, приїжджає дуже пізно, стомлюється. Я залишаюся одна на хазяйстві. Всіх потрібно нагодувати. Юрасика уже воджу до садочка. Насті немає. Дитині вдома потрібна увага. Читаємо з ним, малюємо.

- Що розповідає Настя? Довго ще буде у тій Німеччині?

- Має гарну роботу й хоче трохи заробити грошей. У нас такої роботи не знайти.

- Воно, звичайно, так. Але ж, ви знаєте, дитині потрібна поряд рідна мати.

- Хай ще там попрацює. Юрасик спокійний, слухняний. Мені самій у квартирі було б сумно.

- Радянський Союз переміг Німеччину у Другій світовій війні. Показують кінохроніку: там одні руїни стояли, промисловість вся була знищена. Та вони швидко відбудувались. А наші діти зі знедоленої України до цього часу їздять туди працювати. Коли ми вже по справжньому станемо на ноги?

- У наших можновладців одна думка: набити свої кишені. Он які палаци під Києвом будують! А у мене пенсія тисячу двісті гривень. На неї вижити дуже важко. Дмитро працює, Василь допомагає.

- Ваша правда, свахо. Надіємось лише на себе. Та хоч сьогодні не будемо про сумне.

- Сідайте до столу, - запросила Клавдія, коли зайшла молодь й чоловіки. – Чим багаті, тим і раді.

Дмитро виставив вишняк, сват – пляшку горілки, випили по чарці за краще життя.

- До нас новини надходять лише з телевізора, - почав сват. – Ви живете у місті. Що нового чути з Києва? Коли закінчиться Майдан?

- Ходять різні чутки, - з насолодою закушував холодцем Дмитро. – На базі, куди я їжджу, впевнені, що влада запросила російських спецназівців. Це вони стріляли по людях. З нашого міста невідомо куди пропало два хлопці. Майдан не розпускається, щоб в уряді неназначили тих самих казнокрадів. Адже держава зараз практично без грошей. Бачите, як у Верховній Раді ніяк не можуть поділити між собою посади? А Росія не хоче випускати нас зі своїх рук. Захопили Крим, військово-морський флот. Тепер лізуть на Донбас. Ка-

жуть: з Майдану пішли воювати декілька тисяч добровольців.

- Давайте, не будемо про політику, - запропонувала Клавдія, - а то страшно слухати. Чоловіки, наливайте чарки. Ліна, у вас хоч на фабриці є зараз робота?

- Виконуємо гарне закордонне замовлення за їхніми моделями, з їх матеріалів. Навіть розкрійні лекала присилають. Працюємо у дві зміни. Вся продукція йде на експорт.

- Напевне, робітниці непогано заробляють?

- Начальство тримає зарплатню приблизно середню по регіону. Вона значно нижча, ніж у Києві.

- Так закордон же платить валютою!

- Майже всю валюту забирає Національний банк. Ми не маємо коштів замовити нове обладнання.

- Ти була на курсах підвищення кваліфікації у Харкові. Там повинна бути краща фабрика.

- Вона, звичайно, більша, гарний фасад. Є нове обладнання. Преси для вигладжування закордонні. Не потрібно деякі елементи доробляти вручну. Застосовуються новітні схеми організації праці. У технологічному університеті з нами провели теоретичні навчання, складали екзамени. Було дуже цікаво.

- То тебе повинні перевести на вищу посаду? – запитав батько.

- Всі посади зайняті. Начальнику цеху до пенсії працювати ще сім років. Так що прийдеться зачекати.

«Після СБУ на нову посаду розраховувати не приходиться, - зі смутком подумала дівчина. – Хоча б робітниця не розповіла подругам про моє затримання. Начальник цеху відсутність на роботі не зарахував, як прогул. Тоді б догани не уникнути. Потрібно Ігорю Івановичу занести пляшку гарного коньяку. А до тієї робітниці більше не чіпляйтесь. Навіть не дивитись у її бік. Добре, що Василь не вірить у наркотики й жодним словом не згадує про СБУ. Свекруха підвела, напевне розповіла приятельці. Щось їй скажу, лише розсваримося. Китайський філософ Конфуцій писав: *мудра людина мовчазна та спокійна*. Не згадуватиму й все швидко забудеться, як жахливий сон. Потрібно з Василем подумати про дитинку. Діти дуже скріплюють сімейні відносини. Правда, було б гарно мати свою квартиру та бути самостійною хазяйкою. Однак Василь хоче купити нову машину. На квартиру кошти не скоро зберемо».

Юрасик зі Славою захопились малюванням у сусідній кімнаті й дорослих від їх розмов не відривали. Слава запитала малого:

- А чому твоя мама не приїхала? Вона ж на весільній вечірці була. Така гарна, весела.
- Вона у Німеччині працює. Сказала: купить мені велосипед і справжній смартфон.
- То ти з нею розмовлятимеш по смартфоні?
- Звичайно. Мені уже й зараз бабуня дає з нею поговорити.
- А твій батько часом не Василь?
- Василь - брат моєї мами. Мій батько, сказала бабуня, теж поїхав працювати кудись далеко, навіть не може звідти зателефонувати. Я його зовсім не бачив. Він точно привезе звідти подарунок.

Невдовзі магазин «Ваш ноутбук» відвідала податкова інспекція. Василь був впевнений: з перерахуванням податків у нього проблем немає. Адже він постійно консультувався з аудиторською компанією, платив їй за це певні кошти. Однак за минулий квартал товару було продано на чотири тисячі гривень більше, ніж поступило до магазину за накладними. Звідки таке могло статись, він не розумів. Невже хтось з продавців продавав якийсь «лівий» товар? Податкову це дуже зацікавило. Було складено відповідний акт. На магазин могли накласти штраф п'ятдесят тисяч гривень.

- Це ж невелике порушення, - старався умовити керівника групи перевірки Василь. - Я розберусь та повідомлю вам письмово про цю прикру неузгодженість. Прошу обмежитись зауваженням.

- Сьогодні у вас на чотири тисячі порушень, а завтра може бути на чотири мільйони! – наголосив податківець. – Держава, яка зараз залишилась без коштів, не отримує дуже необхідні податки.

- П'ятдесят тисяч гривень - наш прибуток за місяць. У мене не буде з чого платити зарплатню продавцям.

- Шановний, із-за таких порушень ми самі уже три місяці не одержуємо зарплатні.

- Я вам компенсую, - тихо натякнув на хабар Василь, простягнувши конверт з грішми.

- Навіть не думайте! – відхилив конверт податківець. – У групі є працівник внутрішніх розслідувань. – Мене можуть не лише звільнити, а й притягти до кримінальної відповідальності. Спокійно заплатіть штраф та ретельніше ведіть документацію.

«Продавцям прийдеться платити з власних коштів. Ніби у магазині ходовий товар, а зібрати гроші на машину ну ніяк не виходить. Як же вести бізнес? У держави, напевне, дійсно немає коштів, якщо

податківці сидять без зарплатні. То чому відмовляються від хабара? Каже: з ними зараз є працівник внутрішніх розслідувань. Він з грішми у такому ж самому положенні. Потрібно йому всучити хабар. Податківців зараз троє. Два чоловіки й жінка. Думаю: цей розслідувач - теж чоловік. Жінки, зазвичай, таких справ бояться. Запропоную йому тисяч п'ять. Він стільки одержує за місяць».

- Шановний, - вибрав зручний момент і тихо звернувся до другого податківця Василь та простягнув конверт. - З п'ятдесяти тисяч штрафу, які підуть до казни, ви особисто нічого не одержите. Запишіть, будь ласка, в акті замість штрафу зауваження. Адже у нас порушення незначне. Дуже вас прошу.

- Добре, - заглянув до конверту чоловік. – Запишемо зауваження й необхідність перевірки вашого магазину через три місяці.

«Завжди, якщо добре помізкувати, можна знайти людину, яка погодиться на хабар, - з полегшенням зітхнув Василь. – На цей раз пронесло. Однак, виявити, хто причетний до лишніх чотирьох тисяч, потрібно терміново».

Після роботи він попросив менеджера й продавців залишитись на недовгу нараду.

- Перевірка податкової інспекції виявила, що у нас за останні півроку сума продаж на чотири тисячі більша, ніж за накладними поступило товару, - оглянув уважно всіх Василь. - Я ледве умовив комісію не фіксувати це у протоколі. Ми уникали великого штрафу й ви могли залишитись без зарплатні. Як таке сталось? Коли недостача, тоді зрозуміло: крадіжка товару, чи грошей. А тут – лишні гроші! Тобто, в магазині продали лишній товар, а гроші за нього не забрали. Руслан, - звернувся до менеджера, - звідки міг без накладної потрапити товар до магазину?

- Не знаю, Василю Дмитровичу, - спокійно дивився у вічі менеджер. – Комісія уважно перевірила: скільки прийняли товару за накладними, стільки й було видано продавцям. До мене від комісії жодних зауважень.

- Тоді хтось з продавців приніс «лівий» товар, продав його, а гроші просто не встиг забрати. Ти записуєш видачу товару та виручку по кожному продавцю?

- Пишу в журналі лише, скільки товару одержав продавець. Виручку окремо по кожному продавцю не фіксую.

- Тепер будеш фіксувати, інакше накажу тебе. Продавців прошу самодіяльністю не займатись. Побачу – зразу звільню!

Ліна на роботі навіть спиною постійно відчувала на собі погляд робітниці Ольги, яка знала про затримання в СБУ.

«Чого вона від мене хоче? Ніби нікому про мій прикрий випадок не розповіла, а весь час спостерігає. Це неспроста. Може, підійти й розпитати? Та не буду будити в ній спогади про той брак, який вона допустила. Добре, що не залишила її без премії. Просичала до мене тоді, мов зміюка. Я ж їй нічого не винна, відношусь, як і до інших».

Так тривало декілька тижнів. Одного дня під кінець зміни робітниця, коли Ліна проходила повз неї, запитала:

- Скажіть, коли мені можна розраховувати на підвищення розряду? Другий розряд маю уже чотири роки.

- У нас роботу третього розряду виконують дві робітниці, - спокійно відповіла Ліна. - Це, ти знаєш, робота з комірцями. Коли збільшиться об'єм такої складної роботи, тоді й без затримки підвищимо тобі розряд. Головне – не роби зараз браку, будь уважною.

- Тобі самій потрібна постійна увага! – огризнулась робітниця. – Щось зроби, а то я почну думати, кому розповісти про все.

«От воно що! – зрозуміла Ліна. – Вона не відстане. Потрібно якось підвищити їй розряд. Та роботи вищого розряду у нас дійсно зовсім мало. Тут один вихід – має бути робітниця, яка в необхідний момент зможе підмінити тих двох на комірцях. На випадок відпустки, чи хвороби. Нічого не вдієш, прийдеться просити начальника цеху про ще одну робітницю з третім розрядом і рекомендувати Ольгу».

Хоч на підвищення розряду могли претендувати декілька робітниць, однак іншого виходу Ліна не бачила. Вона вловила момент, коли начальник був у гарному настрої, й запропонувала:

- Ігор Іванович, на комірцях у нас немає підміни. Потрібна ще хоч одна, а бажано й дві робітниці з третім розрядом.

- Згоден, ми тут не догледіли. Когось маєш на увазі?

- Кравчук Ольга, мені здається, підійде. Спокійна, старанна.

- У неї, пам'ятаю, не так давно був брак. Ти добре подумала?

- Брак майже в усіх буває. У Кравчук це був єдиний випадок за останній рік. Я розбиралась. Щось ніби вдома у неї сталось. Вона без заперечень все виправила.

- Добре, Ліно, готуй папери на Кравчук. Я підпишу. Та на перших порах приділи їй увагу. На новій роботі може наробити браку.

Так Ольга стала підмінною робітницею на комірцях. Вона за це навіть принесла Ліні коробку дорогих цукерок.

- Олю, ти мене не підведи, - попросила Ліна. – Ігор Іванович не зразу погодився, коли я за тебе просила. Згадав за той брак.

- Я постараюсь, - опустила голову робітниця. – А ви на мене не тримайте зла. Свекруха про вашу прикрість мені якось розповіла. Давайте забудемо про це. Я обіцяю ніколи не згадувати.

«Так, як я й здогадувалась, мати Василя повідала подрузі про моє затримання. Навіть Василю не буду говорити. Хочу його поберегти від сумних спогадів. Він не каже, чому мене тоді так несподівано відпустили, хоч записку його добре пам'ятаю. Дійсно, потрібно забути, як страшний сон. Червоний шарф я порізала й викинула в ящик на смітнику. Стало легше на душі, коли Ольга розповіла».

7

Ларису Петрівну сторож старався обходити десятою дорогою. Приходив до сільради через години дві після того, як всі працівники розійдуться. Вранці теж не затримувався. Однак, зарплатню потрібно було одержати в робочий час. Микола швидко пройшов коридором, уже розписався у відомості, коли до кімнати, де видавали гроші, зайшла секретар сільради. Вона привіталась. Сторож тихо відповів, та навіть не підняв голову.

- Миколо, зайдіть, будь ласка, зараз до мене, є одна справа, - попросила секретар.

«Що вона від мене хоче? – знітився і все згадав хлопець. – Я ж сказав, що кохаю Таїсу, маю донечку і нам з нею зустрічатись не потрібно. Адже виженуть з роботи. Нащо я тоді дозволив їй сісти мені на коліна та цілуватись. Якесь запаморочення напало. Не потрібно було пити з нею горілку. Та якби відсунув її – могла образитись. Самотні жінки дуже бажають чоловічої ласки. Однак, шукала б десь в іншому місці, а не на роботі та ще й в селі, де навіть темної ночі люди все бачать. Я Таїсі до смерті буду надзвичайно вдячний, що одружилась зі мною, що кохає мене. У нас все добре. Донечка гарна росте. Із-за Лариси можу все втратити. Як від неї відчепитись?»

- Миколо, я у Попільні знайшла квартиру, - зачинила за хлоп-

цем двері Лариса Петрівна й простягла папірець. - Ось адреса. Знайди якийсь привід та приїжджай туди в суботу годині о десятій, чекатиму. Нічого з собою не бери. Я сама потурбуюсь.

- Ларисо, - розгубився Микола та швидко зметикував, - ми з дитиною в суботу їдемо до моїх батьків. Таїса у них ще й не була. Уже найняли машину. Я ніяк не зможу.

- Тоді у наступну суботу обов'язково, - наказала секретарка. - І не знаходь якихось відмовок. Ти знаєш: я людина дуже рішуча. Ображусь, можу так зробити, що Таїса про нас узнає.

- Побійся Бога! У мене родина, донечка. Таїса вижене. Кому я потрібен без них? Пропаду!

- Мені потрібен, - поцілувала сторожа Лариса. – До зустрічі. Пригнічений хлопець понуро вийшов з кабінету.

Батьки Миколи були дуже раді гостям. Мати зразу заплакала, глянувши, як син припадає на одну ногу, але нічого не сказала. Потім витерла носовичком сльози, поцілувала невістку, взяла на руки внучку. Дитя було замотане в ковдру, виглядала лише голівка в рожевій шапочці.

- Яка ж ти, Софійко, гарна! Очей не відірвати! Скільки їй? – звернулась до Таїси.

- Скоро вісім. У ліжечку намагається встати, починаю вчити її ходити. Воджу, тримаючи за ручки.

- Ми самі хотіли до вас приїхати. Але почалась весна. Потрібно було впорядкувати все на дачній ділянці, обкопати дерева, посадити городину. А ви город маєте?

- Десять соток біля хати. Ми виорали, теж все посадили.

- З дитиною хтось допомагає?

- Домовились з сусідкою. Я уже думаю шукати роботу. Микола не пускає, але зарплатня у нього невелика. А заощаджені кошти майже витратили.

- Ми з чоловіком з пенсій трохи відклали, вам дамо.

- Дякую! Та роботу потрібно знайти. Попільня від нас недалеко, буду туди ходити. Кухарі скрізь потрібні.

- Заговорила я! – плеснула руками мати. – Дитину на ліжку розмотай, а я накриватиму на стіл.

- Ми привезли ковбаси, - простягла Таїса свекрусі пакет, - сметани, сиру, пиріжки з капустою, хліб, батон. Беріть наріжте.

Батько розпитував Миколу про село, роботу.

- Яка робота, батьку! – махнув рукою Микола. – Працював го

ловним інженером, мав гарну зарплатню, а тепер ледве влаштувався сторожем. Кому потрібен інвалід?

- Не кажи так. По телебаченню показували іноземця без обох рук, а став видатним психотерапевтом, лікує людей. У тебе вища освіта, роботу знайдеш.

- Так у селі чим займатись? – розвів руками син. – Колгосп давно розпався. Таїса свій пай землі віддала орендарю, у якого працює тридцять осіб. Жодних ферм, чи якихось промислів. Молодь ходить на роботу до Попільні, яка від нас в трьох кілометрах, їздять в Житомир. Мені пішки ходити далеченько й довго. Я зараз стільки можу й не пройти.

- Я думав над цим, сину. Сусід Павло продає «Запорожця» з ручним управлінням. Ми можемо тобі купити.

- Скільки років машині? – зацікавився Микола.

- Дванадцять.

- Вона уже розвалюється, - розсміявся син. – Вся зарплатня піде на ремонт.

- Не скажи! За машиною був гарний догляд. Давай пообідаємо й підемо подивимось.

«Запорожець», дійсно, виглядав непогано.

- Недавно перебрав рульові тяги, - сказав хазяїн, - залив порог, днище постійно змащую, підфарбував. Поміняєш поршневі кільця й буде їздити, як нова.

- Скільки тисяч набігала?

- Шістдесят чотири.

Микола мав з інституту водійське посвідчення, воно лежало у батьків. Він сів до авто й проїхався декілька кілометрів. Машина трохи диміла, гуркотіла, але керма слухалась.

Сторгувались за тисячу двісті гривень. Назад до села Микола з Таїсою повернулись своєю машиною. Майже зразу до них прийшов сусід Микита Іванович.

- Побачив, як заїжджали на «Запорожці». Купили?

- Батьки подарували, - потис йому руку Микола. – Тепер можна шукати іншу роботу. З машиною легше. Потрібно лише поміняти поршневі кільця – димить трохи.

- Став могорич, а то буде погано їздити! Я тобі кільця поміняю.

- Таїсо, - радісно Микола до жінки, - накривай щось на стіл.

Микита Іванович допоможе відремонтувати машину.

Через декілька днів у Попільні Микола домовився щодо роботи в «Агромаші». Там потрібен був технолог на дільниці складання.

- Привозь завтра всі документи й приступай працювати, - потис руку директор.

- Трудову книжку потрібно забрати у сільраді.

- Напиши там заяву на звільнення, а трудову згодом забереш.

На radoщах Микола того ж дня після обіду пішов розраховуватись до сільради.

- Ти знайшов нову роботу? – прискіпливо подивився у вічі голова. – Яку саме?

- Влаштуюсь – тоді й скажу.

- Потрібно відпрацювати два тижні, поки ми не знайдемо нового сторожа. Ти закони повинен знати.

- Мене туди попросили уже завтра вийти працювати. Можу втратити посаду. Дуже прошу – відпустіть.

- Ти своєю відповідальністю мені сподобався й Таїса нам не чужа. Колись мені казав, що займався переробкою зерна?

- Так, працював головним інженером у орендаря. Налаштували там млин, уже добре вивчили й мали купувати лінію виготовлення макаронів, крупорушку. Однак потрапив до лікарні, ампутували частину ноги й більше я туди не повернувся.

- Зачекай, я переговорю з нашим орендарем. Романе Дмитровичу, - набрав номер у мобільному голова. – Ти хочеш запустити крупорушку й олійню? У мене є фахівець з вищою освітою та відповідним досвідом роботи. Прислати до тебе?

- Йди до Романа, - уже Миколі. – Він хоче тебе бачити. Заяву на звільнення написати встигнеш. Нова робота теж не втече.

Орендар в кабінеті розмовляв з якоюсь жіночкою, однак махнув Миколі рукою, запрошуючи зайти.

- Ви працюєте у сільраді сторожем? – відпустив жінку й запитав зразу.

- Після операції прийняли сторожем. А до цього був головним інженером у орендаря на хуторі Лісовому.

- Це там, де згорів млин? – надувся Роман Дмитрович.

- Як згорів? – Микола вдав, що нічого про млин не знає. – Коли я лежав у лікарні, Віктор Антонович казав, що млин працює справно. А з лікарні я до Лісового не повернувся, приїхав з дружиною зразу сюди. Потрібно було навчитись ходити на протезі. Дуже шкода! Млин був зовсім новий. Знайшли причину пожежі?

- Ніби замкнула електрика. Хай там розбираються. На протезі не стомлюєтесь? Адже прийдеться весь день багато ходити, їздити у відрядження.

- У мене є «Запорожець». Він допоможе.

- Планую запустити дві-три крупорушки, олійню. Справитесь?

- Звичайно, це обладнання не складне, його випускають у Бердичеві на заводі «Прогрес». Потрібно буде лише найняти й навчити слюсаря з обслуговування.

- Якщо згодні, пишіть заяву. Візьму вас технологом з переробки зерна. Випробувальний термін – три місяці. Налагодимо виробництво – станете головним технологом.

Так, зовсім несподівано, Микола знайшов гарну роботу. Таїса була задоволена.

- Не потрібно щодня їздити до Попільні, обідати будеш вдома, матимеш більше вільного часу. Потрібно привести до ладу паркан, веранду підремонтувати.

- Однак, будуть відрядження, особливо на початку, коли потрібно буде замовляти обладнання.

- Далеко їздити? – сполохалась дружина.

- Поки що до Бердичева.

- Це ж у нашій області, - зразу заспокоїлась Таїса. - Можна використати «Запорожець». Дядько Микита уже відремонтував?

- Поршневі кільця купили. На днях поміняє. Щоб ми робили без Микити Івановича? На всі руки майстер!

«Коли орендар Віктор після операції не віддав мені зарплатні майже вісім тисяч гривень, Микита погодився влаштувати пожежу на складі у Лісовому, щоб згорів млин. Це було дуже ризиковано. Але все вдалось виконати так, що пожежники зробили висновок – замикання електрики. Я йому заплатив тоді майже тисячу гривень. Пістолет мені дістав. З пістолетом в кишені я почуваю себе дуже впевнено. Правда, він потрібен був сторожу сільради, але й тепер у відрядженні не завадить. Технолог з обладнання – престижна робота. Таїса поки що з дитиною побуде вдома. Моєї зарплатні вистачить. Город засадили, дерева у садочку я обрізав. Весна видалась гарна, випали дощі. Повинен бути непоганий врожай. Одне хвилює – як відчепитись від настирної Лариси. Сказала: у наступну суботу чекатиме в Попільні. Там з села працює багато людей. Якщо побачать, Таїсі можуть розповісти. Не поїхати – секретарка

тут десь зустріне. Може статись ще гірше. Потрібно в суботу з нею зустрітись й розпрощатися. Вона ж не дурна, мене зрозуміє».

О десятій ранку в Попільні Микола постукав у двері вказаної в записці квартири. Усміхнена Лариса ніби стояла під дверима, зразу відчинила. В одному, майже прозорому халаті, під яким нічого більше не було, жінка пригорнулась. Поли халату розійшлись. Микола побачив набряклі вишеньки на білих, мов молоко, грудях, запахло чудовими парфумами. Та хлопець стримався.

- Ледве тебе дочекалась, - проворкотіла жінка. - Невже не міг приїхати трохи раніше? Проходь до кімнати, поснідаємо.

- Ларисо, я уже вдома поснідав. Приїхав з тобою переговорити.

- Вип'ємо коньяку й поговоримо, сніданок захолоне.

Коньяк завжди впливав на Миколу, мов магніт.

«Дійсно, якщо випивка уже на столі, чого відмовлятись? Не вкусь ж вона мене! Посидимо й по людському розпрощаємось, щоб вона не ображалась».

На столі стояла пляшка марочного коньяку, нарізаний скибочками лимон, тарілка з паруючими невеликими кусками смаженої свинини, свіжі помідори й огірки.

- Наливай, - Лариса поставила ближче до Миколи чарки. – Вип'ємо за наше кохання!

Микола перехилив чарку, хотів щось сказати та не встиг. Лариса уже сиділа у нього на колінах й нестямно цілувала, потім потягла на диван, що стояв поруч, швидко опустила йому штани й лягла зверху. Збуджений хлопець прийшов до пам'яті, коли усміхнена Лариса уже спокійно лежала поряд.

- Так гарно було з тобою! – промовила жінка лагідно. – Але ти якийсь напружений. Потрібно ще випити.

- Зачекай, - Микола піднявся й налив чарки, Лариса сіла до столу. – Ти дуже славна, розумна жінка, але це наша остання зустріч. Я не хочу втратити Таїсу й дитину. Тому розраховувався з сільської ради. Де буду працювати, скажу згодом. Дуже прошу зрозуміти моє становище та не ображатись. Залишимося друзями. Давай за це й вип'ємо, - перехилив до рота чарку хлопець.

- До біса таку дружбу! – випила коньяк жінка й вигукнула. – Забирайся геть, щоб я тебе більше не бачила! Не хвилюйся, нікому ніколи про нас не скажу. Адже можуть насміхатись з мене.

Микола швидко вийшов з приміщення.

«Думав, що буде значно гірше, - хлопець з полегшенням зітхнув й сів до машини. – Я ж її попередив, що у нас немає майбутнього. В усьому винне спиртне. Мені з жінкою пити не можна. Зразу втрачаю контроль над ситуацією. От Лариса цим й скористалась. Хотів на порозі їй про все сказати, та дуже гарно звабила».

8

Четверта сотня Майдану прибула на Донбас вранці. Їхали через Харків чомусь довго, більше доби. Світлофор зупинив поїзд на полустанку неподалік Слав'янська. Простояли майже чотири години. Поряд з вузькою платформою височіли два невеликі старі будинки з вибитими дверима та вікнами. Жодних людей не було видно. Нарешті поступила команда розвантажуватись. Разом з четвертою прибуло ще дві сотні. По дорозі частина хлопців з різних причин «загубилась». У другому відділенні, до якого був зарахований Андрій, у одного майданівця піднялась температура. Його залишили в залізничній лікарні Харкова.

Андрій хотів зателефонувати Насті, але Інтернет смартфон не вловив. Вирішив – зателефонує з міста.

Хлопці розминали ноги та курили біля свого вагону. Деякі розповідали анекдоти, але особливих веселощів не було з огляду на вимушену зупинку та невизначеність ситуації. Підійшов з наради сотник Мурат й повідомив, що через кордон до Слав'янська прорвалася невелика група російських військових під командою якогось Гиркіна й керують місцевими бойовиками. У місті захоплено відділення міліції та міськраду. Над деякими будинками вивішено російські прапори. На багатолюдному мітингу виступила голова міськради Штефа із закликами приєднатись до Росії. Більшість населення до київської влади відноситься вороже.

- Вірогідно, на залізничній станції там теж бойовики, - продовжував Мурат. - Тому поїзд не пускають до міста. Сотні об'єднали в батальйон. Командиром батальйону обрали Широкого. Створено розвідувальний взвод, який уже виконує бойове завдання. Нашій сотні наказано рухатись до міста пішим строєм. Тут близько, всього десять кілометрів. Приготуватись! – наказав сотник. – Економити продукти та цигарки. Невідомо, чи зможемо там щось купити. У вільні ємності набрати води. Виступаємо через пів години. Командири взводів та відділень до мене в купе!

- У нас немає зброї, - звернувся Андрій до командира відділен

ня чубатого красеня Галатея. – Чим будемо воювати?

- В Харкові на залізничний вокзал мали вантажівками привезти автомати й набої. Але чомусь не привезли. Видно, саботували проросійськи налаштовані військові. Або спрацювала українська безгосподарність, коли прапорщик зі складу не виконав телефонної вказівки, а чекав письмового наказу. Ніби зброю мають привезти безпосередньо до Слав'янська.

«Як могли нас направити без зброї? З хлібом-сіллю зустрічати тут не стануть. На Майдані ходили впевнені чутки, що місцеві можновладці, правоохоронці, службовці СБУ, судді, прокурори давно мають російські паспорти. Захопили міський відділ міліції, значить, могли заволодіти й зброєю. У мене є складний ніж, - знайшов у кишені хлопець. – Але ж ним не повоюєш. Та сотник досвідчений, з «Правого сектору», нас з голими руками проти бойовиків не пошле. Якщо не привезуть зброю, щось обов'язково придумає».

В невеликій сумці Андрія після сніданку з хлопцями залишилось грамів триста сухої ковбаси, дві мандаринки, половина чорної хлібини. Хлопець набрав у вагоні з титану пляшку води й поклав до сумки. Закордонний паспорт лежав у внутрішній кишені куртки.

Була уже друга половина березня. Вдень ласкаве сонечко пригрівало, однак потроху почали збиратись хмари. На деревах, що росли у рідкій, частково вирубаній лісопосадці вздовж залізничної колії, набрякли бруньки. Кущ бузку починав зеленіти. Між пожовклими стеблами старої трави виглядала молода зелена. Поважні чорні ворони вишукували на неораних полях якусь поживу. Між ними порхали зграї шпаків.

Різнобарвна колона сотні з розгорнутим у голові червоночорним прапором «Правого сектору» вирушила до міста. Вперед була вислана розвідувальна група з трьох добровольців. Дві інші сотні залишились на полустанку для виконання їхнього завдання. Асфальтована дорога, що тяглась вздовж залізничної колії, була стара, у вибоїнах. Це багатьох дратувало. Дехто матюкався. На хлопцях теплий одяг, стоптане зимнє взуття, майже в усіх за плечима рюкзаки. Андрій з подивом побачив, що у деяких хлопців поряд з рюкзаком уже виглядала мисливська рушниця, а то й карабін.

«Звідки взялись рушниці? - пожвавішав Андрій. - Адже у вагоні їх не було видно. Це, звичайно, не автомати. Але якщо нападуть бойовики, матимемо чим відстрілюватись, чи хоч налякаємо їх. Можливо, сотник постарався ще у Києві рушниці дістати. Та якщо не привезуть автомати, нам буде сутужно».

Було наказано йти без голосних розмов та спостерігати, щоб не сталась провокація бойовиків з боку лісопосадки.

Чутки швидко доходили до всіх з голови колони. Розвідувальна група повернулася майже через три години й доповіла: в'їзд до міста перегороджений великими бетонними блоками, організовано блокпост, над яким стоїть прапор Росії. По групі пролунало декілька пострілів. Сотник прийняв рішення метрів за п'ятсот до міста колону добровольців широко розгорнути відділеннями по обидва боки дороги й з флангів захопити блокпост сепаратистів. Однак добровольців обстріляли автоматними чергами. Вони змушені були залягти у відкритому полі. Постріли припинились. Галатей, що лежав неподалік, вигукнув:

- Не вставати! Нас знову обстріляють!

Розгублений Андрій деякий час лежав на животі. Побачивши перед носом мурашу, яка повільно, але впевнено піднімалась по сухому стеблу лободи вверх, трохи заспокоївся. Коли відчув, що від холодної землі почав мерзнути, повернувся на бік, назбирав руками сухого бур'яну та підсунув під себе. Стало значно тепліше.

«Скільки часу будемо так лежати? – тіпало у голові. – Скоро вечорітиме. Потрібно було б уже щось перекусити. Та бойовики, напевне, спостерігають за нами. Буду менше ворухитись. Сідати, тим більш вставати не можна. Зачекаю команди Галатея. Не зміг подзвонити Насті. Вона буде дуже хвилюватись. Не потрібно було їй казати, що поїхав на Донбас. Тут тепер йде справжня війна. Зі мною все може трапитись».

Наступила ніч, небо вкрилось густими хмарами. Біля опівночі на блокпост була направлена група захоплення в складі двадцяти осіб. Керував групою заступник сотника Апостол. Без жодного пострілу штик-ножами убили вісьмох сепаратистів. Двоє добровольців були поранені. Група повернулася під ранок, залишивши на блокпосту десять бійців з трьома автоматами. З собою принесли решту п'ять. Сотник прийняв рішення в місто зайти вранці. Але на світанку добровольці на блокпосту були обстріляні з ручних кулеметів й під пострілами прибігли до своїх. Сотня весь день продов-

жувало лежати у відкритому полі. Вночі Андрій задрімав, потім поїв трохи ковбаси з хлібом. Він пам'ятав наказ сотника економити харчі.

«Добре, що хоч вода є з собою, - відпив Андрій з пляшки декілька ковтків. – Без неї взагалі була б біда. Галатей чомусь мовчить. Можливо, його уже там немає».

- Галатей! – покликав хлопець. – Чого чекаємо?

- Не підніматись! – почулась команда Галатея. – Приготуватись повзти в напрямку міста трохи лівіше. До найближчих городів метрів двісті. Збираймося там біля окремого дерева. Вперед!

До світанку ще з година. Повзти було дуже незручно. Заважала сумка з харчами й пляшкою води. З рюкзаком було б значно зручніше. Та покинути сумку хлопець не наважився. Чи буде щось на обід – невідомо. Добре, що хоч земля була суха. Ось нарешті й дерево. Галатей та четверо хлопців були уже на місці. У Галатея на грудях висів автомат. Через хвилин двадцять приповзли й інші. Всіх було одинадцять укрів, як їх уже почали називати на Донбасі.

- Хлопці, - сказав Галатей, - є загальна команда сотника – в обхід блокпосту проникнути до міста й захопити окремі об'єкти. Командир взводу Січовий поставив завдання нашому відділенню захопити й утримувати будинок культури. За даними розвідки двоповерховий будинок із залом глядачів на чотириста місць не охороняється. Схему маршруту до нього мені надали. Від цього дерева йде пряма вулиця метрів шістсот до великого перехрестя. Там праворуч через чотириста тридцять метрів з лівого боку наш об'єкт. Розділяємось на дві групи. Перша група у складі шести хлопців на чолі з Артемом виступає зараз. Друга група зі мною виступає через пів години. Йти не по центру дороги, а попід огорожі на відстані п'ятдесят метрів один від одного. Збираємось позаду будинку культури біля чорного входу. З місцевими жителями у переговори не вступати. Запитають: хто ви? Втікач з Харківської області. Все ясно?

- Зброю не привезли? – запитав хлопець років сорока Артем.

- Зі зброєю поки що невідомо. Мені дали автомат, який вночі відбили на блокпосту. Там зараз сутичка з сепарами. Артем, у тебе і чотирьох хлопців є штик-ножі. Може, у когось ще є щось?

- У мене - складний ніж, - показав Андрій. – Гострий, довжина леза більше десяти сантиметрів.

- Підійде, тримай напоготові. Артем, виступайте! Йдіть не

швидко, але впевнено.

Андрій йшов у другій групі четвертим. Хлопці розтяглись вздовж тинів. Замикав групу Галатей. Автомат він сховав під куртку. Лише почало сіріти. Світло в деяких будинках уже горіло. Гавкали собаки. Та людей не було видно. З боку блокпосту донеслось декілька автоматних черг.

«Невже наші хлопці там б'ються? – тривожно подумав Андрій. – Галатей сказав, що у нього автомат з блокпосту. Але ж більшість наших без зброї, хлопці можуть загинути. Чому таке нехлюйство у Збройних Силах? Адже саме військові повинні воювати, а не добровольці з голими руками, чи зі штик-ножами і складними ножиками. Невже така підла зрада, що нам навіть не змогли надати автомати, або гвинтівки? Військово-морський флот здали Росії. Але ж є інші види Збройних Сил».

Від думок відірвала жіночка, що біля тину набирала воду з криниці. Вона була у синій курточці, голова покрита хустиною.

- Доброго ранку! – привітався Андрій російською мовою.

- Доброго! Ви живете на нашій вулиці? – після вітання запитала жінка. – Не бачила вас раніше.

- Я з Першотравневого Харківської області. Тікаю до сестри. Поїзд зупинили перед Слав'янськом. Висадили декілька сот людей. Тепер ось приходиться добиратись пішки.

- Мучать народ. Щасливо вам дійти!

Без пригод за високим будинком культури біля чорного входу хлопці зібрались через добру годину.

- В будинку нікого немає, - доповів Артем. – Головні двері та ось ці - досить міцні. Вибивати їх – багато шуму. Краще проникнути он через вікно, - показав рукою. – Штик-ножем підважити раму й можна відчинити. Заліземо й раму поставимо на місце. Нічого навіть не буде видно.

- Давай так і зробимо, - погодився Галатей. – Аспірант, - уже до Андрія, - допоможи Артему. Тримайте, щоб рама не впала.

Хлопці швидко пробрались до будинку й закрили за собою раму. Вони опинились в коридорі, з якого були одні двері з написом «Зала» і сходи вели на другий поверх. Галатей по мобільному коротко доповів командирі взводу: «Ми на місці».

- Артем, - наказав Галатей, - зі своєю групою йди наверх. Пере-

вір всі кабінети й закутки, розстав хлопців збоку від двох вікон, з яких видно дорогу перед будинком. Міняти вартових через кожні чотири години. Вартовим не спати! Запам'ятайте золоте правило: заснеш на посту – можеш не прокинутись. Побачите щось підозріле – зразу доповідати мені. Наша група обстежить перший поверх. В туалеті повинна бути вода. Наберемо й вам передамо. В разі потреби до туалету ходити по одному.

- Як бути з харчуванням? – проковтнув слину Артем. – У нас майже нічого не залишилось.

- Ось вам буханка хліба, - витяг з рюкзака й простяг Галатей. – Більше нічого немає. Економте, потрібно протриматись до вечора. Потім щось купимо у місцевого населення. За схемою тут неподалік є продуктовий магазин. Туди навідаємось в крайньому разі.

Група Галатей зайшла до зали. Це було типове приміщення зі старими кріслами, сценою, затягнутою завісою, та трьома вікнами, закритими золотистими порт'єрами. Вікна виходили у двір. Галатей виставив біля двох вікон вартових. Потім з Андрієм обійшли сцену, вийшли у двері з іншого боку зали. Там був довгий коридор, в кінці якого теж сходи на другий поверх, біля сходів – туалет. Вода у крані умивальника дійсно була.

- Без води ми б довго не витримали, - зітхнув з полегшенням та жадібно напився прямо з крану Галатей. – Я нічого не пив ще з вечора. У тебе є пляшка? – уже до Андрія. – Набери й віднеси хлопцям наверх. А я перегляну кабінети. Думав забарикадувати виходи з приміщення. Але, коли хтось прийде з ключами, зразу здогадається, що у будинку зачинилися. Нам, звичайно, краще не привертати до себе увагу. Наші повинні почати захоплення міста. Тоді зразу й вийдемо їм на допомогу.

До вечора в будинок ніхто не прийшов. У місті часом рідко чулись одинокі постріли. Від блокпосту пролунало декілька автоматних черг. Напевне, захоплення міста відкладалось на пізніше. Інтернет не працював. Тому Андрій зателефонувати Насті знову не зміг. Залишки продуктів хлопці з'їли, після вартування біля вікон старались поспати прямо на підлозі. Та голод давався взнаки. Коли добре стемніло, Галатей разом з Андрієм вийшли через вікно біля чорного входу й направились до найближчих власних будинків купити якихось продуктів. Галатей автомат залишив. Під курткою був лише штик-ніж. Освітлення вулиці не працювало. Тому

прийшлося видивлятися будинки, де світилися вікна. З більшості дворів лунало гавкання собак. Нарешті в одному дворі собаки ніби не було. Хлопці постукали у двері. Через хвилину на порозі з'явився чоловік без шапки у накинутій на плечі куртці.

- Кого шукаєте? – запитав.

- Ми втікачі з Харківської області, - почав Галатей. - Добираємось до Краматорська. Продайте нам, будь ласка, хліба та якихось продуктів, сала, ковбаси.

- Так ми самі все купуємо в магазині, - обурився чоловік.

- А магазин ще працює? Де знаходиться? – уже Андрій.

- Коли йти до центру міста, то за будинком культури метрів через сто. Повинен ще з годину бути відчинений.

Хлопці подякували, потім через декілька дворів постукали у двері іншого будинку. На цей раз вийшла жінка. Вона винесла хлопцям з пів буханки хліба, гроші не взяла й теж порадила йти до магазину.

- Дійсно, - промовив Галатей, коли вийшли на дорогу, - це у селі можна щось купити. Підемо до магазину. Ти мобільний вимкнув? Собаки трохи затихли. Та на дзвінок по мобільному зреагують.

Освітлений зовні магазин з написом: «Продукти» вони побачили зразу. Поблизу людей не було видно. Коли хлопці зайшли, продавець щось продавала старому чоловікові, який опирався на інвалідну палицю. Той повернув голову й зразу запитав:

- Хлопці, напевне ви не з нашої вулиці?

- Не з вашої, батьку, - відповів Галатей, - електричку перед Славенськом зупинили, от ми й добираємось далі пішки. Зголодніли, хочемо купити щось поїсти. Чарівнице, - уже до молодиці за прилавком, - відпустіть нам дві буханки хліба, кіло вареної ковбаси. Бачу, у вас гарне сало, а у батьків, дзвонив їм, сала немає. Привезу їм. Зважте, будь ласка, ще два кіло сала та печива вівсяного кіло.

- А вам куди, хлопці? – поцікавився старий.

- До Горлівки, - впевнено Галатей. – Може з Краматорська туди ходять електрички? Не знаєте, батьку?

- Зараз такі непевні часи, що нічого невідомо. До Краматорська за дві години дійдете.

Галатей подякував продавцю й хлопці вийшли. Надворі було тихо, почав накрапати дощик. Коли повернули за будинок культури, по вулиці повільно проїхала міліцейська машина з мигалками.

- Нас шукають, - тихо Галатей, - притиснись до стіни. Старий сепарам повідомив, а може й продавець. Добре, що ми встигли.

Хлопці з нетерпінням чекали повернення командира відділення. Як тільки нарізали ковбасу й сало та почали вечеряти в залі для глядачів, вартовий з другого поверху доповів, що машина з мигалками повільно проїхала назад.

- Хлопці, - наказав Галатей, - вартовим бути дуже уважним. Про нас, принаймні про двох, сепари уже знають. Видно, з магазину повідомили. Напевне, якщо не зараз, то вранці, почнуть ходити по хатах й шукати. Надумують й сюди заглянути. Взводний заборонив мені дзвонити, наказав чекати його команди. Мобільні можуть прослуховувати. Вас теж прошу поки що не телефонувати. Вранці повинно щось прояснитись. Мені здається, ніякого захоплення міста нашою сотнею не відбувається. У нас залишилось трохи ковбаси, майже все сало та буханка хліба. На добу вистачить. Ні – прийдеться комусь знову йти до магазину.

- Чому ти думаєш, що наші не наступають? – запитав Андрій.

- Практично не чути пострілів. Отже, на блокпост не нападали. Бойовики знають, що ми неподалік міста, два наступи уже відбили. Тому насторожі й готові до бою. Бачите: міліцейська машина чергує, зразу приїхала. Давайте спати. Артем, вчасно міняємо хлопців біля вікон. При першій же підозрі мені доповідати.

Вранці з другого поверху до Галатейя прибіг вартовий.

- По дорозі пройшли праворуч троє озброєних автоматами молодих чоловіків. Запитали щось у жіночки, яку зустріли. Та рукою показала їм вдалину. Вони з хвилину уважно розглядали будинок культури й пішли далі.

- Добре, спостерігай пильно. Це може бути патруль, або пошукова група, чи послали в якомусь місці зайняти позицію. Якщо побачиш, що повертаються назад, не чекай, коли пройдуть повз, зразу доповіси мені. Хлопці, - гукнув Галатей вартовим з першого поверху, - станьте біля вікон так, щоб зовні вас не було видно.

Вартовий прибіг через пів години.

- Ті троє повертаються. Тільки що з'явилися на дорозі неподалік нашого будинку.

Галатей, не сказавши жодного слова, схопив автомат й в одних

шкарпетках побіг з вартовим наверх. Через вікно він побачив, що троє бойовиків направились до будинку культури. Один з них підійшов до дверей й шарпнув їх декілька раз. Потім всі троє пішли оглянути весь будинок. Галатей швидко спустився до нижнього коридору, де були двері заднього виходу. Там став збоку від вікна. Незабаром шарпнули двері. Потім почулась розмова.

- Тут все зачинено, - сказав один. – Ми ж декілька днів тому з'ясовували. Будинок культури зараз не працює, сторожа немає. Ключі від дверей знаходяться у міськраді.

- Наказано все перевірити, - відповів інший. - З поїзда, зупиненого позавчора перед містом, зійшло три сотні. Одна з них тоді вночі ненадовго захопила наш блокпост. Прийшлося з втратами вибити їх звідти. Загинуло восьмеро наших. Дві інші сотні пішли в обхід на Краматорськ. Вчора увечері тут двоє неподалік в магазині купили продуктів душ на вісім-десять. Сказали, що добираються на Горлівку. Однак по дорозі з міста їх не бачили.

- То де будемо їх шукати? – запитав перший.

- Потрібно пройтись паралельною вулицею ближче до передмістя. Там праворуч починається лісопосадка.

Галатей побачив, як один бойовик підійшов до вікна й натиснув на раму. Рама трохи подалась. Удари серця у Галатея зачастили, він приготував до пострілів автомат.

- Йдіть сюди! – вигукнув бойовик. – Тут вікно відчиняється.

- Як відчиняється? – підбігли до вікна ще двоє. – То вони могли пробратись всередину!

Галатей натиснув на спусковий гачок. Пролунала автоматна черга. Всі троє бойовиків впали. Хлопець відчинив вікно й подивився вниз. На землі двоє бойовиків лежали непорушно, один корчився у судомах. Не роздумуючи, Галатей вистрибнув назовні й штик-ножем вдарив раненого бойовика під ліву лопатку. Той за- тих.

9

З того дня, коли Настя почула від Андрія, що він поїхав на Донбас, вона все більше хвилювалась. Хлопець сказав, що там може не працювати Інтернет. Але уже квітень, а від нього жодного дзвінка. Всі країни спантеличеної та обуреної Європи по телебаченню пока-

зували, що уже оголошено про створення так званих Донецької та Луганської «народних республік». Вони воюють з київською владою, використовуючи російські танки, надзвичайно смертоносні ракетні комплекси «Смерчі», «Гради». А Україна залишилась практично без армії. Російська п'ята колона цілеспрямовано розвалила Збройні Сили. Не вистачає навіть звичайного стрілецького озброєння, не кажучи про важку військову техніку. З обох боків гинуть сотні людей. Готується референдум щодо приєднання «республік» до Росії, яка під різними приводами та прикриттями, паплюжачи рішення ООН, Міжнародні угоди, все більше допомагає бойовикам своїми «радниками» й технікою. На державному рівні ведеться потужна пропаганда та новітня гібридна війна проти України.

«Чому я не дала Андрію номер Василя? – не спала ночами дівчина. - Він міг би подзвонити йому. Звичайний мобільний зв'язок, мені здається, там повинен бути. Та хто знав, що так швидко, катастрофічно погіршиться ситуація на Україні. Не встигли оговтатись після захоплення Криму, як запалав Донбас. Напевне, Росія давно готувала такий розвиток подій і приєднання так званої «Малоросії», тобто Сходу та Півдня України. В тих областях була поставлена Києвом державна адміністрація, міліція, СБУ, прокуратура. У Верховній Раді більшість депутатів, її керівництво, сам президент, прем'єр-міністр, більшість міністрів були зі Сходу України. Виходить, що саме вони й намагались зробити нашу державу маріонеткою в руках Росії. Завадив Євромайдан. Тому й почалася війна. Я не політик, напевне, багато чого не розумію. Та твердо знаю одне: не хочу втратити свого коханого. Що мені робити? Ластівкою до нього полетіла б! Але як приїхати на Україну і де його шукати? Може, розрахуватись з телекомпанією?»

Настя вирішила порадитись з Лізі. Вона зателефонувала подрузі й попросила її після роботи прийти.

- Знаю, ти зайнята, потрібно готувати вечерю Рудольфу. Я б прийшла до вас. Але Рудольф мій начальник і при ньому ми нормально не поговоримо.

- А що сталось? – стурбовано Лізі. – Ми вранці у фойє з тобою привітались. Ти нічого не сказала. Щось по роботі?

- Ні, це особисте. При людях про таке не скажеш.

- Посварилась з Андрієм? – допитувалась подруга.

- Не доводь мене до сліз, - попросила Настя, - просто приїдь. Я

тебе довго не затримаю.

- Можемо після роботи разом з тобою поїхати. Я ж на машині.
- У мене сьогодні зустріч в одній фірмі. Я буду вдома раніше.

«У Лізі шикарна машина, - згадала білий «Фольксваген» подружки Настя, - а я ніяк не зберу гроші на вживаний «Опель». Уже на авторинку приглядалась до одного. Однак того дня повністю вийшов з ладу холодильник й прийшлося купувати новий. Я ж більше пів року сама живу в квартирі Лізі, холодильник перегорів з моєї вини. Знову на рік потрібно забути про свою машину».

Дівчина купила гарний торт, пакетики кави «Нескафе», нарізала шинки, почала ставити на стіл. Тут і Лізі прийшла.

- Вип'ємо лише кави, - заявила з порогу подруга. – У мене на вечерю нічого не зготовлено. Рудольф не любить чекати. Я сказала: трохи затримаюсь, але що їду до тебе – жодного слова. Так що ж сталось протягом дня?

- Сталось не сьогодні, а півтора місяці тому. Боялась тобі казати, думала, що ситуація виправиться. Але вона погіршилась. Ти знаєш: мій Андрій поїхав на Україну, шукав у Києві зниклого брата й потрапив на Євромайдан. Потім подався на Донбас, - виступили сльози на очах Насті. – Там ніби воює його брат. Я у розпачі! Від Андрія жодного дзвінка, хоч обіцяв телефонувати. Він казав, що там може не працювати Інтернет. То міг би прислати хоч телеграму.

- Ти не плач, - поклала руку на плече Лізі, - плачем не допоможеш. Знаєш, що на Донбасі робиться. Там точно не до дзвінків.

- Може мені взяти відпустку й поїхати туди?

- На Сході Україна проводить операцію АТО. В зону бойових дій тебе просто не допустять.

- Я не можу тут сидіти й спокійно працювати. Все з рук валиться.

- Давай зробимо так. Я ніколи тобі не говорила. Мій однокласник Дітріх, заступник директора нашої телекомпанії, керує, тобі відомо, політичним відділом. Завтра з ним зустрінусь. Може він чимось допоможе. Про нашу розмову Рудольфу не скажу, щоб не завадив. Хто захоче відпускати найкращу співробітницю.

- Лізі, я тобі до смерті буду вдячна! – поцілувала подругу Настя.

«Може, дійсно Дітріх допоможе, - крутилась у постелі дівчина.

У заступника директора телекомпанії великі можливості. Лізі про нього мовчала. Та мати такого однокласника – велика справа. Лізі – єдина в компанії жінка на посаді начальника відділу».

Наступного дня після обіду Дітріх викликав Настю до свого кабінету, запропонував каву.

- Не знав, що ви подруга Лізі, - почав Дітріх. – А ще більше вразився, коли вона сказала: ви з України. Давно в Німеччині?

- Більше трьох років.

- Де до телебачення працювали?

- Домогосподаркою у батьків Лізі. Вони мене й рекомендували на роботу до Дрезденської телекомпанії.

- Я знаю її батьків та брата. Їх рекомендація багато значить! Ви, мені здається, повинні добре розбиратись в політичній ситуації, що зараз склалась на Україні?

- Я не політик, закінчила технологічний інститут за спеціальністю переробка сільськогосподарської продукції. Але постійно слідкую за подіями на моїй батьківщині. Знаю, що причиною виникнення Євромайдану стала відмова Києва підписати погоджену Асоціацію з Євросоюзом. Події на Донбасі – з тієї ж самої тарілки. Росія за любую ціну хоче залишити Україну в зоні свого впливу.

- Ви влучно виразились. Краще вас там ніхто не розбереться. Пропоную перейти працювати до нашого відділу та поїхати в якості кореспондента телекомпанії на Донбас.

- Я згодна! – зраділа дівчина, стараючись не показати цього. – Але там зараз не працює Інтернет. Як передавати репортажі?

- Вам нададуть нове портативне обладнання. Інтернет не потрібен. Репортаж передається за допомогою супутника зв'язку. Однак, звідки ви знаєте, що не працює Інтернет.

- Раніше телефонувала до Краматорська знайомій, - дівчина не хотіла розповідати про Андрія. - А зараз постійно у смартфоні звучить: «Абонент тимчасово не доступний».

- Саме під Краматорськ вам потрібно потрапити, - наголосив Дітріх. – Там уже йдуть бої. Знайому зможете знайти. На місці зорієнтуєтесь. Залучите її до співпраці по збору інформації. Ми вам надамо необхідні кошти.

«Не знайому шукатиму, а коханого Андрія, - про себе відповіла Настя. – Там тепер велике протистояння, у якому беруть участь сотні, а то й тисячі людей. У засобах масової інформації з'явилося повідомлення, що Росія посилає на Донбас спецназівців, «гумані-

тарну допомогу». Буде дуже важко знайти Андрія у такому стовпотворінні. Але ще важче залишатися тут, не знаючи про нього нічого».

- Закордонний паспорт у мене є. Потрібно оформити візу, - нагадала дівчина.

- Віза, посвідчення кореспондента та необхідні папери будуть готові завтра до кінця дня, не пізніше - післязавтра. Портативне обладнання зв'язку та інструктаж щодо його роботи можете одержати зараз у офісного менеджера. Громадянці ФРН було б легше працювати. Постараємось оформити вам громадянство, якщо ви не проти, до наступного відрядження. Зараз посилаємо на тридцять днів. Скільки часу вам потрібно, щоб зібратись?

- Завтра зможу виїхати.

- Ваші рідні живуть далеко від Києва?

- На відстані двісті сімдесят кілометрів.

- Дозволяю вам їх провідати, заїхати на одну добу. Більше не можна. У вас буде дуже багато роботи. Впевнений: ви справитесь.

- Дякую, я прикладу максимум зусиль.

- Прибудете на Донбас, зразу повідомте невеликим репортажем про те, як добирались, з ким зустрічались та спілкувались в дорозі. Нашому телеглядачу все цікаво. І робіть якнайбільше відео.

«Навіть дозволив поїхати до батьків. У німців все продумано. Напевне, здогадався, що я й сама заїду. Та краще мати дозвіл. Потрібно купити подарунки Юрасику, батькам, Василю з Ліною. Не гадала, що Лізі зможе так допомогти. Потрібно їй теж чимось віддячити, Дітріху з України привезти подаруночок. Постійно молилась Богу, щоб допоміг. От і підказав порадитись з Лізі. В Дрездені є Православна церква. Піду увечері туди, подякую Господу, поставлю свічку Божій

Матері, щоб зберегла мого Андрія та допомогла його знайти».

Дівчина зателефонувала Лізі.

- Подруго, безмежно вдячна за допомогу! Завтра їду на Україну кореспондентом. Без тебе й не знала б, що діяти.

- Будеш дякувати, коли повернешся звідти. Там війна, а це дуже страшно й небезпечно. Щасливої дороги! Пригортаю!

В величній церкві, зважаючи на робочий день, людей було зовсім мало. У жіночки, яка продавала свічки, Настя запитала:

- Скажіть, будь ласка, якому святому поставити свічку та моли-

тись, щоб допоміг у далекій, небезпечній дорозі. А ще хочу помолитись Божій Матері.

- Миколі Чудотворцю, мила, постав свічку. З вірою помолишся й все буде добре. Благослови тебе, Господі! – перехрестилась жінка.

Настя ще змалку ходила до церкви з мамою, разом молились. Й тепер щиро попросила святого Миколу Чудотворця і Богородицю допомогти Андрію перебороти всі труднощі, зберегти йому життя та допомогти їй у роботі на Донбасі. З легкою душею та впевненістю, що все буде добре, вирушила вона в дорогу. Коли поїзд перетнув кордон з Україною, вона зразу ж зателефонувала Андрію. У мобільному прозвучало: «Не доступний».

«Що з ним сталось? – стривожилась дівчина. – Напевне, розрядився телефон і немає де зарядити, чи кошти закінчились. Можливо, там немає мобільного зв'язку? Що даремно гадати. Подзвоню годин через вісім-десять». Однак ні з поїзда, ні в наступні дні так і не додзвонилась. Тривога наростала, але потрібно було виконувати роботу кореспондента.

У Києві, який після страшної зими потроху оговтувався, було тихо. Так само зацвіли каштани. В зелених скверах привели до ладу квітники. Щоранку прибирали тротуари. Вдень поливали вулиці. Прилетіли ластівки та сиділи на дротах неподалік дерев й виглядали, де краще влаштувати гнізда. Однак в повітрі витала тривога. Стрижі чомусь не вирували з писком, як завжди раніше, над Хрещатиком та площею Незалежності. Там їх ще відганяли запахи недавнього Майдану. У Маріїнському парку продовжували ховатись у верхів'ях дерев налякані в лютому руді білочки. Наступила весна самого трагічного року сучасної України. Всі думки людей були пов'язані з подіями на Сході.

Настя зайшла до посольства ФРН, що знаходилось неподалік площі Перемоги, переговорила зі співробітником, який відповідав за пресу, зареєструвалась. Молодий, але уже поважний пан з подивом подивився на дівчину. Напевне, хотів щось зауважити, але втримався, лише приязно промовив:

- Акредитацію ми вам оформили. Ви легко одягнені. Ночами ще досить прохолодно. Якщо потрібно поміняти євро на гривні – банк поряд на площі. На Донбасі йдуть бої. Для виїзду туди вам потрібен спеціальний дозвіл. Посольство дозвіл запросило, чекай-

те. Поки що працюйте у Києві. Будьте дуже обережні. Виникнуть труднощі – телефонуйте мені в будь який час. Бажаю вам успіху!

Настя з усмішкою подякувала.

«Знає – не на прогулянку їду. Видно, вразився моїй молодості, подумав: не маю необхідного досвіду. Та за роки роботи в Німеччині мені приходилось потрапляти у різноманітні ситуації, спілкуватись з багатьма людьми, редагувати велику кількість відео з необхідними коментарями. Навіть робила репортаж про зборище колишніх нацистів у Мюнхені. Не стану казати, що спочатку провідаю рідних. У німців в крові скаржитись на всіх. Не дай Бог, ще зателефонує до Дрездену. Потрібно поспішати на залізничний вокзал. Квиток у мене є, але хотілось би виїхати якомога раніше».

Настю вдома зустріла лише мати.

- Доню, ти зовсім схудла, - мало не заплакала Ірина, пригортаючи дочку. – Невже у Німеччині немає що їсти? Чи дорогі продукти?

- Так мені легше на ноги, - віджартувалась дівчина, намагаючись не поділитись щодо хвилювань за Андрія. – Ти ж знаєш: вівка ноги годують. А у мене вся робота в русі.

- То я тебе хоч трохи відгодує, - налила повну тарілку борщу на кухні мати й додала ложку сметани. – Ти на скільки днів приїхала?

- Мене, мамусю, прислали на Україну кореспондентом, - смакувала борщем Настя. - Відпустили лише на добу. Завтра уже поїду. Багато роботи.

- Ти ж казала, що працюєш у відділі реклами. Щось будеш у нас рекламувати для німців?

- Ні, стану розповідати про ситуацію в нашій державі та пересилати відео до Дрезденського телебачення.

- Це, напевне, для дівчини важко? – нарізала ще ковбаси та підсовувала хліб Ірина. - Не могли послати чоловіка?

- Я сама напросилась, щоб вас побачити. Де всі наші?

- Юрасик у садочку, батько в гаражі щось допомагає сусіду, Василь з Ліною на роботі, будуть пізно увечері. Подзвоню Василю, може прийде раніше.

- Піду за Юрасиком, попрошу відпустити його зараз. Він часто про мене запитує?

- Показую йому твої фото. Сумує за мамою, запитує, коли приї-

деш. Ти надворі не дуже затримуйся. Коли ми ще наговоримось?

Дітки після обіду спали. Настя розпитувала у виховательки, як Юрасик себе поводить, чи дружить з дітьми, чи гарний апетит. А тут й малеча почала вставати. Юрасик з вигуком: «Мама!» кинувся на шию Насті. Дівчина пригорнула синочка, на очах виступили сльози.

«Чому маю постійно рвати серце за дитиною? Зараз би розрахувалась з телекомпанії та назавжди залишилась на Україні. Однак, тут такої роботи не знайти. Працювати за мізерні копійки та сидіти на шиї батьків-пенсіонерів я не зможу. Батько постійно їздить на Київ за товаром для Василя, намагаючись трохи заробити. Видно, пенсії їм не вистачає. А ще мене у Дрездені тримає Андрій. Адже він погодився працювати у Фрайберзі професором гірничої Академії. Не можу його залишити. Якнайшвидше потрібно його знайти, розпитати щодо планів на майбутнє».

Вона швидко одягла сина та разом вийшли надвір.

- Мамо, чому так довго не приїжджала?
- Робота затримувала. От і тепер завтра уже поїду.
- Покинь ти цю роботу. Я вдома не маю з ким погратись. Бабуня постійно варить на кухні. Дідунь теж зайнятий. Василь з Ліною приходять з роботи пізно. Повечеряємо й Василь у своїй кімнаті сідає за комп'ютер. Ліна щось мудрує на швейній машинці. Я ж не можу сам з собою гратись. Лише у суботу, чи неділю Василь зі мною погуляє, підемо з ним на гірки, або пограємо у футбол. Хіба це життя? Мій друг з садочка Костя ходить вечорами до клубу тхеквондо. Уже показав чотири прийоми захисту. Я теж хочу. А бабуня боїться, що там мене можуть сильно вдарити. Сьогодні Костя теж піде. Може, подивимось, як він тренується? Мені дуже цікаво.

- Подивимось, Юрасику. Ти розкажи мені, що нового у садочку.

- Маня розлила на столі фарбу, коли ми малювали, розплакалась. Чого плакати? Я їй допоміг витерти. А Павлик, коли гуляли надворі, вибігав з бесідки, зачепився й розірвав кишеню.

- Ти не змерз, коли спав?
- Ні, я вкриваюсь з головою, лише ніс виглядає.
- Бабуня просила не затримуватись, йдемо додому.
- А що ти мені привезла?
- Набір фломастерів, щоб малював, джинсовий костюмчик, бо-

соніжки на літо.

- То йдемо швидше, я хочу помалювати!

Під вечір Настя з Юрчиком пішли подивитись, як його друг Костя тренується з тхеквондо. Спочатку їм сподобалось. Але одному хлопчику випадково розбили ніс, з якого пішла кров.

- Піду краще на футбол, - вирішив Юрчик.

За вечерею рідні розпитували Настю, як так сталось, що її направили кореспондентом.

- У тебе ж зовсім немає досвіду! – не вгавав Василь. – Відео ти навчилась робити. Але прийдеться розпитувати людей, брати інтерв'ю, коментувати, обробляти відзняті матеріали.

- Я й раніше це робила більше двох років, - спокійно пояснила дівчина. – У мене непогано виходило.

- Ти будеш їздити по всій Україні, чи виділили окремі області?

- Регіони не виділяли. Постараюсь більше знімати у Києві та центральних областях, - не хотіла казати Настя, що вирвалася сюди шукати Андрія. - Подій цікавих тут багато.

- Я завтра раненько їду на Київ, - сказав батько. – То тебе від везу, щоб не тратилась на проїзд.

- Добре, тату. Розбуди мене на пів години раніше.

- Потрібно поснідати, - додала мати.

- Кави з чимось вип'ю, - посміхнулася дівчина.

Настя лягла спати з Юрасиком, почитала йому казку. Потім довго не могла заснути, прислухаючись до сопіння сина.

«Яке щастя чути подих та запах рідної дитини! Так би й лежала з ним до віку. Однак Бог створив людину, щоб у неї була повна сім'я та продовжувався рід. Тому й закохуються. Заспокоїла рідних, не сказала, що уже скоро поїду на Донбас. Я ж ради цього сюди й прибула. Де зараз мій Андрій? Чи у нього все добре? Чи відчуває, що я уже на Батьківщині та шукатиму його? Донбас великий, тягнеться від Харківської області до Азовського моря. Лише в Донецькій області проживає майже шість мільйонів населення, багато великих міст, сотні містечок, сіл, шахтарських селищ та залізничних станцій. Де доля прихистила мого коханого? Може голодний, чи не добре одягнений та мерзне у цю ніч?»

З такими тривожними думками дівчина задрімала й зразу, ніби наяву, побачила Андрія. У сірій шапочці та теплій куртці, він дивився на неї своїми усміхненими карими очима й щось говорив.

Вона слів не розібрала, але зрозуміла: у нього все гаразд. Зразу ж стало спокійніше. Дівчина поринула у сон.

Ранки ще прохолодні. Та в батьковій машині було тепло. Рівномірно гудів двигун.

- Доню, - запитав батько, коли виїхали з міста, - мені здається, що тебе прислали не лише для репортажів з Києва? Там є посольство, звідки щоденно повинні звітувати щодо ситуації на Україні. Ти так сказала, щоб мати була спокійна?

- Не лише мати, а ви всі не повинні нервувати. Сам розумієш: кореспонденту в любий час можуть поміняти завдання. Сьогодні роблю репортаж з метро, а завтра десь прорвало газопровід і потрібно їхати на місце події. Наступного тижня загорілись торф'яники – звідти роби відео. Така у мене зараз робота.

- А на Донбас не пошлють? - схвильовано Дмитро.

- Про це мова не йшла, - якомога спокійно Настя. – Там працюють кореспонденти з Берліну та Мюнхену.

- Слава Богу, що будеш у Києві. Зможеш приїхати на вихідні.

- У німців дуже строгі порядки й дисципліна. Вони даремно гроші не платять. Дозволили на добу заїхати додому, а далі – напружена робота. Я ж щоденно з вісімнадцятої до двадцятої години маю тримати зв'язок з Дрезденом.

- А коли щось станеться надзвичайне, чекати до вечора?

- Прийдеться чекати. Адже наші кореспонденти є як в США, чи Бразилії, так і в Китаї, Індії, Росії. Кожному виділено свій час.

- А тобі якесь особливе завдання не давали, наприклад, шпигунського характеру?

- Не давали, - щиро розсміялась Настя. – Шпигуни проходять відповідне навчання. Ти серіалів надивився?

- Мати вночі запитала. Недавно вкотре дивилась фільм «Сімнадцять миттєв весни». Я її заспокоїв, сказав, що ти шпигуном не підеш, адже маєш малу дитину.

- Тату, я трохи посплю, щось очі закриваються.

10

Працювати технологом у орендаря Романа Дмитровича було складно. Він поставив Миколі завдання: до жнив необхідно запустити дві крупорушки. Одна на пшеничну крупу, друга – на ячмінну. Потужність - до двох тонн круп за зміну. А до кінця вересня має працювала олійня.

- Поїдеш на декілька заводів й вибереш дешевше, але надійне обладнання. Щоб я не тримав ще слюсарів біля нього. Сам будеш налагоджувати.

- Однак, кожне обладнання час від часу виходить з ладу. Електричний двигун може перегоріти, адже бувають стрибки напруги. Чи у шестерні редуктора викришиться зуб, потрібно поміняти.

- Є у нас слюсар з ремонту дискових та звичайних плугів, сіялок, причепів. Його будемо залучати. Та керувати під час ремонту будеш ним саме ти. Тому добре вивчай ці крупорушки. Ти казав, що їх виготовляють у Бердичеві?

- Так, на заводі «Прогрес». Там і преси для олії. А ще на Калинівському заводі у Вінницькій області. Ніби почав випускати «Будмаш» у Житомирі.

- Добре, що маєш машину. Завтра їдь до Бердичева. Туди дев'яносто кілометрів, будемо вважати – сто. Ось візьми гроші на бензин та обід. Увечері повернешся?

- Постараюсь. Ночувати у готелі не стану.

«Уже ночував у Могилеві-Подільському, - сплило в голові, - залишився без ноги. Вночі щось загорілось в готелі. Ледве встиг вистрибнути з вікна. Поламав ногу й ампутували до коліна. Добре, що в Житомирі вдало підібрали протез. З того часу пройшло майже одинадцять місяців. Ходити довго не можу, стомлююсь. Дякую батькам, що купили «Запорожець». Без нього знайти нормальну роботу було б важко».

- Романе Дмитровичу, на завод потрібно зателефонувати, домовитись. Адже там не мене ніхто не чекає. Можна даремно проїхатись.

- Попроси від мого імені бухгалтера Людмилу Федорівну, щоб вона в Інтернеті знайшла номери телефонів, подзвони сам.

Бухгалтер, приємна білява жіночка років сорока, запитала:

- Миколо Васильовичу, ви умієте працювати на комп'ютері?

- Звичайно, в інституті багато чого виконував за допомогою комп'ютера. Але з того часу подібних робіт у мене не було.

- Он на сусідньому столі лежить ноутбук, підключений до Інтернету, - показала рукою Людмила Федорівна. – Там час від часу працює Роман Дмитрович. Я б сама вам пошукала Бердичівський «Прогрес». Але зараз дуже зайнята. Сьогодні потрібно поррахувати заробітну платню, щоб завтра зранку у відділенні «Ощадбанку» в

Попільні одержати гроші. Вам і надалі потрібен буде ноутбук. Приходьте й користуйтеся.

- Дякую, з радістю попрацюю, згадаю студентські роки.
- Ви до Бердичева поїдете на весь день?
- Постараюсь за день все зробити.
- Я випишу вам посвідчення на відрядження, щоб ви там могли нормально пообідати, повечеряти.
- Дякую дуже за турботу!

«З таким доброзичливим бухгалтером потрібно дружити. Дійсно, це ж звичайне відрядження, - дійшло до Миколи. – Орендар ніби дав грошей на обід, а на вечерю? Таїса просто так не пустить, на дорогу обов'язково щось приготує. Але можу затриматись, повертатись додому пізно. То зможу повечеряти у Бердичеві».

Таїса стурбовано наказувала в дорозі не поспішати.

- Ти так далеко машиною ніколи не їздив. До Попільні проїхатись, щось купити, чи заправитись бензином – це ж поряд. А на трасі жвавий рух. Будь дуже уважний, особливо на обгонах. Ми з Софійкою тебе увечері виглядатимемо. Вона уже все розуміє. Скоро відсвяткуємо її рік.

На заводі були раді любому покупцеві. Миколу на прохідній зустрів технолог та повів до цеху збірки і комплектації.

- Подивитесь, як збирають крупорушки, - пообіцяв технолог. - Ми виготовляємо їх модулями, різної комплектації з потужністю від трьохсот кілограмів на годину до півтори тонни.
- Нам потрібна на триста кілограмів. Одну на пшеничну крупу, другу – на ячмінну.
- Їх можна переналагоджувати. Для цього лише міняють вальці та сита. Звичайно, краще купити дві, щоб крупорушка працювала на один вид крупи. А пакувальна машина вам потрібна?
- Звичайно. Крупу будемо постачати у пакетах по одному кіло.
- Пакувальну машину теж вам підберемо.

У високому світлому цеху було дві лінії збірки. На одній збирали крупорушки, на іншій – пакувальні машини, сушильні камери, конвеєри. Збірку виконували на колісних стапелях. На кожному стапелі виконували певні види робіт, після закінчення яких стапель пересували далі для подальшої збірки. Так аж до кінця лінії, де крупорушка уже була повністю зібрана. По обидва боки на стелажках складувались необхідні для збірки готові вузли та деталі. В кінці крупорушку випробовували без зерна десять хвилин на

стенді, знімали зі стапеля мостовим краном, переносили на платформу електрокара й вивозили на склад готової продукції. З усіх боків працювали люди, доносився сильний гул, стукання, шипіння різноманітних пневматичних пристроїв. Ще не дійшли до середини цеху, як від незвичного шуму в Миколи почала крутитись голова. Однак він з цікавістю пройшов по всій лінії

- Зайдемо до моєї кімнати, - запросив технолог й вони біля виходу піднялись сходами на другий поверх.

В кімнаті, єдине вікно якої виходило до середини цеху, стояло два столи. На стінах висіли креслення крупорушок, схеми, плакати. Технолог запросив присісти до одного зі столів.

- Скільки коштує крупорушка потужність триста кілограмів? – зразу ж запитав Микола.

- Сто сімдесят тисяч гривень.

- Який відсоток виходу готової продукції?

- Пшеничної крупи - до 90 відсотків, ячмінної – до 70.

- Ви, напевне, знаєте, у Житомирі «Будмаш» їх теж виготовляє.

- Там випускають побутові крупорушки. Можна поставити у себе вдома і зробити п'ять-десять кілограмів крупи.

- Ні, нам потрібні значно потужніші, на дві-дві з половиною тонни за зміну. А пакувальна машина скільки коштує?

«Я пакувальну машину бачив у Могилеві-Подільському в цеху виготовлення макаронів, - згадав Микола. – Вона значно простіша від крупорушки. Але без неї не обійтись. Пакети повинні бути однакові, надійно заклеєні. Ми тоді планували застосовувати поліетиленову плівку. Для круп така теж підійде. Шкода, що макаронну лінію не встигли купити. Я після пожежі потрапив до лікарні й на цьому закінчилась моя робота головного інженера у Віктора. Якби я не заночував у готелі, все було б значно краще».

- Вісімдесят дві тисячі, - почулась відповідь технолога. - Машина може пакувати по одному, два, три кілограми. За годину пакує 650-700 кіло.

- Де в Бердичеві можна подивитись вашу крупорушку в роботі?

- На фірмі «Млинар» неподалік Червоної гори. Можете поїхати туди, це недалеко.

- Дякую, що все так детально розповіли, - потис руку технологу на прощання Микола. - Доповім керівництву.

На «Млинарі» декілька крупорушок працювали у дві зміни.

Крім пшеничної, випускали гречану, вівсяну крупи, пшоно. Механік провів Миколу по дільниці, де виготовляли пшеничну крупу. Сказав, що періодично міняють лише вальці. Всі механізми працюють добре.

- Просіть, щоб поставили шведські електродвигуни, - порадив механік на прощання. – Харківські значно гірші, погано реагують на коливання напруги.

Надворі було уже темно. Микола сів до машини та згадав: ще не обідав, лише води з пляшки випив декілька раз. Її почала боліти нога на протезі.

«Закрутився, не відпочив, не перекусив, - розгорнув харчі, що дала Таїса на дорогу, й почав їсти. – Тут декілька котлет, два яйці, три кусочки хліба. Для мене буде досить. Але потрібно було б поїсти чогось гарячого. Он неподалік світиться вівіска кафе. Там повечеряю та трохи відпочину».

В невеликому кафе в такий час людей було мало. Посередині компанія хлопців душ шість зсунули один до одного два столи, закушували, сміялись й голосно розмовляли. Видно, щось відзначали. Столик в одному кутку був вільний. Микола замовив картопляний суп з фрикадельками та грінками й апельсиновий сік. Лише почав їсти, як до його столику підійшов й присів високий хлопець. На вигляд років тридцяти.

- Земляк, - дивився хлопець у вічі Миколи, - побачив, що ти ногу тягнеш. На протезі?

- Так, до коліна ноги немає.

- Напевне, на Донбасі втратив? Там зараз багато справжніх хлопців постраждало.

- Ні, це побутова травма. Під час пожежі вистрибнув з вікна й поламав ногу у декількох місцях.

- А я тільки що повернувся зі Сходу після поранення, майже місяць пролежав у шпиталі. Побратим, який відстрілювався поряд зі мною, загинув. Пробач, що відволікаю тебе. Смачного!

«Ми тут займаємось мирними справами, а там йде справжня війна, - застиг з піднятою ложкою супу вражений Микола. – Лише зараз до мене це дійшло. Недавно оголосили другу додаткову мобілізацію до Збройних Сил. Якби не інвалідність, призвали б й мене. У нас з Таїсою уже народилась Соня. Одній з дитиною було

б їй дуже важко. Правда, повезло з сусідами. Дядько Микита завжди виручає, в машині поміняв поршневі кільця. Тітка Ганна часто бавить нашу Соню».

Напевне, запланована Богом для Миколи на той день удача закінчилась. Не проїхав він від Бердичева й сорок кілометрів, як «Запорожець» зупинився, двигун перестав працювати. Хлопець підняв капот, поворошив у темноті кабелі, що йшли до свічок, покрутив клеми акумулятора, підкачав паливним насосом, а двигун ніяк не заводився. Попереду була вся ніч. Микола намагався зупинити попутне авто, щоб на буксирі підтягли його до Попільні, але машини проїжджали рідко й ніхто не зупинився. Вирішив подзвонити дядьку Микиті.

- Пробачте, що так пізно турбую. Стою на дорозі кілометрів за п'ятдесят від Попільні на спуску, неподалік місточка. Не працює двигун. Що не робив - не заводиться. Порадьте, що діяти.

- Бензин у баку не закінчився?
  - Є четверть бака.
  - Паливний насос працює?
  - Підкачував, працює.
  - Попутні машини зупиняв?
  - Ніхто вночі не стає. Видно, водії бояться.
  - Зараз подзвоню приятелю, може він за тобою приїде. Буксирний трос у тебе є?
  - Недавно купив новий.
  - Стій на місці. Я дам тобі знати.
- Мобільний задзвонив швидко.
- Домовився зі Степаном. Через пів години включи габаритні вогні, щоб він зразу тебе побачив.
  - Таїса, - набрав дружину Микола, - не хвилюйся. Я затримався, через годину буду.

Так дядько Микита виручив хлопця в черговий раз. Степан вночі притягнув «Запорожець» під саму хату. Микола дав йому на бензин двісті гривень й щиро подякував. А з дядьком Микитою наступного дня увечері випили по чарці.

- Невже ти не побачив, що відкрутилась гайка трамблора? – повчально запитав Микита. - Не заводиться, значить бензину немає, іскра пропала, або трамблор змістився.
- В темноті непросто зорієнтуватись. Та й досвіду не маю.
- Це саме головне. Поїздиш пару років й розберешся. На вся

кий випадок купи дві свічки й вози в машині. Вони в двигуні підгоріли.

- Щоб я без вас робив? - налив у чарки горілки Микола.
- То ти уже працюєш в орендаря? – закушував огірком Микита,
- Чим займаєшся?
- Наказав вивчити крупорушки. Купимо дві й будемо продавати крупи пшеничну та ячмінну. От я й їздив до Бердичева подивитись. До них ще потрібно пакувальну машину.
- А хто буде на них працювати? У нас таких спеців немає.
- Когось потім навчимо.
- Ти не проти, щоб я там працював? Маю ж великий досвід роботи на авто – тридцять років. Крупорушка, порівняно з автомобілем – це селянський віз.
- Буду лише радий, якщо орендар погодиться.
- А ти йому підкажи, є, мов, досвідчений спеціаліст.

Микола ще зателефонував до відділу збуту Калиновського заводу, запитав ціну на крупорушку потрібної потужності. Там вона була на сорок тисяч дорожча. Тому орендар вирішив купити бердичівські. Через тиждень агрегати разом з пакувальною машиною уже були в селі. Для роботи взяли Микиту. Обладнання поставили на складі зерна. Купили плівку для пакування. У Житомирі на плівку нанесли відповідні написи. Через три дні одержали перші кілограмові пакети пшеничної крупи. Орендар Роман був задоволений.

- Спрацював ти оперативно, - похвалив Миколу. – Я уже домовився, кому поставляти крупи. Ціну зробили на десять копійок нижчу, ніж та, по якій фірма брала у когось раніше.

- Щоб ми не придбали недоброзичливих конкурентів, - зауважив Микола. – Можна потрапити до халепи. Виробників різних круп багато. Кому сподобається, якщо відмовляться брати їх товар.

- А що вони нам зроблять? – здивувався орендар.
- Можуть поламати крупорушки, навіть спалити.
- У нас же на складі ночує сторож.
- Він старенький, може заснути. Потрібно поставити молодого, підвищити зарплатню.
- Немає чого боятись! В селі все на виду.

«У орендаря Віктора, де я колись працював, - згадав Микола, - сторож, що ночував біля млина, відлучився до кума на ювілей. То

спалили млин та частину зерна. Це йому так віддячили за те, що не завжди нормально розраховувався з робітниками. Мені теж не віддав вісім тисяч зарплатні. От я й попросив дядька Микиту організувати підпал, щоб Віктору досадити якомога більше. Все пройшло вдало. Навіть Таїса нічого не знає. Але якщо зараз виведуть з ладу крупорушки, то я можу знову залишитись без роботи. Як умовити Романа поставити молодшого сторожа? З ким порадились? Піду до бухгалтера».

- Людмила Федорівно, ви знаєте: ми запустили крупорушки, продали першу партію круп.

- Дуже вигідна справа. Тонну пшениці продаємо за три тисячі, а за тонну крупи беремо вісім. Правда, обладнання коштувало майже пів мільйона. Але за два-три місяці все має окупитись.

- З цього приводу є одне застереження. Потрібно оберегатись конкурентів. На хуторі Лісовому конкуренти, напевне, спалили млин, який коштував чотири мільйони. У нас на складі зерна, де працюють крупорушки, старенький сторож. Засне – тоді все може статись. Потрібно поставити молодшого.

- Згодна. Ви казали про це Роману Дмитровичу?

- Пропонував. Та він дуже безпечний. У селі, мов, все на виду.

- Я з ним переговорю. Повинен зрозуміти.

- Лише не кажіть, будь ласка, що я з вами розмовляв. Він може образитись за подібні обговорення.

Сторожа поміняли. Найняли чоловіка років сорока майже зразу. Він став чергувати з рушницею. Це було зроблено дуже вчасно. За тиждень вночі у вікно складу хтось кинув пляшку із запальною рідиною. Сторож зробив два постріли у вікно та швидко вогнегасником загасив полум'я. Шкоди не було завдано. Вранці приїхали два поліцейські. При обстеженні на дорозі були виявлені великі плями крові. Видно, зловмисник одержав поранення. Розслідування тривало добрих три тижні. Адже подія привела до великого резонансу в районі. Викликали на допит й Миколу.

- Ви запропонували поміняти на складі зерна сторожа?

- Так, я відповідальний за роботу обладнання, тому хвилювався щодо його збереження. Адже конкуренція у виробництві круп велика. Ми стали продавати крупу дешевше й комусь стали на заваді. А сторожем був старий дядько. Міг проспати такий злочин.

- Можливо здогадуєтесь, кому була вигідна пожежа?

- Однозначно, комусь з тих виробників круп, хто поставляє їх

до тієї ж фірми, що й ми.

- Старий сторож не міг це зробити?

- Я живу в селі порівняно недавно, колишнього сторожа знаю зовсім мало, лише в обличчя. Ніби привітний, чемний, заступав на чергування вчасно. Нічого поганого про нього сказати не можу.

Більше Миколу слідчий не викликав. Зловмисника не знайшли. На складі зерна замурували всі вікна, поміняли двері на металеві. Однак, через місяць бухгалтер зафіксувала зменшення виходу годної пшеничної крупи. Якщо спочатку з тонни пшениці одержували 890-895 кілограмів круп, то почали одержувати 870. Вся пшениця одного сорту, з одного поля, вологість майже однакова, відходів - висівок і несортової крупи, як і раніше. Обладнання ж зовсім нове.

- Миколо Васильовичу, - запитала бухгалтер, - суттєво зменшився вихід годної крупи. Може сита погано чистять?

- На скільки зменшився?

- На 20-25 кілограмів з тонни.

- Я перевірю й вам скажу.

«Кожен день слідкую за роботою крупорушок. Жодних скарг від Микити Івановича не чув. Буває, що напруга у мережі падає. Тоді зменшується продуктивність обладнання. Замість триста кілограмів

на годину, одержуємо двісті п'ятдесят-двісті вісімдесят. Потрібно щоденно контролювати вологість зерна, розпитати агронома про сортність. Можливо, збільшилась кількість твердої пшениці. А ще, дійсно, й перевірити своєчасність чистки сит. Маю всю надію на Микиту Івановича. Він теж щось підкаже».

Майже тиждень Микола шукав причину. Переглядав сита на крупорушках, розмовляв з агрономом, завідувачем складу зерна, перевіряв вологість пшениці, справність ваг на складі. Нарешті увечері Микола пішов до Микити Івановича додому порадитись. На кухні в кутку побачив мішок ніби із зерном. Однак не звернув уваги.

- Микито Івановичу, майже на два з половиною відсотки зменшився вихід пшеничної крупи. Ви людина досвідчена й можете підказати, в чому причина?

- Звідки я можу знати. Моє завдання, щоб гарно працювало обладнання. Сита, ти бачив, чищу постійно. Може вальці потрібно міняти? Якщо скажеш, завтра знімемо й перевіримо.

- Добре, подивимось вальці. Хоча завод дав гарантію на рік при роботі у дві зміни. А ми працюємо по вісім годин на день.

- Може їх не загартували, поставили сирі? На заводах завжди бракоробів вистачає. Завтра побачимо. У мене є домашнє вино. По стаканові потягнемо?

- Прошу – не більше, вранці ж на роботу.

- Так вранці зерно в бункер не засипати?

- Ні, починайте знімати кришки. Я зразу й прийду.

Вальці були у чудовому стані. Продерли в декількох місцях на пилком - загартовані. Микола подивився у вічі Микиті.

- То на вашій кухні в мішку стоїть крупа?

- Невже я не можу щодня взяти собі кіло кашу зварити? – знітився Микита. – Працюю ж майже на мінімальну зарплатню.

- Микито Івановичу! – ледь не вигукнув хлопець. – За кілограм вам ніхто нічого не сказав би. Але ж ви берете з кожної тонни двадцять, а то й більше кілограмів. Це майже мішок щодня. Якщо не гайно не припините, Роман на вас заявить у міліцію. Бухгалтер здогадалась. Ви що, крупною свиню годуєте, чи може знайшли покупця?

- Яких двадцять кілограмів? Не більше два-три, - потупив очі Микита. - Мішок набрався за місяць. Лише, прошу, не звільняй ме-

не з роботи. У нас з дружиною мінімальні пенсії, ледь вистачає.

- Ви, напевне, не слідкуєте за вагою зерна, яке щодня одержуєте зі складу. Вам завідувач складом зерна явно не додає. Одержуєте мішками?

- Мішками, не важимо. У кожному п'ятдесят кіло.

- От вас на цьому й дурять! Все потрібно важити. Вага велика, мішків двадцять на платформі поміститься. Не будете важити - заплатите зі своєї кишені.

За науку довірливий Микита був дуже вдячний.

- Вік живи, вік учись! - потис руку хлопцеві. – Ти Таїсі нічого не розповідай, щоб не думала про мене погано.

Микола сказав бухгалтеру, що мілка фракція крупи просівалась через нещільності в корпусі крупорушки. Мов, поставили товстіші нові прокладки, все повинно бути добре. Дійсно, вихід годної крупи зріс. Бухгалтер заспокоїлась й нічого орендарю не доповіла.

На осінь запустили й прес для холодного вижиму соняшникової олії. Адже, крім зернових, орендар вирощував також соняшник.

Звичайно, дезодорована олія мала б вищу ціну. Але турбот з нею стало б значно більше.

Коли в січні підсумовували роботу, прибутки господарства орендаря порівняно з минулим роком зросли майже на двадцять п'ять відсотків. Все завдяки крупорушкам та виробництву олії. Виплати власникам паїв землі, які здавали їх в оренду, теж піднялись. В селі пішов розголос, що до цього доклав зусиль і Микола. Навіть секретар сільради Лариса Петрівна, яка при рідких зустрічах відвертала голову, тепер стала першою вітатись. Вона мала модну зачіску, повеселіла й Микола зрозумів: знайшла собі нового залицяльника.

- Ти гарно попрацював, - похвалив хлопця Роман Дмитрович. – Підвищую твою місячну зарплатню на три тисячі. Можемо ще купити млин, згодом станемо виробляти макарони. Як гадаєш?

- Звичайно, потрібно купувати. Переробка сільськогосподарської продукції, як ви бачите, приносить значно більші прибутки, ніж продаж зерна. Обладнання хоч і дороге, але окупається швидко. Та нам потрібен свій слюсар-наладчик. Тоді буде менше простоїв й агрегати працюватимуть постійно на повну потужність.

- Я згоден. Може ти маєш когось на прикметі?

- Микита Іванович добре освоїв роботу на крупорушках. Тепер може працювати кваліфікованим слюсарем.

- А хто буде дерти крупу?

- Підсобник зі складу зерна Павло проситься. Він уже не один раз потроху працював з Микитою. Кмітливий хлопець.

- Скажи їм, щоб писали заяви.

Микиту поставили слюсарем, підвищили зарплатню. Тітка Анна з вдячності стала ще більше допомагати Таїсі.

- Якби не Микола, мій Микита так і сидів би вдома, - сказала якось. – А що висидиш? Лише на цигарки щодня потрібно майже двадцять гривень. Ніяк не може покинути курити. Тепер постійно бриється, приносить зарплатню, люди поважають.

Софійка підросла, уже ходила, лепетала. Відзначили їй рік. Запросили, звичайно, Микиту з Анною, Степана з дружиною, вони приїхали з Попільні, бухгалтерку Людмилу Федорівну з чоловіком. Микола думав запросити Романа Дмитровича. Однак Таїса відрадила.

- Ми недавно в селі, ще не доросли до його рівня. Він людина

розумна й не образиться. Тим більш, потрібно менше говорити про роковини Софійки.

Таїса з тіткою Анною гарно накрили стіл. Микола навіть ананас привіз з Попільні. Різноманітним подарункам Софійка й батьки були раді. Гості засиділись за розмовами. Степан весело розповів, як вночі тягнув «Запорожця».

- Микита Іванович розповів мені, де приблизно зупинився Микола. Там якраз спуск в долину. Я спокійно під'їжджаю, а назустріч

дві довгих фури. Відволікся й проїхав кілометрів півтора далі. «Запорожця» не бачу. Розвертаюсь назад – знову не видно. Машина ж повинна стояти на обочині з ввімкненими габаритними вогнями. Знову розвертаюсь. Лише тоді побачив відблиски фар. Зупинився, підходжу, а в машині нікого немає. Подумав, може це не Миколине авто? Потяг за дверцята – відчинились. Дивлюсь: Микола спить на задньому сидінні. Шарпнув його за руку.

- Ти чому вимкнув габарити? – запитую.

- Акумулятор сів, - відповідає. – Я уже думав, що ти не приїдеш. Так і спав би до ранку.

- Стали чіпляти буксирний трос, а гака немає, відірваний. В темноті ледве зачепили за ліву рульову тягу. Коли почав буксирувати, увімкнув аварійне мигання і лише після цього зрозумів: машину Миколи зовсім не видно. Адже він не може увімкнути габаритні вогні. Прийшлося їхати повільно. А тут ще й Микола почав вмикати передачу, шарпати мою машину. Я зупинився, підійшов до Миколи.

- Ти думаєш, що двигун заведеться? – запитую.

- Пробую завести з буксира, - відповідає.

- Якщо декілька раз не вийшло, не заведеться. Лише гальмуєш наш рух. Завтра Микита подивиться двигун.

Поїхали далі. Раптом бачу: попереду дорогу повільно переходить коза. Я різко загальмував. «Запорожець» ледь не стукнув мене ззаду, зупинився за пів метра. Коли рушили, Микола знову увімкнув передачу й буксирний трос порвався. Я подумки матюкнувся. Адже другого буксирного тросу у нас не було. Думав, що стоятимемо до ранку. На щастя, зупинили машину. Виявилось: знайомий водій з Попільні. Він й дав нам свого троса.

- Давайте вип'ємо за те, щоб коза нам ніколи не переходила дорогу, - під сміх присутніх запропонував Микита.

Як і планувала раніше, Таїса знайшла роботу повара у Попільні в невеликому кафе. Працювала там до семи вечора, о восьмій уже поверталась додому. Тітка Анна погодилась за невелику платню доглядати вдень Софійку. Дівчинка була слухняна, любила сама гратись з ляльками, іншими іграшками. Тітка мала час зварити все на вечерю собі та Таїсі з Миколою. Життя у них налагоджувалось. Однак всіх надзвичайно турбувала війна на Донбасі.

11

Василя несподівано викликали повісткою до військкомату. Вусатий капітан заглянув до повістки, витяг з шухляди стола товсту папку й розгорнув її.

- Василь Швидкий, ви знаєте, що оголошено додаткову мобілізацію до Збройних Сил. Вам недавно виповнилось двадцять п'ять років. Розпишіться в одержанні мобілізаційної повістки, - простягнув папірець капітан. – Повинні прибути до військкомату через два дні о десятій годині ранку з мінімальною кількістю особистих речей та запасом харчів на одну добу. Запитання є?

- Я власник магазину «Ваш ноутбук», - розгублено хлопець, - де, крім мене, працює чотири особи. Мені що, закривати фірму?

- Можете передати справи іншому, наприклад, комусь з рідні, дружині, батькові, братові. Якщо немає кому, прийдеться магазин закривати.

- Припинити діяльність фірми за два дні нереально. Я не встигну все оформити у податковій, в банку.

- З нашою повісткою оформите без черги за один день.

- Мене зразу направлять на Донбас?

- Ні, два місяці навчатиметесь у центрі підготовки. А далі обставини покажуть.

«Може Ліна погодиться керувати магазином, або батько – роздумував хлопець. - Шкода припиняти налагоджену справу. Після повернення з армії буде важко відновити. Ліна на ноутбуці може працювати користувачем, не більше, а батько взагалі лише брав коробки з ними до рук, коли їздив до Києва. Буду просити Ліну продовжити мою справу. Настя точно справилась би. Однак з Дрезденської телекомпанії не захоче розраховуватись. Потрібно буде Ліні все детально розповісти, оформити у нотаріуса доручення на право керувати всіма справами магазину. А часу обмаль. Щоб

лишній раз її не хвилювати на роботі, повідомлю про повістку увечері».

- Ти йдеш на війну? – почувши, дружина опустила руки, розгубилась, розплакалась й не знала, що робити. – Батькам повідомив?

- Ні, люба, капітан сказав, що пошлють до навчального центру, - пригорнув Василь дівчину, намагаючись заспокоїти. – Поки там навчатимусь, війна закінчиться. Адже оголошено антитерористичну операцію. В ній беруть участь всі види збройних сил. Військами командують високопоставлені генерали. Батькам нічого поки що не говорив, вирішив - тобі першій.

- Для матері підбери якісь особливі слова. У неї хворе серце. Скажи, що будеш дуже обережним, перш, ніж приймати якесь рішення, десять раз подумаєш. Ти ж у бізнесі уже навчився цьому.

- Ось і хочу тобі сказати важливу річ щодо мого бізнесу. Магазин потрібно залишити надійній людині.

- Ти ж недовго будеш відсутній?

- Відслужити потрібно буде два роки. Погано, що не поступав до політехнічного університету. Тоді в армію беруть на півтора роки.

- За два роки я засохну тут без тебе.

- Не турбуйся, на вихідні інколи можна буде приїхати. Зараз весь день думаю, хто керуватиме магазином. Бізнес створював важко, довго, а втратити можна дуже швидко.

- Так у тебе там гарний менеджер Анатолій, давно його знаєш.

- Він непогано працює, але нерішучий, коли потрібно поставити на місце когось з продавців. Вони будуть на ньому їздити. Боятися вирішувати питання з контролюючими органами. Перелякався перевірки з податкової інспекції. А ось ти у мене смілива. Не стушувалась навіть при арешті страшною СБУ.

«Якби ти знала, - подумав Василь, - скільки я заплатив їх комп'ютерному менеджеру, щоб тебе випустили, то злякалась би. Там служить мій однокласник друг Максим. Так він не зміг допомогти. Начальник відділу налякав його доганою. З того часу я йому не телефоную й не зустрічаюсь. Напевне, він й повідомив СБУ, що на весільній вечірці наречена Ліна була у червоному шарфу. Ніби саме такі шарфи носять торговці наркотиками».

- Витримала, дякуючи твоїй підтримці. Але дуже боялась, що у камеру можуть пробратись миші. А ще там погано годують. Черствий хліб, супчик, у якому крупинки доганяють одна одну та декі-

лька крапель олії, чай мутний, холодний, ледь солодкий. В душ відвели на десятий день. Нащо ти мені нагадав? Від спогаду здригаюсь.

- Пробач, люба, що засмутив. Однак, крім тебе, мені нікому залишити магазин. Батько допомагатиме. Я з ним домовлюсь.

- Васильку, я не наважуюсь братися за таку відповідальну справу, - пригорнулась до милого Ліна. - Там же товару на сотні тисяч. Потрібно розбиратись у цінах, гаджетах, запасних частинах. А батько добре їх знає. Може він погодиться працювати завідувачем? Я допомагатиму після роботи, вихідними. Якщо зараз звільнюсь з фабрики, через два роки назад мене не приймуть.

- Повернусь й залишишся тут працювати. Я планую відкрити ще один магазин. Прошу, погоджуйся. У мене мало часу все тобі розповісти.

- Добре, любий. Бачу, що іншого виходу немає.

- Не переживай. Я зарплатню Анатолію підвищу, премія його ще більше залежатиме від прибутку магазину. Він виконуватиме вісімдесят відсотків роботи. Ти слідкуватимеш за фінансами.

Мати зразу схопилась за груди.

- Сину, - присіла на табурет й розплакалась, - на кого ти нас залишаєш? Настю роками не бачу. Тепер й тебе не буде.

- Мамусю, - поцілував неньку Василь, - за себе залишаю Ліну. Вона всіх вас догляне. Батько у нас повеселів, став бадьорішим. Юрасик уже подорослішав. Не хвилюйся. Війна скоро закінчиться. Мене тоді раніше відпустять.

- Дай Бог, синку! Пообіцяй, що повернешся здоровий.

- В армії люди лише здоровішають. Правда, батьку?

- Так, армія завжди загартовувала. Коли я демобілізувався, мати зразу погодилась одружитись зі мною. Не встигли й оком моргнути, як Настя народилась. Ти ось у нас такий успішний красень.

- Батьку, магазин я залишаю на вас з Ліною. Вона буде завідувати, але без тебе не справиться.

- Не хвилюйся! Ми розберемось. Не святі горшки ліплять! Правда, Ліно? Бережи себе, сину.

Наступного дня Ліна написала заяву на звільнення. Начальник цеху прочитав й дуже здивувався:

- Щось не влаштовує? Ми ж домовились: незабаром виходить на пенсію Ковальчук, станеш моїм заступником. Тому й на курси підвищення кваліфікації до Харкова посилали.

- Ігор Іванович, я вам дуже вдячна! Але у моєму житті кардинально помінялась ситуація. Чоловіка призвали до Збройних Сил. Колись вам казала, що він керує магазином «Ваш ноутбук». Умовив мене залишитись у магазині замість нього. От і розраховуюсь. Повернеться з армії – знову буду працювати у вас, якщо приймете. Прошу розрахувати за один день.

- Розумію, - підписав заяву начальник. - Армія зараз – святе. Йди до бухгалтера, хай порахує твою зарплатню. Заяву до відділу кадрів я віднесу сам. Не забувай нас, дзвони. До речі, мій мобільний уже застарів. Підбери мені, будь ласка, гарний, недорогий, надійний смартфон на дві картки.

- Добре, я вам зателефоную.

В магазин Василь прийшов з дружиною й оголосив продавцям, що його мобілізували до армії:

- Через два дні маю йти до військкомату. Уже написав про це листа податковій інспекції.

- Ви ж наш власник, що буде з магазином? – схвильовано запитав менеджер Анатолій. – Ми залишимось без роботи?

- Ви знаєте мою дружину Ліну Миколаївну, - показав рукою на Ліну. - Вона погодилась тимчасово, до мого повернення, керувати магазином. Має вищу освіту, майже п'ять років працювала старшим майстром на швейній фабриці. Анатолій, як і тепер, прийматиме товар, що за його вказівкою привозить з Києва мій батько, видаватиме товар продавцям, слідкуватиме за порядком у магазині. Виручку в кінці кожного дня продавці здають йому із записом в журналі. Анатолій виручку передає щодня інкасаторам та вранці наступного дня про все звітує Ліні Миколаївні. Вона через банк вирішує всі фінансові питання. Прошу до Ліни Миколаївни відноситись з повагою, як до власника магазину. Кому щось незрозуміло, запитуйте.

- Можна буде до вас звертатись по мобільному, якщо виникнуть якісь непорозуміння? - не витримав Анатолій.

- Звичайно, можна. Однак думаю, що всі непорозуміння ви тут на місці постараетесь вирішувати у робочому порядку. Я ще не знаю, де буду служити і чи дозволять користуватись мобільним.

Наступного дня в кінці роботи Василь прийшов до магазину з пляшкою коньяку, випив з хлопцями по чарці й тепло попрощався.

В ту ніч Василь з дружиною майже не спали. Вони довго насолоджувались одне одним, розуміючи, що зустрінуться не скоро, згадували про свої перші зустрічі, вінчання у Констанци.

- Ти мені так і не розповів, чому раптово вирішив повінчатись в Румунії, адже навіть розмови про це у нас не було, - цілувала коханого дівчина.

- Коли квитки на теплохід «Варна» нам дали в окремі каюти, я побоявся, що ти можеш передумати зі мною одружуватись. Ми прибули до Констанци й ти повідомила, що сусідку якийсь румун Михаль запросив до себе. Вона сяде до «Варни» на зворотному шляху. Невже, думаю, й ти можеш зі мною таке поступити. Побачив неподалік морвокзалу церкву й вирішив запропонувати повінчатись. Слава Богу, що ти, люба, не відмовилась.

- Ти так несподівано про це сказав, що я мало не впала. Та яка дівчина відмовиться вінчатись з коханим? Я була на сьомому небі!

Перед ранком, коли чоловік задрімав, Ліна згадала, що за дводенними постійними турботами не встигли піти до церкви.

«Василю до військкомату на десяту годину. Вийдемо так, щоб на пів години можна було зайти до храму, помолитись. Без молитви не відпущу милого у таку надзвичайно небезпечну зараз дорогу. Постійно повідомляють та показують по телебаченню про бої під Слав'янськом на Сапун горі. У Донецьку та Луганську сепаратисти оголосили про створення «республік», організовують потужний супротив нашим погано оснащеним й розгубленим військам. Застосовуються танки й потужна артилерія. Гинуть наші хлопці. Василя заспокоїли, що почне служити у якомусь навчальному центрі. Та після навчання можуть направити воювати. Якщо з ним щось станеться, я помру з горя. Лише щира молитва та заступництво нашого Господа і Богородиці зможуть допомогти».

Василь попросився з рідними, попросив, щоб вони не йшли з ним до військкомату, поцілував Юрасика.

- Ти з дідусем допомагай бабуні та Ліні. На тебе велика надія.

- Не хвилюйся, ми з дідусем справимось. Ти швидше повертайся! Без тебе буде скучно.

Мати перехрестила сина на прощання й щось прошепотіла.

Коли Василь з Ліною підійшли до церкви, ворота чомусь були зачинені. Вони помолились, поклонились храму.

- Не переживай, піду до церкви увечері, посталю свічку, - опус-

тила голову дівчина, на очах якої виступили сльози. – Ти знаєш, ми забули Насті подзвонити й сказати, що ти йдеш до армії. Вона образиться. Дзвони терміново зараз.

Василь набрав номер Насті, але прозвучало: « Недоступний ».

- Обов'язково зателефоную пізніше.

- Васильку, пробач, я до військкомату не піду. Ноги від хвилювання не несуть, підкошуються. Попрощаємось тут.

- Може ти захворіла? – схвильовано хлопець, притулившись устами до лоба. – Температура нормальна.

- Напевне, останніми днями дуже стомилась.

- Я проведу тебе додому, - взяв під руку дівчину Василь. – До військкомату встигну.

Василь по дорозі Насті двічі не додзвонився, не розуміючи, чому у неї відключений телефон. Автобус дійсно привіз хлопців до військового навчального центру «Десна», розташованого неподалік містечка, поблизу лісу. Від широких воріт з гербом України в обидва боки простяглась висока, бетонна, темно сіра огорожа. Вийшов військовий з автоматом, переглянув документи водія, махнув комусь рукою й ворота розчинились. Майже безпосередньо за ворітьми хлопці з вікна автобуса побачили зелений танк на постаменті.

- Вчитимуть на танкістів, - промовив хтось тихо.

Автобус зупинився біля триповерхової будівлі, яких було тут декілька. Офіцер військкомату, що їхав з хлопцями, зателефонував комусь з мобільного й наказав виходити з речами.

- Від автобуса не розходитесь! Можна перекурити. Через п'ять хвилин підійде ваш командир роти.

Не встигли хлопці оглянутись, як підійшов високий військовий. Офіцер військкомату наказав лаштуватись й доповів:

- Товаришу капітан, група мобілізованих у кількості сорок шість осіб прибула до навчального центру.

- Товариші, - почав капітан, - я командир третьої роти четвертого танкового полку Сивий. Ви знаходитесь у навчальному центрі «Десна». З сьогоднішнього дня всі зараховані до нашої роти. Якщо хтось привіз алкоголь, наказую виставити зі своїх сумок на землю перед собою. Старшина роти все виляє в умивальник. Хто принесе алкоголь до казарми, буде наказаний. Всі виставили? Праворуч! – наказав капітан. – Вперед по одному спокійно, не штовхаючись, заходимо з

речами до казарми й піднімаємось сходами на другий поверх. Вас зустрінуть два командири взводів, розмістять по ліжках, через пів години поведуть на обід. З усіма питаннями – до свого командира взводу.

Василя зарахували до першого взводу, командиром якого був білявий молодий лейтенант Кривенко. Ліжко він зайняв біля вікна. Кривенко построїв взвод, перевірів наявність бійців за списком.

- Курс молодого бійця, на який раніше відводилось три місяці, ви повинні пройти за півтора. Тому дуже ущільнюється розпорядок дня. Підйом - 6-00;; вільний час - 22-00 – 23-00; відбій – 23-00. Запитання є?

- Нас переодягнуть у військову форму? – вигукнув хтось.

- Переодягнуть перед закінченням курсу занять. Навчатиметесь у своєму цивільному одязі. Наголошую: категорично заборонено користуватись мобільними телефонами. Уже відомо: нас прослуховують російські електронні засоби. На першому занятті одержите свої позивні. Це робиться для того, щоб ворог не завдав шкоди вашим рідним. Звертатись один до одного лише за позивними.

- Якщо потрібно терміново подзвонити, до кого звертатись за дозволом? – запитав Василь.

- У мене є спеціальний мобільний з шифруванням розмови. Звертайтеся до мене, я дам телефон. Всі звернення й короткий зміст розмови фіксується у спеціальному журналі. Ще раз наголошую: це робиться для того, щоб ворог не добрався до вашої рідні. Запитань більше немає? Взвод, праворуч! На обід за мною кроком руш! Після обіду зразу на заняття.

Василь одержав позивний «Високий». На першому занятті бійців розписали за екіпажами танків: навідник, він же й командир танку; заряджаючий та механік-водій. Василя назначили навідником, зваживши на освіту та роботу перед службою. Два тижні бійці за допомогою чисельних плакатів вивчали у класі та в боксі танк: двигун, ходову частину, гармату, кулемет, снаряди, засоби наведення гармати, електроніку, прилади нічного бачення, особисту зброю танкістів. Потім почались виїзди на танках в поле, стрільби спочатку холостими снарядами, згодом – бойовими. До казарми хлопці повертались вкрай стомленими. Але потрібно було в години самопідготовки готуватись до наступних занять. Командир взводу сам проводив усі заняття, завжди приходив до класу на другу годину самопідготовки, будив хлопців, що поснули за сто-

лами, пояснював, відповідав на питання бійців, часто був присутнім на шикуванні перед відбоєм, яке проводив старшина роти. Коли Кривенко відпочивав – невідомо. Але завжди був бадьорим, зразково підтягнутим, вимогливим. Про танк він знав усе, до найменшого гвинтика, відмінно стріляв з гармати, кулемета. Тому хлопці відносились до Кривенка з великою повагою. Всі розуміли: через півтора місяці їх можуть направити воювати. Адже події на Донбасі стрімко розвивались негативно для України. Росія поставляла сепаратистам не лише автомати, кулемети, гранатомети, міни, а й важке озброєння: гармати, міномети, бронетранспортери, танки, реактивні установки залпового вогню. Такого озброєння у київської влади було обмаль, в основному застаріле. Кордон з Росією в межах Луганської та Донецької областей знаходився в руках ворога. Донецька залізниця теж працювала на бойовиків, яких Росія підганяла просуватись вглиб України. Уже стало відомо, що ворог намагається пробити «коридор» по півдню країни до Криму та Придністров'я. Почались обстріли Маріуполя, який знаходився в двадцяти кілометрах від сепаратистів.

Василь зателефонував Ліні лише один раз на самому початку служби. Сказав, що все у нього добре, передав привіт батькам.

- Дзвонити категорично заборонили. Ми з ранку до ночі зайняті навчанням. Більше сказати не маю права. Цілую, люба.

- Хочу послати тобі посилку з харчами.

- Дякую, не потрібно. Нас годують добре. Не хвилюйся.

«Не так гарно, як хотілося б, - сплило на думку хлопцю, - в основному пшеничні, ячмінні каші та супи. М'яса, масла мало. Адже минула влада розікрала державні кошти. Добре, що у мене є три тисячі гривень. Можна дещо купити у кіоску, що знаходиться біля їдальні. Я не палю. А інші витрачають кошти в основному на цигарки. У декого уже порвалось взуття. Старшина сам латає, або видає старі черевики. До кінця занять якось протягнемо. А там видно буде».

Ліна розуміла: Василь не хоче її хвилювати, просто заспокоює. Вдень вона працювала в магазині, відволікалась від важких думок. А вночі довго не могла заснути.

«Навіть не сказав, які у них умови проживання, харчування. Зараз кінець квітня, вдень тепло, а ночами ще прохолодно. Їх могли розмістити в наметах. Добре, що взяв з собою куртку та спортив-

ний костюм. Можна одягти під низ. Військові навчання відбуваються в полі. Час від часу йдуть дощі. Чи не змок там, не простиг? Чи нормальні хлопці поряд з ним, чи з ким потоваришував? Адже в армії можуть познуцатись. Голова болить від цих думок. Настя двічі дзвонила. Дуже зайнята. Мати Ірина ходить смутна. Сказала їй: у Василя все добре. Так вона навіть не посміхнулась. Батько Дмитро, якщо не їде до Києва, то йде до гаража і приходиться звідти пізно. Видно, теж дуже хвилюється. Відомо, як на службі «добре» годують. Наш сусід в селі, на три роки старший від мене, розповідав, що за перші місяці в армії схуд на шість кілограмів. Йому постійно хотілось їсти. Василь взяв з собою трохи грошей. Буде щось купувати. Їм заборонили телефонувати. То подзвоню сама».

У мобільному прозвучало: «Не доступний». Ліна зателефонувала ще увечері. Почувся чужий чоловічий голос:

- Слухаю вас!
- Я телефоную Василю, своєму чоловіку.
- Так, це його мобільний. У нього все добре. Хлопці на заняттях. Звільняться після двадцять другої години. Що йому передати?
- Скажіть, що ми живі, здорові, хочу вислати йому гроші. Продавці передають йому вітання.
- Добре, передам. Ви йому, будь ласка, не дзвоніть. Потрібно буде, він зателефонує вам сам.

«Василь же сказав, що дзвонити заборонили. В армії, звичайно, не до дзвінків. А я не витримала. Почула, що у нього все добре, й заспокоїлась. Передадуть йому гарну вісточку від нас. В магазині я швидко освоїлась. Хлопці відносяться до мене з повагою. Анатолій сказав: всі вдячні, що Василь не закрив магазин і вони мають нормальну роботу, просив передати привіт. Я сама майже щодня ходжу до банку, уже була в податковій. Познайомилась там з дівчатами. Вони знають, що Василя призвали до армії. Для всіх зараз головне, щоб війна швидше закінчилась й ми спокійно працювали. Саме з-за цього оголосили мобілізацію. Хто нас захистить, як не рідні хлопці? Влада підписала Асоціацію з Євросоюзом. Але країни Заходу лише дипломатично висловлюють занепокоєнням у зв'язку з анексією Криму та війною на Донбасі. Реальної допомоги ніхто не надає. Можливо, ще добре не розібрались. Адже Росія на весь світ кричить про громадянську війну в Україні й заперечує свою активну допомогу сепаратистам. Василь нічого не розповів щодо навчань. Напевне, хлопців готують прискорено. Тому й ска-

зали по мобільному, що вони звільняться після двадцять другої години. Коли ж відпочивають? Потрібно перед сном помитись, попрати шкарпетки, хоч чаю випити. Телевізор, звичайно, уже не подивляться, газет не прочитають. Хоч знають про ситуацію на Сході? Можливо, їм про війну мало що кажуть?»

12

Настя поки що брала участь у різноманітних брифінгах для преси, вела репортажі лише з Києва та районів Київської області, розповідала та знімала відео про настрої людей, події на вулицях, роботу уряду, Верховної Ради, брала інтерв'ю у чиновників, відомих політологів, професорів, вчених, бізнесменів. Для виїзду на Донбас дозвіл для неї посольство ніяк не могло одержати. Вона через день-два зверталась до робітника посольства, що відповідав за пресу. Але той лише розводив руками – потрібно чекати. У Насті був з собою паспорт громадянки України. Вона могла поїхати до зони бойових дій без дозволу, прийнявши самостійне рішення. Але чітко розуміла: перша ж перевірка могла закінчитись тим, що заарештують. Якщо пошлеться на те, що вона кореспондентка німецького телебачення, а дозволу не має, то українські органи звернуться до посольства, її можуть звільнити з роботи.

Дрезден вимагав щоденних широких репортажів, які мала передавати туди кожного вечора. На вулицях Києва все було спокійно. Вранці люди поспішали на роботу. Школярі зграйками бігли до школи. Студенти після занять влаштовували вечори відпочинку. Працювали театри, музеї, стадіони, ресторани, кафе. Настя декілька раз побувала на центральному залізничному вокзалі, на перонах й побачила, що багато молодих хлопців з рюкзаками за плечима сідають до поїздів, які відправляються саме на Донбас. Представившись кореспонденткою телебачення, вона знімала на смартфон, запитувала у них, куди саме їдуть. Деякі з подивом знизували плечима й нічого не відповідали, інші були відвертими:

- Невже ви не знаєте, що зараз робиться у Донецькій та Луганській областях? Я їду добровольцем захищати нашу Україну.
- Чому саме добровольцем, а не через військкомат?
- Мені тридцять років, в армії не служив. Військкомат призиває лише тих, кому до двадцяти восьми, або що відбули службу в армії. Тому прийняв рішення їхати самостійно, добровольцем.
- Я чула, що виїзд добровольців організовує «Правий сектор».

- Саме від «Правого сектору» їду.
- В якій області проживали?
- В Івано-Франківській.
- Ви один їдете?
- Ні, їде група з декількох осіб.
- Можете назвати своє прізвище?
- Звичайне українське прізвище, - усміхнувся хлопець, - Тарас

Шевченко.

Інший хлопець назвався Тичиною, ще один – Іваном Франком.

Настя зрозуміла: потрібно знайти осередок «Правого сектору» в Києві. Там можуть розповісти щось конкретніше. Однак і в осередку нічого вона не узнала. На вході дебелий хлопець перевіряв документи. А черговий, чоловік середнього віку сказав, що країна фактично знаходиться у стані війни. Керівництвом прийнято рішення про нерозголошення військових справ «Правого сектору».

- Я бажаю поїхати на Донбас добровольцем, - вирішила піти на хитрість Настя. – Де можна записатись?

- Ви ж кореспондент німецького телебачення. Ми з тими, що працюють на іноземні компанії, справ не заводимо.

- Я громадянка України, маю допомогти захистити державу.

- Працюйте гарно над матеріалами, що посилаєте до ФРН, покажіть правду про хижих звірів москалів, які напали на Україну. Цим ви допоможете значно більше, ніж доброволець на Донбасі.

У волонтерській організації прямо сказали, що приймають лише тих, кого особисто знають.

- А одяг, взуття, харчі, консервацію приносьте, - посміхнулася жіночка, - ми все збираємо та відвозимо на Схід.

- Багато уже відвезли? – знімала на смартфон розмову Настя.

- Зробили декілька рейсів вантажівкою. Маємо знайти кошти на бензин для наступної поїздки.

Телефон Андрія так і не відповідав. Настя майже щовечора розмовляла з мамою та Юрасиком. Мати просила приїхати.

- Ти хоч нормально харчуєшся?

- Не хвилюйся, я не голодна. Кожного дня їм перші страви.

- А де живеш?

- В готелі, матусю. Я ж у відрядженні, на роботі. Тому приїхати не можу. Якщо посольство дозволить, яюсь приїду, але не зараз. Дрезден вимагає побільше репортажів. Що чути від Василя?

- Він у навчальному центрі. Дзвонив раз, сказав: все добре.

Уже почали прибувати перші, дуже розгублені біженці з Донбасу. Та нарешті дали дозвіл на відвідування Луганської та Донецької областей, якого дівчина чекала з великим нетерпінням. У посольстві попередили, що в репортажах заборонили вказувати про дислокацію та напрями пересування військ, чисельність підрозділів, кількість військової техніки. Настя в той же день взяла квиток на нічний поїзд до Харкова. До Краматорська, куди зі слів Андрія він мав виїхати, у касах квитків не продавали без пояснення причини. Просто касир повідомила: «Квитків немає». Чоловік біля каси сказав:

- Беріть до Харкова. Звідти ходять електрички, маршрутки.

На вокзалі в Харкові стовпотворіння, багато військових та цивільних молодих хлопців. Чергує військовий патруль. Люди з речами сидять навіть на перонах. В касі повідомили, що електрички з Харкова ходять лише до Красного Лиману. Звідти до Слав'янська майже тридцять кілометрів. Краматорськ ще кілометрів десять далі. Настя пішла на привокзальну площу шукати маршрутку. На одній за вітровим склом побачила напис: «Краматорськ», зайшла. Людей у салоні було мало. Дівчина запитала у водія:

- Ви до самого Краматорська?

- До Ясногорки. Далі шість кілометрів пішки. У Краматорську йдуть бої. В саме місто їхати небезпечно. Можна потрапити під обстріл. Ви, бачу, без речей. Повертаєтесь додому, чи когось шукаєте?

- Подруга попросила приїхати за нею, - розуміла Настя, що про мету своєї поїздки потрібно мовчати. - Вона з дитиною та речами не може звідти вибратись до Харкова.

- Зможу вас з подругою забрати завтра приблизно о десятій годині назад з Ясногорки. Не затримуйтесь. Там зараз біда.

До Краматорська Настя йшла разом з літнім чоловіком, у якого за плечима в рюкзаку було щось важеньке. Збоку від дороги виднілось три темно бурі терикони, порослі знизу кущами й травою. Вдалині пролунало декілька глухих вибухів.

- Чув вашу розмову з водієм, - почав чоловік. - За якою адресою живе ваша подруга?

- Вулиця Шахтарська, 16, - якомога впевненіше сказала Настя, увімкнувши у кишені смартфон.

- Це трохи далі від мене. Я вам покажу, як пройти навпростець.
- А бої в місті йдуть давно?
- Так уже тижнів три. Подруга вам не сказала?
- Напевне, хотіла мене заспокоїти, про бої промовчала. Їй просто нікому допомогти. Чоловік на заробітках в Росії. Вона залишилась одна з малолітньою дитиною. Що, наші хлопці не пускають до міста укрів?

- Приїхали добровольці з Києва наводити тут бандерівські порядки. Ми самі знаємо, як жити. Матінка Росія нам допоможе.

- І багато цих добровольців.
- Ніби дві сотні з Майдану. Наробили бешкету в Києві, тепер тут каламутять народ. Ось уже й передмістя. Мені праворуч, а ви йдіть стежкою ліворуч повз терикон, - показав чоловік рукою, - й вийдете прямо на Шахтарську.

- Дякую вам! Я не попаду в руки бандерівців?
- Вчора вони були кілометрів два далі у передмісті за Шахтарською. Видно, чекають підкріплення. Так що не хвилюйтесь.

Настя пройшла за терикон, до найближчих одноповерхових будинків не підходила, а пішла далі. Добре втоптана стежка була зарослою з обох боків високою травою та кущами верболозу. Дівчина зраділа: її з будинків буде майже непомітно. Раптом із-за куща на стежку вийшов молодик з автоматом й став поперек. Білявий хлопець був у спортивному старому костюмі та армійських черевиках.

- Красуне, ти куди йдеш? – запитав з гарною посмішкою чистою українською мовою.

«Українською тут ніхто не розмовляє. Може це доброволець? Але потрібно бути дуже обачною. У бойовиків теж можуть так розмовляти або вдавати свого, українця».

- До подруги на Шахтарську, 16 - відповіла російською.
- Я проведу тебе на Шахтарську, - молодик уже російською з московським «аканням». – Що тобі там потрібно?

- Приїхала забрати звідси подругу. Чоловік, з яким йшла з Ясногорки, сказав, що Шахтарська в цьому напрямку, от я й пішла.

- Йди попереду, - посторонився молодик. – Тут близько.

Незабаром вони вийшли до гарного цегляного будинку за високою огорожею. Молодик відчинив ключем хвіртку. За нею стояв з автоматом в руках юнак у зеленому капелюшку.

- Ваван, - звернувся до нього молодик, - Гіркин у себе?

- З годину тому ліг відпочивати. Уже, напевне, встав.
- Куди ви мене привели? – вигукнула Настя. – Я поспішаю до подруги. Вона декілька днів чекає.

- Поговоримо, тоді відпустимо. Вперед, заходь до будинку!

«Най його шлях трафить! Я потрапила до бойовиків! – здогадалась дівчина та увімкнула в кишені смартфон. – Щось чула по телебаченню про Гіркина. Ніби він прорвався сюди з групою російських спецназівців. Якщо тут немає Шахтарської вулиці, я пропала. Буду стояти на своєму: сюди направив чоловік, з яким йшла по дорозі».

В кімнаті, куди молодик завів Настю, за столом сидів військовий у зеленій камуфляжній формі. Перед ним на столі лежала розгорнута карта з червоними помітками та стрілками.

- Товариш підполковник, затримав підозрілу дівчину. Сказала, що йде на Шахтарську. Такої вулиці поблизу немає. На іншому кінці міста, захопленого українами, є вулиця Шахтарської слави.

- Ви місцева? – запитав підполковник. – Документи є?

- Ніколи тут не була. Приїхала з Харкова допомогти подрузі з дитиною перебратись до мене, - подала Настя паспорт.

- У вас не харківська прописка, - військовий переглянув паспорт. - Що там робите?

- З минулого року працюю в кафе кулінаром, - не моргнув оком, зразу відповіла дівчина.

- Де проживаєте?

- Пустили нелегально до гуртожитку на вулиці Маршала Жукова.

- Яким транспортом сюди добирались?

- Маршруткою до Ясногорки, далі – пішки. Завтра планую повернутись назад з подругою.

- Ви чули, що вулиця Шахтарської слави захоплена українами? Зробіть зараз торт, увечері підете до подруги. Давно торта не їв.

- Потрібна мука, курячі яйця, цукор, плитка шоколаду. Якщо маєте духовку, за годину торт буде готовий.

- У нас все є, навіть електрична духовка. Міня, – підполковник звернувся до молодика, що стояв біля дверей, - проведи дівчину на кухню, дай все необхідне на торт, очей з неї не спускай.

«Торти мене навчила робити матуся, - подумки зраділа Настя. – Я й в Німеччині їх готувала, коли працювала наймичкою у Штайніців. Добре, що посвідчення кореспондента німецького телеба-

чення я сховала в трусики. Інакше зі мною була б зовсім інша розмова».

Незабаром невеликий торт дівчина поставила на стіл перед військовим. Покритий зверху шоколадом, він виглядав чудово.

- Тепер вірю, що ви працюєте кулінаром, - смакував куском торта задоволений підполковник. – Міня, виведи красуню на стежку. Ми не звірі, з дівчатами не воюємо.

«Це неймовірно, але мене відпускають! Ще й записала всю розмову з самим Гіркиним. Як тепер знайти добровольців? Вони ж на іншому боці міста. Розпитування у місцевих, як пройти на вулицю Шахтарської слави, може викликати підозру. Запитаю у Міні».

- Міня, допоможіть, будь ласка. Де саме знаходиться ця вулиця Шахтарська? Я точно заблукаю і буду шукати до ранку.

- Було б значно швидше пройти через центр міста. Але далі за центром вас може затримати, а то й обстріляти патруль сепарів. Поки зовсім не стемніло, йдіть стежкою метрів п'ятсот, вийдете на дорогу. Потім дорогою направо з кілометр й поперек буде ваша вулиця. Якщо хтось з наших затримає, скажете, що Міня просить відпустити. Мене знають.

Уже стемніло, небо в хмарах. Місяця не видно. Почали гавкати собаки. Дівчина йшла майже навпомацки, намагаючись не збитись з дороги. Стомлену Настю нарешті зупинили двоє чоловіків. Один освітив її лице ліхтариком.

- Ти куди прямуєш? – запитав українською мовою другий чоловік. – В темноті можуть ненароком застрелити.

- На вулицю Шахтарської слави, - теж українською відповіла Настя. - Шукаю своїх.

- Ходімо до Статного, там розберемось.

У дівчини від хвилювання підкосились ноги, вона присіла.

- Не можу йти, - сказала Настя тихо вкрай стомленим голосом.

- З самого ранку весь день на ногах, нічого не їла й не пила.

Хлопці підхопили її під руки й незабаром завели до невеликого будинку в кінці вулиці. В кімнаті світло було вимкнено. Хтось на столі увімкнув ліхтарик. Дівчину посадили на стілець.

- Хлопці, кого привели? – пролунав з темноти прокурений голос.

- Статний, дівчина шукає своїх.

- Яких саме своїх ти шукаєш? – той же голос до Насті.

- Мій хлопець Андрій Швець пішов з Києва воювати на Схід.

Від нього майже два місяці жодної вістки, на дзвінки не відповідає.

- Хлопці, замкніть її в сусідній кімнаті, - ліхтарик на столі вимкнули. - Вранці розберемось.

- Дайте напитись води, - попросила дівчина.

- Там на столі є у пляшці, - той же прокурений голос. – І не вздумай тікати через вікно. Наші хлопці можуть підстрелити.

Настю вивели до сусідньої кімнати, ключем зачинили двері. Вона ледве розгледіла пляшку, напилась з неї теплої води й знесилено прилягла на якусь канапу. Було твердо, під голову не було, що підкласти. Дівчина повернулась на бік, зігнула в лікті руку й лягла на неї головою.. Очі закривались, але вона зразу не заснула.

«Навіть не знаю, чи потрапила до своїх. Розмовляють українською. Та Міня теж так почав розмовляти, а виявився бійцем Гіркіна. Він підполковнику сказав, що на другому кінці міста укри. Якщо тільки правильно вказав дорогу, то я дійшла, куди потрібно. Звичайно, серед ночі зі мною не розбиратимуться. Потрібно виспатись, щоб вранці бути зосередженою у розмові зі старшим. Добре думати, що відповідати на його запитання».

Вночі дівчина прокинулась від близьких пострілів. Короткі автоматні черги лунали біля самого будинку. Раптом з дзенькотом посипалось скло. Видно, у вікно потрапили кулі. Настя миттєво скотилась з канапи й лягла на підлогу. У грудях застукотіло серце. Вона зрозуміла, що ненароком можуть її поранити, чи навіть убити. Дівчина почала молитись. Постріли раптово припинились. Однак Настя з підлоги до ранку не піднімалась, ніби ненадовго задрімала. Коли прокинулась, хотіла подивитись у смартфоні, котрий час. Та екран був темний – смартфон розрядився. Вона очами пошукала розетку, піднялась й вставила у розетку зарядний пристрій. Але виявилось, що напруги в електромережі немає.

«Записувала розмову з чоловіком, коли йшла з Ясногорки, потім розмови з Гіркіним, Мінею. От смартфон й розрядився. Як тепер готувати та передавати репортажі до Дрездена, не знаю. Невже у місті відключено електроенергію? Запитувати у Статного не стану. Може запідозрити про мою місію на Донбасі».

Настя підійшла до вікна і з жахом побачила неподалік під деревом убитого чоловіка. Він лежав нерухомо обличчям до неї, очі були закриті. На скроні виднілась цівка засохлої крові. Коли придивилась, то пізнала Міню. Дівчина зі страхом відвернулась.

«Він же ще вчора під вечір був живий, показав дорогу, якою я сюди прийшла. Більше двох місяців триває ця братовбивча війна. Росія насаджувала «руський мир» на Донбасі, налаштувала місцеве населення проти офіційної влади. Росіянин Гіркин привів сюди спецназівців й хоче захопити нашу територію. Хлопці з Майдану, не чекаючи закликів розгубленої нової влади, добровольцями першими пішли захищати Україну. Повідомлялось, що десятки їх, не маючи нормальної зброї, уже загинули. Невже й Андрій воює з якоюсь мисливською рушницею? Чому не відповідає його мобільний? Може бути, як у мене зараз, розрядився смартфон і немає можливості зарядити? Йдуть бої, електромережі пошкоджені, або спеціально вимкнули напругу. Не стану передавати відео до Дрездена й мене почнуть шукати. А я й з вимкненим смартфоном все одно Андрія знайду! Без нього мені не жити».

Уже давно почався день, та про Настю ніби забули. В будинку не чулось жодного голосу. Вона декілька раз стукала у двері, просила відчинити, але все ніби вимерло. Пострілів не лунало. У вікно теж нікого не було видно. Вбитий Міня так і лежав під деревом. Тому до вікна Настя підходила дуже рідко. Більше прислухалась, намагаючись вловити хоч якісь ознаки наявності людей. Добре, що у дволітровій пляшці була вода і можна було вгамувати спрагу. Однак, дуже хотілось їсти.

«Невже після нічної стрілянини Статний з людьми взагалі пішли з будинку на нові позиції? Адже невідомо, чим закінчилась нічна сутичка. Навіть не знаю, на чиєму боці воює Статний. Якщо убили Міню, то Статний має бути на боці укрів, заодно з добровольцями. Саме вони мені й потрібні. Та чи прийдуть назад?»

Раптом Настя побачила, що засвітився смартфон, приєднаний до зарядного пристрою. У розетці з'явилась напруга. Дівчина взяла до рук мобільний та почала готувати репортаж для Дрездена. У неї були відео з Харківського залізничного вокзалу, з маршрутки по дорозі до Ясногорки, а також записи останніх розмов уже в Краматорську. Зробила знімки убитого Міні, кімнати, де зараз перебувала. Працювати прийшлося довго. Захоплена роботою, дівчина забула про те, що зачинена, про голод. Коли за допомогою портативного пристрою закінчила передавати матеріали до Німеччини, був уже вечір. В будинку та поблизу надворі було тихо. Здаля весь день чулись автоматні черги, одиночні постріли, вибухи гранат. Настя розчинила вікно, не дивлячись на убитого, вибра-

лась назовні й пішла дорогою, як їй здалося, в протилежний бік від можливого бою. Коли в одному будинку побачило освітлене вікно, вирішила зайти. Адже два дні нічого не їла й ходити у незнайомому місті було небезпечно. Собаки у дворі ніби не було. Дівчина підійшла до дверей й побачила адресу: Гоголя, 64, машинально в кишені увімкнула смартфон. На стукіт вийшла жінка середніх років.

- Ви когось шукаєте? – запитала російською.

- Приїхала з Донецька забрати до себе подругу, - вирішила по-мінати легенду Настя, відповідаючи теж російською. - Вона живе на Шахтарської слави, 16. Прийшла туди, а двері зачинені й нікого немає. Навколо в будинках світло не горить. От і потрапила до вас. Зараз уже пізно йти до Ясногорки на маршрутку. Пустіть, будь ласка, переночувати. Я розрахуюсь з вами грішми.

- Тепер такі часи, що вірити нікому не можна. Йдуть бої. Частина людей уже виїхало з міста. Ви в одній футболці, вночі змерзнете. Заходьте, переночуєте.

Настя пройшла за жінкою коридором й опинилась на кухні, де хазяйка смажила картоплю. Від голоду та смачного запаху у дівчини запаморочилось в голові, вона майже впала на стілець.

- Вам погано? – співчутливо запитала жінка.

- Я весь день нічого не їла.

- Зараз повечеряємо, картопля уже готова. Як вас звати?

- Настя, - ледве вимовила дівчина.

- А мене Галина, - жінка поставила перед Настею на стіл тарілку з картоплею та подала виделку. - Ось беріть огірки й помідори. Огірки свої, а помідор ще немає. Вчора купила на базарі. Із-за війни все подорожчало майже вдвічі. Ви не соромтесь, їжте. Думали, у подруги перекусите?

- Звичайно, ми давно знайомі. Вона живе одна з дитиною.

Подзвонила й попросилась до мене. У нас в Донецьку тихо. А у вас стріляють й постійно якісь вибухи.

- Мені не до політики. Чоловік помер, син поїхав на заробітки до Ростова. Сама пораюсь на господарстві. Сусідка каже, що приїхали з Києва бандерівці й воюють з нашими. Чого воювати? Уже жили більш-менш добре.

- Як же добре, коли син у Ростові? – не витримала Настя. – Невже ви хочете, щоб молодь шукала роботу в інших країнах. Хто бу-

де працювати на розвиток нашої держави?

- Там втричі вища зарплатня, от і поїхав.

- В Донецьку не шукав роботу? У нас заводи працюють. У металургів, коксохіміків, будівельників теж висока зарплатня. Айтишники заробляють по тисячі доларів на місяць. Не вистачає торгових представників.

- Він електрик. Товариш забрав з собою до Ростова. Уже там рік. Постійно присилає на карточку гроші. Я йому не указ. Давно пора одружуватись, а все не може знайти пару. Чи дочекаюсь онуків. А у вас діти є?

- Є трирічний синок Юрасик. Дідусь з бабунею не нарадуються.

- Потрібно ще донечку. Вона буде значно прихильною до мами.

- Буде й донечка. Я впевнена.

«З Андрієм ми не одружені. Та я від нього народила б дитину й без оформлення шлюбу. Достатньо буде вінчання. Думаю, що він не стане заперечувати. Як згадаю наші ночі в студентському гуртожитку у гірничій академії Фрайберга, то в піт кидає. Де його зараз шукати в такій колотнечі? Куди завтра вранці йти?»

- Давайте спати, - запропонувала Галина. – Я вам постелю на дивані у великій кімнаті. Там свіжіше повітря.

- Ось вам двісті гривень, - простягла гроші Настя. – Мені завтра рано потрібно вставати. Розбудіть, будь ласка, о шостій годині.

- Це ж багато. Вистачить сто.

- Ні! Ви прийняли ночувати зовсім чужу людину, нагодували.

Вранці Галина насмажила яєць з салом, приготувала каву. Настя подякувала й сказала, що зайде ще до подруги. Якщо тієї не буде, піде на Ясногорку.

- Посеред дороги не йдіть, - порадила Галина. – Тут скрізь по під огорожами стежка. Та не поспішайте, щоб не нарватись на бандерівців. Вони декілька днів перебували тут неподалік.

«Виходить, минулої ночі я була у них! Чому побоялась й не наважилась розпитати? - подумки картала себе дівчина. – Де лише тепер їх шукати? Повернись назад до того будинку».

Ще здаля Настя побачила, що там у дворі стояло декілька озброєних хлопців. Дівчина сміливо підійшла до них, привіталась. Хлопці відповіли українською мовою.

- Можна переговорити зі старшим? Мені дуже потрібно.

- Зброї з собою не маєте? – запитав один. – Я вас обшукаю, - він провів руками по Насті від пліч до ступні. – Мовчан, проведи дівчину до сотника.

- Ви хто така? – запитав чубатий чоловік знайомим прокурорним хриплим голосом, що сидів біля столу.

- Я кореспондентка німецького телебачення з Дрездена, - простягла дівчина посвідчення. – З вашого дозволу маю зробити декілька відео-репортажів про війну на Донбасі. Думаю, що у засобах масової інформації західних країн мало кажуть правди про події.

- Ми тут телевізорів не дивимось. Та якщо будете розповідати й показувати правду, я лише вітатиму.

- Можна, я зніму розмову з вами на смартфон?

- Звичайно.

- Ви добровольці з Києва? – увімкнула смартфон Настя. – Давно тут воюєте?

- Так, приїхали до Краматорську безпосередньо з Майдану в середині березня. Намагаємось захопити все місто. Поки що не вдається. Сепарам допомагає російський спецназ, оснащений сучасними автоматами, револьверами та гранатами. У них спеціальні мобільні телефони з шифруванням розмови. Вчора у сутичці загинув один росіянин. Ось його посвідчення, - простяг Насті.

- Тут вказано, що Павловченко Борис Іванович капітан військової частини 27968, - зробила знімок посвідчення дівчина, пізнавши на фото Міню. – Ця частина знаходиться в Росії?

- Наша нумерація частин чотиризначна. Тут, ви бачите, п'ять цифр. Ми уже зробили запит. Київ підтвердив – цей капітан з військової частини підмосковного Красноармійська.

- Може знаєте, хто командує російськими спецназівцями.

- Підполковник Гіркин. Можливо, як і у нас, це його псевдо.

- У мене до вас особисте питання, - вимкнула смартфон Настя.

– Я шукаю родича Швеця Андрія. Він теж з Майдану пішов воювати на Донбас. Два місяці його мобільний не відповідає.

- Він доброволець? З якої сотні?

- На Майдані був у четвертій. Його псевдо Аспірант.

- Четверта застрягла у Слав'янську, - сотник став набирати номер в мобільному. - Зараз узнаємо. Брате, це Статний. Аспірант у тебе? Що з ним? Коли це сталось? - Статний вимкнув мобільний. - Раненого Аспіранта захопили у полон сепари майже місяць тому.

- То він живий? – мало не вигукнула розгублена Настя.
- Невідомо, в полоні тортурами знущаються з наших, вимагають за них викуп.
- Допоможіть мені пробратись до четвертої сотні.
- Відпочиньте, вночі хлопці проведуть.

«Слава Богу, що Андрій живий! – зраділа хоч якійсь вісточці про коханого дівчина. – Невідомість просто вбивала, стискала груди, не давала дихати. Стільки днів жодної чутки про нього. Кажуть, що надія вмирає останньою. Я тижнями не могла спати, працювала автоматично. Без Андрія не хотілось жити. Вночі пройдемо до четвертої сотні. Тоді й обдумаю план дій. А поки що допрацювати відео та послати в Дрезден».

Три хлопці, що супроводжували Настю, в темноті добре орієнтувались, напевне, не вперше йшли ночами до Слав'янська. Метрів сто збоку від автомобільної дороги за лісопосадкою проходила ґрунтова, якщо її можна так назвати, дорога. Просто дві колії, схожі на стежки. Видно, нею користувались водії, які вивозили у жнива з поля зерно, чи виконували незаконні перевозки. Цими стежками й ходили добровольці. Йшли один за одним, без розмов, не палили. Настя йшла останньою, бачила, коли переднім траплялись якісь ямки, чи вибоїни, та старалась їх обходити. Декілька раз спіткнулась, мало не впала, але не вигукнула. На дорозі за лісопосадкою іноді проїжджали автомобілі з увімкненим ближнім світлом. Ні один з них жодного разу не зупинився. Тому хлопці довели Настю без пригод. Перед містом повернули вбік. Дівчина почула попереду тихе:

- Пароль?
- Діньо! - відповів передній хлопець.
- Проходьте, брати.

Настя навіть не побачила, хто з куща запитував пароль. Через пів години вона уже розмовляла з сотником. Виявляється, під час бою Андрій з командиром відділення Галатеєм потрапили під обстріл. Андрія поранили в ногу. Він не зміг без допомоги йти. Галатеї витягував його до своїх. От сепари їх обох й захопили. З полону прийшла звістка, що за кожного з них вимагають викуп по двадцять тисяч доларів. Таких коштів добровольці сотні зібрати поки що не змогли.

- Якщо ви маєте, чи у змозі знайти двадцять тисяч, - сказав на

завершення сотник, - то зможемо Аспіранта викупити. Воював він, як справжній воїн.

- Постараюсь, - запевнила Настя. – Напевне, вам уже сказали, що я кореспондент німецького телебачення, - показала посвідчення. – Дозвольте завтра переговорити з вашими хлопцями, зробити декілька відео. Німеччина на боці України. Там хочуть знати правду про події на Донбасі.

- Добре, - відповів стомлений сотник. – Але жодного слова про номер сотні, нашу кількість та дислокацію. Можете просто сказати, що відбиваємо у сепаратистів одне з міст Донецької області. Декілька хлопців загинуло, потрапили в полон. Про переговори щодо викупу теж не кажіть, а то можуть хлопців просто нам не віддати.

- Домовились.

Наступного дня перестрілок не було. Настя передала репортаж до Дрездена. Після обіду два добровольці провели її в якесь селище кілометрів за п'ять від Слав'янська, звідки вона виїхала маршрутною до Харкова. Увечері зателефонувала Лізі:

- Подруго, я у Харкові. Тільки що повернулась з Донбасу. Які у вас новини?

- Чому ти довго не дзвонила?

- Там немає Інтернету. Бої проходять з перемінним успіхом. У мене були великі складнощі.

- Твої репортажі з місця подій викликали справжній фурор. Навіть Берлінське телебачення не має такого успіху. Ти коли повернешся, адже відрядження на тридцять діб?

- Буду просити, щоб дозволили залишитись. Лізі, у мене до тебе величезне прохання. Мій Андрій поранений, потрапив у полон до сепаратистів. Вимагають за нього викуп двадцять тисяч доларів. Я маю на карточці лише одинадцять тисяч євро. Перерахуй мені, будь ласка, вісім тисяч. Я за пів року поверну з відсотками.

- Я тебе дуже розумію. Завтра вранці перерахую. Надіюсь: ти повернешся до нас з Андрієм.

- Цілую тебе, Лізі! Ти справжня подруга. Одержу кошти й зразу поїду за Андрієм. Потім зателефоную. Прошу нікому про гроші та полон Андрія не казати, щоб не зірвати домовленості щодо викупу. Напевне, прийдеться самій пробиратись у Донецьк.

- Якщо пришлеш декілька відео з лігва сепаратистів, тебе можуть підвищити в посаді. Я сама буду просити Дітріха.

Наступного дня Настя була уже у сотника четвертої сотні. Той сидів похмурий над картою Слав'янська. На столі стояла почата пляшка горілки та нарізане сало. Запросив рукою сідати за стіл.

- Ніяк не можемо справитись з сепарами. Вибили з району водоканалу. Так вони потиснули нас з півночі. Усі мають автомати, а ми воюємо мисливськими дробовиками. Їх знову посилила група російського спецназу. Давай перехилимо по чарці за удачу.

- Вип'ю з вами, якщо пообіцяєте допомогти звільнити Аспіранта.

- Долари привезла? – налив по пів склянки горілки чоловік.

- Є на карточці.

- Аспірант знаходиться у Донецькому СІЗО. Про викуп йшла розмова з начальником СІЗО майором Долиною. Я йому подзвоню, він на тебе завтра чекатиме. Хлопці проведуть до Горлівки. Там поїдеш маршруткою на Донецьк. Хлопці чекатимуть тебе в лісопосадці до ночі. За успішне повернення Аспіранта, - підняв склянку й випив горілку сотник.

- То цей Долина українець? – теж випила й скривилась Настя.

- З росіянами домовляться значно важче. Відпочинь, вночі хлопці тебе проведуть.

«Мені не до відпочинку, - вимкнула у кишені смартфон дівчина. – Потрібно готувати репортаж на вечір та заробляти кошти, щоб віддати борг Лізі. Думала, що ощадлива німкеня може таку суму не позичити. Та Лізі мені вдячна, що добре доглядала батьків й звела її з Рудольфом. Вона до цього часу ходила б по нічних клубках з лесбійкою Матильдою. Від горілки голова трохи крутиться, але на душі стало трохи легше. Робота відволікає від важких думок».

Добровольці тут воювали більше двох місяців, стежки вивчили добре. Йшли довго та на ранок Настя була у Горлівці. Місто жило по старому. Люди поспішали на роботу, пенсіонери йшли до продуктових магазинів, хлопчики грали у футбол, а дівчатка – у класики. Дівчині ще вночі хлопці розповіли, як пройти на автостанцію. Через годину Настя вийшла з маршрутки у Донецьку й незабаром черговий СІЗО пропустив її до великого кабінету Долини. Дівчина увімкнула в кишені смартфон.

- Ви у якій справі? – підняв голову від паперів лисий майор, сидячи за широким двотумбовим столом.

- Я хочу попросити за Аспіранта, - подивилась йому у вічі Нас-

тя. - Вам повинні були телефонувати.

- Знаю, у вас заява з собою? – виразно потер пальцями майор.
- Так, - показала карточку й поклала назад до сумочки дівчина. – Передам, коли заберу хлопця, - додала майже пошепки.
- Добре, зачекайте навпроти у скверику на лавочці. Я його через пів години приведу.

Настя вийшла з приміщення, перейшла вулицю й сіла на лавочку у невеликому зеленому скверику, поглядаючи на двері СІЗО. Незабаром звідти вийшов майор. Він вів під руку чоловіка, який повільно пересувався, тягнучи ліву ногу. Коли вони підійшли, Настя ледве впізнала дуже схудлого Андрія. Він був давно не голений, у забрудненому старому спортивному костюмі, порваних кросівках, на скронях виступила сивина. Майор без слів посадив хлопця на лавочку. Настя віддала йому карточку.

- Не затримуйтесь, - тихо промовив майор. - Ось вам довідка, що Сверидов Павло поранений під Краматорськом, відпущений додому для остаточного одужання. Там запиняється маршрутка, що їде на автовокзал, - показав рукою. – До комендантської години необхідно виїхати з міста.

- Андрійку, - пригорнула милого дівчина, - вставай, потрібно йти. Нас хлопці будуть чекати в передмісті Горлівки пізно увечері.

- Настусю, - у хлопця на очах виступили сльози, губи тремтіли, він ледь говорив, - я не можу ступати. Поранена нога не слухається.

- Я тебе поведу, - Настя взяла Андрія під руку, - спирайся на мене. Нам необхідно швидше відійти від СІЗО.

Вони повільно пішли на зупинку, там присіли на лавочку. Дівчина витягла з сумочки пляшку з водою, дала хлопцю напитись. Раптом вона побачила, що повз зупинку йдуть двоє військових. Один направився до них. Настя вся захолола.

- У вас немає запальнички прикурити? - звернувся військовий до Андрія. – Десь свою загубив.

- Він не курить, - відповіла дівчина.

- Скажіть своєму батькові, щоб поголився, він схожий на бомжа.

- Батько голиться раз на тиждень, - знайшлась Настя. – В неділю наведе красоту.

Військовий засміявся й відійшов. Тут якраз під'їхала маршрутка. Настя затигла хлопця до салону. Доїхали без пригод.

Неподалік автовокзалу дівчина в аптеці вибрала костиль, в магазині поряд - нову сорочку та штани, купила шинки, кефіру, буханку хліба, пляшку води. Переодягатись прийшлося мало не на людях позаду автовокзалу. Й тут Настя з острахом побачила рани на нозі хлопця. В одному місці вище коліна білів дуже забруднений бинт, а на литці – синій глибокий шрам. На грудях та спині випирали ребра.

«Нам би швидше вибратись звідси, - не хотіла Настя нічого вголос казати милому, допомагаючи одягти штани й сорочку. - В Києві я його вилікую та відгодою. Хлопці обіцяли чекати у посадці неподалік Горлівки».

- Ось і наша маршрутка, - повернулась до Андрія, який задрімав на лавочці. - Вставай, пішли.

Вона ледве підняла хлопця. Попросила чоловіка, що стояв поряд, допомогти зайти до салону.

- Напився, напевне, горілки? – запитав той. – Ніби від нього спиртним не тхне. Часом не хворий?

- Везу з лікарні, - знайшлась Настя. – Був поранений.

- Нашим проти укрів потрібно допомагати, - чоловік підсадив хлопця. – Добре, що живий.

У Горлівці до лісопосадки Настя хлопця ледве довела. Знесилений, він зразу опустився на землю й заснув. Настя наламала гілок, зверху настелила сухої трави й обережно повернула хлопця набік. Він навіть не прокинувся. Дівчина теж прилягла на гілки поряд, прислухаючись до переривистого дихання милого.

Та за ними вночі не прийшли. Настя набрала номер сотника, але зв'язку не було. Андрій продовжував спати.

«Що робити? Як вибратись з Горлівки? Ніч якось перебудемо, а вранці піду в місто та розпитаю, як виїхати на Харків. Тут пострілів не чути. До Краматорська далеченько. Води та харчів нам поки що вистачає. Андрій майже нічого не їсть».

До ранку хлопець не прокинувся. А Настя зробила й відправила розгорнутий репортаж про викуп пораненого добровольця в Донецьку, прізвище майора СІЗО не назвала.

Вранці дівчина нагодувала Андрія, дала напиться.

- Хлопці за нами не прийшли, щось у них сталось. Ти знову поспи, а я в місті розпитаю, як звідси вибратись. Через годину повернусь. Довідка у тебе в кишені. Якщо хтось ненароком на тебе

наткнеться, скажеш, що прийшов до лісопосадки відпочити, а тут стало тобі погано. Обов'язково розмовляй російською мовою.

Одна жіночка на автостанції сказала, що з самої Горлівки на Харків маршрутки уже давно не ходять.

- Можете виїхати з Артемового , - порадила. – Туди по дорозі на Дніпропетровськ вісім кілометрів.

«Нам можна до Києва добиратись й через Дніпропетровськ, - вирішила Настя. – Підемо на ту дорогу. До Артемового вісім кілометрів Андрій не витримає».

Дівчина повернулась за Андрієм, розбудила його. На дорозі добра душа підбрала їх в авто. Через деякий час вони уже їхали в маршрутці. Документів ніхто не перевіряв. Андрій поклав голову Насті на плече й заснув. Увечері, вкрай стомленим та знервованим, провідник допоміг їм увійти до купейного вагону поїзда «Дніпропетровськ-Київ».

СЕРГІЙ

*Сильнее смерти бывает любовь,
бывает она и сильнее жизни...*

Григорий Ландау

1

Важкі бої за Краматорськ уже тривали майже три місяці з перемінним успіхом. Погане озброєння добровольців та повна відсутність координації з підрозділами Збройних Сил не дозволяли просунутись вперед. Останнім часом вони утримувати менше третини міста. Сепари за допомогою російського спецназу закріпились у центрі й на життєво важливих об'єктах: залізничному вокзалі, водоканалі, головній електричній підстанції. У недовгі тривожні години відпочинку доброволець другої сотні «Правого сектору» Сергій Швець за позивним Сірий часто згадував дівчину, яку вони разом з двома хлопцями дуже тривожної ночі проводжали до Горлівки. Струнка мовчазна білявка з сумочкою через плече йшла спокійно й без скарг витримала важку довгу дорогу повз селища та терикони. Незадовго перед нею вони вели цими стежками якогось хлопа. Той був нетерплячий, декілька раз запитував, чи ще довго йти. А дівчина лише на світанку випила води, попросила розповісти, як знайти автостанцію, з усмішкою помахала їм рукою й швидко попрямувала до міста. Сотник Статний наказав дівчину не розпитувати, чекати її увечері в широкій лісопосадці на тому ж самому місці, звідки вона пішла. Та після обіду хлопці побачили, як неподалік до лісопосадки під'їхала крита зелена вантажівка. З неї вистрибнуло біля десяти озброєних автоматами бойовиків. Стріляючи короткими чергами, вони направились до дерев. Напевне, хтось з місцевих жителів повідомив про добровольців. Хлопцям

прийшлося втікати від переслідувачів між кущами й деревами декілька кілометрів. Семака поранили в ногу. Стрілець з Сірим підхопили його під руки й встигли сховатись у кущах на зарослому полі. Сепари їх не помітили й побігли далі. Пораненого швидко перев'язали. В густих кущах прийшлося сидіти до ночі. Семак почав марити, час від часу вигукувати якісь слова. На місце зустрічі з дівчиною пішов Сергій. Не дочекавшись її, опівночі повернувся назад.

- Вона не прийшла, - сказав винувато й сумно.
- Можливо, ти, Сірий, не там чекав? – запитав Стрілець.
- Ніби саме там, де домовились. Пройшовся метрів сто навколо – нікого. Голосно кликати не наважився. Неподалік стояла та ж сама крита військова вантажівка. Що будемо робити?
- Сотник наказав, якщо дівчина до ночі не прийде, значить обставини змінились. Повертатись маємо без неї.
- Семак мовчить. Йому стало краще?
- Боюсь, що зовсім втратив свідомість. Потрібно звідси вибиратись. Понесемо його по черзі на плечах. Йти далеко. Завтра до вечора в якомусь місці переховаємось.

Семак був низького зросту, ніби не дуже важкий, але хлопці передавали його один одному через кожних метрів п'ятсот. Поранений час від часу щось бормотів, іноді скрикував. Та хлопці не зупинялись, до ранку дуже стомились. Добре, що у баклажках була вода. Перед ранком пройшли повз шахтарське селище. Днювали подалі від стежки біля високого темно сірого терикону у розлогому кущі. Семака покладали на декілька зрізаних гілок. День видався тихий, сонячний, спекотний. Однак у кущі особливої спеки не відчувалось. З їжі було лише грамів двісті ковбаси та окраєць хліба.

- Ми подолали майже пів дороги, - розсудливо Стрілець. – Залишимо на вечір трохи хліба. Сірий, відпочивай, засни. Розбуджу тебе години через чотири. Семаку кашкета потрібно натягти на обличчя, щоб часом хтось не почув його викрик.

Під вечір якась згорблена бабуня неподалік вела прив'язані мотузкою дві кози. Старша плямиста коза йшла спокійна, а молоденька сіра кізочка все упиралась, нахилиючи голову та хапаючи траву. Бабуня, напевно, була стомлена, зупинилась, витерла хустинкою піт з обличчя, повернула голову. Сергій раптом зустрівся з нею

поглядом. Це тривало декілька секунд. Потім жінка без слів рішуче шарпнула кіз й попрямувала далі. Сергій штовхнув сплячого Стрільця.

- Нам потрібно якнайшвидше звідси тікати! – тихо Сергій.
- Ще не стемніло, - протирав очі Стрілець. – Нас побачать.
- Уже побачили! Жінка вела кіз й звернула на нас увагу. Залишатись тут тепер небезпечно. Перетягнемо Семака ще далі від стежки за терикон. Там і дочекаємось вечора. Швиденько вставай!

Вони, пригинаючись, на гілках перетягли Семака й замаскувались у великому кущі. Не пройшло й пів години, як по стежці пробігло двоє бойовиків з автоматами. Потім вони повернулись назад, пройшли по обидва боки неподалік стежки. Та уже почало темніти й сепари припинили пошуки.

- Зачекаємо ще трохи, - перевів подих Стрілець. – Дай Семаку напитись води. Організм може зневоднитись. Добре, що мовчить.

Вночі вони знову майже не відпочивали. Принесли Семака до сотні на світанку, про все розповіли Статному. Сотник був дуже невдоволений.

- Дівчина мала привести з полону нашого добровольця, - сказав похмуро. – Бачив потім у мобільному, який невчасно розрядився, що двічі телефонувала мені минулої ночі. Невже не могли добре запам'ятати місце, куди вона мала повернутись?

- Нас сепари переслідували декілька кілометрів, - виправдовувався Сергій. – Я вночі пішов туди, а машина з ними так і стоїть неподалік. Водій у кабіні палить цигарку. Обійшов в посадці навколо – нікого немає. Що мав робити? У дівчини щось пішло не так.

- Якби ти знав, що то за дівчина, то до ранку шукав би! Та у її ситуації дійсно все могло трапитись. Добре, що Семака принесли. Поснідайте й відпочивайте. На вечір буде нове завдання.

«Що за особлива дівчина? – не міг зразу заснути стомлений Сергій. – І кого мала привести з полону? Наші до полону не потрапляли. Невже якась контр розвідниця? Молода, гарна. Саме таких й підбирають. От би з нею поспілкуватись. Однак, що гадати. Навіть не запитали її ім'я. Можливо, колись зустрінемося. Я до цього часу ще не зателефонував батькам. З голови чомусь пропав номер їх мобільного. Ніяк не можу пригадати. А свій смартфон загубив у

Маріїнському парку, де тітушки вдарили по голові битою. Звідти мене забрала до себе волонтерка з медичного коледжу Ольга. Вона жила неподалік. Лікувала довго, ніби трохи не долікувала. Потім я пішов з добровольцями на Донбас. Можна було б подзвонити брату Анд-

рію. Та номер теж забув. Батьки, звичайно, дуже хвилюються. Телеграму звідси зараз не послати. Тепер саме головне: не пропустити далі донбаських сепарів. Краматорськ й Славенськ відбити у них не вдається. Наших військових тут дуже мало. Хлопці кажуть, що у Збройних Силах велика зрада. Уже оголошено про створення так званих Донецької та Луганської «народних» республік. Вони готують проведення референдуму щодо приєднання до Росії».

Вночі хлопцю наснився сон. Ніби він приїхав в Німеччину до Андрія. Брат показав йому центр міста, Гірничу Академію, розташовану у передмісті. В триповерховому середньовічній архітектурі головному корпусі широкими сходами піднялись на другий поверх до величній зали наукової бібліотеки. На стінах розвішені портрети видатних вчених. До стелажів з книгами вільний доступ. На кожному робочому столі стоять ноутбуки з принтерами та сканерами. Студенти щось шукають в Інтернеті, сканують та друкують тексти з підручників. В голові сплило, що у своєму Київському політехнічному такого вільного доступу до принтерів немає. А сканер взагалі один на факультетській бібліотеці. До нього завжди велика черга. Потім Андрій показав розташоване на території Академії велике зелене поле для гри в гольф. Брат взяв клюшку для гри й зробив декілька ударів по м'ячиках. Тут до них підійшла дівчина. Вона розмовляла українською мовою, була дуже схожа на білявку, яку проводжали до Горлівки.

Вранці Сергій ніяк не міг пригадати, про що говорила дівчина.

- Знаєш, мені наснилась та білявка, яка не повернулась до лісопосадки у Горлівці, - сказав він Стрільцю.

- Ти, напевне, в неї закохався? – розсміявся товариш. – У вісні не цілувались, до інтиму не дійшло?

- Голодній курці просо на думці! Ніби це відбувалось на гольфовому полі, що на території Академії в Німеччині. Там закінчує навчання в аспірантурі мій брат Андрій. Вона радісно дивилась на

брата. Я зрозумів: це його дівчина.

- Поле для гри в гольф на території Академії? – з сумнівом запитав Стрілець. – Не може бути. Для цього потрібна велика площа.

- Андрій якось по телефону розповідав, що він грає там час від часу зі своїм професором.

- Мені казав один бізнесмен, що ця гра складна. Навики відпрацьовуються роками. Напевне, просто подає професору м'ячики?

- Розповідав, що грає, і у вісні привиділось, - невпевнено Сергій. - Однак, справа не в гольфі. З ним була та білявка! Дивно, але у мене таке відчуття, ніби це відбувалось насправді.

- Я сплю й мені сниться чорноброва молодиця! Ти хоч бував у тому Фрайберзі?

- Не доводилось. Збирався після другого курсу поїхати, а ось прийшлося воювати з сепарами. Настирні відчайдухи ці обдурені шахтарі! Вбили їм в голову, що при російській владі жити стане краще й веселіше.

- В тому, що відбувається, наша влада теж дуже винна. Багато шахт позакривали. Ніби вони не рентабельні. Вугілля на теплові електростанції та для виробництва коксу стали привозити з Росії і навіть з Південної Африки. З шахтами пов'язано багато людей. Всі вони втратили роботу.

- Давай попросимо у сотника номер мобільного тієї білявки, - знову за своє Сергій. – Я подзвоню й узнаю, що сталось. Адже неспроста вона не прийшла до нас.

- Хочеш, сам запитай у Статного. А я не буду йому нагадувати про нашу дуже прикру невдачу. Адже ми ледь не втратили Семка. Це лишній раз наражатись на неприємну розмову.

Коли Сергій попросив у сотника номер телефону білявки, той хмикнув й прищунив вічі.

- Чого ти від неї хочеш?

- Наснилась цієї ночі. Напевне, дуже на нас ображена.

- Звичайно, ображена. Вийшло навіть значно гірше, ніж признати дівчині побачення й не прийти. У неї на вас була велика надія, а ви так підвели.

- То дайте номер телефону, я розповім їй, що сталось, вибачусь.
  - Я уже сам вибачився. Вона виконала своє завдання, а ви - ні. Добре, що дівчина не розгубилась і все закінчилось гаразд. Тому номера тобі не дам.
  - Білявка до нас більше не прийде?
  - Не знаю. У неї свої справи. Постарайся забути про вашу недолугу помилку, щоб вона не супроводжувала тебе у майбутньому. Ти провідував сьогодні Семака?
  - Був у нього. Погано йому. Марить, нагодувати не можна, лише поять водою. Медбрат Сава сказав, що рана гноїться, нога набрякла. Потрібен лікар, а у нас його немає. Може пошукати у Краматорську? В місті є лікарня, обов'язково знайдемо.
  - Передай Стрільцю мій наказ: коли стемніє, вдвох з ним йдете на пошуки лікарні. У Макара подивитесь карту. Постарайтесь умовити чергового лікаря прийти сюди до нас й назначити лікування Семаку. Не зможе прийти черговий, хай дасть вам адресу іншого лікаря. Підете до того. Щодо поранення - жодного слова. Скажете: проколів на гвіздок ногу, велике запалення. Можна спочатку сказати, що це сталось з бойовиком. Не знайдете до світанку лікаря, повертайтеся. За старшого, як завжди, Стрілець. І жодної самодіяльності! Без стрілянини. Набої до револьверів є?
  - У мене залишилося п'ять. Стрілець теж має декілька.
  - З Богом!
- Заступник сотника Макар показав на карті, як пройти до лікарні.
- Прийдеться подолати майже чотири кілометри. Ось від нас вулицею Шахтарської слави до перехрестя, потім праворуч по Шмідта. А далі теж праворуч по Леніна. Лікарня метрів за чотириста від центру міста. Не заблукаєте?
  - Це ж не у лісі! – впевнено Стрілець. – На будинках є написи назви вулиці. Поки що електричну напругу в будинках не вимикають. Не в усіх дворах, але в деяких розглянути написи буде можна.
  - Тут є одне важливе застереження. Дальня частина вулиці Шмідта в руках сепарів. Дивіться, звідси провулок Шевченка, - показав олівцем Макар, - веде до Леніна. Ним йти значно даліше. Відчуєте небезпеку, звертайте на Шевченка. Разом не йдіть. Пер-

шим підеш ти, Сірий, за тобою на відстані сто метрів - Стрілець. Візьміть з собою ліхтарики. Користуйтеся ними дуже економно. Батарейок у нас залишилось мало. Стріляти, ви розумієте, можна в крайньому разі. Силою лікаря не ведіть. Нам не потрібно загострювати й так негативне ставлення населення. Вкрай брехлива російська пропаганда, щоб очорнити нас, представляє «Правий сектор» фашистською партією. Скажіть, що за роботу ми йому добре заплатимо. Гроші маємо. Удачі вам, хлопці!

Однак, того вечора шукати лікаря хлопці не вийшли. Вдень з боку Славенська велика група бойовиків намагалась прорватись до Краматорська. Місцеві сепари завдали удар в спину. Сотня зайняла кругову оборону. Бій майже в оточенні тривав з перервами до ранку. Загибло шість добровольців, чотирнадцять були поранені. Та ворога не пропустили. Стрілець з Сірим пішли за лікарем, коли розвідка доповіла, що ворог, який теж поніс значні втрати, наступного дня після обіду почав відступати. Одягнені в звичайний цивільний одяг, хлопці увечері впевнено пройшли майже до кінця вулиці Шмідта. Несподівано попереду неподалік перехрестя почувся сміх. В темноті засвітилися цяточки від кількох цигарок. Сірий присів біля огорожі. До нього підійшов Стрілець, теж присів.

- Що сталось? - запитав на вухо.
- Там виднілись вогники від цигарок.
- Не порахував, скільки?
- Здається, чотири. Ніби дівчина сміялась.
- Невже четверо проводжають одну дівчину? – цмокнув язиком від спокуси товариш. – Я завжди проводжав сам.
- То вертаємось на Шевченка?
- Шкода, далеченько уже пройшли. Давай зачекаємо.
- Як знаєш. Ти ж командир.
- Ховаємось за огорожу. Собаки ніби в дворі не чуто.

Та коли вони пострибали через штахети, підбігла невелика собачка-шавка й стала несамовито гавкати. Хлопці від несподіванки попадали на землю й затихли. А собачка не вгавала. Вона то підбігала ближче й мало не кусала за ноги, то відскакувала. Клацнули двері. З хати хтось вийшов, постояв на порозі та вигукнув:

- Малий, ти чого не даєш спати? До мене!

Але Малий ще більше розлютився. Він уже не гавкав, а хрипів.

- Є кусочок ковбаси, - тихо Сірій. – Зараз йому кину.

Видно, ковбаса собачці дуже сподобалась. Гавкіт припинився.

- Малий, заходь до хати! Швидко!– знову від порогу.

Двері клацнули й все ненадовго затихло.

- Чому гавкав собака? – почулось незабаром з вулиці. – Нікого поблизу та в дворі не бачу.

- Вони навіть на мишей та на їжаків можуть гавкати, - відповів дівочий голос. – Дай мені ще цигарку. Пішли швидше, вдома є пляшка. Ще не дуже пізно, гарно посидимо. Тобі ж сьогодні на службу не йти.

- Вчора наслужився! Напевне чула, як майже всю ніч стріляли? Наших загинуло дванадцять. Мого товариша поранили в груди. А укрів з міста так й не виперли. Грошові виплати можуть скоротити.

- От і відзначимо зараз, що ти залишився неушкоджений.

Коли голоси на дорозі затихли, першим піднявся Стрілець, виглянув через огорожу.

- Вставай, - сказав тихо, - можна рухатись далі.

До лікарні хлопці дійшли без пригод. На вході охорони не було. Кабінет чергового знаходився в коридорі, двері розчинені. Лікар в білому халаті та шапочці відірвався від паперів й вислухав про те, що нібито один з бойовиків пробив гвіздком ногу.

- То приведіть його до лікарні, - резонно зауважив медик. – З чергування комендант заборонив відлучатись.

- Це сталось чотири дні тому. Хворому зовсім погано. Ми вам за допомогу заплатимо.

- Далеко йти? – одразу зацікавився лікар.

- Хвилин сорок.

- Добре, я всіх хворих оглянув, - чоловік взяв до рук невеликий портфель, - пішли швиденько. Дозвіл на пересування вночі маєте?

- Ні, сьогодні ще не встигли одержати.

- За моїм дозволом повинні пропустити без затримки.

Спочатку йшли спокійно, тихо розмовляли про теперішні негаразди, високі ціни на базарах, важке життя. Та коли повернули на вулицю Шахтарської слави, лікар схаменувся:

- Ви куди мене ведете? Тут поряд недавно були укри.

- Ми і є укри-добровольці, - сказав Стрілець. - Нашому хлопцю потрібна допомога. Не хвилюйтесь, ми добре заплатимо.
  - Комендант узнає – заарештує! - роздратовано лікар. – Не вистачає мені ще таких проблем.
  - Ми ж йому не розкажемо. А ваші нічого не будуть знати. Ви все одно вночі спали б, зате у нас заробите грошей.
- Лікар махнув рукою й пішов вперед. Він оглянув Семака, який марив та весь горів, і розвів руками.
- Уже пізно щось вдіяти. Гангрена піднялась до живота.

2

Орендарю Роману Дмитровичу ідея розширити переробку зерна дуже сподобалась. Він дав Миколі доручення вивчити фінансо-

ві можливості щодо випічки хлібобулочних виробів.

- Було б добре мати своє борошно, потрібно купувати млин, - сказав хлопець, - і обладнання для пекарні. Порівняно з крупорушками, млин разом з пекарнею будуть коштувати значно дорожче і окупляться років за півтора-два. Крім того, маємо придбати одне спеціально обладнане авто для доставки хліба до магазинів.

- Ти узнай ціни на обладнання, добре поміжуй, порадься з головним бухгалтером. Тоді й вирішимо.

- На яку кількість борошна та хліба станемо розраховувати?

- Півтори тонни. Це приблизно 1300-1400 хлібин. Врахуй, що будемо випікати й батони, асортимент булочок, різноманітне печиво. Обладнання проектуй з подвійним запасом. Якщо справа піде гарно, станемо розширятись. Борошно можна буде теж продавати.

- Романе Дмитровичу, коли працюватиме стільки обладнання, я один не справлюсь. Потрібен пекар-технолог з самого початку монтажу пекарні. Приміщення для неї знайдеться?

- Візьмемо й пекаря. Під пекарню обладнаємо колишній дитячий садочок. Він не працює уже років двадцять. Дітей в селі стало народжуватись зовсім мало. Коли я закінчував школу, було два повних десятих класи. Зараз в одинадцятому - сім учнів. Можуть закрити школу. Вироджується село. Тебе з сьогоднішнього дня

призначаю головним технологом. Я не забуваю своїх обіцянок

- Дуже дякую, що підвищили в посаді. А село повинне ожити. У Верховній Раді розглядається законопроект про державне самоврядування, яким передбачено значно збільшити кошти у розпорядженні майбутніх громад.

- Будемо надіятись. Адже незабаром в селі не знайдеш нормального тракториста. Ти ж знаєш, що у закордонних тракторах в кабіні працює комп'ютер, спеціальний навігатор. Тракторист повинен вміти ними користуватись.

- Так і у пекарні може бути. Там технологію потрібно витримувати значно прискіпливіше, ніж на крупорушках.

- Тому технолога-пекаря підбирай уже зараз. Ми можемо навіть гарну хату в селі йому дати. Обладнаємо там ванну кімнату, внутрішній туалет. Житиме краще, ніж у місті.

«Дійсно, - сплило у голові Миколи, - ми з Таїсою давно мали б у себе так зробити. Криниця в дворі, воду до хати качатиме насос. Обладнаємо водяне опалення. До осені все зробимо. Коштів на це раніше не було, тому й не думали про ванну й туалет. Тепер зарплатню мені мають підвищити. Коштів, впевнений, вистачить».

З такими веселими думками хлопець повернувся увечері додому. Таїса мала прийти з Попільні години через дві. В хаті поралась сусідка тітка Анна. Соня сиділа за столом й дивилась в телевізорі мультфільм. Дочка кинулась до Миколи:

- Татусю, я тебе зачекалась! Ці мультики за день уже набридли. З бабунею наліпили вареників, зварили борщ. Я підмела. Більше роботи немає. Пограйся зі мною. Давай переодягнемо ляльку, покладемо її в колиску.

- Зачекай хвилинку. Тітко Анно, палити в грубці не потрібно? Ніби в хаті прохолодно. Донечко, ти часом не змерзла?

- Коли варила обід, - запевнила тітка Анна, - то було тепло. Не помітила, як настав вечір. Можна й натопити. Соня тепло одягнена.

- Я зовсім не змерзла, - вставила донечка.

- Ви уже йдіть додому, - Микола до Анни. – Дякую вам, що наварили їсти, доглядали весь день Соню. Я сам тепер справлюсь. Скажіть Микиті Івановичу, щоб зайшов зараз до мене. Маю пора

дитись з наших слюсарських справ.

- Прошу, Миколо, не пийте по чарці. Микита став на серце скаржитись.

- Добре, не хвилюйтесь, ми в хаті горілки не тримаємо.

Микита не забарився, клацнув дверима.

- Ганна переказала, що хочеш порадитись, - посміхнувся з порога сусід. – Ми сьогодні не бачились. З крупорушками все добре. Прес для вижимки олії, як і домовились, завтра всередині промию.

- Присядьте, Микито Івановичу. Тут ламаю голову над новим завданням Романа. Він хоче організувати випікання хлібобулочних виробів: хліба, батонів, різноманітного печива. Потрібно поррахувати, чи вигідна буде у нас така справа.

- Що тут рахувати? – здивувався Микита. – Звичайно, справа буде прибуткова. Для села дуже добре: нові робочі місця.

- Воно, звичайно, так. Але ж дорого спочатку обійдеться. Потрібен млин, приміщення й обладнання для пекарні, знайти гарного технолога-пекаря, купити авто для перевезення виробів, налагодити облік продукції та коштів.

- Я не подумав, що все так складно, - заклопотано почухав потилицю Микита. – Млин можна поставити поряд з крупорушками на складі зерна. А ось приміщення для пекарні немає.

- Роман сказав, що підійде колишній дитячий садочок.

- Він його дивився? Тому приміщенню сто років! Там ненадійний фундамент, стіни осідають. Поставимо обладнання й будинок розвалиться. Можна було б розмістити в школі. Але не дозволять.

- Точно не дозволять. А будувати нове – дорого.

- То-то й воно! Порадсья ще з головним бухгалтером. А пекарем може бути твоя Таїса. Вона ж закінчила профтехучилище.

- Микито Івановичу, потрібно знати обладнання.

- Пошлете на стажування в новітню пекарню й вона все швидко опанує. Ніж щодня ходити до Попільні, краще мати роботу під боком. Обладнанням стане опікуватись слюсар-ремонтник.

- Як добре, що ми порадилися! Дві голови завжди краще. Дуже вам вдячний.

- Потрібно було б обмити початок такої потрібної для села но-

вої справи, - потер руками Микита. – Тоді все піде, як по маслу.

- Обмиємо, коли я порахую й Роман дасть «добро». А то можемо злякати удачу.

«Так було зі мною у Могилеві-Подільському, - пригадав Микола. – Я вивчав там лінії для виробництва макаронів, впевнено доповів хазяїну щодо їх гарної роботи й в готелі випив сто грамів коньяку за їх впровадження. Не потрібно було наперед радіти. Віктор не прийняв остаточного рішення, наказав подивитись назавтра ще одну лінію. А вночі в готелі сталась пожежа. Я ледь не загинув, поламав ногу й став інвалідом».

Таїса повернулась з роботи засмучена, не схопила, як завжди, на руки Софійку, сіла до столу, нахилила голову й ледь не заплакала.

- Що сталось, мила? – відірвався від грубки, у якій розпалював дрова, Микола. – На роботі все добре?

- Хазяїн став приставати, - подивилась на чоловіка Таїса. - Раніше часто зупиняв на мені погляд. А сьогодні перед закінченням роботи поліз цілуватись. Я дала йому ляпаса й вибігла з кафе. Не хочу завтра туди йти та дивитись на його морду. Напевне, розрачуюсь.

- Так і не йди. У тебе буде гарна робота. Роман Дмитрович планує запустити пекарню. Будеш там пекарем-технологом. Ти ж в ПТУ вивчала пекарську справу?

- Коли це було? Я уже все забула.

- Забула, як пекти? Недавно на Паску гарний у тебе вийшов хліб, високі паски. Тітка Анна он як хвалила!

- Спекти вдома кілька штук – це одне. А працювати у пекарні – зовсім інша, дуже відповідальна робота. Я не зможу.

- Зможеш, мила. Пошлемо тебе на практику, все згадаєш. А поки що побудеш вдома з дитиною, відпочинеш від того кафе. Мене Роман Дмитрович призначив на посаду головного технолога. Яку дасть зарплатню, не сказав. Та впевнений – підвищить.

- Вітаю тебе! Лише носа не задирай! - зразу повеселіла Таїса, роздяглась й підійшла до низенького дитячого ліжечка, у якому спала зморена за день Софійка.

- Не потрібно було давати дитині спати. Вночі прокинеться. Во-

на ще не вечеряла?

- Ми ж разом завжди вечеряємо. А це прийшов Микита. Ми з ним порадилися щодо пекарні. Я й не зоглядівся, як Софійка сама залізла до ліжечка, заснула. Буди її та будемо їсти.

Щодо приміщення для пекарні рішення підказала головний бухгалтер Людмила Федорівна:

- Можна зробити прибудову до бокової стіни складу зерна. Це не дорого.. З одного боку складу будуть крупорушки й млин, з іншого - пекарня. Дуже зручно – все компактно, в одному місці.

Микола в Інтернеті знайшов виробників обладнання для пекарні, його вартість, зателефонував до Могилева-Подільського з приводу млина. Персонал для роботи: пекар-технолог – керівник, мельник, робітниця-пекар, слюсар-ремонтник, водій автомобіля для розвозки випічки. Оптові ціни на асортимент випічки узнали в Попільні, Бердичеві, Житомирі. Розрахунки хлопець погодив з головним бухгалтером й показав Роману Дмитровичу.

- Якщо встановити обладнання та купити автомобіль у цьому місяці, - сказав впевнено, - то втілення проекту повинно окупитись до кінця наступного року.

- Авто врахував нове?

- Ні, вживане вартістю чотири тисячі доларів. На авто базарі у Києві купимо. Поїдемо з Микитою Івановичем і підберемо.

- Прибудову до складу за місяць зробимо?

- Два мулярі і тесля можуть побудувати навіть швидше, якщо з матеріалами не буде затримки.

- Чи можна скоротити термін окупності до року?

- Потрібно купити авто за дві тисячі доларів. Пошлемо Микиту Івановича на автопідприємства до Бердичева, щоб там розпитав.

- Так і зробимо. А де шукати пекаря-технолога?

- Моя дружина Таїса закінчила ПТУ, там вивчала пекарську справу. Працювала довгий час поваром, потім в кафе Попільні займалась різноманітною випічкою, вдома пече чудовий хліб, печиво. Пошлемо на два тижні до подібної пекарні в Житомир і вона все вивчить.

- Добре, під твою відповідальність. За тиждень починаємо споруджувати прибудову. Через місяць-півтора купимо обладнання.

Готуй замовлення на матеріали, телефонуй щодо млина та обладнання для пекарні. До речі, де його виготовляють?

- На колишньому верстатобудівному заводі у Бердичеві. Верстати тепер майже не замовляють. Підприємство пекарні освоїло. Добре, що це близько, вони самі швидко змонтують все у нас.

Справа закрутилась. Микола з ранку до ночі займався майбутньою пекарнею. Прикрі випадки, як завжди, порушували терміни, які назначив Роман Дмитрович. Уже на четвертий день один муляр вийшов працювати добре на підпитку. Прийшлося його звільнити та шукати іншого. Коли привезли млин, станину не можна було просунути через вузькі двері складу. Двері демонтували, розширили на метр вхід, потім підмуровували. Соня захворіла на вітрянку і Таїса виїхала стажуватись через десять днів. Потім монтажники затримались з установкою обладнання пекарні на тиждень.

За цей час Микола схуд на декілька кілограмів, та постійно тримався оптимістом, жартував.

- Мені так легше ходити, менше тисне протез!

Таїса бачила, що чоловік стомлюється. Раніше після вечері він садив Софійку на коліна й з жартами разом дивились по телевізору мультки, потім – новини, чи кінофільм. А тепер зразу лягав спати й до ранку не просипався. Дружина щодня старалась приготувати Миколі щось смачненьке. Вона ж мала досвід гарної поварихи й давно знала, що дорога до серця коханого пролягає через шлунок. Готувала то суп-харчо, то через день вареники з різною начинкою, раз на тиждень відбивні з кісточкою, пекла пиріжки, видумувала різноманітні шарлотки, на вечерю могла підсмажити шашлик зі свинини. Чоловік, коли нікуди не виїжджав, завжди обідав вдома. Приходив, а страви уже парували на столі. Смачний червоний борщ, заправлений часником, вареники зі сметаною, компот, чи какао, чи свіжий сік з яблук. Микола цінував турботу Таїси, з поцілунком завжди дякував. Коли дружина поїхала на практику в пекарню до Житомира, все готувала й доглядала за Софійкою тітка Анна. Такого різноманіття у їжі не було. Микола не витримав й один раз поїхав провідати Таїсу, яка жила у гуртожитку хлібозаводу.

- Заскучав за мною? – поцілувала дружина. – Я через чотири

днімаю приїхати.

- Знаєш, нам з Софійкою без тебе сумно. Вона весь час запитує, коли повернеться мама. Хочу забрати тебе додому сьогодні. Напечене, ти уже навчилась випікати хліб у великій кількості.

- Навчилась і хліб, і батони, навіть печиво вівсяне пекла, пряники «Північні», позаписувала рецептури. Нічого особливо мудрого в цьому немає. Головне: правильне дозування тіста, щоб печі були налаштовані на відповідну температуру та витримувати час випічки. Сама хотіла тобі телефонувати. Софійка весь час сниться. А ви пекарню уже змонтували?

- Монтажники скоро закінчать. Потрібно, щоб ти прийняла обладнання, у них про все розпитала. У їх присутності випечемо першу пробну партію хліба.

- Тут неподалік є супермаркет. Купимо донечці платтячко, декілька трусиків, взуття, тобі туфлі й поїдемо.

- Не забудь купити собі гарну білизну. Ти ж молода жінка.

- Добре, - пригорнулась Таїса. – За тобою заскучала. Тітка Анна з вами не зморилась?

- Вона рада, що Микита має роботу, весь час працює з монтажниками, дякує. Софійка, ти ж знаєш, називає її бабунею.

- Твої батьки давно не приїжджали, - зі смутком сказала Таїса. - Софійка уже й забула, які вони.

- Мати хворіє. Запустимо млин та пекарню й провідаємо їх.

Пробна партія хлібу не вдалась. Бокові хлібини по периметру печі добре підгоріли. Роман Дмитрович звинуватив Таїсу. Вона, мов, не розібралась у регулюванні температури. Таїса, не сказавши жодного слова, розплакалась. Та монтажники з'ясували: електричні нагрівальні тени вони виставили неправильно. Це була їх вина. Прийшлося тени переставити. Зразу ж запустили другу партію хліба. Хлібини вийшли з печі дуже гарними. В магазині на продаж їх прийняли без жодного зауваження. Пекарня почала працювати. Однак, Таїса не могла справитись з великим колом питань. Прийшлося найняти комірника і молодшого пекаря. Адже потрібно було одержувати зі складу муку, олію, цукор, інші матеріали, пекти не лише декілька видів хліба, але й батони, булочки, печиво, вести облік випеченої та відвантаженої продукції. Комірником

прийшла працювати колишня секретар сільради Лариса Петрівна. В селі відбулись вибори і з якоїсь причини її до нового складу сільської ради не обрали. Напевне, люди щось знали про її коханців. На роботу вона приходила у гарному голубому халаті, з високою зачіскою та манікюром. Губи завжди були підмальовані яскравою червоною помадою. Коли Микола побачив в пекарні її вперше, мало не впав.

«Як Лариса тут опинилась? – не розумів хлопець. – Роман Дмитрович нічого про неї не говорив. Адже комірнику прийдеться іноді працювати з деяким обладнанням. Якщо захворіє молодший пекар, на тиждень нову людину до пекарні не візьмуть. Лариса буде допомагати Таїсі. Щось не так зробить й пекарня може зупинитись. Та головне, мені прийдеться з Ларисою тут зустрічатись. Як себе поводити, щоб Таїса не запідозрила про колишні стосунки з коханкою? Жодного натяку, що у нас щось було. Бажано не розмовляти з нею. Якщо прийдеться, то, звичайно, навіть наодинці звертатись лише на «ви». Буду обходити її десятою дорогою. Адже з огляду на її зачіску та манікюр, у неї хтось зараз є. І слава Богу!»

Однак, у Лариси Петрівни, напевне, були свої наміри щодо Миколи, який тепер намагався заходити до пекарні якомога рідше. Слюсарем-ремонтником тут працював досвідчений Микита Іванович. Правда, електричного обладнання він побоювався. Електрика орендар не наймав. В необхідних випадках Микита звертався до Миколи. Так й було, коли через деякий час вийшов з ладу електродвигун на тістомішалці. Микита покликав головного технолога. Вони разом з Миколою радились в пекарні щодо причини неполадки. Лариса Петрівна один раз мовчки пройшла повз, а вдруге зупинилась й запитала:

- Микито Івановичу, коли запрацює тістомішалка? Підвозити борошно, або можна зачекати?
- Поки що не знаю. Ось з Миколою вирішуємо, чи будемо сьогодні працювати.
- Миколо, то що мені робити? – розквітла у посмішці на всі зуби пишногруда Лариса. – Мельник просить забирати борошно. У нього уже немає місця для складування.
- Передайте мельнику, щоб поки більше не молів. Десь за го-

дину ми вирішимо питання ремонту тістомішалки.

Лариса знову уже з віником пройшла повз них. Через годину пі-
дійшла до чоловіків.

- Ви нічого не кажете. Таїса просила запитати, чи будемо пра-
цювати сьогодні. Печі стоять нагріті. Даремно витрачаємо елект-
рику. Роман Дмитрович нас по голівці не погладить.

- Хай печі вимикає,- рішуче махнув рукою Микита. - Потрібно
міняти двигун. До Попільні за ним зараз поїдемо.

- Будь ласка, візьміть мене з собою. Я маю купити цукерок.

- Ми там, напевне, затримаємось, - виразно подивився на Ла-
рису Микола. – Може, поїдете іншим разом?

- Я зачекаю. У дочки завтра іменини. Потрібні цукерки, торт.

Так нахабна Лариса знову намагалась причепитись до Миколи.
Він це зрозумів, побачивши її грайливу усмішку та бісики в очах.

«Як від неї відкараскатись? Потрібно зробити так, щоб вона зро-
зуміла: до минулого вороття не буде. Раніше, коли була секретар-
ем, Лариса керувала ситуацією. Тепер я головний технолог, фак-
тично керую пекарнею. На її закиди не звертатиму жодної уваги.
Не вистачало, щоб Таїса щось запідозрила і почала ревнувати».

В Попільні чоловіки висадили Ларису в центрі й почали шукати
електродвигун. Побували в чотирьох місцях й лише в залізничних
майстернях їх виручили. Начальник майстерень був знайомий з
Микитою Івановичем й дав двигун безкоштовно. Майже до вечора
Лариса чекала машину біля торгового центру.

- Я уже могла пішки повернутись до села, - з докором сіла жін-
ка на заднє сидіння. – Подзвонили б, що так затримуєтесь.

- Ми ж тебе попередили: справа загайна, - відповів Микита
Іванович. – Ще сьогодні поставлю двигун й можна випекти хліб у
другу зміну. Таїса нас чекає.

- Як у другу зміну? – підскочила Лариса. – Я не маю часу. Від-
прошусь у Таїси, вона мене відпустить.

Микола по дорозі до села не промовив жодного слова. Він зро-
зумів, що відчепитись від колишньої коханки буде складно.

Партію хліба випекли у другу зміну. Таїса повернулась додому
після опівночі, вранці сказала чоловікові, що Лариса запрошує їх
на вечір до себе на іменини дочки.

3

Андрій почувався зовсім погано, у вагоні поїзду «Дніпропетровськ-Київ» майже весь час спав. Але, розуміючи хвилювання рідних, зателефонував з купленого Настею на вокзалі смартфона батькові й повідомив, що Сергій воює добровольцем на Сході.

- Я приїхав до Києва. А на Донбасі з сепаратистами розбираються багато наших хлопців. Їм заборонили користуватись мобільними телефонами. Ворог підслуховує розмови. Уже є випадки, коли це завадило деяким нашим наступальним операціям. Тому на мої дзвінки Сергій зараз не відповідає. Впевнений: у нього все гаразд. Наберіться з мамою терпіння й чекайте.

- Чому ти нам так довго не дзвонив? Ми з мамою у відчаї. Від синів жодної вісточки у такий страшний час. То Сергій у Краматорську? Ти з ним по телефону переговорив?

- Говорив. Сергій живий, здоровий.

- Слава Богу! А на тебе ж чекає робота професора Гірничої Академії Фрайберга. Коли туди поїдеш?

- До Академії на цей семестр я уже точно запізнився. Є деякі невідкладні справи у Києві, - Андрій намагався жодним словом не проговоритись щодо свого поранення та полону. - Потрібно їх завершити, а там видно буде.

«Сергія через своїх хлопців я знайшов серед добровольців, що воюють у Краматорську. Зустрітись не вдалось. Адже там ситуація надзвичайно складна. Частина міста в руках наших добровольців, у іншій – сепари. Один раз розмовляв з ним по телефону. А потім поранений разом з Галатеєм потрапив у полон до сепаратистів. В загальній камері СІЗО не лікували, годували зовсім погано, весь час викликали на допити. Більше місяця випитували, скільки добровольців воює у Славенську. Я ж цього не знаю. Навіть не знаю точно, скільки бійців у нашій сотні. Били, не давали нічого їсти по декілька днів. Я зовсім ослаб Галатея тримали десь в іншому місці. Добре, що один з хлопців перев'язував рани на нозі, присипав якимось порошком. Дивно, та гангрена не почалась. Лише під кінець важко було ходити. Останній раз викликали до начальника СІЗО, він вивів мене до скверика. Ніби у вісні побачив Настю. Ду-

мав, що це марево. Лише коли потрапив до купе вагону поїзду, зрозумів: Настя мене врятувала. Тепер потрібно тут лікувати ногу. Але у мене, крім «липової» довідки з Донецького СІЗО, жодних документів. Закордонний паспорт сепари не повернули».

Таксі привезло їх до готелю.

- Тут я проживаю в одномісному номері, - допомогла вийти з машини дівчина. – Візьми мене під руку, опирайся та йди впевнено. Якщо на рецепшені зупинять, я скажу: знайомий вивихнув ногу, потрібно накладити тисну пов'язку, дам хабар.

- Ви знаєте, - взяла гроші й сказала адміністратор, - гості у нас повинні піти з готелю до двадцять четвертої години.

- Добре, - посміхнулась Настя. – Хлопець лише трохи відпочине.

У номері дівчина допомогла Андрію помитись й посадила на ліжко. Він стомлено зразу ж приліг.

- Настусю, - поглянув жалібно, - я дуже хвилююсь за ногу. Потрі-

бен лікар. Адже у Донецьку ногу лікарю не показували.

- Давай зараз пообідаємо. Ти ж в поїзді майже нічого не їв. Потім пошукаю в Інтернеті найближчу приватну клініку і попрошу прислати хірурга.

- Це ж буде платний лікар. У тебе гроші є?

- Не хвилюйся. Я тобі навіть не встигла розповісти. Мене прислали на Україну кореспондентом Дрезденського телебачення. Нараховується зарплатня та кошти на відрядження.

- Ти ж у Дрездені працювала у відділі реклами. Тут теж щось рекламуюєш?

- Коли заступник директора взнав, що я з України, то направили сюди робити репортажі щодо політичних подій. Ти поки лежи, а я піду до ресторану, принесу обід.

Настя повернулась швидко, принесла пляшку червоного вина, у судку борщ, тарілку заливної риби, нарізані помідори, огірки, пахучу каву.

- Відзначимо твоє щасливе повернення, - налила у келихи вина Настя. – Я ж шукала тебе півтора місяці. У зоні бойових дій була навіть затримана спецназівцями Росії, ледь не потрапила до лап сепаратистів.

- А як тобі вдалось пробратись у Донецьке СІЗО? – хлопець над-

пив трохи вина й мляво почав їсти заливне. - Між собою побратими там говорили, що звідти ніхто з наших поки не вирвався.

- Твій сотник домовився з начальником СІЗО Долиною.

- Ти була у моїй сотні в Славенську? – розширились очі хлопця.

- І у Славенську, і в Краматорську прийшлося побувати. Хлопці з Краматорська провели потайними стежками до Горлівки. Звідти маршрутною поїхала в Донецьк. Ти добре їж. Потрібно набиратись сил. Он який худючий!

- А нашого Галатея теж визволили? – з надією Андрій. – Я йому до смерті буду вдячний, що не залишив мене на полі одного, пораненого витягував.

- Ні, - опустила голову Настя. – За нього просять викуп двадцять тисяч доларів. Хлопці збирають кошти.

- То мене викупили? Хто надав гроші?

- У мене було одинадцять тисяч євро і Лізі позичила вісім.

- Ти ж збирала на машину! – мало не вигукнув хлопець.

- Андрійку, яка машина? - пригорнула коханого Настя. - Я б жит-

тя своє віддала, щоб тебе визволити. Боялась, що Долина обдурить, забере кошти й не відпустить. Коли побачила, як відчинились двері СІЗО та Долина веде під руку чоловіка, який тягне ногу та ледве пересувається, то серце зупинилось. Здалося, що це не ти. Навчилися

сепари торгувати полоненими.

- В СІЗО ходили про це якісь непевні чутки. Я навіть й думки не мав про викуп. У батьків коштів обмаль. Лише на смерть зібрали. А хто тебе проводив з Краматорська на Горлівку?

- Три хлопці. Ми йшли швидко, майже без відпочинку. Дорога далека, потрібно було до світанку прийти. Хлопці розмовляли зовсім мало. Старшим ніби був Стрілець. Попереду мене йшов Сірій.

- Точно Сірий? – аж піднявся зі стільця Андрій. - Не помиляєшся?
- Сірий. Його декілька раз так кликав Стрілець.
- Сірий! – зраділо поцілував дівчину Андрій. – Це ж мій брат Сергій! Я лише один раз з ним коротко спілкувався по телефону. Більше на зв'язок вийти не вдалось, заборонялось. Ти мені дуже підняла настрої. Адже бачила його живим та здоровим три дні тому.

- Так. Він, мені здалось, був з трьох наймолодший. Енергійний, високий, стрункий, іноді оглядався й запитував, чи я не стомилась. Хлопці мали нас чекати до вечора в лісопосадці під Горлівкою. Але чомусь не дочекались. Невідомо, що там сталося. Біля посадки я бачила криту зелену військову машину. Напевне, хтось хлопців вистежив. А то зустрівся б з братом. Можливо, й на краще. Ти був у такому стані, що до Краматорська точно не зміг йти. Прийшлося би нести на руках. А ми потрапили до Дніпропетровська й звідти на Київ. Ти доїж заливну рибу. Я зателефоную до лікарні.

На дзвінок Насті відповіли, що хірург зайнятий прийомом хворих. Можуть прийняти замовлення на завтра.

- Зараз поїду до лікарні, впевнена, за гроші він прийде. А ти відпочивай. Я зачиню двері на ключ, щоб ніхто не турбував. Посуд потім приберу.

Настя незабаром повернулась з лікарем. Середнього віку невисокий чоловік тримав у руці саквояж. Він мовчки оглянув ногу Андрія прямо на ліжку, розмотав бинти, прицмокнув, похитав головою.

- Це дуже запущене вогнестрільне поранення. Я не можу лікувати таку людину. Якщо промовчу, то мене заарештують.

- У чоловіка є довідка, що він поранений на Сході, - Насті витягла з сумочки й простягла лікарю папір, який одержала в Донецьку від

Долини. – Я збільшу плату вдвоє, допоможіть йому, будь ласка.

- Тоді інша справа, - прочитав лікар довідку, розкрив саквояж. –

Принесіть гарячої води.

Медик вилив з ампули у воду якісь ліки, тампонами промив рану, забинтував.

- Ніби пошкоджена кістка, це може призвести до непередбачених ускладнень, до інвалідності. Хворого потрібно доставити в нашу лікарню. Я його прооперую. Завтра можете привезти? – звернувся лікар до засмученої Насті.

- Звичайно!

- Чекаю о десятій годині. Всі формальності в лікарні я виконаю. Напишіть, будь ласка, прізвище чоловіка.

- Лікарю, я вам дуже вдячна, - провела медика Настя.

Андрій весь час мовчав. Побоювався, що лікар розпитуватиме, як

відбулось поранення, чому не лікували рану раніше

«Добре, що є довідка з Донецького СІЗО, - тіпало у голові хлопця. – Але ж у Києві це не документ. Квиток на поїзд по довідці, напевне, не продадуть. Мій звичайний український паспорт, коли виїжджав до Німеччини, залишив у батьків. Одужаю й поїду маршруткою за паспортом. Потрібно буде зразу й закордонний одержати. Мене ж чекає робота у Фрайберзі».

- Настусю, без тебе я пропав би. Та в лікарні можуть запитати паспорт. Що станемо діяти?

- Не хвилюйся! Лікар сказав, що тебе зареєструє. Адже клініка платна, зацікавлена у пацієнтах. Відпочивай, лікар тебе пошарпав. А мені потрібно готувати репортаж до Дрездена. Два дні нічого не передавала. Там уже, напевне, турбуються.

- Ти не повідомляй, що саме з Донецького СІЗО викупила полоненого. Нам прийдеться ще Галатея виручати.

- Можна розповісти, як важко вдалось визволити одного хлопця з полону.

- Добре. Щодо майора Долини – жодного слова.

«Дуже хочеться розповісти про те СІЗО, - увімкнула комп'ютер Настя, - але Долина нам ще може згодитись. Влада не поспішає виручати полонених. Добровольці добре знають нашу владу, тому самі турбуються щодо побратимів. Саме це потрібно підкреслити у репортажі. А ще розповісти, як відносяться до полонених, морду-

ють, не лікують поранених. У мене є деякі відео з Горлівки, Донецька. Один чоловік на автостанції прямо сказав, що потрібно воювати проти київської влади та проситись до складу Росії. Яюсь дивилась репортаж про Абхазію, що за допомогою Росії вийшла з Грузії. Роботи у людей немає, чоловіки виїжджають працювати за кордон, країна стоїть пустою. Таке може чекати й так звані «народні республіки» Донбасу. Російська пропаганда довго зомбувала людей. Постараюсь, щоб мій репортаж розповів правду в Німеччині. Можна було б під псевдонімом запропонувати репортаж й для якогось українського телеканалу. Але кореспонденти можуть через деякий час з'ясувати, хто робив цей репортаж. Ні, не стану ризикувати».

У клініці Андрія прийняли швидко, помістили до окремої палати. В той же день його обстежили й назначили операцію на завтра. Настя купила хлопцеві фрукти, газети й після обіду пішла працювати.

- Ти не скучай, - поцілувала хлопця. – Я увечері прийду. Якщо лі-

кар ще щось скаже – телефонуй. Відпочивай, набирайся сил.

Біля однієї зі станцій метро дівчина побачила великий гурт людей з прапорами України. Виявляється, тут відбувався передвиборчий мітинг на підтримку кандидата на посаду Президента. Як сказала одна жіночка пенсійного віку, чекали на приїзд самого Петра Олексійовича Порошенка.

- Це справжній патріот України! – додала вона. – Адже поперед-

ня влада не підписала Асоціацію з Євросоюзом, а Порошенко зробить нашу країну європейською.

- Але ж Порошенко працював в уряді Януковича на ключових посадах, - вставив один чоловік. – Він був серед організаторів партії регіонів, яка винна у теперішній кризі й війні на Сході. Хіба можна голосувати за цього брехуна олігарха?

- Як ви можете таке казати! - обурилась жіночка. – Він створив

тисячі робочих місць, відому в світі корпорацію «Рошен». Люди мають роботу та високу зарплатню. Голосуйте за Порошенка! - вигукнула жіночка.

- Скільки вам заплатили за участь у мітингу? – знову чоловік.
- Я ваші гроші не рахую! – рішуче жіночка й відійшла.

Настя дочекалась приїзду Порошенка, вислухала його вітійовату промову з обіцянкою за місяць припинити війну на Донбасі та підняти економіку України. Потім пішла до готелю готувати репортаж.

Тим часом Андрій згадав, що за турботами не повідомив у свою сотню про звільнення. Зразу ж набрав телефон командира взводу. Гудків у відповідь не почув. Тоді зателефонував сотнику.

- Це Аспірант! – майже вигукнув у смартфон.
- Друже, - зраділо сотник, - як тобі вдалось подзвонити?
- Я уже в Києві, готуюсь до операції в лікарні.
- Хто допоміг звільнитись? Дівчина? Мені доповіли, що вона не прийшла на місце зустрічі.

- Так, дівчина. Колись детально розповім. Там Галатей залишився. Допоможіть йому.

- Добре, друже, ми над цим метикуємо. До зустрічі! Одужуй.

«Він сказав – до зустрічі, - закрутилось у голові, - Невже я знову туди повернусь? Ми поклялись вигнати ворога з України. Хлопці кістьми ляжуть, але виконають клятву. Мені потрібно зараз вилікуватись, твердо стати на ноги. Потім видно буде».

В славнозвісних радянських традиціях у кожному колективі була людина, що співпрацювала зі спеціальними органами. Наступного дня після операції, коли ще нестерпно боліла нога та Андрію робили знеболюючі уколи, до палати завітав непримітний чоловічок.

- Слідчий СБУ Покотило, - відрекомендувався. – Хочу з вами познайомитись. Як ваше прізвище?

«Краще б ти познайомився з хижим звіром! – подумки Андрій. – Хтось уже розповів СБУ про моє поранення. В операції брали участь асистент, анестезіолог, медична сестра. Хірург, якому Настя, крім офіційно внесених коштів, добре заплатила, жодним словом не обмовився про вогнестрільне поранення. Але ж інші теж досвідчені, бачили все своїми очима. Хтось навіть сказав, що рана

давно загноїлась. Розповім слідчому, що я доброволець. Адже захищав Україну на Сході. Настя, мов, допомогла лише тут, у Києві».

- Моє прізвище Швець Андрій. Воював у складі добровольців четвертої сотні «Правого сектору» на Донбасі.

- Ваш позивний? – чітко допитував слідчий.

- Аспірант.

- Чому в лікарні зареєстровані під прізвищем Свиридов?

- Був поранений у Славенську майже два місяці тому, потрапив до полону. Там не лікували, міг померти. Коли вигнали з Донецько-

го СІЗО, документів не повернули, видали довідку на Свиридова.

- Чому поміняли прізвище?

- Не знаю. Я майже нічого не усвідомлював.

- Як з Донецька потрапили до Києва?

- Маршруткою до Дніпропетровська, потім на Київ.

- У вас важке поранення. Хтось допомагав у дорозі?

- На автопілоті їхав, знав, що у Києві друзі підтримають.

- Прізвища друзів, які організували операцію в лікарні?

- Знаю лише позивний одного – Галатей.

«Пробач, друже, що прийшлося сказати твій позивний слідчому СБУ. Хай пошукає тебе. Можливо, допоможе визволити з полону».

- Вас провідувала якась дівчина.

- Вона з «Правого сектору», Власта.

- Як її знайти?

- Не знаю. Вона зустріла мене на вокзалі та привезла до лікарні.

- Може вас завербували, як російського шпигуна?

- Вони там «Правого сектору» бояться, мов чорт ладану. Знають:

ми не продаємось. Тому й не лікували, щоб помер.

- Вас перевезуть до лікарні СБУ. Там значно кращі умови. Зараз викличу нашу «швидку».

Слідчий вийшов з палати. Андрій зразу ж подзвонив Насті.

- Настя, слухай уважно, не перебивай. Мене перевозять до ліка-

рні СБУ. Я сказав, що приїхав до Києва сам. Ти мене не знала, допомагала від «Правого сектору» оформитись на операцію. Сюди більше не приходь, не розпитуй про мене. Зателефоную пізніше.

Андрій зразу ж вимкнувся, видалив номери телефонів зі смартфона, витяг і викинув у вікно SIM-картку.

Зовсім спантеличена Настя декілька раз набрала номер Андрія. Хлопець був «поза зоною».

«Чому перевели до лікарні СБУ? Невже заарештували? – вирувало у голові дівчини. - Адже можна швидко з'ясувати, що був на Майдані, пішов добровольцем воювати на Донбас, пораненим потрапив у полон. Просить, щоб я в лікарні не розпитувала. Що, почалось «гоніння на відьом»? Адже військовий стан не оголошували. Почнуть заарештовувати всіх підозрюваних? Потрібно думати, як допомогти милому вирватись з СБУ. Зателефоную до Славенського сотнику. Попрошу, щоб той звернувся до СБУ».

Однак, телефон сотника мовчав.

Через годину Андрій опинився в окремій палаті спеціальної лікарні з «кращими умовами» утримання. Ногу оглянув високий похмурий лікар.

- У супроводжувальному папері написано: давнє кульове поранення. Коли робили операцію? – запитав крізь зуби.

- Вчора. Дуже болить. Зробіть, будь ласка, знеболюючий укол.

- Поки що жодних уколів! – зайшов до палати Покотило. – Маємо продовжити розмову.

«Тут так само будуть знущатись, як і в Донецькому СІЗО, - гірко через біль подумки посміхнувся Андрій. – Потрібно якось повідомити сотнику, щоб підтвердив моє перебування у полоні. Та SIM-картки немає. Не розповім я тобі, Покотило, всієї правди».

- Мені необхідно зателефонувати до Славенська своєму сотнику. Він підтвердить моє поранення в бою.

- Подзвонимо, - погодився слідчий. - Сотник, звичайно, підтвердить. А хто розповість, що з вами було у полоні та чому вас раптом відпустили? Наскільки нам в СБУ відомо, таке сталось вперше.

- Я ж вам повідомив, що там не лікували, випитували кількісний склад та озброєння сотні, чи відомо щось про наступальні дії. Я сказав, що був поранений у першому бою, про інше нічого не знаю. Рана моя почала загниватись, стан різко погіршився. От мене й вигнали. Конвойний наголосив: не вистачало їм у СІЗО ще мерців.
- Як ви змогли у такому важкому стані приїхати до Києва та потрапити до лікарні.
- Кажу ж: майже на автопілоті! На автостанції та залізничному вокзалі в Дніпропетровську показав довідку й довели безкоштовно. Прошу, дозвольте лікарю зробити укол. Дуже болить!
- Закінчимо розмову й зробимо укол. Хто у Києві посприяв оформитись до лікарні?
- На вокзалі провідник допоміг вийти з вагону, - далі вів свою легенду хлопець. - Я не міг йти, зовсім не слухалась нога. Підбігла якась дівчина, сказала, що з «Правого сектору» й привезла сюди.
- Що можете ще сказати про дівчину.
- Вперше її побачив. Звати Власта. Можливо, в лікарні, де робили операцію, її знають.
- Розпитаємо й там. А в Донецькому СІЗО з ким сиділи, когось пам'ятаєте?
- Звертались один до одного за позивними. Зблизився з Твеном, Кривим, Гномом. А ще там був Маркіян. Він зробив мені декілька перев'язок, присипав рану порошком. Дозвольте зателефонувати сотнику з вашого смартфона. З мого в СІЗО забрали СІМ-карту, щоб нікому не телефонував.
- Як прізвище сотника?
- Позивний Марат. Прізвища не знаю.
- Набери номер, - подав смартфон слідчий, - я сам переговорю. Та Марат чомусь не відповів.
- Недосяжний, - сказав Покотило. – Пізніше зателефоную. Лікарю! – гукнув у двері палати, - зробіть укол хворому. Відпочивайте, - уже до Андрія, - завтра продовжимо розмову.

«Як зателефонувати Насті, щоб не розшукувала мене? – коли подіав укол, роздумував хлопець. – Її теж може затримати СБУ. Адже була в кабінеті начальника СІЗО майора Долини. Тоді точно можуть звинуватити у шпигунстві, або просто видворять до Німеччини. Мені не допоможе, а поки розбиратимуться, то роботу втратить. Можливо, попросити лікаря дати телефон? Більше ніхто до палати не навідується».

Лікар зайшов увечері.

- Як почуваетесь? – запитав медик.
- Трохи краще, але болить.
- З таким запущеним пораненням лікуватиметесь довго. Боюсь, чи не прийдеться чистити кістку. Куля її зачепила.
- Дуже вас прошу, дозвольте подзвонити з вашого телефону дівчині. Вона мала під вечір прийти провідати. Та мене забрали до вашої лікарні.
- Не маю права. Потрібно було попросити у слідчого. У нас щодо телефонних розмов особливий суворий режим.
- Добровольцям, що воюють на Донбасі, теж не дозволяють телефонувати. Там росіяни прослуховують всі розмови.

- То ви звідти до нас потрапили? - підійшов лікар до ліжка.
  - Так, ми прямо з Майдану поїхали до Краматорська. Одержав поранення в бою.
  - Пошліть СМС, - промовив лікар майже пошепки, покрутив долонею біля вуха й простяг смартфон. – Потім зразу все видалить.
- «Тут розмови прослуховуються, - зрозумів лікаря Андрій. – Тому у палаті жодних натяків щодо Насті. Якщо її СБУ вирахує, то слідкуватиме. Відчепитись тоді, коли фактично йде війна, буде дуже важко. До Насті не повинно бути жодних підозр».

«СБУ вважає що я російський шпигун, - написав швидко. – Благаю, не втручайся. Ти мене не виручиш, лише собі зашкодиш. Слідчий подзвонить сотнику в Славенськ. Той витягне звідси».

Хлопець відправив СМС, швидко видалив текст та номер Насті зі смартфона.

- Дуже вам вдячний! – сказав пошепки.
- Більше нікому тут не довіряйте, - сказав медик на вухо. – Навіть стіни все чують. На ніч зроблю вам укол, - уже голосно, – щоб спокійно поспали. Ви погано повечеряли. Потрібно набиратись сил. Адже у вас низький гемоглобін. Замовлю для вас салат з червоного буряка та моркви. Відпочивайте.
- Мені б, докторе, трохи сала з часником, якщо можна. Для українця, ви знаєте, сало смачніше від червоної ікри.
- Це просіть у слідчого. В меню не передбачено.

Коли лікар вийшов, Андрій обвів очима єдине вікно, на якому стояли ґрати, стіни, засиджену мухами, давно не білену стелю. Ніяких приладів, або чогось особливого не побачив. Та розумів: мініатюрний мікрофон, або й навіть камеру спостереження можна помістити у світильник, тумбочку, що стояла поряд з ліжком, та й у саме ліжко. Йому здалося, що прослуховують навіть його думки. Колись читав роман Солженіцина «В колі першому» про розроблений в концтаборі НКВС прилад, який по голосу визначав людину, що розмовляла. То могли розробити пристрій, який на відстані зчитує думки. Тому всіма силами намагався не згадувати про Настю. Щоб відволіктись, хлопець почав вголос переказувати свою кандидатську дисертацію з металознавства, ніби робив доповідь на вченій раді Академії. Незабаром він заспокоївся й заснув триможним сном.

Насті раптом прийшла СМС-ка з невідомого номера. Коли прочитала, затерпла, розгубилась.

«Як Андрій може бути російським шпигуном? Це ж виссане з пальця обвинувачення. Пише, щоб я собі не зашкодила. Невже кореспондента німецького телебачення заарештують? Або вишлють назад до Дрездена? Тоді Андрію не допоможу. Я не в силах сидіти й спокійно чекати, коли випустять коханого. Попробувати взяти інтерв'ю у керівництва СБУ? Але я в лікарні замовляла хірурга, привозила туди Андрія. СБУ здогадається мене там показати. Ні, потрібно щось інше терміново придумати».

Пізно увечері Настя знову набрала сотника. Телефон мовчав.

У навчальному центрі «Десна» танкову роту Василя підняли о четвертій годині ранку по «тривозі». Раніше їх теж піднімали вночі. Але цього разу все було інакше. Вчора зранку переодягли у військову камуфляжну форму і командир взводу лейтенант Кривенко повів на залікові стрільби з револьверу.

- Танкіст з особистої зброї має лише револьвер, - наголосив він.

– Автомат чи карабін йому дуже заважатимуть. Наприклад, якщо потрібно швидко вибратись з танку, автоматом можна зачепитись за люк. В такому разі у бою це часто призводить до поранення, а то й до загибелі. При вмілому користуванні револьвер завжди захистить, якщо ворог зовсім близько. Набоїв у нас мало. Кожний зробить три постріли по мішені.

Василь відстрілявся з оцінкою «відмінно». Він взагалі був один з найкращих командирів підрозділу. Розумів: навчишся краще, буде легше воювати. Однак, у танкістів багато залежить від самого танку. Два тижні тому взводний привів бійців до відгороджених від навчальної техніки танків. Василь побачив, що прийдеться служити на старих машинах. Тут стояли Т-54. Цій моделі виповнилось шістьдесят років! Бойові машини були пофарбовані у зелений колір, на бортах красувались білі номери. Однак, коли екіпаж всередині сів на свої місця, хлопець побачив, наскільки це стара техніка. Жодної електроніки, немає нічних прицілів, шлемофони зношені, навіть сидіння жорсткі. Правда, акумулятори були добре заряджені і двигун заво-

дився зразу. Та коли виїхали на танкодром, танк раптом зупинився. Щось заїло у коробці передач. Механік роти більше години займався ремонтом, нарешті сказав:

- Поки що побігає, але потрібно міняти шестерню другої передачі. Повернемось до технічного парку, поміняю.

Роту построїли перед казармою. Командир капітан Сивий командував коротко:

- Командирам взводів на складі озброїти бійців особистою зброєю! Видати бойові набої по обоймі на кожного та протигази. Старшині одержати й видати бійцям сухий пайок на три доби. О сьомій ранку виїжджаємо на танках в поле.

- Ось і закінчилось наше навчання, - сказав хтось тихо за спиною

Василя. – Одягли в камуфляжну форму – і на війну!

До залізничної станції, де рота мала вантажитись на платформи, протягом тридцяти кілометрів зупинялись чотири рази. Два танки прийшлося тягти тягачами. В роті десять танків і дві автомашини. Їх вантажили майже чотири години. В одному танку при розвороті на платформі зупинився двигун. Завести не вдалось. За допомогою буксирного тросу танк вдалось поставити на платформі рівно. Бійців розмістили у плацкартному вагоні.

Нарешті тепловоз подав сигнал, ешелон повільно рушив з місця. Куди направляли роту, знав, напевне, лише командир. Користуватись мобільними категорично заборонили. Тому Василь зателефонував Ліні не зміг. Лише тепер бійці мали змогу поїсти. Сухий пайок складався з буханки хліба, півкілограмової банки тушонки, невеликого пакету цукру-рафінаду, шести кубиків для заварки супу, шести пакетиків чаю. Зголоднілі бійці були й цьому надзвичайно раді. У вагонному титані гарячої води вдосталь. Старшина нагадав:

- Хлопці, продуктів кожному на три доби. Один кубик сухого супу заварюється гарячою водою. Одержите смачне перше блюдо. Економте хліб.

- А в чому заварювати суп?- пролунало. - Миски немає.
- У кварти для чаю. Потім квартиру помиєте.
- Пане старшина, куди ми їдемо? – не витримав Василь.
- Поки не знаю. Попередньо сказали, що будемо вдосконалювати

навики ротного висування на позиції. Командир о двадцятій го-

дині збирає нараду офіцерів. Напевне, там повідомить.

- Ми щойно проїхали станцію Фастів. То прямуємо на південь?
- Ясно, що не на північ, - засміявся старшина. - А то уже були б в Росії на хуторі Михайлівському. Хлопці, командир ще раз попередив, щоб вимкнули мобільні. Це у ваших інтересах. Ви знаєте: ворог не спить! І рідним вашим буде спокійніше.

Старшині заперечувати ніхто не наважився. Старшина – це батько для бійця. Від нього залежить для солдата все: від взуття до зубної щітки. Хлопці за день дуже стомились. Постіль, звичайно, їм не надали. Так давно заведено у військових ешелонах. Але й на голих полицях майже зразу всі поснули. Звідусіль лунало хропіння та неясне сонне бормотіння. Однак Василь довго крутився.

«Як там моя Ліна справляється у магазині? – лунало в голові. – Продавці ніби надійні. Але ж хтось продав із-за прилавка «лівий» товар, коли податкова виявила надлишки виторгу. Ледве за допомогою хабара уникли великого штрафу. Я так тоді й не з'ясував, хто винен. Не хотів, щоб хлопці пересварились. Потрібно було Ліні про цей прикрий випадок розповісти. Напевне, за турботами забув. Тепер уже й не на часі. За півтора місяці лише один раз з нею розмовляв. Черговий сказав, що вона якось дзвонила. Сказала, що вдома й на роботі все добре. Передала привіт від продавців. А нам заборонили телефонувати. Йде по всіх напрямках гібридна війна. Росіяни підключили потужні засоби стеження. Взводний наголосив, що дуже активно працює їх ФСБ. Вони фактично розвалили наші Збройні Сили, давно створили на Україні агентурну п'яту колону. Мер Москви Лужков ще десять років тому будував у Севастополі й роздавав військовим пенсіонерам квартири. В той час як наші пенсіонери довгими роками безнадійно чекають на житло у великих чергах. От Крим москалі й анексували без жодного пострілу. Тепер хочуть забрати Донбас, на якому зосереджено майже чверть нашої промисловості, чорна металургія та кам'яновугільні шахти. В Донецьку та Луганську проведені так звані «референдуми», на яких більшість населення прагне приєднатись до Росії. Казна у країні розкрадена олігархами та минулою владою. На нове озброєння немає коштів. Харківський танковий завод може випускати найкращі у світі танки «Оплот». А нас везуть воювати на старезних зношених Т-54. Моральний дух у хлопців високий. Та у москалів найсучасніше озброєння, багато офіцерів брали участь у військових конфліктах на Близькому Сході, в Афганістані, Африці. Однак, українці довго запрягають, але швидко їдуть. Правда на наших боці. Бог нам допоможе!»

У вісні Василь побачив Ліну в церкві Констанци, де їх вінчав румунський священик. Він спочатку розпитав хлопця, чому вони вирішили вінчатись в Румунії. Та коли узнав, що молодята прийшли з круїзного теплоходу «Варна» і вдома ніяк не можуть знайти час, щоб домовитись у церкві про вінчання, погодився. Ошелешену дівчину Василь підвів до аналю. Вона спочатку стояла з опущеною головою, а потім засяяла від щастя. Священик закінчував духовну семінарію у Москві, обряд за скороченою процедурою провів російською мовою та видав відповідне церковне посвідчення. Лише після цього, коли повернулись додому, Василь привів наречену жити до себе. Батьки не заперечували.

Ешелон прибув увечері на станцію Барвінкове Харківської області. З платформ самостійно розвантажилось сім танків. Поступила команда прямувати на Славенськ. Відстань у п'ятдесят кілометрів до ранку подолали чотири танки на чолі з капітаном Сивим. Інші вийшли з ладу й залишились стояти на узбіччях доріг. Бойовиків у Славенську якийсь «доброзичливець» попередив. Коли залишки танкової роти без жодного пострілу зайшли до міста, їх з червоночорним прапором радісно зустріло десяток добровольців четвертої сотні. Один з них доповів Сивому, що бойовики ще вночі відступили на південь. Сивий прийняв самостійне рішення рухатись на Краматорськ. Добровольців посадили на танки й через годину танкісти виявили, що і звідти сепари втекли. Зі штабу АТО поступила команда закріпитись й залишатись на місці. Згодом з'ясувалось, що рота Сивого могла спокійно захопити й зовсім незахищений Донецьк. Але чи погано працювала військова розвідка, чи паркетні генерали не наважились.

Лише через добу Василь зміг зателефонувати Ліні.

- У мене все добре, - сказав спокійно, – здоровий, навчаємось у полі на машинах. Передай привіт батькам, - і вимкнувся.

Ліна хотіла йому передзвонити, але у телефоні декілька раз пролунало: «Тимчасово не може прийняти дзвінок».

«Чому він вимкнувся? – засмутилась дівчина. – Хотіла запитати, як прислати йому гроші. Адреси ж у мене немає. Можна було б переслати на карточку. Але чи зараз при ньому та карточка. Не сплю

ночами. Адже по телебаченню розповідають про надзвичайно напружену ситуацію на Донбасі. Йде неоголошена війна. Добре, що Василь ще у навчальному центрі. Куди потім пошлють, невідомо. В магазині все без змін. Але стали значно менше купувати ноутбуків. Напевне, прийдеться когось з продавців звільнити. Прибутку від продажів ледь вистачає на зарплатню хлопцям. Свекрусі на день народження купила осінню куртку. А собі немає коштів на губну помаду. Батькові прийшлося трохи зменшити зарплатню. Та він навіть не звернув на це уваги. Як і раніше, їздить раз на тиждень до Києва за товаром. Повертається завжди дуже пізно. Не стомлений, веселий, став охайніше одягатись. Робота заставляє тримати себе у формі. Живемо ми дружно. З Юрасиком іноді ходжу на дитячі гірки. Настя часто телефонує, давно не приїжджала. Каже, що у німців такий порядок - без дозволу не можна. Вона ж кореспондентка телебачення. Сама шукає цікаві події. Та що може бути цікавого у нашому місті? Добре, що хоч робота у людей є і мають зарплатню. Яюсь зайшла на свою швейну фабрику. Начальник цеху був дуже радий, думав, що я хочу до них повернутись. Так розповідав, що працюють часто й у вихідні дні. Європа падка на дешеву робочу силу. А наші робітниці кваліфіковані. Скучаю за ними. Жалкую, що не встигли ми з Василем народити дитя. Та на кого ж тоді він залишив би магазин. Там повинна керувати своя людина. Дочекаюсь коханого, тоді й народимо Юрасику сестричку, чи братика».

Батько Дмитро кожного разу на зворотному шляху заїжджав до коханки, яка жила біля автомобільної дороги неподалік Бердичева. Іноді вона просила підвезти її до Києва провідати дочку. Завжди зустрічала поцілунками, гарним обідом та гарячими обіймами у ліжку. Йому здавалось, що повернулась молодість, що кохання з чарівною жінкою триватиме вічно. Чоловікові було уже шістдесят чотири роки. Він не розумів: у такому віці надмірні емоції надзвичайно позначаються на здоров'ї. Одного дня Дмитро поставив машину до гаража, відчув біль у серці і присів на порозі. Він думав, що біль швидко пройде. Та тіло покрилось липким потом. Дмитро не знав, що робити, схилився набік. Тут почувся голос сусіда:

- Дмитре Степановичу, що з вами?

Відповісти Дмитро уже не зміг. Сусід викликав «швидку». Лікарі встановили – інфаркт. В лікарні чоловік пролежав майже три тижні. При виписці йому наполегливо порекомендували за кермо місяців два не сідати, постійно утримуватись від фізичних навантажень. Лише в такому випадку інфаркт не повториться.

5

У Лариси Петрівни на день народження дочки стіл ломився від різноманітних страв. Холодець зі свинини, з риби, якісь крученики з м'яса, домашня ковбаса, шинка, смажена риба та риба «під шубою», «білочка», свіжі огірки, помідори, на гаряче - голубці, карто-пляне пюре з котлетами. Зі спиртного - вино, горілка та коньяк. Запрошених було душ десять на чолі з головою сільської ради.

Микола спочатку старався спиртного пити якомога менше. Та коли дійшло до коньяку, стриматись не зміг й випив чарки три. Жінки почали співати. Проспівавши декілька пісень, чоловіки вийшли в двір курити. Микола не курив, та вийшов теж.

- Миколо Івановичу, як працюється у Романа Дмитровича? – за-

питав голова сільради.

- Дякую вам! Знайшли мені гарну роботу. Таїса теж працює з нами, керує пекарнею. Хліб, батони у неї виходять гарні. Магазини просять збільшити об'єми поставок.

- А млин повністю завантажений?

- Працює в одну зміну. Можна було б і в другу молоти.

- Мій знайомий Віктор з хутора Підлісного, у якого вчорнік згорів млин, хоче приїхати подивитись, як у вас все організовано.

- Це не я вирішую, - насторожився Микола. – Потрібно запитати дозволу у Романа Дмитровича.

«Віктор, з вини якого я став інвалідом, - сплило у голові Миколи, -напевне, щось винюхує. Точно шукає, хто спалив у нього новий дорогий млин. Микита Іванович на моє прохання так відімістив Віктору, який не віддав мені вісім тисяч зарплатні. Микита не міг когось про це розповісти, адже за таке можуть посадити до в'язниці. Віктор поніс великі збитки. Проїшов майже рік та колишній робо-

тодавець не заспокоївся. Якщо приїде, постараюсь йому якомога менше потрапляти на очі. До смерті його не забуду. Правда, саме у нього на роботі ми з Таїсою стали коханцями. Вона одна підтримала мене у лікарні й одружились ми у саму важку для мене годину».

Лариса Петрівна запросила чоловіків до хати. Знову випили по чарці. Таїса сказала, що потрібно вкладати дитину спати, й побігла додому. Миколу ж, на якого часто поглядала Лариса, не відпустили. І хоч настрої у нього був зіпсований, та коньяк давався взнаки. Коли всі встали із-за стола, Лариса пішла проваджати гостей. На прощання вона з усіма поцілувалась, особливо смачно з Миколою, й на вухо прошепотіла:

- Повернеш до своєї вулички й зачекай на мене.

«Чого вона знову липне? – не зрозумів захмелілий хлопець. – Ніби давно вирішили порвати стосунки. Звичайно, вона дуже гарна жінка. Але ж у мене є значно молодша від неї Таїса, з якою ми живемо у любові та злагоді. Таїса на новій роботі прямо розквітла, моторна, все горить під руками. Роман Дмитрович її хвалить. Можливо, Ларисі потрібна якась допомога, а при гостях вона не сміла попросити. Зачекаю її».

Однак, Ларисі хотілось зовсім іншого. Уже добре стемніло. Місяць на небі ще не з'явився. Неосвітлена вуличка вузька, заросла з боків деревами та кущами. Перший будинок розташований метрів за сто далі. Навіть собак не чути. Жінка швидко підійшла до Миколи й без слів почала його цілувати. У хлопця, звичайно, заграла кров. Він не встиг отямитись, як Лариса підтягла до грудей сукню, сама вставила чоловіче достоїнство між ноги, пригорнула його за стегна й притисла. Все відбулось швидко. Жінка вдячно поцілувала ошелешеного Миколу й побігла назад.

«Невже зачарувала? – з досадою поправив штани хлопець. - Я ж не хотів такого. Давно знаю: ні в якому разі не можна пити коньяк! Знову вкотре не стримався. Однак, Лариса дуже приваблива. Та я зарікався нічого з нею не мати. Ми ж працюємо разом, на день зустрічаємось часто. Не стану дивитись їй у вічі та не даватиму приводу для зустрічі. І чого ми пішли до неї в гості? Не такі вже й близькі приятелі. Таїса після роботи постійно вдома. От і вирішила

трохи погостювати. А я, дурень, повинен був здогадатись, чому Лариса запросила нас до себе. Звичайно, сам винен, що так сталося».

Додому Микола повернувся похмурий. Таїса схвильовано:

- Щось сталося? Часом не посварився з кимось?
- Віктор хоче приїхати подивитись нашу пекарню та все інше.
- Звідки знаєш?
- Сказав голова сільради. виявляється, вони знайомі.
- Хай дивиться. У нас все працює нормально.
- Не можу йому пробачити, що не віддав вісім тисяч зарплатні.

Та й без ноги залишився з його вини. У Могилеві-Подільському я тоді уже розібрався, як виробляються макарони. Зателефонував Віктору, розповів про сучасні автоматичні лінії. А він – ще завтра потрібно добре подивись лінію пакування. Вночі у готелі сталась пожежа. От я й потрапив до лікарні.

- Дуже прошу, не згадуй про ту пожежу. Мені лише недавно пе-

рестав снитись пережитий рік тому жах. Я ж була вагітна. Могла втратити дитину. Лягаймо спати, уже пізно.

Стомлений чоловік майже зразу заснув, а Таїса згадала минуле.

«Коли працювали у Віктора, Микола іноді заходив до мене на кухню. То допоможе продукти занести, які купували у Попільні, то на моє прохання з погреба принесе картоплі, чи буряків. Їжу я хлопцям приносила до мансарди, де вони після повернення з роботи в полі спали. Віктор заборонив їм приходити до кухні. Видно, не хотів показувати, які вишукані страви я готувала хазяям. Адже Валентина, дружина Віктора, любила гарно посмакувати. То антрекоти замовить, то оселедець «під шубою», то шашлики. До ресторанів вони не їздили. Знали, що я приготую значно краще. Та з деякого часу Микола мало не щодня під різними приводами став до мене навідуватись. Порадить газову плиту перевірити, яка ніби трохи гірше стала горіти, почистити духовку. Вікна допоможе помити. Одного разу допомагав зняти штори для прання. Став на стіл, похитнувся. А коли зістрибував, охопив мене й поцілував. Я давно до того ні з ким не цілувалась. Адже декілька років весь час

працювала й жила у Віктора. Потім Микола якось ще раз поцілував. Я не витримала й запросила його до своєї кімнатки, де відпочивала. Так почалось наше кохання. Коли завагітніла, то Миколі нічого не сказала. Його Віктор уже перевів на посаду головного інженера. Я вирішила розрахуватись від Віктора й народити дитинку в маминій хаті в селі.

А тут сталось нещастя. Микола залишився без ноги. Віктор інваліда брати назад до себе не захотів. Я й привезла коханого з лікарні в свою хату. Маємо дочечку Софійку, робота поряд. Мені нічого більше не потрібно. Не хочеться знову зустріти Віктора. Та це від нас не залежить».

Через декілька днів Роман Дмитрович привів Віктора з дружиною до пекарні. Зазвичай Валентина справами чоловіка не цікавилась. Можливо, вони мали разом ще кудись заїхати. Жінка була одягнена у світло блакитну сукню й виглядала дуже гарно. Чоловіки зупинились у якійсь розмові, а Валентина пішла далі.

Микола ще зранку поїхав з Микитою Івановичем до Попільні купити якісь запасні частини. Таїса поправляла щось біля печі. Молодший пекар Світлана доливала воду у тістомішалку. Лариса Петрівна протирала полиці, на які мав складатись готовий хліб.

- Таїсо! – почувся жіночий голос. – Ти тут працюєш?

Таїса оглянулася й побачила, як до неї підходить Валентина.

- Валентино, як ви у нас опинились?

- Їдемо з чоловіком в місто купити Сніжані ракетки для тенісу.

Він домовився з Романом, щоб той показав пекарню. Мені теж стало цікаво. Ти що, тут прибиральницею?

- Ні, пекарем-технологом, - посміхнулася Таїса.

- Навчилась управляти цими механізмами й пекти хліб? - здивувалась Валентина. – Ти у нас його не пекла. Купували готовий.

- Не святі горшки ліплять! Я ж в ПТУ вивчала пекарську справу. Тепер ось науку пригадала. Крім хліба, ми печемо батони, різноманітне печиво.

- То ти живеш у цьому селі? Віктор розповідав, що ви з красунчиком Миколою побрались. Ти ж мала народити дитину?

- Так, побрались з Миколою, живемо у маминій хаті. Донечці

Софійці пішов другий рік.

- Тобі з Миколою, напевне, важко. Він працює?
- Чому важко? У нас гарна сім'я. Микола зараз тут головним тех-

нологом. Налагодив крупорушки, олійню, цю пекарню. Весь час дуже зайнятий.

- Пам'ятаю: він закінчив інститут. Хотілось би його побачити. На-

певне, став солідним чоловіком?

- Поїхав у справах до Попільні. Ви пробачте, мені потрібно пе-

ре- налагодити порційний агрегат.

«Не хочу з нею теревенити. Працювала без відпусток шість років, а вона, коли я розраховувалась, не лише якихось відпускних не заплатила, навіть не подякувала. Такі вони, теперішні буржуї».

- Можна купити вашого свіжого хліба та пару батонів?
- Зараз пришлю до вас комірника Ларису Петрівну.

Лариса Петрівна відпустила Валентині хліб та батони.

- Таїса з Миколою працювали у вас? – запитала зацікавлено.

- Так. Він був різноробочим по двору, а Таїса поваром. У нас, згодом з'ясувалось, вони й зблизились. Що він у ній знайшов, не розумію. Я нічого не знала до останнього дня. Таїса все приховувала. Вона ж значно старша від Миколи.

- Не віриться, щоб у красунчика Миколи до неї когось не було.

- Може хтось й був, - зашарілась й потупила очі Валентина. – Та яка мені була справа до прибиральника?

«От від кого він до Таїси перекинувся, - досвідчена Лариса побачила, як засоромилась жінка. – Ти з ним точно до цього кохалась. Таїса, напевне, й не знала. Можна притиснути Миколу розпитуваннями. А то все відвертає голову».

Коли Віктор з дружиною прощались з Романом Дмитровичем, Валентина побачила, як до складу під'їхав «Запорожець». З машини вийшов Микола. Хлопець поглянув на гостей, зустрівся поглядом з Валентиною, але не привітався й повільно пішов до приміщення. Жінка вся стислась й швиденько сіла до свого джипу.

- Миколо Івановичу, - зразу запитала Лариса, - ви бачили: до нас
- з хутора Лісового приїхав орендатор з чарівною дружиною? Ви ж там працювали.
- Бачив. Не хочу навіть з ними вітатись. Коли розраховувався, не
- виплатили мені більшу частину зарплатні.
- Напевне, ви їм чимось не догодили? Туди постійно наймають-
- ся двоє наших односельчан. То орендатора хвалять.
- Таким людям вгодити важко. Що вони тут дивились? – швидко
- поміняв тему розмови хлопець.
- Чоловіки оглянули обладнання, а жінка купила хліб та батони. Сказала, що гарний хліб. Почервоніла, коли запитала про вас.
- Вона була й на хуторі Лісовому якась несміла, соромлива. Напевне, чоловіка боїться. Таїси щось не видно.
- «Не назвеш Валентину соромливою. Сама залізла до мене в штани. Потім найняла квартиру у Попільні й ми там зустрічались. Гарні були часи! Кожен раз коньяк, вишукана закуска, кохання до безтями. Одного разу до квартири увірвались міліціонери. Вони шукали контрабандний коньяк. А у мене не було паспорта. Його вкрали в поїзді. Міліція повезла мене до Віктора. Він, напевне, й здогадався, що ми зустрічались з Валентиною. Яка була між ними розмова, не знаю. Та вона наступного дня до мене визвірилась і сказала, щоб я навіть не підходив».
- Таїса пішла до мельника запитати, чому стало трохи темніше борошно. - відірвала Миколу від думок жінка, яка підійшла ближче. - Боїться: білий хліб не вийде пишний. – Потім зовсім тихо: - Чекаю на тебе пізно увечері у себе, зовсім заскучала.
- Ти здуріла! Ми не можемо в нашому селі зустрічатись, - теж пошепки Микола. - Придумай щось в іншому місті.
- Добре. Тоді приїжджай в суботу о десятій-одинадцятій годині на ту саму знайому тобі квартиру в Попільні.
- Домовились, - повернувся й швидко направився до пакуваль-

ної лінії хлопець.

«Вона зовсім втратила совість! – вирувало у сердитій голові. – Натякає, що я щось мав з Валентиною. Невже хоче цим мене шантажувати? Прямо на людях почала розмову про зустріч в її хаті. Адже в селі все побачать навіть вночі. Казав їй, коли працював сторожем у сільраді, що можу втратити Таїсу, яку кохаю. І з роботи точно виженуть. Тоді прийдеться виїхати з села. Кому інвалід стане потрібний. Невже не розуміє? Адже працювала секретарем сільради. Це ж друга поважна посада в селі. В суботу все їй розтлумачу. Не хочеться їхати на зустріч, але прийдеться».

Микола кожної суботи їздив до Попільні купувати продукти. Таїса, як завжди, написала йому список.

- Ти молоко, сир і сметану обов'язково пробуй на смак. Не соромся. Сала купи зо два кілограми, а то залишилось зовсім мало. Софійці потрібні банани, мандарини, йогурт.

Микола скупився швидко, взяв пляшку вина й невеликий торт. Хотів задобрити Ларису, щоб не ображалась. Машину залишив подалі й, коли закривав дверцята, побачив знайому бабуню. Старенька колись направила міліцію до квартири, де він кохався з Валентиною. Добра душа думала, що квартиру обкрадають. Микола відвернувся. Та бабуня його уже пізнала, привіталась.

- Ви, напевне, поміняли квартиру? Давно вас не бачила. Там живуть нові люди.

- Так, - знайшовся хлопець. - Переїхали в село. Працюємо у орендатора. А це хочу провідати сестру.

- Раніше у вас була інша машина, гарна. Продали?

- Вона зараз в ремонті. На старій їжджу.

- Зайшли б до мене в гості. Не чужі ми люди, були сусідами.

- Дякую, якось з дружиною зайдемо.

«От баба! – мало не плюнув з передсердя хлопець. - Навела тоді міліцію, а тепер запрошує в гості. Щоб цього разу часом не слідкувала за мною. Прийдеться пройтись в інший бік».

Лариса його з нетерпінням чекала. На столі стояв коньяк, закуска. Микола з порогу весело привітався, навіть поцілував жінку, щоб підняти їй настрій. Коньяк на столі побачив зразу й зрозумів: серйозної розмови з Ларисою може й цього разу не вийти. Та був

налаштований дуже рішуче. Сів за стіл, налив у чарки вина, підняв свою.

- Ларисо, давай вип'ємо по чарці й поговоримо.
- Звичайно, поговоримо. Не станемо сидіти мовчки.
- Ти розумна приваблива жінка й мені подобаєшся. В іншій ситуації ми були б коханцями, могли навіть жити разом. Але у мене, ти бачиш, лише почало налагоджуватись життя. Не можу я залишити Таїсу з дитиною та зустрічатись з тобою. Як би ми не ховались, все одно люди узнають й донесуть моїй дружині. Й що будемо тоді робити? Не можна на нещасті Таїси побудувати наше щастя.

- Я ж не прошу тебе залишити родину. Раз на місяць зустрінемося й мені буде достатньо. Без чоловічої ласки я починаю нервувати, плачу ночами, зриваю злість на дочці. Миколо, не відштовхуй мене. Я постараюсь знайти когось, тоді розійдемося.

- Бачу, по іншому не вийде., - хлопець налив у чарки коньяк. - Тоді домовились: раз на місяць, не частіше й шукай другого. Щодо зустрічі домовляємось по телефону. Присилай СМС. На роботі пос-

тарайся зі мною якомога менше розмовляти.

- Маю Таїсу за начальника. Обходитиму тебе десятою дорогою.
- Вирішимо так: я беру випивку, за тобою – закуска. Щоб ти багато не тратилась. І не подумай, мила, завагітніти.
- Не хвилюйся, - почала роздягатись жінка. – Уже горю від бажання. Постіль застелена свіжа.

Однак, Лариса й не думала шукати іншого чоловіка. Молодий енергійний Микола її повністю влаштовував. На зустрічі завжди приносив марочний коньяк, коробку цукерок. Коли Микола через пару місяців нагадав їй, що пора зупинитись, вона заявила:

- З дружиною орендаря Віктора ти, напевне, зустрічався значно довше? Розповім про все Таїсі й щодо нас з тобою теж.

- Ларочка, ми ж домовились. Таїса й так бачить, що я охолов. Адже вона не така гаряча в коханні, як ти.

- Тоді мовчи! – пристрасно цілувала хлопця жінка. – Не стану я нікого шукати. Невже тобі зі мною погано?

- Ти чудова, але якщо Таїса визнає, вижене мене.

- Ніхто нічого не знає, - мліла під Миколою коханка. - Станемо зустрічатись рідше. У мене є на прикметі один вдівець. Маю цього тижня закинути вудочку.

6

В СБУ продовжували допитувати Андрія. З сотником четвертої сотні зв'язку не було. Посилати до Славенська когось ніхто й не думав. Зателефонувати Насті у хлопця не було змоги. Слідчий Покотило декілька раз подзвонив у Славенськ, але результату жодного. Хоч лікар й попередив Андрія, що палата прослуховується й всі тут працівники СБУшники, він вирішив поговорити з прибиральницею, яка вранці та після обіду мила підлогу в палаті.

- Дозвольте вас попросити.
  - Нарешті ви до мене заговорили, - посміхнулась жіночка років за п'ятдесят. – А то все відвертались. Вам стало краще?
  - Болю особливого не відчуваю, лише слабкість. Лікар сказав, що через декілька днів дозволить спробувати вставати. – Потім зовсім тихо: - Хочу, щоб моя дівчина пораділа з цього приводу. Якщо можна, дайте мобільний, зателефоную їй та скажу декілька слів.

  - Непевне, ви знаєте: це заборонено. Просіть у слідчого.
  - Ніхто не може підтвердити, що я вирвався з полону сепаратистів. Лише дівчина знає.
  - Ні, телефон дати не можу, й не просіть. Мене за це звільнять з роботи. Влаштуватись потім буде дуже важко.
  - Дівчина заплатить вам сто доларів, - сказав пошепки Андрій.
  - Сто доларів за декілька хвилин розмови? - тихо жінка.
  - А що робити. Лише вона допоможе мене виправдати.
  - Добре, - простягла мобільний прибиральниця. – Хвилину розмови, краще СМС і сто доларів.
- «Люба, - написав СМС Андрій. – Повідом мого сотника, що я в СБУ. Прибиральниці дай сто доларів. Цілую».
- Хлопець зразу ж видалив СМС і номер Насті.
- Дуже вдячний! Дівчина вас знайде та віддасть гроші.
- Настя уже знала, у якій саме лікарні знаходиться Андрій. Вона

другий тиждень рано вранці та після обіду сиділа неподалік у сквері, спостерігаючи за вхідними дверима. Зрозуміла: співробітники приходять на службу перед дев'ятою годиною, виходять о вісімнадцятій. Одягнена в синій халат прибиральниця з'являлась о сьомій і виходила о чотирнадцятій. Коли дівчина вранці одержала СМС, вона після обіду далі від скверу впевнено підійшла до жіночки.

- Я вам винна сто доларів, – простягла купюру. - Як почувається мій хлопець?
- Уже краще, - жінка озирнулась й швидко сховала до кишені гроші. – Має скоро пробувати вставати. Пробачте, я поспішаю.
- Надзвичайно вам вдячна! Ви мене дуже порадували, - дівчина

зразу ж пішла в інший від жінки бік.

Сотник добровольців четвертої сотні Марат, якому Настя телефонувала декілька днів, був «поза зоною». Не відповідав на дзвінки й сотник другої сотні, яка була у Краматорську. Дівчина розгубилась. Жодного іншого номеру телефонів добровольців у неї не було. Вона розуміла: йти до СБУ не можна. У неї не було доказів, що Андрій потрапив у полон поранений на полі бою і ні в чому не винен, що вона його просто викупила. Про це знали лише два сотники та майор Донецького СІЗО Долина. Настя продовжувала працювати, передавати різноманітні репортажі до Дрездена. А з голови не ви-

ходила думка, як допомогти милому. Вона пішла до офісу «Правого сектора», куди колись навідувалась. Як кореспондентку німецького телебачення її там зустріли люб'язно, але знову сказали, що про

військові справи організації не розголошують. Залишалось одне: потрібно їхати до зони АТО й знайти хоч одного сотника. Звертатись до посольства, щоб одержати дозвіл, вона не могла. З деякого часу такі поїздки українська влада заборонила. Настя наражалась на велику небезпеку, могла втратити роботу, та незабаром поїхала.

За непевними, суперечливими повідомленнями засобів масової

інформації Славенськ та Краматорськ уже були звільнені від сепаратистів. За Горлівку мовчали. Де воювали обидві сотні добровольців, невідомо. Дівчина вирішила добиратись в Краматорськ. Від заповненого різноманітним людом Харківського залізничного вокзалу знову виїхала маршруткою до Ясногорки. З невеликою сумочкою через плече, без інших речей, вона не викликала жодної підозри. В маршрутці розговорила з жіночкою.

- Скажіть, будь ласка, - звернулась до неї та непомітно увімкнула смартфон, - в самий Краматорськ маршрутка не їде?

- Там зараз бандерівці «Правого сектору». Нікого не пускають. Їм на допомогу пригнали тридцять танків. Наші й відступили на Горлівку. А ви в самий Краматорськ?

- Потрібно до матері в Горлівку. Та маршрутку туди не знайшла. Уже місяць не можу додзвонитись. Дуже хвилююсь за неї, не знаю, що й думати.

- Не можу, дочко, щось вам порадити. До Горлівки, здається, ні-

чого не ходить. Може якоюсь попутною машиною доберетесь. В сам Краматорськ йти не раджу. Бандерівці не випустять. У нас в Ясногорці поки тихо. Кому потрібне невеличке шахтарське селище. В магазині нічого немає. Колись отоваритись ходили до Краматорська. Тепер не підеш. Кажуть: там все пограбовано бандерівцями.

Шість кілометрів з Ясногорки Настя йшла сама. Тихо. Жодних пострілів, чи вибухів. Посвідчення кореспондентки телебачення, на всякий випадок, сховала у трусики. Дорога повз зарослі знизу кущами терикони була знайома. Тут її навесні затримав веселий російський спецназівець високий, білявий Миня. Вона підполковнику Гіркіну спекла торт, той і відпустив. Миня через день загинув у су-

ти-чці з нашими добровольцями. Виявилось, що це був капітан російських військ з підмосковного Красногвардійська. Настя тоді теж мало не загинула. Зараз вона йшла більш впевнено. Адже жіночка під-

твердила, що місто звільнили від сепаратистів. Тому дівчина попрямувала до центру. Місто ніби вимерло. Пройшовши зо два кілометри, Настя не зустріла жодної людини. Лише собаки іноді гавка-

ти із-за парканів. На невеликій центральній площі над будинком міськради розвивався український жовто-блакитний прапор. В приймальні за столом сидів хлопець у камуфляжній формі.

- Ви з якого питання? – запитав привітно.
- Я приїхала з Києва, - показала свій звичайний український пас-

порт дівчина. – Шукаю сотника другої сотні добровольців Марата. Він мені дуже потрібен з особистого питання. Два тижні не можу додзвонитись. Допоможіть знайти.

- Приїхали з Києва в зону АТО без дозволу? – піднявся із-за стола молодик. – Тут же війна! Недавно стріляли. Які можуть бути особисті питання в такій ситуації?

- Можу сказати лише Марату. Допоможіть, будь ласка.
- Другої сотні та Марата тут давно немає. Нічим не можу допомогти. І взагалі, у місті надзвичайний військовий стан. Йдіть звідси. Вас може затримати патруль для з'ясування особи.

- Невже не розумієте? Питання дуже важливе. Я ж з Києва!
- Тоді зачекайте коменданта, - показав на стілець хлопець. – Він

має незабаром прийти.

- Можна зарядити смартфон? Ще у Харкові розрядився.
- Он біля вікна розетка, - показав рукою хлопець, - заряджайте.

То ви прямо з Києва? Що по телебаченню показують про нас? Тут працюють лише брехливі російські канали.

- Різні канали говорять різне, - Настя залишила на зарядці старт-

фон увімкненим. – Одні кажуть, що ви захопили Горлівку, інші – ви уже в донецькому аеропорту. А жіночка в маршрутці сказала, що у Горлівці сепаратисти.

- Так, ситуація міняється щогодини...

Хлопець не встиг закінчити фразу, як за вікном пролунала автоматна черга, потім зразу друга. Хлопець вибіг в коридор до вхідних дверей, зачинив їх на ключ й повернувся назад.

- Падай на підлогу! – вигукнув й присів за столом з пістолетом в руці. – Це сепари!

Настя не вчулась, як опинилась на підлозі. Знову пролунала ав-
то-
матна черга. З коридору почулось, як вдарили декілька раз чимось
важким по вхідних дверях. Аж будинок затрясся.

- Двері металеві, витримують, - сказав хлопець, - а ось вікна
пла-
стиківі можуть розбити.

«Невже я приїхала сюди, щоб загинути? – заболіло у голові На-
сті. – Минулого разу обійшлося. А тепер сепари напали на комен-
да-
туру. Нікого не залишать живими. Як же Юрасик ростиме без ме-
не? Андрію теж не допоможу. Хто з побратимів у цій колотнечі бу-
де знати, що він зараз в СБУ? Говорили: Краматорськ уже наш. Жі-
ночка сказала, мов, зайшло тридцять танків. Це велика сила! Де
вони? Господи, допоможи нашим добровольцям відстояти місто».

Поступово постріли стали віддалятися. Хлопець встав із-за стола.

- Заспокойтесь, здається, наші відбилися.

Однак, Настя ще деякий час сиділа на підлозі. Вона вся тремтіла.
У вхідні двері хтось постукав.

- Комар, - почулось голосно, - відчиняй!

- Це комендант, - сказав хлопець й направився до дверей. На-
стя сіла на стілець. До приймальні зайшов середнього зросту вій-
ськовий. Широкий у плечах, сивина на скронях, мав років
п'ятдесят. З ним два молодих хлопці з автоматами.

- Що за пані до нас прийшла? – звернувся до чергового.

- Каже, що приїхала з Києва. Шукає Марата.

- Навіщо вам Марат? – уже до Насті.

- Маю дуже важливу особисту справу.

- Марат сьогодні загинув. Гарний був сотник. Царство йому не-
бесне й світла пам'ять.

- Тоді, будь ласка, допоможіть знайти сотника Статного. Йому,
як і Марату, телефоную майже два тижні – не доступні.

- Хто ви така, що знаєте наших сотників? – підозріло подивився
на дівчину комендант.

- Я кореспондентка німецького телебачення, - простягла Настя

посвідчення. – Була тут місяць тому. Зі Статним знайома особисто. Хочу розповісти Західній Європі про події на Донбасі. Світ більше

знатиме, що тут робиться, й зможе чимось допомогти.

- Нам уже допомогли в Криму, - зморщився й повернув посвідчення комендант. – Пальцем не поворухнули. Ми надіємось лише на себе. Тому й прийшли сюди з Майдану добровольці. Добре, вночі хлопці проведуть вас до Статного. Та в репортажі не повинно бути жодного слова про особовий склад сотні, її дислокацію. Інакше офіційно проситиму, щоб вас позбавили ліцензії.

- Я все розумію, обіцяю вам. Адже йде війна.

- Комар! – наказав комендант, - відведи пані до кімнати відпочинку, дай щось з харчів. А вам, - уже до Насті, - щоб не було неприємностей, з комендатури забороняю виходити, чекайте там.

В невеликій кімнаті відпочинку з одним загратованим вікном по боках стояли два дивани, шафа, стіл, за ним три стільці. Комар витяг з шафи й нарізав хліб, ковбасу, увімкнув електричний чайник.

- Поїжте та відпочивайте. Туалет в коридорі направо. Я чергую до ранку.

Однак Насті було не до відпочинку. Вона із записів та відео у смартфоні підготувала репортаж про подорож до Краматорська, зустріч з комендантом. Потім витягла з сумочки портативний пристрій й звично передала репортаж до Дрездена. Зразу ж прийшло вдячне підтвердження, що відео прийняте. Лише після цього стомлена дівчина поставила смартфон на зарядку й прилягла на диван. Уже добре стемніло, а по неї ніхто не приходив. Світло в приміщенні не горіло. Настя не витримала, пішла до приймальної. Там нікого не було. Вхідні двері до комендатури виявились замкнені. Вона зрозуміла, що військовим зараз не до кореспондентки, про неї могли просто забути. Нічого робити, у великій тривозі залишались лише чекати. Вона пригадала, як минулого разу три хлопці провели її вночі до Горлівки. Розповіла потім Андрію. Виявилось, що серед них був його брат Сергій з позивним Сірий. Він йшов попереду Насті, час від часу озирався та турботливо запитував, чи вона не стомилась. Сергій був з другої сотні добровольців, до якої

обіцяли її сьогодні провести. Вирішила обов'язково запитати про нього. Головне, щоб сотник Статний підтвердив в СБУ обставини поранення Андрія та звільнення його з полону, дуже бажано – письмово. Це він домовився з начальником Донецького СІЗО Долиною щодо викупу Андрія. Настя тоді у Статного була тричі. Дуже шкода, що сотник Марат сьогодні загинув і не відбулась з ним зустріч. Ось хто знав Андрія ще з Майдану. Але то інша сотня. Чи не прийдеться їй теж шукати?

Комар розбудив дівчину біля опівночі.

- Просипайтесь, два хлопці чекають на вас.

Світло скрізь було вимкнене. Настя швидко піднялась й за мовчазними хлопцями вийшла з комендатури. Надворі тихо. Небо вкрите хмарами, майже нічого не видно. Та очі швидко звикли до темноти. По міській вулиці хлопці йшли впевнено. Настя була взута в кросівки, до яких давно звикла. Тому ногам було легко. Невдовзі повернули на стежку. Тут прийшлося йти один за одним. Дівчина йшла другою. Попереду - високий хлопець. Дорогу, видно, він добре знав. Стежка спочатку виляла вздовж лісопосадки, далі – на деякій відстані від асфальтованої дороги. Розмов практично не було. Адже обставини вимагали бути обережним, постійно прислухатись та вглядатись у темноту. Далеко попереду час від часу в небо злітали освітлювальні ракети. Йшли майже до ранку. Зупинялись лише один раз, щоб напиться води з баклажки. Перед самим ранком зліва почулись далекі автоматні черги.

- Сепари стріляють, - не зупиняючись, сказав передній хлопець,

-

у наших добровольців автоматів немає. А якщо хто й здобув у бою автомат, то набоїв катма. Воюємо дробовиками. Якби не прийшли чотири танки, до цього часу сиділи б у Краматорську.

«Жіночка сказала, що Україна прислала тридцять танків, - пригадала Настя. – Так від страху й створюються легенди. Нам би побільше озброєння й вибили б цих сепарів з Донецька та Луганська».

Невдовзі підійшли до передмістя якого селища. З темноти від передньої хати запитали пароль.

- Десна! – відповів перший хлопець.

- Далі праворуч по вулиці заходьте у четверту хату, - тихо пролу-

нало з темноти. - Собаки там немає.

У дворі невисокої хати між розлогими яблунями непримітно стояв вартовий. Лише скригнула хвіртка, пролунало:

- Стій! Скільки вас, звідки й до кого?
- Троє з Краматорська до Статного.
- Статний ще відпочиває. Залишайтесь у дворі, зараз доповім.

Вартовий повернувся з хати хвилин через п'ять.

- Зайти старшому. Іншим залишатись на місці.

Старший вийшов швидко й сказав Насті, що сотник запрошує її одну. За хвилину дівчина привіталась зі знайомим сотником. Статний теж її пригадав, запросив присісти й запитав привітно:

- Знову прибули робити репортаж для німецького телебачення?

- Репортаж дійсно зроблю. Та у мене інша важлива справа. Ви надзвичайно мене виручили, коли допомогли викупити з Донецького СІЗО хлопця другої сотні Аспіранта. Майор Долина без зайвих слів його відпустив. Правда, ваші бійці чомусь не дочекались нас у лісопосадці біля Горлівки.

- Їх виявили сепари, переслідували, прийшлося тікати. Одного хлопця важко поранили. Група принесла його через два дні. А ви Аспіранта до Києва відвезли?

- Добрались через Дніпропетровськ. Його ж взяли в полон пор-

неним у Славенську. В Києві зробили операцію. Однак, на другий день прямо з лікарні Аспіранта забрало СБУ і звинувачують у шпигунстві на користь Росії.

- На якій підставі зробили шпигуном? – стукнув кулаком по столу

знервований сотник. - Ми тут гинемо, а вони в Києві подуріли?

- Аспіранту в СІЗО паспорт не повернули. Долина чомусь видав довідку на інше прізвище. За це й вчепилось СБУ. Додзвонитись сюди до Марата і до вас не було змоги, постійно відсутній зв'язок. Я й приїхала, щоб ви підтвердили, що Аспірант не шпигун. Ви і з

Долиною маєте зв'язок. Запитайте, будь ласка, його, чому дав Аспіранту довідку на інше прізвище?

- Так, Долина може прояснити ситуацію, - набрав номер сотник. - Привіт, майор! Можемо перемовитись пару хвилин? Ти Аспіранта відпустив з довідкою не на його прізвище. З ним, кажуть, ФСБ добре попрацювало. Ти впевнений? Дякую, бувай здоровий!

- Долина, - уже до дівчини, - сказав, що у пораненого Аспіранта,

коли доставили в СІЗО, не було жодних документів. Його зареєстрували під прізвищем, яке він сам сказав. Майор впевнений, що ФСБ з ним в СІЗО не працювало. Поранений був у дуже важкому стані, міг померти.

- Так, Аспірант за цей час постарів на десять років, дуже схуд. Рана на нозі не загоїлась, гноїла, ледве ходив. Ви допомогли його врятувати від смерті. Допоможіть зараз.

- А у Марата були?

- Не встигла. Марат вчора загинув. Царство небесне! Напишіть, будь ласка, свідчення, що Марат просив Аспіранта викупити й ви домовлялись щодо викупу. До речі, разом з Аспірантом до полону потрапив Галатей. На його викуп тоді не зібрали коштів.

- Так, Галатей ще у полоні. Написати свідчення можна, - почув хав

голову Статний. - Але ж хто підтвердить, що саме Аспіранта, а не іншого хлопця ви привезли до Києва? Хто його там впізнає? Аспірант не з моєї сотні. Я не знаю навіть його справжнього прізвища.

- Зателефонуйте, будь ласка, до сотні покійного Марата. Вам і скажуть прізвище Аспіранта.

- Хто він для вас, що з-за нього вдруге лізете у справжнє пекло? - здивовано подивився у вічі Насті сотник.

- Мій наречений, - почервоніла дівчина. - Мали повінчатись, а він пішов на Майдан шукати брата Сергія, звідти - сюди.

- Он воно що! Зараз зателефоную, - почав набирати номер у мо-

більному Статний. - Апостол, невже Марат загинув? Уже відправили додому? Світла пам'ять. Шкода, що я не попрощався. Разом пройшли Майдан. Тут гинуть найкращі! У мене така справа. От, бі-

сова мати! – сотник вимкнув телефон й уже до Насті, – Апостол сказав, що сепари почали атаку. Передзвонимо після обіду. Ви з хлопцями поснідаєте у сусідньому будинку і там відпочивайте. Я напишу все, що знаю з питання звільнення Аспіранта. Долині, який на цьому заробляє гарні кошти, можна повірити, що ФСБ Аспіранта не завербувало.

- Скажіть, будь ласка, декілька слів для нашого телебачення, - Настя увімкнула смартфон. - Як, по вашому, розвиваються події у даному секторі?

- Ми нарешті звільнили Славенськ та Краматорськ. Ворог закріпився на дальніх підступах до Горлівки. Вони уже мають гармати, поставлені Росією. Впевнений, незабаром й Горлівку захопимо.

- Що скажете про настрої бійців?

- До жалю, несемо втрати. Та патріотично налаштовані добровольці відстояли Майдан й впевнені – Донбас швидко повернуть.

Пробачте, у мене немає більше часу.

- Дозвольте переговорити з бійцями.

- Ви знаєте наші правила. Жодного слова щодо назви населено-

го пункту, у якому зараз знаходитесь, номерів сотень, напрямку, у якому на даний час воюємо. З будинку не виходити! Влюбий час й тут може початись стрілянина. Сепарам, на відміну від нас, хтось гарно платить.

Сніданок складався з сала, вареної ковбаси і чаю. Хлопці, що супроводжували Настю, лягли спати. А журналістці вдалось поговорити з одним пораненим, що лежав на підлозі в другій кімнаті. До Апостола більше не додзвонились. Статний написав своє свідчення щодо Аспіранта і сказав дівчині, що хлопці проведуть її до четвертої сотні, де загиблого Марата замінив його заступник Апостол.

7

Сергій навіть не здогадувався, що дівчина, яку колись супроводжували до Горлівки, знаходиться зараз у розташуванні їхньої сотні. Він уже почав забувати про дивний сон, де побачив її разом з

Андрієм. Декілька днів був дуже вражений, а потім стало не до цього. Майже щоденні бої з сепарами та нервова напруга зносили. Надворі жарке літо. Буйно зеленіли широкі лісонасадження, по яких місцеві сепари підбирались близько до сотні та постійно обстрілювали. Недавно загинув Стрілець. Сотник призначив Сірого командиром господарського відділення. Ніби невисока посада, але потрібно було разом з чотирнадцятьма добровольцями турбуватись та відповідати за важливу справу - матеріальне забезпечення сотні. Адже майже сто сорок бійців мали щодня щось їсти, пити, курити. Медичне забезпечення, догляд за хворими, пораненими. А ще прання білизни, хоч раз на місяць організація бані, чи гарячого душу. Одяг та взуття потрібно було поновлювати. Відділення підпорядковувалось заступнику сотника Стецьку, який постійно комусь телефонував, вимагав, домовлявся. У його розпорядженні був старий легковик УАЗ та невелика крита вантажівка ГАЗ-66, для яких теж потрібно було діставати бензин. Добре, що досвідчені водії підтримували автомобілі на ходу. Це дуже виручало сотню.

Добровольчі батальйони не були прикріплені до управлінь Збройних Сил. Організацією поставок продовольства, медикаментів, тютюнових виробів, одягу, взуття та всього іншого займався «Правий сектор». Велику допомогу надавали волонтери, які залу-

чили до цього різноманітні фірми, благодійників, родичів та знайомих. Майже щодня все до батальйону доставлялось вантажівками, автобусами. Найбільше привозили різноманітних продуктів харчування, консервації, овочів, фруктів. Штаб батальйону ділив по сотнях, які своє забирали самі. Хлопці Сірого по черзі їздили в розташування батальйону з вантажівкою й доставляли вантаж на похідний склад, що знаходився у окремій будівлі, або палатці. Щоденно двоє бійців допомагали на польовій кухні. З фельдшером працювало двоє-троє. Були й інші роботи. Хлопцям Сірого, як і всім, особливо важко було під час боїв. Голодні бійці втрачали пильність, бойову здатність. Приходилось під кулями та між розривами снарядів доставляти їжу у бачках і термосах до взводів, відділень.

До розвідки сепари широко залучали місцеве населення й постійно знали про місцезнаходження та пересування добровольців. У кожному населеному пункті ними використовувались десятки людей, налаштованих вороже до української влади. Почастішали випадки, коли при захопленні селища були відключені не лише електричні мережі, газ, але й зруйнований водопровід. Не було можливості навіть напиться води, умитись. Криниць шахтарі не копали. В них була солоня вода. Приходилось привозити воду вантажівкою.

Коли після бою хлопці відпочивали, відділення Сірого працювало з «ранку до світанку». Сам Сірий спав часто лише по декілька годин на добу. В останньому бою загинув від кулі рознощик їжі. Зі співчуттями батькам телефонував сам Статний. Труну ледве вдалось замовити у місцевого теслі. Відправкою загиблого на батьківщину займався Сірий з бійцем Іванком. Тіло привезли на станцію Барвінкове, куди за загиблим вантажівкою приїхали тато з братом. Сірий розповів, як загинув хлопець. Вбитому горем батькові, який носовичком постійно витирив сльози, передали невеликі кошти, зібрані в сотні, допомогли підняти труну та розмістити на кузові.

- Батьку, - пригорнув і сказав на прощання Сірий, - горе ваше ве-

личезне. Ми захищаємо Україну від хижих москалів, які не хочуть пустити наш народ до кращого життя, до Європи. Дякую, що виховали чудового, героїчного сина. Він залишається в пам'яті серед побратимів. Царство йому небесне!

Ще в самому Барвінкові двигун вантажівки почав працювати з перебоями. Водій зупинив машину, підняв капот, щось підрегулював й сів за кермо.

- Повинні доїхати, - сказав не зовсім впевнено. – Бензонасос по-

трібно розібрати та промити. Ніби пропускає прокладка.

Однак, кілометрів через двадцять неподалік невеликого соснового лісу авто зупинилось.

- Прийдеться зараз знімати бензонасос, - сплюнув водій і до хлопців. – Це займе з пів години. Відпочивайте.

Сірий, який вночі майже не спав, задрімав у кабіні. Іванко пішов допомагати водієві. Раптом Сірого розбудили постріли. Сон ніби рукою зняло! Він побачив, як з лісу, стріляючи з автоматів, до машини бігли двоє сепарів. Іванко лежав поряд з кабіною на землі й відстрілювався самотніми пострілами з карабіна. Водія не було видно. Сірий миттю вистрибнув з кабіни й упав додолу. Зі зброї у нього був лише наган. Хлопець вихопив зброю з кобури й теж почав стріляти. Сепари були уже на відстані метрів шістдесят. Один з них ніби спіткнувся, упав на землю, закричав й замовк. Напевне, був поранений. Другий пригнувся й швидко побіг назад до лісу. Хлопці хвилин десять напружено спостерігали за сепаром, що тікав. Коли той забіг в лісок, вони повільно поповзли до пораненого.

- Не вставай, - Сірий до Іванка. – Він може відстрілюватись.

Однак, пострілів більше не було. Коли підповзли до пораненого, виявилось, що той убитий. Юнак років двадцяти лежав обличчям догори з відкритими очима, стискаючи в руках автомат. Сірий зняв автомат з убитого й повішав собі на плече.

- Не можна його тут залишати, - сказав впевнено. - Повеземо до

селища. Якщо його не впізнають, самі поховаємо. А де водій? - лише тепер запитав Сірий.

- Не знаю. Я зразу почав відстрілюватись. А він був з другого бо-

ку, уже поставив бензонасос на місце.

Вони вернулись назад й побачили водія, що лежав під машиною лицем до землі, затиснувши вуха долонями.

- Доля! – вигукнув Сірий. - Ти поранений? Вставай!

Водій повернувся набік, здивовано подивився на хлопців й повільно виповз з-під машини, оглядаючись на всі боки.

- Уже все закінчилось? – запитав винувато, обтріпуючи штани.

- Де твій карабін? – це уже Іванко.

- В кабіні за сидінням. Не встиг його витягти. Почув автоматні че-

рги й впав на землю. Їх багато було?

- Двоє. Один загинув, другий втік. Можемо їхати?

- Так, бензонасос забився. Видно, бензин забруднений.
- Тоді забираємо вбитого та швидше поїхали, - наказав Сірий. – А то сепари можуть бути десь поблизу.

Вони поклали вбитого до кузова. Машина завелась й рушила з місця. Незабаром Іванко розсміявся.

- Чого регочеш? – запитав здивований водій.
- Ти часом не наклав у штани?
- Вам було добре зі зброєю! А я голірuch проти автоматів. Сірий, віддай мені цей автомат. Тобі біля кухні можна й з наганом. Візьми мій карабін. Він надійно пристріляний.

- З нього й потрібно було стріляти. Ми могли загинути. Автомат мені самому не завадить. Кухню теж іноді потрібно захищати. Он наш рознощик їжі загинув у бою. Не побоявся лізти під кулі.

- Ви хоч не кажіть нікому, що я пролежав під машиною, - попросив Доля. – А то хлопці засміють.

- Не бійся, промовчимо, - запевнив Іванко. – Я сам зразу злякався. Відчув, що лише один відстрілююсь. Думаю: щось з вами сталося. А тут Сірий поряд впав. Тоді й з'явилась впевненість.

Сірий доповів Стецьку про відправку загиблого побратима та перестрілку на дорозі.

- Ми привезли з собою убитого сепара. Не по людському залишати мертвого на дорозі. Дозвольте розпитати у селищі, може він місцевий.

- Розпитай, але скажи, що знайшли його уже мертвим. Не вистачало, щоб місцеві зненавиділи нас. Й так косо дивляться. Ледве з ними домовився зробити труну. Ще й дорого взяли.

Колишній голова селищної ради подивився на вбитого й сказав, що тут такий не проживав. Прийшлося хлопцям Сірого самим похоронити його на місцевому цвинтарі. На табличці написали – Невідомий і дату смерті. З мешканців селища на похорони ніхто не прийшов. Можливо, боялись висловити свій жаль до загиблого.

Через день на кухні закінчилась картопля. На батальйонному складі її теж не було. Коли волонтери привезуть – невідомо. А без неї борщ, чи суп несмачний. Стецько наказав Сірому закупити кілограмів двісті картоплі у місцевих жителів. Сірий попитав у хатах поблизу розташування сотні. Хазяї заявили, що самі купують у навколишніх селах, тому продати немає змоги. Однак, Сірий бачив, що навколо селища були доглянуті городи соток по десять-двадцять, крім кукурудзи, там росла й картопля. Та надворі середина липня.

Картоплю ще рано копати. Тому він вирішив навідатись до колишнього голови селищної ради, з яким познайомився, коли потрібно було впізнати убитого сепара. Сірий підійшов до хвіртки. У дворі люто загавкав собака. Пес був на цепу, до огорожі не діставав.

- Хазяїн! – гукнув хлопець. – Вийдіть, будь ласка.

Невдовзі до хлопця підійшов сивий чоловік років шістдесяти, одягнений у клітчасту літню сорочку та спортивні штани. Сірий теж був у цивільному, наган захвав за пасок під сорочку.

- Доброго дня! – привітався за руку хазяїн. – Кого шукаєте?

- Хочу з вами порадитись, - потис руку хлопець та простяг пачку «Прими». - Закурюйте.

- Дякую! – чоловік взяв цигарку, витяг запальничку, дав прикурити Сірому й підпалив собі. – Шахтарі звикли до міцних цигарок. А ми куримо махорку з листям. Магазин у нас не працює з весни. До Горлівки не пройти. Тому куримо сухе листя. Чим можу порадити?

- Беріть цигарки, - віддав пачку хлопець. – Куриво нам нещодавно привезли. А от картопля закінчилась. Ви тут всіх знаєте. Порадьте, у кого можна купити кілограмів двісті, чи самі продайте.

- Дуже вдячний за цигарки! – сховав пачку до кишені чоловік. - Продати можна, - подумав й почухав потилицю хазяїн. – Та краще було б на щось поміняти.

- Що саме вам потрібно?

- За двісті кіло картоплі прошу десять пачок «Прими» та комплект камуфляжної форми. В ній зручно працювати.

- Добре, - зрадів Сірий. – Зараз принесу. А ви, будь ласка, при-
го-

туйте картоплю й кілограмів двадцять очистіть від паростків. Нам
уже потрібно варити обід.

«Камуфляжного одягу у нас мало. Стецько ним розпоряджаєть-
ся.

Більшість бійців ходить у цивільному. Шкода віддавати. Але іншо-
го виходу не бачу. Картоплі уже два дні немає. Хлопці починають
бурчати. Сам сотник про картоплю запитував».

Стецько похвалив Сірого за кмітливість й ще раз нагадав:

- З місцевими мешканцями, незважаючи на їх приховану воро-
жість, потрібно бути доброзичливими. Картопля уже досягає. На-
кажи своїм архаровцям, щоб не подумали самі копати її на горо-
дах. Та хай не шастають по садках. Яблук вчора ж нам привезли.

Того вечора Сірий побачив, як зі штабної хати Статний вийшов з
дівчиною. Їх надворі чекали двоє хлопців. Статний звернувся до
них, потис руки й дівчина з хлопцями швидко пішли з розташуван-
ня сотні. Щось у статурі дівчини здалось знайомим, десь ніби Сі-
рий її бачив. Поки він пригадував, група зникла у темноті. Лише
тоді хлопець згадав.

«Це ж та дівчина, яку ми з місяць тому проводжали до Горлівки.
Мали її дочекатись назад у лісопосадці та сепари завадили. Перес-
лідували нас декілька кілометрів, поранили Семака. Ми ледве ві-
дірвались. Вночі я ходив зустріти дівчину, але вона не прийшла.
Сотник нас висварив, номер її телефону не дав. А Семак від рани
невдовзі помер. Дівчина мені неодноразово снилась, якось чо-
мусь навіть з братом Андрієм. Що вона знову у нас робила? Між
хлопцями її не бачив, на обід та вечерю не приходила. Невже
контр розвідниця? Так і не познайомився з красунею. Чи зустріну
знову?»

Два автомобілі, що були в сотні, іноді виходили з ладу. Особли-
во часто стала підводити стара вантажівка ГАЗ-66. За продуктами
та водою приходилось їздити легковиком УАЗ. Якось легковик,
яким везли вантаж, наскочив на камінь й перекинувся. Полама-
лась рейка повороту. Відновити її не вдалось. Де шукати нову рей-
ку – невідомо. Через два дні за продуктами й водою прийшлося

йти Сірому з хлопцями та нести на плечах. До штабу батальйону майже шість кілометрів. З вантажем назад йти дві години. Адже через кожних метрів чотириста-п'ятсот потрібно відпочивати. А ще заважала зброя, без якої сотник заборонив виходити. Хлопці уже першого дня дуже стомились, почали ремствувати. Четверо натерли на ногах мозолі.

Сірий весь час думав, як вийти з такого складного становища. Прийшлося знову звернутись за допомогою до колишнього голови селищної ради. Коли підійшов до його будинку та покликав, з дверей виглянула дружина й, пересилюючи гавкіт собаки, вигукнула:

- Павла Степановича немає вдома!
- Коли буде? – голосно запитав Сірий.
- Пішов на город по картоплю. Прийде десь через годину.
- Добре, я зачекаю, посиджу навпроти на лавочці.

Дружина, напевне, бачила, коли Сірий приходив минулого разу. Тому «бандерівця» до хати не запросила. Хлопцю прийшлося чека-

ти довгенько. Була друга половина липня. З садку, що ріс у дворі, долинали запахи стиглих ранніх яблук. Не старому телефонному стовпі з великого гнізда виглядали молоді лелеки, чекаючи на батьків з поживою. Від спеки починала жовтіти трава. Було приємно у затінку трохи відпочити. Згадалися батьки, мирне літо у рідному місті, друзі з Київського політехнічного. Уже склав би екзамени та перейшов на третій курс. Усе це було ніби давно, у вісні. Напевне, хлопець задрімав. За цей час по вулиці не пройшло жодної людини. Місцеві намагались не потрапляти на очі украм. Адже всі знали, що йдуть важкі бої за Горлівку. Глухі вибухи артилерійських снарядів та мін чулися навіть тут.

Нарешті з сумками у руках з'явився Павло Степанович, підійшов до хлопця, привітався, сів на лавочку.

- Давненько вас не було, - дістав пакет з махоркою, папір й став закручувати цигарку. – Я уже думав, що ви від нас пішли.

- Пригостіть, будь ласка, тютюном, - попросив Сірий, сплюнувши слину. – У нас закінчились цигарки.

- Бери, листя достатньо, - простяг пакет чоловік. – Бачу, настрої у тебе не бойовий.

- Обидві наші машини в ремонті. На плечах приносимо продукти та воду. Хлопці вибиваються з сил. Не знаю, що й діяти.

- Знаєш, - затягся димом з цигарки хазяїн, - наш орендар, якому здаємо земельні паї, з пів року тому кудись подався. Весною навіть не посіяв соняшник. За його конторою стоїть старий ЗІЛ. Він у нього був на ходу. Може подивишся та тимчасово, поки відремонтуйте свої, використаєш? Лише дуже прошу нікому не казати, що це я порадив. Орендар з'їсть!

- Зараз приведу водія, - мало не вигукнув Сірій. – Я у машинах не розбираюсь.

Машина виглядала не дуже старою, була гарно пофарбована. Сірій уже зрадів, що питання з підвозом продуктів вирішено. Та коли водій сів до кабіни, за мить пролунав вибух. Вантажівка була замінована. Водій загинув. Сірій миттєво присів й перше, що подумав: селище обстріляли з гармати, опам'ятався лише тоді, коли відчув сильний біль у лівій руці від одержаного поранення. Павло Степанович, який стояв поодаль, впав на землю та знепритомнів. Трагічну подію розслідував Стецько. Павла Степановича зразу ж заарештували. Та з огляду на те, що він просто випадково не постраждав, через три дні відпустили. Сірій два тижні ходив з перев'язаною рукою, лікуючись на «денному стаціонарі», та продовжував важку роботу по матеріальному забезпеченні бойової сотні.

8

Лариса Петрівна й не думала полишати зустрічі з Миколою, хоч і розуміла, що шила в мішку не сховати. Микола ж почувався, мов карась на гачку. Адже реально маячила перспектива втратити Таїсу та донечку. Він просипався ночами й намагався придумати, що робити з коханкою. Однак, коньяк манив його, мов магніт. Вирішив: потрібно відмовитись від коньяку. Якось під час побачення сказав:

- Ларисо, чого ми тратимось на дорогий коньяк? Невже він тобі

так до вподоби? Можна було б купити горілки, чи вина.

- Мене тішить розкішний романтичний стіл, на якому горять дві свічки та стоїть пляшка марочного напою, - цілувала хлопця у ліжку задоволена Лариса. - Невже якесь вино краще від коньяку?

- Не скажи! Витримані десятиліттями вина цінуються значно дорожче, ніж коньяки. Однак, у Попільні таких вин немає.

- У бердичівських євреїв все можна знайти. Давай якимось поїдемо

туди й попитаємо. Читала, - мрійливо промовила Лариса, - як у 1850 році в Бердичеві у костелі Святої Варвари вінчалися видатний на той час французький письменник Оноре де Бальзак та місцева поміщиця Евеліна Ганська, чоловік якої помер в молодому віці. Вона жила у палаці в недалекому селі Верхівня. Бальзак був у неї в гостях декілька раз, закохався до безтями та запропонував одружитись.

На дуже урочистому вінчанні була присутня дочка нареченої графиня Анна. Одним зі свідків був зять Георг Мішек. Мрію теж колись там повінчатись.

- Ти ж не католичка, щоб дозволили! – вразився хлопець. – То не церква, а католицький костел.

- В наш час за гроші про все можна домовитись, – відсунулась від Миколи засмучена коханка. – То поїдемо по вино?

- Звичайно, мила, - пригорнув Ларису хлопець, якому спало на думку, що у вигадливих євреїв можна буде й попитати, як відчепитись від настирної коханки. – А у тебе є там знайомі?

- Більшість з них виїхало до Ізраїлю. Але є старий Мошко, який скуповує та продає золоті прикраси. До нього зверталась з проханням відновити каблучку. Він родичів за кордоном не має, от і залишився з родиною тут. Свою справу передав старшому сину, тому що навіть в окулярах бачить погано.

Микола поїхав з Ларисою до Бердичева тоді, коли потрібно було купити водопровідний кран, що вийшов з ладу у пекарні. Лариса знайшла який привід та відпросилась на один день з роботи.

- Зайдемо зразу до Мошка, а потім мені потрібно дещо купити

дочці. Дівка уже на виданні, хоче гарну білизну.

Старий єврей у теплому халаті та чорній ярмулці на голові сидів поряд з сином, що під лупу розглядав якісь прикраси.

- Пані Ларисо! – піднявся зі стільця Мошко. - Радий вас бачити! Що цього разу привело вас до мене?

- Мошко Аврамовичу, як поживаєте?

- Яке зараз життя у Бердичеві, ви самі знаєте. Друзі мої за кордоном. Роботи у ювеліра, як було раніше, майже немає. З сином ледве зводимо кінці з кінцями. А у вас що нового?

- Приїхала пройтись по магазинах. Бердичів – не Попільня. Є що

подивитись та вибрати. Мене підвіз наш головний технолог Микола Іванович, - показала рукою на хлопця. – Він хоче вас дещо попитати. Тому я його залишу. Потім він забере мене від супермаркету. До побачення!

- В селі уже є посада головного технолога? – здивовано уже до Миколи звернувся старий Мошко.

- Так! У нас крупорушки, млин, пекарня, олійня. Якщо ініціативний орендар, села поступово оживають. Хочу вас попросити допомогти знайти пару пляшок старого, витриманого років десять-двадцять марочного вина.

- Як кажуть на Україні, на ловця й звір біжить! – плеснув долонями Мошко. – У мене в льоху є таке вино. Років тридцять тому троюрідний брат привіз мені з Франції п'ять пляшок мускату. Одну пляшку тоді ми розпили, другу пляшку – на моє сімдесятиріччя. Залишилось три пляшки. Йдемо зі мною й вам покажу.

У дворі за будинком був льох. Вони спустились сходами, пройшли повз якийсь мотлох, діжки, ящики й зупинились біля пристінної полиці, на якій лежали та стояли пляшки й різноманітні карафки, бутлі. Мошко взяв покриту пилом пляшку, що лежала поодаль, витер ганчіркою.

- Ось подивіться – саме той мускат, - простяг Миколі.

У продовгуватій пляшці було дійсно марочне вино. На гарній ети-

кетці вказано рік розливу – 1985. Пляшка закоркована справжнім натуральним корком, покритим золотистою фольгою.

- Яку ціну попросите за дві пляшки? – запитав вражений хлопець, розглядаючи етикетку.

- Три тисячі гривень за одну пляшку, - зразу відповів єврей. – Можна було б запросити більше. Але ви перший, хто шукає товар, що давно не користується попитом.

- У мене з собою лише п'ять тисяч, - не торгувався Микола, розуміючи, що вино дійсно коштує дорожче.

- Ще тисячу якось завезете.

- Домовились. Тим більш, що є до вас ще одне прохання.

- Завжди радий допомогти гарній людині.

- Лариса, ви знаєте, дуже чудова, вродлива жінка, давно розведена. Якось після вечірки я не втримався, переспав з нею. Тепер не можу відчепитись. Адже у мене дружина й донечка.

- Обов'язково допоможу! Це буде вам коштувати тисячу гривень. Скажете Ларисі, щоб зараз зайшла до мене. Мов, є для неї недорогога гарна золота прикраса.

- Ви мене дуже виручите.

- Не забудьте наступного разу привезти мені дві тисячі гривень, - нагадав досвідчений Мошко.

- Що ви, не забуду! – вирвалось у Миколи. - Як на мене, таке задоволення коштує досить дорого. Напевне, колись для французького письменника Бальзака воно обійшлося теж не дешево.

- Нам, євреям, відомо, що Бальзак ні копійки не потратив. За все заплатила Евеліна Ганська. Вона дуже хотіла потрапити до Парижу.

Микола забрав від супермаркету сяючу Ларису й знову привіз до Мошка. Про що єврей розмовляв з жінкою, він її не питав. Та коли насуплена Лариса сіла до машини, не обмовившись жодним словом, зрозумів: напевне, єврей зробив домовлену справу.

- Купила прикрасу? – запитав невимушено.

- Ні, не сподобалась, - огризнулась жінка. – Поїхали швидше, за-

барилась я у цьому жидівському Бердичеві.

Пригнічена Лариса не запитала, чи купив Микола вино. Напевне, не до цього їй було. Жінка майже всю дорогу мовчала, виходячи в селі з машини, навіть не подякувала, не попрощалась. Та з того

дня побачень уже не призначала, на роботі віталась крізь зуби, не дивлячись на хлопця. Через місяць Микола розрахувався з Мошком.

- Дуже дякую вам! Ларису як відрізало. Що ви їй сказали?
- Нагадав, як вона з рік тому за дешеву каблучку переспала з мо-

їм Гершком. Взяв з неї слово, що відстане від вас, а то розповім.

- Ви мене просто врятували!
- Звертайтеся, поки я живий, - провів Миколу до дверей Мошко.

-Старий єврей завжди може стати вам в нагоді.

Пляшку витриманого мускату Микола з дружиною розпили на її день народження.

- Де ти дістав таке надзвичайно ароматне, пахуче й смачне вино? – запитала одягнена у нову рожеву сукню радісна Таїса.
- Для тебе, мила, знайшов у Бердичеві. Хотів порадувати.
- Напевне, дороге? Адже йому тридцять років!
- Справа не в ціні, а у тому, що ти одержала справжнє задоволення, - поцілував дружину Микола.

Друга пляшка залишилась чекати іншої визначної нагоди.

9

Тієї ночі Настя до четвертої сотні добровольців, у якій воював Андрій, не потрапила. По дорозі її з хлопцями обстріляли. Пролунало декілька черг з автоматів й все затихло. Прийшлося залягти неподалік якогось старого садка. У великій тривозі довго тяглась липнева тепла ніч. Вся живність вклалась спати. Навіть нічних мислив-

ців сов не було чути. Лише перед світанком почала виспівувати якась пташина. Коли розвиднилось, вони переповзли до садка й сховались у високому бур'яні.

- Вдень йти дуже ризиковано, - сказав Митець. – Нас буде видно, мов на долоні. Прийдеться чекати ночі. Воду у баклажках маємо, а сухий пайок нам не видали. Прийдеться трохи попостити. Яблуні, до жалю, цього року не дуже вродили. Ви з Думою спіть. Я декілька годин почергую.

Та Насті було не до сну. Вона хвилювалась за Андрія.

«Так важко виривала милого з полону. Добиралась до охопленого боями Краматорська, Славенська. Мене заарештували російські спецназівці Гірка. Думала: не відпустять. Врятувало навчене мамою уміння робити гарний торт. Він сподобався Гіркину й мене відпустили. Потім побувала у Донецьку, двічі у захопленій сепарамі Горлівці. Телефонного зв'язку з добровольцями не було. Прийшло самотужки, на свій страх та з великим ризиком для життя їх шукати. Іноді рятувало посвідчення кореспондента Дрезденського телебачення, куди навіть з палаючого Донбасу передавала репортажі. Світ хотів знати від очевидців, що тут відбувається. Адже московська пропаганда наполягає, що у зв'язку з «величезними утисками російськомовного населення» йде громадянська війна, що організований сепарами так званий «референдум» підтвердив: переважна більшість населення хоче бути у складі «матінки Росії». Я була впевнена: з прибуттям Андрія до Києва всі наші біди залишились позаду. Операція на пораненій нозі пройшла вдало. Та сатана послав СБУ. Андрія заарештували, вважають російським шпигуном. У нього з документів лише довідка на чуже прізвище про звільнення з Донецького СІЗО. Свої документи йому чомусь не повернули. От і знову я опинилась тут. Адже лише сотники другої та четвертої сотень можуть підтвердити всю правду про полон та викуп милого. СБУ не може сюди додзвонитись. Та й взагалі, чи знають в СБУ ситуацію на Донбасі. Адже сотні добровольців поїхали воювати прямо з Майдану без погодження з силовими структурами. Всі хлопці мають свої позивні й не знають прізвищ один одного. Телефонні перемовини, які прослуховують спецслужби Росії, заборонені, щоб не зашкодити проведенню бойових операцій. Допомогти Андрію можуть лише письмові свідчення сотників. Один уже загинув, другий не знає прізвища Андрія. Дякую Статному, що відгукнувся на моє прохання й дав провідників до четвертої сотні. Вчора зняла на смартфон розмову зі Статним та одним пораненим. Хлопці виснажені майже щоденними боями, голодують. Картоплі, уже не кажучи про м'ясо, навіть води не вистачає. Місцеве населення налаштоване вороже. Вся надія у постачанні продуктів лише на волонте-

рів. Потрібно готувати репортаж та увечері передати до Дрездена».

Тим часом Андрій поступово поправлявся. А слідчий СБУ Покотило до сотника Марата так і не додзвонився. Звичайно, про те, що Марат загинув, знали лише у «Правому секторі», який з СБУ давно майже відверто ворогував. Покотило старанно, на його думку, виконував свою роботу. Він звернувся у Києві до керівництва «Правого сектору» з проханням надати хоч якісь номери телефонів командирів четвертої сотні та повідомити, хто такий Аспірант. Але там фактично відмовились з ним розмовляти. Лише сказали, що «Правий сектор» щодо своїх військових справ нічого не розголошує. Слідчий продовжував щодня вранці та увечері допитувати Андрія.

- Ви сказали, що на залізничному вокзалі у Києві вас зустріла дівчина з «Правого сектору» Власти, - почав заходити з іншого боку Покотило. – Вона чекала на вас?

- Не знаю, - вів свою продуману легенду хлопець. – Провідник допоміг мені вийти з вагону. Я був мов у тумані, ледве міг ступати, мало не впав. Тому провідник провів мене й прямо на пероні посадив на лавочку. Тут підходить дівчина й запитує: «Ви поранені на Донбасі?». Я підтвердив. Вона повідомила, що сама з «Правого сектору», допомогла вийти на привокзальну площу та на таксі відвезла до лікарні. Коли прощалась, сказала, що звати її Власти.

- Більше її не бачили?

- Мені того ж дня зробили операцію. А наступного ранку ви прийшли й перевезли мене до вашої лікарні. Дівчину більше не бачив. На якій підставі ви мене тут тримаєте?

- Ви сказали, що ваше прізвище Швець Андрій, а довідка видана

на пораненого Сверидова. Тому виникла підозра, що ви зовсім не той, за кого себе видаєте. Ви де до війни проживали?

- Навчався в аспірантурі Гірничої Академії Дрездена в Німеччині.

Захистив дисертацію, приїхав на тиждень до батьків у Тернопіль.

- Чому опинились, як ви кажете, серед добровольців «Правого сектору» на Донбасі?

- У Київському політехнічному на другому курсі навчається мій молодший брат Сергій Швець. Під час Майдану він більше тижня не виходив на зв'язок. Батьки попросили мене поїхати до Києва і знайти його. У гуртожитку сказали, що Сергій декілька днів тому пропав.

Пошуки привели на Майдан. Там повідомили, що брат поїхав воювати на Схід. Тому я й направився туди зі своєю сотнею далі його шукати.

- Знайшли брата?

- Так, він у другій сотні «Правого сектору», яка воювала в Кра-

торську. Я з ним один раз переговорив по телефону. Потім мене поранили, я потрапив до полону.

- Номер телефону брата пам'ятаєте?

- Лише пригадую, що починався 0 67, тобто «Київстар». Інших цифр не пам'ятаю.

- Тоді скажіть номер мобільного батька, чи матері.

- У батька 067-220-16-40.

- От зараз й зателефоную, - набрав номер СБУшник. – Вас турбує слідчий СБУ Покотило. З ким розмовляю? Скажіть прізвища ваших синів. Швець Андрій та Швець Сергій? – перепитав слідчий. – Швець Андрій у нас в лікарні. Можете приїхати з його фотографією та якимись документами? До побачення. Коли одужаєте, зателефонуйте, будь ласка, мені за цим номером. Батько захворів, - уже до Андрія, - мати хвора на серце. Через декілька днів батько одужає та приїде. Тоді й узнаємо, хто ви насправді.

Слідчий прийшов увечері наступного дня.

- Батькові стало гірше, - заявив майже з порогу, - «швидка» забрала до лікарні. Лікарі встановили діагноз – інфаркт. Буде лікуватись тижнів два-три, може й місяць. Прийдеться його зачекати. Може хтось інший з рідні привезе документи та впізнає вас?

- Більше нікому. Батько й мати були найменшими дітьми у своїх

родинах. Їх брати й сестри повмирали. Станете мене стільки часу

тут тримати? – майже вигукнув хлопець. - Півтора місяці вмирав у Донецькому СІЗО. Чудом вдалось вирватись. Тепер ви мордуєте? Надайте адвоката!

- Ніхто вас не мордує, - суворо наголосив слідчий. – Затримали для з'ясування обставин, про які ви говорите. Адвокат буде, коли висунуть обвинувачення та справа передасться до суду. Зараз триває слідство. Одужаєте – переведемо до загальної камери. А поки що лікуйтесь. На харчах СБУ швидко поправитесь, - пожартував Покотило. – Пригадайте всі деталі вашого полону. Щось нове згадаєте,

передайте через лікаря, чи прибиральницю, щоб я прийшов.

«Що я можу пригадати нового? – не розумів Андрій, зовсім не знаючи жорстоких, звірячих поведок СБУ, перейнятих у радянського КДБ. – Я ж навіть назвав позивні тих, з ким сидів у Донецькому СІЗО. Про Настю жодного слова не скажу, якщо мене й судитимуть. Слідчий повинен доказати, що затримав, як він каже, російського шпигуна. Не може слідство без доказів довго тривати. Потрібно знову попросити у прибиральниці мобільний та зателефонувати Насті. Невже вона не зв'язалась з Маратом?»

Прибиральниця на виказане шепотом прохання написала на папірці - двісті доларів. Андрій розумів: це дуже дорого, але погодився, махнувши головою. Однак в сматфоні тричі пролунало «не доступний». Хлопець захвилювався: що могло статись з Настею? Сотник Марат теж не відповідав. Зателефонував через день – те ж саме. Дзвонити батькові Андрій не наважився, турбувати його у лікарні не зміг. Слідчий Покотило став допитувати його через день. Питання були майже ті ж самі, що й раніше. Вперше в житті хлопець потрапив у таку скрутну ситуацію, з якої не бачив виходу. Залишалось посилено лікуватись й чекати.

Майже через дві доби виснажена, голодна Настя з хлопцями потрапила до четвертої сотні. Розташована біля лісопосадки сотня спішно готувалась до чергової атаки з наміром прорватись до Горлівки. Сепарам Росія уже таємно поставляла важке озброєння: танки, бронетранспортери, ракетні установки залпового вогню «Смерч». Пропагандою наголошувалось, ніби все це було захоплено бойовиками на складах військових частин Збройних Сил

України. Але на Донбасі важкої зброї наколи не тримали. Росія на весь світ кричала, що цивільний літак Малайзії був у ті дні збитий біля Торезу теж з української установки «Бук». Загибло 298 людей! З надзвичайно брехливими коментарями Кисильова по всіх телевізійних каналах показували розкидані на великій площі жахливі залишки людей, літака, дитячі іграшки. Європа почала звинувачувати Україну в тероризмі. Розслідувати по гарячих слідах жахливий злочин, що відбувся у зоні бойових дій, українські спецслужби не змогли. Уже палав Донецький аеропорт, який захищали добровольці. В Іловайську нашим військам, керованим недолугими, паркетними генералами, росіяни влаштували «котел». Загибло декілька сотень хлопців. Лише небагатьом вдалось вирватись звідти живими й через квітучі соняшникові поля пробитись до своїх.

Хлопці підвели Настю до заступника сотника Мирона. Дівчина показала йому своє посвідчення кореспондента.

- Що ви тут робите? – жахнувся той. – Через декілька годин почнеться наш наступ. Невідомо, чим все закінчиться. Тікайте звідси між деревами лісопосадки подалі.

- Мені потрібно зустрітись з Апостолом, - наполягала дівчина.

- Сотник в штабі батальйону, - відмахнувся рукою та почав відходити Мирон. – До початку бою його, напевне, не буде.

- Ви знаєте вашого хлопця Аспіранта? – рішуче схопила його за рукав спантеличена Настя.

- Чув про такого, - зупинився Мирон. – Його давно тут немає. Здається, він загинув.

- Аспірант не загинув, а поранений потрапив до полону. - Настя хотіла ще щось додати, але хлопець перервав.

- Дякувати Богу! Та я цих подробиць зовсім не знаю. Наказую терміново залишити наше розташування! Прорвемось до Горлівки й тоді поговоримо, - на ходу вигукнув Мирон й побіг до хлопців, що кудись переносили важкий станковий кулемет.

Неподалік шестеро бійців сиділи прямо на траві та з ящиків, що стояли поряд, брали набої й вставляли їх в різки для автоматів. Ще подалі біля десятка хлопців спали в тіні під деревами на якихось підстилках. З другого боку у посадці диміла польова кухня, біля якої порались двоє бійців. На деревах над кухнею сиділо декілька ворон. Вони спокійно виглядали, чим тут можна пожитись. Поряд

стояло декілька невеликих зелених палаток. Навколо особливої метушні не спостерігалось, якихось окриків, чи команд не було чути. Здавалось: кожен знав, що йому потрібно робити. Напевне, майже

за пів року боїв люди уже призвичаїлись до щоденної нервової напруги, як землекопи та каменярі звикають до важкої фізичної праці. Усі розуміли, що лише вони мають виконувати цю надзвичайну роботу по очищенню Донбасу від російської нечисті, що без них таке очищення ніхто не зробить.

«Прийдеться знімати відео уже зараз, - не розгубилась й навіть не

думала йти кудись з розташування Настя. – Потрібно буде увечері послати до Дрездена репортаж. Після бою з'явиться Апостол, тоді можна буде з ним поговорити. Бачу: у частини хлопців уже висять на грудях автомати. З автоматом, звичайно, воювати впевненіше. Важкий кулемет є. Сотня стала озброєна значно краще. Не забути, що відео потрібно робити ніби прихованою камерою, короткі, щоб не розрядився смартфон. Невідомо, чи буде потім можливість тут його зарядити. Розмовляти з хлопцями та заважати їм зараз не стану. Мирон може взагалі заборонити мені готувати репортаж».

Настя давно навчилась знімати відео непомітно. Вона ставала то за одним деревом, то за іншим, вибираючи, на її погляд, найкращі епізоди та ракурси. Потім присіла на низенькому ящику, притулилась спиною до дерева й заснула, адже вночі майже не спала. Дівчина прокинулась від розриву снаряду, здивовано оглянувшись. У посадці кухня уже не диміла. Жодного хлопця не було видно. Здаля долинали автоматні черги, одинокі постріли та вибухи гранат. Бій з невеликими перервами тривав до вечора.

- Ти чому тут залишилась? – почулось позаду. – Я ж наказав за-

биратись геть. Апостоле, не вистачало нам ще дівчат!

Настя піднялась. До неї підходили Мирон з високим чорнявим хлопцем, у якого на шиї висів бінокль.

- Ви Апостол? – звернулась до високого дівчина. – Я приїхала з Києва, щоб з вами переговорити. Знаю, що Марат загинув і лише ви у змозі допомогти Аспіранту.

- Я вас пам'ятаю. Саме ви Аспіранта викупили, - здивовано підняв брови Апостол, витягуючи з кишені пачку з цигарками. - Він телефонував з Києва.

- Йому зробили на нозі операцію та зразу забрали до СБУ, об-
ви-

нувавши у тому, що він російський шпигун.

- Як це могло статись?

- З Донецького СІЗО його відпустили без документів, лише ви-
да-

ли довідку на прізвище Сверидов. Оперували, як Сверидова. А його справжнє прізвище Швець. Напишіть, будь ласка, свідчення, що Аспірант - це Швець Андрій, який пораненим потрапив до полону. До вас не можна додзвонитись.

- Звичайно, напишу. Ви дуже мужня дівчина, що в такий час при-

їхали сюди за подібними свідченнями. Вас хоч нагодували?

- Знаєте, мені не до їжі, коли навколо гинуть хлопці.

- Мироне, нагодуй дівчину. Я підготую свідчення. Та печатку по-

трібно буде поставити у штабі батальйону.

- Якщо можна, допоможіть зараз піти до штабу, - мало не запла-

кала Настя. – Аспіранта, напевне, мордують допитами.

- Наш вістовий вас проведе. Тут недалеко. Мирон, організуй дів-

чині кашу з м'ясом на вечерю.

Того ж вечора свідчення Статного й Апостола завірив підписом командир батальйону. Звідти Настя послала репортаж до Дрездена.

Через добу дівчина, вкрай зморена думками про милого, уже була в Києві. Вранці наступного дня вона зробила декілька ксерокопій зі свідчень сотників та пішла до СБУ на вулицю Володимирівську, 33. На вході увімкнула смартфон.

- Ви з якого питання? – зразу за вхідними дверима запитав чоловік у цивільному, що сидів за столом.

- Мого нареченого, що добровольцем у складі сотні «Правого сектору» воював на Донбасі, затримала СБУ. Я принесла свідчення з цього питання.

- «Правий сектор» під ногами путається, - буркнув чоловік. - У вас особисті документи є?

- Звичайно, - Настя показала, не випускаючи з руки, посвідчення

кореспондента Дрезденського телебачення.

- Дозвіл на роботу в Україні маєте? – уважно розглянув посвідчення чоловік.

- Ось дозвіл, - простягла папір дівчина.

- Можу записати вас на прийом до заступника Голови СБУ, після

лязавтра на шістнадцяту годину.

- Я вас дуже прошу, важко пораненого нареченого після операції затримали майже три тижні тому. Допоможіть, будь ласка, щоб мене вислухали сьогодні.

Чоловік уважно подивився у вічі дівчини, кудись зателефонував.

- Ось вам перепустка, - простяг папірець. – На другому поверсі зайдіть до кабінету двадцять чотири. Перепустку повернете мені.

На другому поверсі за столом теж сидів черговий. Він подивився в перепустку й показав рукою, куди пройти. У великому кабінеті з трьома вікнами за масивним столом мордатий чоловік в окулярах із золотою оправою відірвався від паперів й запросив присісти.

- Слухаю вас, - ледь почула Настя.

- Я принесла свідчення щодо мого нареченого, якого затримала

СБУ, - простягла дві ксерокопії дівчина. - Прошу відпустити його.

- Як прізвище? – переглядав папери мордатий.

- Швець Андрій, позивний Аспірант. Воював на Донбасі.

- Зі Збройних Сил України?
  - Ні, він у «Правому секторі». Пішов безпосередньо з Майдану добровольцем. Важко поранений.
  - «Правим сектором» ми не займаємось. Вони щодо своїх військових справ нічого не розголошують, з нами не співпрацюють.
  - Мені достеменно відомо, що саме добровольці звільнили Славенськ та Краматорськ від російських найманців. Цими днями прориваються на Горлівку. А там і Донецьк можуть захопити. Аеропорт уже в руках добровольців. Правда, воюють майже в оточенні.
  - Звідки ви знаєте? – здивувався мордатий.
  - Бачила своїми очами. Тільки що звідти повернулась. Адже я кореспондент німецького телебачення. Неодноразово вела із зони бойових дій репортажі. Сотники й хлопці давали інтерв'ю.
  - Й російських військових бачили? – недовіжливо СБУшник.
  - Була затримана спецназівцями Гіркина. Зробила їм гарний торт.
- Гіркину торт сподобався й через декілька годин відпустили. Правда, вони не знали, що я кореспондент телебачення.
- У нас доказів щодо участі у війні росіян практично немає. Відео про затримання Гіркиним у вас збереглось? Можете нам дати?
  - Ось воно, - показала у смартфоні Настя. – Це відео бачила вся

Німеччина, можливо – і Європа.

- Перешліть, будь ласка, по Вайберу на мій номер, - написав мордатий на папірці номер телефону.
- Зараз й перешлю. Дуже прошу на мене не посилатись. Моєму керівництву співпраця з СБУ може не сподобатись.
- Добре. Ви надзвичайно хоробра дівчина! То де ваш хлопець?
- У лікарні СБУ.
- Зараз все з'ясуємо, - набрав у смартфоні номер мордатий. – У вас є затриманий Аспірант? – запитав у когось. – Як російський шпи-

гун? – прокричав. – Чому мені не доповіли? У мене на столі свідчення його командирів, що поранений, був у полоні. Його звільнили. Є докази щодо шпигунства? Немає? Негайно відпустити! Зараз його випустять, - СБУшник до Насті. – Не вистачало, щоб німецьке телебачення на весь світ оголосило, що Україна переслідує своїх добровольців за надуманими обвинуваченнями. Оригінали свідчень ви мені, будь ласка, віддайте?

- Пробачте, шукаючи ці свідчення, я мало не загинула. Розпишіться на них, що ви одержали копії.

- Я вас розумію, - розписався СБУшник.

- Де я можу забрати свого Аспіранта?

- Ви, напевне, знаєте адресу нашої лікарні? Їдьте туди. Я уже дав

вказівку, щоб Швеця Андрія відпустили. Виявляється, «Правий сектор» воює по справжньому, а ми його шельмуємо, зневажаємо.

«Не лише шельмуєте, але й до цього часу переслідуєте, ототожнюєте з фашизмом, - подумки в таксі продовжувала дискусію з СБУшником Настя. – «Правий сектор» першим почав боротьбу з минулою бандитською владою. Більшість сотників та загиблих на Майдані були саме з цієї партії. Патріотично налаштовані добровольці «Правого сектору» зараз зупиняють проросійських бойовиків на Донбасі. А ви тут сидите у розкішних кабінетах, в зручних кріслах і не знаєте, або по зрадницьки не доповідаєте вищому керівництву країни справжню ситуацію під Горлівкою, в Донецькому аеропорту. Андрія затримали за надуманим звинуваченням. Тільки що при мені мордатову доповіли, що доказів у російському шпигунстві немає. Звичайно, йде війна. У СБУ дуже багато роботи. Але розбиратись майже місяць і тримати під вартою важко пораненого добровольця

– це злочин. Мордатий навіть не подумав вибачитись. Добре, що я записала на смартфон нашу з ним розмову. Заберу Андрія, а потім змонтую та відправлю гарний репортаж до Дрездена».

Однак, слідчий Покотило, що поважно виглядав у новенькому костюмі та білій сорочці, з краваткою, не поспішав відпускати Аспіранта. Він зустрів Настю біля чергового в лікарні. Дівчина встигла увімкнути в кишені смартфон.

- Це ви були у заступника Голови СБУ з приводу Сверидова? – запитав зразу ж похмурий слідчий.

- Не Сверидова, а Швеця Андрія, що воював на Донбасі та має позивний Аспірант.

- Хто може підтвердити, що так званий Сверидов саме Аспірант?

- Ви знущаетесь? Вам наказали відпустити затриманого! – на- по- лягала Настя. – Що, мені знову йти до заступника Голови СБУ? Доказів у його шпигунстві немає.

- Не потрібно нервувати, - сполохано почав заспокоювати дівчи- ну Покотило. – Мені відомо: ви надали письмові докази того, що Аспірант був у полоні бойовиків і його звільнили. Де ці докази?

- Ось вам копії свідчень двох сотників, разом з якими воював Ас- пірант, - простягла папери дівчина.

- Мені потрібні оригінали, - переглянув свідчення слідчий.

- Заступник Голови СБУ дозволив оригінали залишити мені. Во- ни ще можуть бути потрібними. Адже Швецю, напевне, прийдеться оформляти інвалідність. Ви його тут не залікували?

- Якщо заступник дозволив, то так і запишемо. Аспірант, як по- ранений себе постійно називає, почувається краще. Звідки ви така настирна взялась?

- З «Правого сектора», який вас усіх тутешніх захищає на Дон- ба- сі. Ви не поспішаєте туди, щоб стримувати ворога.

- Накажуть, поїдемо! – рішуче відрубав Покотило. - Аспіранта зараз приведу.

«Не дуже ти туди рвешся, - подумала дівчина, пригадавши сто- млених, чорних від пилу та поту після бою добровольців. – Там у білій сорочці не походиш. Воюють невиспані, напівголодні, навіть вдосталь напитись води немає. Чула, як сотник Статний кудись до- повідав, що закінчилась картопля. Ти тут картоплі не жадний, хар- чуєшся біля теплої жінки по вищому розряду».

Трохи згорблений, з опущеною головою Андрій повільно йшов у супроводі слідчого, спираючись на палицю. Виглядав він значно краще, ніж перед операцією., хоч одяг на ньому був не випрасуваний. Та, напевне, хлопець не знав, куди його ведуть. Настя кинулась до милого й пригорнула.

- Андрійку, нарешті ти вільний!
- То ти додзвонилась до Марата? – запитав тихо у вуха.
- Потім все розповім, - дівчина показала очима на слідчого. – Пі-

шли швидше звідси. Ти, напевне, голодний?

- Вранці дали пісну манну кашу та чай, - уже надворі розповів хлопець Насті, яка допомагала йому йти, взявши під руку. – А до обіду ще більше години. Вчора на обід був гороховий суп, пшенична каша з ріденькою підливою, чай. Як бачиш, від голоду вмерти не дадуть, - пожартував. - Однак, я майже вилікувався та, як бачиш, трохи набрав вагу. То Марат допоміг?

- Зв'язку не було ні з Маратом, ні зі Статним. Прийшлося туди їхати. Марат загинув, зараз сотником Апостол. У мене ж його номеру немає. Потрапила зразу до Краматорська. Звідти хлопці повели до Статного. По дорозі вночі нас обстріляли, лежали весь день в садку. Статний твого прізвища не знає. Він написав, що саме йому відомо про твій полон та визволення. Потім й Апостол написав свідчення. Печатки поставили у штабі батальйону. Там майже щоденні бої. Хлопці намагаються відбити Горлівку.

- У Статного воює брат Сергій. Часом його не бачила?
- Наказали сидіти до вечора в будинку. Лише з пораненим хлопцем поспілкувалась. Увечері пішли до Апостола. Я ж Сергія не знаю. Може й бачила мимоходом.
- За Галатея не питала?
- Він поки що у полоні. Грошей немає на викуп.
- Дуже шкода побратима. В полоні не солодко. З нас просто знущались, морили голодом, не лікували. Дякую, люба, що викупила мене та привезла до Києва. Й тепер завдяки тобі звільнили з СБУ, де порядки майже такі ж самі, як і в Донецькому СІЗО. Я у тебе в неоплатному боргу! – поцілував Андрій дівчину. - Як ти нава-

жилає вдруге поїхати в зону бойових дій? Там майже на кожному кроці чатує смерть.

- Дуже злякалась за тебе. Іншого виходу не бачила. Подивилась

тепер на цього ситого слідчого й зрозуміла, що тебе могли ще довго тримати. Та, слава Богу, уже все позаду. Знаєш, у хлопців зараз озброєння значно краще. У багатьох автомати, карабіни. Бачила навіть, як тягли на позицію важкий станковий кулемет.

- В лікарні СБУ не мав жодної інформації, адже мене фактично заарештували. Слідчий, не маючи доказів, просто подумав, що я можу бути російським шпигуном. Мене могли показати родичам, які підтвердили б, що я дійсно Швець Андрій. Але до Києва приїхати ніхто не міг. Батько лежить в лікарні з інфарктом, у матері хворе серце. Прибиральниця трохи підтримувала. Якось сказала, що наших обстрілюють з ракетних комплексів «Град», з важких гармат. Багато хлопців загинуло в Іловайську.

- Чула від Апостола, що наші Збройні Сили погано оснащені та безпомічні. Бойовики не просуваються далі лише тому, що їх стримують добровольці «Правого сектору». Величезну допомогу надають волонтери. Лише вони постачають продукти харчування, одяг, напевне, й зброю. Однак, зараз мова щодо іншого. Лікар вранці тебе оглядав, що сказав? Адже потрібно вилікуватись, щоб ходити без палиці. Нога болить?

- Трохи є. Лікар рекомендував пройти реабілітацію на тренажерах, гарно харчуватись, більше бувати на свіжому повітрі. Та мені здається: повинно й так пройти. Кістки у нормальному стані. М'язи потрібно розробляти. Буду більше ходити, робити масаж, почну потроху бігати. Уже кінець серпня. В Гірничій Академії незабаром почнуться заняття. Зателефоную декану. Можливо, його пропозиція щодо посади професора ще в силі. Шкода, звичайно, залишати під Горлівкою побратимів. Галатея потрібно було б викупити. Та грошей у мене немає. На Україні тисячі доларів не заробиш. З такою хворою ногою – тим більше. Не знаю, що зараз у Сергія. Напевне, зателефонувати йому буде важко.

- Хочу бути з тобою разом, - пригорнулась Настя. – Мені про –

довжили термін відрядження поки що до кінця вересня. Зважаючи, зі слів Лізі, на гарні відгуки про репортажі із зони бойових дій, можуть мене й надалі тут тримати. Адже зараз я на посаді старшого менеджера у відділі політичних оглядів.

- Настусю, мені теж не хочеться, щоб ми розлучались. Кохана, давай одружимося. Я поновлю документи й підемо до РАГСу.

- Давно чекаю від тебе цих слів, - аж підскочила й гаряче поцілу-

вала хлопця щаслива Настя. – Я згодна. Та щоб поновити документи, потрібно їхати додому.

- Завтра позичу у тебе грошей та поїду. А сьогодні відмию в готелі лікарняний бруд, відзначимо моє звільнення та домовленість щодо одруження.

- Які позички? – не зрозуміла Настя. – Це давно наші з тобою за-

гальні кошти. Візьмеш, скільки потрібно, й надалі ними розпоряджайся. Хочу порадитись. Як думаєш: слід зробити репортаж для Дрездена про твій полон та звільнення?

- Не потрібно. Колеги у Фрайберзі побачать й може щось піти не

так з оформленням на посаду в Академії.

- Я згодна. Лише просто розповім, як одного добровольця кабінетні працівники СБУ за страшними традиціями радянського НКВС надумали звинуватити в проросійському шпигунстві. Дуже хочу разом з тобою поїхати до нашого міста. Давненько не бачила свого Юрчика, батьків. Однак, маю щовечора посилати репортажі до Дрездена. Підготовка до цього забирає чимало часу.

- Пошлеш репортаж звідти.

- Супутник контролює місце, звідки надходить мій репортаж.

Потрібно повідомити, чому туди поїхала. Не хочу обманювати керівника нашого відділу. Прес-аташе посольства теж повинен знати, куди я відлучаюсь з Києва.

- Так, німці щодо цього надзвичайно педантичні. В Академії був

випадок, коли, навчаючись в аспірантурі, я один раз не прийшов до професора на консультацію. Професор зразу ж написав повідомлення в деканат. Мені прийшлося надати письмове пояснення. А з місячної стипендії вирахували кошти за прогул. Пам'ятаєш, навчаючись в нашому інституті, більшість з нас взагалі не ходили на консультації. Викладачі й деканат не звертали на таке жодної уваги.

- Гарні спогади про ті часи, - пригорнулася до Андрія дівчина. – Танцювальні вечори відпочинку, туристичні походи, поїздки на екскурсії. Ти на мене тоді не звертав жодної уваги. Я мало не плакала. Та нікому, навіть мамі про це не розповідала.

- Ти уже знаєш: Микола мені відвів очі, сказавши, що у вас з ним

справа йде до весілля. Не хотів ставати на заваді твоєму щастю.

- Стільки часу згаяли! Тепер будемо надолужувати. Йдемо швидше до готелю. Замоємо обід та пляшку шампанського до номеру. Я дуже хвилювалася й скучала за тобою.

«Ми давно разом не були в ліжку, - соромилася про таке вголос сказати Настя. – Лише згадувала, як щасливо почувались у студентському гуртожитку в Фрайберзі. Туди я приїжджала декілька раз у відрядження на підприємство, що замовляло рекламу шампуні, фарби для волосся, різноманітних засобів гігієни. З коханим спілкувались лише одну ніч. Та за цю ніч могла віддати пів життя! При згадці мене всю трусить, кидає в жар. Іноді забували по вечеряти й до безтями цілувались. Ліжко односпальне. Однак, ми на ньому не відчуваючи незручностей. Майже всю ніч не спали. Та вранці я завжди почувалася, ніби після гарного відпочинку. Навіть не хотілось їсти. Лише в поїзді починала відчувати голод. Зараз у Андрія болить нога. Але у ліжку це не повинно дуже завадити».

10

В магазині «Ваш ноутбук» Ліна освоїлася досить швидко. Менеджер Анатолій та продавці працювали уже декілька років й добре знали свої обов'язки. Свекор Дмитро раз на тиждень привозив товар з Києва. Після того, як податкова перевірка виявила надли-

шок коштів та мало не заплатили великий штраф, продавці розуміли: при першому ж порушенні кожного можуть звільнити з роботи. Коли почалась війна на Донбасі, комп'ютерної техніки стали купувати значно менше. Однак, зріс попит на смартфони. Навіть Дмитро купив недорогий айфон. Ліна декілька раз показала свекру, як ним користуватись, й Дмитро швидко здолав труднощі. Він завжди був усміхнений, задоволений, іноді навіть тихо мугикав якусь пісеньку.

Надворі серпень, закінчувалось гарне літо. Ластівки й стрижи уже не були такими радісними й галасливими. Вони згуртовувались зграями та готувались відлітати у вирій, відпочиваючи на д्रोгах перед дальньою дорогою. Високо в небі кружляли лелеки, тренуючи свою молодь. На польових дорогах невгамовні горобці купались у пилюці та вишукували зерно. Завершилися жнива. Лише подекуди

на стерні виднілись копиці неприбраної, вицвілої на сонці світло жовтої соломи. Радували майбутнім урожаєм соняшники та кукурудза. На городах червоніли помідори, жовтіли дозрілі гарбузи, зе-

леніли чубами морква, буряки. В садах рясніли яблуні, груші, сливи. Природа дякувала людям за працю своїми дарами, хотіла порадувати, ніби вибачалась за страшні події, які приніс Україні 1914 рік.

Ліна була дуже засмучена тим, що з Василем не було зв'язку. Прошло майже чотири місяці, як чоловіка призвали до Збройних Сил. Їй по телефону знову чужий чоловік відповів, що у Василя Швидкого все добре, живий, здоровий, зайнятий навчальними стрільбами. Потрібно буде щось повідомити терміново – він подзвонить. Ліна знала: зв'язок дуже обмежений. Та щовечірні перегляди по телебаченню новин вказували на те, що на Донбасі розгорнулася справжня війна, де застосовуються й танки. А від милого – жодної вісточки. Колись Анатолій сказав, що Василь знаходиться у Навчальному центрі «Десна», де готують танкістів. Тому, хвилювалась вона, чоловік уже міг воювати поблизу Донецька. Дівчина старалась раніше виходити на роботу, затримувалась в магазині за паперами якомога довше, щоб менше дивитись у засмучені очі

свекрухи Ірини. В очах матері завжди читалося німе запитання: чи не телефонував? Ліна опускала голову й швидко проходила до своєї кімнати, де її чекало якесь в'язання, чи робота за швейною машинкою. Все частіше вона приносила з собою накладні та інші папери й з ними працювала. За вечерею на кухні бадьорим намагався бути лише батько та Юрасик розповідав про події в садочку.

- Наша Марія Петрівна, - жваво почав сьогодні хлопчик, - сказала, що незабаром піде у декретну відпустку на цілий рік. Її замінить Тамара Володимирівна. Бабуню, невже відпустка триває так довго? У дідуня з тобою та Василя взагалі жодних відпусток ніколи не було. А Ліна зовсім недавно на новій роботі. Мама про відпустку жодного слова давно не казала.

- Напевне, Марія Петрівна має народити дитинку?

- А Катя, що спить поряд зі мною, розповіла: Марія Петрівна не одружена й ніяка декретна відпустка їй не світить. Бабуню, чому вона не одружена?

- Не знайшла собі до пари гарного чоловіка.

- А наш дідунь гарний чоловік?

- Дуже гарний. От ми з ним й одружені. Ти доїдай котлету. Ба-чиш: уже всі почали пити компот. Вам компот в садочку давали?

- Давали. Тимур кричав: «Рубай компот – він жирний!» Дідуню, хіба компот можна рубати?

- Якщо жирний, - розсміявся Дмитро, - то можна. У нас сьогодні він не жирний, але смачний.

«Навіть малі діти розуміють, що одружена жінка може піти у дек-

ретну відпустку, - засмучено подумала Ліна, якій було не до жартів. – А я не встигла завагітніти, або й не дуже намагалась. Тепер жалкую. Напевне, великий стрес, коли майже два тижні допитували в СБУ, дався взнаки. Адже слідчий погрожував надуману справу щодо наркотиків передати до суду. Тепер би носила під серцем дитя й була б впевнена, що Василь дуже постаріється, щоб у нього все обов'язково було добре. Де ти зараз, мій милий? Вчора по телебаченню сказали, що наші прорвались до Горлівки, показали навіть один танк. Потрібно зателефонувати Насті. Може вона щось

знає про бої у Горлівці. Правда, Настя говорила, ніби веде репортажі лише з Києва та Київської області. Та вона повинна спілкуватись з іншими кореспондентами й значно краще від нас знати про ситуацію, яка склалась на Донбасі».

Ліна подякувала за вечерю й швидко набрала номер Насті зі своєї кімнати, причинивши двері. Вона не хотіла, щоб розмову чули батьки. Вони не менше від невістки хвилювались за сина.

- Настусю, ти давно не приїжджала. Батьки стривожені, впевне-

ні, що по телефону ти їх просто заспокоюєш. Розумію: не все їм можна розповідати. Як ти почуваєшся?

- Працюю, готую репортажі та щовечора маю їх передавати до Дрездена. А це досить складно. Адже багато інформації недостовірної, брехливо побудованої на чутках, не все можна перевірити. Приїхати до вас не можу. Для цього потрібен дозвіл посольства.

- Невже працюєш без вихідних?

- Вихідний можу мати один на тиждень - у неділю. Та якщо й у вихідний перешлю репортаж, то за цей день подвійна плата. Я заборгувала деяку суму своїй колежанці в Дрездені, пообіцяла якнайшвидше повернути. Тому й працюю без вихідних. Останнім часом деякими справами допомагаю в Києві «Правому сектору». Адже саме їх хлопці зупинили бойовиків на Сході.

- Ти можеш розпитати у них, чи не послали на Донбас танкістів з

Навчального центру «Десна»? Адже Василь уже мав закінчити навчання. Та з ним зв'язку немає. Їм давно заборонили дзвонити рідним і знайомим.

- Знаю лише, що Краматорськ звільнили завдяки чотирьом нашим танкам. Звідки їх туди направили – невідомо. Бойовики зразу ж відступили. Там ситуація надзвичайно складна. Та по телефону все розповісти не можу. Намагалась декілька раз подзвонити Василю, але лише останній раз недавно хтось незнайомий відповів, що у нього все добре. Якщо вдасться щось більше узнати – обов'язково тобі зателефоную.

- У тебе дуже багато зустрічей з різними людьми, з молодими кореспондентами. Не познайомилась з якимось хлопцем?

- Дякую, що ти за мене турбуєшся. Але на це просто зовсім немає часу. Мені продовжили ще на місяць відрядження. Постараюсь

якось вирватись до вас. Що там у мого Юрасика?

- Розповів, що вихователька збирається йти у декретну відпустку, а дівчинка Катя знає: Марія Петрівна не одружена. Це у трирічному віці діти розмовляють про такі речі! Ми лише посміялись. Веселий він хлопець! Бабуні допомагає на кухні.

- Ліно, тобі важко, але старайся не дуже хвилюватись за Василя,

не думай про щось негативне. Так звані торсійні поля можуть передавати наші думки на великі відстані. Хлопцям там потрібна спокійна впевненість та підтримка нашим позитивним настроєм.

- Ходжу до церкви, молюсь, подумки розмовляю з Василем. Ніби стає трохи легше. А наступного дня знову страшні думки лізуть до голови. Трохи робота відволікає. Дуже турбує те, що останнім часом долар стрімко дорожчає, за пів року майже вдвічі. Наш товар весь закордонний, теж подорожчав. Прибутки падають.

- Можу порадижити лише одне: вкладай прибутки в те, що буде згодом продаватись в доларах. Наприклад, у земельну ділянку, чи нерухомість. Тоді кошти не втратиш.

- Дякую за гарну пораду. Я подумаю. Це тобі потрібно було б за-

йматись магазином. Пригортаю тебе. Тримай руку на пульсі! Ми маємо знати новини.

«Дійсно, - подумала Ліна. – Гривні падають в ціні. Потрібно їх вкладати у доларові справи. Житло продається в доларах. Нам з Ва-

силем потрібна квартира, а то й окремих будинок. Правда, будинки дорогі. Не представляю, звідки люди беруть валюту на купівлю, чи будівництво великих будинків. Неподалік міста росте так зване «царське село». Буду збирати кошти на квартиру. Може, кредит взяти? Однак, банки їх дають під високі відсотки. Василь знайшов би вихід з цієї ситуації, а я трохи розгубилась. У нас в магазині три відділи, відповідно – три продавці. Один продавець звільнився за сімейними обставинами, переїхав жити до Хмельницького. У тому

відділі працюємо то Анатолій, то я. Там дорогі комп'ютери й зараз їх продається зовсім мало. За минулий місяць не продали жодного. Напевне, відділ закриємо. Тоді необхідна торгівельна площа скоротиться на третину й нам такий великий магазин не потрібен. Якщо вигідно продати це приміщення й купити менше? Можна заробити непогані кошти. Пораджусь зі свекром. Це ж їх родинний бізнес. А потім переговорю з Анатолієм».

Дмитро зразу підтримав Ліну.

- Якщо донедавна я майже постійно двічі на тиждень їздив до Києва, то тепер – один раз. Тобто, товару привожу вдвічі менше. Звичайно, й прибутки впали. Можна торгувати у меншому приміщенні. Напевне, не швидко зросте попит на товар.

«Й до Галини, що живе неподалік Бердичева, я став заїжджати значно рідше, - подумав Дмитро. – Вона якось зупинила машину, попросила підвезти до Києва. На зворотному шляху теж їхали разом й вона запросила пообідати у неї. Дуже гарно накрила стіл. Не вчувся, як разом опинились у ліжку. Згадав молоді літа! Було соромно, що зрадив Ірині. Але відчув: ще маю чоловічу силу. Ірина хворіє, давно спимо окремо. А тут така розкішна молодиця! З того часу й стали зустрічатись з Галиною. Якось сказав їй, що із-за мене вона не одружиться, адже я родину не полишу. Та почув у відповідь: «Мені, крім тебе, ніхто не потрібен!» Стало значно веселіше жити, почав слідкувати за своєю зовнішністю, завжди вранці голюсь. Старий мобільний почав працювати ненадійно. То недавно купив айфон. Одне погано: не можу додзвонитись Василю. З Настею зв'язок гарний. А від сина – жодної вісточки. Йде війна, все може трапитись. Добре, що хоч Ірина ладить з невісткою Ліною і в квартирі спокій. Юрасик підріс. Ходжу з ним після садочка на дитячий майданчик з різноманітними атракціонами. Трохи відволікаюсь від думок про сина. Можна було б повезти дитину на море, оздоровити. Та із-за війни живемо в постійній напрузі. Дай Бог, щоб у Василя все було добре!»

Анатолій, якого Василь попросив в усьому допомагати Ліні, сказав щодо продажу цього та купівлі меншого приміщення потрібно подумати. Наступного дня він залишився з Ліною після роботи й вони довгенько розмовляли.

- Знаєш, - почав менеджер, - Василь починав бізнес з маленько-

го магазину, сам їздив до Києва за товаром й сам торгував. Конкуренти з базару якось мало його не побили. Один раз в магазині розбили вікно й украли декілька дорогих ноутбуків. Міліція крадіїв не знайшла. Зараз «Ваш ноутбук» - один з найкращих магазинів у місті. В зв'язку з подорожчанням товарів конкуренція загострилась. Якщо продамо це приміщення й купимо значно менше, всі зрозуміють, що наш бізнес занепадає. Я не раджу таке показувати. Незабаром війна має закінчитись, попит на товар знову зросте. Василь повернеться. Прийдеться знову купувати більший магазин.

- Однак, ти бачиш, як стрімко дорожчає долар, - впевнено пар-

увала Ліна. - Роста інфляція. Стають дорожчі продукти в магазинах та на базарах. Ми на грані того, що незабаром працюватимемо без прибутку. Я планувала підвищити всім зарплатню. Але ситуація не дозволяє. Можливо, ти порадиш щось інше?

- Давай частину магазину здамо в оренду. За рахунок орендної плати зростуть прибутки. Можна буде підвищити зарплатню. Та головне - збережемо торгові площі.

- Оренда – це практично пустити чужих людей до нашого товару. Потрібно буде відгороджуватись від них. Робити окремий вхід та окрему сигналізацію?

- Можна швидко зробити перегородку з гіпсокартону. А в кінці роботи закривати магазин разом з орендарями.

- Мені здається, що це не краще рішення. Невідомо, з якими людьми прийдеться мати справу. Давай ще подумаємо. Можливо, знайдемо інші варіанти.

Ліна вирішила запитати щодо оренди думку свекра.

- Якщо здати частину магазину в оренду, - почухав голову Дмит-

ро, - то обов'язково потрібно робити окремий вхід. А це перепланування приміщення. Прийдеться погоджувати з управлінням архітектури. Не раджу з ними зв'язуватись. Там велика тяганина. Без хабарів не обійдеться.

Ліна сказала Анатолію, що здавати частину магазину в оренду –

це великий лишній клопіт, що орендарі часто затримують плату, потрібно дуже продумано складати договір оренди, щоб потім роками не судитись. Тому вона прийняла рішення знайти менше приміщення. Продажем свого магазину та пошуками нового попросила зайнятись свекра. Дмитро, звичайно, мав значно більше вільного часу. Через днів десять у нього було уже два варіанти. Адміністратор продовольчого магазину, де Дмитро купував продукти, сказав, що хазяїн хоче розширитись й більше місяця шукає більше приміщення. Дмитро привів адміністратора до «Вашого ноутбука». Ліна подивилась продовольчий магазин, зустрілась з власником, погодили ціни купівлі-продажу. Оформлення документів у нотаріуса зайняло менше години й через декілька днів вивіску на магазині продовольчих товарів поміняли на «Ваш ноутбук». Поміняли код сигналізації, в Інтернеті прорекламували нову адресу, повідомили банк. На цій обладці Ліна заробила майже двадцять тисяч доларів, двісті доларів дала Дмитру за допомогу. Він не хотів брати та Ліна подякувала, поцілувала й умовила.

- Тату й мамо, - сказала дівчина за вечерю, - Василь повернеться-

з армії. Настя зараз працює в Україні, одружиться й теж захоче жити вдома. Мені у вас дуже добре, живу на всьому готовому. Мати часом й до плити не пускає. Та нам стане тісно. Батько допоміг вигідно продати наш й купити менший магазин. Ми з Василем маємо кошти на двокімнатну квартиру, хочу таку купити. Ви не проти?

- Звичайно, - сказав свекор, - молодята завжди хочуть жити окремо. І це природно. Ми тебе добре розуміємо. Та бачиш - наша мати все більше стомлюється. Ти по господарству їй допомагаєш, вечерю часто готуєш, велике прибирання та прання на себе взяла. А коли підеш від нас, хто допоможе?

- Я зараз від вас не піду. Куплю квартиру. Поки зроблю там ремонт, облаштую, й Василь повернеться. Потім вирішимо. А Юрасик підросте, - Ліна погладила по голівці хлопчика, - стане бабуні допомагати. Він уже зараз підмітає сміття на кухні, квіти поливає.

- Я не лише на кухні підмітаю, а й в коридорі, - гордо Юрко. – Ба-

буня не дозволяє виносити сміття до контейнеру. Каже, що там собаки крутяться. А вони з жовтими плямами на вухах. Марко в садочку каже, що такі не кусаються.

- Там і без плямок бігають, - сказала Ірина. – Штанці порвуть, потрібно буде нові купувати. Шукай квартиру, - уже до Ліни, - ми не проти. Ти телефонувала Насті? Вона сказала щось про одруження?

- Дуже зайнята. Але на такій роботі у неї багато зустрічей з молодими людьми. Вона гарна дівчина й пару собі швидко знайде.

- Дай Бог! Четвертий рік, як розлучилась. Могла б уже когось знайти. Час швидко плине.

- То ти від нас не підеш? – Юрко до Ліни. – Нащо тоді гроші тратити на квартиру? Краще купили б мені електричного самоката. Марко уже такого має.

- Ти на звичайному самокаті добре навчись їздити, - наставляв внука Дмитро. – А потім побачимо. На електричний самокат потрібні водійські права. Вони у Марка є?

- Він їздить лише у дворі, - надувся Юрко. – Один раз дав мені прокататись, так я впав. Більше не дає.

- От бачиш, - знову Дмитро. – Захоче виїхати з двору й зразу міліція оштрафує. Самокат можуть поставити на штраф майданчик. Ти збираєш гроші, щоб заплатити штраф?

- Ліна дала десять гривень, так ми з бабунею купили чіпси.

- Збирай гроші. Не встигнеш оглянутися, як можуть оштрафувати. Міліція дуже дивиться за порушниками правил.

Квартиру шукав теж батько. Будівництво нових багатоквартирних будинків майже зупинилось. У людей не було коштів. Багато молодих хлопців воювало на Сході, практично не одержуючи зарплатні. Ліна сказала, що у обжитій квартирі влаштуватись буде значно дешевше. Там колишні мешканці роками продумували всі питання побуту, встановили все необхідне обладнання: газову плиту, водогрійну газову колонку на кухні, електричний підігрів води у ванній кімнаті.

- Батьку, пошукайте, будь ласка, квартиру з індивідуальним опаленням. На централізоване опалення часто скаржаться. Платять за

нього значно більше, ніж за індивідуальне. Було б добре, щоб квартира була неподалік від вашої. Так зручніше при необхідності ходити один до одного. Тому не поспішайте, мені ж не терміново. Порозпитуйте щодо сусідів. Мати каже, що з сусідами потрібно жити краще, ніж з далекими родичами.

- Це точно, - погодився Дмитро. – У нас з сусідом Іваном в кооперативі гаражі розташовані поруч. Завжди один одного виручаємо. Якимось він мені навіть зимню резину позичив на одну зиму. Іван взимку боїться виїжджати. А я щотижня мав добиратись на Київ. Потім Василь дав гроші на таку резину. Знаєш, в будинках квартир з індивідуальним опаленням дуже мало. Адже при цьому іноді може розбалансуватись вся система централізованого опалення. Однак, пошукаю, й поверх третій-четвертий. На другому поверсі у сусідньому будинку вдень обікрали квартиру, коли мешканці були на роботі. З вулиці через вікно залізли. Ніхто й не звернув увагу.

Якимось майже опівночі Ліні зателефонував Василь. Дівчина уже спала й спочатку нічого не зрозуміла. Їй здалось, що дзвонить якийсь незнайомець.

- У вас безсоння? – запитала грубо й хотіла вимкнути смартфон.

- Люба, це я, - почувся знайомий голос. – Маю часу лише пів хвилини. У мене все добре, здоровий. Як ти, мама, тато?

- Васильку, у нас все гаразд! – зраділо вигукнула Ліна. – Без тебе погано. В магазині дуже впав виторг. Ми продали старе приміщення й купили менше. Не було як з тобою порадитись. На виручені кошти хочу купити нам двокімнатну квартиру. Ти не проти?

- Молодець, що зорієнтувалась! – Василь зраділо. - Купуй! Не можу більше нічого розповісти. Цілую тебе, мила. Поцілуй від мене батьків, Юрасика. До побачення! – й телефон вимкнувся.

«Кількома фразами коханий трохи заспокоїв мене, - вирувало у голові дівчина, яка довго обдумувала кожне почуте слово. – Один раз телефонував з навчального центру, а це майже через чотири місяці – вдруге. Уже й не знала, що думати. Адже наші хлопці зазнають втрат. В Іловайську багато загинуло. Зараз героїчно боронять Донецький аеропорт. Показують, що аеропорт майже оточений. В боях беруть участь танки. Сказав, що все добре. Як може бу-

ти добре на війні? Головне – здоровий. Він має технічну освіту, гарно розбирається у комп'ютерах. Повинні використати його знання. Стріляти з автомата, коли ворог теж стріляє у відповідь, дуже небезпечно, але – це одне. Військова техніка складна. Комусь потрібно обслуговувати, ремонтувати електричні та електронні пристрої. А це

– уже зовсім інша справа. Під обстрілами її не виконаєш. Напевне, Василь займається саме такими ремонтними роботами в більш спокійних обставинах. Молюсь кожного дня, щоб Матір Божа зберегла мого милого!»

Невдовзі Дмитро запропонував Ліні оглянути квартиру з індивідуальним опаленням у їхньому кварталі. Розташована на четвертому поверсі цегляного будинку, квартира мала дві окремі кімнати, кухню площею десять квадратних метрів, балкон, вікна кімнат виходили на схід, паркетна підлога. Ліні все сподобалось. Потрібно буде лише зробити косметичний ремонт, циклювати паркет, впорядкувати балкон. Сторгувались за вісімнадцять з половиною тисяч доларів й без зайвого зволікання швидко оформили купівлю.

Хоч Ліна й казала, що до повернення Василя з армії не поспішатиме з ремонтом купленого житла, однак довго терпіти не змогла. Їй дуже хотілось, щоб милий прийшов в гарну, по сучасному обставлену квартиру. Знову допомагав свекор. Дмитро знайшов майстрів, що швидко пофарбували стіни та стелю, циклювали підлогу. Сам Дмитро пофарбував двері, батареї опалення, покрити лаком паркет. На балконі встановили пластикові рами й подвійне скло. На меблі грошей не вистачило. Ліна вирішила зачекати, щоб взяти кошти з майбутніх прибутків від продажів у магазині. Однак ціни на товари росли і прибутки постійно зменшувались. Прийшло звільнити одного з двох продавців. Його роботу став виконувати Анатолій, за яким залишився прийом та облік товару, робота з інкасаторами, слідкування з сигналізацією. Коштів на зарплатню хлопцям ледь вистачало. Ліна свою зарплатню та тестя зменшила вдвічі. Купівлю меблів вона відклала на невизначену перспективу.

Дмитро їздити до Києва став рідше, уже не був постійно таким веселим. До коханки Галини навідувався раз на місяць. Якщо ра-

ніше брав з собою шампанське та коньяк, навіть суші, то останній раз – лише пляшку простої пшеничної горілки.

- Дмитре, - запитала Галина, - чому став менш радісним, не роз-

повідаєш новий анекдот? Невже щось сталося?

- Ти знаєш: син служить в армії, за останні місяці зателефонував

один раз. Де знаходиться – невідомо, напевне, воює. Невістка купила двокімнатну квартиру, зробила невеликий ремонт, а на меблі коштів катма. Ми з пенсії допомогти не можемо. Не хочеться, щоб син прийшов у пусте житло. Що діяти – не придумаю.

- Ти ж казав, що дочка Настя має гарну роботу у Німеччині. Там зарплатня висока. Можливо, вона допоможе?

- Настя зараз третій місяць у відрядженні тут, на Україні. Навідалась додому лише один раз, більше посольство не дозволяє. У німців дуже сувора дисципліна. Працює без вихідних. Думав, що вона на синочка, який з нами, присилатиме трохи коштів. Та видно, заробітки, як і у нас, впали. Просити у неї грошей незручно. Вона хоче купити авто. От і думаю постійно, де можна копійку заробити.

- Ти ж сам у машині їдиш. Шукай пасажирів до Житомира, Киє-

ва й назад. Потроху заробиш.

- Дійсно! - зрадів Дмитро. - Чомусь не прийшло в голову. За таку перспективну ідею потрібно випити!

Вони перешили по чарці й поспіхом до ліжка. Адже заскучали одне за одним. Галина допомогла чоловікові роздягнутись. Сама з того часу, коли коханець зателефонував і пообіцяв заїхати, уже була майже оголена. Дмитро хоч й переніс інфаркт, але натхнення та чоловічу силу ще мав. Тим більш, що Галина його постійно хвалила.

- Давно не відчувала такої насолоди! – притискала Дмитра все дужче. – Представляю, який у сексі ти був молодим.

- Сам дивуюсь, - проворкотів, мов кіт, на вухо чоловік. – Це ти мене так заводиш. Потрібно було випити пігулку від серця. Відчуваю – пульс зачастив.

- Тоді досить, - зупинилась й розняла руки Галина. – Не вистача-
ло, щоб знову з серцем стало погано. Можливо - це від горілки? Добре, що випили лише по чарці. Наступний раз я поставлю коньяк. Сердечникам навіть лікарі рекомендують.

Дмитро проковтнув пігулку. Вони спокійно полежали ще з пів години. Галина, поглядаючи на годинник з секундною стрілкою, поміряла коханцеві пульс.

- Уже сімдесят, - поцілувала Дмитра. – Ти, милий, зовсім не бережешся. У ліжку не потрібно поспішати, все робити легенько, лагідно. Тоді й сердечко не перевантажиться.

Пасажирів на автобусній станції Дмитро завжди знаходив швидко. Він просив за проїзд стільки ж, скільки платили в маршрутці. Приходилось підвозити різних людей. Одного разу вагітна жінка мало не народила в машині. Добре, що приїхали вчасно до Житомирської міської лікарні.

Якось у Києві до авто на заднє сидіння сіли два дебелих молодики, які попросили підвезти до Житомира. Від них трохи тхнуло горілкою. Та чоловік уже звик до таких пасажирів. Люди відірвались на деякий час від дому й дозволили собі випити. Дмитро, поглядаючи у дзеркало на молодиків, увімкнув радіо. Коли побачив, що хлопці почали дрімати, прихилившись один до одного, звук зробив зовсім тихий, зосередився на дорозі. Молодики весь час спали. Вийшли у Житомирі, гарно розплатились, побажали щасливої дороги. Та коли Дмитро приїхав до свого магазину й здавав Анатолію товар, то виявилось, що не вистачає одного дорогого ноутбука. Шість штук ноутбуків було складено на полиці за заднім сидінням. От звідти спритні молодики один й вкрали.

- Можливо, вам в Києві видали їх п'ять замість шести? – поспівчував Анатолій.

- Та я добре пам'ятаю, що одержав шість й склав за заднім сидінням, - мало не плакав Дмитро, він не хотів розповідати, що підвозив двох пасажирів. - У переповненому багажнику не було місця. Що тепер маю робити?

- Потрібно сказати Ліні, - впевнено Анатолій. – Вони коштують по двадцять тисяч гривень.

- Ліна розповість дружині. Не хочу, щоб Ірина про це знала. У неї

хворе серце, хвилювання протипоказані. Я за шість місяців поверну кошти до магазину. Оформи на мене розстрочку.

- Добре, як скажете. Я нікому не розповім. Зараз й підпишете документи. Ліні цю розстрочку поки що показувати не стану. Лише прошу вчасно щомісяця вносити кошти.

Дмитро став приносити Ірині лише половину місячної зарплатні. Він і раніше приховував від неї кошти, адже тратився на коханку. Тепер же все частіше жалувався, що машина стара, потребує дорогих запасних частин на ремонт. А в салон старався більше ніколи товар не складати. Чоловік так засмутився й розхвилювався цією подією, що знову почало боліти серце. Сімейна лікарка, переглянувши кардіограму, наполягла пролікуватись у денному стаціонарі.

- Ви не бережетеся! У вас уже був інфаркт. Ще працюєте?
- Трохи працюю. Адже пенсія мала.
- Робота пов'язана з автомобілем?
- Раз на два тижні їжджу своєю машиною до Києва за товаром для магазину. На дачу часто потрібно поїхати.
- Перед поїздкою обов'язково міряйте тиск крові. Якщо більше 140, випийте пігулку й через годину знову поміряйте. Тиск стане нормальний – можете їхати. Утримуйтеся від фізичних навантажень та стресових ситуацій. Уникайте алкоголю. Більше відпочивайте на свіжому повітрі. Вам же лише шістьдесят чотири роки. Молода людина! Через місяць знову зайдете до мене.

«Соромно було запитати щодо сексу, - подумав під час чергової поїздки до Києва чоловік. – Вродливій лікарці років сорок. Могла не так мене зрозуміти. Адже Ірина, яка теж до неї ходить, давно сердечниця. Лікарка може у Ірини поцікавитись нашими інтимними відносинами. А ми з дружиною давно цього не мали. Потрібно заїхати до Галини й розповісти щодо застережень лікаря. Відчуваю: розмова буде непроста. Розкішна Галина дуже охоча до інтиму. Заводиться, ніби авто від нового акумулятора! Я не встигаю нормально лягти, як вона уже на мені зверху. Тоді й відбувається фізичне перевантаження! Адже в ній кілограмів вісімдесят».

Коли Дмитро заїхав до коханки, коньяк уже стояв на столі. Обід теж мав бути гарний. Смажені у сметані карасики, пахучі котлети, борщ з часником, помідори, малосольні огірки, на десерт - полуниця, компот з вишень.

- Милий, ти давненько не навідувався,- підставила губи для поцілунку коханка. - Думала уже сама тобі телефонувати. Щось, напевне, сталось?

- Та нічого особливого, - намагався пожартувати чоловік, - якщо не звертати увагу на те, що мене в машині гарно обікрали та знову потрібно лікувати серце.

- Як обікрали? – вигукнула Галина. – Ти ж все возиш у багажнику. Відкрили багажник?

«Відчувається: нерідна жінка! Що серце болить, не запитала. А зразу ж щодо крадіжки. Напевне, всі коханки такі».

- Коли шукаю пасажирів, у салон товар не беру. А це позаду заднього сидіння поклав шість дорогих ноутбуків. Один вкрали. Прийдеться за нього платити.

- Дуже дорогий?

- Один з найдорожчих! Коштує двадцять тисяч.

- Ну ти й роззява! У дзеркало ж видно, що роблять пасажири.

- Уже пізно щось діяти, - налив коньяку Дмитро. - Давай вип'ємо

по чарці за наше кохання.

- Ти ніби прощаєшся, - перехилила чарку Галина. – Не подобається твій настрій. Підлікуєш серце й все налагодиться.

- В магазині різко впали продажі, - ласував карасиком чоловік.

–

З трьох продавців залишився один. За товаром я їжджу раз на місяць. На базі в Києві чув розмову, що фірма сама розвозитиме по областях замовлення. Так що незабаром роботи у мене не стане. Спеціально приїхати до тебе – без приводу не вийде.

- Щось придумуємо, - потягла Дмитра в ліжко Галина. – Я можу сама навідатись до вашого міста.

Цього разу у них все відбулось дуже спокійно. Жінка розуміла, що може зашкодити здоров'ю гарного коханця.

Незважаючи на вперті бої та великі втрати, захопити Горлівку добровольцям не вдалось. В кінці вересня вони навіть вдерлися в північну частину міста. Однак сепари швидко їх звідти вибили. З чотирьох старих танків Збройних Сил, які допомогли звільнити Славенськ та Краматорськ, до Горлівки справним дійшов лише один. У двох на півдорозі вийшли з ладу двигуни, ще в одного заклинив механізм повороту башти. Командир роти танкістів намагався відремонтувати ті танки, що два місяці тому вийшли з ладу, коли своїм ходом добирались зі станції Барвінкове до Славенська, й залишились стояти на узбіччях доріг. Але в штабах АТО панувала надзвичайна розгубленість. Дезорганізована ремонтна служба запасних частин так і не підвезла.

Від Горлівки до передмістя Донецька всього 30 кілометрів. Якщо заволодіти Горлівкою, то можна швидко захопити Донецьк. Це дуже добре розуміли у Києві. До Горлівки було направлено декілька батальйонів Збройних Сил. Місто ніби вдалось взяти у кільце. З гар-

мат почали його обстрілювати. Однак, через це нещільне кільце до міста ночами постійно пробирались значні групи бойовиків та російські спецназівці. Росія налаштовувала сепаратистів за всяку ціну утримувати Горлівку. Вона уже платила бойовикам зарплатню, таємно поставляла їм не лише автомати та іншу стрілецьку зброю, а й міномети, гармати, танки, бронемашини, ракетні комплекси. Бойовиків, місцеве населення по радіо та телебаченню постійно лякали, що з приходом бандерівців почнуться переслідування за участь у масових акціях і заворушеннях, за голосування у так званому референдумі щодо приєднання до Росії. Бойовикам вдалось відкинути укрів від міста. Адже в цей час йшли бої майже по всьому Донбасу. Тому підкріплень до Горлівки Київ направити не зміг.

У добровольців важкої військової техніки не було. Постійно зривались поставки набоїв, гранат, продуктів харчування. Добровольчі батальйони змушені були полишити наміри просунутись вперед й почали закріплятись на зайнятих позиціях. Сотня Статного, що втратила майже третину бійців, розмістилась на краю селища у залишених місцевими жителями будинках. Частина споруд уже були

зруйновані обстрілами бойовиків. Людей на вулицях протягом дня майже не видно. На городах достигала капуста, зеленіли чуби моркви, буряків. Лише картоплю люди встигли викопати. В садах рясніли пізні червонобокi яблука, жовтіли груші. Ворони й сороки злякались війни й кудись зникли. А моторні горобці зграйкам порхали й щось вишукували на подвір'ях та по обочинах доріг. Деякі стовпи електромережі попадали, чи висіли на дротах, водопровід не працював.

Почалась осіння негода, випадали дощі, похолодало, ночами температура повітря часто опускалась нижче нуля. Трава ранками сивіла від заморозків. Теплий одяг був лише у тих добровольців, кому волонтерами передали рідні, чи знайомі. Половина бійців ходили у літньому й мерзли. Сотник віддав Сірому наказ терміново забезпечити бійців зимніми куртками, бушлатами, штанами.

- Де їх тут дістати? – не розумів Сергій. – У військових можна бу-

ло б виміняти, чи купити у спритних прапорщиків. Однак, військові від нас далеко. А волонтери вантажі привозять до штабу батальйону. Там уже давно всі ходять в куртках. Нам нічого поки не дають.

- Пройдись по будинках. Потрібно подивитись уважно по закутках. Люди звідси вибирались під обстрілами ще в кінці липня, не могли весь зимній одяг забрати.

- Така акція схожа на мародерство. Потім місцеві обов'язково напишуть на мене скарги. Справа може дійти до суду.

- За неписаними законами війни все рухоме й нерухоме майно, яке знаходиться у зоні бойових дій, при потребі може використовуватись військовими. Тому не вагайся, сміливо виконуй наказ.

- Продукти харчування, городину, фрукти теж можна брати? У нас немає помідор, огірків, буряків, капусти, моркви. По садах ви хлопцям заборонили ходити. Яблук давно нам не привозили.

- Можна! На голодний шлунок воювати дуже важко.

- І консервацію?

- Якщо консервації більше десяти літрів, записуй адресу будинку

та скільки взяли. Це не мародерство, а репарація. Коли у 1945 році війська союзників розгромили Германію, звідти вивезли пароплави, паровози, верстати, інше обладнання, навіть металолом. Маршал Жуков з підручними вагонами вивозили легкові авто, художні картини, дорогі гобелени, фарфоровий посуд. Генерал Серов вивіз сорок насосів до велосипедів. Навіщо йому було так багато? Потім цим Серовим займався комісар НКВС Берія.

- Мене СБУ після нашої перемоги не почне турбувати?
- Не хвилюйся! Часи Берії давно в минулому. А нам потрібно що-

дня щось їсти.

Наступного ранку Сергій з трьома хлопцями взяли десяток мішків й пішли по будинках. Це були одноповерхові, в основному цегельні споруди з невеликими ганками, на три-чотири кімнати, криті шифером. За будинком, як правило, сарай з погребом, далі – город, садочок, всього соток десять-п'ятнадцять. Від дороги – невисокий паркан. Паркан, двері, лутки й рами вікон, піддашки гарно пофарбовані, двори впорядковані. Собак та кішок не було видно. Без хазяїв вони порозбігались. Вхідні двері скрізь були зачинені на врізані

замки. Їх прийшлося відчиняти за допомогою ломика.

Будинки, в яких люди не жили більше двох місяців, в середині виглядали пустою, меблі покриті товстим шаром пилу. В повітрі відчувався затхлий запах цвілі. Іноді на кухні навіть тарілки з ложками

позалишались на столі. Люди, напевне, швидко збирались. Уже в першому будинку хлопці прямо з вішалки зняли дві чоловічі куртки та пару черевиків. Ношені, але в гарному стані. В сараї у підвалі на полицях була минулорічна та свіжа консервація. На городі – не зібрані овочі. Сірий вирішив, що за продуктами потрібно їхати машиною. Тому лише записував, що у якому дворі можна буде взяти. Години за чотири мішки уже були заповнені одягом та взуттям. Хлопці повернулись до розташування сотні й Сірий роздав все в одному зі взводів. Після обіду вантажівкою поїхали за продуктами. Привезли овочів та різноманітної консервації на тиждень.

Першого дня все пройшло добре. Заступник сотника похвалив хлопців. Адже за декілька днів проблему з одягом мали вирішити. Та назавтра сталась подія, яка підняла на ноги всю сотню. Коли Сірий з хлопцями вранці підійшли до одного з будинків й почали відчиняти двері, звідти пролунало три постріли. Бійці миттю впали на землю. Сірий повернувся на бік, вихопив з кобури наган, двічі вистрілив у двері. Інші хлопці були з гвинтівками й не могли зразу ж стріляти. Знову пролунав постріл з будинку. Один з хлопців лежав неподалік Сірого й стогнав.

- Пастух, - тихо запитав Сірий, - що сталось?
- Поранили в руку, дуже болить.
- Перекотись вбік, зараз постараюсь тебе перев'язати.

Сірий підповз до пораненого. Пастух лежав на спині, міцно стиснувши зуби. В його засмучених очах стояли сльози. На лівій руці нижче ліктя уже було видно пляму крові. Сірий висмикнув сорочку зі штанів, відірвав знизу шматок матерії, закотив на руці хлопця рукави куртки та сорочки й нашвидкуруч перев'язав рану.

- Лежи й не рухайся. Зараз ми тих сепарів викуримо.

Двоє інших хлопців за цей час встигли вистрілити в двері. У відповідь – тиша. Сірий зрозумів: в будинку щось сталось.

- Ширко, - наказав, - ти з Пастухом залишайся тут і тримай під прицілом двері. Ми з Митяєм обійдемо будинок. Там можуть бути задні двері.

Сірий з Митяєм відповзли вбік й, згинаючись під вікнами, побігли за будинок. Задні двері були розчинені навстіж. Вони обережно зайшли до приміщення, оглянули всі кімнати, коридор. Там нікого не було. Лише на кухні дві тарілки з кашею були ще теплі. Хлопці подивились за сараєм, на город. Жодних слідів людей.

- Встигли втекти! – плюнув з передсердя на землю Сірий. – Сотник був впевнений, що в селищі бойовиків немає. Адже цей будинок знаходиться недалеко від нашого розташування. А вони під покровом ночі заповзають сюди, мов таргани. Повертаємось назад й про подію доповім Статному. Пастуху необхідно зробити нормальну перев'язку, адже може втратити багато крові.

Сотник прийняв рішення послати декілька груп хлопців терміново перевірити всі будинки у селищі. Лише в декількох помеш-

каннях вони застали похилого віку власників. Звичайно, налякані пострілами хлопців Сергія, вороги, якщо були, встигли втекти. Відділення Сергія продовжувало свою роботу й за три дні забезпечило сотню теплим одягом, а продуктами харчування - на місяць вперед. Та й волонтери значно активізувались. Вантажівки прибували до батальйону майже щодня.

Якось Сергій знову побачив дівчину, яку колись проводжали до Горлівки. Вона стояла біля штабного будинку й жваво розмовляла із заступником сотника. Дівчина була в плямистій камуфляжній армійській куртці, штанах, з невеликою сумочкою через плече.

«Точно контр розвідниця, - не повірив своїм очам хлопець. – Коли прийшла – невідомо. Адже у нас не вечеряла, не снідала. Просто так сюди незнайомі дівчата не приходять. Цього разу я з нею постараюсь познайомитись. Давно не бачив таких гарних дівчат».

Сергій підійшов ближче й зупинився неподалік.

- Сірий, ти в батальйон коли їдеш? – запитав його заступник сотника, перервавши розмову з дівчиною.

- Через пів години, - відповів Сергій. – Водій колесо підкачує.

- Візьмеш з собою Настю. У неї є справа до командира.

Дівчина повернулась до Сергія, подивилась на нього усміхненими очима, привіталась й поправила на голові шапочку. На пальці правої руки блиснула золота обручка.

«Одружена! – ніби громом вдарило у голову. – Звати Настя. Уже й перехотілось знайомитись. Такі дівчата самі довго не ходять! Коли проводжали її до Горлівки, обручки не було. Чому я тоді з нею не поговорив. Адже йшли всю ніч, часу було вдосталь. Таку дівчину прогавив! Перехотілось тепер з нею розмовляти. Навіть не цікаво, що вона тут робить».

В машині вони сиділи поруч з водієм у кабіні, мовчали.

- Ваш позивний Сірий, звати Сергій? – раптом запитала дівчина.

- Так, Сергій, - Сірий не зрозумів, звідки дівчина знає його ім'я.

- Ви рідний брат мого чоловіка Андрія Швеця! – майже вигукнула дівчина. – Він не може вам зателефонувати. Сепари відібрали у нього смартфон, а номер ваш забув. Андрій воював у четвертій сотні добровольців. Поранений потрапив до полону. Тепер оду-

жав, поїхав до Фрайберга. Його запросили на посаду професора Гірничої Академії. Ви батькам подзвоніть, вони дуже хвилюються.

Так Господь навіть у надзвичайних обставинах завжди зводить людей, яким судилось зустрітись, чи бути разом.

Червень 2021р.

Літературно-художнє видання

ПОЛОВИНЧУК Валерій Павлович

**Т Е Р Н І Ї
К О Х А Н Н Я**

Р О М А Н

Технічний редактор і коректор О.М.Борісова

Вінниця. Видавництво «Самвидав»
Тел. 603-000

